

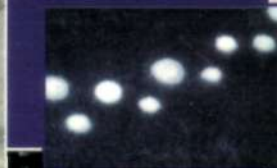
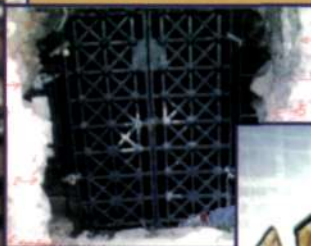
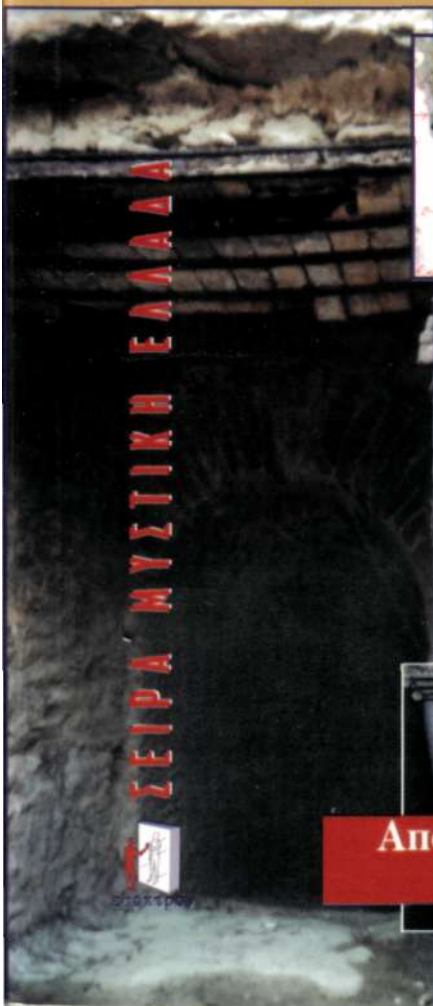
ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ζ' ΕΚΔΟΣΗ
30ή χιλιάδα

ΜΥΣΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ & ΑΤΤΙΚΗ

- Απίστευτες Διαδρομές και Χάρτες της Υπόγειας Αθήνας
- Τα Μυστικά του Μετρό • Μνητικά Σπήλαια, Κέντρα Δύναμης και Τόποι Ανεξήγητων Φαινομένων • Μοναδικές Μαρτυρίες, Θρύλοι και Παραδόσεις • Άγνωστα Ιστορικά Στοιχεία

Αποκλειστικά Ντοκουμέντα
Μοναδικές Φωτογραφίες

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΥΣΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ & ΑΤΤΙΚΗ

Υπάρχουν πολλοί ανάμεσα μας που νοιώθουν συχνά ότι η πραγματικότητα είναι κάτι πολύ περισσότερο απ' αυτό που κάποιος θέλουν να νομίζουμε, κάτι πολύ πιο συγκλονιστικό απ' ό,τι περιλαμβάνει η αλλοτρίωση της καθημερινότητας και ο συνηθισμένος τρόπος ζωής. Ωστόσο λίγοι είναι αυτοί που προβληματίζονται πραγματικά, διαβάζουν και ενημερώνονται γι' αυτή την άλλη - μυστική - όψη των πραγμάτων. Ελάχιστοι δε, είναι εκείνοι που κατάφεραν να αφήσουν τα ήσυχα λιμάνια της συνήθειας και να ανοιχτούν έμπρακτα στα αβέβαια και συχνά επικίνδυνα πελάγη της περιπέτειας και του αγνώστου.

Το βιβλίο αυτό είναι προϊόν ενός ανθρώπου που ανήκει στην τρίτη κατηγορία - εκείνη των επιτόπιων ερευνητών, πράγμα που του προσδίδει μια αξία ανεκτίμητη. Η «Μυστική Αττική» δεν είναι απλά ένας "ταξιδιωτικός οδηγός" σε άγνωστους τόπους δύναμης και στους λαβυρίνθους της Κοίλης Γης. Δεν είναι απλά ένας άρτια στοιχειοθετημένος "χάρτης" μυστηρίων και ανεξήγητων φαινομένων. Δεν είναι απλά ένα λαογραφικό και ιστορικό ντοκουμέντο, με στοιχεία σπάνια και μοναδικά, ούτε καν μια αποκαλυπτική έρευνα συνωμοσιολογικού χαρακτήρα. Είναι όλα αυτά μαζί και άλλα πολύ περισσότερα...

Ακολουθώντας βήμα προς βήμα τις συναρπαστικές διαδρομές του συγγραφέα, συμμετέχοντας σε απίστευτες αποκαλύψεις, ταυτιζόμενος με τους κινδύνους και τα απρόοπτα, εντυπωσιασμένος από τις αποκλειστικές φωτογραφίες-σοκ, ο αναγνώστης μυείται κυριολεκτικά σε έναν καινούριο θαυμαστό κόσμο. Σε σημείο να μην ξαναδεί ποτέ πια την Αθήνα, την Αττική, την Ελλάδα μας - ακόμα και τον ίδιο τον εαυτό του - με τον "παλιό" καθημερινό τρόπο, αλλά μέσα από τα φρέσκα μάτια ενός αληθινού Έλληνα που ανακαλύπτει για πρώτη φορά την πνευματικότητα, τη δύναμη και τη μαγεία που ακτινοβολεί η χώρα μας...

Αφιερώνεται

*στην γυναίκα μου Ίλζε, πιστό σύντροφο των περιπλανήσεων μου,
στην επιφάνεια της Αττικής αλλά και αλλού...*

*Και στα παιδιά μου Όττο Φίλιππο και Χίλντα Ρωξάνη
που αγκάλιασαν την προσπάθεια αυτή με υπομονή,
αγάπη και γνήσιο ενδιαφέρον.*

Αθήνα, 1998

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΥΣΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ
& ΑΤΤΙΚΗ

Τίτλος πρωτοτύπου:

«Μουσική Αθήνα & Αττική», Ιωάννης Γιαννόπουλος

© για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

Εκδόσεις ΕΣΟΠΤΡΟΝ

Αρμοδίου 14, Αθήνα 105 52

Τηλ.: 010.32.36.852

Fax.: 010.32.10.472

E-mail: esoptron@kapatel.gr

ISBN 960-7228-50-4

Επιμέλεια κειμένου: Στάμος Στίνης

Σελιδοποίηση - Layout εξωφύλλου: Χαρά Αμβράζη

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

Από τα εκατομμύρια των κατοίκων της Αθήνας και της Αττικής, η μεγάλη πλειοψηφία αποτελείται από ανθρώπους "συμβατικούς". Από πολίτες που - πέρα από την εργασία, την οικογένεια και την όποια ψυχαγωγία τους - δεν έχουν ποτέ αναρωτηθεί εάν η πραγματικότητα είναι όντως έτσι όπως μας παρουσιάζεται μέσα στην τριβή τής καθημερινότητας. Άλλωστε, κάτι τέτοιο ισχύει και για την συντριπτική πλειοψηφία της ανθρωπότητας. Ελάχιστοι είναι εκείνοι που προβληματίζονται σχετικά με την ύπαρξη μιας άλλης πραγματικότητας, η οποία συνυπάρχει με τη συνηθισμένη και συχνά την επηρεάζει σημαντικά! Ακόμα, δε, πιο λίγοι είναι εκείνοι οι ερευνητές που προσπαθούν στην πράξη να σπάσουν το τείχος της σιωπής και του μυστηρίου και να διεισδύσουν στα μυστικά αυτού του άλλου κόσμου μέσω της άμεσης προσωπικής τους εμπειρίας.

Ο συγγραφέας αυτής της έρευνας ανήκει στην τελευταία κατηγορία, μιας και έχει αφιερώσει χρόνια ολόκληρα προσωπικών του ερευνών στην αναζήτηση της αλήθειας που κρύβεται κάτω από την επιφάνεια του κόσμου και της κοινωνίας μας. Έτσι, είναι σε θέση να μας μεταφέρει άμεσα τα εντυπωσιακά βιώματα του και να μας κάνει συμμετοχους στις μοναδικές περιπέτειες που έζησε στη διάρκεια των ερευνών του.

Μυστικά κέντρα δύναμης, τόποι ανεξήγητων παρουσιών και εξώκοσμων φαινομένων, αμέτρητοι υπόγειοι κόσμοι που υπάρχουν στην κυριολεξία κάτω από τα πόδια μας, ιστορικά παραλειπόμενα, άγνωστες συνωμοσίες που επηρέασαν καταλυτικά την ιστορία της πατρίδας μας και πολλά άλλα θαυμαστά, συνθέτουν ένα μοναδικό μωσαϊκό έρευνας που μας μυεί σε μια νέα εκπληκτική πραγματικότητα - συχνά - με κομμένη την ανάσα!

Αυτό το βιβλίο-σταθμός για τα ελληνικά αλλά και τα παγκόσμια δεδομένα, είναι αφιερωμένο στην περιοχή της Αθήνας και της Αττικής. Θα ακολουθήσει όμως σύντομα και δεύτερο, με θέμα την «Μυστική Ελλάδα»...

ΕΣΟΠΤΡΟΝ

Μάιος 1999

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ Ζ' ΕΚΔΟΣΗ

Είναι αλήθεια ότι η μοναδικότητα του ερευνητικού έργου *Μυστική Αθήνα & Αττική* μας έκανε να πιστεύουμε στη μεγάλη εκδοτική του επιτυχία από την πρώτη κιόλας στιγμή της κυκλοφορίας του. Αυτό όμως που συνέβη ξεπέρασε κάθε φιλοδοξία μας! Η πρώτη έκδοση του βιβλίου εξαντλήθηκε μέσα σε ενάμιση μήνα! Οι επόμενες τρεις εξαντλήθηκαν σε λιγότερο από δεκατέσσερις μήνες.

Το αμείωτο ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού και η αγάπη του για την αυθεντική έρευνα μας μεταφέρουν ένα πολύ αισιόδοξο μήνυμα σχετικά με το άριστο επίπεδο των Ελλήνων βιβλιόφιλων και μας ωθούν να συνεχίσουμε με νέες ανάλογες εκδοτικές προσπάθειες που ήδη βρίσκονται στο στάδιο της προετοιμασίας.

ΕΣΟΠΤΡΟΝ
Ιούνιος 2002

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

(της Μαρίας Τζάνη, αναπληρώτριας καθ. Πανεπιστημίου Αθηνών)

9

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

12

ΑΘΗΝΑ, ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΤΟΠΟΣ...

15

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΜΙΑΣ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ

ΠΟΥ ΔΙΑΡΚΕΙ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

36

Η ΠΕΝΤΕΛΗ ΜΑΣ

41

ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ ΤΩΝ ΕΞΙ...

63

ΠΕΡΙΞ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

68

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΚΗΠΟ

74

ΤΑΞΙΔΙ... ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΔΥΝΑΜΗ!

82

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

88

ΑΠΟ ΤΗΝ ΞΗΡΑ ΣΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΤΑΞΥ ΑΜΦΙΑΡΑΕΙΟΥ

ΚΑΙ ΡΑΜΝΟΥΝΤΑΣ

95

ΑΘΗΝΑ - ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 58Α

99

ΕΝΑ... ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ!

105

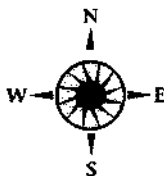

ΜΙΑ ΑΝΤΙΦΑΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ	
ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ	109
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΑΣ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ	119
ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ Νο 4	126
ΑΣΤΡΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ	132
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ	139
ΔΑΦΝΙ: ΔΥΟ ΝΑΟΙ, ΕΝΑ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ ΚΑΙ ΕΝΑΣ ΤΑΦΟΣ	154
ΠΑΡΝΗΘΑ: ΤΟ ΜΑΓΙΚΟ ΒΟΥΝΟ	164
ΜΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΤΥΛΙΓΕΙ ΤΟ ΝΗΜΑ...	184
ΜΕΤΡΟ ΩΡΑ ΜΗΔΕΝ	196
ΕΔΩ ΚΑΙ ΕΚΕΙ	209
ΕΝΑ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΟΧΥΡΩΜΕΝΟ ΧΩΡΙΟ!	249
ΕΝΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΝΟ ΥΠΟΓΕΙΟ ΠΑΛΑΤΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ	263
Η ΣΥΜΜΟΡΙΑ	269
ΑΘΜΟΝΟΝ	276
ΑΙΓΙΝΑ	280
ΚΕΚΡΥΦΑΛΕΙΑ	297
ΕΝΑ ΟΜΟΡΦΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ...	309
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	329
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	330

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

(της Μαρίας Τζάνη, αναπληρώτριας καθ. Πανεπιστημίου Αθηνών)

Όταν τέλειωσα τα δοκίμια του βιβλίου του Γιάννη Γιαννόπουλου, ένοιωσα ως να φωτίζεται μέσα μου σε μία πλέρια κατανόηση η ρήση - στην κυριολεξία "υποθήκη" - του μεγάλου Ανδρόνικου: *«η Ελληνική γη δεν μας απεκάλυψε ακόμη τα μεγάλα μυστικά της»*.

Η Αλήθεια είναι ότι δεν το φροντίσαμε και εμείς οι βλαστοί τούτης της γης, γιατί επιτρέψαμε, αυτοί που γνώριζαν, που είχαν έγκαιρα μνηθεί σ' αυτά τα μεγάλα, τα θαυμαστά του Ελληνισμού, να μας τα ληστέψουν ή να μας τα φαλκιδεύσουν και ακόμα, ίσως και τούτη τη στιγμή να τα "χρησιμοποιούν" για ανίερους σκοπούς. Και δεν νομίζω ότι φταίει γι' αυτό το ότι υπήρξαμε σκλαβωμένοι τετρακόσια περίπου χρόνια. Γιατί μετά τη μεγάλη αναστάτωση που προκάλεσε ο Ιουδαιοχριστιανισμός, η μεγάλη δήωση έγινε - και συνεχίζεται - στα 180 χρόνια ελευθέρου Ελληνικού Κράτους.

Γιατί αλήθεια τους χρειάστηκε να το κάνουν αυτό και γιατί τους είναι αναγκαίο να συνεχίζουν να το κάνουν; Πρέπει ακόμα να θαυμάσουμε και τους τρόπους που εφευρίσκουν για να το επιτυγχάνουν. Σήμερα δεν μπορούν να καταστρέψουν γιατί είναι "πεπολιτισμένοι". Σήμερα καταληστεύουν, φαλκιδεύουν και μεταλλάσσουν ή έτσι τουλάχιστον νομίζουν.

*«Ήλθαν ντυμένοι φίλοι, αμέτρητες φορές οι εχθροί μου
το πανάρχαιο χόμα πατώντας
μα το χόμα δεν έδωσε ποτέ με την φτέρνα τους».*

Έτσι είναι. Κι ο «σοφός» τους γεωμέτρης και ο οικιστής, ήλθαν και προσπάθησαν σε

τούτο τον τόπο, «τους νόμους τους θεσπίζοντας τα καλά και συμφέροντα» να προσαρμόσουν στο παμπάλαιο Μέτρο. «Μα το Μέτρο δεν έδωσε ποτέ με την σκέψη τους».

Αλήθεια, γιατί πράγματι τα προσπάθησαν όλα αυτά και τα συνεχίζουν.

Δεν θα αφήσουμε τούτο το λόγο, προτού καταθέσουμε τη δική μας θέση για το τι και το πώς.

Όμως φίλε αναγνώστη, ίσως να σου είναι περιττή μία τέτοια μαρτυρία γιατί θα οδηγηθείς μόνος σου στην κατανόηση κάθε διαπορείας σου. Ακολουθώντας τα αχνάρια που σου υποδεικνύει ο Γιάννης Γιαννόπουλος με τούτο το θαυμάσιο πόνημα, που δεν διατάζω να το χαρακτηρίσω σπονδή και πρόσφορο στην ανθρωποποιητική σου μύηση: πατώντας ακριβώς πάνω στα βήματα του και κατευθύνοντας τα μάτια της ψυχής σου - της Ελληνικής ψυχής σου - στη θέαση της εσώτατης ομορφιάς των πραγμάτων και στην κατανόηση των νόμων του Αναγκαίου. Ίσως στο τέρμα της διαδρομής να νοιώθεις επαναστατημένος, ίσως και λυπημένος για την ομορφιά και την εσώτατη Γνώση που χάνεται, παράλληλα όμως θα νοιώθεις σχεδόν γνώστης, αφού θα ξέρεις ότι βγήκες πλέον από τη σκόπιμη άγνοια για τα πράγματα γύρω σου αλλά και μέσα σου. Γιατί θα έχεις ανακαλύψει διάλους επικοινωνίας και τρόπο αποκωδικοποίησης για όλα τα θαυμαστά που σου απεκρύβησαν, γιατί θα ξέρεις και θα είναι στο χέρι σου να συνεχίσεις την εσώτατη πορεία σου προς όλο και βαθύτερη κατανόηση τους. Ταυτόχρονα θα νοιώθεις και μια παράξενη αγαλλίαση γιατί πλέον θά 'χεις αρχίσει να μυήσαι. Θα ξεπερνάς την καθημερινότητα σου καταφεύγοντας σ' αυτή τη νοητή χώρα των αιώνων.

Για τούτη την περιπλάνηση, για τούτο το ταξίδι, ο συγγραφέας δε σου ζητάει κανένα διανοητικό εξοπλισμό ιδιαίτερο. Η συλλογική σου μνήμη, η Ελληνική Γλώσσα σου, δηλαδή η Ελληνική σου συνείδηση ακόμα και παρηκμασμένη, σου είναι αρκετός εξοπλισμός. Δεν απαιτεί ακόμα από σένα γι' αυτό το ταξίδι, βαρειές αποσκευές, κενοδοξίες και εντυπωσιασμούς σαν αυτές που χρειάζονται όταν σε δελεάζουν με τα είδωλα του σπηλαίου της αγοράς και του θεάτρου:

Σε διαβεβαιώ ότι αυτό που σου χρειάζεται είναι η «διαπορία». Αυτή θα σου δώσει τη δυνατότητα και την τόλμη γι' αυτό το ταξίδι στην ανακάλυψη αυτού που ίσως είναι μέρος της "χαμένης" γνώσης.

Ο Αντρέ Ζιντ είπε κάποτε: «Οι Έλληνες τα είπαν και τα βρήκαν όλα, επειδή τα χάσαμε ή ξεχάσαμε, οφείλουμε να τα ξαναανακαλύψουμε κι αυτό αφορά την παγκόσμια κοινωνία». Για τους επιγόνους όμως των Ελλήνων που είναι και οι κληρονόμοι όλων όσων παρήγαγε ο Ελληνισμός, μεθοδεύτηκε να ισχύει κάτι άλλο: όταν δεν μπορούσαν να φαντασθούν, να ληστέψουν ή να εξαφανίσουν αυτή την κληρονομιά που έχει να κάνει με τον ελληνικό χώρο ως φύση και με την ανυπέβλητη γνωστική κατάκτηση του Ελληνισμού στο διάβα των ξεχασμένων χιλιετηρίδων, την Ελληνική Επιστήμη και Σοφία, όταν λοιπόν δεν μπορούν, τότε φρόντισαν και φροντίζουν να την αποκρύβουν επιμελώς από τους ανθρώπους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα: να συνεχίζεται η καταστροφή από άγνοια κι από τους ίδιους τους Νεοέλληνες, ή οι ίδιοι ως κληρονόμοι, να στέργουν να χρησιμοποιούν οι δυνάμεις του σκότους και της μισανθρωπιάς αυτή τη φύση και αυτή τη γνώση.

Να γιατί βιβλία σαν αυτό που κρατάς στα χέρια σου, φίλε Αναγνώστη, είναι εξαιρετικά χρήσιμα γιατί προσπαθούν να μην ξεχάσεις αυτή τη γνώση: γιατί σου δίνουν κίνητρο να την ξαναβρεις. Γιατί σου λένε από την αρχή ότι αυτή σου η προσπάθεια πρέπει να

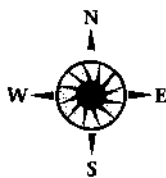
είναι οδοιπορικό ζωής. Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι έχει ανακαλύψει και αποκωδικοποιήσει, αυτό τον χαμένο θησαυρό του Ελληνισμού. Η επίσημη "επιστήμη" συνδράμει στην απόκρυψη και στην φαλκίδευση του, επιβάλλοντας τιμωρίες αποκλεισμού στους αιρετικούς της επίσημης «επιστημονικής γνώσης». Αλλά αν τέτοια αιρετικά πνεύματα υπάκουαν στις επιστημονικές αυθεντίες του καιρού τους, δεν θα είχαμε σήμερα τις εφαρμογές της δύναμης του ατμού, δεν θα τρέχαμε με τράινα που αναπτύσσουν ταχύτητα στα όρια του φράγματος του ήχου και σαφώς δεν θα είχε αναπτυχθεί η δισκογραφία και τόσα άλλα. Τα τραγούδια μας θα ήταν μόνο παράδοση από στόμα σε στόμα. Όχι ότι στερείται επιστημονικής βάσεως τούτο το βιβλίο, εφ' όσον ανταποκρίνεται στην πρωταρχή της επιστημονικής μεθόδου που είναι η διερεύνηση και η παρατήρηση. Αυτή πιστοποιεί γεγονότα. Μπορεί να διαφωνεί κανείς με την ερμηνεία που δίδεται στα γεγονότα ή στα δεδομένα τους· και ίσως θα πρέπει να διαφωνεί γιατί αν τα γεγονότα είναι γεγονότα, η ερμηνεία τους ίσως είναι πεδίο αμφισβήτησης. Αλλά και έτσι είναι χρήσιμο το βιβλίο εφ' όσον προϋπόθεσις της επιστημονικής διερεύνησης είναι η αμφισβήτηση. Φαντάζομαι ότι ο Γιάννης Γιαννόπουλος θα νοιώθει σαν τον «εξόριστο ποιητή» του μεγάλου μύστη-ποιητή μας, Οδυσσέα Ελύτη.

*«Εξόριστε ποιητή στον αιώνα σου
λέγε, τι βλέπεις;».*

Προσπαθεί λοιπόν να μας πει τι βλέπει, μας καλεί να το δούμε και μεις. Πολλές φορές μας ερμηνεύει αυτό που βλέπει. Ακόμα κι αν αγνοήσουμε τις ερμηνείες που δίνει, εκπιμώ ότι πρέπει ν' αποδεχτούμε μετά χαράς την πρόσκλησή του γι' αυτήν την οδοιπορία. Γιατί υπάρχει πόρος. Αυτό που χρειάζεται είναι η απόφαση της ανακάλυψης αυτού που δεν πρέπει να χαθεί. Αυτού που χρειάζεται η ζωή και η Ανθρωπότητα: Ελληνισμός, Γνώση και Επιστήμη, ΙΔΕΑ και ΑΞΙΑ Συμπαντική. Σ' αυτήν την προσπάθεια οι Έλληνες έχουν χρέος να συστρατεύονται.

«Ο καθείς με τα όπλα του».

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό αναφέρεται σε έρευνες που έγιναν από τον συγγραφέα στο διάστημα των τελευταίων σαράντα ετών. Είναι γεγονότα και προσπάθειες που δεν πραγματοποιήθηκαν από την καρέκλα ενός γραφείου αλλά με πεζοπορίες σε δρόμους, μονοπάτια, χαράδρες, σπηλιές, υπόγειες στοές, εκκλησίες και σπίτια, που μεταφράζονται σε αρκετές χιλιάδες χιλιομέτρων. Είναι έρευνες που άλλοτε δεν είχαν επιτυχία, και άλλοτε, πάλι, αντάμειψαν με το παραπάνω τον ερευνητή. Είναι τόλμες που κάποτε μετατράπηκαν σε επικίνδυνες ή καταπληκτικές στιγμές, σαν και εκείνη που ο ερευνητής ανακάλυψε κάποια υπόγεια αυτοκρατορικά λουτρά και πήρε το μπάνιο του εκεί ακριβώς που έκαναν το ίδιο οι αυτοκράτορες Αδριανός και Νέρων.

Είναι αμηχανίες και φόβοι για το άγνωστο και το ανεξήγητο, αλλά και ικανοποίηση που δίνει η μοναδικότητα. Είναι πάνω από όλα η μαγεία της αναζήτησης του αγνώστου, η ανατριχίλα του μυστηρίου και η περιέργεια για το τι θα γίνει μετά. Είναι όλα αυτά μαζί και πάρα πολλά άλλα.

Έχει όμως και μια σκοπιμότητα αυτό το βιβλίο. Να πυροδοτήσει ένα πάθος έρευνας σε νέους επίδοξους ερευνητές. Αυτούς τους τολμηρούς που δεν θα διαβάσουν και θα ικανοποιηθούν, παρά θα θελήσουν να το εφαρμόσουν. Να βαδίσουν στα ίδια μονοπάτια ή υπόγειες στοές και να έχουν προσωπικές εμπειρίες, όχι απαραίτητα αυτές που είχε ο συγγραφέας και εξιστορούνται εδώ, παρά

άλλες ίσως άπειρα πιο γοητευτικές και συναρπαστικές.

Να πιστέψουν ότι αξίζει να ερευνά κανείς και να μην δέχεται διάφορες εξηγήσεις για μέρη και φαινόμενα που δεν τον ικανοποιούν, γιατί χωρίς αμφιβολία αυτός που ερευνά, βρίσκει. Και θα πρέπει να σπεύσουν οι νέοι ερευνητές. Γιατί ηθελημένα τις περισσότερες φορές αλλά και τυχαία, υπάρχει μία προσπάθεια "διαφόρων" να καταστρέφουν ίχνη, εισόδους, περάσματα, ακόμη και πηγές πληροφοριών, μαρτυρίες, βιβλία και άλλα.

Αυτό θα είναι το πρώτο που θα αντιληφθούν οι νέοι ερευνητές και σίγουρα θα είναι και η πρώτη τους εμπειρία. Δεν πρέπει βέβαια να απογοητευτούν, αντίθετα να εντείνουν τις προσπάθειες τους και τις τόλμες τους, γιατί τα μυστικά είναι άπειρα και μερικά από αυτά περιμένουν χιλιάδες χρόνια.

Δεν πρέπει να ξεχνούμε πως πράγματι η χώρα μας είναι τόπος μαγικός, χωρίς αμφιβολία. Και η μαγεία αυτή μεταδίδεται σε όποιον ασχοληθεί σοβαρά μαζί της. Και δεν είναι καν ανάγκη να προγραμματίσει ταξίδια και εκδρομές ή να κλέψει χρόνο από τις διακοπές του. Γιατί εδώ είναι η Αττική, ας αρχίσει από τούτη και μετά βλέπουμε. Ένα απόγευμα, λίγες βραδινές ώρες, κάποιο αθηναϊκό λυκαυγές, είναι αρκετά για την εισαγωγή στα γοητευτικά μυστήρια. Υπόγειες στοές και δαιδαλώδη συστήματα τούνελ, σπηλιές με ανεξήγητα φαινόμενα, τοποθεσίες με έντονη ενέργεια, ή ακόμη νεράιδες, λάμιες και ξωτικά σε λίμνες ορεινές που δεν υπάρχουν όλο τον χρόνο, οπτασίες, μυστικά φώτα, εκκλησάκια και αρχαίοι ναοί, ξένες μυστικές εταιρείες που ασχολούνται με την Αττική τα τελευταία τριακόσια χρόνια, ή ακόμη χωροχρονικές ασυνέχειες, τάφοι στο κέντρο της Αθήνας, κρύπτες και - μερικοί επιμένουν - αστρικές πύλες!

Θα εκπλαγούν επίσης οι αναγνώστες και φίλοι, όταν πειστούν πως γεγονότα που συνέβησαν στον Κόσμο μετά το 1950, εδώ είχαν συμβεί την δεκαετία του '20, του '30 αλλά και πολύ παλαιότερα. Θα εκπλαγούν με τον Άγιο Τιμόθεο, κτήτορα και ιδρυτή της Μονής Πεντέλης, να μάχεται και να κνηγά την Πανούκλα ή όποτε του μένει καιρός να μαλώνει με την Αγία Φιλοθέη.

Επίσης θα μάθουν για το μυστικό εργαστήριο πυρομαχικών που τροφοδοτούσε τους Έλληνες όταν πολεμούσαν τους Τούρκους στην Ακρόπολη και που σήμερα βρίσκεται κάτω από γνωστό Υπουργείο!

Μερικά πάλι φαινόμενα, τοποθεσίες και γεγονότα θα αναφερθούν χωρίς να δίδονται τοπογραφικές πληροφορίες, γιατί είμαι σίγουρος ότι διαφορετικά θα υπάρξει άμεσο αποτέλεσμα: ή να καταστραφούν ή η πρόσβαση να αποκλειστεί οριστικά.

Εδώ κάπου θα έπρεπε να παραδεχτώ, ότι ένας άλλος βασικός στόχος τούτης της εργασίας είναι να προβληθεί η Ελλάδα. Να προβληθούν γεγονότα ιστορικά, λαογραφικά και τοπογραφικά, άγνωστα στους πιο πολλούς, να τονωθεί το ενδιαφέρον του κόσμου για την παραμελημένη Μεσαιωνική Ελλάδα. Να αναεωθούν επισκέψεις σε χώρους ξεχασμένους και γοητευτικούς, να αρχίσουν

επιτέλους οι άνθρωποι να περπατούν όπως παλιά "με το δισάκι τους στον ώμο" στα βουνά, στις χαράδρες και στις σπηλιές αλλά και μέσα στην Αθήνα και να βρουν την αλυσίδα σύνδεσης αυτού του Λαού στους Αιώνες. Να γίνει στόχος επίσης η διεύρυνση του μυαλού του αναγνώστη για "δεδομένα" πράγματα, αυτά που κάποιοι βιάζονται «...να κλείσουν τον φάκελο και να τον βάλουν στο αρχείο». Γιατί κανένας φάκελος δεν έχει κλείσει ακόμη. Αλλά ούτε και θα κλείσει εφόσον οι αναγνώστες θα παίρνουν τηλέφωνο - ευγενική φιλοδοξία του συγγραφέως - και θα μου λένε :

- Κύριε Γιαννόπουλε, έχω την εξής πληροφορία· ή ξέρω ένα μέρος στην Αττική που...· ή κάποιος στην οικογένειά μας επέμενε ότι εκεί συμβαίνει το φαινόμενο...· ή εκείνο ή το άλλο κ.λ.π.

Να μπουν όλες αυτές οι πληροφορίες σε τάξη, να δημιουργηθούν ομάδες ερεύνης, να γίνουν επισκέψεις, συζητήσεις, επιτυχίες, περιπέτειες και ίσως αποτυχίες και περιπλανήσεις, που όμως όλα θα έχουν σαν αποτέλεσμα να μάθουμε τον τόπο μας καλύτερα και να τον αγαπήσουμε περισσότερο.

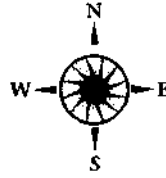
Γιατί κακά τα ψέματα. Χωρίς την Ελλάδα μας θα είμαστε εντελώς χαμένοι.

Αθήνα, Απρίλιος 1999

*Ίωάννης
Γιαννόπουλος*

ΑΘΗΝΑ,

ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΤΟΠΟΣ...

Μετά από πολλές προσπάθειες και αρκετή ώρα, αγωνία και ιδρώτα, είχα επιτέλους εισχωρήσει περίπου δυο μέτρα κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Φρόντισα όσο μπορούσα να επαναφέρω την παλιά ξύλινη καταπακτή στο άνοιγμα που ήταν πάνω από το κεφάλι μου, πράγμα που είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα να βρεθώ στο απόλυτο σκοτάδι. Γρήγορα ο φακός διέλυσε το έρεβος και τους οποιουδήποτε φόβους μου και άρχισα να μελετώ το ξένο προς εμένα περιβάλλον. Ο αέρας ήταν εκείνος που έκανε πιο πολύ εντύπωση. Ένας αέρας ξηρός αλλά πολύ καθαρός, θαυμάσιος θα μπορούσα να πω, αφού αμέσως είχα την εντύπωση πως η κούραση των προσπαθειών μου είχε εξαφανιστεί! Το έδαφος πολύ παλιό, αρχαίο, και η στοά εμπρός μου αναμφίβολα έδειχνε ότι ο άνθρωπος είχε βοηθήσει την φύση σκαλίζοντας ένα μονοπάτι με μαεστρία, που αν και κατηφορικό δεν είχες ανάγκη κουρασής για να προχωρήσεις με ασφάλεια.

Το ύψος ήταν αρκετό ώστε να περπατώ όρθιος και τα πλαϊνά μέρη της στοάς άρχισαν να μου κάνουν εντύπωση, γιατί σε τακτά διαστήματα, περίπου δέκα έως δώδεκα μέτρων, υπήρχαν στο φυσικό "τοιίχο" σκαλισμένες προεξοχές που δεν μπορούσα να καταλάβω τι ήταν. Όπως όμως το φως του φακού - ακολουθώντας τις κινήσεις του χεριού μου - πήγαινε προς όλες τις διευθύνσεις, παρατήρησα ένα έντονο μαύρο χρώμα ακριβώς πάνω από τις προεξοχές, που βλέποντας το

από κοντά και αγγίζοντας το ανακάλυψα πως δεν ήταν παρά καπνιά! Έτσι λοιπόν οι προηγούμενοι από μένα, ίσως σε άλλες εποχές, φώτιζαν το δρόμο τους προς τα κάτω. Και πραγματικά, λίγο πιο πέρα, προχωρώντας στο καθαρό μονοπάτι βρήκα στις προεξοχές υπολείμματα κεριών που αρχικά δεν είχαν πέσει στην αντίληψη μου γιατί η πολυκαιρία τα είχε μεταμορφώσει να φαίνονται σαν σταλακτίτες.

Η κατεύθυνση που ακολουθούσα έδειχνε να πηγαίνει ΒΑ και η συχνή παρατήρηση της πυξίδας με διαβεβαίωσε ότι λειτουργούσε καλά. Οι καινούριες μου ανακαλύψεις ήταν ότι τα τελευταία 50 μέτρα - από τα 150 που είχα συνολικά εισχωρήσει στο "τούνελ" - ήταν από ένα είδος μαύρου βράχου, πολύ στέρεου, που έδειχνε να αποτελείται από μεγάλα μαύρα "βότσαλα", τα οποία όμως είχαν επεξεργαστεί ώστε να αποτελούν ένα "καλντερίμι" που άντεχε θαυμάσια στον χρόνο. Όλες αυτές οι παρατηρήσεις γίνονταν μάλλον αυτόματα από μέρους μου, γιατί πάντοτε είχα την προσοχή μου να ακούσω ή να δω τον ελάχιστο θόρυβο, την παραμικρή κίνηση ή ακόμη να τα νιώσω και τα δύο πριν κάνουν την εμφάνιση τους. Αν ρωτήσετε μερικούς ερευνητές, όλοι θα σας πουν ότι σε μέρη σαν κι αυτό που ήμουν εγώ τώρα, αποκτά κανείς αυτό που λέμε "έκτη αίσθηση". Μάλλον όμως τα μόνα που άκουγα ήταν ο κτύπος της καρδιάς μου και μετά η αναπνοή μου. Ο αέρας είχε κάτι το εξαιρετικό που δεν μπορούσα να καταλάβω τι ήταν. Εμπρός μου το μονοπάτι - ακολουθώντας την στοά - άρχισε να πηγαίνει ελαφρώς προς τα δεξιά και καινούρια στοιχεία έπεσαν στην αντίληψή μου. Υπήρχαν σχήματα σκαλισμένα στον βράχο αριστερά μου, που αμέσως χωρίς αμφιβολία κατάλαβα ότι ήταν σπείρες, σαν αυτές που εξηγούμε με το σχήμα τους πώς θα ήταν ο λαβύρινθος.

Λίγο πιο κάτω, επάνω σ' αυτούς τους "λαβύρινθους" είχαν χαραχτεί πρωτοχριστιανικοί σταυροί, όχι όμως με επιτυχία αφού οι "λαβύρινθοι" ήταν το πρώτο που έπεφτε στην προσοχή σου. Σε πολύ μικρή χρονική απόσταση, δύο ή τρία λεπτά, ο διάδρομος ή το τούνελ κατέληγε σε τρία μονοπάτια.

Αν κανείς συνέχιζε στο δρόμο που ήμουν, πήγαινε προς τα δεξιά, ενώ τα άλλα, το ένα οδηγούσε προς τα αριστερά και το άλλο, το διπλανό από αυτό που ήμουν εγώ, πήγαινε κατά το μάλλον ή ήττον ευθεία.

Αποφάσισα να ακολουθήσω το δεξί μονοπάτι κάνοντας την υπόσχεση προς τον εαυτό μου ότι αναμφίβολα θα ερχόταν η σειρά και των άλλων. Η προτίμησή μου προς αυτή την κατεύθυνση, σε λίγο θα έβλεπα ότι είχε ανταμειφθεί με το παραπάνω. Ο δρόμος, όπως προχωρούσε με το ίδιο πάντοτε έδαφος με το μαύρο "καλντερίμι", άρχισε να μεγαλώνει στο πλάτος του και σε λίγο ήταν διπλάσιος από τον αρχικό. Προσπαθώντας να διαπεράσω τα σκοτάδια με το φως του φακού στην επιθυμία μου να δω τι ήταν παρακάτω, διέκρινα ότι καταλήγαμε σε ένα φυσικό άνοιγμα, σαν μία αίθουσα κυκλική, που κάλυπτε περίπου πενήντα τετραγωνικά μέτρα. Ήταν μία αίθουσα κυριολεκτικά σκαμμένη στον

βράχο, με ύψος περίπου τρία μέτρα. Λίγο αργότερα κατάλαβα ότι η σωστή ονομασία του χώρου αυτού δεν ήταν αίθουσα αλλά κρύπτη! Τα πλαϊνά του βράχου της κρύπτης ήταν σκαλισμένα με τέχνη στο να διαμορφώνουν χώρους ίσους μεταξύ τους προς τα επάνω και δίπλα, σαν κουτιά, που το περιεχόμενό τους αρχικά με καθήλωσε και αμέσως κατόπιν με πίεσε να εγκαταλείψω γρήγορα την αίθουσα εκείνη.

Ωστόσο η περιέργεια και η αγάπη μου προς την έρευνα με έκανε να δω τα "κουτιά" από κοντά. Και όπως διαπίστωσα αμέσως, οι θαυμαστές ιδιότητες του αέρα που εδώ και αρκετή ώρα ανέπνεα ήταν τέτοιες ώστε να διατηρούν την εκεί κατάσταση άθικτη: ένας αέρας σχεδόν θερμός και με περιεργή φρεσκάδα, χωρίς ίχνος υγρασίας, βοηθούσε - τι άλλο - ώστε τα ανθρώπινα κατάλοιπα που βρίσκονταν μέσα στα μαρμάρινα "κουτιά" και που θα 'πρεπε εδώ και εκατό χρόνια να είναι σκελετοί, να φαίνονται σαν πτώματα ανθρώπου που μόλις προ ολίγων ωρών είχαν διακόψει τη ζωή τους στην επιφάνεια του κόσμου μας. Η διατήρηση των πτωμάτων ήταν καταπληκτική. Ούτε καν θα μπορούσα να μιλήσω για μούμιες - όπως τις ξέρουμε τουλάχιστον στα διάφορα ευρωπαϊκά μουσεία. Επρόκειτο για πολύ καλύτερη μορφή, αφού σε μερικές περιπτώσεις ακόμη και αυτά τα ρούχα ήταν σε τέτοια καλή κατάσταση ώστε να φαίνεται το υλικό που ήταν κατασκευασμένα.

Παρατήρησα ότι μερικά από τα παλαιά αυτά πτώματα ήταν ντυμένα με κάποιο είδος βελούδου, χρώματος μωβ ή μπλε σκούρο. Θα πρέπει να ήταν εκεί τουλάχιστον τα τελευταία πεντακόσια χρόνια και όμως αυτό που ήταν αρκετά τρομακτικό ήταν ότι όχι μόνο δεν είχαν γίνει σκόνη αλλά η σάρκα τους έμοιαζε σαν παλαιό δέρμα - που χρησιμοποιούμε για καθίσματα, αυτή τουλάχιστον την εντύπωση μου έδωσε - ενώ και οι κλειδώσεις των μελών τους λειτουργούσαν ακόμη! Σε μια γωνιά είδα το πτώμα ενός άνδρα με το ένα του πόδι βαλμένο επάνω στο άλλο, την παραδοσιακή στάση των νεκρών σταυροφόρων. Ενός άλλου τα νύχια ήταν σε θαυμάσια κατάσταση, ενώ από το πτώμα μιας καλόγριας έλειπε το δεξί χέρι. Ίσως από βασανισμό, ποιος ξέρει;

Ήταν δίχως άλλο χώρος από κατακόμβες, τάφους από εποχές παλαιές που είχαν χωρίς αμφιβολία ένα κοινό χαρακτηριστικό. Αυτοί που τους τοποθέτησαν εδώ ήξεραν το μυστικό πριν διακόσια ή πεντακόσια ή και χίλια χρόνια. Στην άκρη της κρύπτης, πάλι προς τα δεξιά, υπήρχε ένα μικρό άνοιγμα, όπως ακριβώς ήταν και η αρχή του μονοπατιού που είχα πάρει. Το ίδιο μαύρο καλντερίμι συνεχιζόταν σε μια κατεύθυνση που η πυξίδα μου επέμενε ότι ήταν νότια. Μετά από επτά ή οκτώ μέτρα, στα αριστερά μου υπήρχε ένα παλιό άνοιγμα σαν ένα μεγάλο τοξωτό σκάλισμα στο βράχο, που είχε καλυφθεί από πέτρες και χώματα πριν από αρκετά χρόνια. Η προσπάθειά μου να μετακινήσω μερικές πέτρες δεν οδήγησε πουθενά γιατί ο σωρός αυτός είχε αρκετό βάθος. Έτσι εγκατέλειψα την προσπάθεια και συνέχισα το αρχικό μου μονοπάτι.

Όταν κανείς επιχειρεί τέτοιου είδους προσπάθειες και μάλιστα κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, έχει δυο πολύ ισχυρές εντυπώσεις: η πρώτη είναι έντονη και του λέει πως δεν ανήκει σ' αυτό τον κόσμο. Η δεύτερη, που είναι φυσικό αποτέλεσμα της πρώτης, του επιβάλλει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός και να παρατηρεί τον δρόμο που ακολουθεί ώστε να μπορεί να πάρει τον ίδιο προς τα πίσω όταν έρθει η ώρα της επιστροφής.

Προσπαθώντας να εντοπίσω κάποια σημεία χαρακτηριστικά για την επιστροφή, λίγο έλειψε να προσπεράσω ένα νέο στοιχείο της όλης περιπέτειας μου. Εξέχοντας από το καλντερίμι, ακριβώς όπως ο μίσχος ενός λουλουδιού ανεβαίνει προς τα επάνω ενώ οι ρίζες είναι στο έδαφος, εκεί εμπρός μου έκανε την εμφάνιση του ένας δωρικός κίονας που έφτανε μέχρι τη στροφή της στοάς. Επειδή σε εκείνο το σημείο το υψος ήταν ακριβώς επάνω από το κεφάλι μου, έμεινα στο συμπέρασμα ότι ο κίονας έπρεπε να ήταν αρκετά χωμένος στο έδαφος. Κοιτάζοντας καλλίτερα είδα ότι ακριβώς κάτω από την οροφή ο κίονας ήταν σπασμένος. Ωστόσο η αρχική μου εντύπωση ότι ήταν χωμένος αρκετά στο έδαφος ήταν σωστή, γιατί όταν επιχειρήσα να σκάψω με το μικρό μου πτυοσκάπανο βρήκα ότι ήταν τουλάχιστον ένα με δυο μέτρα χωμένος. Πώς όμως βρισκόταν μια δωρική κολώνα μέσα στο

1. Η αρχή του υπόγειου ταξιδιού μου, ακριβώς κάτω από την είσοδό μου στο κέντρο της Αθήνας.

2. Το ταξίδι συνεχίζεται... Κατάλοιπα του ναού του Απόλλωνος.

έδαφος και στο τούνελ που ακολουθούσα; Τι ήταν άραγε ακριβώς από κάτω; Ναός, νεκροταφείο ή κάτι άλλο; Πριν διανύσω δέκα μέτρα, παρατήρησα ότι για διάφορους λόγους ένα κομμάτι από το καλντερίμι είχε καταστραφεί. Έσκυψα και μετακίνησα όσες πέτρες μπορούσα. Μετά τις πέτρες το χώμα ήταν σκούρο και μαλακό και ξαφνικά άρχισα να βρίσκω θαλασσινές αχιβάδες, μεγάλες και μικρές, μερικές πολύ όμορφες και άλλες βαμμένες με μια ξεθωριασμένη βαφή, που όμως φάνταζε εντυπωσιακά γαλάζια.

Είχα τη βεβαιότητα πως επρόκειτο για αρχαίους τάφους και, αν ήθελα να είμαι και πιο ακριβής, αρχαίους παιδικούς τάφους! Οι βαμμένες πριν τρεις χιλιάδες χρόνια αχιβάδες συνόδευαν το νεκρό παιδί, με σκοπό αυτό να παίζει κατά τη διάρκεια του μακρινού ταξιδιού του. Ήθελα να συνεχίσω αλλά είπα στον εαυτό μου ότι οπωσδήποτε θα ξαναρχόμουν και έτσι άρχισα να προχωρώ πάλι στο μονοπάτι ψάχνοντας για κάτι καινούριο. Θα πρέπει να είχα κάνει γύρω στα πεντακόσια μέτρα εξ αρχής και σιγά-σιγά έβλεπα τώρα το μονοπάτι να ανηφορίζει ελαφρά, στενεύοντας, αλλά άνετο και σταθερό, μέχρι που έφτασε σε μια σκάλα σκαλισμένη στον βράχο.

Μια και δεν οδηγούσε πουθενά αλλού, ανέβηκα ακριβώς εννέα σκαλοπάτια και με έκπληξη κοίταξα εμπρός μου την παμπάλαια σκουριασμένη σιδηρόπορτα που φαινόταν να με χωρίζει από την συνέχεια του ταξιδιού μου. Πριν κάνω τίποτε άλλο, έφτασα όσο μπορούσα πιο κοντά και με το φως του ισχυρού φακού μου προσπάθησα να δω το εσωτερικό. Υπήρχε και εκεί μια κυκλική αίθουσα-κρύπτη, που το μόνο που διέφερε από την προηγούμενη ήταν ότι έδειχνε μικρότερη και ήταν σαφώς πιο περίτεχνη, με σκαλισμένους εδώ και εκεί δικέφαλους αετούς και συμπλέγματα μαιάνδρων.

Στο κατώφλι της σιδηράς θύρας υπήρχαν σκαλισμένα γράμματα, φαγωμένα μεν αλλά όχι δύσκολο πολύ να διαβαστούν. Νομίζω ότι έγραφαν: "ΛΥΚΟΔΗΜΟΣ - ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ". Η πόρτα δεν άντεξε για πολύ και σε λίγο βρισκόμουν στο εσωτερικό. Υπήρχαν φέρετρα, το ένα επάνω στο άλλο, σε κακή κατάσταση, με σκελετούς στο εσωτερικό. Τέλεια αντίθεση με τα ευρήματα της πρώτης αίθουσας. Μόνο μια χρονολογία κατέστη δυνατόν να διαβάσω: 1569!

Δεν είχα αμφιβολία ότι είχα πέσει επάνω στον χώρο ταφής των Παλαιολόγων, αυτής της μεγάλης βυζαντινής οικογενείας των θρύλων, που τα μέλη της είχαν διασπαρεί σ' όλη την Ελλάδα μετά την άλωση της Πόλης. Στο δυτικό άκρο της κρύπτης άλλα σκαλοπάτια ανέβαιναν προς τα επάνω. Αυτή την φορά ήταν πολλά - θαρρώ μέτρησα είκοσι δύο - και μάλλον η σκάλα δεν τελείωνε αλλά φαινόταν ότι σταματούσε σαν κάποιος να είχε κλείσει το επάνω υπόλοιπο μέρος της. Όντως, ακριβώς στο εικοστό δεύτερο σκαλοπάτι βρισκόταν πάλι μια σιδηρά πόρτα σε κάτι σαν κεφαλόσκαλο και μετά φαινόταν άλλο ένα σκαλοπάτι. Από κει και πέρα μόνο πέτρες και χώματα, μια στερεότατη κατασκευή που τουλάχιστον στον εγώ δεν θα μπορούσα να κάνω το ελάχιστο για να "βγω" στην άλλη άκρη.

Μην έχοντας τίποτε άλλο να κάνω προς το παρόν, πήρα το δρόμο της επιστροφής και σε περίπου δέκα λεπτά έφτανα στο σημείο που το αρχικό μονοπάτι χωριζόταν στα τρία. Κάθισα λίγο να ξεκουραστώ - θα είχαν περάσει θυμάμαι τουλάχιστον δυόμισι με τρεις ώρες - και αποφάσισα να ακολουθήσω το μεσαίο μονοπάτι, αυτό που πήγαινε ευθεία προς τα ΒΑ.

Το έδαφος συνέχισε για λίγο να είναι ίδιο με το μαύρο καλντερίμι, αλλά σε περίπου πενήντα μέτρα άρχισε να χαλάει και τελικά μετετρέπη σε χωμάτινο, που όμως κάποιος - οπωσδήποτε όχι η Φύση - είχε τοποθετήσει μεγάλες ακατέργαστες "πλάκες" που μου θύμισαν αυτές που βάζουμε στους κήπους για να μην πατάμε την πρασινάδα. Σιγά-σιγά ο δρόμος μου έστριβε προς τα αριστερά και άρχισα να συναντώ κομμάτια από μάρμαρα κατεργασμένα, κολωνάκια, επιτύμβιες πλάκες χωρίς επιγραφές και μαρμάρινες "λεκάνες". Ο τοίχος, δηλαδή ο πλαϊνός βράχος, είχε κι αυτός λαξευμένες προεξοχές, χωρίς όμως ίχνος κεριών ή οτιδήποτε άλλο. Η οροφή, η οποία τώρα άρχιζε να γίνεται ψηλότερη, είχε ένα υποβλητικό τοξωτό συμμετρικό σχήμα με καλλιτεχνική εμφάνιση, ενώ κάτω στο έδαφος υπήρχε στο κέντρο ένας αύλακας βάθους δέκα πόντων, ακριβώς στο διάστημα μεταξύ των πλακών που συνέχισαν χωρίς διακοπή.

Σαν κάπου-κάπου να περνούσε μια ποσότητα νερού, για λόγους που δεν μπορούσα να φανταστώ. Υγρασία δεν υπήρχε ούτε ίχνος και, φυσικά, ούτε σταγόνα νερού. Εντυπωσιακή ήταν και η έλλειψη σκόνης που θα μπορούσε να έχει πέσει από την τοξωτή οροφή μέσα στους αιώνες. Όλα έδειχναν ότι και τα δυο μονοπάτια - αυτό που είχα ήδη διαβεί και το τωρινό - είχαν επιλεγεί, αλλά και την οποιαδήποτε γεωλογική ιδιοτροπία της Φύσης είχαν υποβοηθήσει άνθρωποι, ποιος ξέρει από ποια εποχή ή πριν πόσους αιώνες. Οι σκέψεις μου - σκέψεις ερευνητή - είναι πάντοτε φευγαλέες, καθώς πάντα υπερτερεί το τι θα βρει κανείς αμέσως μετά ή που θα οδηγηθεί. Όλες οι αισθήσεις είναι σε συναγερμό και η προσοχή μεγάλη. Αν κάτι πάει στραβά, αυτό θα είναι και το τελειωτικό. Βέβαια ο ερευνητής ξέρει καλά ότι βοήθεια εκεί κάτω δεν υπάρχει. Και αν κάποτε σε βρουν τυχαίως μετά από μερικές εκατοντάδες χρόνια, θα αποτελείς και συ ένα μυστήριο σαν αυτά τα απaráλλαχτα που αντιμετώπιζα και εγώ τώρα.

Σταμάτησα για λίγο για να παρατηρήσω την οροφή με το φως του φακού και έτσι η δέσμη του φωτός ανέβηκε προς τα πάνω. Εκείνη ακριβώς την στιγμή ένιωσα ότι κάτι δεν πήγαινε καλά. Η γωνία του ματιού μου που ακολουθούσε το φως του φακού "έπιασε" μια φωτεινή ανταύγεια βαθιά μέσα στο τούνελ εμπρός μου. Φαίνεται ότι η δυνατή δέσμη του φακού που έδειχνε μέχρι εκείνη την ώρα προς τα εμπρός με εμπόδιζε να την δω. Θέλησα να βεβαιωθώ γι' αυτήν την ανταύγεια. Τι θα μπορούσε να είναι εκεί μέσα μαζί μου; Κάποιος άλλος ερευνητής; Το απέκλεισα γρήγορα, όχι μόνο γιατί αυτό δεν είχε συμβεί ποτέ αλλά γιατί αυτή η ανταύγεια είχε ένα χρώμα πράσινο που θύμιζε τα φυτά των βάλτων. Για μια στιγμή δίστασα, θα έπρεπε να το ερευνήσω ή να πάρω τον δρόμο της επιστροφής;

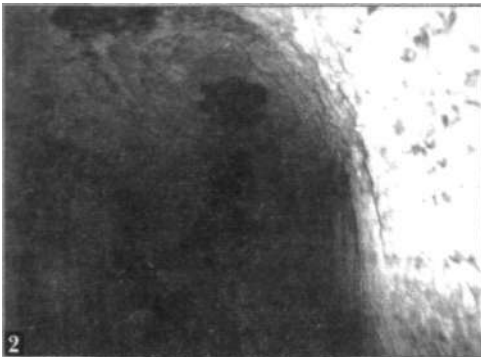
Αυτομάτως άρχισα να προχωρώ προς το μέρος της ανταύγειας έχοντας αυτή τη φορά το φως του φακού να δείχνει λίγο πιο μπροστά από τα πόδια μου, έτσι ώστε να έχω το οπτικό μου πεδίο ελεύθερο. Προχωρούσα πολύ προσεκτικά γιατί είχα την εντύπωση ότι η ανταύγεια θα εξαφανιζόταν και θα μου στερούσε την ικανοποίηση να δω ποιά ήταν η πηγή της. Τώρα μπορούσα να δω όχι μόνο ότι η ανταύγεια ήταν όντως πρασίνου χρώματος αλλά και ότι κατά κάποιον τρόπο έπαλλε. Μια ήταν πιο δυνατή και μια πιο αδύνατη. Δεν είχα την παραμικρή ιδέα τι θα μπορούσε να την προκαλεί αλλά εκείνη την στιγμή πάλι σταμάτησα. Πρώτα νόμισα ότι ο ήχος που άκουσα ήταν της ίδιας μου της αναπνοής, αλλά ένοιωσα το χαμηλό ήχο ενός "μουρμουρητού" που βαθμιαία γινόταν πιο δυνατός. Καθώς πλέον δεν είχα καμιά αμφιβολία ότι τον ήχο που άκουγα καλά τώρα δεν τον προκαλούσα εγώ, αισθάνθηκα το έδαφος κάτω από τα πόδια μου να δονείται ελαφρά και στη συνέχεια πιο δυνατά. Σκέφτηκα - και πάγωσα στη σκέψη μου αυτή - ότι συνέβαινε το χειρότερο που θα μπορούσε να συμβεί σε έναν ερευνητή κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Ένας σεισμός!

Όμως η ανταύγεια άρχισε να πάλλει πιο έντονα και όχι μόνο. Ήμουν σίγουρος ότι άρχισε να πλησιάζει προς το μέρος μου. Τι συνέβαινε; Ποια ήταν η πηγή αυτού του φωτός που

1. Το σκέπασμα του φέρετρου του Ιππότη στην κρύπτη.

2. Προς ΒΑ. Το μεσαίο μονοπάτι.

3. Προς τον λόφο του Αρδηττού.

πλησίαζε και τι ήταν οι δονήσεις ακριβώς κάτω από τα πόδια μου; Αστραπιαία σκέφτηκα ότι τουλάχιστον δεν ήταν σεισμός. Το παλλόμενο φως όλο και πλησίαζε. Σε περίπου δέκα μέτρα από 'κεί που στεκόμουν, απότομα και εντελώς ανεπάντευχα εξαφανίστηκε. Δεν ξέρω αν χάριχα ή λυπήθηκα, νομίζω ότι μάλλον το δεύτερο ήταν η πιο έντονη συναισθηματική μου ανταπόκριση.

Προχώρησα γρήγορα προς τα εμπρός και κάλυψα τα δέκα μέτρα σε χρόνο ρεκόρ για τις περιστάσεις και εντελώς απρόσεχτα. Έτσι λίγο έλειψε να καταπονηστώ σε ένα κάθετο πηγάδι που βρισκόταν καταμεσής στο μονοπάτι. Πρόλαβα να δω την ανταύγεια να χάνεται στο βάθος του πηγαδιού, το οποίο στο φως του φακού - όταν η ανταύγεια είχε εξαφανιστεί - έδειχνε πάνω από πενήντα μέτρα βάθος. Τουλάχιστον είχα την προνοητικότητα να σκύψω και να ακουμπήσω το αυτί μου στο άνοιγμα του πηγαδιού. Ένας ευδιάκριτος βόμβος που ολοένα έσβηνε με έπεισε ότι η ανταύγεια και οι δονήσεις είχαν την ίδια πηγή. Η διάμετρος του πηγαδιού ήταν περίπου ένα μέτρο. Το δρασκέλιστα εφαπτόμενος με τον πλαϊνό τοίχο και συνέχισα στο μονοπάτι. Αρχίζα να σκέφτομαι ότι αυτό ήταν πιο μακρύ από το άλλο, γιατί υπελόγισα ότι είχα διανύσει πάνω-κάτω ένα χιλιόμετρο όταν άρχισε πάλι το μονοπάτι να ανηφορίζει αισθητά. Μετά περίπου από είκοσι μέτρα έφτασα σε σκαλοπάτια λαξευμένα στον βράχο. Ήταν αρκετά βαθιά και σταθερά και γρήγορα με οδήγησαν ψηλά σε μία πόρτα με μπάρες σιδερένιες, κλειστή αλλά όχι κλειδωμένη. Πίσω της είδα σε βάθος τριών μέτρων ένα δεύτερο τούνελ που θύμιζε τούνελ υδραγωγείου. Αυτό περνούσε κάθετα με το μονοπάτι, ερχόταν από το Βορρά και συνέχιζε προς τον Νότο. Στην απέναντι ακριβώς πλευρά από εκεί που καθόμουν υπήρχε στο ίδιο ύψος με εμένα ένας παράλληλος μικρός δρόμος με το τούνελ του "υδραγωγείου" και σ' αυτόν ακριβώς είχα σκοπό να φτάσω.

Στερεώνοντας ένα σκοινί με κόμπους στον σιδερένιο αρμό της πόρτας και ρίχνοντας το κάτω στο τούνελ, κατέβηκα ευχόμενος ο σίδηρος αρμός να είναι αρκετά δυνατός ώστε να με κρατήσει και περισσότερο να με βοηθήσει κατά την αναρρίχηση στην επιστροφή. Τώρα, το πώς θα ανέβαινα στην απέναντι πλευρά για να φτάσω τον μικρό δρόμο, θα το αντιμετώπιζα εκεί. Πράγματι όλα πήγαν κατ' ευχήν, και κατά την κάθοδο αλλά και κατά την άνοδο που χρησιμοποίησα φυσικές προεξοχές από πέτρες για να σκαρφαλώσω. Προχωρούσα τώρα στο μικρό δρόμο προς τα αριστερά ψάχνοντας να βρω οτιδήποτε θα με οδηγούσε στο να καταλάβω που ακριβώς ήμουν. Ο δρόμος - για να τον διακρίνουμε από τα άλλα μονοπάτια - ήταν ένα μικρός διάδρομος, μόλις βατός, ακολουθούσε ακριβώς το τούνελ από κάτω και σε ύψος τριών μέτρων, και δεν είχε τίποτε το αξιοπρόσεκτο, ούτε ίχνη από οποιαδήποτε τωρινή ή παλαιότερη παρουσία.

Μετά από εκατόν πενήντα μέτρα - τα μετρούσα προσεκτικά για την επιστροφή μου - στα δεξιά παρουσιάστηκε κάτι σαν μικρή σπηλιά. Αποφάσισα να μπω μέσα και αμέσως με την είσοδό μου ένοιωσα έναν κρύο αέρα και μια έντονη

μυρωδιά σαπίλας από φυτά υγρά και μουχλιασμένα. Αλλά και η όλη ατμόσφαιρα βρήκα πως ήταν εξαιρετικά βαριά, κακής ενέργειας, και προξενούσε συναισθήματα αποστροφής και φυγής. Κάτι πραγματικά υποχθόνιο λάμβανε χώρα εδώ ακριβώς, κάποτε, ίσως πολύ παλιά. Όμως προχωρώντας στα τυφλά στην σπηλιά, τότε σκύβοντας και τότε έρποντας και άλλοτε πατώντας σε υγρό έδαφος, απλώς πήρα την οδό που ακολουθούσε ο αέρας που με κτυπούσε στο πρόσωπο.

Με πολλή δυσκολία αλλά και αγωνία βρέθηκα κάποτε στο τέλος της σπηλιάς, στο μέρος που όχι μόνο έμπαινε αέρας αλλά και άρχισα να έχω το έντονο συναίσθημα ότι πλησίαζα προς την επιφάνεια. Εμπρός μου όμως υπήρχε ένας πυκνός φυσικός φράκτης από βάτα, αγκάθια, φυτά πλεγμένα μεταξύ τους, κισσοί - ένας πραγματικός τοίχος αδιάβατος - ώστε έπρεπε οπωσδήποτε να κάνω χρήση ενός κοπτικού οργάνου ή μαχαιριού για να περάσω. Βρήκα ένα μέρος χαμηλά του φυτικού τοίχου και άρχισα να δημιουργώ ένα όσο το δυνατόν μικρό άνοιγμα γιατί δεν ήξερα πού ήμουν και οπωσδήποτε το λιγότερο που ήθελα ήταν να κάνω φανερή αυτή την έξοδο προς τους άλλους που πιθανόν να είχαν πρόσβαση στην περιοχή εκείνη. Εν τω μεταξύ, τα συναισθήματα της κακής ενέργειας του χώρου ήταν τόσο έντονα ώστε να μην αισθάνομαι εντελώς καλά. Ανατριχίλες στο πίσω μέρος του κεφαλιού, ριπές ξαφνικές αέρος προς το μέρος μου, ήχοι σαν αναστεναγμοί απόμακροι, φύλλα που άφηναν έναν περίεργο συριστικό ήχο και μια πλήρης "ανυπαρξία" του χρόνου από μέρους μου, με έκαναν μαζί με την προσπάθεια του ανοίγματος, να ιδρώνω και να λαχανιάζω και ακόμη να απορώ πόσο αργά να "βγω" έξω. Επιτέλους κάποτε άρχισα να περνάω το άνοιγμα ξαπλωμένος και ελισσόμενος με τα σχετικά αγκάθια και τους βάτους να κάνουν την όλη κατάσταση πολύ πιο δύσκολη. Το άνοιγμα της σπηλιάς από ό,τι μπορούσα να καταλάβω βρισκόταν στην πλαγιά ενός σκοτεινού δασοσκεπούς λόφου, κοντά στην κορυφή του, κάτω από ένα σκοτεινό δίχως άστρα ουρανό. Κάτι φαινόταν από την κορυφή του λόφου, οπότε αποφάσισα να ανέβω λίγο πιο ψηλά ώστε να δω επιτέλους πού βρισκόμουν. Κουρασμένος και ελαφρά ματωμένος από τα αγκάθια ανέβηκα στην κορυφή όπου αντίκρισα έκπληκτος μια πολύ γνώριμη εικόνα: απέναντι μου, στην κορυφή ενός άλλου λόφου, φάνταζε φωτισμένη και μεγαλόπρεπη η Ακρόπολη!

Ήμουν στην κορυφή του λόφου του Αρδηττού και η ώρα ήταν περασμένες δώδεκα. Αμέσως, όχι μόνο κατατοπίστηκα για την υπόγεια διαδρομή που είχα κάνει, αλλά ακόμη περίπου κατανοούσα πού οδηγούσε το πρώτο μονοπάτι, αυτό του οποίου η έξοδος ήταν κλειστή. Θα εύρισκα ακριβώς το σημείο την άλλη ημέρα. Προς το παρόν δεν ήθελα να χάσω την ευκαιρία, το άλλο μονοπάτι με περίμενε!

Γρήγορα βρήκα το άνοιγμά μου και εισχώρησα μέσα. Η επιστροφή ήταν μάλλον γρήγορη. Σταμάτησα λίγο στο πηγάδι για να δω κάποια ένδειξη αλλά

τίποτε, ήταν απόλυτα σκοτεινό. Έφτασα πάλι στο σημείο που άρχιζαν τα τρία μονοπάτια και άρχισα να προχωρώ στο τρίτο και τελευταίο, αυτό που πήγαινε προς τα αριστερά. Το καινούριο μονοπάτι προχωρούσε αρχικά μάλλον ΝΔ. Ήταν όμοιο στο ύψος και το πλάτος με τα προηγούμενα, περιποιημένο και συντηρημένο, χωρίς σκόνη ή χώματα, με διαφορετικό όμως αέρα που από θερμός και ξηρός στην αρχή μετατρέποταν σε σχεδόν δροσερό. Πολύ κοντά στα αριστερά μου πλάταινε απότομα, ή μάλλον υπήρχε δίπλα στο μονοπάτι ένα φυσικό άνοιγμα σαν μικρή σπηλιά που στο βάθος της - ήταν δεν ήταν όλη τριάντα τετραγωνικά μέτρα - υπήρχε ένα όμορφο εκκλησάκι. Μου θύμισε αμέσως τα εκκλησάκια που υπάρχουν ακριβώς στην είσοδο της Πεντελικής σπηλιάς. Κι αυτό γιατί ο ρυθμός εσωτερικά ήταν ο ίδιος. Θα ήταν νομίζω του 9ου ή 10ου μ.Χ. αιώνα, διακοσμημένο με αρχαίες μικρές κολώνες και η μικροσκοπική αγία τράπεζα ήταν ίσως απομεινάρι παλαιού βωμού, με αρχαίες επιγραφές αρκετά κατεστραμμένες, που όμως εδώ και εκεί δέσποζαν οι λέξεις "ΤΩ ΛΥΚΕΙΩ ΑΠΟΛΛΩΝΙ".

Εδώ κατάλαβα πως βρισκόμουν εμπρός σε ένα κοινό χαρακτηριστικό που συμβαίνει στον ελλαδικό χώρο. Όπου ευρίσκεται χριστιανικός ναός, ιδίως μικρά εκκλησάκια της υπαίθρου, εκεί πρέπει να είναι σίγουρος κανείς ότι αν ψάξει, ξεχώσει ή και απλώς παρατηρήσει, θα βεβαιωθεί ότι έχουν γίνει επάνω σε αρχαίους ελληνικούς ναούς, πολλές φορές χρησιμοποιώντας ακόμη και τις κολώνες, τα περιστύλια και όλα όσα υπάρχουν από τον παλιό ναό ή βωμό. Κάτι που έχω πολλές φορές ξαναδεί, είναι ότι ο αρχαίος βωμός είναι ακριβώς

1. Η έξοδος στον Αρδηττό!
Σήμερα κλεισμένη με μπετόν
και σιδερένιες μπάρες.
2. Κάτω από την Δεξαμενή
του Αδριανού στο Κολωνάκι.
3. Παλιά λιθογραφία του 1790.
Δεξιά επάνω στον λόφο του
Αρδητού ο καλλιτέχνης
έχει σχεδιάσει ακόμη και την
είσοδο της σπηλιάς!

εκείνος που οι Χριστιανοί χρησιμοποιούν ως αγία τράπεζα! Τα θαυμάσια όμως που έβλεπα σε τούτο μου το ταξίδι, μου έδειχναν την μοναδικότητα της χώρας αυτής που είχε πάντοτε κάτι καινούριο να μου δείξει αλλά ταυτόχρονα τόσο παλιό και ωστόσο όχι χαμένο μέσα στους αιώνες.

Πόσοι άραγε ήξεραν αυτά που έβλεπα εδώ και μερικές ώρες; Πόσοι άραγε απλώς υποψιάζονταν πως κάτι υπήρχε κάτω από τα πόδια τους; Όλα - για να επανέλθουμε - άρχιζαν να δένουν μεταξύ τους και η απλή εξερεύνηση μου πήγαινε αλλού, ας πούμε λίγο πιο βαθιά! Η επιγραφή "Λύκειος Απόλλων" στην αγία τράπεζα στο εκκλησάκι έλεγε πολλά. Αν ο βωμός του Λυκείου Απόλλωνος ήταν ακριβώς εδώ, και ξέροντας ότι το Λύκειον του Απόλλωνος ήταν περίπου κοντά στον λόφο του Αρδηττού, εκεί που είχα βγει, τότε τα μονοπάτια αυτά χρησιμοποιούνταν ίσως από μυημένους πριν χιλιάδες χρόνια. Ακόμη και το δεξί μονοπάτι που έβγαινε άγνωστο που - αλλά θα το ανακάλυπτα οπωσδήποτε - περνούσε από την κρύπτη των τάφων των Παλαιολόγων με το όνομα Λυκόδημος, πρέπει να είχε κάποια σχέση με τον όλο χώρο. Και το πηγάδι; Το μυστηριώδες παλλόμενο φως;

Φως!

Να κάτι που έπρεπε ήδη να είχα σκεφτεί. Δεν ξέρω αν ήταν σύμπτωση ή όχι, πάντως η συχνή αναφορά του πρώτου συνθετικού των ονομάτων κάτι έλεγε. Ο βωμός του ΛΥΚείου Απόλλωνος, το ΛΥΚειον του Απόλλωνος αλλά και το ΛΥΚόδημος - Παλαιολόγος, λες και αναφέρονταν επίτηδες, σαν να ήθελαν να μου πουν κάτι. Μήπως ήταν κάποιος κωδικός και είχε να κάνει με το πράσινο παλλόμενο φως στο πηγάδι; Το "ΛΥΚ" κάτι είχε να κάνει με το φως, ήμουν σίγουρος. Ας είναι όμως. Όλα τα ερωτηματικά δεν θα μπορούσα να τα απαντήσω τώρα. Άλλωστε είχα να τελειώσω την εξερεύνηση του τρίτου μονοπατιού.

Έριξα μια τελευταία ματιά στο εκκλησάκι. Κάποιες αγιογραφίες, παλιές και ξεθωριασμένες, που δεν μπορούσα να δω πρόσωπα ή γράμματα. Κάποια άλλη που φαινόταν πιο καινούρια από τις υπόλοιπες, με γράμματα που μόλις μπορούσα με δυσκολία να διαβάσω: Άγιος Σεβαστιανός. Τίποτε άλλο.

Άφησα στο πλάι μου την εκκλησούλα και συνέχισα. Λίγο πιο κάτω, είκοσι με τριάντα μέτρα πάλι στα αριστερά μου και έξω από το μονοπάτι, υπήρχαν δυο μεγάλοι χώροι που θύμιζαν δωμάτια χωρίς οροφή. Κοιτάζοντας τα προσεκτικά είδα ότι στην βάση τους υπήρχε ένας μεγάλος πήλινος σωλήνας ο οποίος συνέδεε τα δυο "δωμάτια" που ήταν χαμηλότερα περίπου πέντε μέτρα από το ύψος του μονοπατιού. Από το δεύτερο χώρο-"δωμάτιο", πάλι στη βάση του, ξεκινούσε ένας άλλος πήλινος σωλήνας που χανόταν μέσα στο βράχο. Με το φως του φακού πρόσεξα ότι και στους δυο χώρους - που είχαν περίπου έξι μέτρα ύψος - σ' ένα ύψος περίπου πέντε μέτρων ο εσωτερικός τους τοίχος είχε ένα σημάδι γύρω-γύρω, που από εκεί και κάτω το τοίχωμα ήταν σκουρότερο. Μόλις τότε κατάλαβα ότι οι δυο χώροι δεν ήταν δωμάτια αλλά μεγάλες δεξαμενές που κάποτε ήταν πλήρεις ύδατος.

Από την άλλη πλευρά, πάλι, υπήρχε ένας σωλήνας που κι αυτός χανόταν στο βράχο από την αντίθετη με τον άλλον διεύθυνση, περίπου σε παράλληλο δρόμο με το μονοπάτι που προχωρούσα εγώ. Κι αυτό τώρα άρχιζε ελαφρά να ανηφορίζει, χωρίς όμως σκάλες ή απότομες ανηφορικές κλίσεις. Και εδώ κάποιιοι, πολύ παλιά, είχαν χρησιμοποιήσει σκαλισμένες προεξοχές για να στηρίξουν κάποιο είδος φωτισμού, κεριά ή λυχνάρια, γιατί ακριβώς από πάνω υπήρχε το μαύρο ενδεικτικό χρώμα της καπνιάς. Προχωρώντας αρκετά - θα έλεγα ένα χιλιόμετρο - δεν βρήκα τίποτε άλλο άξιο λόγου, εκτός ίσως από την εμφάνιση κάποιων φυτών ασημένιου χρώματος και μερικές ακαθαρσίες ζώων που θα πρέπει να ήταν ασβοί. Και τούτο μόνον, αν εξαιρέσει κανείς όλα τα άλλα, θα ήταν εκπληκτικό: να υπάρχουν δηλαδή ασβοί κάτω από την Αθήνα! Επίσης βρήκα διάφορα κόκκαλα ζώων. Ένα από αυτά ήταν αρκετά περιέργο και το κράτησα βάζοντας το στο σακίδιό μου. Κάποιο άλλο νεκρό ζώο, που δεν είχε αποσυντεθεί τελείως, έμοιαζε φανερά με αλεπού αφού μάλιστα υπήρχε και το δέρμα και το τρίχωμα επάνω. Πήρα μερικές φωτογραφίες και συνέχισα.

Το έδαφος είχε αρχίσει να γίνεται τραχύ και εδώ και εκεί υπήρχαν πέτρες, ενώ η οροφή από καθαρό βράχο είχε εμφάνιση μαρμάρου με ωραίες κόκκινες αποχρώσεις. Σε ένα σημείο, όχι πολύ μακρύτερα στα αριστερά, υπήρχε μια διακλάδωση του μονοπατιού που ακολουθούσα. Αποφάσισα να λοξοδρομήσω γιατί με το φως του φακού έβλεπα ότι πήγαινε ίσια και στρωτά, και γιατί είχα αρχίσει να κουράζομαι ανεβαίνοντας στο άλλο. Πράγματι το ακολούθησα και "αμείφθηκα" με το παραπάνω!

Το μονοπάτι πλάταινε και με οδήγησε σε ένα τεχνητό φράγμα από ξύλα και πέτρες, που έκλεινε σ' όλο το μήκος και το πλάτος τον δρόμο μου. Ένα κλείσιμο παλιό, τόσο παλιό που είχε αρχίσει να πέφτει και να μην είναι τόσο σταθερό. Έπρεπε να προσπαθήσω να δοκιμάσω πόσο σταθερό ήταν και αν πράγματι το μικρό μου πτυοσκάπανο θα μπορούσε να βοηθήσει προς αυτήν την κατεύθυνση. Το φως του φακού είχε αρχίσει εδώ και ώρα να γίνεται κίτρινο και έψαξα στο σακίδιο για καινούριες μπαταρίες. Είχα ακόμη άλλες οκτώ, δηλαδή για δύο αλλαγές, συν ένα έξτρα φακό για ώρα ανάγκης. Τις άλλαξα γρήγορα και το φως έγινε πάλι κανονικό. Έβαλα το σακίδιο να στηρίζεται στον τοίχο, με τον φακό επάνω του να δείχνει προς το κλείσιμο, και άρχισα να σκάβω παρ' όλο που η κούρασή μου ήταν πλέον αισθητή. Σε είκοσι λεπτά περίπου ένοιωσα το φτυαράκι μου να μην έχει τόση αντίσταση. Πράγματι, στην δεξιά γωνία του κλεισίματος είχε σχηματιστεί ένα άνοιγμα που θα μπορούσε να με χωρέσει αν επιχειρούσα να βγω από την άλλη πλευρά. Έχοντας το φόβο μήπως περνώντας σωριαστούν ξύλα και πέτρες επάνω μου, έσπρωξα με προσοχή το σακίδιο και μετά σιγά-σιγά πέρασα και εγώ.

Το περιβάλλον ήταν τελείως διαφορετικό! Υπήρχε ένας διάδρομος, ενώ δεξιά και αριστερά υπήρχαν δωμάτια με ανοίγματα χωρίς πόρτες, με αρχαίες διακοσμήσεις, πολλές από αυτές έγχρωμες. Στα δωμάτια - από το άνοιγμα που έμπαινε κανείς μέσα - άρχιζε ένας μαρμάρινος "πάγκος" εφαπτόμενος με τον τοίχο και αφού έκανε τον γύρο του δωματίου έφτανε πάλι στο άνοιγμα-πόρτα από την άλλη πλευρά. Μου φάνηκε κάτι σαν καθιστικό που άνετα έπαιρνε δέκα με δώδεκα άτομα. Στη μέση του δωματίου το έδαφος ήταν χαμηλότερο κατά ενάμισι μέτρο και ο πυθμένας είχε πού και πού κομμάτια άσπρου και γαλάξιου μωσαϊκού. Ήταν φανερό ότι ο τόπος ανήκε σε αρχαία μάλλον ρωμαϊκά λουτρά που κάποτε θα ήταν πολυτελέστατα.

Εκεί λοιπόν καθισμένος, μέσα σε ένα από τα δωμάτια των αυτοκρατορικών λουτρών του Αδριανού ή του Νέρωνα, έφαγα το τελευταίο μου σάντουιτς.

Τα δωμάτια ήταν οκτώ. Ίδια και απaráλλαχτα. Υπήρχαν ανάμεσα τους πολλές διακλαδώσεις, που δεν οδηγούσαν πουθενά γιατί οι μικροί διάδρομοι κατέληγαν σε έναν τοίχο χωρίς ανοίγματα. Ο τοίχος ήταν χαρακτηριστικός των

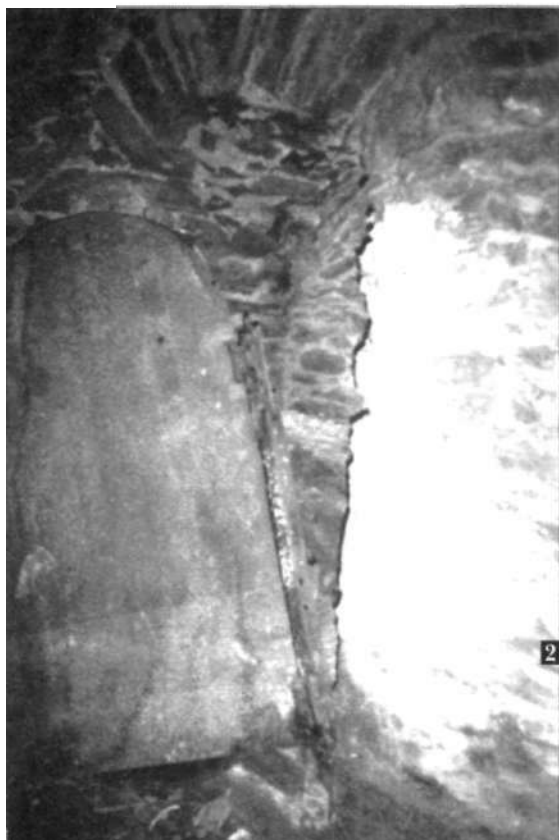
πρώτων ή του πρώτου αιώνα μ.Χ. Ο κεντρικός διάδρομος κι αυτός σε κάποια στιγμή έκλεινε. Υπήρχε και ήταν εμφανής άλλωστε μια επιτυχημένη προσπάθεια κλεισίματος του όλου χώρου στο τέλος του διαδρόμου. Κάποιο στρογγυλό άνοιγμα με σιδερένιες μπάρες σαν "φινιστρίνι" υπήρχε ψηλά στον τοίχο και το είδα τυχαία καθώς η δέση του φακού πήγαινε πάνω-κάτω προσπαθώντας να βρει κάτι. Κάνοντας με το φτυαράκι βαθουλώματα στον τοίχο που ήταν εμπρός μου - που το περισσότερο μέρος του αποτελείτο από ένα υλικό που μου θύμιζε σπασμένο κεραμίδι - προσπάθησα να σκαρφαλώσω και να δω τι υπήρχε πίσω από εκείνο το "φινιστρίνι". Με τα πολλά τα κατάφερα και βάζοντας το

1. Στο εκκλησάκι του Αγίου Σεβαστιανού κάτω από την κεντρική Αθήνα.

2. Η σιδερένια πόρτα πριν από τον βωμό του Διός Αγχεσμίου. Κοντά στον λόφο του Στρέφη, πάντα υπογείως.

3. Ο Άγιος Σεβαστιανός κάτω από την Ρωσική Εκκλησία.

4. Η παλιά πύλη της Δεξαμενής του Αδριανού στο Κολωνάκι. Σκουριασμένη, εγκαταλελειμμένη, γεμάτη σκουπίδια!

φακό από τα ανοίγματα λίγο έλειψε να πέσω από την έκπληξη. Το φως του φακού στην αρχή έδειξε ένα κενό. Κι αυτό γιατί το μέρος που βρισκόταν το άνοιγμα πρέπει να ήταν πολύ ψηλότερα από μέσα παρά από ό,τι ήμουν εγώ από την δική μου πλευρά. Γαντζωμένος με το ένα χέρι στα σίδηρα του ανοίγματος και μούσκεμα στον ιδρώτα προσπαθούσα με το δεξί μου χέρι να στρέψω τον φακό όσο πιο πολύ μπορούσα προς τα κάτω. Κάποτε τα κατάφερα. Εμπρός μου και κάτω ήταν ο χώρος μιας τεράστιας δεξαμενής που σε μερικά σημεία είχε πολύ νερό. Σκέφτηκα ότι δεν υπήρχε δεξαμενή τέτοιου μεγέθους - από ό,τι ήξερα και απ' ό,τι μπορούσα να θυμηθώ από τα βιβλία - στην Αθήνα, εκτός από μία: αυτή του Αυτοκράτορα Αδριανού! Από πάνω μου λοιπόν χωρίς πολλά-πολλά έπρεπε να είναι η γνωστή Δεξαμενή στο Κολωναکی! Η πυξίδα, η διεύθυνση που είχα πάρει, συμφωνούσε μ' αυτό που έβλεπα, δεν μπορούσε να είναι άλλη. Το μόνο άσχημο ήταν ότι δεν υπήρχε τρόπος εκεί που ήμουν να πάρω φωτογραφίες. Ωστόσο προσπάθησα!

Όταν κατέβηκα δεν ήμουν σίγουρος ότι θα μπορούσα να συνεχίσω. Η κούραση ήταν τέτοια που μόλις κατόρθωσα να πάρω το δρόμο της επιστροφής, να περάσω τα λουτρά και το άνοιγμα που είχα κάνει προηγουμένως και να φτάσω στο ανηφορικό μονοπάτι, στο σημείο που είχα λοξοδρομήσει. Έκατσα κάτω και κοίταξα το ρολόι μου ασυναίσθητα. Δεν ήταν δυνατόν! Είχα μόλις συμπληρώσει

δώδεκα ώρες κάτω από την Αθήνα! Τρόμαξα.

Από που θα έβγαινα τώρα; Για να πάω πίσω δεν θα άντεχα να κάνω πάλι όλη την διαδρομή μέχρι το σημείο της καθόδου. Άλλωστε δεν ήμουν βέβαιος ότι θα ήταν ανοιχτό... Αποφάσισα ότι έπρεπε οπωσδήποτε να ξεκουραστώ. Η κούραση μου δημιουργούσε αρνητικές σκέψεις και δεν μπορούσα να συνεχίσω μ' αυτόν τον τρόπο. Έβαλα το σακίδιο μου για προσκέφαλο, κανόνισα το ρολόι να με ξυπνήσει σε δυο ώρες, και πήρα μία θέση όσο αναπαυτική ήταν δυνατόν. Ο ύπνος δεν ήταν εύκολος. Άρχισα να φαντάζομαι ότι έβλεπα εκείνο το πράσινο φως να με πλησιάζει, να φτάνει μέχρι το πρόσωπό μου και να πάλλει. Φακό βέβαια δεν μπορούσα να αφήσω αναμμένο, έτσι λοιπόν βρέθηκα στο απόλυτο σκοτάδι. Πίεζα τόσο πολύ τον εαυτό μου να κοιμηθεί, ώστε δεν ήμουν σίγουρος για όλα όσα συνέβαιναν ή δεν συνέβαιναν γύρω μου. Κάποιες ξαφνικές ριπές αέρα στο πρόσωπό μου με ανησύχησαν εξαιρετικά. Ήταν σαν ένας μικρός, μικροσκοπικός ανεμοστρόβιλος που λες και έκανε τον γύρω του πρόσωπου και του κεφαλιού μου, μετά έφευγε για λίγο και πάλι από την αρχή. Θυμάμαι πριν τελικά με πάρει ο ύπνος, σκέφθηκα με χιούμορ - πού το βρήκα; - εκείνον τον παλιό ήρωα του Washington Irving, τον υπναρά Ριπ Βαν Ουίνκλ, που κοιμήθηκε κουρασμένος και ξύπνησε μετά από ολόκληρα χρόνια!

Ξύπνησα λίγο πριν χτυπήσει το ρολόι μου. Με αρκετή ένταση άρχισα να προχωρώ στο ανηφορικό μου μονοπάτι. Είχα περπατήσει περίπου διακόσια με διακόσια πενήντα μέτρα όταν είδα αυτή την διχάλα εμπρός μου. Πράγματι, πάλι χωριζόταν ο δρόμος μου στα δύο. Ο ένας ελαφρώς δεξιά και ανηφορικός και ο άλλος ευθεία και μάλλον κατηφορικός. Χωρίς καν να σκεφτώ πήρα τον δεύτερο. Κάτι που δεν είχα σκεφτεί μέχρι τώρα ήταν ότι όλα τα μονοπάτια είχαν ακριβώς αρκετό ύψος ώστε να κινείται κάποιος άνετα αλλά και με ασφάλεια, λες και κάποτε αυτά τα μονοπάτια ήταν πολυσύχναστα. Επίσης ήταν ψυχολογικά ξεκούραστα. Προχωρούσα χωρίς να ανησυχώ - μετά από τόσες ώρες - και ενδόμυχα πίστευα ότι κάπου θα έφτανα χωρίς ανυπέβλητα εμπόδια. Εμπρός μου κάτι σαν πέτρα, αλλά με περίεργο σχήμα, με έκανε να σταματήσω. Η πέτρα είχε ένα σχήμα κοκκάλου και δεν άργησα να καταλάβω ότι επρόκειτο για ένα απολίθωμα. Το σήκωσα και το έβαλα στο σακίδιο. Κι αυτό θα το εξέταζα αργότερα. Ένας άλλος σκοτεινός όγκος, αλλά πολύ μεγαλύτερος, απεδείχθη ότι ήταν ένα χάρτινο ζεμπίλι παρατημένο και άδειο. Λίγο παρακάτω ένα άλλο όμοιο. Άγνωστο τι μετέφεραν κάποτε. Το έδαφος άρχισε να αλλάζει. Δεν ήταν όμορφο και καθαρό αλλά γεμάτο μικρές και μεγάλες πέτρες, μερικές απ' τις οποίες είχαν λειανθεί και άλλες ήταν σπασμένες σαν να αποτελούσαν μέρος από κάτι άλλο. Οι περισσότερες ήταν από μάρμαρο και μερικές ήταν μισοχωμένες στο έδαφος. Αυτό, ή μάλλον αυτή η κατάσταση, εξακολούθησε αρκετά μέχρι που το μονοπάτι τελείωνε εμπρός από μια "μπουκαπόρτα", σαν εκείνες τις σιδερένιες

πόρτες που συναντούμε περισσότερο στα υποβρύχια, χωρίς όμως τους απαραίτητους σφικτήρες που απομονώνουν το ένα διαμέρισμα του πλοίου από το άλλο. Η πόρτα ήταν οξειδωμένη σε μεγάλο βαθμό, το ίδιο και ο αρμοί. Είχε μια αρχαία κλειδαριά που όμως ήταν αρκετή ώστε να την κρατά σχεδόν ακίνητη και φυσικά κλειδωμένη. Όλες οι προσπάθειες μου να παραβιάσω την κλειδαριά κατέληξαν στην αποτυχία και απογοητευμένος ήμουν έτοιμος να γυρίσω πίσω όταν σκέφτηκα να προσπαθήσω να δοκιμάσω με τους οξειδωμένους αρμούς. Και εδώ το πτυσοκάπανο απεδείχθη θαυματουργό, τουλάχιστον με τον ένα. Σε μερικά χτυπήματα έσπασε ο αρμός και έτσι λασκάρισε λίγο η πόρτα. Έββαλα τα χέρια μου μέσα και άρχισα να την τραβώ προς το μέρος μου. Με τις πολλές άνοιξε λίγο και αργότερα λίγο περισσότερο. Νόμισα ότι το άνοιγμα ήταν αρκετό.

Μπήκα ο μισός και άρχισα να εισχωρώ σιγά-σιγά. Σε δυο λεπτά πηδούσα μέσα. Ο καινούριος χώρος είχε τουλάχιστον δυο αντιφάσεις. Το μεγάλο δωμάτιο, περίπου 8μ. χ 5μ., φαινόταν να έχει χτιστεί εντός μιας λίγο μεγαλύτερης σπηλιάς για να στηρίξει τα τοιχώματα της ή για να ωραιοποιήσει τον χώρο. Ήταν κτίσμα εκατό με εκατόν πενήντα ετών, καμωμένο από τετράγωνη πέτρα. Αργότερα είδα ότι το όλο μέρος που είχα παραβιάσει χρησίμευε και για να ασφαλίσει την άνοδο, αφού στη δυτική γωνία του δωματίου υπήρχε μια στριφογυριστή ξύλινη σκάλα που οδηγούσε προς τα επάνω. Εξάλλου στην οροφή του δωματίου υπήρχαν δοκοί, σαν ένα είδος στηρίξεως του ό,τι υπήρχε από επάνω. Στο μέσον του δωματίου υπήρχαν "απομεινάρια", ορθές και σπασμένες κολώνες, αρχαία σκαλοπάτια, αλλά και βωμός αρχαίου ναού, ή μάλλον τα ερείπια του μέρους ενός ναού, εκεί όπου άλλοτε υπήρχε ο βωμός του. Ένας πολύ όμορφος ναός, που αν θα ήταν ολόκληρος θα θύμιζε το ναό του Ηφαίστου στο Θησείο. Τα σκαλοπάτια και το χρώμα τους θύμιζαν το ναό του Ολυμπίου Διός ή τα απομεινάρια του ναού της Αγροτέρας Αρτέμιδος κοντά στο Παναθηναϊκό Στάδιο. Στο εσωτερικό, δίπλα στο βωμό, υπήρχε βάση αγάλματος χωρίς το άγαλμα, με επιγραφή που έλεγε "ΔΙΟΣ ΑΓΧΕΣΜΙΟΥ". Είχα λοιπόν οδηγηθεί σε σπήλαιο κοντά στην επιφάνεια, στο οποίο υπήρχε βωμός και μικρός ναός του Αγχεσμίου Διός επί του οποίου μάλλον είχε χτιστεί κάποιο οίκημα. Στο δε υπόγειο του οικήματος αυτού βρισκόμουν εγώ!

Ενώ ανέβαινα την στριφογυριστή σκάλα προσπαθούσα να σκεφτώ τι μου έλεγε το όνομα Αγχεσμός. Η πόρτα στο κεφαλόσκαλο της σκάλας ήταν σε καλή κατάσταση και αμπαρωμένη απ' έξω. Αν όντως υπήρχε οίκημα έξωθεν της πόρτας, ούτε μπορούσα να κτυπήσω, ούτε καν να κάνω θόρυβο. Κατεβαίνοντας παρατήρησα στους τοίχους του δωματίου σιδηρά στηρίγματα που μάλλον θα κρατούσαν κάποιους δαυλούς ή πυρσούς για φωτισμό. Εκείνη ήταν η στιγμή που θυμήθηκα ξαφνικά, ότι Αγχεσμός ήταν η παλιά και ξεχασμένη ονομασία του λόφου του Στρέφη!

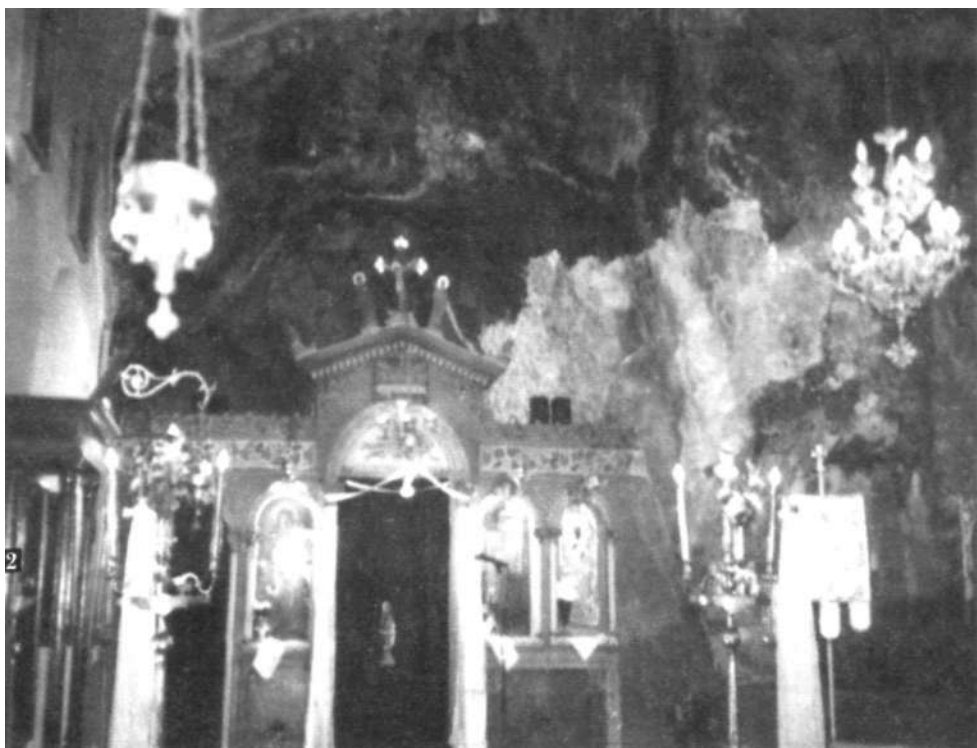
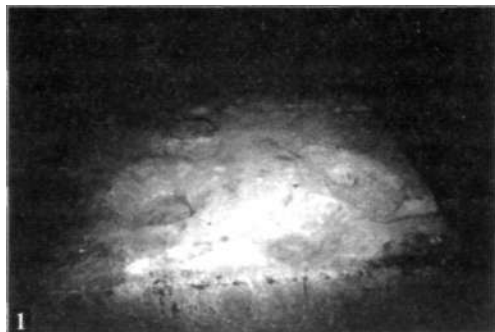

Όλα ήλθαν σαν φωτογραφία εμπρός μου! Θυμόμουν ότι στο πίσω μέρος του λόφου υπήρχαν παλιά σπίτια, πολύ όμορφα, που η είσοδος τους ήταν στην οδό Καλλιδρομίου. Το ένα ιδίως το θυμόμουν πολύ καλά, γιατί μου είχε κάνει εντύπωση το πόσο όμορφα ήταν χτισμένο επάνω στους πρόποδες του λόφου του Στρέφη - ήταν νομίζω 2ώροφο ή 3ώροφο. Και για να πήγαινε κανείς στην είσοδο του ισογείου έπρεπε να ανέβει από την οδό Καλλιδρομίου τουλάχιστον είκοσι ή εικοσιπέντε απότομα σκαλοπάτια, που όταν τελικά έφτανε αγκομαχώντας στην πόρτα του ισογείου, αυτό ήταν τόσο υπερυψωμένο που έμοιαζε κιόλας σαν τρίτος όροφος! Το αρχιτεκτονικό σχέδιο του σπιτιού αυτού ήταν κλασσικό και πολύ ωραίο. Επίσης, αν θυμόμουν καλά, είχε επάνω ψηλά την επιγραφή "ΑΙΟΛΟΣ"!

Αυτές οι σκέψεις με απασχόλησαν ενώ στο φως του φακού έβλεπα τον βωμό του αρχαίου ναού. Ήμουν λοιπόν - κατά πάσα πιθανότητα - σε σπήλαιο επί της κορυφής του λόφου του Στρέφη, αλλά δεν μπορούσα να βγω γιατί στην ίδια ακριβώς τοποθεσία

*1. Βωμός αρχαίος στα έγκατα της γης!
Μεταξύ Ρωσικής εκκλησίας και Αρδήττου.*

*2. Αγ. Ισίδωροι.
Το ιερό της εκκλησίας μέσα στο βράχο.*

είχε χτιστεί - πριν από εκατό πενήντα χρόνια - ένα σπίτι, ο "Αίολος", στου οποίου ακριβώς τα υπόγεια βρισκόμουν θαυμάζοντας τον ναό του Αγχεσμίου Διός!

Για μια ακόμη φορά πήρα τον δρόμο της επιστροφής. Πέρασα από το άνοιγμα της πόρτας, την επανέφερα όσο καλύτερα μπορούσα σκεπάζοντας το άνοιγμα με πέτρες ώστε να μην φαίνεται καθόλου ούτε καν η πόρτα και ξεκίνησα. Αφού έφτασα στη διχάλα, πήρα το ανηφορικό μονοπάτι.

Δεν είχα πλέον δυνάμεις να συνεχίσω για πολύ. Πεινούσα και η έλλειψη νερού ήταν αισθητή, ήθελα όμως πολύ να συνεχίσω. Μα μήπως μπορούσα να κάνω κι αλλιώς; Υποσχέθηκα όμως στον εαυτό μου ότι αν εύρισκα εμπρός άλλες διακλαδώσεις του τούνελ, δεν θα τις ακολουθούσα. Αυτές θα ήταν υποθέσεις άλλων ημερών και ίσως άλλων εποχών. Ακολούθησα λοιπόν σθεναρά το ανηφορικό μου μονοπάτι και μετά από πενήντα περίπου μέτρα αριστερά μου, δύο μονοπάτια άρχιζαν να προχωρούν σε μια παράλληλη όπως έδειχναν διεύθυνση πηγαίνοντας ΒΔ. Απλώς τα σημείωσα στα χαρτιά μου και συνέχισα απτόητος στο μονοπάτι μου. Αυτό είχε αρχίσει να γίνεται πολύ ανηφορικό. Σε μερικά δε σημεία έπρεπε να σκύβω γιατί η οροφή ήταν πολύ χαμηλή. Πέτρες και χώματα παντού με έκαναν να νοσταλγήσω το καλντερίμι της χθεσινής ημέρας. Η κατάσταση άλλαξε συνεχώς και πριν το καταλάβω καλά-καλά βρέθηκα να σκαρφαλώνω σε ένα τελείως κάθετο πηγάδι που ωστόσο είχε πέτρινες προεξοχές όπου μπορούσε κανείς να πατήσει και με προσοχή να ανέβει. Προς τα επάνω, από όσο μπορούσα να δω, δεν υπήρχε φως. Η ανάβαση ήταν δύσκολη, περισσότερο γιατί το φως του φακού δεν μπορούσε να είναι παντού, ιδίως εκεί που έπρεπε να πατήσω. Ευτυχώς που το "πηγάδι" ήταν αρκετά φαρδύ και χωρούσε άνετα εμένα με το σακίδιο στην πλάτη. Από την άλλη όμως, λόγω ακριβώς του ότι ήταν πολύ ευρύχωρο, δεν μπορούσα να στηριχτώ καθόλου στην πλάτη μου ή κάπου-κάπου να ξεκουράζομαι ακουμπώντας, παρά μόνο στα πόδια και στα χέρια.

Δεν ξέρω πόση ώρα έκανα ανεβαίνοντας, νόμιζα ώρες ολόκληρες, αλλά η αλήθεια ήταν γύρω στα 20 με 25 λεπτά. Υπελόγιζα να έχω ανέβει περίπου σαράντα μέτρα. Σταμάτησα πάλι για να ξεκουραστώ όπως-όπως και περισσότερο να ψάξω προς τα επάνω, να δω δηλαδή αν κάπου έφταναν ή αν θα είχα ακόμη αρκετό "ταξίδι". Για μία στιγμή σκέφτηκα να στηριχτώ καλά και να σβήσω το φακό. Ήταν το καλύτερο που μπορούσα να κάνω. Κατ' ευθείαν επάνω, δώδεκα με δεκαπέντε μέτρα ύψος, διέκρινα ένα χλομό αδύνατο φως. Ένα φως που κάπου-κάπου τρεμόπαιζε, έτσι ακριβώς όπως τρεμοπαίζουν οι φλογίτσες των κεριών. Τουλάχιστον, σκέφτηκα, δεν ήταν πράσινο! Έπεισα τον εαυτό μου ότι αντί να κάνω υποθέσεις καλύτερα να συνεχίσω προς τα πάνω και θα έβλεπα όταν έφταναν. Αυτά τα δεκαπέντε μέτρα μου φάνηκαν ατέλειωτα, κουραστικά, επίπονα αλλά και ελπιδοφόρα, γιατί μέτρο με το μέτρο το φως γινόταν πιο ευδιάκριτο, όχι όμως πιο ζωηρό. Τελικά το "πηγάδι" μου σταμάτησε σε ένα

πλάτωμα επάνω στον βράχο και από εκεί το τοίχωμα ήταν σχεδόν λείο, χωρίς προεξοχές. Υπήρχε όμως μία ξύλινη σκάλα που αν όχι τίποτε άλλο μου έδειχνε ότι βρισκόταν στο τέλος αυτής της ανηφορικής τρύπας ή πηγαδιού. Ανέβηκα τα οκτώ σκαλοπάτια της σκάλας πολύ σιγά και προσεκτικά, γιατί δεν ήξερα σε τι χώρο θα βρισκόμουν αλλά και περισσότερο που ήταν αυτός ο χώρος. Από το έκτο σκαλοπάτι το κεφάλι μου πέρασε σε ένα πάτωμα με πλάκες και σε λίγο είχα όλο ανέβει.

Κάθισα σκυφτός, με τελείως λυγισμένα τα πόδια, για να δω που είχα βγει. Με το πρώτο κατάλαβα ότι ήμουν στο ιερό κάποιας εκκλησίας! Ένα ιερό μικρό, σε μια όμορφη εκκλησία, έρημη, με μόνο τα καντήλια της αναμμένα. Η μισή ήταν μέσα στο βράχο. Το άνοιγμα, τώρα που το έβλεπα πιό καλά, έβγαινε σε ένα ιερό που όμως ήταν δίπλα στο κυρίως ιερό της εκκλησίας. Ή μήπως ήταν ένα δεύτερο εκκλησάκι μέσα στην άλλη εκκλησία; Ούτε ψυχή εκτός από μένα. Δεν έδωσα ούτε σημασία στα πρόσωπα των αγίων που με κοιτούσαν βλοσυρά, τόση ήταν η ανυπομονησία μου να δω πού είμαι. Έξω η μέρα μόλις άρχιζε - το ρολόι μου έδειχνε 5:45 - αλλά τα πολύχρωμα τζάμια της εκκλησίας με εμπόδιζαν να έχω θέα προς τα έξω. Η πόρτα ήταν κλειδωμένη, το ίδιο και μία άλλη πόρτα μικρότερη. Δεξιά μου και αριστερά μπορούσα να δω βράχους και δένδρα και μόνο εμπρός ήταν ανοιχτά. Κάθισα σε ένα στασίδι σκεπτόμενος τι θα μπορούσα να κάνω. Καθώς πλέον η ημέρα προχωρούσε, προσπάθησα πάλι να δω. Και ξαφνικά μακριά προς τα ΝΔ είδα... την Αθήνα από ψηλά. Ο ορίζοντας ήταν πολύ μακρινός και γεμάτος σπίτια. Το ύψος που ήμουν θα ήταν γύρω στα εκατό μέτρα και γρήγορα κατάλαβα ότι μόνο στο Λυκαβηττό θα μπορούσα να είμαι. Όχι όμως στην κορυφή και συνεπώς όχι στον Άγιο Γιώργη. Εδώ η πλευρά ήταν δυτικά. Και εκεί, μόνο μια εκκλησία υπήρχε: Οι Άγιοι Ισιδωροί!

Η ανακάλυψη μου αυτή, προς στιγμήν με έκανε να λησμονήσω ότι συναντούσα για τρίτη φορά το συνθετικόν ΛΥΚ, αφού ευρισκόμουν βεβαίως στον Λυκαβηττό!

Δεν είχα καμιά αμφιβολία πλέον ότι επρόκειτο περί κωδικού. Ενός κωδικού που όχι μόνο υπονοούσε κάτι, κάτι σχετικά με το περίεργο πράσινο παλλόμενο φως, αλλά και ίσως τους δρόμους που οδηγούσαν προς αυτό. Αφού δε ο κωδικός αυτός ήταν παμπάλαιος, σίγουρα υπήρχε κάτι από πολύ παλιά και κάποιοι κρατούσαν το μυστικό καλά φυλαγμένο. Το υπόγειο σύστημα τούνελ μου θύμιζε κατά κάποιον τρόπο τις αιγυπτιακές πυραμίδες που όλοι τώρα παραδέχονται ότι δεν είναι μόνο ό,τι δείχνουν! Έτσι και εδώ, είχαμε υπογείους οδούς, θαυμαστά πράγματα, μνητικά μονοπάτια, κρύπτες και περίεργα φαινόμενα αλλά και άλλα πολλά και περισσότερα.

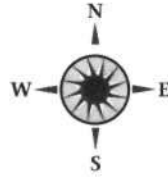
Αυτές όλες οι γοητευτικές σκέψεις με συνεπήραν και άκουσα μάλλον, παρά είδα, κάποιον να ανεβαίνει τα σκαλιά της εκκλησίας. Σήκωσα το κεφάλι μου

και είδα έναν ιερέα να φτάνει στην έξω πόρτα του περιβόλου της εκκλησίας και να ανοίγει. Μετά συνέχισε την πορεία του προς τα επάνω προς την πόρτα. Σκεφτόμουν τι ήθελε ο παπάς τόσο πρωί στην εκκλησία και μάλιστα στους Αγ. Ισιδώρους που λειτουργούν μόνο κάθε Κυριακή!

Κυριακή; Μα Κυριακή είναι σήμερα! Όλα έγιναν πολύ γρήγορα. Εγώ κρύφτηκα ανάμεσα στα καθίσματα όσο πιο μακριά μπορούσα από την πόρτα, τη στιγμή ακριβώς που ο σεβάσμιος ξεκλείδωνε. Μπήκε μέσα κάνοντας σταυρούς και κατευθύνθηκε προς το ιερό. Μόλις μπήκε μέσα νόμισα ότι ήταν η καλλίτερη στιγμή να εμφανιστώ. Έφτασα στην πόρτα και πρόλαβα να πάρω ένα κερί, όταν εμφανίστηκε και ο ιερέας από την ωραία πύλη. Ψέλλισα ένα καλημέρα, άναψα το κερί ενώ αισθανόμουν το βλέμμα του επάνω μου να με περιεργάζεται, τι ήθελα πρωί-πρωί βρώμικος και σκονισμένος με ένα σακίδιο στο χέρι.

Σε λίγο είχα αφήσει την εκκλησία πίσω μου και κατέβαινα τον Λόφο. Στο σπίτι κοιμήθηκα, θυμάμαι, μέχρι το απόγευμα. Και την άλλη μέρα, έχοντας ένα φύλλο χαρτί που είχα γράψει τα του ταξιδιού μου - τις "συντεταγμένες" όπως μου άρεσε να λέγω - και την πυξίδα, περπάτησα απ' έξω αυτή την φορά, έστω και κατά προσέγγιση το εσωτερικό μου ταξίδι. Όλα έδεναν πολύ καλά και χωρίς απορίες στο τέλος. Θα 'θελα την αρχική είσοδο του ταξιδιού μου να μην την φανερώσω, γιατί τούτο δεν έχει τελειώσει. Υπάρχουν όπως ανέφερα πολλά άλλα μονοπάτια και που θα 'θελα να ακολουθήσω σύντομα. Δύο απ' αυτά, ήδη τις ημέρες που πέρασαν, τα ακολούθησα και θα τα αναφέρω αργότερα...

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΜΙΑΣ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ ΠΟΥ ΔΙΑΡΚΕΙ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Είμαι γνωστοί στους ερευνητές όσοι από τους ξένους άρχισαν να φτάνουν στην Ελλάδα γύρω στα 1700 και άρχισαν να αποτυπώνουν στο χαρτί τις αρχαιότητες, τις εκκλησίες και οτιδήποτε άλλο ενόμιζαν ότι άξιζε τον τόπο να επιδειχτεί στην Ευρώπη. Μερικοί από αυτούς - πολύ αξιόλογοι, δεν το κρύβω - έχουν βοηθήσει και εμένα στα αρχικά ερεθίσματα μου σχετικά με τις έρευνες στον ελλαδικό χώρο που άρχισα πολύ νωρίς. Άλλοι όμως από τους λεγόμενους περιηγητές - ιδίως ζωγράφοι, αρχιτέκτονες, χαράκτες και επιστήμονες - το ίδιο αξιόλογοι και ίσως αργότερα εξελιχθέντες σε μεγάλα ονόματα στον ευρωπαϊκό χώρο των γραμμάτων και των τεχνών, είμαι πεπεισμένος ότι ήρθαν εδώ στην μαγική μας χώρα με σαφείς και ειδικές εντολές, τις οποίες εξετέλεσαν με κάθε ευσυνειδησία προς τους πάτρωνες τους! Η εξελληνισθείσα λέξη "σπόνσορας", ούσα αγγλική, ήταν φαίνεται γνωστή παλαιόθεν, διότι οι πάτρωνες της εποχής εκείνης δεν ήταν τίποτε άλλο παρά οι σημερινοί σπόνσορες! Κατ' αυτόν τον τρόπο λοιπόν οι ανωτέρω περιηγητές, για να έλθουν στην τότε Ελλάδα θα χρειάζονταν τη βοήθεια, την υλική - προ παντός - και την ηθική, αλλά βεβαίως και την πολιτική προκειμένου να πραγματοποιήσουν ένα τόσο μεγάλο, τόσο επικίνδυνο και τόσο ακριβό ταξίδι. Αυτή την εποχή, γύρω δηλαδή στα 1700, η ταπεινή μας χώρα αρχίζει να έλκει το ενδιαφέρον των Dilettanti! Στον πρόλογο του βιβλίου "Travels in Greece" του

Richard Chandler (Oxford 1775), διαβάζουμε την εξής αφιέρωση:

Προς την Εταιρεία των Dilettanti:

Κύριοι

Είναι φυσικό η αφήγηση ενός ταξιδιού με δικές σας εντολές και δαπάνες σε μακρινή χώρα, να αξιώνει την τιμή της Πατρωνίας σας καθώς υποβάλλεται στην κρίση του Κοινού. Η Δικαιοσύνη ορίζει να υποδεικνύει ο Συγγραφέας τις πηγές της γνώσης του. Και αν από το εγχείρημα του απορρέει πληροφόρηση ή ψυχαγωγία, η επιδοκιμασία του κοινού θα πρέπει να απευθύνεται κυρίως στους εντολείς του. Αλλά εκτός από αυτό, ο συγγραφέας είναι ευτυχής που του δίδεται η ευκαιρία να ομολογήσει την υπερηφάνεια και την χαρά του γιατί εργάστηκε για μια Εταιρεία αποτελούμενη από τόσο λαμπρές και διακεκριμένες προσωπικότητες, με θησαυρούς γνώσεων όπως οι Dilettanti.

Ποιοί ήταν όμως οι πανίσχυροι αυτοί εντολείς που αυτοαποκαλούνταν "ερασιτέχνες"; Επρόκειτο για μια μικρή αρχικά "ιδιωτική" εταιρεία αριστοκρατών της Αγγλίας, οι οποίοι άσκησαν ενεργό επίδραση σε αισθητικά, αρχαιολογικά, πολιτικά και άλλα θέματα και διηύθυναν πολλές επιχειρήσεις "αρχαιολογικού" ενδιαφέροντος. Αντίθετα με άλλες παρόμοιες οργανώσεις, οι "Dilettanti" ιδρύθηκαν κατ' αρχήν για "κοινωνικούς" και "ανθρωπιστικούς" σκοπούς. Η ίδρυσή τους όμως, όλως περιέργως, συνέπεσε με ό,τι μπορεί να θεωρηθεί ως γένεση της σύγχρονης Αγγλίας. Είναι η εποχή που όλες οι αποστολές Άγγλων στο εξωτερικό γίνονται με ορισμένους σκοπούς και στόχους, ώστε να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα "υλικά" που θα επιτρέψουν στην Αγγλία να γίνει κοσμοκράτειρα αλλά και να επηρεάζει όσον το δυνατόν μακρότερα τις τύχες του κόσμου και της Ευρώπης. Έτσι λοιπόν το 1774 ιδρύεται η Εταιρεία των Dilettanti, που όπως θα δείτε θα μας απασχολήσει επί μακρόν.

«...Αποστολή σας - λέγει κάποιος πρόλογος ενός άλλου βιβλίου που αφορά πάλιν την Ελλάδα, ονομαζόμενου Αρχαιότητες της Αθήνας, από τους αρχιτέκτονες James Stewart και Nicholas Revett - είναι η περισυλλογή πληροφοριών και παρατηρήσεων των τόπων και όλων των ιδιαιτέρων μερών των οποίων τα ονόματα σας έχουν δοθεί. Η εταιρεία έχει αποφασίσει να διαθέσει αρχικά το ποσό των 2000 λιρών(!) για το σκοπό αυτό. Θα επιβιβαστείτε στο σκάφος Aglicana του Captain Stewart και θα μεταβείτε στην Σμύρνη όπου θα παρουσιαστείτε στον πρόξενο Hayes, ο οποίος έχει ενημερωθεί από τον Πρόεσβην Sir James Porter με όλα τα συστατικά έγγραφα, τα στοιχεία και τις εντολές σας... Διατηρώντας το Επιτελείον σας(!) στην Σμύρνη θα επιχειρείτε ταξίδια στους τόπους των εντολών σας με τις ασφαλέστερες και καταλληλότερες συνθήκες. Από την ημέρα της αναχωρήσεως σας θα πρέπει να τηρείτε και οι τρεις (Richard Chandler αρχιτέκτων, Nicholas Revett επιστήμων και William Pars ζωγράφος) ένα λεπτομερές ημερολόγιο των κινήσεών σας και των ανακαλύψεών σας, αναπαριστώντας την πραγματικότητα με τον απλούστερο τρόπο και χωρίς άλλη

μέριμνα εκτός από την σαφήνεια. Δηλώνουμε ρητά ότι η διεύθυνση της όλης επιχείρησης ανατίθεται στον συνταγματάρχη George Grey (αδελφό του Sir James Grey, και οι δυο μέλη των Dilettanti) με την συμπάρσταση των κ.κ. Chandler και Revett. Σε περίπτωση διαφωνιών, οι εργασίες θα πρέπει να συνεχίζονται απρόσκοπτα μέχρι νεωτέρας εντολής».

Όπως βλέπουμε, οι ανωτέρω κύριοι θα επισκέπτονταν την χώρα μας ασκούντες περιήγηση κατ' εντολήν και καταγράφοντας τα πάντα, ακόμη και πράγματα τα οποία ήταν δυνατόν να μην κατανοούσαν. Και βέβαια αφού είχαν ειδικές εντολές ως προς τους τόπους των επισκέψεων, θα πρέπει να είχαν προηγηθεί άλλες επισκέψεις άλλων Dilettanti σε άλλες εποχές. Οποσδήποτε εκράτησαν τα προσχήματα της εποχής, γιατί οι ίδιοι ομολογούν ότι «προσπάθησα να βρω διάφορα χειρόγραφα από αυτά που είχαμε πει και βρήκα μερικά στην Αθήνα. Θέλησα να τα αγοράσω αλλά μου είπαν ότι χρειαζόταν η συγκατάθεση του Αρχιεπισκόπου. Δυστυχώς (ή ευτυχώς) ο αρχιερέας είχε φυγαδευθεί γιατί εκινδύνευε από τους Τούρκους...». Και αλλού, «αγοράσαμε δύο εξάισια κομμάτια από την ζωοφόρο και μας χάρισαν επιπλέον ένα ωραίο θραύσμα από τις μετόπες που κειτόταν παραμελημένο στον κήπο ενός Τούρκου».

Ήταν τότε - θα μου πουν βέβαια μερικοί - που η αρχαιολογία ήταν στενά συνδεδεμένη με την αρχαιοκαπηλία. Μαρτυρίες, εξάλλου, ελληνικών πηγών γι' αυτό το ταξίδι του R. Chandler αναφέρουν ότι εκτός των Αθηνών, επισκέφτηκε την... Πεντέλη και μάλιστα η κομπανία πέρασε αρκετές ημέρες στην σπηλιά των "ΑΜΩΜΩΝ", γνωστή σε μας σαν την σπηλιά του Νταβέλη.

Είναι αρκετά περίεργο αλλά και έξοχα διαφωτιστικό, το ότι ανάμεσα στις εντολές των Dilettanti προς τους εντολοδόχους ήταν να επισκεφτούν και τη γνωστή σπηλιά. Άλλοι τόποι της Αττικής που επισκέφτηκαν ήταν στο Σούνιο ο ναός του Ποσειδώνα, ο ναός της Ήρας και η ευρύτερη περιοχή!

Είναι θαυμάσιο ότι οι Dilettanti - ως φαίνεται - είχαν τα ίδια με... εμένα ενδιαφέροντα. Ας σημειώσουμε εδώ ότι η αποστολή εκείνη εστέφθη από πλήρη επιτυχία, καθ' όσον με την επιστροφή τους στην Αγγλία μετά τριετία(!), με πρόταση του Sir James Grey και του συν/χου G. Grey γίνονται μέλη των Dilettanti. Στα χρόνια που θα περάσουν από τότε, η Εταιρεία συνεχίζει να ενδιαφέρεται για τη χώρα μας. Γίνονται και άλλα ταξίδια από άλλους, ωστόσο δύο χρόνια πριν γίνει η Επανάσταση του '21 ένας άλλος Άγγλος, μέλος και αυτός των Dilettanti, ο William Gell, επισκέπτεται και αυτός την Αττική αλλά επιμένει στην σπηλιά του Νταβέλη! Κάθησε στο εκεί μοναστήρι πάνω από ένα χρόνο και την ώρα του την σπατάλησε σε "εκδρομές" εις το Πεντελικόν και τη σπηλιά του.

Αργότερα δεν μπόρεσα να βρω άλλα στοιχεία επισκέψεων των Dilettanti στην Αττική. Αυτό φυσικά δεν θα πει ότι δεν έγιναν επισκέψεις, απλώς λόγω των ραγδαίων γεγονότων που μεσολάβησαν ίσως να πέρασαν απαρατήρητοι. Και

φτάνουμε στη δεκαετία του '50. Διαβάζοντας γύρω στο 1962 παλιές εφημερίδες, μου έκανε εντύπωση η εξής είδηση:

«Μάρτιος τον 1952. Εκ των Ανακτόρων ανακοινούται ότι το βασιλικό ζεύγος της Ελλάδος δεξιώθη εις τα ανάκτορα μέλη της γνωστής φιλελληνικής εταιρείας των Dilettanti! Ούτοι θα αρχίσουν περιοδεύοντες εις την Αττικήν εις αρχαιολογικούς και άλλους τόπους»!

Πράγματι, οι Dilettanti επισκέφθηκαν τόπους της Αττικής πολλούς και διαφόρους. Μεταξύ αυτών: το σπήλαιο του Αρχεδήμου, την ευρύτερη περιοχή Σουνίου, την Πεντέλη και την γνωστή σπηλιά, την Καισαριανή και άλλες τοποθεσίες του Υμηττού, την Αθήνα δε εκτεταμένα με επιμονή τον λόφο του Αστεροσκοπείου, τη βορεινή πλευρά της Ακροπόλεως και τινές εκκλησίες της Πλάκας.

Οι γνωστοί μας Εταίροι λοιπόν, αφού έμειναν επ' αρκετόν, αναχώρησαν για την πατρίδα τους με επισημότητα. Με την ίδια επισημότητα, δυο μήνες αργότερα ανακοινώθηκαν από την αμερικανική ξένη αποστολή στην Αθήνα οι επιλεχθείσες περιοχές της Αττικής όπου θα εδημιουργούντο δυο βάσεις: η μία της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας στο Ελλη-

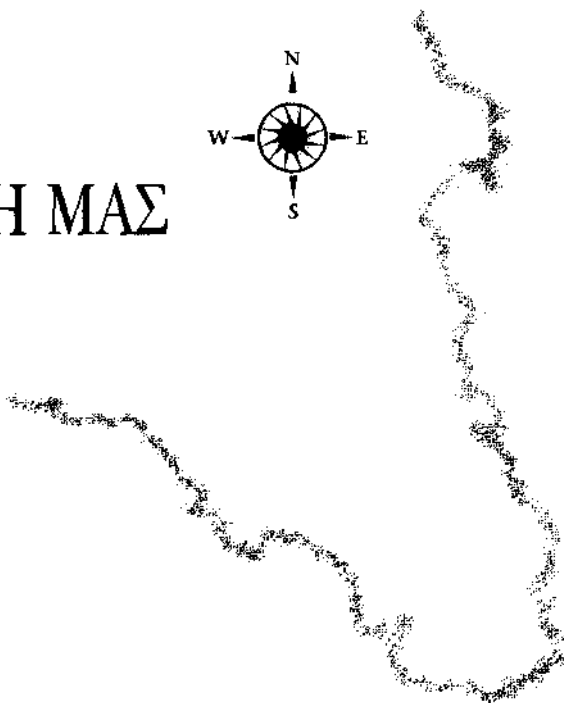
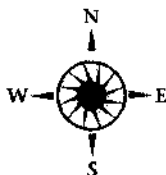
*Επιφανείς Dilletanti: J. Stewart,
N. Revett*

νικό(!) και η άλλη του αμερικάνικου πολεμικού ναυτικού και μάλιστα τηλεπικοινωνιών στην Ν. Μάκρη(!).

Όπως τα πράγματα εξελίχθηκαν, οι δύο βάσεις αυτές, εκ των οποίων περισσότερο η δευτέρα έγινε σπουδαιότατης σημασίας όπως θα δούμε αργότερα, δεν είναι παρά συνέχεια και ίσως επιστέγασμα του ό,τι συμβαίνει στην σπηλιά του Πεντελικού, την γνωστή μας σπηλιά του Νταβέλη.

Η ΠΕΝΤΕΛΗ ΜΑΣ

Γύρω στα 1939, η Πεντέλη, το πιο αγαπημένο και θρυλικό βουνό της Αθήνας, έσφυζε από ζωή. Τα γύρω χωριά προς τα Μεσόγεια εξαρτούσαν το εισόδημα τους από το βουνό. Τα μάρμαρα, τα μελίτσια, το ρετσίι και η βοσκή των αιγοπροβάτων, ήταν πλούτος για όλους. Έτσι, από την Άνοιξη και κυρίως από την 25η Μαρτίου που ήταν ημέρα σημαδιακή για να αρχίσει το μάζεμα του ρετσίι, ολόκληρο το βουνό ήταν ένα μελίτσια πραγματικό. Οι οικογένειες, κυρίως από την Παλλήνη, μαζί με τις στοιχειώδεις οικοσκευές τους, εγκαθίσταντο στην ύπαιθρο και για αρκετούς μήνες ζούσαν εκεί.

Πολλοί από αυτούς δεν ήταν η πρώτη φορά που πήγαιναν στο βουνό, το αντίθετο μάλιστα, το βουνό και οι τοποθεσίες του ήταν γνωστές τόσο πολύ, ώστε τα βράδια στο δείπνο γύρω από τη φωτιά που συγκεντρώνονταν όλοι και αφού τελείωναν τα της δουλειάς, άρχιζαν να συζητούν, να τραγουδούν αλλά και να συμβουλεύουν - οι μεγαλύτεροι τους μικρότερους και τους νέους - ποιές περιοχές του Πεντελικού έπρεπε πάνω από όλα να αποφεύγουν γιατί ανεξήγητα και τρομερά συνέβαιναν εκεί. Ακόμη κι όταν τραγουδούσαν, έπρεπε τα τραγούδια τους να είναι "αρμονικά και όμορφα", γιατί κάποιες φορές ακριβώς την ώρα των ασμάτων και ιδίως όταν τα επαναλάμβαναν ξανά και ξανά, άρχιζαν κάτι "μικρές φωνούλες" να τραγουδούν και σιγά-σιγά γινόταν πιο ζωηρές και δυνατές, τόσο που οι χωριάτες έπαυαν το δικό τους τραγούδι και άκουγαν σαν μαρμαρωμένοι.

Οι φωνές τραγουδούσαν σε κάποια γλυκιά ακατανόητη γλώσσα που έμοιαζε πολύ παλιά. Τις φωνές, που ήταν πολύ γλυκιές και των οποίων τις μελωδίες πολλές από τις απλοϊκές χωριάτισσες προσπαθούσαν να τις μετατρέψουν σε νανούρισμα τα βράδια του χειμώνα, τις συνόδευαν - τουλάχιστον νόμιζαν - φλογέρες και τρίγωνα σαν αυτά που τα παιδιά λέγαν τα κάλαντα.

Οι γεροντότεροι, που οι περισσότεροι υπερηφανεύονταν ότι τουλάχιστον μία φορά στην ποιμενική ζωή τους τις είχαν ακούσει, επέμεναν ότι οι φωνές έρχονταν από τις λόγχμες, στα ρυάκια και καμιά φορά από τις δροσοσταλίδες των πεύκων και ήταν πάντοτε θλιμμένες. Άλλοι πάλι, ίσως με μεγαλύτερη φαντασία, έλεγαν πως όταν τα αιγοπρόβατα τους διψασμένα από την βοσκή της ημέρας πλησίαζαν τα ρυάκια για να ξεδιψάσουν, τότε ήταν η καλύτερη ώρα να δει κανείς τις νεράιδες που φορούσαν άσπρα και έμοιαζαν σαν τις μορφές που υπήρχαν στους αρχαίους ναούς. Έτσι λοιπόν άφηναν τα κοπάδια να πίνουν αλλά αυτοί καθόντουσαν ήσυχα-ήσυχα λίγο ξέμακρα για να μην ενοχλήσουν τις λευκές παρουσίες, γιατί αυτές μόνο με τα ζώα τα είχαν καλά. Και τις σπηλιές, που είναι τόσες πολλές στο Πεντελικό, έλεγαν έπρεπε να τις αποφεύγουν, ιδίως μετά τη Δύση του ήλιου, γιατί άλλοι έβλεπαν περίεργα φώτα χλομά να βγαίνουν από τα ανοίγματα των σπηλαίων και να χάνονται στον βραδινό αέρα και άλλοι πάλι άκουγαν περνώντας απ' έξω θορύβους από μηχανήματα "σαν αυτά που φτιάχνουν τους δρόμους στις πολιτείες" και "σειεται το σύμπαν σαν να γίνεται σεισμός".

Έτσι όπως περνούσε η ώρα, έβλεπε κανείς την οικογενειακή συγκέντρωση για το δείπνο που αριθμούσε μερικές φορές και είκοσι άτομα, να μαζεύεται κοντά-κοντά γύρω απ' αυτόν που μιλούσε και όλοι να ρίχνουν κλεφτές ματιές γύρω τους, έξω από τον κύκλο της φωτιάς, που όλα ήταν κατασκοπεύσιμα λες και περίμεναν κάτι να συμβεί. Όσο γι' αυτούς - κυρίως τσοπάνους - που συνήθως ήταν αργοπορημένοι, πάντα υπήρχε έκδηλη η ανησυχία μέχρις ότου μερικά απώτερα κουδουνίσματα έδειχναν ότι το κοπάδι επιτέλους πλησίαζε. Έπρεπε επίσης να λοξοδρομούν όσο μπορούσαν πιο πολύ από το ερειπωμένο ανάκτορο της Ροδοδάφνης, που παλιά το 'χε κτίσει η κυρά Δούκισσα της Πλακεντίας και αργότερα τρελάθηκε, γιατί μπορούσε κανείς ν' ακούσει κλάματα και αναστεναγμούς μέσα στην νύχτα και αν πλησίαζε να έβλεπε την ίδια την Δούκισσα με τα πέπλα της να ανεμίζουν, αδύνατη σα σκελετό, να κλαίει και να ψάχνει στα υπόγεια των ανακτόρων της για την χαμένη της κόρη ζητώντας βοήθεια για να την βρει.

Όλα αυτά έκαναν το Βουνό να παίρνει άλλη όψη την νύχτα, φοβερή για τους κουρασμένους εργάτες που ανυπομονούσαν να "σκάσει" ο ήλιος από την ανατολή και να διώξει τα σκοτάδια της Εκάτης.

Θα 'ταν λοιπόν αρχές Μαΐου του 1939. Η συζήτηση προχωρούσε και ο Μπάρμπα Αντώνης ο Πρίφτης, αυτός ο βοσκός που περνούσε όλο το χρόνο στο Πεντελικό και ήξερε το βουνό καλύτερα και από την ανάποδη του χεριού του,

αργούσε και δεν έλεγε να φανεί. Είχε κάπου εκατόν πενήντα αιγοπρόβατα και έμενε σε μία στάνη περίπου στα 300 μέτρα υψόμετρο, δίπλα από τον σημερινό δρόμο που πάει διχαλώνοντας ο ένας πάνω στο Μοναστήρι του Αγ. Σύλα και ο άλλος στην σπηλιά των Αμωμων ή του Νταβέλη όπως είναι περισσότερο γνωστή. Ακόμη και σήμερα η στάνη σώζεται, έρημη και εγκαταλειμμένη.

Ο τόπος εκεί, ακόμη και πριν σαράντα πέντε χρόνια όπως τον θυμάμαι και εγώ, ήταν πολύ διαφορετικός και φυσικά ακόμη πιο πολύ την δεκαετία του '30. Φυσικά τα πεύκα είχαν την πρωτεύουσα παρουσία, και μετά οι χαρουπιές, οι βελανιδιές, τα πλατάνια, οι λευκές, οι μυρτιές, κουμαριές, πικροδάφνες, βάτοι και άλλα πολλά. Γύρω από τις στάνες ευδοκιμούσαν εκατοντάδες ποικιλίες από μανιτάρια εδώδιμα, σπαράγγια και κοντά ο όλα αυτά τεράστια σαλιγκάρια φαιά, που ακόμη και εγώ μάζεψα αρκετές φορές. Υπήρχαν ίσως λίγο πριν την δεκαετία του '30 λύκοι, τσακάλια, ασβοί και νυφίτσες και μεγάλοι αριθμοί από αλεπούδες, οι μόνες που υπάρχουν και σήμερα. Και κουκουβάγιες, πέρδικες, τρυγόνια και άλλα ιπτάμενα αλλά και όχι μόνον...

Η νύχτα λοιπόν είχε προχωρήσει και ο μπάρμπα Αντώνης ο Βλάχος κατέβαινε προς την στάνη του έχοντας αφήσει εδώ και δέκα λεπτά πίσω του την σπηλιά του Νταβέλη και έφτανε εκεί που άρχιζε η διχάλα που υπάρχει και σήμερα. Δεν του χρειαζόταν ρολόι αλλά ήξερε να διαβάξει την ώρα από τα άστρα που ήταν μυριάδες και λαμπερά παντού στον ουρανό και σκεφτόταν ότι αν δεν ήταν έντεκα η ώρα, οπωσδήποτε πλησίαζε. Έστριβε σε κάποιο σημείο χωρίς βλάστηση και δέντρα, βιαστικός να προλάβει την σύναξη των γνωστών του γύρω από τη φωτιά και προπαντός να προλάβει να πει κανένα κρασί...

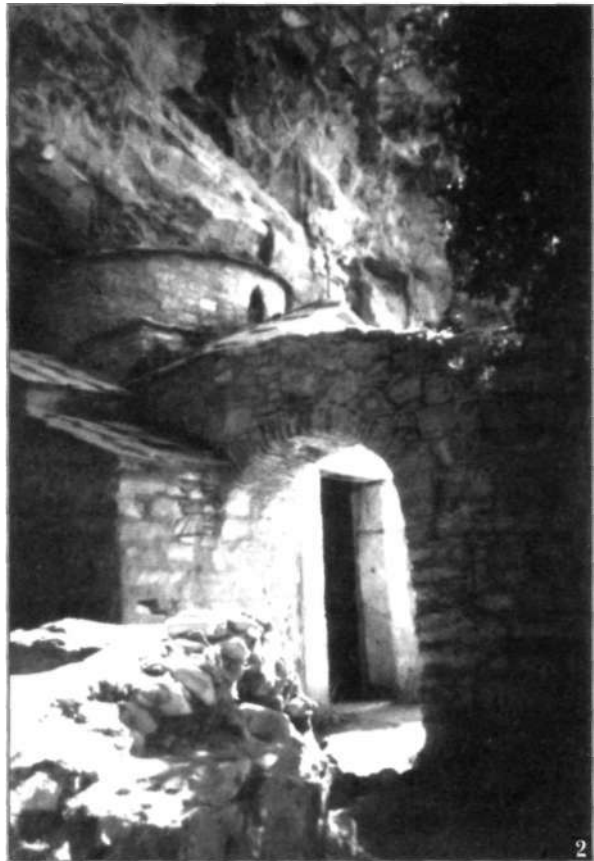
Είχε καθυστερήσει πάνω από δύο ώρες να ετοιμάσει το κοπάδι για την νύχτα και σκεφτόταν μήπως φτάνοντας τους βρει όλους κοιμισμένους, όταν του φάνηκε πως τα άστρα είχαν ζωηρέψει και είχαν γίνει πιο φωτεινά. Ένα από αυτά - έτσι του φάνηκε - ήρθε κοντά και το φως του φώτισε την περιοχή τόσο πολύ που έβλεπε ακόμη και τα μανιτάρια στο έδαφος. Ύστερα τα μέρδεψε γιατί είδε ότι "αυτό" που είχε έρθει κοντά καμιά δεκαριά μέτρα πάνω από πλαϊνά δένδρα δεν ήταν αστέρι. Κοίταξε κάτω στο έδαφος. Έκανε τη σκέψη πως ένα από τα μανιτάρια είχε μεγαλώσει πολύ και ήταν αυτό που έβλεπε μέσα στο φως. Να, τώρα το έβλεπε καθαρά, ήταν ένα γιγαντιαίο μανιτάρι, σκοτεινό και γύρω του έριχνε φως άσπρο και καθαρό σε μια διάμετρο μεγαλύτερη από τη στάνη του. Προσπάθησε να κρυφτεί κάπου - όχι να φύγει - γιατί έβλεπε κάτι που δεν είχε ξαναδεί και δεν ήθελε με τίποτε να το χάσει. Το "μανιτάρι" έμενε ακίνητο περίπου από πάνω του, ωστόσο αυτός ήταν έξω από την φωτεινή διάμετρο και έβλεπε προς τα επάνω χωρίς να καταλαβαίνει πως ένα γιγαντιαίο μανιτάρι ήταν τόσο ψηλά και πως καθόταν ακίνητο χωρίς να ακουμπά στο έδαφος.

Τώρα άρχισε να παρατηρεί ότι το φως γύρω από το "μανιτάρι", που διευθυνόταν προς τα κάτω, δεν ερχόταν από ένα μέρος παρά από πολλά, λες και ολό-

γύρα απο το μανιτάρι υπήρχαν προβολείς σαν αυτούς που είχαν εκείνα τα μεγάλα φορτηγά του Στρατού. Ένα από αυτά τα φώτα ξαφνικά ζωήρεψε και μεγάλωσε. Η ακτίνα του έγινε δυο και τρεις φορές πιο πλατιά και εκεί ήταν που ο μπάρμπα Αντώνης ο Βλάχος τα μπέρδεψε πάλι.

«Πώς, διάβολε, έχουν ανέβει αυτοί οι "Σφουγγαράδες" στο "Μανιτάρι" και τώρα κατέβαιναν πάλι;». Πάει τώρα καμιά βδομάδα που είχε κατέβει στο Χαρβάτι και είπε να πει έναν καφέ στο καφενείο. Εκεί ήταν που ο Παπάς διάβαζε την εφημερίδα και εξηγούσε σ' όλους τη φωτογραφία που είχε στην πρώτη σελίδα. Έλεγε για την αναχώρηση των σφουγγαράδων από την Κάλυμνο και έδειχνε ένα σφουγγαρά με την στολή του, την οποία ο παπάς προσπαθούσε να εξηγήσει στους αγρότες που πολύ εθαύμαζαν αυτήν την στολή. Και περισσότερο εκείνο το τεράστιο και στρογγυλό κράνος που τους επέτρεπε να κατεβαίνουν στα βάθη της θάλασσας και τη μεγάλη φόρμα που φορούσαν που τους έκανε να φαίνονται διπλάσιοι.

Όλα αυτά τα θυμόταν ο Μπάρμπα Αντώνης, μόνο που δεν καταλάβαινε τι θέλανε αυτοί οι τρεις "σφουγγαράδες" που κατέβαιναν τώρα από το μανιτάρι! Και πώς κατέβαιναν αφού δεν έβλεπε

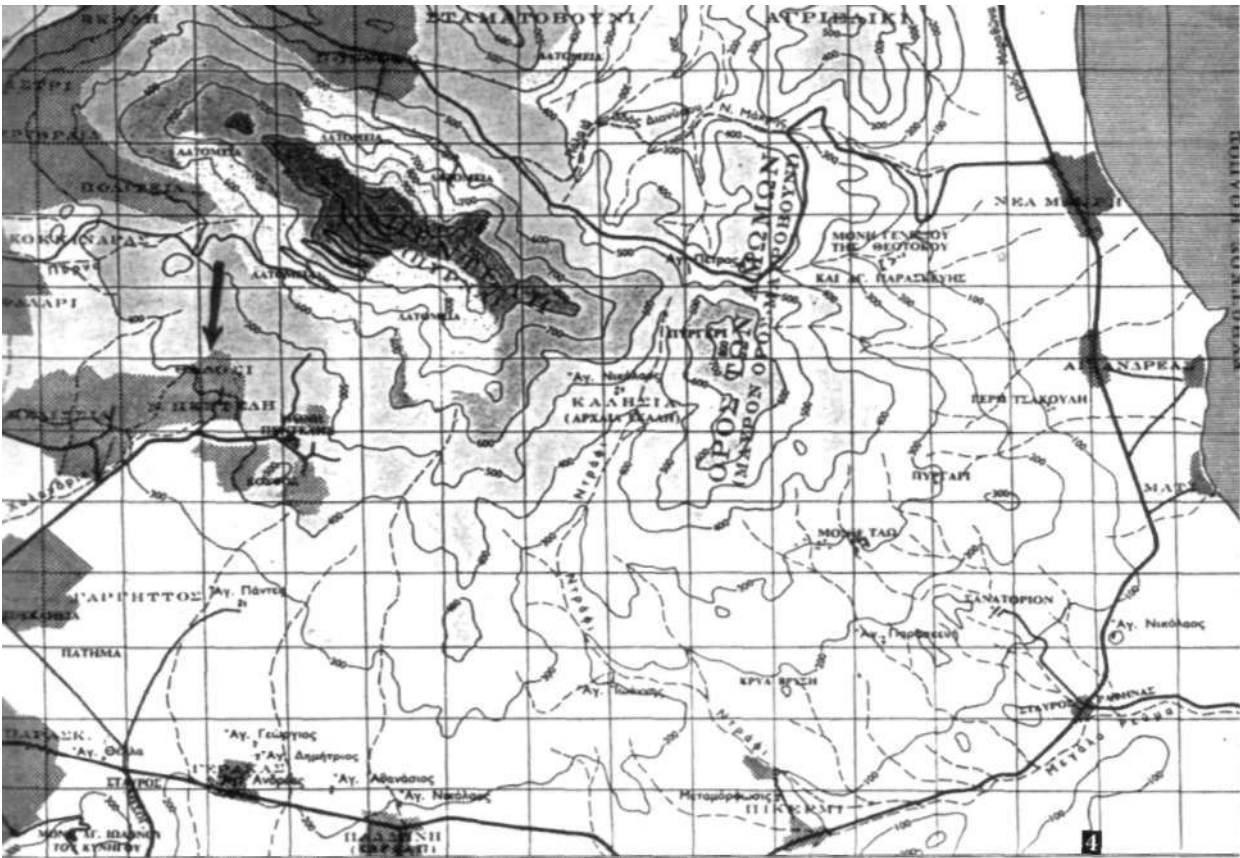

1. Το Ανάκτορο της Ροδοδάφνης όπως ήταν στα 1930, εγκαταλελειμμένο.

2. Τα εκκλησάκια στην έξοδο της σπηλιάς του Νταβέλη.

3. Ανάγλυφα από το Νυμφαίον της Πεντέλης. Εκατό μέτρα πιο ψηλά από την σπηλιά του Νταβέλη.

4. Χάρτης παλαιός της Πεντέλης στα 1930, όταν η λίμνη, το Θαλάσσι, υπήρχε ακόμη (βλ. βέλος).

ούτε σκάλα, ούτε σχοινιά, παρά μόνο φως; Πάλι προσπάθησε να κρυφτεί, αλλά να πάρει η ευχή ούτε ένα μεγάλο δέντρο δεν υπήρχε κάπου κοντά. Έτσι την ώρα που οι "σφουγγαράδες" είχαν κατέβει κάτω και προχωρούσαν προς το μέρος του - μαζί και το φως - το μόνο που έκανε ασυνείδητα σχεδόν ήταν να σφίξει στο δεξί του χέρι την γκλίτσα. Σταμάτησαν περίπου τρία μέτρα από εκεί που στεκόταν και γύρισαν προς το μέρος του. Δεν του μίλησαν αλλά ήταν σαν ο μπάρμπα Αντώνης ο Βλάχος να σκέφτεται πράγματα που δεν άκουγε. Ωστόσο ήταν σίγουρος ότι του τα έλεγαν οι "σφουγγαράδες" χωρίς να του μιλούν! Του ζήτησαν επίμονα να πάει μαζί τους επάνω στο "μανιτάρι" αλλά αυτός όλο αρνιόταν. Του "είπαν" ακόμη ότι είχαν έρθει πολλές φορές, ήξεραν την στάνη του και ότι θα ξαναρχόντουσαν. Μετά, κατά τον ίδιο τρόπο ανέβηκαν επάνω, τα φώτα φάνηκαν λίγο να χλομιάζουν και το "μανιτάρι" που σιγά-σιγά έπαιρνε ύψος έφτασε περίπου στην ίδια διεύθυνση με την σπηλιά του Νταβέλη και αφήνοντας πίσω του ένα φως σαν το χρώμα της φωτιάς του Άη-Γιάννη εξαφανίστηκε με μεγάλη ταχύτητα.

Ο μπάρμπα Αντώνης για πολλή ώρα έκασε στο σκοτάδι μόνος του στην ερημιά. Στην αρχή νόμισε ότι ήδη είχε πάει στη "σύναξη" και είχε πει ένα ποτηράκι παραπάνω. Βεβαιώθηκε ότι δεν ήταν έτσι και αποφάσισε αντί να πάει στην "σύναξη" - άλλωστε είχε περάσει και η ώρα - να κατέβει στο Χαρβάτι να πει για την συνάντηση του αυτή στον Παπά. Έτσι και έκανε. Ωστόσο ο παπάς, αφού τον ευλόγησε και άκουσε την ιστορία του, αρκέστηκε να του δώσει ένα ποτήρι ρακί, να τον καληνυχτίσει και να τον συμβουλεύσει να πάει για ύπνο και να μην ανησυχεί. Και άλλοι του είχαν πει καταμεσής την νύχτα παρόμοιες ιστορίες. Ήταν ο διάλογος που δημιουργούσε αυτές τις ιστορίες σε βάρος των απλοϊκών Χριστιανών. Ο Βλάχος δεν την πολυχώνεψε την εξήγηση που του έδωσε ο παπάς και είπε την ιστορία και σε άλλους. Η αμοιβή του ήταν να του "κολλήσουν" το όνομα "τρελός" από κει και πέρα.

Το συμβάν το άκουσα από γέροντα και το κατέγραψα στις αρχές της δεκαετίας του '60. Αυτός είχε ακούσει επανειλημμένα την ιστορία από τον ίδιο το Μπάρμπα Αντώνη που επέμενε μέχρι που πέθανε ότι ήταν πέρα για πέρα αληθινή.

ΦΗΜΕΣ

ΚΑΙ

ΘΡΥΛΟΙ(;)

Την ίδια εποχή αρχίζουν και κυκλοφορούν φήμες ότι στην περιοχή του ανακτόρου της Δουκίσσης πολλοί άνθρωποι βλέπουν όταν περνούν από εκεί, οποιαδήποτε ώρα της ημέρας, να τους πλησιάζει κάποιο κοριτσάκι δέκα χρόνων περί-

που, με πολύ μακριά μαλλιά, σηκωμένα προς τα επάνω σαν να τα τραβά ένας μαγνήτης. Απλώνει τα χέρια της προς το μέρος τους και αυτοί τρομοκρατημένοι βλέπουν ότι τους πλησιάζει ενώ τα πόδια της δεν ακουμπούν στο έδαφος. Μερικές φορές έρχεται κατ' ευθείαν επάνω τους, δεν κάνει καμιά προσπάθεια να τους αποφύγει και τους διαπερνά. Είναι μια άυλη μορφή που συνήθως εξαφανίζεται σε κάποιο ερειπωμένο σπίτι εκεί κοντά. Το περίεργο ήταν ότι πάντα βλέπουν την ίδια μορφή, πάντα με ένα απλανές πρόσωπο, τα ίδια ρούχα, απλωμένα χέρια, και έκφραση σαν αποτυπωμένη σε φωτογραφία...

Την ίδια εποχή, στο ίδιο ανάκτορο της Ροδοδάφνης που ήταν άδειο και μερικώς άστεγο, αλλά μεγαλόπρεπο - και αυτό από τα μάρμαρα της Πεντέλης - οι διάφοροι εργάτες του Βουνού απέφευγαν με επιμονή να πλησιάζουν τα βράδια.

Βέβαια η Δούκισσα της Πλακεντίας είχε συνδεθεί με τις ιστορίες και τις παραδόσεις της Πεντέλης πριν περίπου εκατό χρόνια από την εποχή που αναφερόμαστε, και ασφαλώς όχι μόνο στο ανάκτορο της Ροδοδάφνης αλλά και στο Θαλάσσι, την περίφημη λιμνούλα του Βουνού που θα αναφερθώ πιο κάτω.

Η Σοφία ντε Μπαρμπουά, γνωστή σε μας ως Δούκισσα της Πλακεντίας, γεννήθηκε στην Φιλαδέλφεια των Η.Π.Α. τον Απρίλιο του 1785, από πατέρα Γάλλο και Αμερικανίδα μητέρα. Το 1804 παντρεύτηκε το στρατηγό του Ναπολέοντα, Λεμπρέν, με τον οποίον απέκτησε κόρη, την Ελίζα, κατά το τέλος του ίδιου έτους. Έζησε στην αυλή της Αυτοκρατορικής Γαλλίας την χλιδή και τον πνευματικό πλούτο της εποχής, γιατί αναμφίβολα ό,τι καλύτερο υπήρχε τότε είχε συγκεντρωθεί στο Παρίσι. Αυτό το λέγω γιατί θέλω να τονίσω το γεγονός ότι η Δούκισσα δεν ήταν ένας άνθρωπος μέσα από τον σωρό. Ήταν εξάλλου όμορφη και ευφυής, η σωστή συνταγή για να λάμψει μια γυναίκα εκείνη την εποχή και σε εκείνη την Αυτοκρατορική Αυλή. Κι όμως, η Σοφία, μετά από σημαδιακά επεισόδια της ζωής της, προτίμησε από όλη την Ευρώπη να έρθει στην Αθήνα της εποχής του 1830, μια πόλη-χωριό 5.000 κατοίκων. Και εδώ πρωταγωνιστεί στα ελληνικά πράγματα. Γίνεται δημοφιλής με τις χρηματικές δωρεές της, ιδίως προς την προσπάθεια της ελληνικής εκπαίδευσης. Αντιπαθεί το γνωστό της από την Ευρώπη Κυβερνήτη Ιων. Καποδίστρια και αργότερα τα βάζει και με τον Όθωνα.

Το 1837, ενώ βρίσκεται στη Βηρυτό, η κόρη της πεθαίνει. Αυτή συντετριμμένη επανέρχεται στην Ελλάδα με το ταριχευμένο σώμα της κόρης της και εγκαθίσταται προσωρινά στην οδό Πειραιώς. Συνδέεται φιλικά με τον περίφημο αρχιτέκτονα της εποχής Σταμάτη Κλεάνθη και αγοράζει μεγάλες εκτάσεις στην Πεντέλη. Ο Κλεάνθης, ο οποίος χτίζει το ανάκτορο της Ροδοδάφνης εξ ολοκλήρου από μάρμαρο, έχει μόλις τελειώσει την κατοικία της Δουκίσσης στην Αθήνα που την ονομάζει "Ηλύσια" (όπου σήμερα είναι το Βυζαντινό Μουσείο). Όλες οι προσωπικότητες της εποχής, ελληνικές και ξένες, συναντώνται για μερικά χρό-

για εκεί στα "Ηλύσια".

Στις 19 Δεκεμβρίου 1847, πυρκαϊά εκδηλωθείσα μυστηριωδώς έχοντας σαν εστία το ίδιο το ταριχευμένο σώμα της κόρης της αποτεφρώνει το σπίτι της της οδού Πειραιώς. Αυτό επιφέρει ριζική μεταβολή στον πάντοτε περιεργο χαρακτήρα της Δούκισσης. Και εδώ αρχίζει το μυστήριο. Οι ιστορικοί της εποχής δεν συμφωνούν για το πότε η Δούκισσα αρχίζει να ξει στα "Ιλίσια" ή πότε κτίζει τα σπίτια της στην Πεντέλη - το ανάκτορο της Ροδοδάφνης και ένα άλλο όμορφο κτήριο που υποτίθεται ότι θα έμενε εκεί ώστε να επιβλέπει τις εργασίες της ανεγέρσεως του ανακτόρου της Ροδοδάφνης. Υποθετικά, από ό,τι εξάγεται από τα ιστορικά στοιχεία, μπορώ να πω ότι αμέσως μετά την πυρκαϊά του κτηρίου της στην οδό Πειραιώς μεταφέρεται στο κτήριο των Ιλισίων. Εκεί παρ' όλο που όπως είπα το σπίτι γίνεται πνευματικό κέντρο των Αθηνών, η Δούκισσα αλλάζει εντελώς. Ενδύεται πάντοτε στα λευκά φορέματα, στα οποία προσθέτει λευκά πέπλα και έτσι η εμφάνιση της γίνεται πολύ πιο ιδιόρρυθμη. Αρχίζει να έρχεται πολύ συχνά στην Πεντέλη, και μερικές φορές περιφέρεται από το πρωί ως το βράδυ στις αγαπημένες της περιοχές: γύρω από το κτιζόμενο ανάκτορο της Ροδοδάφνης, στην έκταση του μοναστηρίου της Πεντέλης, στην Αγία Τριάδα, στην σπηλιά του Νταβέλη όπου όπως λέγει "μιλάει με την κόρη της" και στο Θαλάσσι, την λιμνούλα του βουνού.

Στο ανάκτορο της τής Ροδοδάφνης δεν προλαβαίνει να μπει μέσα και να εγκατασταθεί γιατί πεθαίνει το 1854 ενώ οι εργασίες του ανακτόρου συνεχίζονται. Η Δούκισσα μας λοιπόν πεθαίνει και ενταφιάζεται στη Πεντέλη. Κι όμως τα φαινόμενα, σύμφωνα με τις ιστορίες των παλαιών κατοίκων της Πεντέλης, δεν συμβαίνουν στα άλλα κτήρια της αλλά στο ανάκτορο της της Ροδοδάφνης που τελείωσε ένα χρόνο μετά τον θάνατό της! Να τι διηγόνταν οι παλαιότεροι στο Χαρβάτι ή στο Λιόπεσι:

«...Η μάνα είχε τρελαθεί. Σταμάτησε τους περιπάτους της στην Σπηλιά και στο Θαλάσσι. Σταμάτησε να δέχεται κόσμο στο σπίτι της και ούτε καν δεχόταν τους κατοίκους της Πεντέλης που ερχόντουσαν να της προσφέρουν λίγα από τα προϊόντα τους - μέλι, φρέσκο ψωμί, γάλα, αυγά και σύκα. Γύριζε με μία άσπρη νυχτικιά γύρω από το ανάκτορό της τις νύχτες, ίδια με τις νεράιδες στο Θαλασσί! Ακόμη, όσοι περνούσαν κοντά από το σπίτι της έβλεπαν "σε ένα ισόγειο μέρος ένα θαμπό φως και άκουγαν συχνά αναφιλητά ή μουρμουρητά".

«Όποτε θυμόταν, όποτε της ερχόταν η λόξα πήγαινε κάτω στο υπόγειο του ανακτόρου της και έπιανε συζήτηση με την πεθαμένη της κόρη. Μέχρι που μια νύχτα έπιανε φωτιά το ανάκτορό της και κάηκε μαζί με την κόρη της. Και καλά που ήταν ο Λήσταρχος ο Νταβέλης που είδε την φωτιά από πάνω από τη σπηλιά και γρήγορα έφτασε κάτω και μόλις που πρόλαβε να σώσει την Ντουκέσσα!»

Εδώ όπως βλέπουμε ο μύθος και ο θρύλος συγχωνεύεται με την ιστορία. Και αυτό γιατί εμείς ξέρουμε ότι η καημένη η Ελίζα, η κόρη της, δεν έφτασε ποτέ

στην Πεντέλη νεκρή ή ζωντανή, ούτε καν όμως έπιασε κάποια φωτιά στα δυο σπίτια της Δουκίσσης στην Πεντέλη. Το ένα όπως είπαμε δεν τελείωσε πριν από το θάνατο της και για το άλλο - τη γνωστή Maisonette, όπου και πέθανε - δεν αναφέρεται ποτέ κάποια πυρκαϊά. Οι κάτοικοι λοιπόν της Πεντέλης συνδέουν γεγονότα και βγάζουν συμπεράσματα.

Πρώτα-πρώτα η Δούκισσα πέθανε στην Πεντέλη. Πολλές φορές μέχρι το θάνατο της, ντυμένη στα άσπρα της πέπλα σαν φάντασμα, λιτοδίαιτη και λιπόσαρκη, παθαίνοντας ακόμη και παρακρούσεις, μίλαγε στην κόρη της και έκλαιγε ώρες ολόκληρες. Η άσπρη της μορφή έμεινε στην Πεντέλη μέχρι το 1940. Με τα πέπλα της να ανεμίζουν στο νυχτερινό αέρα, το κλάμα της και τα τεντωμένα της χέρια σαν επίκληση για βοήθεια, ήταν μία εικόνα που είδαν και άκουσαν (ή τουλάχιστον νόμισαν) οι κάτοικοι του Βουνού. Η παρουσία της ήταν τόσο έντονη στα ευνοουμένα της μέρη, ώστε αυτά ακριβώς τα μέρη έπρεπε να αποφεύγουν οι αργοπορημένοι περιπατητές κατά τις συμβουλές των παλαιότερων.

Πριν μιλήσουμε για το Θαλάσσι, θα 'θελα να προσθέσω ότι μετά από κοπιαστικές έρευνες - βλέπετε οι τοπικοί παράγοντες και αρχές τηρούν πάντοτε σιγή ιχθύος, είτε από άγνοια είτε για άλλους άγνωστους λόγους - η Δούκισσα είχε και άλλα κτήρια στην Πεντέλη! Εκτός λοιπόν των ανακτόρων της Ροδοδάφνης και της Maisonette (το σπιτάκι της) που άρχισαν να χτίζονται κατά τον ίδιο χρόνο (1840), άρχισαν επίσης την ίδια εποχή και πάντοτε από τον Κλεάνθη να χτίζονται και άλλα: στην θέση Μυρτιές, παρά την είσοδο του δρόμου στο τοπίο του μοναστηρίου, ένα κτήριο προορισμένο για μικρός ξενώνας και ένα μεγαλύτερο για κατοικία του προσωπικού της Δουκίσσης. Το μικρό κτήριο, που η Δούκισσα το ονόμασε "Plaisance" εις ανάμνησιν της Γαλλικής επαρχίας του τίτλου της (Πλακεντία), ήταν έτοιμο μετά από μερικά χρόνια. Παραπλεύρως όμως της "Plaisance" το άλλο κτήριο, η Touelle, (το πυργάκι), ο μεγάλος ξενώνας, έμεινε όπως και το ανάκτορο δια παντός ημιτελής. Ο κύκλος των κτηρίων της Δουκίσσης κλείνει με τον τάφο(!), τον οποίο έφτιαξε και αυτόν ο Κλεάνθης σε μικρή απόσταση από την Maisonette στην δυτική της πλευρά. Ένα κλασικό βάθρο, με τρεις αναβαθμούς, υποστηρίζει μία λάρνακα Δωρικού ρυθμού, με τέσσαρες δωρικούς κίονες που ενσωματώνονται στις τέσσερις γωνίες του μνημείου. Η Δούκισσα όταν πέθανε ετάφη σε αυτόν τον τάφο, αλλά δεν ευρήκε ανάπαυση ούτε στην κρύπτη αυτού του μνημείου. Κατά το 1946 επιδρομείς εξ Αθηνών διέρρηξαν την κρυπτή για να εύρουν θησαυρόν και μη βρίσκοντας τίποτε διασκόρπισαν τα οστά της και εκδικήθηκαν τον τάφο τραυματίζοντας τον οικτρά με πετροβόλημα.

Μια άλλη τοποθεσία που έχει σχέση με την Δούκισσα - εκτός της σπηλιάς που θα αφήσουμε τελευταία - είναι η λιμνούλα του βουνού, το Θαλάσσι. Κανένα άλλο από τα Αττικά βουνά δεν έχει λίμνη, όμως η Πεντέλη την έχει και με πολ-

λους θρύλους μάλιστα. Στα νερά της ανακατεύονται με πείσμα Λάμιες και Νεράιδες που πνίγουν ή σώζουν τους ανθρώπους. Οκτώ περίπου λεπτά δυτικότερα της Νέας Πεντέλης, μέσα σε μία περιοχή κλεισμένη από βράχους πευκόφυτους, άλλοτε ζει και άλλοτε όχι η λιμνούλα της Πεντέλης. Ούτε είναι πολύ μεγάλη, ούτε έχει βαθιά νερά. Αλλά αυτό δεν είναι κάτι το εκπληκτικό. Εκείνο που είναι περίεργο, είναι ότι άλλοτε υπάρχει και άλλοτε όχι. Βέβαια λίμνη μπορεί να σχηματιστεί οπουδήποτε, αρκεί να συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Πολλές φορές, ενώ το χειμώνα - όπως θα περίμενε κανείς - έπρεπε να έχει νερό, δεν έχει καθόλου. Είναι τελείως ξερή, ενώ την Άνοιξη γεμίζει κυριολεκτικά από νερό. Και αυτό το νερό δεν είναι από τα χιόνια που λειώνουν, γιατί η Πεντέλη δεν είχε ποτέ χιόνια όλο τον χειμώνα.

Γύρω απ' αυτήν λοιπόν την λιμνούλα, που έτυχε να την δω με νερό μόνο μια φορά στα τέλη της δεκαετίας του '50, κυκλοφορούν πολλοί θρύλοι αλλά και πολλά γεγονότα. Ένας απ' αυτούς τους θρύλους που εξελίσσεται όμως σε γεγονός, είναι ότι κάθε φορά που θα ξεχειλίσουν τα νερά της από τις βροχές ή τα χιόνια ή από υπόγεια ρεύματα που βγαίνουν στην επιφάνεια, κάποιος θα πνίγεται οπωσδήποτε μέσα στην λίμνη. Κουταμάρες, είπαν πολλοί. Παραμύθια, λένε άλλοι.

Και όμως. Αυτός ο θρύλος δικαιώνεται κάθε φορά με μαθηματική ακρίβεια από τα γεγονότα. Τα τελευταία χρόνια πριν από το 1940 αναφέρονται και στις εφημερίδες. Κάποιος στρατιώτης, μέλος ενός στρατιωτικού μηχανισμού που παραθέριζε εκεί κοντά, πήγε ένα πρωί να κολυπήσει μα δεν γύρισε, πνίγηκε στην λίμνη. Ο φαντάρος ή το πτώμα του δεν βρέθηκε ποτέ κι αυτό είναι ακόμη πιο περίεργο. Το πράγμα έκανε αρκετή εντύπωση, οι εφημερίδες ασχολήθηκαν επανειλημμένως, αλλά δεν βρέθηκε τίποτα. Η λιμνούλα κράτησε καλά το μυστικό της. Το 1938 πάλι, η λιμνούλα ξαναγέμισε και ξεχειλίστηκε. Οι τσοπάνηδες είχαν αρχίσει να το συζητούν και να προφητεύουν ότι "κάποιος πάλι εφέτος θα πνιγεί στην νεραϊδόλιμνη!". Πράγματι, σε λίγες μέρες ένας παραθεριστής επλήρωσε με την ζωή του την προφητεία των τσοπάνων. Και πάλι, ούτε αυτός βρέθηκε. Μερικοί είπαν ότι ίσως σχηματίζουν τα νερά της δίνες που παρασύρουν τα θύματά της σε υπόγειους χώρους. Ωστόσο όταν η λίμνη ξεραίνεται, δεν φαίνεται τίποτα που να δικαιολογεί την πιο πάνω άποψη. Άλλοι πάλι είπαν ότι ίσως ο πυθμένας της να είναι γεμάτος λάσπη και ολισθηρός, οπότε οι κολυμβητές γίνονται βαρύτεροι και δεν μπορούν να ξεκολλήσουν. Έτσι αφού πνίγονται τους παίρνουν... οι Νεράιδες που λούζονται τις νύχτες στα νερά της.

Το Θαλάσσι υπήρξε επί μακρόν η αγαπημένη τοποθεσία της Δουκίσσης. Αμέτρητα απογεύματα ή νύχτες, η Δούκισσα ντυμένη στα κάτασπρα ερέμβαζε από την βαρκούλα της στα ήσυχα νερά της, μιλώντας με τους μυστικούς της καημούς ή την κόρη της ή τις ίδιες τις νεράιδες. Οι ντόπιοι ούτε νερό δεν έπιναν από την λίμνη που πια την θεωρούσαν στοιχειωμένη. Μάλιστα πολλές φορές οι

τσοπάνηδες έλεγαν πως την είχαν δει με τα πέπλα της να ανεμίσουν και ακόμη να περπατά επάνω στα νερά της λίμνης και να τους καλεί κοντά της. Εδώ θα πρέπει να προσθέσω και μια μικρή λεπτομέρεια - που νομίζω είναι κατάλληλη η στιγμή μιας και αρχίζω να ασχολούμαι με την Πεντέλη - από τις προσωπικές μου εμπειρίες: για τη Δούκισσα της Πλακεντίας δεν μπορώ να ισχυριστώ με βεβαιότητα ότι ήταν μέλος των Dilettanti! Πάντως, το γνωστό μας William Gell, αυτόν που όποτε ερχόταν στην Ελλάδα τον εύρισκες και τον έχανες(!) στην σπηλιά του Νταβέλη, τον γνώριζε και είχαν μιλήσει μαζί τουλάχιστον δυο φορές.

Πάντως οι σημερινοί Πεντελιώτες φαίνεται ότι βρήκαν την τελική λύση ώστε το Θαλασσί, η ρομαντική λιμούλα, να μην είναι πια στοιχειωμένη. Την θέση της σήμερα πήρε ένα... ποδοσφαιρικό γήπεδο.

ΚΑΙ ΛΙΓΗ ΙΣΤΟΡΙΑ...

Από αρχαιωτάτων χρόνων, από εκείνες τις εποχές που ούτε η ιστορία δεν μπορεί να φτάσει, όλο το Πεντελικό όρος ανήκει στις Νύμφες, τις Χάριτες, τις Ερινύες, στον Πάνα και τον Ερμή. Όλες οι σπηλιές που βρίσκονται στο βουνό και που πλησιάζουν έναν εκπληκτικό αριθμό ο οποίος φτάνει τις ογδόντα, είναι αφιερωμένες ή είναι άντρα του Πανός και των Νυμφών, οι οποίες στον μεσαίωνα μετατρέπονται σε νεράιδες και λάμιες. Βέβαια να ασχοληθούμε με όλες αυτές τις σπηλιές δεν είναι δυνατό, αλλά ούτε και μου είναι όλες γνωστές. Ακόμη, πράγμα εντελώς περίεργο και ακατανόητο, μόνο στις πλευρές του Πεντελικού που αρχίζουν να βλέπουν τη Ν. Μάκρη και φτάνουν μέχρις αυτές που κοιτούν τα Βριλλήσια, τα Μελίσια και την Κηφισιά και κυρίως στη ΝΑ πλευρά, βρίσκονται οι περιοχές του βουνού που συμβαίνουν περίεργα φαινόμενα και όχι μόνον.

Τρεις λοιπόν είναι οι κυριότερες και μεγαλύτερες σπηλιές:

- 1) η σπηλιά των Αμώνων ή του Νταβέλη
- 2) το Νυμφαίον, και
- 3) η σπηλιά των Ευμενίδων

Η σπηλιά των Ευμενίδων ή της Πύρνας, αλλά και γνωστή σαν άντρο Νυμφών, βρίσκεται στην περιοχή της Πολιτείας, κάτω από το δρόμο που οδηγεί στον Άγιο Γεώργιο. Έχει και αυτή μεγάλο άνοιγμα, όπως και η σπηλιά του Νταβέλη, και ύψος γύρω στα έξι μέτρα. Η ρεματιά έχει απορρίμματα και δει-

χνει εγκατάλειψη, αφού μάλιστα πριν μερικά χρόνια είχε χρησιμοποιηθεί και σαν στάνη. Στα παλιά χρόνια όμως, ένας ωραίος δρόμος που ξεκινούσε εκεί που άλλοτε ήταν ο τροχονόμος της Κηφισιάς, ακριβώς εκεί που βρέθηκαν σαρκοφάγοι (και που βρίσκονται σήμερα στην γωνία του δρόμου μέσα σε ένα μαγαζί!), διακοσμημένος με ηρώα, περνούσε εμπρός από την σπηλιά και τελείωνε στην εκκλησία του Αγ. Γεωργίου.

Μέσα στο ρέμα υπάρχουν ακόμη υπολείμματα αρχαίων τοίχων που στήριζαν τον δρόμο. Κάποια κομμάτια επιγραφών με τα ονόματα της Σελήνης και του Διονύσου, που βρέθηκαν εντοιχισμένες στην εκκλησία του Αγ. Στεφάνου, είναι ίσως μεταφερμένα από την σπηλιά των Ευμενίδων. Στο μήκος της ρεματιάς διακρίνονται σπηλαιώδη χάσματα με κτιστά ανοίγματα, που ήταν οι παλαιές σκοπιές, οι νυμφαίες σκοπιές. Όλος ο χώρος θεωρείτο ιερός και χρησίμευε για καταφύγιο και άσυλο. Μάλλον η σπηλιά είχε το προνόμιο να χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια των μυστικών τελετών μόνο από γυναίκες - υπήρχε Νυμφώνας στο εσωτερικό της. Ερινύες, Ερατινές, Δρομάδες, Χθόνιες. Ειδικά οι Ερινύες, που ήταν προστάτιδες του οικογενειακού δικαίου και σκοπό είχαν την εκδίκηση των εγκλημάτων κατά της οικογένειας, ήταν πολύ γνωστές αλλά και φοβερές. Προκαλούσαν τόσο φόβο ώστε τις ονόμασαν Ευμενίδες και όχι Ερινύες. Σ' αυτές λοιπόν ήταν αφιερωμένο το σπήλαιο.

Αργότερα, τη λατρεία των Ευμενίδων διαδέχθηκε η λατρεία των Μοιρών. Οι τρεις μοίρες είχαν σχέση με τις τρεις φάσεις του φεγγαριού. Οι άνθρωποι δέχονται την ικανότητά τους να προφητεύουν το μέλλον μέσα από όνειρα ή οράματα ή με συμβολικά σχήματα. Στα ψωμάκια των προσφορών προς τις μοίρες στο σπήλαιο αυτό, που εξαιτίας της παρασκευής τους στην φωτιά ονομάζονται πύρινοι και κατά σύντμησην πύρνοι, ονομάστηκε όχι μόνο η περιοχή *Πύρνα* αλλά και η μεσαιωνική ονομασία του Πεντελικού είναι Πύρνα. Το σπήλαιο δεν έχει προσβάσεις δια στοών ή καταβάσεων για άλλες τοποθεσίες, ή τουλάχιστον είναι κλεισμένες κατά τέτοιον τρόπο που δεν φαίνονται. Ούτε όμως έχουν αναφερθεί σχετικοί θρύλοι ή άλλα φαινόμενα στην ευρύτερη περιοχή του σπηλαίου.

Το Νυμφαίον τώρα, που βρίσκεται σε υψόμετρο 800 μέτρων, είναι σε διαφορά ύψους 100 μέτρων από την γνωστή μας σπηλιά του Νταβέλη. Είναι μικρό, με μήκος 6 μέτρα και πλάτος περίπου 7 μέτρα. Αφιερωμένο λατρευτικό κέντρο στον Πάνα και στον Ερμή, αποτέλεσε ένα μοναδικό αρχαιολογικό εύρημα γιατί κατά τις ανασκαφές του 1952 βρέθηκε το εσωτερικό του άθικτο, όπως ακριβώς ήταν κατά την εποχή της λατρευτικής του λειτουργίας.

Αυτό έγινε εξαιτίας του κυριότερου λατομείου της αρχαιότητας που βρισκόταν 30 μέτρα πιο ψηλά από το Νυμφαίο. Κατά την λατόμηση των μαρμάρων έπεφταν κομμάτια προς την πλαγιά που έφταναν μέχρι το Νυμφαίον. Από σεισμό ή κάποια λατόμηση του μαρμάρου που έγινε πάνω από αυτό το άντρο του Πανός, φαίνεται ότι κατέπεσαν οι βράχοι της οροφής και έφραξαν την είσοδο

της σπηλιάς, οπότε το εσωτερικό έμεινε άθικτο μέσα στους αιώνες. Βρέθηκαν στο εσωτερικό ανάγλυφα με τον Πάνα, τις Νύμφες και τον Ερμή. Επίσης πολλά λυχνάρια, σαν αυτά που βρέθηκαν στο σπήλαιο του Πανός στην Πάρνηθα, το Λυχναρόσπηλο.

Οι Νύμφες, που είναι θεότητες που έχουν σχέση με το νερό, εκτός από τις θεραπευτικές τους ιδιότητες μπορούν επίσης και να προφητεύουν στα άντρα που διαθέτουν και μαντεία. Είναι το άντρο αυτό μοναδικό στο είδος του, γιατί κανένα άλλο μέχρι σήμερα δεν βρέθηκε όπως ήταν την εποχή της λατρείας του. Μας δείχνει επίσης τον τρόπο της λατρείας των νυμφών. Και αυτό επίσης, δεν εμφανίζει συνδέσεις με άλλα σπήλαια ή τοποθεσίες δια υπογείων στοών, ούτε υπάρχει καμιά μαρτυρία για περιεργα ή άλλα φαινόμενα. Και φτάνουμε στο σπήλαιο του Νταβέλη, το σπήλαιο αίνιγμα, το σπήλαιο του Πανός με τα περιεργα φαινόμενα που φτάνουν μέχρι τις ημέρες μας.

Είναι γνωστό και σαν σπήλαιο Αμωμων (ασκητών), που είχαν κατακλύσει την περιοχή γύρω από το σπήλαιο. Η επωνυμία - Νταβέλη - οφείλεται σε διάφορες μαρτυρίες ότι φιλοξένησε και τον περίφημο λήσταρχο. Το άνοιγμα της εισόδου, ύψους 16 μέτρων, οδηγεί σε μια σπηλιά μήκους 62 και πλάτους 45 μέτρων. Πριν 19 χρόνια η επίσκεψη στην σπηλιά ήταν απαγορευμένη, γιατί έλαβαν χώρα έργα με μεγάλη μυστικότητα, τα οποία ξαφνικά σταμάτησαν αφού άλλαξαν όλο το δάπεδο, το οποίο και βάθυναν κατά πολύ, πράγμα που συνετέλεσε και στην καταστροφή της σπηλιάς. Η σημερινή κατάσταση της σπηλιάς ούτε καν θα μπορούσε να χρησιμεύσει σαν κρησφύγετο σε κανένα ληστή και πόσο μάλλον στον Νταβέλη καθ' όσον αποτελεί έναν τελείως ανοικτό χώρο ο οποίος και κατά το ήμισυ φωτίζεται από την είσοδο.

Χωρίς να το θέλω άρχισα να μιλώ για το σπήλαιο όπως το είδα σε αρκετές επισκέψεις μου μετά το 1994, ενώ θα 'πρεπε να αρχίσω εξιστορώντας την πρώτη μου επίσκεψη σ' αυτό, μαζί με δύο άλλους παιδικούς φίλους, τον Δεκέμβριο του 1959.

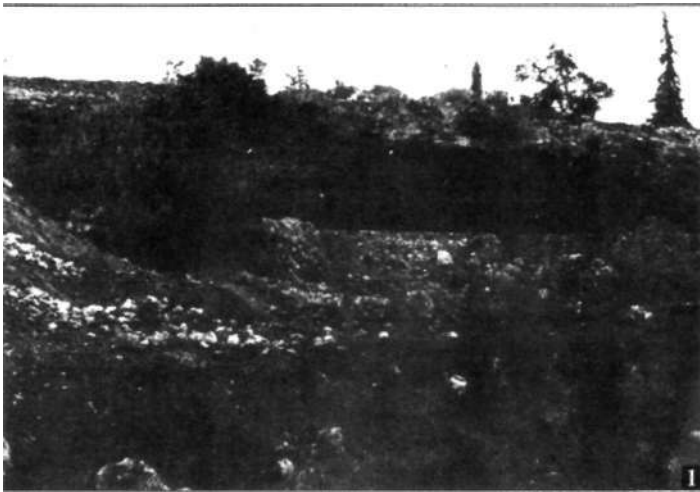

ΣΠΗΛΙΑ, Η ΠΡΩΤΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ!

Θυμάμαι, εκείνο το χειμωνιάτικο πρωινό, φτάσαμε με λεωφορείο μέχρι την πλατεία της παλαιάς Πεντέλης και φορτωμένοι με τα σακίδια μας που είχαν φαγητό, νερό, φακούς και σκοινιά, αρχίσαμε να πεζοπορούμε προς την σπηλιά αφού είχαμε ρωτήσει στην πλατεία ποιός ήταν ο πλέον σύντομος δρόμος της ανόδου. Την εποχή εκείνη - εκτός από τις παλαιές μαρτυρίες των κατοίκων και

άλλων για διάφορα φαινόμενα στην ευρύτερη περιοχή και την σύνδεση της σπηλιάς του Νταβέλη με τη δούκισσα της Πλακεντίας - δεν ξέραμε τίποτε άλλο. Μάλλον το ενδιαφέρον μας και οι προσδοκίες μας ήταν να βρούμε κανένα μυστικό πηγάδι ή τούνελ στην σπηλιά, με απομεινάρια της εποχής εκείνης. Σήμερα σκέφτομαι πως ίσως να είναι καλύτερα να επισκεπτόμαστε έναν τόπο ξέροντας πολύ λίγα πράγματα γι' αυτόν. Έτσι όλες οι παρατηρήσεις θα είναι πραγματικές και όχι γιατί σώνει και καλά πρέπει να βρεις κάτι που έχει σχέση με κάτι το συγκεκριμένο που έχει εγκατασταθεί στο πίσω μέρος του μυαλού μας και περιμένει απόδειξη και δικαίωση.

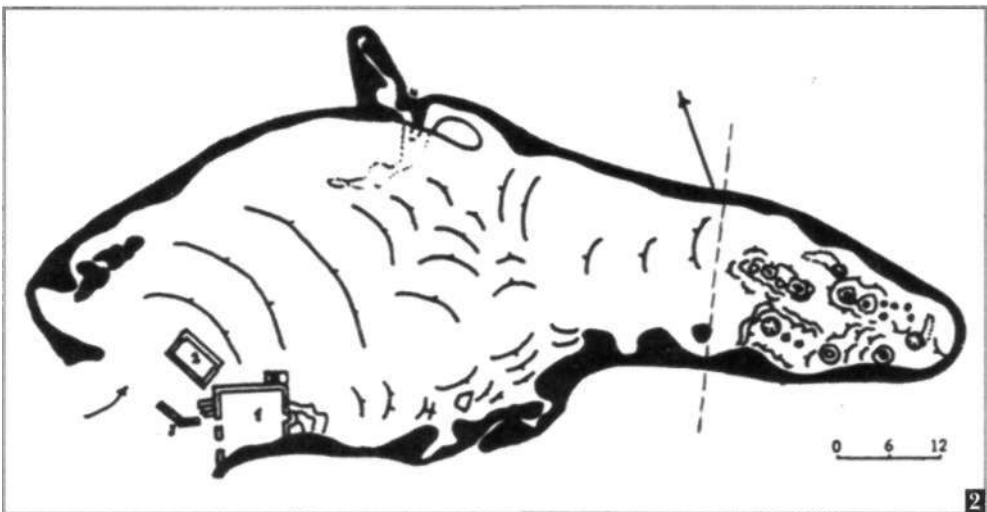
Το νεαρό της ηλικίας μας - ο μεγαλύτερος δεν ξεπερνούσε τα 17 χρόνια -

1. Σπήλαιο Ευμενίδων ή του Πανός και των Νυμφών. Άγιος Γεώργιος Κοκκιναρά.

2. Το σχήμα της Σπηλιάς του Νταβέλη, όπως ήταν πριν από τα περίφημα έργα του 1979. Η διακεκομμένη γραμμή δείχνει το μέρος της σπηλιάς που δεν υπάρχει πλέον.

3. Τα εγκαταλελειμμένα έργα. Η Στοά στα αριστερά της σπηλιάς. Ένα έργο που θα στοίχισε πάρα πολύ. Σε τι θα εξυπηρετούσε;

έδειχνε πως και οι τρεις διαθέταμε αρκετό θάρρος (ίσως από άγνοια), γιατί παρά τις συμβουλές πολλών να αποφύγουμε την σπηλιά επειδή είναι επικίνδυνη για ατυχήματα, εμείς είχαμε πάρει την απόφασή μας. Και να 'μαστε και οι τρεις οδοιπορούντες, φορτωμένοι, γενναίοι και μεριμνήσαντες ακόμη να έχουμε μαζί μας και την σχετική φουσαρόνικα που δεν έλειπε ποτέ από τις "εκδρομές" της εποχής εκείνης. Φτάνοντας, το πρώτο που μας εντυπωσίασε ήταν ότι στη δεξιά πλευρά, μαζί με δυο κτιστές δεξαμενές που οι καμάρες τους δεν υπήρχαν πλέον, υπήρχαν δυο εκκλησάκια καρφωμένα μέσα στο βράχο. Ασφαλώς θα είχαν γίνει επάνω στον παλιό αρχαίο ναό του Πάνα στον οποίο ήταν αφιερωμένο το σπήλαιο. Νομίζω ότι σημειώσαμε τότε, πως το ένα ανήκε στον Αγ. Νικόλαο και το άλλο στον Αγ. Σπυρίδωνα. Δεν δώσαμε άλλη σημασία στα εκκλησάκια, εκτός του ότι υπήρχαν δυο καταπακτές που ανοίγοντάς τες είδαμε ότι πήγαιναν στο εσωτερικό της σπηλιάς.

Πριν καν μπούμε στην σπηλιά, αποφασίσαμε να ρίξουμε μια ματιά. Ερχόμενοι είχαμε πει ότι πάντοτε θα αφήνουμε κάποιον πίσω για να έχουμε κάποια κάλυψη. Δεν χρειαστήκαμε σχοινιά, γιατί το υπόγειο δρομάκι, αν και κατηφορικό, ήταν σχετικά ομαλό και οπωσδήποτε τεχνητό. Κάπου-κάπου νομίζαμε ότι στο σκάψιμο του τούνελ υπήρχε και μια καλλιτεχνική τάση, μια προσπάθεια δηλαδή "στρογγυλοποιήσεως" της οροφής που σημειωτέον τις περισσότερες φορές μας ανάγκαζε να σκύβουμε. Αυτό το άνοιγμα που είχαμε ακολουθήσει άρχιζε περίπου παράλληλα με την είσοδο της σπηλιάς και ακολουθώντας πήγαινε αριστερά. Σε μια στιγμή, η οροφή φάνηκε να ψηλώνει απροειδοποίητα. Στο ύψος του φωτός του φακού πήγαινε πολύ ψηλά, ώστε μας έκανε να υποθέσουμε πως η υψηλή οροφή ήταν η οροφή της σπηλιάς. Πράγματι, με προσπάθεια σκαρφαλώσαμε προς τα πάνω τέσσερα ή πέντε μέτρα και βγήκαμε περίπου στο μέσον του εσωτερικού της σπηλιάς, στα δεξιά της, και έχοντας πίσω το μεγάλο

άνοιγμα της σπηλιάς.

Ένας από εμάς πήγε να ειδοποιήσει τον τρίτο της ομάδας ότι δεν ήταν ανάγκη να περιμένει στο εκκλησάκι απ' έξω, αλλά καλύτερα να ερχόταν στην "τρύπα" απ' όπου είχαμε βγει μέσα στην σπηλιά. Ο φίλος μας τρόμαξε όταν είδε τον ένα να παρουσιάζεται στην διπλανή πόρτα της εκκλησούλας ενώ είχε εισχωρήσει προ ολίγου στην καταπακτή κάτω από τα πόδια του. Πραγματικά, πριν περάσει πολύ ώρα, τους είδα και τους δυο να έρχονται εκεί ακριβώς που ήμουν εγώ. Βρισκόμενοι τώρα στην τρύπα, στο δεξιό τοίχο της σπηλιάς όπως μπαίνεις μέσα από την είσοδό της, μπορούσα να δω ότι οι φίλοι μου είχαν έρθει προς εμένα ακολουθώντας ένα ωραίο τεχνητό μονοπάτι που έφερνε ακριβώς στο άνοιγμα απ' όπου είχαμε ανέβει. Ήταν όμως αρκετά περίεργο τοπογραφικά, γιατί αν κανείς δεν ήξερε για την τρύπα οπωσδήποτε θα έπεφτε μέσα. Κατεβήκαμε και οι τρεις αυτή τη φορά και προχωρήσαμε στο υπόγειο τούνελ με διεύθυνση παράλληλη με τον δεξιό τοίχο πάντοτε της σπηλιάς.

Ο τρίτος της παρέας μάς είχε πείσει να έρθει και αυτός ώστε να έχουμε όλα τα εφόδια μαζί μας. Σε μερικά σημεία κοντοσταθήκαμε γιατί νομίζαμε ότι η όρασή μας μάς έπαιζε παιχνίδια. Όλοι μας είχαμε την εντύπωση ότι βλέπαμε εμπρός μας, μέχρις εκεί τέλος πάντων που έφτανε ο φακός, τα πράγματα να μη είναι σταθερά αλλά η εικόνα τους να κινείται σε κυματισμό, σαν αυτό που βλέπουμε να οφείλεται σε προβολή κυματιστής εικόνας και όχι σταθερής. Τότε νομίσαμε ότι τα μάτια μας έπαιζαν παιχνίδια λόγω του ότι από το απόλυτο φως είχαμε μπει στο απόλυτο σκοτάδι.

Σήμερα, φυσικά, δεν έχω την ίδια γνώμη. Το τούνελ άρχισε πάλι να είναι κατηφορικό και μετά από μερικά μέτρα, ίσως εννέα ή δέκα, φτάσαμε σε ένα σημείο που προς τα επάνω υπήρχε ένα πηγάδι (σε άλλη επίσκεψη βρήκα ότι και αυτό έβγαινε στο εσωτερικό της σπηλιάς, πάντοτε στο δεξιό μέρος και μάλλον προς το τέλος της). Σε λίγο, μετά από μια μικρή στροφή σαν γάμα, το τούνελ μας έφτανε στο στόμιο ενός πηγαδιού, αυτή τη φορά προς τα κάτω. Εδώ ήταν που άρχισε να δυσκολεύει η κατάσταση. Προσπαθήσαμε να βρούμε έναν τρόπο να κατέβουμε το πηγάδι χωρίς σχοινιά - και πράγματι υπήρχαν στηρίγματα παλαιά που ίσως θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε - αλλά το βάθος του πηγαδιού που το μετρήσαμε πριν κάνουμε την προσπάθεια ήταν γύρω στα δώδεκα μέτρα. Έτσι αποφασίσαμε να κάνουμε χρήση του σχοινοῦ. Κατά την κατάβαση, πάλι νομίσαμε ότι είδαμε περίεργα πράγματα ή μάλλον ακούσαμε ή ακόμη καλύτερα νοιώσαμε.

Στην αρχή και καθ' όλη την διάρκεια της πορείας μας είχαμε - και εγώ και ο άλλος φίλος, γιατί ο τρίτος έμεινε επάνω για το σκοινί και για οτιδήποτε άλλο χρειαζόταν - την ζωνρή εντύπωση ότι εκτός από μας τους τρεις ήταν και κάποια άλλη παρουσία εκεί, που την νοιώθαμε αλλά δεν την βλέπαμε! Θυμάμαι επανειλημμένα να ρώτησα την οπισθοφυλακή μας αν όλα ήταν καλά επάνω ή αν

παρατήρησε τίποτε. Το "όχι" του δεν ήταν 100% "όχι", χωρίς ούτε αυτός να καταλαβαίνει γιατί, αφού όπως είπα δεν έβλεπε τίποτε. Αργότερα, μέσα στα χρόνια, ακόμη και σήμερα, έμεινα με την εντύπωση ότι μας παρατηρούσαν κάποιοι σαν "φύλακες" ας πούμε, που δεν επενέβησαν ούτε μας έδωσαν την δέουσα προσοχή, λόγω ίσως του νεαρού της ηλικίας μας. Άλλωστε τί κίνδυνος μπορούσε να υπάρξει από τρία αγόρια που έκλιναν προς την περιπέτεια;

Σ' αυτό όμως αναμφισβήτητα έκαναν λάθος, γιατί και οι τρεις μας είχαμε αρκετές γνώσεις για τέτοιου είδους εξερευνήσεις. Όπως είπα είχαμε αρκετό θάρρος, γι' αυτό και όσα μας συνέβησαν δεν μας πτόησαν αλλά μας έκαναν μάλλον να... πεινάσουμε. Έτσι στον πάτο του πηγαδιού καθίσαμε κάτω και βγάλαμε το πρώτο σάντουιτς, και το ίδιο είπαμε και στον φίλο μας επάνω να κάνει. Η ακουστική ήταν πολύ καλή ώστε να μιλούμε με τον φίλο μας που μας ανησύχισε λίγο όταν τον ακούσαμε να βήχει επανειλημμένα. Ο βήχας αυτός ήταν πριν του πούμε οτιδήποτε περί φαγητού. Έβηχε διακεκομμένα και ξερά και φοβηθήκαμε ότι δεν είχε αρκετό αέρα, οπότε κάποια στιγμή ετοιμαστήκαμε να ανέβουμε αν τα πράγματα γίνονταν χειρότερα. Άκουσα τον φίλο μου τον Κώστα, αυτόν που ήταν μαζί μου, να τον ρωτά αν στραβοκατάπιε και πνίγηκε ή είχε κάτι άλλο και επίσης άκουσα την απάντηση του Πέτρου από πάνω να τον ρωτά με κάποια ανησυχία και διακοπτόμενος από τον ίδιο ξερό βήχα.

- Μα δεν νοιώθετε την αμμωνία να σας καίει τον λαιμό; Δεν βλέπετε αυτό το αραιό συννεφάκι που είναι παντού και με κάνει να βήχω;

Ετοιμαστήκαμε να ανέβουμε όταν καταλάβαμε ότι ο Πέτρος είχε αρχίσει να κατεβαίνει προς εμάς χωρίς καν την χρήση του σκοινιού. Σε επτά με οκτώ λεπτά ήταν δίπλα μας, βαριαναστενάζοντας αλλά χωρίς βήχα, αφού σε μας ούτε υπήρχε αυτό το συννεφάκι ούτε καν οσμή αμμωνίας. Πήρε βαθιές ανάσες και έκατσε δίπλα μας. Ήταν φανερό ότι είχε περάσει δύσκολες στιγμές. Αρχίσαμε να συζητούμε ποια θα ήταν η επόμενη μας κίνηση, όταν στο φως των φακών είδαμε επάνω στο χείλος του πηγαδιού ένα αραιό συννεφάκι άσπρου χρώματος που είχε σκεπάσει όλο το άνοιγμα. Αν και δεν μυρίζαμε τίποτε ακόμη, δεν είχαμε καμιά αμφιβολία ότι ήταν η αμμωνία που δεινοπάθησε το φίλο μας. Προς στιγμήν, εξαιτίας της ξαφνικής κινητικότητάς μας, κατάλαβα πως επήρχετο πανικός. Χωρίς όμως να πούμε τίποτε ο ένας στον άλλο, καθίσαμε πάλι κάτω περιμένοντας. Φυσικά δεν είχαμε πού αλλού να πάμε ή κάτι άλλο να κάνουμε. Με τα μάτια καρφωμένα προς το "ορατό αέριο" που κατέβαινε σιγά-σιγά προς τα κάτω, εξακολουθούσαμε να μην μυρίζουμε καμιά ανησυχητική οσμή - όχι, είμαστε βέβαιοι ότι ο αέρας ήταν το ίδιο καθαρός όπως προηγουμένως, πριν πέσει στην αντίληψή μας αυτό που τώρα φοβόμαστε μήπως έρθει στο βάθος, οπότε η θέση μας, χωρίς άλλο θα ήταν τραγική.

Και ξαφνικά, σε ένα ύψος περίπου τρία μέτρα επάνω από το κεφάλι μας, το συννεφάκι - ο εχθρός - έδειξε ότι έμενε σταθερό, χωρίς να κατεβαίνει. Τα επόμε-

να λεπτά πέρασαν πολύ αργά, βασιανιστικά θα έλεγα, προσπαθώντας να σιγουρευτούμε ότι ο εχθρός πράγματι ήταν ακίνητος. Μετά άρχισε πάλι η εικόνα γύρω μας να γίνεται - θα 'θελα να βρω μια πιο κατάλληλη λέξη, αλλά δεν μπορώ - κυματιστή! Ό,τι μπορούσαμε να δούμε γύρω μας ήταν σαν να το βλέπαμε μέσα από νερό ή σε μια οθόνη καλοκαιρινού κινηματογράφου - τότε οι οθόνες

1. Γαλάτσι, Ομορφοκκλησιά. Εδώ βγήκα ακολουθώντας την υπόγεια στοά από την σπηλιά της Πεντέλης.

2. Χαρακτικά μέσα στα εκκλησιάκια.

3. Τα εκκλησιάκια από το εσωτερικό της σπηλιάς. Τελείως διαφορετική όψη. Η πλαϊνή πόρτα τι χρειάζεται;

των καλοκαιρινών κινηματογράφων ήταν από πανί και άμα σηκωνόταν ξαφνικά κάποιος αέρας τις έκανε να κυματίζουν όπως η σημαία.

Κοιτάζοντας γύρω- γύρω παρατήρησα κάτι που δεν φαίνεται να είχα προσέξει - πράγμα περίεργο - προηγουμένως. Ακριβώς απέναντι, στο βάθος του πηγαδιού, εκεί ακριβώς που καθόμασταν και κοιτάζαμε προς τα επάνω, υπήρχε μια στρογγυλή τρύπα, οπωσδήποτε τεχνητή, που προχωρούσε σε μια ευθεία γραμμή κάνοντας ορθή γωνία με το πηγάδι. Η τρύπα - πώς να αλλιώς να το πω; - ήταν τόσο φαρδιά που χωρούσε άνετα ένα ανθρώπινο σώμα. Το άνοιγμα αυτό το είδαμε με μεγάλη ανακούφιση γιατί δεν ξέραμε τι θα γινόταν αν μέναμε εκεί. Γι' αυτό, χωρίς δεύτερη σκέψη, μπήκα πρώτος και οι άλλοι ακολούθησαν βιαστικά. Η τρύπα σαν ένας μεγάλος σωλήνας μας οδήγησε σε ένα τούνελ που μας έδωσε την εντύπωση ότι ήταν τεχνητό. Πολλές φορές όμως διερωτηθήκαμε μήπως ήταν φυσικό. Ίσως πάλι να ήταν τόσο παλαιό - με το δικαίωμα που μας έδινε η ηλικία μας σκεφτόμαστε ότι ήταν πολλών χιλιάδων ετών - που δεν φαινόταν το άγγιγμα πλέον του ανθρώπου. Ένα τούνελ με αέρα και χωρίς νερό, που από στενό στην αρχή και δύσκολο αφού έπρεπε να σκύβουμε πού και πού για να αποφύγουμε την οροφή, άρχισε να γίνεται σχετικά ευρύχωρο, πάντοτε όμως κατηφορικό λες και αφήναμε σιγά-σιγά το βουνό την σπηλιά του οποίου είχαμε έρθει να εξερευνήσουμε. Πλέον καταλαβαίναμε πόσο τεταμένη ήταν η ψυχολογική μας κατάσταση προηγουμένως και πόση ανακούφιση νοιώθαμε τώρα.

Αργότερα που σκεφτόμουν μέσα στα χρόνια την περιπέτειά μας αυτή, που

δεν ήταν η πρώτη για μένα αλλά όπως ο καιρός έδειξε ούτε και η τελευταία, μπόρεσα και έβαλα σε κάποια τάξη τις σκέψεις, τις γνώσεις και κάποιες εντυπώσεις που έγιναν συμπεράσματα. Άλλες επισκέψεις στο βουνό και στην σπηλιά δεν βοήθησαν σε τίποτε άλλο παρά να δυναμώσουν τις πρώτες εντυπώσεις και να δώσουν μορφή σε καινούριες. Άρχισα σιγά-σιγά να πιστεύω πως εκείνη η ανακούφιση που νοιώθαμε κατεβαίνοντας ήταν επίπλαστη ή τουλάχιστον δεν ήταν αυθεντικά δική μας. Η έντονη εντύπωση κάποιας παρουσίας όταν κατεβαίναμε στο πηγάδι, που νομίσαμε ότι αόρατα μάτια μας παρακολουθούσαν και μετά η αλλαγή στο τούνελ της ψυχολογικής ανακούφισης ήταν κάπως γρήγορη. Ε! και τι έγινε, σκεπτόμουν αργότερα, που νομίσαμε ότι κάποιοι μας "παρακολουθούσαν"; Δεν διατρέξαμε κανένα κίνδυνο πραγματικό! Ακόμη και εκείνο το αραιό συννεφάκι της αμμωνίας από πού ήλθε; Ήταν αληθινό; Εδώ βέβαια μας τα χάλαγε ο φίλος μας ο Πέτρος ο οποίος δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία ότι έβηχε και ότι μύρισε, ακόμη και ότι τον "έκαψε" στον λαιμό του η αμμωνία. Ή κάτι τέλος πάντων που είχε τα ίδια συμπτώματα μ' αυτήν. Και γιατί σταμάτησε το συννεφάκι λίγο πάνω από τα κεφάλια μας; Αφού όλη η επάνω ατμόσφαιρα ήταν γεμάτη απ' αυτό, δεν θα 'πρεπε να γεμίσει και το πηγάδι που ήμασταν εμείς; Και η εντύπωση της κυματιστής εικόνας όσων μπορούσαμε να δούμε γύρω μας; Έτσι έφτασα να σκέφτομαι πως όλα τα όσα είχαμε δει και αισθανθεί, μέχρι την ώρα που είμαστε στο τούνελ απομακρυνόμενοι, δεν ήταν σωστά ή ακόμη αν θέλετε δεν υπήρχαν καν. Ήταν σαν εκείνη η παρουσία να μας "οδήγησε" δημιουργώντας επίπλαστα γεγονότα, προς μια ορισμένη διεύθυνση, αυτή που είχαμε πάρει τώρα!

Πώς δηλαδή το άνοιγμα στο βάθος του πηγαδιού δεν το είχαμε δει από την αρχή; Το φάρδος του πηγαδιού δεν ήταν τόσο μεγάλο δα. Και αυτή η ανακούφιση που νοιώθαμε τώρα, μήπως δεν ήταν εντελώς δική μας; Μήπως ήταν ανακούφιση και κάποιων άλλων που μας ένοιωθαν τώρα να παίρνουμε άλλον δρόμο και όχι εκείνον που δεν θα 'πρεπε να παίρναμε ποτέ;

Πού πηγαίναμε τότε και πού πάμε τώρα; Ήταν και αυτό ένα φαινόμενο, ένα αίνιγμα καλύτερα, σαν τα άλλα που εξακολουθεί και σήμερα να κρύβει το θρυλικό βουνό μας. Η έρευνα - θα 'θελα να πείσω ακόμα και τα "άψυχα" βουνά, τις κοιλάδες και τις χαράδρες, τις σπηλιές και τα υπόγεια τούνελ της ζωής μου - δεν είναι ασέβεια, παρά προσπάθεια να βρω την χαμένη γνώση που όλη έχουμε αλλά δεν ξέρουμε πώς να την επαναφέρουμε στην μνήμη μας και πώς να την εκφράσουμε. Πολλές φορές στην προσπάθεια αυτή είχα την εντύπωση ακόμη από εκείνη την περιπέτεια μας που εξιστορώ τώρα - και πια είμαι εντελώς πεπεισμένος - ότι ίσως η προσπάθεια αυτή η δική μου αλλά και όλων των άλλων που ερευνούν, ίσως να ήταν προ πολλού επιτυχημένη και να μην είναι τόσο βραδεία αν... Αν δεν βρίσκονταν κάποιοι άλλοι, άγνωστο ποιοί, που εμποδίζουν την

προσπάθεια αυτή με κάθε τρόπο! Πολλά συγγράμματα περί μαγείας προχωρούν πέρα από την μαγεία, και περιλαμβάνουν πολλούς υπαινιγμούς για φαινόμενα θετικής ή αρνητικής υποβολής. Σύμφωνα λοιπόν με την μαγική παράδοση, είναι εξίσου δυνατό να δημιουργήσουμε αρνητικές παραισθήσεις, που έχουν αποτέλεσμα να εμποδίσουν π.χ. ένα πρόσωπο να δει κάποιο άλλο πρόσωπο. Αυτή την μέθοδο λένε ότι την χρησιμοποιούσαν πολύ παλιά οι κλέφτες στην Ινδία και στην Πολυνησία.

Πρέπει να υπάρχουν ειδικές μέθοδοι που δημιουργούν συλλογικές παραισθήσεις. Είναι μέθοδοι που επηρεάζουν τα κατάλληλα νευρικά κέντρα. Είναι δυνατόν να μεταβάλουμε την ενέργεια που περιβάλλει το ανθρώπινο σώμα με τέτοιο τρόπο ώστε να επηρεάζονται τα νευρικά κύτταρα και να δημιουργούνται παραισθήσεις; Μπορεί να διαμορφωθεί ένα ηλεκτροστατικό σήμα αυτού του είδους; Μπορεί να μεταδοθεί μια τέτοια επιρροή από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση; Αυτά τα ερωτήματα αξίζουν βέβαια να ερευνηθούν για να μας δώσουν μία απάντηση, και τα έξοδα ίσως να είναι πολύ λιγότερα απ' ό,τι ξοδεύεται σήμερα για τις έρευνες των κινήτρων της ανθρώπινης συμπεριφοράς για εμπορικούς λόγους. Μπορεί η ικανότητα να δημιουργεί κανείς παραισθήσεις, να απορροφηθεί από άψυχα αντικείμενα και να ακτινοβοληθεί ξανά; Αυτό θα εξηγούσε πολλά πράγματα.

Πάντως το τούνελ που εξακολουθούσαμε να κατεβαίνουμε τώρα ήταν πέρα για πέρα πραγματικό. Υπήρχε ανθρώπινη παρουσία εκεί, τουλάχιστον παλαιότερα, ίσως πολύ παλαιότερα. Βρήκαμε κάποια λυχνάρια από χαλκό που δεν μας βοήθησαν να καταλάβουμε από πότε ήταν εκεί, ένα σκουριασμένο κομμάτι μετάλλου που κι αυτό δεν μας βοηθούσε αρκετά και τέλος μια λάμπα πετρελαίου ή λαδιού, οπωσδήποτε του περασμένου αιώνα. Τα "φωτιστικά" που βρήκαμε έδειχναν ότι κάποιοι κάποτε περνούσαν από εδώ, ίσως σε κάποια ώρα ανάγκης, σε μια προσπάθεια διαφυγής. Ποιά εποχή ήταν; Μήπως η εποχή της επανάστασης του '21 και το τούνελ εχρησιμοποιείτο από διωκόμενους; Πολύ θα μας βοηθούσε να μαθαίναμε πού έβγαζε το τούνελ.

Χρειάστηκε να σταματήσουμε δύο ή τρεις φορές για να ξεκουραστούμε λίγο και με την ευκαιρία να φάμε κάτι. Είχαμε περίπου δυόμισι ώρες μέσα στο τούνελ και δεν έλεγε να τελειώσει. Ανησυχούσαμε όλο και πιο πολύ, μήπως και πήγαινε πολύ μακριά ή χρειαζόταν να ανοίξουμε κάποια κλειστή έξοδο, πράγμα για το οποίο δεν ήμασταν προετοιμασμένοι. Βέβαια, για να γυρίσουμε πίσω ούτε λόγος. Έτσι συνεχίσαμε τον δρόμο μας για περίπου είκοσι λεπτά μέχρι που αντικρίσαμε εμπρός μας το τούνελ να διακλαδώνεται, πηγαίνοντας το ένα αριστερά και το άλλο ελαφρώς δεξιά. Προσπαθώντας να βρούμε ένα σημείο που να μας βοηθούσε να διαλέξουμε ποιο δρόμο θα ακολουθούσαμε, βρήκαμε ένα σημάδι αυτού που πήγαινε αριστερά: κοντά στην οροφή, κάποιες γραμμές που φαινόταν να είναι τεχνητές μας έκαναν να προσπαθήσουμε να καθαρίσουμε το

σημείο. Με ένα μαντήλι σκουπίσαμε σκόνη και ίσως παλιά υγρασία και τελικά από κάτω φάνηκε μια χρονολογία και δυο γράμματα:

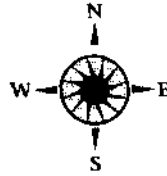
1379 NA.

Για λόγους που δεν θυμάμαι πήραμε το άλλο τούνελ, δεξιά, ίσως γιατί είχαμε την διαίσθηση ότι η έξοδος ήταν κοντά. Πραγματικά, μετά από περίπου πεντάκωσια μέτρα είδαμε εμπρός μας φως, φως της ημέρας, ηλιακό φως! Έμπαινε μέσα στο τούνελ από κάπου που δεν επέτρεπε εντελώς την είσοδό του. Ήταν κάτι χαλάσματα πέτρες και πεσμένοι τοίχοι, περίπου ένα μέτρο κάτω από το έδαφος. Βγήκαμε εύκολα ανάμεσα από χόρτα και μείναμε ακίνητοι για να συνηθίσουμε το φως της ημέρας. Πίσω μας ήταν μία εκκλησία που μας φάνηκε κάπως γνωστή. Δεν ήταν κατοικήσιμη περιοχή, φαινότουσαν βέβαια σπίτια, αλλά όχι εκεί κοντά που είμαστε εμείς.

Κάναμε το γύρο της εκκλησίας για να προσανατολιστούμε και από άλλη πλευρά προς τα ΒΑ είδαμε την Πεντέλη. Η περιοχή πρέπει να ήταν το Γαλάτσι(!) και εμείς είμαστε ακριβώς μέσα στο παλαιό κτήμα του Βεΐκου, έχοντας δίπλα μας την λεγομένη Ομορφοκκλησιά και απέναντι μας τον ορεινό όγκο των νταμαριών πίσω από το λόφο της Φιλοθέης. Ήδη σκεφτόμαστε που άραγε θα πήγαινε η άλλη διακλάδωση, αυτή προς τα αριστερά. Ακολουθώντας νοερά την διεύθυνσή της, αν βέβαια δεν κάναμε λάθος, φαινόταν να πήγαινε προς την Αθήνα. Εκπληκτική η απόσταση που είχαμε διασχίσει υπογειώς, μας άνοιγε νέα σχέδια για το μέλλον, ή μάλλον εμένα, γιατί οι δυο φίλοι μου ο Κώστας και ο Πέτρος δεν ασχολήθηκαν ξανά από τότε, από όσο τουλάχιστον ξέρω. Εκπληκτική και θαυμάσια η απόσταση από την σπηλιά έως εδώ, άλυτο όμως το αίνιγμα της Πεντέλης.

Αργότερα, τέσσερα ή πέντε χρόνια μετά απ' αυτή την περιπέτεια, φοβούμενος μην κλειστεί για πάντα η έξοδος στην όμορφη Εκκλησιά, μπήκα μέσα ένα πρωινό και ακολούθησα την άλλη διακλάδωση του τούνελ, που με έβγαλε ούτε λίγο ούτε πολύ κοντά στο κέντρο των Αθηνών, στη δυτική πλευρά του Λυκαβηττού! Γι' αυτό το ταξίδι όμως, θα μιλήσουμε μιαν άλλη φορά.

ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ

ΤΩΝ ΞΕΙ...

Ηατμόσφαιρα είναι διαφορετική στο μικρό πάρκο, ιδίως το χειμώνα. Τα κυπαρίσσια δημιουργούν σκιές και με τον αέρα οι κορυφές τους σκύβουν και τρομάζουν τους περαστικούς που κόβουν δρόμο περνώντας από εκεί. Ένα κομμάτι πράσινου παρατημένο και αφρόντιστο. Ακόμη και το μικρό εκκλησάκι στην άκρη του είναι πάντοτε κλειστό και συμπληρώνει την εικόνα της εγκατάλειψης. Ένα κομμάτι του παρελθόντος που πρέπει να χαθεί όπως τα άλλα. Και θα είχε χαθεί προ πολλού αν μερικοί δεν επέμεναν ότι μερικές βραδιές ακούγονται κραυγές, στρατιωτικά παραγγέλματα και, κάποτε, πυροβολισμοί. Είναι ίσως το μόνο παρκάκι που δεν έχει όνομα, ούτε πινακίδα που να γράφει έστω και κάτι. Ηθελήμενα χαμένο μέσα στο παρελθόν.

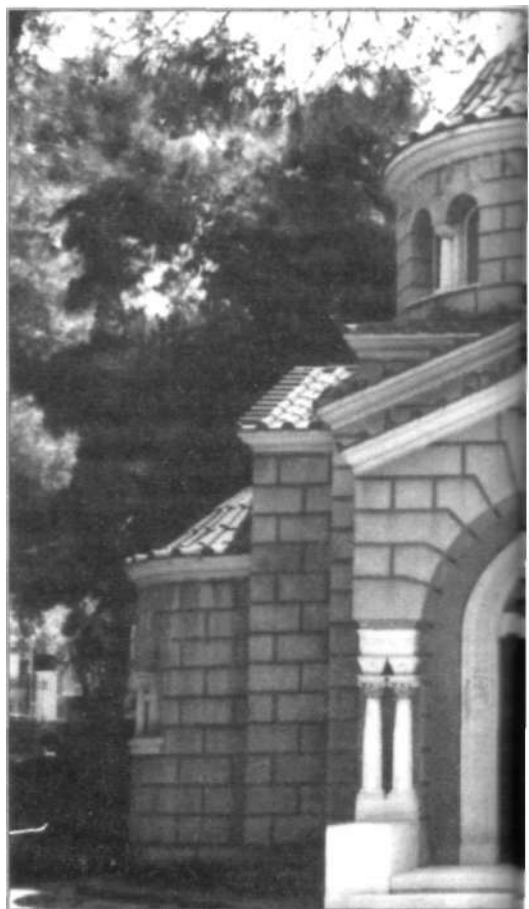
15 Νοεμβρίου 1922, πρωί. Μέσα στην εξοχή, μακριά από την πολιτεία που κοιμάται και κοντά στον Υμηττό, φτάνει ένα στρατιωτικό φορτηγό και κάποιες άμαξες με άλογα. Μερικοί πολίτες συνοδεύονται από στρατιωτικούς ως ένα σημείο και στήνονται ο ένας δίπλα στον άλλο. Μετά, ένας όμιλος στρατιωτών σε κάποια απόσταση ετοιμάζει τα όπλα του. Έπειτα τα γεγονότα είναι ραγδαία: Το εκτελεστικό απόσπασμα είναι έτοιμο. Ένας ιερωμένος μουρμουρίζει ψαλμούς και ένας υπολοχαγός δίνει το παράγγελμα:

- Επί σκοπόν. Πυρ.

Μετά την ομοβροντία, έξι σώματα πέφτουν μένοντας άψυχα. Αμέσως κατόπιν δίνεται η χαρακτηρισική βολή.

Τα πουλιά έχουν πετάξει ήδη μακριά. Σε λίγο έχουν φύγει και οι άνθρωποι. Οι στρατιώτες για τον καταυλισμό τους και οι νεκροί για την τελευταία τους κατοικία. Στα κατοπινά χρόνια, οι συγγενείς των εκτελεσθέντων χτίζουν ένα εκκλησάκι και σημαδεύουν το έδαφος με έξι κοκκινωπές τετράγωνες πλάκες, ακριβώς στις θέσεις αυτών που σκοτώθηκαν. Σιγά-σιγά η εξοχή μετατρέπεται σ' ένα περιφραγμένο καλαίσθητο χώρο, προσθέτοντας κυπαρίσσια στο σημείο που στέκονταν όρθιοι οι εκτελεσθέντες. Πολύ αργότερα, τα χρόνια που περνούν αλλάζουν εκείνη την μακρινή εξοχή της 15ης Νοεμβρίου 1922. Η τοποθεσία βρίσκεται μέσα στην πόλη πια, σπίτια γύρω από τον περιφραγμένο χώρο. Είναι ευτύχημα που το παρκάκι δεν καταπατήθηκε και δεν έγινε οικόπεδο. Σήμερα μένει η βαριά ατμόσφαιρα, το κλειστό εκκλησάκι, οι θόρυβοι την

νύχτα και αν ψάξει κανείς από αυτούς που ξέρουν θα βρει τις έξι πλάκες, την μία δίπλα στην άλλη και με δυσκολία θα διαβάσει τα ονόματα: Χατζανέστης, Πρωτοπαπαδάκης, Γούναρης, Στράτος, Μπαλτατζής και Θεοτόκης.

Κανείς ξένος δεν μπορεί να βρει το παρκάκι. Κι αν περάσει από κει τυχαία δεν θα ξέρει τι είναι. Ούτε σήμα, ούτε μνημόνευση του γεγονότος. Ακόμη και η εγκυκλοπαίδεια αναφέρει ότι η εκτέλεση έγινε στο Γουδί. Σε λίγο, μόνο τα κυπαρίσσια θα προσπαθούν να θυμίσουν κάτι, γιατί οι πλάκες είναι έτοιμες να καταστραφούν τελείως και να παραδώσουν τον τόπο στην άγνοια. Ίσως και να γίνει οικόπεδο εμπορικού κέντρου, στο θόρυβο και στην πολυκοσμία του οποίου θα χαθούν όλα.

Εγώ όμως, θα κάνω κάτι εναντίον αυτής της άγνοιας: θα σας δώσω την διεύθυνση του γιατί όσο περισσότεροι το ξέρουν τόσο θα λιγοστεύουν οι πιθανότητες οικοπεδοποιήσεώς του. Είναι γωνία των οδών Αναστάσεως και Αρτέμιδος

1. Τα έξι κυπαρίσσια, το ένα δίπλα στο άλλο και μπροστά από το καθένα μία κοκκινωπή πλάκα με το όνομα του εκτελεσθέντος στην σειρά που ήταν όταν έγινε η εκτέλεση.

2. Πάρκο των έξι. Η εκκλησούλα που λειτουργεί μόνον μία φορά τον χρόνο.

στον Παπάγου. Η οδός Αναστάσεως αρχίζει από την λεωφόρο Μεσογείων στο ύψος του Γεν. Επιτελείου Στρατού. Την ιστορία του μικρού πάρκου δεν σας την λέω τυχαία. Ήθελα να αποκαλύψω ότι γίνεται μια προσπάθεια... "εξαφανίσεως του δια της αγνοίας", μόλις 76 χρόνια μετά το γεγονός. Γιατί όσο κι αν θέλουμε να το αγνοούμε, οι εκτελεσθέντες δεν ήταν δα και απλοί πολίτες, ήταν πρώην πρωθυπουργοί, υπουργοί, αρχηγοί κομμάτων και ένας Αρχιστράτηγος. Καταλαβαίνετε λοιπόν τι προσπάθειες έχουν γίνει, και μάλιστα επιτυχημένες, για εκατοντάδες ή χιλιάδες χρόνια, να εξαφανιστούν μνήμες και μυστικά που αν σήμερα τα ξέραμε θα αλλάζαμε ριζικά τις απόψεις και τις θέσεις μας για θέματα ιστορίας, αρχαιολογίας, επιστημών, κ.λ.π. Ένας άλλος λοιπόν λόγος της συγγραφής αυτού του βιβλίου, είναι να περάσει το μήνυμα ότι πρέπει να προσπαθήσουμε να βρούμε τους εαυτούς μας, την ιστορία μας, τους προγόνους μας, τον πολιτισμό μας, για να διαφυλάξουμε την Πατρίδα μας που όντως είναι άγια χώρα.

Κάποιοι "φίλοι" μας άλλωστε το έχουν πει:

«Τον Ελληνικό Λαό πρέπει να τον πλήξουμε βαθιά στις πολιτισμικές του ρίζες. Τότε ίσως συνεντισθεί. Ενώ δηλαδή να πλήξουμε την γλώσσα, τη θρησκεία, την Ιστορία, τα πνευματικά και ιστορικά του αποθέματα, ώστε να εξουδετερώσουμε κάθε δυνατότητα να αναπτυχθεί, να διακριθεί και να επικρατήσει» (Χένρυ Κίσιγκερ, Σεπτ. 1994, ομιλία του σε αμερικάνους επιχειρηματίες).

Ας μην τους κάνουμε το χατίρι! Ψάξτε σας παρακαλώ! Υπάρχει η μυστική Ελλάδα, η μυστική Αθήνα αναμφίβολα. Συνυφασμένη βέβαια με την Ιερή Γεωγραφία που μας λέει ότι ο τόπος είναι αυτός που είναι υπεύθυνος για την παλιά δόξα, την δύναμη, τον πλούτο, την επιστήμη! Οι περιπέτειες του Έθνους, αν τις δει κανείς με ψυχρό μάτι, δεν είναι τίποτε άλλο παρά δυστυχίες οφειλόμενες στον εξωτερικό παράγοντα που επενεργεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε με μαθηματική ακρίβεια να συμβούν δυο τινά: η δυστυχία να στρέψει τα ενδιαφέροντα του Λαού προς τα απολύτως βιοποριστικά - πολλές φορές τα τελευταία χίλια χρόνια θα ήμασταν ευτυχείς αν είχαμε κάτι να... φάμε - και ακολούθως αν κάπως λύσουμε τα βιοποριστικά μας - με ξένη βοήθεια φυσικά και... επίτηδες - να πέσουμε με τα "μούτρα" στα υλικά αγαθά, μέχρις ότου χρεοκοπήσουμε, και πάλι απ' την αρχή! Ενώ την ίδια ώρα, όλα αυτά τα χρόνια, χωρίς διακοπές, άλλοι νέμονται τα μυστικά μας!

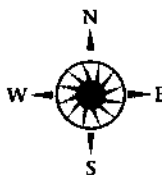
Η εκμετάλλευση αυτών των μυστικών έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις τα τελευταία χρόνια, σαν να φοβούνται για κάτι, και φυσικά έχουν προχωρήσει πάρα πολύ. Είναι πια κοινό μυστικό μεταξύ των ερευνητών, ότι όπου υπάρχει ενδιαφέρον τόπος για μας, όπου μιλούν για περίεργα φαινόμενα (Πεντέλη και ευρύτερη περιοχή), όπου τα μυστικά της Ιερής Γεωγραφίας είναι δυνατόν να μελετηθούν προς ισχυροποίηση της Ελλάδας (Δελφοί, Αθήνα, Δήλος, κ.λπ.), οι προσβάσεις με

τον ένα ή τον άλλο τρόπο προς τους τόπους αυτούς δεν ανήκουν πλέον σε μας...

Κι όμως ένα... περίπτερο που χάνεται στα βάθη της γης ανεπιστρεπτί και δεν μπαίνει ούτε στους καταλόγους Guinness, ένα ξαφνικό ενδιαφέρον των εχθρών για τις... βραχονησίδες ή άλλους τόπους που τυχαίνει να είναι τα ενεργειακά όρια της χώρας μας, ακόμη και ένα ελικόπτερό μας που πέφτει με τρεις Έλληνες αξιωματικούς, θα έπρεπε να μας έχει προβληματίσει περισσότερο και να μην δεχόμαστε τέτοια γεγονότα, τουλάχιστον χωρίς περίσκεψη.

Όσο κι αν σας φαίνεται περίεργο, να αρχίσετε από το παρκάκι αυτό του Παπάγου. Να κεντριστεί το ενδιαφέρον, να αρχίσει ο νους να δουλεύει. Η πορεία και πολύ χρήσιμη θα είναι και πολύ γοητευτική. Η σπουδή αυτή των ξένων που ξαφνικά... βιάζονται στην εκμετάλλευση των μυστικών θα αυξήσει βέβαια και τους... εμπρησμούς των δασών μας, ούτως ώστε η αποδιοργάνωση του τόπου να είναι πλήρης και αυτοί να μπορούν να ασχολούνται με ό,τι ασχολούνται χωρίς πλέον εμπόδια.

ΠΕΡΙΕ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Αν κανείς διαβάσει τα Αττικά του Πausανία, που όλο και περισσότερο εκτιμάται μιας και τα τοπογραφικά του στοιχεία είναι πραγματικά και ακριβή καθώς έχουν αποδείξει και όλες όσες ανασκαφές έχουν γίνει στην Αθήνα, θα καταλάβει πολλά. Μεταξύ των άλλων, κάνοντας - ο Πausανίας - την διαδρομή από τον Πειραιά μέχρι την Αθήνα, και φτάνοντας στην πόλη, αναφέρει τους τόπους που είδε τότε (135 μ.Χ. - 160 μ.Χ.).

Εκτός των άλλων και πληθώρα αγαλμάτων (μερικές χιλιάδες), από τα οποία άλλα ήταν χρυσά, άλλα μαρμάρινα, άλλα αργυρά και άλλα χάλκινα, μεγάλα, μικρά ως και τεράστια. Και μάλιστα σε μια εποχή που η Αθήνα δεν ήταν πλέον στην ακμή της.

Τάφοι, ιερά, ναοί, ηρώα, βωμοί, όλοι ωραιότατοι και πολυτιμότετοι. Θα ήταν περίεργο αν οι Αθηναίοι δεν είχαν σκεφτεί έναν τρόπο ώστε σε περίπτωση κίνδυνου, π.χ. μια επίθεση βαρβάρων όπως των Περσών, να προφυλάξουν αυτούς τους θησαυρούς. Θεοί, θεές, ήρωες, ήταν ιδιαίτερα πολύτιμοι για να χαθούν σε κάποια τέτοια ενέργεια. Και όταν οι Πέρσες ήρθαν και έκαψαν την Αθήνα, δεν βρήκαν φαίνεται τίποτε πολύτιμο για να αρπάξουν.

Ο μύθος ότι υπήρχε μια άλλη Ακρόπολη, μια άλλη μικρή Αθήνα στο εσωτερικό της Αττικής Γης, τόσο λαμπρή και πλούσια ώστε η Ακρόπολη που εμείς

Ξέρουμε να είναι μόνο αντίγραφο της, είναι όντως πολύ γοητευτικός! Ένας από τους λόγους που έδωσε λαβή στη φήμη αυτή, είναι και το γεγονός ότι δεν αναφέρεται τίποτε και πουθενά για λεηλατήσεις της Αθήνας. Δεν θα ήταν απίθανο λοιπόν οι Αθηναίοι να είχαν κατασκευάσει "αθέατες αποθήκες", μέσα στις οποίες μετέφεραν τους θησαυρούς τους αλλά και αυτούς του ίδιους όταν υπήρχε συντρέχων λόγος. Ασφαλώς, θα πρέπει να υπήρχε μια μέθοδος με την οποία αυτό θα γινόταν σε πολύ σύντομο χρόνο. Επίσης, οι "θεϊκές δυνάμεις" που έθεσαν τις υπηρεσίες τους σε μάχες που απειλήθηκε η Αθήνα, ήταν τόσο αποτελεσματικές που κάνουν τον ερευνητή να σκέφτεται ότι όλα ήταν τότε πιο προηγμένα απ' ό,τι πιστεύουμε.

Ο υπέρογκος πλούτος της Αθήνας που συνεχώς συντελούσε σε κοινωνικά και πολεμικά έργα - αλλά και σε πλήθος έργων τέχνης από πολύτιμα μέταλλα - δεν ήταν δυνατόν να υπάρχει μόνο από το εισόδημα του κράτους και των Αθηναίων. Οι εφευρέσεις τους εξάλλου και γενικά οι γνώσεις, δείχνουν ότι

*Θέα από την Πνύκα: Ακρόπολη, Λυκαβηττός, Γαλάτσι, Πεντέλη.
Περιοχές, δηλαδή, που όλες συγκαταλαμβάνουν μεταξύ τους! (υπογείως)*

ήταν θεματοφύλακες κάποιων μεγάλων μυστικών που δυστυχώς δεν έχουν φτάσει σε μας. Αν κάπου-κάπου βρίσκουμε κανένα από αυτά τα μυστικά, τούτα δεν είναι τίποτε σε σχέση με αυτά που υπάρχουν καλά κρυμμένα. Και κοντά σε κείνα, κάθε εποχή προσθέτει και τα δικά της. Που λοιπόν να βρισκείται αυτή η μυστική Αθήνα;

Ποιοι είναι οι είσοδοι προς τα εκεί; Είναι σε μια ορισμένη τοποθεσία ή σε πολλές; Ο χάρτης των εισόδων που μέσα στα χρόνια κατόρθωσα να συμπληρώσω, και που περιλαμβάνει μερικές μόνο απ' αυτές που υπάρχουν, δείχνει μια τεράστια υπόγεια περιοχή, πολύ παλιά, που όμως έχει ίχνη και από άλλες εποχές που δείχνουν ότι και άλλοι εκτός των αρχαίων τις χρησιμοποίησαν. Μπορεί βέβαια να χρησιμοποιήθηκαν οι είσοδοι αυτές ως δρόμοι διαφυγής ή καταφυγίου, μερικές όμως απ' αυτές ακολουθούν άλλους δρόμους σε μεγάλα βάθη, εκεί που κάποιος από μας της "επιφανείας" δεν μπορεί εύκολα να ακολουθήσει, εφ' όσον μιλάμε για πολλά χιλιόμετρα και πολύ περισσότερο χρόνο.

Μερικές από αυτές τις στοές, τις καταβόθρες ή τα πηγάδια, έχουν και ένα περίεργο φωτισμό που νομίζει κανείς ότι είναι ζωντανές! Σήμερα οι ερευνητές ξέρουν ότι όντως υπάρχει ένα πολύπλοκο σύστημα τούνελ κάτω από την Αθήνα, που συνδέει ονομαστές περιοχές, όπως Ακρόπολη, Λυκαβηττό, Γαλάτσι, Πεντέλη, Αρδηττό, Πνύκα, Φάληρο. Πολλές από αυτές τις διαδρομές - υπόγειες φυσικά - τις έκανα κι εγώ και ενώ πολλές απορίες μου βρήκαν απαντήσεις,

δημιουργήθηκαν άλλες που έμειναν αναπάντητες. Τα μυστικά όμως αυτών των διαδρομών δεν είναι εντελώς άγνωστα, γιατί και χρησιμοποιούνται αλλά και μεγάλη προσπάθεια καταβάλλεται ώστε να εκμεταλλεύονται.

Ο λόφος της Πνύκας αποτελεί ένα αίνιγμα. Οι αρχαίες μαρτυρίες και τα αρχαιολογικά δεδομένα φέρουν την αρχή της ιστορίας του χώρου αυτού γύρω στον 6ο π.Χ. αιώνα, οπότε άρχισε και η διαμόρφωση της Αθηναϊκής Πολιτείας. Ο χώρος αυτός που βρίσκεται στα δεξιά όπως ανεβαίνει κανείς την οδό Αποστόλου Παύλου, φαίνεται ότι την εποχή εκείνη ήταν κατάλληλος για συγκεντρώσεις μεγάλου αριθμού πολιτών. Ιστορικά αποδεδειγμένη είναι η χρησιμοποίηση του χώρου για τις συνελεύσεις της Εκκλησίας του Δήμου από τον 5ο π.Χ. αιώνα. "Ορόσημο" που έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη έχει την επιγραφή "όρος Πυκνός".

Πράγματι *Πνυξ* - *πυκνός* είναι όρος που δηλώνει την μεγάλη περιεκτικότητα ύλης σε περιορισμένο χώρο. Τι άραγε σημαίνει στην πραγματικότητα αυτό; Δεν νομίζω ότι ο όρος σήμαινε το πλήθος των ανθρώπων, δηλαδή των Αθηναίων πολιτών που συγκεντρώνονταν εκεί. Άλλωστε οι άνθρωποι δεν θεωρούνταν ως ύλη, ασφαλώς.

Κάτω από τον χώρο, ο οποίος είναι κατά το μάλλον ή ήττον με-

1. Ο τοίχος του Βουλευτηρίου στην Πνύκα.

2. Πώς να ήταν άραγε η αρχική μορφή της πέτρας τότε; Ένας από τους ογκολίθους της Πνύκας.

3. Πνύκα. Σκαλοπάτια που οδηγούν στα τείχη. Τι εξυπηρετούσαν; Υπήρχε μήπως κάποια είσοδος;

γάλος και επίπεδος, εκεί δηλαδή που ήταν η λειτουργική του χρήση, υπάρχουν μεγάλα τείχη που τα κομμάτια τους είναι τεράστια. Η εξωτερική τους πλευρά, αυτή δηλαδή που φαίνεται, είναι δουλεμένη και ίσως είχε επιγραφές ή και παραστάσεις. Υπάρχουν και μερικά ανοίγματα, απ' όπου κανείς μπορεί να δει το πλάτος και το βάθος των όγκων αυτών που δημιουργούν τα τείχη και κάνουν κύκλο γύρω από ένα μεγάλο μέρος του λόφου, αρχίζοντας από την περιοχή ακριβώς δίπλα στο αστεροσκοπείο. Υπάρχουν αρκετά ευδιάκριτα σκαλοπάτια που δεν πηγαίνουν ούτε οδηγούν... πουθενά. Ή μάλλον οδηγούν ακριβώς στα τείχη, χωρίς να υπάρχει τουλάχιστον φαινομενικά λόγος υπάρξεως.

Σ' όλο το βράχο που επάνω όπως είπαμε βρίσκεται ο χώρος της Πνύκας, αρκετά μακριά από τα τείχη και το αστεροσκοπείο, υπάρχουν σχήματα σκαλισμένα, που οπωσδήποτε θα ήταν πολύ δύσκολο να γίνουν αφού είναι συμπαγής ο βράχος, και που δείχνουν μεγάλη επιμέλεια και υπομονή. Θυμίζουν ένα είδος φυλακίων ή σκοπιών ή παρατηρητηρίων. Φαίνεται όμως να έχουν και μια άλλη χρήση. Ένα είδος επικοινωνίας με το εσωτερικό; Η επιμονή να γίνουν μέσα στο βράχο και όχι επάνω, από ένα πιο εύκολο πρόσθετο υλικό, ίσως σημαίνει ότι την εποχή εκείνη - όποια εποχή, γιατί αλλού όχι πολύ μακριά υπάρχουν και πελασγικά τείχη - δεν φαίνονταν ή ήταν έντεχνα σκεπασμένα ή βρίσκονταν κάτω από την επιφάνεια του τότε εδάφους. Τα τείχη μοιάζουν να είναι η εξωτερική επιφάνεια ενός... κτηρίου μεγάλου και τεράστιου και όχι να συγκρατούν τον επίπεδο χώρο από επάνω που είναι η Πνύκα, ο οποίος μπορεί να κρατηθεί και μόνος του.

Σ' ένα σημείο μάλιστα

Πνύκα. Μυστηριώδη ανοίγματα στον βράχο. Είσοδος προς τα μέσα; Ή είσοδος επικοινωνίας με "τους μέσα";

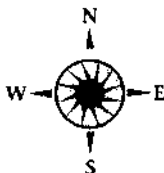
της άνω επιπέδου περιοχής υπάρχει ένα είδος σκάλας και ενός άλλου επιπέδου χαμηλότερα. Υπογείως δε, υφίσταται μια διακλάδωση ενός τούνελ που περνά κάτω από την Ακρόπολη και πηγαίνει προς τον λόφο της Πνύκας αλλά είναι κλειστό. Επίσης, λίγο μακρύτερα από εκεί, στον μικροσκοπικό λόφο της Δεξαμενής (η οδός Δεξαμενής είναι παράλληλη με την Καλλιρρόης προς το τέλος της) που τον διεκδικούν... ιδιώτες από τον δήμο και η υπόθεση είναι στα Δικαστήρια, υπάρχουν τεχνητά αρχαία ανοίγματα και στοές που οδηγούν προς τον λόφο των Νυμφών, του Φιλοπάππου και της Πνύκας αλλά και αλλού.

Βέβαια πρέπει να πω ακόμη ότι και η πρόσβαση προς την Πνύκα από τον δρόμο του Αγ. Δημητρίου του Λουμπαρδιάρη είναι κλειστή επί καθημερινής βάσεως, αλλά υπάρχει κάποια πορτούλα ξεχασμένη και... σκουριασμένη που δεν θα σας την πω. Αφήστε την καρέκλα και πηγαίστε να κάνετε τις δικές σας έρευνες! Ένα άλλο χαρακτηριστικό του αινιγματικού χώρου-λόφου, είναι ότι επάνω στον χώρο της Πνύκας έχει κανείς πλήρη θέα προς την Ακρόπολη, τον Λυκαβηττό, το Γαλάτσι και την Πεντέλη, αλλά ακόμη και τον Υμηττό. Όλα αυτά τα σημεία όμως, συνδέονται... και υπογείως! Ας μην ξεχνούμε επίσης πως

στην προέκταση του λόφου αυτού, ακριβώς απέναντι από το κάτω μέρος της Ακροπόλεως και δίπλα στον δρόμο (Αποστόλου Παύλου), βρίσκεται η φυλακή του Σωκράτη, εκεί που μάλλον ο προγονός μας ήπια το δηλητήριο. Μια σκοτεινή σπηλιά και κατ' άλλους κατοικία, που την θυμάμαι εδώ και σαράντα χρόνια να είναι αιωνίως κλειστή (γιατί άραγε;), με ισχυρή νεοκλασική σιδηρά θύρα. Τελευταία υπάρχει μεγάλη δραστηριότητα πίσω από την πόρτα και από ό,τι φαίνεται πολύ ενδιαφέρουσα, τόσο που όταν την κλείνουν δεν αρκούνται στην καλή... αθάνατη κλειδαριά, αλλά βάζουν και... 5(!) αλυσίδες με τα σχετικά λουκέτα σε διαφορετικά σημεία (γιατί άραγε;). Ίσως υποψιάζομαι γιατί... Ωστόσο πολύ θα ήθελα να μάθω ποιοί ασχολούνται με την φυλακή του προγόνου μας τόσο ξαφνικά και εν σπουδή, ώστε να εγκαταστήσουν και ηλεκτρική παροχή στο εσωτερικό - βλέπετε χρειάζονται ΦΩΣ για ό,τι ψάχνουν. Θα ήθελα επίσης πολύ να μάθω ποιος... ξένος τους έβαλε αυτήν την ιδέα του ψαξίματος στα καλά καθούμενα και με υψηλή τεχνολογία...

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΚΗΠΟ!

Λίγο πιο κάτω απ' αυτήν την περιοχή, προς το κέντρο της Αθήνας, μεταξύ των παλαιών ανακτόρων και του Εθνικού μας Κήπου, δίπλα ή κοντά στα έργα του "ΜΕΤΡΟ", μόλις την περασμένη εβδομάδα ο... Αλβανός φύλαξ(!) άνοιξε την λαμαρινένια... πύλη που τον χώριζε από τον έξω κόσμο για να πάει στο κοντινό περίπτερο και ιδού: παρουσιάστηκε στα μάτια μας μια είσοδος προς τα κάτω και διακρίναμε κάποιες παλαιές (...αρχαίες) κολώνες.

Αφού έβγαλα την φωτογραφία, περίμενα τον Αλβανό φύλακα να επιστρέψει, ο οποίος όταν με είδε έφτασε τρέχοντας και άρχισε να κλείνει την λαμαρινένια υψηλή πύλη. Τον ερώτησα τι φτιάχνουν εκεί, και μου απήντησε (απ' ό,τι συμπεράνα) ένα δόροφο γκαράζ για τα αυτοκίνητα των βουλευτών. Κι όμως, το σημείο της φωτογραφίας είναι ακριβώς το σημείο της αρχής του υπογείου τούνελ που ήταν γνωστό ακόμη και στη βασίλισσα Αμαλία ως έξοδος διαφυγής σε περίπτωση ανάγκης. Το τούνελ διασχίζει τον Εθνικό Κήπο που τότε στους χρόνους εκείνους δεν ήταν δημόσιος αλλά ιδιωτικός των ανακτόρων, με πολλές εισόδους, που όλες ήταν κοντά στην αγαπημένη διαδρομή των βασιλέων όπου και τα περιπτερά τους και τα θερινά κιόσκια (του Γεωργίου του Α', του Αλεξάνδρου κ.λπ.). Ακολουθεί μια διεύθυνση παράλληλη περίπου με την λεωφόρο Αμαλίας, περνώντας κάτω από το Ζάππειο με διακλαδώσεις προς τα αριστερά, προς τα δεξιά και ευθεία. Το μέρος της επιφάνειας που διέρχεται

υπογείως το τούνελ, είναι και το ωραιότερο σημείο του κήπου, με υψηλούς παλαιούς φοίνικες, με ολάνθιστες αφίδες και δένδρα, με πλάκες στο έδαφος που θυμίζουν άλλες εποχές. Θυμηθείτε όταν κάνετε τον περίπατο σας την επόμενη φορά εκεί. Ίσως κάνω και εγώ το δικό μου υπογείως!

Υπάρχει πιθανότητα, βεβαίως, κάπου το τούνελ να διακόπτεται σήμερα από τόνουςτσιμέντο του τέρατος που λέγεται "ΜΕΤΡΟ", αλλά σ' αυτό το σημείο που χρησιμεύει για τη διάσωση των πατέρων του Έθνους πολύ αμφιβάλλω...

Εάν τώρα βαρεθήκατε τις υπόγειες διαδρομές και θέλετε να νοιώσετε κάτι άλλο, κάντε μια διαδρομή μαζί μου τις βραδινές ώρες που υπάρχει ησυχία και γαλήνη, αρχίζοντας από την περιοχή του Παναθηναϊκού Σταδίου και φτάνοντας στην αρχή της οδού Μάρκου Μουσούρου. Όλη η περιοχή είναι πολύ παλαιά και θυμίζει αρχαία Αθήνα και όχι μόνο. Η όλη έκταση είναι αυτή που περικλείει το λόφο του Αρδηττού. Η περιοχή όπου ο Ιλισσός πλησίαζε τα τείχη της πόλεως ήταν μια τοποθεσία ειδυλλιακή κατά την αρχαιότητα. Στο σημείο αυτό ο ποταμός έρεε δίπλα στους βραχώδεις πρόποδες του λόφου του Αρδηττού, ανάμεσα σε πλούσια βλάστηση και ιερά αφιερωμένα στην Δήμητρα, στις νύμφες και σε θεότητες συνδεδεμένες με την φύση.

Λίγο πριν από την οδό Μάρκου Μουσούρου υπάρχουν δύο ή τρεις βράχοι, κατάλοιπα τείχους ναού της Αγροτέρας Αρτέμιδος που η αρχαία της πηγή υπάρχει ακόμη. Ρέει από τον λόφο του Αρδηττού που η κορυφή του με τα σπήλαια ήταν αφιερωμένη στον Πάνα, τον Αχελώ και τις νύμφες. Έχει κατευθυνση προς την οδό Αρδηττού, με μικρή ποσότητα νερού που μόλις και μετά βίας προσπαθεί να φτάσει μέχρι το δρόμο. Θα την βρείτε χωρίς δυσκολία γιατί κάποιος άσχετος έχει βάλει ένα κομμάτι... πράσινου πλαστικού σωλήνα από το σημείο που πηγάζει στον βράχο.

Από το πάνω μέρος δεν υπάρχουν ίχνη του ναού, παρά τα ερείπια σπιτιών του παρελθόντος αιώνα που τα τελευταία τριάντα χρόνια καμαρώνουν εκεί, πολύ αξιόλογα, που κανείς όμως δεν ενδιαφέρεται να αγοράσει. Ίσως από τις φήμες που κυκλοφορούν των παραφυσικών φαινομένων που συμβαίνουν στα ερείπια αυτά, σαν τον Ίσκιο της γριάς που κρατά ένα αναμμένο κερι, ανεβαίνει από τον δρόμο και χάνεται μέσα στη βλάστηση και στα χαλάσματα των σπιτιών. Φαίνεται τόσο καθαρά κάποια πρωινά του Γενάρη, σαν τους Δροσουλίτες στην Κρήτη. Τόσο καθαρά ώστε να διακρίνονται τα ακατάπαυστα δάκρυα από τα μάτια της να τρέχουν, χωρίς αναφιλητά ή έστω και τον παραμικρό ήχο. Και λέγεται ότι εμφανίζεται όταν κάτι κακό πρόκειται να συμβεί σε τούτη την πολιτεία, την Αθήνα... Ένα σχέδιό μου για πλήρη φωτογράφιση των ερειπωμένων σπιτιών με υπέρυθρο φιλμ δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη.

Από το κάτω μέρος, απέναντι από το δρόμο, στην περιοχή που βρίσκεται η

γνωστή "πισίνα" - το παλαιό εθνικό κολυμβητήριο - αρχίζει το Βατραχονήσι. Ένας βράχος ακριβώς στο σημείο που περνούσε ο Ιλισσός ποταμός εκατέρωθεν. Πάνω στο βράχονησί η εκκλησούλα της Αγ. Φωτεινής φιγουράρει στην θέση του βωμού των Ιλισιάδων Μουσών, με την Κρήνη με το όνομα Καλλιρρόη, σπουδαιότατη γιατί απ' αυτήν έπαιρναν το νερό για θρησκευτικές τελετές. Ιδιαίτερα οι κόρες της Αθήνας για τις τελετές του γάμου. Η εκκλησούλα της Αγ. Φωτεινής μοιάζει με κωδικό που κάτι θέλει να πει με τον εντοιχισμένο λίθο "εκ του φρέατος του Ιακώβ" κάτω από την εικόνα της. Ακριβώς πιο χαμηλά από την εκκλησία, βρίσκεται η παλιά κοίτη, στο σημείο μιας στροφής του ποταμού που ήταν ο Νεραϊδότοπος δίπλα στον μεγάλο βράχο. Μόνο οι "καθαροί" μπορούσαν να ακούσουν τα μουρμουρίσματα και τα χαχανητά από τις νεράιδες που λούζονταν στο μέρος εκείνο. Σήμερα, παρ' όλη την παντελή έλλειψη του νερού, εξακολουθεί να δείχνει απόκοσμος και εξωτικός. Παρακάτω, θα βρούμε το άνοιγμα των υπογείων στοών που βγαίνουν στο Φάληρο μεταφέροντας τα νερά του ποταμού και που σήμερα είναι κλειστές ώστε να μην επιτρέπουν να

1. Η αρχαία πηγή της Αγροτέρας Αρτέμιδος. Κάποιος έχει προσθέσει ένα πράσινο πλαστικό σωλήνα εκεί που βγαίνει το νερό!

2. Βατραχονήσι. Ο Νεραϊδότοπος ακριβώς κάτω από την Αγ. Φωτεινή.

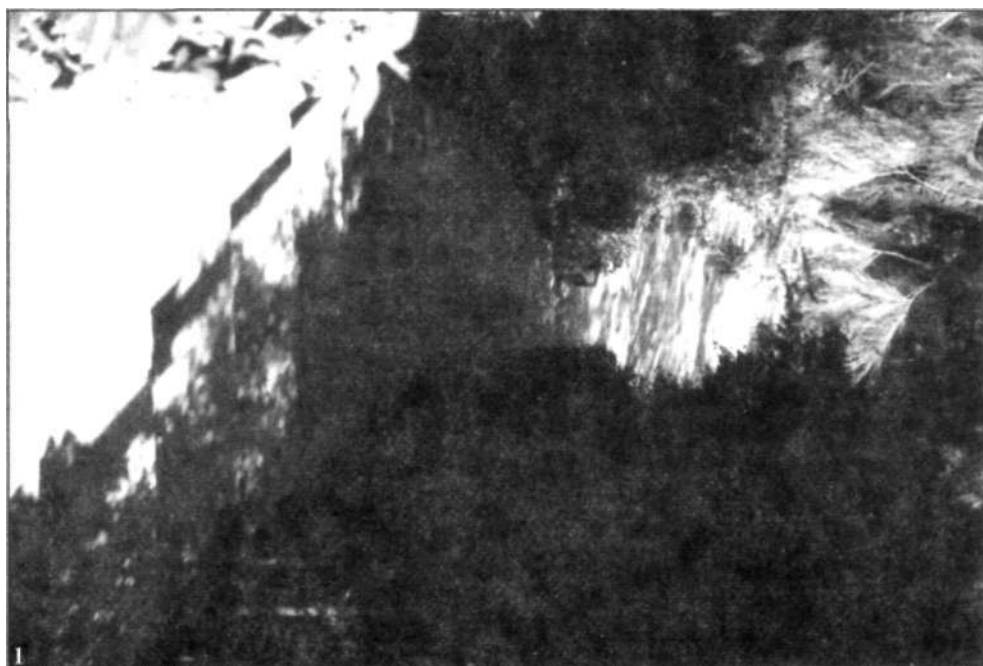
3. Η Αγ. Φωτεινή πάνω από τον Νεραϊδότοπο.

μπει κανείς μέσα και να δει το πλήθος εισόδων δεξιά και αριστερά του τούνελ προς το κέντρο της Αθήνας αλλά και αλλού.

Και φτάνουμε στην οδό Μάρκου Μουσούρου. Αυτή ανεβαίνει από την οδό Αρδηττου προς το Παγκράτι. Στο μέσο της περίπου, στο δεξί μέρος, υπάρχει το άλσος του Λογγίνου. Είναι ένα περίεργο αλσύλλιο, περίπου 6-7 μέτρα χαμηλότερο του επιπέδου της οδού, στο οποίο φτάνει κανείς αφού κατέβει αρκετά σκαλοπάτια. Συνορεύει - χωρίζεται από ένα χαμηλό τοίχο - με το 1ο Νεκροταφείο. Έχει μια παιδική χαρά(!) και αριθμό καθισμάτων. Θυμίζει ποιήματα του Ε. Α. Πόε και πραγματικά ο τόπος δεν έλκει καθόλου. Μόνο κατά την διάρκεια της ημέρας έχει μερικούς επισκέπτες, που και αυτοί απλώς "κόβουν" δρόμο για να πάνε αλλού. Κατά την νύχτα δεν το πλησιάζει κανείς.

Ακριβώς στο χώρο αυτό, ο πρώτος μεταπολεμικός δήμαρχος της Αθήνας είχε ξεθάψει υπολείμματα πτωμάτων Γερμανών στρατιωτών από την συνορεύουσα πλευρά του νεκροταφείου και τα είχε αποθέσει εκεί. Αυτά έμειναν εκεί αρκετές ημέρες εκτεθειμένα. Η ατμόσφαιρα είναι περίεργη και τα διάφορα παραφυσικά φαινόμενα αρχίζουν όταν κανείς επιχειρεί να κατέβει τα σκαλοπάτια από τον δρόμο προς το αλσύλλιο του Λογγίνου. Καθώς κανείς κατεβαίνει τη σκάλα, ενώ υπάρχει απόλυτη ησυχία σαν το κομμάτι αυτό να έχει ηχομόνωση - δεν ακούγονται ούτε τα αυτοκίνητα που περνούν από τον δρόμο -

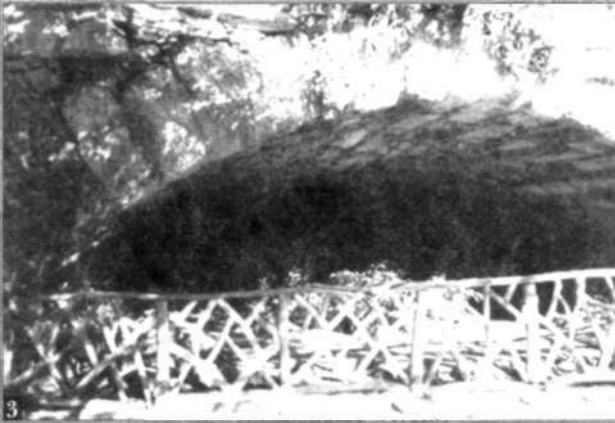

1. Οδός Μάρκου Μουσούρου.
Η κάθοδος προς το μυστηριώδες άλσος του
Λογγίνου. Δίπλα ακριβώς με το 1ο
Νεκροταφείο. Διαθέτει και παιδική χαρά!
Δεν το επισκέπτεται κανείς.
2. Η άνοδος της οδού Κυνίσκας προς το Λόφο
του Αρδηττού. Πολλά συμβαίνουν εκεί
και πολλοί έχουν ασχοληθεί με τα φαινόμενα.
Πηγαίνετε να δείτε!
3. Άλλο ενδιαφέρον σημείο εντός
του Εθνικού μας κήπου.
4. Ό,τι έχει απομείνει από τον Ναό
της Αγροτέρας Αρτέμιδος.

αρχίζουν να σε διαπερνούν ρίγη και ριπές ψυχρού αέρα ενώ δεν έχεις συναίσθηση του χρόνου και του χώρου. Η ενέργεια είναι σαφώς αρνητική.

Βέβαια τα φαινόμενα σε άλλους είναι πολύ έντονα, τόσο που ο άνθρωπος ακινητοποιείται. Τα μέλη του γίνονται βαριά και δύσκαμπτα και νοιώθει ατονία. Άλλοι πάλι αισθάνονται έντονα συναισθήματα φυγής, φόβου, απέχθειας και αηδίας. Ο τόπος είναι αυτός που τα δημιουργεί όλα. Κάποτε, πολύ παλιά, κάτι γινόταν εδώ. Κάποια τελετή και πομπή σε υποχθόνιες θεότητες, που άρχιζε εκεί κάτω που σήμερα τελειώνουν τα σκαλοπάτια και ανέβαινε σιγά-σιγά το ανηφορικό

μονοπάτι προς τα επάνω, περνούσε το σημερινό δρόμο και συνέχιζε πάλι προς τα πάνω. Γιατί τα ίδια και πιο έντονα συναισθήματα και φαινόμενα συμβαίνουν και στο απέναντι μέρος του δρόμου, στα άλλα σκαλοπάτια που ανεβαίνουν προς τον λόφο του Αρδηττού.

Το φθινόπωρο η υγρασία βοηθά να υπάρξει

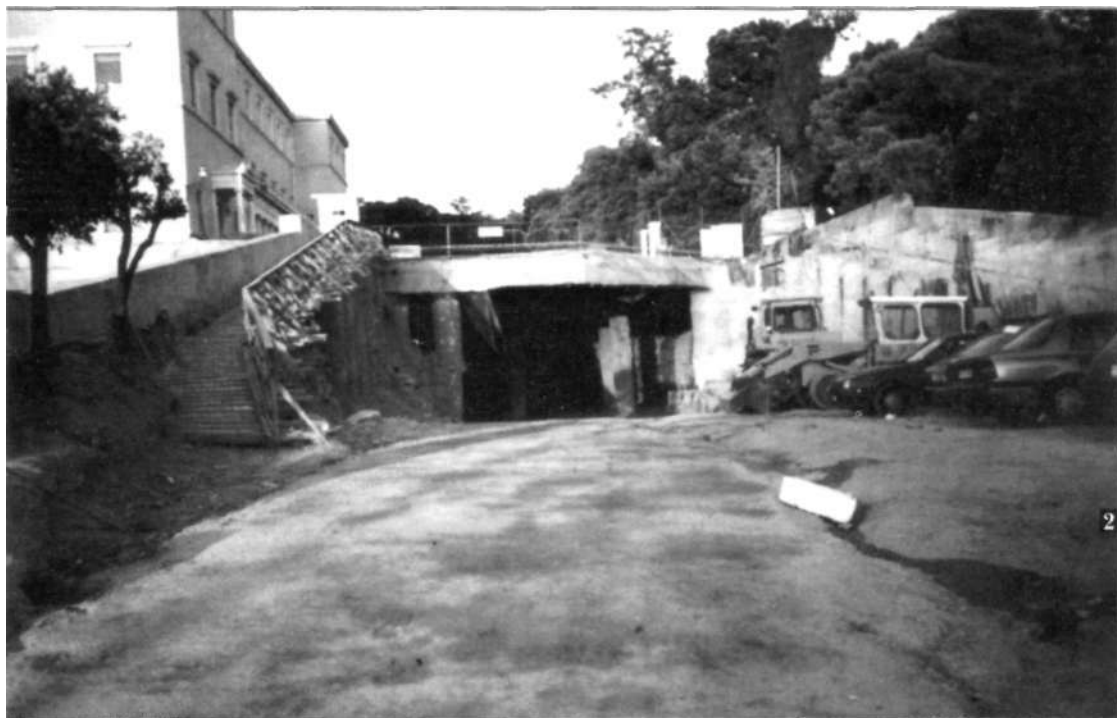

1. Ο "περίπατος" της Βασ. Αμαλίας αλλά και τα περίπτερα των βασιλείων στον Εθνικό (πρόην Βασιλικό) κήπο. Από κάτω ακριβώς προχωρεί το τούνελ. Πίσω μας, στην ίδια πάντα διεύθυνση, το νέο υπόγειο πάρκινγκ των βουλευτών!

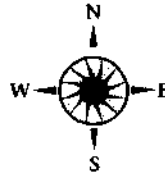
2. Βουλή. Άνοιξε η λαμαρινένια πύλη και εγένετο...ψως! Είναι λένε 5ώροφο γκαράζ για τα αυτοκίνητα των Πατέρων του Έθνους. Ακριβώς δίπλα στο τούνελ που οδηγεί προς το Φάληρο αλλά και αλλού!

στον λόφο μια δυνατή μυρωδιά και αίσθηση σαπίλας, και αν μπει κανείς μέσα - γιατί όλος ο λόφος περιβάλλεται με σιδερένιο φράκτη, και είναι συνεχώς κλειστός - εκτός που θα δει τις σπηλιές, κλεισμένες πρόχειρα με τσιμεντένιους τοίχους που δεν επιτρέπουν την πρόσβαση προς το εσωτερικό, επίσης θα δει και περίεργους λάκκους, σαν τους πρωτόγονους εξαεριστήρες που υπάρχουν στα παλιά μεταλλεία. Βέβαια θα τα δει αυτά αν έχει καιρό και αν τον αφήσουν όλα τα άλλα που θα αισθανθεί. Γιατί όντως ο λόφος είναι ένας διάυλος πολλών παραφυσικών φαινομένων, ιδίως η πλευρά που ανέρχεται κανείς όπως είπαμε από το άλσος του Λογγίνου. Η συνεχής ανατριχίλα, η αίσθηση ότι είσαι κάπου αλλού, η απόλυτη ησυχία, η απουσία ζωής (πουλιών κ.λπ), η ταχύτητα με την οποία τα σύννεφα ταξιδεύουν, η απώλεια του χρόνου και η εντύπωση ότι είσαι σε διαρκή διαλογισμό δεν είναι παρά ελάχιστα δείγματα των φαινομένων σ' αυτήν την πλευρά του λόφου.

Κατά την διάρκεια της ημέρας, αν θελήσει κανείς να επισκεφτεί τον λόφο θα πρέπει να πάει από την κεντρική είσοδο που είναι από την πλευρά των πυλών του Παναθηναϊκού Σταδίου και να ρωτήσει τον φύλακα, ο οποίος κατά ένα περίεργο τρόπο θα του επαναλαμβάνει ότι είναι κλειστά... Ο λόφος όλος ανήκει στο Ζάππειο και από 'κει ίσως θα πρέπει να αρχίσει τις προσπάθειες για να του δοθεί - ίσως - η άδεια επισκέψεως.

ΤΑΞΙΔΙ...

ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΔΥΝΑΜΗ!

Κάτω από την Αγ. Τράπεζα της εκκλησίας υπάρχει μία σκάλα που κατεβαίνει προς τα κάτω. Σε ένα βάθος γύρω στα 15 μέτρα υπάρχει ένας αρκετά μεγάλος υπόγειος χώρος, γύρω στα εκατό τετραγωνικά μέτρα, σαν μεγάλη σπηλιά. Υπάρχουν πάγκοι και καθίσματα καθ' όλο το μήκος και το πλάτος και είκοσι καλόγεροι δουλεύουν σαν μέλισσες σε μελίσι. Ο αέρας είναι καλός γιατί από την σπηλιά αρχίζουν διακλαδώσεις και από κάποια απ' αυτές έρχεται ένα δροσερό αεράκι, ποιος ξέρει από που. Αναμμένα λυχνάρια του λαδιού δίνουν τον απαραίτητο φωτισμό για την εργασία των καλόγερων. Κάποιος απ' αυτούς στέκεται δίπλα στην σκάλα που πάει επάνω στην εκκλησία, με όλες τις αισθήσεις σε επιφυλακή. Πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί γιατί η δουλειά τους είναι σημαντική. Πραγματικά, αν παρακολουθήσουμε τους καλόγερους, θα δούμε ότι εδώ κάτω είναι στημένο ένα μεγάλο εργαστήριο. Οι μισοί απ' αυτούς ασχολούνται με την παρασκευή πυρίτιδας και οι άλλοι με την κατασκευή σφαιρών και φυσεκιών.

Δουλειά άκρως επικίνδυνη στο βάθος που βρίσκεται το εργαστήριο, γι' αυτό ίσως μουρμουρίζουν τροπάρια και προσευχές προκειμένου να φυλάξουν και την εργασία τους αλλά και τους ίδιους τους τους εαυτούς. Η ποσότητα της πυρίτιδας και οι σφαίρες πρέπει οπωσδήποτε να παραδοθούν το πρωί. Στο φως των λυχναριών διακρίνουμε και άλλα ενδιαφέροντα, δίπλα και μέσα στο εργαστήριο. Η

ύπαρξη παλαιών τοιχογραφιών δείχνει και άλλη χρήση του χώρου παλαιότερα. Κάτω ακριβώς από την σκάλα ο τοίχος είναι διακοσμημένος με σκαλισμένες παραστάσεις πουλιών και φύλλων αμπέλου. Άγγελοι κρατούν ρομφαίες και κοιτάζουν προς τα πάνω. Μοιάζει με ανοικτό Ναϊδριο χωρίς ιερό. Η ύπαρξη παλαιών τάφων, όπως τους ξέρουμε από τις κατακόμβες, μπορεί να προσδιορίζει την δεύτερη χρήση του. Κι όμως, δείχνει πολύ παλαιότερο.

Μικρές αρχαίες κολώνες, άλλες σπασμένες και άλλες ξαπλωμένες επάνω στο έδαφος, μας πηγαίνουν χρονολογικά πιο πίσω. Όντως, ένας λατρευτικός χώρος. Καθώς η ώρα περνά όλα είναι πλέον έτοιμα. Η πυρίτιδα μέσα σε μικρά βαρελάκια και τα βόλια μέσα σε χόρτινα ζεμπιλια. Πέντε από τους Μονάρχους τα φορτώνονται και ξεκινούν από ένα υπόγειο τούνελ που ξεκινά από το εργαστήριο. Ας τους ακολουθήσουμε. Κατ' αρχήν φαίνεται ότι την διαδρομή την ξέρουν πολύ καλά, ούτε καν διστάζουν ή καθυστερούν. Εμπρός πηγαίνει ένας μοναχός κρατώντας έναν πυρσό που φωτίζει το χώρο. Υπάρχει άλλος ένας στην μέση του ομίλου, πάλι με δαυλό και ακόμη ένας στο τέλος. Η διαδρομή που ακολουθούμε είναι προς την Ανατολή. Η οροφή του τούνελ είναι τοξωτή και όχι απλώς λαξευμένη.

Μάλλον δείχνει για μνητικός δρόμος, παρά για ένα απλό τούνελ διαφυγής. Όλοι προχωρούν άνετα. Είναι αρκετά ευρύχωρη η στοά ώστε μπορεί να πάρει και τρία άτομα να περπατούν ο ένας δίπλα στον άλλο. Άλλες διακλαδώσεις εμφανίζονται δεξιά και αριστερά καθώς και μερικές σπηλαιώσεις και ανοίγματα. Το έδαφος σταθερό και ασφαλές, με τετράγωνες πέτρες που χωμένες η μία δίπλα στην άλλη δείχνουν πως όλα είναι τεχνητά. Η διάνοιξη, που πιθανώς να βελτίωσε κάποιο αρχαίο φυσικό τούνελ, έχει γίνει ωστόσο έντεχνα ώστε δεν υπάρχει κανένα υποστήριγμα σαν αυτά που χρησιμοποιούν τα μεταλλεία για να στηρίζουν τις στοές τους. Ούτε υπάρχει έστω και υποψία χώματος ή και σκόνης στο έδαφος που να έχει πέσει από πάνω ή από τους πλαϊνούς τοίχους.

Μια ασφαλής διάδοδος μέσα σε συμπαγή βράχο που αντέχει στους αιώνες και θα αντέξει και στους μελλοντικούς. Ένα έργο που θυμίζει το Ευπαλίνιο Όρυγμα στην Σάμο, μόνο που είναι πολύ ωραιότερο. Μα βέβαια εκείνο ήταν για την μεταφορά νερού, ενώ τούτο εδώ είναι για πολύ περισσότερα πράγματα και διαθέτει λατρευτικούς, μνητικούς και ίσως συνδετικούς δρόμους, με κάτι άλλο πολύ πιο κάτω, πολύ πιο βαθιά, σε πολλά χιλιόμετρα.

Τη σκέψη μου αυτή τη διακόπτει ένας ξαφνικός θόρυβος που μας κάνει όλους να σταματήσουμε. Ένας από τους φορτωμένους μονάρχους ...φταρνίζεται και όλοι μένουν μαρμαρωμένοι. Όσο και αν είναι άνετη η διαδρομή δεν πρέπει να ξεχνούν τι μεταφέρουν. Εκμεταλλεύονται την αναγκαστική στάση για να ξεκουραστούν και κάθονται ο καθένας εκεί που βρίσκεται. Σε δέκα λεπτά περίπου είναι έτοιμοι για να συνεχίσουν. Η διαδρομή πηγαίνει ελαφρώς αριστερά και είναι ακριβώς το σημείο που η στοά πλαταίνει και τα απομεινάρια

κάποιου αρχαίου ναού εμφανίζονται. Οι κολώνες είναι πεσμένες και μόνο ο βωμός παραμένει όρθιος, έτσι όπως ίσως να ήταν χιλιάδες χρόνια πριν. Αφήνουμε για λίγο τους Μοναχούς, που συνεχίζουν τον δρόμο τους αδιάφοροι σαν να έχουν κάνει την διαδρομή πολλές φορές και πλησιάζουμε τα αρχαία. Επάνω στο βωμό υπάρχει επιγραφή που ούτε καν χρειάζεται προσπάθεια για να διαβάσουμε:

... Των Ιλισιάδων Μουσών.

Τρέχουμε γρήγορα να προφτάσουμε τους Μοναχούς που έχουν ξεμακρύνει κάπως, παρ' όλο το βάρος που κουβαλούν. Πράγματι τους φτάνουμε την ώρα που συνειδητοποιούμε ένα μακρινό θόρυβο, ακριβώς εκείνο τον θόρυβο που κάνει κάποια μεγάλη ποσότητα νερού που ρέει. Σε λίγο αυτός ο θόρυβος όλο και δυναμώνει, χωρίς να ενοχλήσει τους Μοναχούς που συνεχίζουν να προχωρούν στην προδιαγεγραμμένη τους διαδρομή. Απλώς κάνουν το βήμα τους πιο αργό, την ίδια στιγμή που το τούνελ στρίβει προς τα αριστερά και πάλι. Εμπρός μας, το θέαμα είναι ανυπέρβλητο: ένας ορμητικός υπόγειος ποταμός, με μεγάλη υδάτινη ποσότητα, ρέει σε μια κατεύθυνση κάθετη από αυτή που ακολουθούμε εμείς. Θορυβώδεις και μεγαλόπρεπος σαν μια υπόγεια θεότητα, ούτε μας δίνει σημασία. Δεν μπορώ έστω και για λίγο να μην σκεφτώ τα περι "ανύδρου Αθήνας" που μας λένε συνεχώς και να γελάσω. Να ένα άλλο θέμα της μυστικής Αθήνας που θα πρέπει να ασχοληθούμε.

Καθώς ο ποταμός κατηφορίζει σ' ένα υψομετρικό επίπεδο κατώτερο απ' αυτό που είμαστε εμείς, υπάρχει ακριβώς στο σημείο εκείνο ένα είδος γέφυρας που μας περνά απέναντι εκ τους ασφαλούς.

Το περιβάλλον αλλάζει και διαπιστώνω την ύπαρξη ζώων που δεν είχα παρατηρήσει προηγουμένως. Πλήθος ασβών περνούν σε μία ασφαλή απόσταση από τον όμιλο μας αλλά δεν μας δίνουν σημασία ούτε δείχνουν φοβισμένοι. Το ποτάμι τώρα ακούγεται πολύ αμυδρά πίσω μας και το τούνελ αρχίζει να παίρνει την παλαιά του μορφή, στενεύει και γίνεται όπως πρώτα, το ίδιο άνετο και σταθερό. Στους πλαϊνούς τοίχους διακρίνονται απομεινάρια από παλαιά κεριά και μαύρισμα από καπνιά. Μου 'ρχεται στο νου η επιγραφή που είδα κάποτε σε μια άλλη υπόγεια διαδρομή κάτω από την Αθήνα, που έλεγε "πέντε κηροί έως την έξοδο" και βέβαια σημαίνει ότι χρειαζόταν χρονικά η καύση πέντε κεριών μέχρι να φτάσουμε στην έξοδο. Πράγμα που σήμαινε την συχνή χρησιμοποίηση της διαδρομής εκείνης και μάλιστα της "μελέτης της", ώστε να ξέρουν πόσα κεριά θα έπρεπε να πάρουν μαζί τους για να την εξαντλήσουν.

Ωραία και καλά και εκ του ασφαλούς. Ούτε φακοί, ούτε λαμπάκια, ούτε μπαταρίες που είναι τόσο εύκολο να γίνει το απρόβλεπτο και ο σημερινός ερευνητής να μείνει άπρακτος στο απόλυτο σκοτάδι. Πολλές φορές σαν κι αυτή έχω πάντοτε την δυνατή εντύπωση ότι αυτά τα θαυμάσια δαιδαλώδη τούνελ

1. Κάτω από την Αγ. Δύναμη.

2. Η Αγ. Δύναμη παρά την οδό Μητροπόλεως, που στα υπόγεια της λειτούργησε το πρώτο... πυριτιδοποιείο για τις ανάγκες των αγωνιστών της Αθήνας το 1821.

που βρίσκονται κάτω από την Αθήνα δεν είναι παρά "αυλόγυροι" ή οι "πρόδρομοι" ή οι "προθάλαμοι" άλλων πολύ πιο θαυμασίων πραγμάτων, που όμως βρίσκονται μερικά... χιλιόμετρα πιο κάτω! Ακόμη και τα απομεινάρια αρχαίων ναών που συναντούμε εδώ και εκεί, που οπωσδήποτε είναι μυητικά, πρέπει να παίζουν και κάποιο ρόλο "ορόσημων" για τον μεμνημένο. Να τον προετοιμάσουν, δηλαδή, για τον σεβασμό που πρέπει να δείχνει από 'δώ και εμπρός αλλά και για την μετάλλαξη του που θα είναι οριστική και αμετάκλητη. Γι' αυτό πρέπει να αποφασίσει όσο είναι καιρός. Ή θα πάρει τον δρόμο για το μεγάλο ταξίδι

ή κάποια άλλη διακλάδωση που θα τον φέρει πάλι στην επιφάνεια.

Μια πραγματικότητα είναι επίσης, ότι σ' όλες τις αρχαίες παραστάσεις που δείχνουν εικόνες από τον υπόγειο κόσμο, κανείς από τους εικονιζόμενους δεν φέρει... εφόδια μαζί του! Ούτε σακίδιο, ούτε τρόφιμα, ούτε εργαλεία, ούτε φακούς και μπαταρίες. Γιατί το "ταξίδι" δεν είναι παρά μια μετάλλαξη για τους μεμυημένους, γι' αυτούς ίσως που ψάχνουν για κάτι καλύτερο.

Και εμείς που ψάχνουμε, άλλοι από την καρέκλα του γραφείου και άλλοι υπογείως ρισκάροντας - έχουν κίνδυνους αυτά τα "ταξίδια" - σαν εμένα, ποτέ δεν ξέρω αν απλώς αρέσκομαι σε αυτού του είδους την εξερεύνηση ή ψάχνω για κάτι άλλο... Προς το παρόν όμως έχουμε άλλη αποστολή. Οι καλόγεροι - πλέον προσγειωμένοι - ακολουθούν τη διαδρομή που θα μας οδηγήσει όλους μάλλον προς την έξοδο παρά κάπου αλλού... Πράγματι, μετά από μία ή δυο ακόμη στάσεις - ήδη πρέπει να έχουμε διανύσει πάνω από δυο με δυόμισι χιλιόμετρα - το μονοπάτι μας αρχίζει ελαφρώς να ανηφορίζει. Κάποιες λιγδολογες κουβέντες μεταξύ των Μοναχών και αργούν το βήμα τους μέχρι που σταματούν εντελώς. Κάθονται και ένας από αυτούς, αφού στερεώνει τον πυρσό σε κάποια εσοχή στον πλαϊνό τοίχο, κάνει μερικά βήματα προς τα εμπρός και χάνεται. Επανερχεται σε δέκα λεπτά και διαβεβαιώνει άπαντες ότι όλα είναι εντάξει. Ξεκινάμε για μια ακόμη φορά όλοι. Εμφανίζονται σε περίπου πενήντα μέτρα απόσταση, σκάλες λαξευμένες στον βράχο που οδηγούν προς τα πάνω.

Ανεβαίνουμε σε μια σπηλιά όπου κάποιο πρωινό φως διαχέεται απ' έξω. Περνούμε μερικούς σταλακτίτες και εμπρός μας εμφανίζεται άγρια βλάστηση που μας εμποδίζει να έχουμε θέα προς τα έξω. Σχίνα και δενδρύλλια μετατοπίζονται στο κατάλληλο σημείο και αρχίζουμε να βγαίνουμε. Ο ήλιος είναι για τα καλά ψηλά. Τα βαρελάκια και τα ζεμπίλια συγκεντρώνονται κάτω από τα δέντρα. Ένα σφύριγμα ακούγεται και κάνουν την εμφάνιση τους μερικοί χωρικοί με μουλάρια. Χωρίς περιττές λέξεις όλα φορτώνονται γρήγορα, όλοι βοηθούν. Μετά, τα ζώα με την συνοδεία τους αναχωρούν προς άγνωστο προορισμό, ενώ οι Μοναχοί παίρνουν και αυτοί τον δρόμο του γυρισμού, πάλι υπογείως. Εγώ μένω μόνος στην ερημιά να προσπαθώ να καταλάβω που έχουμε βγει. Ο Λυκαβηττός που φαίνεται στο βάθος μου λέει πως πρέπει να είμαι μεταξύ Καισαριανής και Υμηττού. Κάπου, θα 'λεγα, κοντά στο σημερινό σκοπευτήριο της Καισαριανής.

Το εργαστήριο παρασκευής πυρίτιδας και εν γένει πυρομαχικών βρισκόταν - όπου βρίσκεται και σήμερα σκοτεινό και ξεχασμένο - στα υπόγεια του μικρού ναού της Αγ. Δυνάμεως. Η αγία Δύναμις - δεν γνωρίζω μόνο αν το όνομα της εκκλησουλας προϋπήρχε της λειτουργίας του πυροτεχνουργικού εργαστηρίου ή ονομάστηκε έτσι μετά, όπου όντως εις τους υπογείους χώρους

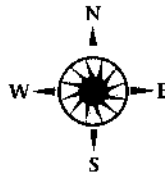
του παράγετο πράγματι... αγία Δύναμις! - βρισκόταν στην αρχή της σημερινής οδού Μητροπόλεως, όπου βρίσκεται και σήμερα μισοπλακωμένη κάτω από ένα άχαρο τσιμεντένιο οικοδόμημα που στεγάζει το... Υπουργείον Παιδείας!

Το παραπάνω "ταξίδι" δεν έγινε φυσικά μαζί με τους καλόγερους. Εκείνων έγινε περίπου έξι μήνες μετά την 25η Μαρτίου 1821, όταν το εργαστήριο επανδρώθηκε από μοναχούς-πυροτεχνουργούς της μονής Πεντέλης της οποίας ήταν Μετόχιο, όπως και εξακολουθεί να είναι. Η δική μου διαδρομή έγινε κάπου 160 χρόνια αργότερα.

Ακολούθησα όμως τα βήματά τους, είμαι σίγουρος, όπως κι αυτοί ακολούθησαν τα βήματα των μεμυημένων των Ιλισιάδων Μουσών, όπως και αυτοί ακολούθησαν τα βήματα άλλων πολύ παλαιότερων...

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΕΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ

Σκέφτομαι ότι αν ήθελα σήμερα να αρχίσω να κάνω τον ερευνητή, δεν θα εύρισκα ούτε το ένα τρίτο από ό,τι έχω βρει. Αυτό βέβαια θα συνέβαινε λόγω του ότι οι περισσότερες προσβάσεις προς την υπόγεια Αθήνα έχουν χαθεί (βρίσκονται κάτω από τα θεμέλια κτηρίων που ανεγέρθηκαν τα τελευταία τριάντα χρόνια) ή ελέγχονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο σημερινός ερευνητής αδυνατεί να έχει πρόσβαση. Απ' ό,τι δείχνει το τεράστιο αυτό υπόγειο σύστημα στοών, σπηλαίων και τούνελ, που είναι τεχνητό μεν (τουλάχιστον κατά το 75%) αλλά πανάρχαιο, είναι γνωστό σε δυο είδη ανθρώπων: Πρώτον, σ' αυτούς που είναι φορείς διαφόρων μυστικών και αποτελούν μέλη ιερατείων, που όλους αυτούς τους αιώνες διαδέχεται το ένα το άλλο, και δεύτερον, εκείνους που λόγω αγάπης προς την έρευνα ανακάλυψαν τουλάχιστον ένα μέρος των ανωτέρω υπογείων δαιδάλων.

Στην πρώτη κατηγορία, οι κάτοχοι των διαφόρων μυστικών, διαδρομών, εισόδων, τούνελ κ.λ.π., που ίσως οι ίδιοι να μην έχουν επιχειρήσει ποτέ να διερευνήσουν αν τα όσα ξέρουν είναι αληθή. Πεισματικά θεωρούν τους εαυτούς τους "ιδιοκτήτες" ή θεματοφυλακές όλων αυτών, αλλά και μοναδικές πηγές που μπορούν αν θέλουν να διοχετεύσουν ένα μέρος των όσων ξέρουν προς άλλους.

Μέλη βεβαίως του ιερατείου είναι και ξένοι, οι οποίοι ανακάλυψαν τα ανωτέ-

ρω κάποτε, και θεωρούν και αυτοί εαυτούς θεματοφύλακες του αντικειμένου. Είναι κυρίως μέλη μυστικών εταιρειών, που από καιρού εις καιρόν εκμεταλλεύονται τα όσα ξέρουν προς "ίδιον" όφελος.

Η άλλη κατηγορία, αυτή των ερευνητών, η οποία ό,τι ξέρει ή ό,τι έχει μάθει, το έχει επιτύχει μόνο από ατομικές προσπάθειες και αγώνες συχνά επικίνδυνους, αγωνίζεται παρά την λυσσαλέα αντίδραση των άλλων να φέρει στο "φως" τα όσα μυστικά γνωρίζουν. Η κατηγορία αυτή των ερευνητών ακράδαντα πιστεύει ότι τα όποια μυστικά είναι κληρονομιά του τόπου αυτού προς τους κατοίκους του, οι οποίοι είναι οι μόνοι που έχουν το δικαίωμα να τα νέμονται.

Πολλά βέβαια απ' αυτά άπτονται της θεωρίας της Κοίλης Γης. Αν όντως αυτή η θεωρία ευσταθεί, έστω και στο ελάχιστον, πού αλλού θα ήταν καλύτερη πρόσβαση εκτός από εδώ, το λίκνο ενός αρχαιοτάτου πολιτισμού; Όταν επιχειρήσει κανείς να χαρτογραφήσει τις εισόδους και τις διαδρομές των υπογείων τούνελ μένει έκπληκτος, γιατί αναμφισβήτητα τα υπόγεια αυτά έχουν κατασκευαστεί για ορισμένους λόγους. Αν κανείς έχει την ιδιαίτερη τύχη να βρει μια "κεντρική" είσοδο όπως εκείνη κάτω από το κέντρο των Αθηνών, θα καταλάβει πως αυτή η "κεντρική" είσοδος, η οποία και οδηγεί προς το εσωτερικό, δεν είναι παρά μια ακτίνα ενός ακτινωτού δρόμου που έχει ένα κέντρο και ανοίγεται προς όλες τις διευθύνσεις, ακριβώς όπως απεικονίζουμε τον ήλιο.

Αν υποθέσουμε λοιπόν πως ο "πυρήνας" αυτού του ήλιου ευρίσκεται κάτω από την Ακρόπολη, οι διαδρομές (πάντοτε υπόγειες) που αρχίζουν από 'κεί πηγαίνουν προς πάμπολλες κατευθύνσεις, ακριβώς όπως οι ακτίνες του φυσικού Ήλιου. Αν τις επεκτείνουμε επάνω στο χάρτη της Ελλάδας έχοντας πάλι στο κέντρο την Αθήνα, θα εκπλαγούμε όταν δούμε από πόσα κέντρα μυστηριακών δυνάμεων θα περάσουν. Αν κάνουμε το ίδιο με ένα χάρτη της Ευρώπης, θα εκπλαγούμε ακόμη πιο πολύ. Ίσως το έθνος μας να είναι "έθνος ανάδελφο" συγκρινόμενο με τα άλλα ευρωπαϊκά έθνη, ο τόπος μας όμως καθόλου. Αν μάλιστα προεκτείνουμε μια απ' αυτές τις "ακτίνες" από την Ακρόπολη των Αθηνών και ακόμη κάνουμε χρήση των γνώσεών μας σχετικά με το ιστορικό ταξίδι του Πυθέα, ίσως να πέφταμε με ακρίβεια στην θέση της Υπερβορείας! Εντύπωση όμως δημιουργεί το γεγονός ότι όπως είπα και πιο πάνω, σήμερα πολλές απ' αυτές τις προσβάσεις ή εισόδους δεν ελέγχονται από εμάς. Εδώ βέβαια με το "εμάς" εννοώ τους Έλληνες, όχι τους ερευνητές.

Ξένες εταιρείες, εμπορικές αντιπροσωπείες, ξένα εργοστάσια, ξένες αρχαιολογικές σχολές, ξένες εκκλησίες, ξένες μυστικές εταιρείες, ξένες στρατιωτικές αποστολές και ξένες στρατιωτικές βάσεις (όποιος πει ότι δεν υπάρχουν σφάλει...), λες και από όλο το Αττικό Λεκανοπέδιο δεν υπήρχαν άλλες τοποθεσίες για να... στηθούν εκτός απ' αυτές που αναφέραμε. Και γιατί; Τι το ενδιαφέρον έχουν αυτές οι προσβάσεις;

Τα κολοσσιαία έργα της Πεντέλης που έγιναν στο τέλος της δεκαετίας του 70 - με τέτοια μυστικότητα όση δεν έχει γίνει ποτέ στον ελληνικό χώρο και με δαπάνες αστρονομικές απ' ό,τι μπορούμε να συμπεράνουμε - ξαφνικά εγκαταλείφθηκαν χωρίς καμιά εξήγηση. Και δεν βρέθηκε κανείς μέχρι σήμερα που να ασκήσει πιέσεις παντού για να μας πουν τι έγινε, τι τέλος πάντων ήταν αυτά τα περίφημα έργα που κατέστρεψαν δυο πανάρχαια εκκλησιάκια και μια σπηλιά στην οποία ήταν συσσωρευμένοι οι αιώνες από απόψεως παλαιοντολογικής, ιστορικής, φυσικής, ορυκτολογικής κ.λπ.

Βέβαια εμείς υποψιαζόμαστε... Και υποψιαζόμαστε αρκετά ώστε να συνδέσουμε την σπηλιά και την "πρώην" βάση της Ν. Μάκρης ίσως με το ελικόπτερό μας που έπεσε στα Ίμια. Αλλά και με άλλα, όπως το φαινόμενο της αντιβαρύτητας στην ανατολική πλευρά της Πεντέλης που άλλοτε ισχύει και άλλοτε όχι (μήπως ίσχυε τη βραδιά των Ιμίων;) Τι δουλειά βέβαια έχει - θα μου πείτε - η σπηλιά της Πεντέλης με τα όσα λέμε; Ναι, σωστά, δεν είπαμε ότι και από 'κεί υπάρχουν προσβάσεις προς το εσωτερικό που τώρα έχουν καταπλακωθεί από τα περίφημα έργα.

Ειδικά γι' αυτή την περίφημη Βάση της Ν. Μάκρης που πολλές φορές έχω αναφέρει, θυμάμαι κάποτε που είχα ένα ελληνοαμερικανό συγγενή που υπηρετούσε σαν απλός ναύτης σε εκείνη τη βάση κατά το 1970. Το επάγγελμά του ήταν φωτογράφος - είχε σπουδάσει επιστημονική φωτογραφία σε κάποιο Πανεπιστήμιο - και υπηρετούσε την θητεία του σ' αυτή την Βάση. Όταν έμαθε ότι και εγώ ενδιαφερόμουν πολύ για την φωτογραφία - είναι ένας σημαντικός παράγων στις έρευνές μου - με προσκάλεσε να εμφανίζω τις φωτογραφίες μου μαζί του στη Βάση... δωρεάν. Λόγω του ότι οι φωτογραφίες τότε κόστιζαν πολύ και μάλιστα αυτές που ήταν βγαλμένες με υπέρυθρο φιλμ, δέχτηκα με χαρά. Η πρώτη μου επίσκεψη στη Βάση με κατέπληξε! Πρώτα γιατί τα μέτρα ασφαλείας ήταν δρακόντεια, σε σημείο ώστε τα δικά μας στις ελληνικές στρατιωτικές βάσεις ήταν, συγκρινόμενα με αυτά, σαν να μην υπήρχαν καθόλου. Μετά η Βάση φαινόταν ότι ήταν χωρισμένη σε τμήματα, ανάλογα με το βαθμό ασφαλείας καθενός από αυτά.

Ο τομέας που επισκεπτόμεθα εμείς, είχε περίπου τριάντα(!) σκοτεινούς θαλάμους εμφανίσεως φωτογραφιών, με τέτοια μηχανήματα που δεν είχα ξαναδεί ποτέ. Όταν του είπα την απορία μου σχετικά με αυτή την πληθώρα των μηχανημάτων, μου απήντησε πως αυτή η τηλεπικοινωνιακή Βάση ήταν ίσως η μεγαλύτερη αλλά και η πιο προηγμένη έξω από τις ΗΠΑ και όχι μόνο αυτό. «Δοκιμάζουν», μου είπε, «μια μέθοδο παρεμβολής στα όργανα(!) πλεύσεως και διακυβερνήσεως των εχθρικών πλοίων και αεροπλάνων, που αν βελτιωνόταν θα ήταν κάτι το μοναδικό και θα τους επέτρεπε ακόμη και να "ρίπτουν" εχθρικά αεροπλάνα χωρίς καν μάχη»!

Αυτό βέβαια συνέβη το 1970, σκεφτείτε λοιπόν αν το πρόγραμμα αυτό συνε-

χίστηκε, πόσο "βελτιωμένο" θα είναι σήμερα... Εδώ αν σκεφτούμε το πρώτο ανακοινωθέν για την απώλεια του ελικοπτέρου μας την βραδιά των Ιμίων, ο "αρμόδιος" υπουργός είπε κάτι το αληθές εν τη αγνοία του, ότι δηλαδή το ελικόπτερο μας έπεσε διότι ο πιλότος "έπαθε Vertigo". Όλοι σκέφθηκαν πώς είναι δυνατόν ένας πεπειραμένος πιλότος να πάθει Vertigo; Κι όμως ήταν αλήθεια, αλλά όχι ακριβώς, ή μάλλον από άλλης όψεως. Ο πιλότος "έχασε" τον έλεγχο του ελικοπτέρου γιατί ξαφνικά τα όργανα του σκάφους έπαψαν να λειτουργούν ή έδειχναν την θάλασσα εκεί που ήταν ο ουρανός και αντιθέτως! Εξάλλου, για να επανέλθουμε και πάλι στο θέμα μας, η Πεντέλη μας "σκεπάζει" υψομετρικά την Βάση - ή την πρώην Βάση - της Ν. Μάκρης. Είναι ένα ιδεώδες μέρος για να αποτελεί ακόμη και τμήμα της Βάσης αυτής. Μάλιστα, λόγω των φαινομένων αλλά και της αυξανόμενης στρατηγικής αξίας που κατέχει η θέση της ανατολικής Μεσογείου, θα έλεγα ότι η τοποθεσία και ο συνδυασμός Πεντέλης - Νέας Μάκρης ίσως να αποτελεί το ιδεώδες σημείο για το στρατηγείο του Αμερικάνικου Πολεμικού Ναυτικού στη Μεσόγειο. Δηλαδή αυτό που τα διάφορα περιοδικά στρατιωτικής στρατηγικής το αναφέρουν με το όνομα του "COMEDEAST".

Για μένα βέβαια, λίγο είναι το ενδιαφέρον μου για τις βάσεις των Αμερικανών ανά τον κόσμο, ωστόσο ξέροντας ότι η προαναφερόμενη περιοχή είναι ΔΙΑΥΛΟΣ, αν καταλαβαίνετε τι εννοώ, είναι κατάπτυστο να την εκμεταλλεύονται ξένοι.

Υπάρχει - οφείλω να ομολογήσω - και ένα άλλο σενάριο για την σπηλιά της Πεντέλης και τα έργα που έγιναν εκεί. Ένα σενάριο που βέβαια δεν καταρρίπτει τα παραπάνω, αλλά προσφέρει και μια τελείως διαφορετική οπτική.

Σκεφτόμουν και παλαιότερα, ότι είναι δυνατόν τα έργα της Πεντέλης στα τέλη του '70 να μην έχουν απαραίτητα σχέση με τα φαινόμενα που αναφέραμε προηγούμενα. Αν δηλαδή ένας ερευνητής του τέλους του '70 έβλεπε τα έργα, χωρίς όμως να έχει ιδέα για τα φαινόμενα της περιοχής τι θα σκεφτόταν; Ας προσπαθήσουμε να αναπαραστήσουμε τα γεγονότα...

Ο ερευνητής X που δεν είναι καν Αθηναίος επισκέφεται την Πεντέλη και συμπτωματικά είναι η εποχή που έχουν αρχίσει τα μυστηριώδη έργα. Οδηγημένος φτάνει στην σπηλιά ή μάλλον στην περιοχή της. Περίεργα πράγματα βλέπει να συμβαίνουν. Όλη η περιοχή της σπηλιάς έχει κλειστεί γύρω-γύρω με φράχτη. Προσπαθεί να περάσει και κάποιοι του απαγορεύουν την είσοδο. Εν τω μεταξύ, βλέπει να πηγαίνουν προς την σπηλιά βαρέα σκαπτικά μηχανήματα, ακούγονται κομπρεσέρ και μάλιστα την ίδια ώρα που είναι εκεί περνά και ένα κλειστό φορητό που φέρει την επιγραφή "Προσοχή Εκρηκτικά".

Ο ερευνητής όχι μόνο παραξενεύεται, αλλά και φανερά εκνευρίζεται. Πώς είναι δυνατόν - σκέφτεται - σε μία ιστορική και αρχαιολογική περιοχή να γίνο-

νται ευρείας κλίμακας έργα, να χρησιμοποιείται δυναμίτης και πάνω από όλα να μην του λένε τι συμβαίνει! Χωρίς να χάσει καιρό κατεβαίνοντας πάει στην Χωροφυλακή Πεντέλης να ρωτήσει αυτούς που λογικά πρέπει να ξέρουν, αλλά εκείνοι του λένε ότι δεν έχουν ιδέα για τα έργα που γίνονται! Ο ερευνητής δεν το βάζει κάτω. Πηγαίνει στο υπουργείο Πολιτισμού και κάνει την ίδια ερώτηση. Κι αυτοί του λένε ότι δεν έχουν ιδέα! Και φυσικά ούτε η αρχαιολογική υπηρεσία. Εδώ όμως είναι περισσότερο ειλικρινείς: του λένε ότι θα προσπαθήσουν να μάθουν και αν ήθελε να ξαναπεράσει σε μία δυο ημέρες θα του πουν.

Ο ερευνητής σε τρεις ημέρες ξαναπάει και οι αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου του λένε ότι πράγματι γίνονται έργα στην σπηλιά, αλλά δεν ξέρουν τι φύσεως είναι τα έργα αυτά, γιατί η "σπουδαιότητά τους ξεπερνά τις δικαιοδοσίες τους"! Σε λίγες ημέρες ο ερευνητής μας - και συγκεκριμένα στις 6/10/77 - βλέπει στον "Ταχυδρόμο" ένα άρθρο της κυρίας Ρένας Θεολογίδου για το "μυστήριο των έργων που γίνονται στην Πεντέλη".

Δεν διαφώτιζε, βέβαια, καθόλου τον ερευνητή μας το άρθρο αυτό, αλλά αποκάλυπτε άλλα ενδιαφέροντα πράγματα: η δημοσιογράφος είχε περάσει κι αυτή από την χωροφυλακή Πεντέλης, η οποία την ενημέρωσε ότι "αρμόδια αρχή για τα λαμβάνοντα χώρα έργα ήταν το Γενικό Επιτελείο Στρατού".

Η δημοσιογράφος βέβαια πήγε στο Γ.Ε.Σ. όπου και ρώτησε αν τα έργα ήταν στρατιωτικά. Η απάντηση του Γενικού Επιτελείου ήταν ότι "για πρώτη φορά άκουγαν γι' αυτά τα έργα, αλλά θα ήθελαν με σιγουριά να της απαντήσουν λίγο αργότερα, μήπως και κάποια άλλη στρατιωτική υπηρεσία είχε να κάνει μ' αυτά". Σε λίγες ημέρες, όταν η δημοσιογράφος πήγε για να πάρει την οριστική απάντηση, της είπαν ότι "τα έργα δεν είναι δικά μας".

Μετά το άρθρο της κυρίας Θεολογίδου, πολλοί πολίτες άρχισαν να ανεβαίνουν στην Πεντέλη για να δουν τι είδους έργα ήταν αυτά. Το γεγονός αυτό φαίνεται ότι θορύβησε κάποιους, γιατί η δημοσιογράφος κλήθηκε στο Γ.Ε.Σ. στην Υπηρεσία Πληροφοριών, όπου είδε μερικούς ανώτατους στρατιωτικούς που της είπαν ότι «...ο κόσμος πρέπει να σταματήσει να πηγαίνει επάνω, γιατί παρεμποδίζει τα έργα που γίνονται εκεί! Τα έργα είναι στρατιωτικά και αφορούν στην κατασκευή ενός μυστικού υπογείου στρατηγείου, βάθους πέντε ορόφων!». Βέβαια ούτε η δημοσιογράφος πίστεψε ένα τόσο χοντροκομμένο ψέμα. Άλλωστε ούτε χρειαζόταν να της δώσουν εξηγήσεις. Μόνο να της έλεγαν ότι τα έργα είναι στρατιωτικά αρκούσε. Αφού ήταν "μυστικό", πώς το έλεγαν στην πρώτη τυχούσα δημοσιογράφο; Και γιατί δεν της το έλεγαν από την αρχή;

Στις 30 Απριλίου 1979, τα "Νέα" δημοσίευσαν ένα χαρακτηριστικό άρθρο του Βασίλη Καββαθά για τα έργα της Πεντέλης, που έλεγε: «υπάρχουν πληροφορίες περί έργων που γίνονται στην Σπηλιά του Νταβέλη με πλήρη μυστικότητα. Ρωτήσαμε τον πρόεδρο της κοινότητας Ν. Πεντέλης κ. Φειδοπιάστη, ο οποίος επιβεβαίωσε τα περί έργων και πρόσθεσε, "...ξέρω ότι γίνονται υπόγει-

ες εγκαταστάσεις, ότι η περιοχή είναι απλησίαστη από τους επισκέπτες, τους πολίτες, ότι καλλιεργείται ένα μυστήριο!"»

Τον Μάρτη του 1980, η βουλευτής Βιργινία Τσουδερού κάνει επερώτηση στην Βουλή! Προσπάθησαν να πνίξουν το θέμα. Η απάντηση δε του αρμοδίου Υπουργού ήταν ότι «το θέμα είναι άκρως απόρρητο και δεν μπορεί να συζητηθεί δημόσια» (ο υπουργός ήταν ο Ε. Αβέρωφ)! Ο ερευνητής μας σκεφτόταν ότι ο Υπουργός Άμυνας μάλλον δεν ήξερε, παρά δεν ήθελε να μιλήσει. Και αν ο Υπουργός δεν ήξερε, μήπως δεν ήξερε ούτε ο Πρωθυπουργός;

Και ξαφνικά, στα μέσα του 1980, τα όποια έργα εγκαταλείπονται, όπως και τα ίχνη εκείνων που τα είχαν δημιουργήσει...

Τα έργα, όπως διαπίστωσα και εγώ (κρίνοντας από τις αλλαγές που είχε υποστεί ο τόπος μέσα και έξω από την σπηλιά), εντοπίζονταν στο δάπεδο της σπηλιάς, στο εσωτερικό και εξωτερικό δεξιά και αριστερά της σπηλιάς, και ακριβώς δίπλα της. Την εργασία που είχε γίνει στο εσωτερικό την βρήκα άκρως ενδιαφέρουσα. Κατ' αρχήν ήταν σίγουρο πως είχαν χρησιμοποιήσει δυναμίτη ή εκρηκτικά, γιατί τα εκκλησάκια είχαν τα κακά τους χάλια! Πρόχειρα ξύλινα στηρίγματα μόλις τα κρατούσαν από το να σωριαστούν κάτω και μαζί τους οι οκτώ αιώνες ιστορίας που κουβαλούσαν.

Μετά, το δάπεδο της Σπηλιάς είχε χαμηλώσει αρκετά και το περίεργο ήταν ότι φαινόταν ένας μεγάλος κύκλος σαν να είχαν σκάψει ακριβώς εκεί. Ο κύκλος είχε διάμετρο περίπου 10 μέτρα. Αν όντως έσκαψαν εκεί ένα "βαθύ πηγάδι", θα ήταν μία κοπιαστική και δαπανηρή εργασία, αφού είχαν να κάνουν με πολύ σκληρό υπέδαφος.

Μήπως εκεί ήταν το μυστικό; Αυτό "το σκληρό μαρμάρινο υπέδαφος" δεν έλεγε να φύγει από την σκέψη μου. Τι θα ήταν αυτό που έπρεπε να γίνει και που θα απαιτούσε τόσο σκληρό υπέδαφος;

Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα μίας κατασκευής σε ένα τέτοιο υπέδαφος; Πρώτα, ότι δεν κινδύνευε από σεισμό, δηλαδή θα ήταν μία δυνατή και ασφαλής πραγματικά κατασκευή. Μία κατασκευή μέσα σε μία "φωλιά" από μάρμαρα, θα ήταν αδύνατον να παραβιαστεί. Ούτε να προσβληθεί με βολές πυροβολικού ή αεροπορίας, εφ' όσον βέβαια ήταν σε μεγάλο βάθος. Εξ' άλλου, η "εγκατάλειψη" των εργασιών ήταν λίγο υπερβολική. Δεν είναι δυνατόν τόσο μεγάλη εργασία - δαπανηρή, κοπιαστική και με τέτοια χρονική διάρκεια - να "εγκαταλείπεται".

Δε θα ήταν πιο απλό και λογικό να έχει τελειώσει έχοντας εκπληρώσει τον σκοπό της; Αν λοιπόν απορρίψουμε τη θεωρία της εγκατάλειψης και παραδεχτούμε τον συλλογισμό πως "ό,τι έγινε στη Σπηλιά, έγινε εξαιτίας του επιλεγμένου υπεδάφους", τότε μπορεί τα οποιαδήποτε έργα να έγιναν όχι για να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον, αλλά αντίθετα για να κρύψουν ή να θάψουν κάτι! Αν επρόκειτο - όπως έλεγαν οι διάφορες φήμες - για υπόγειο στρατηγείο ή στρα-

τιωτική βάση, θα έπρεπε να υπάρχει κάποια παρουσία η οποία στα επόμενα χρόνια θα γινόταν αντιληπτή, όσο και διακριτική να ήταν.

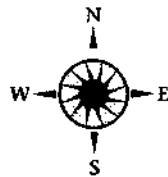
Μήπως το έργο μέσα στη σπηλιά αποσκοπούσε στο να κατασκευαστεί ένα υπόγειο "διαμέρισμα", κάπου πολύ βαθιά, προκειμένου να "φυλάξει" κάτι καλά κρυμένο; Για πάντα; Η μεγάλη κατανάλωση τσιμέντου που οι γύρω κάτοικοι θυμούνται να μεταφέρεται συνεχώς προς την σπηλιά, δείχνει ότι χρησιμοποιήθηκε μέσα σ' αυτό το βαθύ υπόγειο διαμέρισμα για να δημιουργηθεί ένα χοντρό ανθεκτικό στρώμα γυρω-γύρω στα τοιχώματα της "τρύπας".

Ανοίγουν λοιπόν την τρύπα, την τσιμεντώνουν, βάζουν οτιδήποτε θέλουν μέσα, μετά ρίχνουν πάλι μεγάλες ποσότητες τσιμέντου από πάνω, την κλείνουν, χρησιμοποιούν μέρος από τα μπάζα ρίχνοντας τα επάνω στο τσιμέντο για να καλυφθεί και φεύγουν.

Όταν σ' ένα υποτιθέμενα κυρίαρχο κράτος συμβαίνουν τέτοια πράγματα - που ενώ όλοι τα βλέπουν, οι πάντες τα αγνοούν και η Βουλή της τότε εποχής τα "πνίγει" - δεν μπορούμε να σκεφτούμε τίποτε καλό για τον τόπο και τους πολίτες. Εφ' όσον κανείς δεν μιλάει για να πάρει την ευθύνη και να δώσει μία απάντηση, όλοι εμείς μπορούμε να υποπτευόμαστε διάφορα σενάρια. Εκτός αν το μυστικό είναι τόσο μεγάλο και τόσο αποκρουστικό που δεν γίνεται να ειπωθεί!

Μήπως η σπηλιά της Πεντέλης - μέσα σε μία τσιμεντένια "κάψουλα", σε μεγάλο βάθος και με την προφύλαξη του μαρμάρινου υπεδάφους - κρύβει κάποια ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ, που η τότε Κυβέρνηση υποχρεώθηκε να θάψει μέσα στην καρδιά της Αττικής;

ΑΠΟ ΤΗΝ ΞΗΡΑ ΣΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΤΑΞΥ ΑΜΦΙΑΡΑΕΙΟΥ ΚΑΙ ΡΑΜΝΟΥΝΤΑΣ

Τον Μάιο του 1972, έχοντας κατασκηνώσει στο νησάκι Καβαλιανή στο οποίο είχαμε φτάσει με φουσκωτό σκάφος από το νότιο μέρος της Ευβοίας και συγκεκριμένα στις 25/5, αρχίσαμε πριν ακόμη καλά-καλά ανατείλει ο ήλιος την έρευνα μας στην θαλάσσια περιοχή μεταξύ του νησιού και της Αττικής. Όσο κι αν νομίζει κανείς βλέποντας το στο χάρτη, ότι πρόκειται για ένα σημείο που καλύπτει μικρές αποστάσεις, εντούτοις αρχίζοντας την έρευνα ανακαλύπτεις ότι πρόκειται για μια επίπονη εργασία που μπορεί να πάρει αρκετές ημέρες και χωρίς να έχεις εξασφαλισμένη την επιτυχία. Εργασία μας - της γυναίκας μου Έλζε και εμένα - ήταν να ψάξουμε τον βυθό σε απόσταση πολλών εκατοντάδων μέτρων και με πενιχρά μέσα, ελπίζοντας μάλλον στην καλή μας τύχη παρά α σιδηρήποτε άλλο. Ξέραμε ότι η ενδιαφερόμενη περιοχή ήταν στην μέση της απόστασης του δίαυλου μεταξύ του νησιού και της Αττικής. Από την πρώτη στιγμή, βουτώντας και χρησιμοποιώντας "μπουκάλες" οξυγόνου - που δεν θεωρούνταν και πολύ "κοινό" αγαθό την εποχή εκείνη - είδαμε ότι επρόκειτο περί ενός βυθού αμμώδους, ο οποίος λόγω και των ισχυρών υπογείων ρευμάτων μετατόπιζε επί καθημερινής βάσεως μεγάλες ποσότητες άμμου, ώστε αν κανείς ήθελε να βρει κάποιο στοιχείο στο βυθό από το παρελθόν ήταν αν όχι τελείως αδύνατον τουλάχιστον εξαιρετικά δύσκολο.

Ευτυχώς εξ αρχής το όλο θέμα το λάβαμε και ως απλή εξερεύνηση του

βυθού που δεν θα έπρεπε απαραίτητως να λήξει με μια ανακάλυψη. Το θαλάσσιο τοπίο ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον και ωραίο, ο βυθός, τα ψάρια, μερικά βράχια εδώ και εκεί, ήταν ό,τι έπρεπε για να μην βαρεθούμε τις δύο πρώτες ημέρες. Στο νησί, στο μέρος που είχαμε την μικρή μας κατασκήνωση, δεν υπήρχε κανένας. Έτσι τουλάχιστον δεν είχαμε την παρουσία ανθρώπων, που οπωσδήποτε τις περισσότερες φορές γίνονται πολύ περιέργοι. Προσπαθούσαμε να κάνουμε οικονομία στα εφόδια μας, ιδίως στο νερό, ώστε να μην αναγκαστούμε να εγκαταλείψουμε το σημείο έστω και προσωρινά. Από το τέλος της δεύτερης ημέρας καταλάβαμε ότι έπρεπε μάλλον να χρησιμοποιούμε το μικρό μας σκάφος, ξεκινώντας από το σημείο της σημαδούρας που έδειχνε το μέρος που είχαμε εξαντλήσει ψάχνοντας την προηγούμενη ημέρα και να "πέφτουμε" εκ περιτροπής καλύπτοντας την φορά περίπου πενήντα μέτρα επιφανείας, παρά να πέφτουμε και οι δύο.

Την τρίτη λοιπόν ημέρα, πλέοντας από το νησάκι, φτάσαμε στη θέση που νομίσαμε ότι μας εξυπηρετούσε και ετοιμαστήκαμε. Η δυσκολία ήταν πάντοτε τα ρεύματα λόγω του διαύλου και ξέραμε ότι η ασφάλεια τουλάχιστον επέβαλλε να κάνουμε τις έρευνες και οι δυο μαζί. Η οικονομία όμως και ο χρόνος μας υποχρέωναν να κάνουμε ό,τι ανέφερα πιο πάνω ώστε να υπάρχει συνεχής εργασία. Μετά από τέσσερις ώρες δουλειάς - θα ήταν περίπου 12 το μεσημέρι - δεν είχαμε βρει τίποτε το αξιοσημείωτο και τώρα πλέον είχαμε κατανοήσει την μεγάλη δυσκολία του αντικειμένου: Ένας βυθός αμμώδης που έμοιαζε παντού ακριβώς ο ίδιος. Ακόμη και αν καλύπταμε 200-300 μέτρα δεν διακρίναμε κάτι το διαφορετικό. Πάντα είχαμε τον φόβο μήπως βλέπαμε την ίδια περιοχή συνεχώς, οπότε φυσικά ματαιοπονούσαμε.

Ενώ η Ιλξε βρισκόταν κάτω σε ένα βάθος που πλησίαζε τα τριάντα μέτρα, ανέβηκε "εσπευσμένα" εξαιτίας δυνατών πόνων στο αριστερό της αυτί. Κανονικά θα έπρεπε να τα παρατήσουμε και να φύγουμε, αυτό τουλάχιστον επέβαλλε η λογική. Η επιθυμία μας όμως ήταν τόσο μεγάλη, να μην γυρίσουμε δηλαδή άπρακτοι, ώστε παραμείναμε με όλους τους πιθανούς κινδύνους που θα μπορούσε να υποκρύπτει αυτός ο μικρός τραυματισμός του τύμπανου του αυτιού της.

Κάθισε πάνω στο σκάφος να ξεκουραστεί, ενώ εγώ εντός ολίγου ήμουν κάτω συνεχίζοντας. Ένα αρκετά μεγάλο σαλάχι που "περπατούσε" στον βυθό με κυματοειδείς κινήσεις και με την ουρά του να μένει ακίνητη, έτοιμη για επίθεση, τράβηξε για αρκετή ώρα την προσοχή μου ενώ το παρακολουθούσα από επάνω προς τα κάτω σε μια ασφαλή απόσταση. Το σαλάχι συνέχισε το ταξίδι του και εγώ εξακολουθούσα να το παρατηρώ μέχρι που εξαφανίστηκε. Ξαναγύρισα το βλέμμα μου προς τα εμπρός και συνέχισα. Στην αρχή δεν παρατήρησα τίποτε. Αλλά μετά φάνηκε από το ύψος που ήμουν - 15 με 18 μέτρα πάνω από τον βυθό - μια ευθεία γραμμή που δεν θα μπορούσε να είναι φυσική. Κατέβηκα μερικά μέτρα πιο κάτω. Η μακριά ευθεία γραμμή φάνηκε να έχει διαστάσεις περίπου

σαν ένα ίσιο δένδρο που είχε ακουμπήσει σε μια πλάγια θέση στον βυθό. Άρχισα να ενθουσιάζομαι γιατί ήμουν σίγουρος πως είχα τελικά βρει κάτι. Γρήγορα ανέβηκα επάνω. Ήθελα να βεβαιωθώ αν διαγραφόταν καμιά σιλουέττα γύρω του. Πράγματι, χωρίς αμφιβολία φαίνονταν η σιλουέττα ενός πλοίου, μάλλον φορτηγού, που είχε βυθιστεί και που φτάνοντας στο βυθό είχε "κάτσει" απαλά πλαγιασμένο στο μαλακό υλικό της άμμου.

Στα χρόνια που βρισκόταν εδώ κάτω η άμμος είχε κάνει καλά το έργο της. Το πλοίο ήταν κυριολεκτικά βυθισμένο στην άμμο και μόνο το εξωτερικό περιμετρικό σχήμα φαινόταν. Βέβαιος πλέον δεν έκατσα ούτε στιγμή. Ήθελα να αναγγείλω την "ανακάλυψη" στην Ιλζε, επάνω. Εκείνη ενθουσιάστηκε, μπορώ να πω περισσότερο από εμένα, και ξεχνώντας τους πόνους της - πράγμα όχι και πολύ ορθό όπως αποδείχθηκε αργότερα, αφού μέχρι και σήμερα έχει ενοχλήσεις - επέμενε να με ακολουθήσει κάτω. Φτάσαμε ο' ένα σημείο απ' όπου θα μπορούσαμε να δούμε, όσο μας επέτρεπε η άμμος, το διάγραμμα του βυθισμένου πλοίου. Φαινόταν καθαρά, όπως και φαινόταν καθαρά το τι συνέβαινε στο βυθό με την άμμο. Η κάλυψη του πλοίου ήταν σχεδόν ολοκληρωτική.

Το εκπληκτικό όμως ήταν ότι την επόμενη ημέρα το είδαμε να φαίνεται πολύ πιο καθαρά, τόσο που φαινόταν όλα τα υψηλότερα σημεία του, λες και κάποιος το είχε κατά ένα τρόπο "ξεχώσει". Ήταν φυσικά τα υπόγεια ρεύματα, που τόσο χαρακτηριστικά είναι στο διάυλο αυτό. Πρωί-πρωί λοιπόν είμαστε εκεί για την μεγάλη προσπάθεια. Κάναμε ό,τι μπορούσαμε πρώτα να βρούμε ένα μέρος για να εισχωρήσουμε στο βυθισμένο σκάφος και, όταν βρήκαμε παραμερίζοντας ποσότητες άμμου κάποιες πόρτες, δεν μπορέσαμε με τίποτε να τις ανοίξουμε. Το αλάτι, η άμμος και ο χρόνος είχαν φροντίσει ώστε οι πόρτες και οτιδήποτε άλλο άνοιγμα να γίνουν ένα με τα μεταλλικά τοιχώματα. Θα χρειάζομασταν λοιπόν ολόκληρη επιχείρηση κοπής μετάλλου για να εισχωρήσουμε. Αυτό φυσικά, τουλάχιστον τότε, ήταν ακατόρθωτο και εντελώς αδύνατο από μέρους μας.

Έτσι, έχοντας αφήσει πίσω προς το παρόν την ανακάλυψή μας συνεχίσαμε ψάχνοντας το βυθό. Η δεύτερη ανακάλυψη έγινε περίπου 500 μέτρα σε ευθεία γραμμή από το πλοίο και όλως απρόσμενα. Είχαμε αρχίσει να περνάμε από ένα είδος αμμόλοφων που οι κορυφές τους έφταναν μέχρι μερικά μέτρα κάτω από τα πόδια μας, όταν στην πλαγιά ενός τέτοιου λόφου που μόλις είχαμε περάσει την κορυφή του, είδαμε και το δεύτερο βυθισμένο πλοίο!

Περίπου το ίδιο μέγεθος, ασφαλώς της ίδιας εποχής, και αυτό μισοχωμένο στην άμμο. Έδειχνε από εκείνο το ύψος που βρισκόμασταν κλειστό από παντού και μια έρευνα από κοντά έδειξε το ίδιο. Κανέναν τρόπο, όσο κι αν ψάξαμε, δεν βρήκαμε για να εισχωρήσουμε στο εσωτερικό του. Ούτε και κανένα ίχνος από τις πληγές που το οδήγησαν - όπως και το προηγούμενο - στον υγρό του τάφο. Η μόνη εξήγηση ήταν πως και τα δυο χτυπήθηκαν στα πλαϊνά τους ύφαλα και

φτάνοντας στον βυθό έγειραν προς εκείνη την πλευρά, κλείνοντας την τρύπα και αποκλείοντας οποιαδήποτε δυνατότητα εισχωρήσεως.

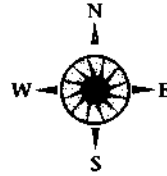
Είχαμε λοιπόν βρει την ακριβή θέση δυο πλοίων που οπωσδήποτε χρειάζονταν εργαλεία οξυγόνου για να κοπούν και να ανοιχτούν. Το πρόβλημα μόνο ήταν αν τον καιρό που θα αποφασίζαμε και είχαμε την δυνατότητα γι' αυτό το έργο, θα τα βρίσκαμε ή θα είχαν εντελώς σκεπαστεί από την άμμο. Και σ' αυτή όμως την περίπτωση δεν θα ήταν δύσκολο να βρεθούν εφ' όσον είχαμε την ακριβή τοποθεσία.

Την τέταρτη ημέρα ψάξαμε για ένα τρίτο πλοίο που θα έπρεπε να ήταν βυθισμένο κοντά στα πρώτα δυο. Ένα πλοίο που το σκάφος του και η γραμμή θα ήταν διαφορετικό από τα άλλα. Μια μικρή κορβέτα 950 τόνων, ένα μικρό πολεμικό σκάφος συνοδείας των δυο άλλων. Δυστυχώς, όσο κι αν ψάξαμε μέχρι αργά το απόγευμα, δεν έγινε δυνατό να το βρούμε. Ίσως να βυθίστηκε αρκετά μακρύτερα από τα άλλα δυο ή, όντας μικρότερο, είχε προ πολλού καλυφθεί από άμμο και φυσικά εκείνη την εποχή δεν ήταν δυνατόν να βρεθεί από εμάς.

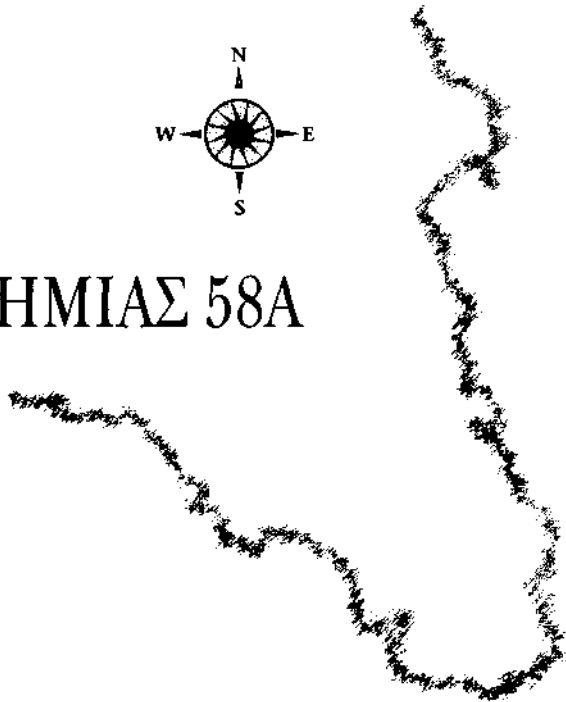
Πριν ακριβώς 26 χρόνια από την εποχή που κάναμε την έρευνα μας (Μάιος 1972) και συγκεκριμένα στις 25 Σεπτεμβρίου 1944, δυο μικρά γερμανικά φορτηγά σκάφη και ένα πλοίο συνοδείας διέπλεαν το τελευταίο μέρος του Ν. Ευβοϊκού, όταν κατά τις έξι το πρωί τα "είδε" ένα σμήνος βομβαρδιστικών της R.A.F. (η αγγλική πολεμική αεροπορία) και τους επετέθη. Ήταν ο μήνας που οι Γερμανοί είχαν αρχίσει να υποχωρούν, συγκεντρώνοντας όλες τις δυνάμεις τους από την Ελλάδα, και τα νησιά, στη Θεσσαλονίκη, προκειμένου να αρχίσουν την εκκένωση της χώρας. Ο αγώνας του πλοίου συνοδείας και των αεροπλάνων της RAF ήταν άνισος και σε σαράντα λεπτά είχαν βυθιστεί και τα τρία. Το επεισόδιο αυτό θα ήταν ένα πολύ κοινό επεισόδιο του πολέμου, αν τα δυο φορτηγά πλοία δεν μετέφεραν τις κινητές περιουσίες 34.000 Εβραίων της Θεσσαλονίκης!

Ο κορβέτα πιθανόν κόπηκε στα δυο ή ανατινάχθηκε και βυθίστηκε πολύ γρήγορα. Τα δυο άλλα πλέον ενδιαφέροντα πλοία που εντοπίσαμε εμείς το 1972, είκοσι οκτώ χρόνια μετά το επεισόδιο, δεν υπάρχει κανείς σοβαρός λόγος να μην είναι εκεί ακόμη και σήμερα. Είκοσι έξι χρόνια μετά την εντόπιση τους...

ΑΘΗΝΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 58Α

Πριν πολλά χρόνια, κάποιος γηραιός κύριος μου έλεγε: 'Όταν μιλάμε για μύηση δεν εννοούμε την "γνώση". Η μύηση δεν είναι βαθμίδα γνώσης, αλλά κατάσταση. Πρόκειται γι' αυτό που εννοούσαν οι πρώτοι Χριστιανοί με την έκφραση "κατάσταση χάριτος" - πολύ πριν ο όρος ατιμαστεί από τα σκευοφυλάκια των εκκλησιών.

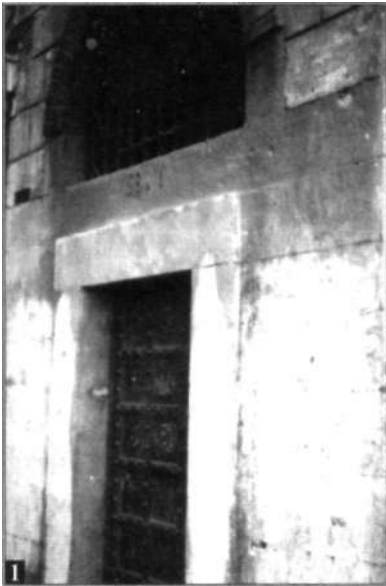
Μπορεί να είσαι σε κατάσταση χάριτος αγνοώντας τελείως π.χ. το μετρικό σύστημα. Ή πάλι να είσαι σε κατάσταση χάριτος αγνοώντας τα πάντα γύρω από την Θεολογία. Μνύμαι σημαίνει εισχωρώ, προσχωρώ, ενσωματώνομαι στο παιχνίδι των φυσικών δυνάμεων, τις περικλείω μέσα μου, τις κάνω δικές μου, τις αισθάνομαι δικές μου, σαν να υπακούω σε κάποιο ανώτερο ένστικτο όπου ο νους αδρανεύει εντελώς. Με μία λέξη, να με διαπεράσει το πνεύμα.

Βέβαια για να βοηθήσουμε να γίνει η οποιαδήποτε μύηση, πρέπει το περιβάλλον να είναι κατάλληλο. Να έχει δηλαδή οπωσδήποτε τις απαραίτητες ιδιότητες, ώστε οι φυσικές δυνάμεις να είναι ελεύθερες να σε διαπεράσουν. Στο κτήριο της οδού Ακαδημίας 58Α, μια ειδική ενέργεια της Γης, ένα Τελλουρικό ρεύμα μια ειδικής δυνάμεως, επιτρέπει στον άνθρωπο να αποτυπώσει αυτή την ολοκλήρωση, αυτή τη μύηση, αυτή τη Χάρη.

Η πρόσοψη του υψηλού αυτού κτηρίου θυμίζει γοτθικό οικοδόμημα και ρυθμό, σαν το μπροστινό κομμάτι μεσαιωνικού πύργου που περιμένεις να

υπήρχε και η σχετική τάφος λίγο πιο κάτω. Αντ' αυτής βέβαια, είναι η πολυθόρυβη οδός Ακαδημίας. Η πρόσοψη έχει μείνει αγέρωχη στον χρόνο, αλλά και στη διαμόρφωση του γειτονικού της περιβάλλοντος. Το διπλανό της κτήριο - που ήταν παλιά κάποιο ξενοδοχείο και τώρα δημόσια υπηρεσία - του αφήνει μόλις ένα μικρό διάστημα και συνεχίζεται από το ύψος που αυτή η γοτθική πρόσοψη τελειώνει.

Κι όμως αυτό το στενόμακρο κτήριο, όχι περισσότερο από τέσσερα μέτρα πλάτος και οκτώ μέτρα ύψος, είναι εκείνο που κάνει εντύπωση. Πίσω από την παλιά ξύλινη και σιδερένια πόρτα υπάρχει ένας μακρύς διάδρομος που διαβαίνοντας τον έχεις την αίσθηση ότι αφήνεις πίσω σου τα πάντα. Σαν να προχωρείς από μια διάσταση σε κάποια άλλη, που σε ανυψώνει και σε ετοιμάζει για την μύηση. Από πάνω, μια αίθουσα με μοναδικό παράθυρο προς την οδό Ακαδημίας. Στο τέλος του διαδρόμου βρίσκεται "κρυμμένο" ένα παρεκκλήσι. Ο διάδρομος, η αίθουσα και το εκκλησάκι δεν είναι παρά ένα ξεχωριστό

1. Η είσοδος επί της Ακαδημίας όταν υπήρχε η Στοά των Ιπποτών του Ναού. Ο Φτερωτός Δράκος δεν υπάρχει πια.

2. Η κύρια είσοδος επί της οδού Μαυρομιχάλη. Ένα κτίριο θαυμάσιο, με θαυμάσια ιστορία.

τιμήμα του νεοκλασικού όμορφου κτηρίου της οδού Μαυρομιχάλη 6, με το οποίο ενώνεται εσωτερικά! Είναι μια ξεχασμένη αρχιτεκτονική δημιουργία του Τσίλλερ, που είχε φτιάξει για κατοικία ενός από τους ιδρυτές της Ιονικής και Λαϊκής τραπέζης (του άλλου ωραίου κτηρίου, λίγο παρακάτω, επί της οδού Πανεπιστημίου και Πεσμαζόγλου). Τότε η κυρία είσοδος του σπιτιού ήταν επί της οδού Μαυρομιχάλη. Το οικοδόμημα είχε γνωρίσει πολλές αξέχαστες ημέρες λαμπρότητας, όταν εκεί γίνονταν δεξιώσεις που συγκέντρωναν ό,τι καλύτερο μπορούσε να επιδείξει η πρωτεύουσα, ακριβώς την εποχή που άρχισε να γίνεται μεγάλη πόλη.

Ωστόσο και η είσοδος της οδού Ακαδημίας 58Α είχε κι αυτή γνωρίσει τις δικές της στιγμές μεγαλείου. Πολλές νύχτες, ορισμένοι Ελίτ της εποχής έμπαιναν από 'κει ακολουθώντας το στενό διάδρομο, υπό το βλέμμα του φτερωτού Δράκου που βρισκόταν επάνω ακριβώς από την είσοδο, ο οποίος έμοιαζε πότε ν' αγκαλιάζει και να προστατεύει την είσοδο αυτή και πότε να την φωτίζει. Ένας φτερωτός δράκος με μισάνοιχτα φτερά και επιβλητικός σαν είχε πετάξει από την Notre Dame του Παρισιού και να προσγειώθηκε εδώ σ' αυτήν την είσοδο με σκοπό να κάτσει για πάντα.

Για τους ελίτ ήταν κάθε φορά μια

1, 2, 3. Ο μυητικός ναός των Ναϊτών κάτω από το Παρεκκλήσιο. Έχει 4 κολόνες. Οι δύο φωτογραφίες στα δεξιά έχουν ληφθεί η μία απέναντι της άλλης.

τελετή μύησης, μια αναβάπτιση που μόνον εδώ μπορούσε να γίνει. Μια μύηση που τα στοιχεία της έρχονταν τμηματικά από τον ένα στον άλλο ιερό τόπο, ως την τελική καινούρια γέννηση. Αρχικά μέσα από την σκεπαστή δίοδο, που έπρεπε να προηγείται από το ιερό μνημείο που ήταν το παρεκκλήσι. Το ιερό στο εκκλησάκι δεν είναι στραμμένο ανατολικά, αλλά βόρειο-ανατολικά. Γιατί άραγε;

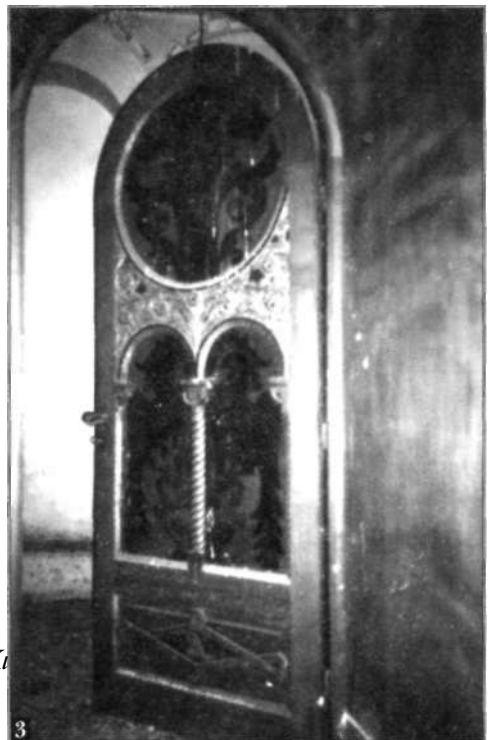
Μήπως είναι ακριβώς στραμμένο στο σημείο που αισθάνεται ο μυημένος το τελλουρικό ρεύμα;

Ακόμη και σήμερα στο εκκλησάκι - άδειο, σκοτεινό και εγγληματικά παρατημένο με σκουπίδια και άλλα - η γαλήνη είναι μοναδική. Δεν σου κάνει καρδιά να φύγεις και αν μπορείς να διαλογιστείς βλέπεις όλα τα προβλήματα σου που ήδη είναι μακριά, και πίσω σου, από άλλη γωνία και απορείς πώς και συνέβαινε να μην τα έβλεπες έτσι μέχρι σήμερα. Στην σκέψη σου δεν μοιάζουν πια για προβλήματα και σιγά-σιγά δείχνουν τόσο απόμακρα και φευγάτα μέχρι που εξαφανίζονται ολοσχερώς.

Είναι τότε η μεγάλη θεϊκή στιγμή που αισθάνεσαι - με δάκρυα στα μάτια - να ενώνεσαι με το Σύμπαν και να καταλαβαίνεις πως είσαι κομμάτι του, ότι έχεις ένα Σκοπό και μία Αποστολή που πρέπει να εκτελέσεις μέχρι που θα 'ρθει η ώρα να φύγεις για το μεγάλο ταξίδι, την τελική ένωση με το Πνεύμα. Μια γλυκιά ηρεμία αλλά και δύναμη κυριαρχεί σ' ό,τι εννοείς ότι είναι ψυχή και σώμα. Λάμπεις από ασημένιες ανταύγειες σπαθιών, που υψωμένα είναι σαν να ενώνονται σε αιώνιους όρκους ακατάλυτους. Τεντώνεις το χέρι και θαρρείς αγγίζεις αυτό που όλοι οι άνθρωποι έπρεπε να ονειρεύονται, τις αρχαίες αξίες και ιδανικά, αυτές που αιωρούνται ανάμεσα μας και περιμένουν την ιερή στιγμή που θα ενωθείς μαζί τους. Να ξεχυθείς στα λιβάδια της γνώσης σαν να πετάς μέσα στο φως του ήλιου και να ολοκληρώνεσαι σαν ένας πραγματικά άνω θρώσκων άνθρωπος.

Η πλάκα που σκεπάζει ένα μέρος του πατώματος λίγο πριν το ιερό, είναι φανερό ότι μετατοπίζεται, σαν μια καταπακτή. Δεν είναι τυχαία όλα αυτά! Ούτε τυχαία η παλιά εικόνα στην αίθουσα επάνω από τον στενό διάδρομο: Ένας ιππότης στα γόνατα, με το πρόσωπο στραμμένο προς τα επάνω και με τα χέρια ενωμένα σε στάση προσευχής, φαίνεται να λέει: «Ορκίζομαι ν' αφιερώσω λόγο, δυνάμεις και τη ζωή μου στην Πίστη και στην ενότητα του θεού και των μυστηρίων της Πίστης. Υπόσχομαι να υποτάσσο-

1, 2, 3. Εσωτερικό. Εγκαταλελειμμένο πια, βρώμικο, ενώ θα μπορούσε να είναι πραγματικά υπέροχο, έχει αφεθεί στην τύχη του. Κι όμως η μεγαλοπρέπεια υπάρχει ακόμη. Το Παρεκκλήσιο.

μα και να υπακούω στο Μέγα Μάγιστρο του Τάγματος. Να προστρέχω σε βοήθεια της εκκλησίας, να πολεμώ τους εχθρούς, ακόμη κι αν βρεθώ ένας προς τρεις, και ποτέ να μην τρατώ σε φυγή».

Αγία Μαρία, Μητέρα του θεού...

Υπερασπίσου το Τάγμα σου!

Δεν υπάρχει αμφιβολία, πως ο ιππότης αλλά και ο όρκος ανήκουν στο τάγμα των ιπποτών του Ναού, τους γνωστούς μας Ταμπλιέρους ή Ναΐτες. Για διακόσια χρόνια, από το 1110 έως το 1307, ένα μυστηριώδες τάγμα ιπποτών που έκανε την εμφάνιση του ξαφνικά και έγινε παντοδύναμο με θρυλικές ικανότητες πολεμιστών και καταπληκτικούς θησαυρούς, χάθηκε το ίδιο ξαφνικά στις 13 Οκτωβρίου του 1307.

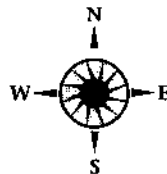
Έκαναν ανασκαφές στα Ιεροσόλυμα και κατ' άλλους βρήκαν την κιβωτό και μαζί μ' αυτήν πλήθος θησαυρών αλλά και γνώσεων που μεταφέρθηκαν στην Ευρώπη. Τι άραγε να συνδέεται με το παρεκκλήσι; Ποιες ιστορίες και ποιού θρύλου; Τι ήταν λοιπόν το κτήριο, ο διάδρομος και το παρεκκλήσι; Μυητικό, κέντρο των Ναϊτών; Έρευνες στην υπόγεια Αθήνα; Ή μήπως και τα δυο; Συνδέεται με το σύστημα στοών της υπόγειας Αθήνας ή πηγαίνει κάπου αλλού;

Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η περιοχή που σήμερα υπάρχει το Πανεπιστήμιο, η Ακαδημία και η Βιβλιοθήκη ήταν γνωστή με το όνομα Αγία Σιών(!) πριν χτιστούν αυτά τα ιδρύματα. Απέναντι φυσικά βρίσκεται το κτήριο της Ιονικής και Λαϊκής Τραπεζής. Δεν είναι δύσκολο να συνδέσουμε αυτές τις διπλανές περιοχές υπογείως, πόσο μάλλον όταν πριν από μερικούς μήνες στην ίδια περιοχή (απέναντι από την Ιονική και Λαϊκή Τράπεζα) εξαφανίστηκε κυριολεκτικά το γνωστό... περίπτερο σε "υπόγεια σπηλαιώση" - όπως ανακοίνωσαν.

Το κτήριο της οδού Μαυρομιχάλη, μετά τα παλιά καλά χρόνια και μετά το θάνατο των ιδιοκτητών, έγινε με κληροδότημα ιδιοκτησία του Βυζαντινού Μουσείου, αφού όμως είχε ήδη χρησιμοποιηθεί για βεστιάριο της Λυρικής Σκηνης και είχε επιζηήσει μιας πυρκαϊάς και μιας κλοπής κατά την οποία εκλάπησαν βυζαντινές εικόνες μεγάλης αξίας. Ευτυχώς οι εικόνες ανευρέθησαν και εκτίθενται τώρα μαζί με τους άλλους θησαυρούς στο Βυζαντινό Μουσείο.

Σήμερα ποια θα είναι η τύχη του δεν ξέρουμε. Αν κατεδαφιστεί και μαζί του το μοναδικό εκκλησάκι, θα χαθεί όχι μόνο μια ιστορία αλλά και κάποιος "διάυλος" όπου πολλά θα μπορούσαν να γίνουν. Γιατί ένα μεγάλο εμπορικό κέντρο ή ένα συγκρότημα πολυτελών γραφείων θα αποσυντονίσει τα πάντα. Γιατί η θέση του ναού θα καταπλακωθεί από τόνους τοιμέντου. Γιατί η ηρεμία και προπαντός η γαλήνη θα εγκαταλείψουν τον τόπο, και εμείς θα χάσουμε άλλον ένα "μαγικό χώρο".

Ας ελπίσουμε ότι ο καινούριος του ιδιοκτήτης, το Βυζαντινό Μουσείο, έχει άλλα σχέδια.

ΕΝΑ...

ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ!

Στην αρχή δεν μπορούσα να το πιστέψω γιατί σκεφτόμουν ένα ελληνικό στρατιωτικό Νεκροταφείο στην Τουρκία, κάτι το ανάλογο δηλαδή, και το θεωρούσα πρακτικώς και θεωρητικώς αδύνατον. Κι όμως, η μαρμάρινη επιγραφή έξω από την μοναδική πόρτα το έλεγε καθαρά και μάλιστα σε δύο γλώσσες - Ελληνικά και Τουρκικά: *Τουρκικό Στρατιωτικό Νεκροταφείο!*

Έψαχνα ήδη για την φωτογραφική μου μηχανή όταν κάποιος που "έκοβε" βόλτες με ένα μηχανάκι με πλησίασε και με ρώτησε ευγενικά αν θέλω κάποια βοήθεια. Και όταν του είπα ότι θα 'θελα να επισκεφτώ το εν λόγω Νεκροταφείο, μου είπε να περιμένω να φωνάξει το φύλακα. Αυτό μου έδωσε την ευκαιρία να περιεργαστώ την όλη τοποθεσία. Μια λαϊκή περιοχή που τα μικρά σπιτάκια - παλιά προσφυγικά - εμφανίζονται σαν μανιτάρια και πνίγουν ένα χώρο που περιστοιχίζεται από έναν άσπρο τοίχο. Ένα ιδιωτικό αλσύλλιο που το εσωτερικό του κρατιέται μακριά από τα μάτια των περαστικών, πράσινο και φροντισμένο, μοιάζει να μην ανήκει σ' αυτό το περιβάλλον. Ο τοίχος, αρκετά υψηλός, δεν δείχνει καθόλου την ταυτότητα του χώρου, αλλά και οι ηλικιωμένοι της γειτονιάς που το απογευματάκι εξακολουθούν να κάθονται και να συζητούν έξω από τις πόρτες τους δεν έχουν την διάθεση να μιλήσουν γι' αυτό και ούτε φαίνεται να

ξέρουν πολλά πράγματα.

Έτσι κανείς πρέπει να κάνει τον γύρο του πέτρινου τοίχου, να φτάσει την πύλη και από εκεί βλέποντας προς τα μέσα και βέβαια κοιτώντας την επιγραφή, να καταλάβει περί τίνος πρόκειται. Πίσω από την πόρτα, ένας διάδραμος που στο βάθος του βρίσκεται ένας βωμός με αραβικά-τουρκικά γράμματα δείχνει ότι υπάρχει περιποίηση του χώρου. Δεξιά και αριστερά, κυπαρίσσια που εμποδίζουν την θέα. Πάνω που προσπαθώ να δω τι υπάρχει πίσω απ' αυτά ένας άνθρωπος - ο φύλακας - εμφανίζεται και με ρωτά τι θέλω. Συζητώντας - κι αυτός φάνηκε να μην ξέρει πολλά - μου άνοιξε την διπλοκλειδωμένη πόρτα αλλά μου δήλωσε πως δεν πρέπει να πάρω φωτογραφίες.

Ναι, είναι Τουρκικό Στρατιωτικό Νεκροταφείο, μου είπε. Ο χώρος είναι ιδιοκτησία της Τουρκικής Πρεσβείας, η οποία του πληρώνει ένα μικρό μισθό για να

συντηρεί τον χώρο. Στο εσωτερικό υπάρχουν δεκαπέντε στήλες που δείχνουν μωαμεθανικά μνήματα. Δεν ήξερε από

που ήταν αυτοί οι στρατιώτες, αλλά "υπολογίζει" από το 1912-13. Μια φορά τον χρόνο έρχονται από την Πρεσβεία μου είτε και κάνουν ένα είδος τελετής. Εμπρός από τον βωμό συνήθως ο φύλακας παρκάρει το αυτοκίνητο του και βέβαια ο τόπος είναι σχεδόν πάντα έρημος.

Μυστήριο αποτελεί το ανωτέρω νεκροταφείο. Στην περιοχή των Αθηνών ή της Αττικής δεν υπήρξαν τουρκικές... απώλειες, αφού όλοι οι πόλεμοι έγιναν πολύ πιο μακριά από την τοποθεσία του νεκροταφείου που βρίσκεται στην... Κοκκινιά! Πάλι να πρόκειται για τάφους διακοσίων ετών, από την επανάσταση του '21 δηλαδή, αποκλείεται. Αλλά και δεκαπέντε μνήματα δεν προϋποθέτουν σοβαρό λόγο για την ύπαρξη του νεκροταφείου. Αν πράγματι πρόκειται για τάφους στρατιωτών, τα οστά τους πλέον θα μπορούσαν να έχουν μεταφερθεί προ πολλού στην Τουρκία ή αλλού. Και βέβαια η Τουρκική πρεσβεία είναι λίγο δύσκολο να έχει... ιδιόκτητους χώρους στην Ελλάδα.

Η σκέψη και μόνον ότι θα μπορούσε να υπάρξει ένα Ελληνικό Στρατιωτικό Νεκροταφείο και μάλιστα ιδιόκτητο στην Τουρκία, είναι πράγμα θεωρητικώς και πρακτικώς αδύνατον.

Ρωτώντας προηγουμένως τους περίοικους σε απόσταση πεντακοσίων μέ-

τρων απ' αυτό, που ευρίσκεται το Τουρκικό Στρατιωτικό Νεκροταφείο, κανείς δεν ήξερε ή δεν ήθελε να πει. Εντύπωση όντως μου έκαμε ότι στο σπίτι του φύλακα που μένει πλησίον βρισκόταν και η μοναδική μεγάλη δορυφορική κεραία της περιοχής, σαν τις κεραίες που έχουν όλα τα τουρκικά σπίτια στην περιοχή που λέγεται ακόμη και σήμερα "Γκάξι". Γιατί αν δεν σας είναι γνωστό, αυτή η περιοχή... Τουρκοκρατείται.

1, 2. Η είσοδος με την επιγραφή στα Ελληνικά και στα Τουρκικά και μέσα ο βωμός ή το Ηρώον του Νεκροταφείου. Κοκκινιά 1998.

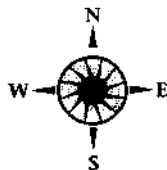
Και εδώ βέβαια τίθεται το εύλογο ερώτημα: Από όλους αυτούς δεν έχει... πεθάνει κανείς τα τελευταία 5-7 χρόνια; Και αν ναι - που άλλωστε είναι ανθρώπινο - αυτοί που αναπαύονται; Επισήμως τουλάχιστον Τουρκομωαμεθανικό Νεκροταφείο στην περιοχή των Αθηνών δεν υπάρχει. Έτσι από την μια έχουμε - στην περίπτωση του "Γκάζι" - νεκρούς χωρίς νεκροταφείο και από την άλλη - στην περίπτωση του Τουρκικού Στρατιωτικού Νεκροταφείου της Κοκκινιάς - νεκροταφείο χωρίς νεκρούς!

Η επιλογή του τόπου επίσης είναι περίεργη. Αν είναι όντως πολύ παλαιό, διότι δείχνει να προϋπήρχε των γύρω σπιτιών που υποφέρουν από τέλεια έλλειψη χώρου, πώς επελέγη η τοποθεσία; Ένα νεκροταφείο επιλέγεται και ιδρύεται όταν έχει τις προϋποθέσεις: να βρίσκεται κοντά σε σημείο κατοικημένο ώστε όταν έρθει ο καιρός οι άνθρωποι να αναπαύονται σ' αυτό.

Εδώ όμως ο χώρος, όχι μόνο δεν έχει Τούρκους Στρατιώτες αλλά ούτε καν Τούρκους. Επιπροσθέτως, και λόγω του ότι πάντα κάνω παραινήσεις προς... νέους ερευνητές λέγοντας ότι όταν αρχίσουν μία έρευνα πρέπει να την τελειώνουν, όταν και εγώ προσπάθησα να τελειώσω την έρευνα μου σχετικά με τον ανωτέρω χώρο και μη βρίσκοντας περισσότερες πληροφορίες, απευθύνθηκα προς την εν Αθήναις Τουρκική Πρεσβεία. Αυτοί μου είπαν ότι αγνοούν ακόμη και την ύπαρξή του!

Και κάτι άλλο: ο οδηγός Αθηνών και πέριξ χώρων αναφέρει το Τουρκικό Στρατιωτικό Νεκροταφείο, όχι σαν κάποιο παλαιό μνημείο ή ιστορικό, αλλά όπως τους Ναούς και τα Νοσοκομεία των Αθηνών, σαν κάτι που είναι ή πρέπει να είναι γνωστό σε όλους. Τέλεια αντίφαση με την Τουρκική Πρεσβεία, τους περιοίκους και άλλους. Πάντως είναι εκεί χωρίς αμφιβολία. Εκτός φυσικά αν δεν είναι... Νεκροταφείο.

ΜΙΑ ΑΝΤΙΦΑΣΗ

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Όταν οι Γερμανοί επιτέθηκαν εναντίον της Ελλάδας την 6ην Απριλίου 1941, ο απελπισμένος αγώνας των Ελλήνων ήταν πράξη τιμής. Ο στρατός του Γ' Ράιχ σαν κύμα κατέκλυζε την νικήτρια του Αλβανικού πολέμου Ελλάδα και κατέβαινε προς την Αθήνα. Τα γεγονότα που ακολούθησαν ήταν ραγδαία. Ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής αυτοκτόνησε την 18η Απριλίου 1941. Την 20η Απριλίου διορίστηκε αντιπρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου και υπουργός των Ναυτικών ο Ναύαρχος Σακελλαρίου. Την 21η Απριλίου ορκιζόταν ως πρωθυπουργός της χώρας ο Εμμανουήλ Τσουδερός.

Ήταν πλέον φανερό ότι ολόκληρη η χώρα θα κατελαμβάνετο από τον εχθρό. Αποφασίστηκε τότε, ο Βασιλεύς και η Κυβέρνηση να αναχωρήσουν από την Αθήνα για να συνεχίσουν τον αγώνα και να υπερασπιστούν τα συμφέροντα της χώρας. Ο Βασιλεύς και η Κυβέρνηση, τη αιτήσε του πρεσβευτού της Αγγλίας, εκάλεσαν και την διοίκηση της Τραπεζης της Ελλάδος να ακολουθήσει την Κυβέρνηση μεταφέρονσα την έδρα της Τραπεζης εκτός των τμημάτων της χώρας που θα κατελάμβανε ο εχθρός. Οι διοικητές της Τραπεζης Κ. Βαρβαρέσος και Γ. Μαντζαβίνος υπακούοντες στην πρόσκληση, ακολούθησαν το Βασιλέα και την Κυβέρνηση. Τους διοικητές της τραπέζης συνόδευσαν τρεις ανώτεροι υπάλληλοι, ο Αριστείδης Λαζαρίδης, ο Μίνως Λεβής και ο Σωκράτης Κοσμίδης.

Λίγο πριν, το Φεβρουάριο του '41 - κατά την επίσημη εκδοχή της τραπέζης -

όταν πλέον έγινε φανερή η πρόθεση της Γερμανίας να βοηθήσει την Ιταλία η οποία είχε χάσει τον αγώνα, η Τράπεζα έλαβε μέτρα δια την μεταφορά του χρυσού σε ασφαλές μέρος εκτός των Αθηνών. Προεκρίθη η Κρήτη, όπου στο υποκατάστημα της τραπέζης υπήρχαν αρκετά ασφαλή χρηματοκιβώτια. Ο χρυσός, ο οποίος ανήρχετο εις ουγκιάς καθαρού βάρους 610.796 και 431/000 έπρεπε πρώτα να τοποθετηθεί σε ασφαλή κιβώτια. Όταν έγινε αυτή η προπαρασκευαστική εργασία, την οποία μόνο τρεις ή τέσσερις γνώριζαν στην τράπεζα, εκλήθη το Ναυτικό Επιτελείο το οποίο έθεσε στη διάθεσή μας δυο αντιτορπιλικά, τον "Βασιλέα Γεώργιον" και την "Βασίλισσαν Όλγαν" τα οποία και μετέφεραν τον χρυσό στο Ηράκλειο.

Η μεταφορά έγινε στις αρχές Φεβρουαρίου 1941. Η αναχώρηση της Διοικήσεως της Τραπέζης από την Αθήνα μετά της Κυβερνήσεως και του Βασιλέως έγινε στις 22 Απριλίου του 1941. Οι ανώτεροι υπάλληλοι Λαζαρίδης, Λεβής και Κοσμίδης έλαβαν εντολή να μεταβούν στον Μαραθώνα και να επιβιβασθούν σε ένα από τα επίτακτα πλοία. Το ατμόπλοιο που επρόκειτο να επιβιβασθούν μόλις έφθασαν, βυθίστηκε από Γερμανικά Στούκας. Έτσι η τριάδα των υπαλλήλων αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Αθήνα και να φύγει το ίδιο βράδυ από τον Πειραιά με άλλο σπλιταγωγό. Το ίδιο βράδυ αναχωρούσε και η διοίκηση της Τραπέζης μετά της Κυβερνήσεως και του Βασιλέως με το αντιτορπιλικό "Βασίλισσα Όλγα".

Η επιβίβασή τους έγινε κάτω από τραγικές συνθήκες από μια παραλία των Μεγάρων. Πλάι στο αντιτορπιλικό ήταν μέσα στις φλόγες ένα ατμόπλοιο που είχε προ ολίγου βομβαρδισθεί από τα Γερμανικά αεροπλάνα. Με χίλιους κινδύνους έφθασαν το πρωί της 23ης Απριλίου 1941 στη Σούδα. Ο Βασιλεύς είχε φθάσει πριν από λίγες στιγμές με αεροπλάνο, συνοδευόμενος μόνον από τον πρωθυπουργό.

Δεν είχαν προλάβει να αποβιβασθούν καλά-καλά όταν μια νέα επιδρομή των Γερμανικών βομβαρδιστικών τους ανάγκασε όλους να καλυφθούν μέσα σε έναν ελαιώνα.

Από την Σούδα πήγαν στα Χανιά και η διοίκηση της Τραπέζης εγκατεστάθη εις το εκεί υποκατάστημα. Τα Γερμανικά αεροπλάνα που τώρα πια είχαν καταλάβει την Αθήνα και είχαν αποκτήσει αεροπορική βάση, έκαναν επιδρομές εναντίον των Χανίων τρεις και τέσσερις φορές την ημέρα.

Όταν άρχισε να διαγράφεται ως επικείμενη η κατάληψη της Κρήτης από τους Γερμανούς, άρχισαν να σκέφτονται την μετακίνησή τους από εκεί, αυτή την φορά στο εξωτερικό. Θέμα κύριο - λέει πάντοτε η επίσημη εκδοχή της τραπέζης - ήταν να περισώσουν το χρυσό του αποθέματος και να τον μεταφέρουν σε χώρα ασφαλή.

Αυτή η χώρα ήταν η Ν. Αφρική. Ο χρυσός θα έπρεπε να μεταφερθεί από το

Ηράκλειο στην Πραιτώρια, έδρα της Κεντρικής Τραπέζης της Νοτίου Αφρικής. Αποφασίστηκε ο χρυσός να μεταφερθεί πρώτα στη Σούδα και από εκεί να φορτωθεί σε άλλο πλοίο για το μακρινό του ταξίδι. Η μεταφορά του χρυσού από το Ηράκλειο στην Σούδα έγινε με ένα μικρό αγγλικό ρυμουλκό πλοίο(!) που λεγόταν "Σάλβια" και εκυβερνάτο από έναν έφεδρο αξιωματικό(!) του αγγλικού εμπορικού στόλου. Υπό διαρκείς επιθέσεις των Στούκας ο χρυσός μεταφέρθη από το υποκατάστημα Ηρακλείου στον λιμένα του Ηρακλείου και από εκεί φορτώθηκε στο ρυμουλκό, στο μικρό πλήρωμα του οποίου προσετέθησαν ως συνοδοί του χρυσού οι υπάλληλοι της Τραπέζης Αριστείδης Λαζαρίδης και Μίνως Λεβής.

Όταν ξεκίνησε το "Σάλβια", τα Στούκας τα οποία το παρακολουθούσαν, επιτέθηκαν εναντίον του. Ο κυβερνήτης του ρυμουλκού κατόρθωσε τότε με τα μικρά αντιαεροπορικά πολυβόλα να καταρρίψει(!) δυο από τα Γερμανικά αεροπλάνα. Υπό συνεχή συναγερόμ και με τον χρυσό όλο στο κατάστρωμα(!) του ρυμουλκού, το "Σάλβια" έφτασε τέλος στην Σούδα. Από εκεί άρχισε ένα πιο δύσκολο εγχείρημα. Τα κιβώτια του χρυσού έπρεπε να μεταφερθούν από το "Σάλβια" στο πλοίο που είχε ορίσει ο Άγγλος Ναύαρχος να παραλάβει τον χρυσό και να τον μεταφέρει στην Αλεξάνδρεια, πρώτο σταθμό του ταξιδιού.

Ο Άγγλος Ναύαρχος της Μεσογείου, παρ' όλο ότι εμαίνετο η ναυμαχία το προηγούμενο απόγευμα και την ημέρα εκείνη στο Κρητικό Πέλαγος, είχε δεχτεί να αποσπάσει από την μοίρα του μία αξιόμαχη μονάδα - το καταδρομικόν "Διδώ" - και να το θέσει στη διάθεση της Τραπέζης της Ελλάδος για τη μεταφορά του χρυσού. Πάλι υπό συνεχή συναγερόμ και βομβαρδισμό των Στούκας, ο χρυσός μεταφορτώθη στο καταδρομικό με την βοήθεια των Άγγλων ναυτών. Πλάι στη "Διδώ" που τα πυροβόλα της συνεχώς έβαλλαν άρχισε βληθέν να καίεται ένα Δανικό πλοίον. Όλη αυτή η επιχείρηση έγινε με απίστευτη νευρικότητα, διότι ο Άγγλος κυβερνήτης φοβούμενος για το πλοίο του, βιαζόταν να το θέσει σε κίνηση, και υπήρχε κίνδυνος ένα μέρος του πολυτίμου φορτίου, καθώς φορτωνόταν να πέσει στην θάλασσα.

Ευτυχώς η μεταφορά έγινε στα κύτη του "Διδώ" χωρίς καμιά ζημιά. Μόνον ένα κιβώτιο καθώς μεταφερόταν στο κύτος του καταδρομικού, έσπασε και το κατάστρωμα γέμισε με χρυσές λίρες. Αυτό ανησύχησε πολύ(!) τον Άγγλο Κυβερνήτη και διέταξε ένα συνεργείο ναυτών, ενώ το "Διδώ" έπλεε πλέον προς Αλεξάνδρεια, να μαζέψει τις χρυσές λίρες. Όλες λοιπόν οι λίρες του κιβωτίου που είχαν σκορπίσει βρέθηκαν. Εκτός μιας...

Έπειτα από λίγες ημέρες, η Διοίκηση της Τραπέζης της Ελλάδος χωρίστηκε στα δύο. Ο πρωθυπουργός μαζί με τον Διοικητή της Τραπέζης αναγκάστηκαν να απομακρυνθούν σε ένα χωριό, μια περίπου ώρα μακράν του υποκαταστήματος Χανίων. Εκεί απεκλείσθησαν, διότι εν τω μεταξύ άρχισαν να πίπτουν οι Γερμανοί αλεξιπτωτιστές. Ο υποδιοικητής της τραπέζης έμεινε στα Χανιά για

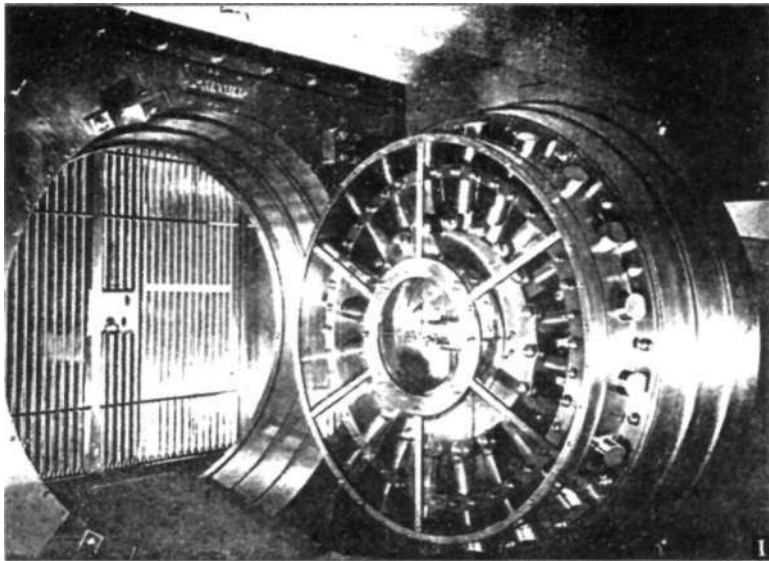

να προνοήσει για την μεταφοράν όλων στην Αίγυπτο όπου αποφασίστηκε να καταφύγουν. Ο Βασιλεύς, ο πρωθυπουργός και ο διοικητής της τραπέζης της Ελλάδος αναγκάστηκαν να πάνε πεζοί στο άλλο άκρο του νησιού, δηλαδή από την πλευρά της Μεσογείου προς την πλευρά του Λιβυκού πελάγους, όπου θα επεβιβάζοντο αντιτορπιλικού για να φθάσουν στην Αλεξάνδρεια.

Όταν επιτέλους έφθασαν στην Αλεξάνδρεια, είχαν ήδη μεταφερθεί εκεί και τα κιβώτια του χρυσού τον οποίο αποθήκευσαν προσωρινά στο Υποκατάστημα της Εθνικής Τραπέζης της Αιγύπτου. Η κυβέρνηση και η Διοίκηση της Τραπέζης εγκατεστάθηκαν τότε στην Αλεξάνδρεια. Είχαν πλέον να φροντίσουν για την περαιτέρω τύχη του χρυσού. Μετά από παραμονή ενός μηνός στην Αλεξάνδρεια, το κεντρικό της Τραπέζης μεταφέρθηκε στο Κάιρο. Με συμφωνία των Συμμαχικών Αρχών σχεδίασαν τη μεταφορά του χρυσού της τραπέζης, μέσω του Σουέζ εις την Πραιτώρια, όταν νέες δυσκολίες εμφανίστηκαν.

Όταν η Διοίκηση της Τραπέζης της Ελλάδος εξήτησεν από την Εθνική Τράπεζα της Αιγύπτου να της παραδώσει τον χρυσό που είχε εναποθηκευθεί στο Υποκατάστημα της Αλεξανδρείας, η Αιγυπτιακή Τράπεζα αρνήθηκε. Μόνον κατόπιν επεμβάσεως του βασιλέως Γεωργίου του Β' εδέχθη να παραδώσει τον χρυσό.

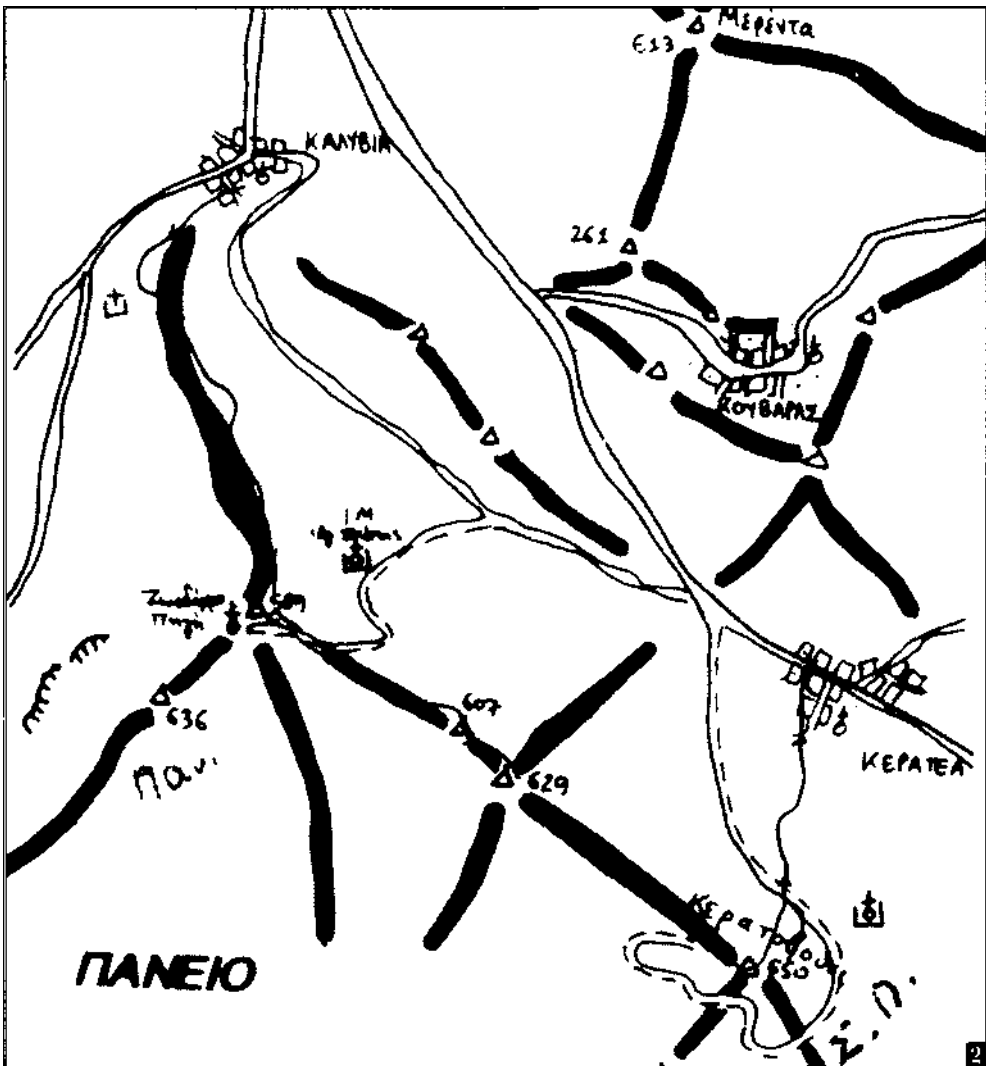
Έτσι ο χρυσός τοποθετήθηκε σε φορτηγά αυτοκίνητα και υπό την συνοδεία τανκς τον μετέφεραν μέσω της Ερήμου στο Σουέζ. Εκεί φορτώθηκε σε επίτακτο εμπορικό πλοίο, στο οποίο επιβιβάστηκε και ο Διευθυντής Λαζαριδής. Ο χρυσός λοιπόν μετεφέρθη στο Durban της Ν. Αφρικής. Εν τω μεταξύ εκεί έφθασαν και

1. Απ' αυτά τα Χρηματοκιβώτια του Θησαυροφυλακίου της Τραπέζης της Ελλάδος βγήκε ο αποθεματικός χρυσός μας. Πότε μπήκε όμως; Ή μήπως δεν μπήκε καθόλου;
2. Χάρτης με τις πιθανές τοποθεσίες της απόκρυψης του Χρυσού στο Πάνειο Ορος. Πού όμως;

οι υπόλοιποι. Εκεί φορτώθηκε σε ειδική αμαξοστοιχία που παρεχώρησε ο Στρατάρχης Γιάν Σματς. Ο χρυσός μεταφέρθηκε στο Germiston του Τρανσβαάλ, όπου του έγινε έλεγχος και άρχισε η διαδικασία τήξεως του χρυσού. Ο χρυσός αποτελείτο από διάφορα χρυσά νομίσματα και ράβδους που είχαν προέλθει από την τήξη χρυσών αντικειμένων στην Ελλάδα και έπρεπε να μετατραπεί σε ομοειδείς ράβδους που να περιέχουν τον κανονισμένο βαθμό καθαρότητας. Από την τήξη του χρυσού η οποία έγινε με την επίβλεψη της South African Reserve Bank στο Germiston προέκυψε χρυσός βάρους 608.350 και 790/000.

Ο χρυσός αυτός σε ράβδους μεταφέρθηκε στην Πραιτώρια, όπου και ετέθη

προς φύλαξιν στα θησαυροφυλάκια της South African Reserve Bank. Τα έξοδα της μεταφοράς και της ανατήξεως του χρυσού υπήρξαν ελάχιστα, διότι λόγω των ειδικών μέτρων ασφαλείας που είχαν ληφθεί, απεφεύχθη να πληρωθούν ασφάλιστρα τα οποία θα έφθαναν σε 500.000 λίρες. Αυτό είναι το χρονικό της διάσωσης του εις χρυσόν αποθέματος της Τραπεζής της Ελλάδος.

Όταν ο Άγγλος πρεσβευτής Πάλαιρετ εισηγήθηκε όπως η διοίκηση της τραπέζης ακολουθήσει την κυβέρνηση και τον Βασιλέα στην Κρήτη, βέβαια δεν είχε κατά νου τη σωτηρία της διοικήσεως της τραπέζης παρά μόνον τον αποθεματικό χρυσό της Ελλάδος. Ήλπιζε φυσικά ότι ο χρυσός θα κατέληγε στην Τράπεζα της Αγγλίας στο Λονδίνο. Γι' αυτό, όταν το μεγαλύτερο του εμπόδιο - ο Ιωάννης Μεταξάς - εξέλιπε, άρχισε να δραστηριοποιείται ποικιλοτρόπως. Έτσι με τη βοήθεια και των τεκτονικών στοών έπεισε την αποκεφαλισμένη κυβέρνηση της χώρας αλλά και τον βασιλέα να αναχωρήσουν και να διεξάγουν τον αγώνα εναντίον του άξιονος μακράν της Ελλάδος. Η επίσημη εκδοχή της Τραπεζής περί μεταφοράς του χρυσού τον Φεβρουάριο του 1941 στην Κρήτη γεννά πολλά ερωτηματικά.

Ο τόσο πολύτιμος χρυσός, η περιουσία του ελληνικού λαού γιατί θα έπρεπε να "ταξιδεύσει" για να προφυλαχθεί; Ένα οποιοδήποτε ταξίδι στην τόσο ταραγμένη από πολεμικές περιπέτειες θάλασσα, δεν ήταν πολύ επικίνδυνο; Και γιατί θα ήταν ασφαλής αλλού και όχι στην Αθήνα; Φυσικά η μεταφορά του από την τράπεζα της Ελλάδος ήταν επιβεβλημένη, ειδάλως θα έπεφτε στα χέρια των Γερμανών. Αρκούσε όμως η μεταφορά του κάπου άλλου, εκτός της τραπέζης.

Τι άραγε εννοεί η εκδοχή της Τραπεζής, ότι τρεις ή τέσσερεις εκ των υπαλλήλων ε γνώριζαν την μεταφορά; Ποίοι μερίμνησαν για τα ξύλινα κιβώτια; Ποιοί τα έφτιαξαν; Ποίοι τα μετέφεραν στην Τράπεζα και τέλος ποιοί τα γέμισαν με το χρυσό; Και γιατί στην Κρήτη; Θα πρέπει να θυμηθούμε ότι οποιοδήποτε ταξίδι στην θάλασσα ήταν επικίνδυνο. Τα υποβρύχια, τα αεροπλάνα, οι διάφοροι στόλοι, αποτελούσαν βεβαίως κινδύνους ακόμη και για ένα αντιτορπιλικό ή και δυο. Εξάλλου η γερμανική κατασκοπεία και μάλιστα λίγο πριν η Γερμανία επιτεθεί ήταν σε πλήρη ετοιμότητα. Να προετοιμάσει με πληροφορίες την εισβολή αλλά και να αναφέρει όλες τις αναχωρήσεις πλοίων, αεροπλάνων κ.λ.π. Έτσι μια αναχώρηση των δύο αντιτορπιλικών μας από ένα κοντινό λιμάνι προς την Αθήνα και η πλεύση τους προς Κρήτη θα σήμαινε συναγερμό.

Αυτά βέβαια τα γνώριζαν αυτοί που είχαν αποφασίσει την επιχείρηση. Μόνο και μόνο ότι μετέφεραν την περιουσία του ελληνικού λαού εν καιρώ πολέμου και το πόσο θα είχε τον χρυσό αυτό ανάγκη η χώρα μετά τον πόλεμο, ήταν επιχειρήματα αρκετά ώστε να μην αποφασίσουν κάτι τέτοιο. Κι όμως...

Βέβαια και να έφθαναν σώα τα πλοία στον προορισμό τους - εννώς τον τελικό προορισμό στο εξωτερικό - πώς ήταν σίγουροι ότι θα επιστρεφόταν ο χρυσός αυτός μεταπολεμικά; Η ίδια τράπεζα αναφέρει την δυσκολία της επιστροφής του χρυσού από την Αιγυπτιακή Εθνική Τράπεζα, η οποία αρχικώς αρνήθηκε. Και στο κάτω-κάτω πώς ήξεραν ότι θα ήταν ασφαλής η Κρήτη; Είναι δυνατόν η Γερμανία αφού κατελάμβανε την υπόλοιπη Ελλάδα να άφηνε την Κρήτη;

Ένα φρούριο του εχθρού στο Νότο;

Η απόφαση λοιπόν της Εθνικής Τραπέζης, πρώτα να μεταφερθεί ο χρυσός μακράν των Αθηνών και δεύτερον στην Κρήτη - γιατί είχε ασφαλή χρηματοκιβώτια(!) - ήταν ανεύθυνη, επικίνδυνη και όχι εκ των πραγμάτων επιβεβλημένη. Ακολούθως, όταν οι Γερμανοί επιτίθενται εναντίον της Κρήτης, αρχικά ρίπτοντας αλεξιπτωτιστές και ακολούθως με απόβαση, βάζουν σε ακόμη μεγαλύτερο κίνδυνο τον αποθεματικό χρυσό της Ελλάδος.

Η μεταφορά του χρυσού από το Ηράκλειο με ρυμουλκό(!) είναι τουλάχιστον εξοργιστική. Το νησί έχει ήδη καταληφθεί κατά το ήμισυ. Αλλεπάλληλα κύματα αεροπορικών επιδρομών κτυπούν καθ' όλο το 24ώρο και ιδού αποπλέει ένα ρυμουλκό με το χρυσό της Ελλάδος, ενώ ο ουρανός είναι πλήρης αεροπλάνων, πολυβολισμών και κανονιοβολισμών, αλλά το ρυμουλκό με κυβερνήτη έναν... έφεδρο και μάλιστα του εμπορικού ναυτικού, όχι μόνο τολμά, αλλά καταρρίπτει και δυο από τα εφορμούντα αεροσκάφη. Και τα άλλα τι κάνουν; Το αφήνουν να φύγει γιατί φοβήθηκαν το ρυμουλκό που εφέρετο ως ο... αγγλικός λέων! Τέλος πάντων, το ρυμουλκό με όλο το χρυσό επί του καταστρώματος(!) και με τα στούκας συνεχώς επιτιθέμενα φθάνει στην Σούδα εντελώς ανέπαφο.

Εκεί βέβαια ο χρυσός έπρεπε να μεταφορτωθεί στο καταδρομικό "Διδώ" (επιτέλους!) που δέχτηκε να παραχωρήσει για τη μεταφορά ο Άγγλος ναύαρχος της Μεσογείου. Η μεταφόρτωση έγινε υπό συνεχή πυρά των Γερμανικών αεροπλάνων και πάλι δεν συνέβη τίποτε. Λες και οι πιλότοι της LUFFTWAFFE είχαν τυφλωθεί από τον αστράπτοντα εντός των κιβωτίων χρυσό και δεν έβλεπαν το καταδρομικό που έπρεπε να ήταν πρωτεύων στόχος. Εκεί, κατά την μεταφορά σπάει ένα από τα κιβώτια και οι λίρες διασκορπίζονται. Κατά την επίσημη εκδοχή της τραπέζης οι λίρες μαζεύονται (ενώ τα στούκας επιτίθενται συνεχώς) και μετριοούνται. Δεν λείπει παρά μόνο μία! Και το "Διδώ" εντελώς ανέπαφο φθάνει στην Αλεξάνδρεια.

Μετά την περιπέτεια της αρνήσεως της Αιγυπτιακής Τραπέζης να παραδώσει τον χρυσό, πήραν την απόφαση να μεταβούν στην Ν. Αφρική ως τον πλέον ασφαλή τόπο. Εδώ ας μου επιτραπεί να πω ότι η Νότιος Αφρική την εποχή εκείνη ήτο στα πρόθυρα εμφυλίου πολέμου! Οι μεν Boers και η ηγεσία τους ήταν συμπαθούντες προς τον Άξονα, ενώ ένας παλαιός Boer που είχε αποσκιρ-

τήσει, ο Γιάν Σματς, ήταν επικεφαλής των Αγγλόφιλων. Εκεί λοιπόν στις αποθήκες της S. African Reserve Bank της Πραιτώριας εναποθηκεύθει ο χρυσός της Τραπέζης - πάντοτε κατά την εκδοχή της Τραπέζης.

Σήμερα, το 1999, ο χρυσός αυτός φέρεται - θεωρητικώς τουλάχιστον - ότι παραμένει στην Νότιο Αφρική, αφού πουθενά δεν γίνεται καμμία μεία περί της επιστροφής του! Ο Έλληνας πρωθυπουργός του πολέμου Ι. Μεταξάς, ένας πολύπειρος πολιτικός και στρατιωτικός που είχε διαδραματίσει σημαντικούς ρόλους σε μια εποχή πολύ σημαντική για την χώρα μας, κατανοούσε απόλυτα τη σημασία αυτού του αποθεματικού χρυσού για την μεταπολεμική περίοδο και δεν ήθελε με κανένα τρόπο την απομάκρυνση του χρυσού από το ελληνικό έδαφος. Σχετικά με το αποτέλεσμα του πολέμου δεν έτρεφε αυταπάτες. Ήξερε καλά πώς ένας νικηφόρος στρατός μπορούσε να αναγκαστεί σε ήττα μόνο και μόνο από τις περιστάσεις. Φοβόταν για την τύχη του χρυσού της Ελλάδος.

Ο φόβος του αυτός ήταν μην τυχόν, με πρωτοβουλία του βασιλέως Γεωργίου του Β' και υπό την πίεση του Άγγλου πρεσβευτή Πάλαιρετ και των τεκτονικών στοών, ο χρυσός μεταφερθεί στο Λονδίνο. Ήξερε πολύ καλά επίσης ότι παρ' όλες τις υποσχέσεις του Άγγλου πρωθυπουργού Τσώρτσιλ ότι η Ελλάδα θα καθίσει στο τραπέζι των νικητών μετά τον πόλεμο, όταν θα ερχόταν η ώρα στις απαιτήσεις της Ελλάδος για Κύπρο και Β. Ήπειρο θα προστίθετο και αυτή. Να πάρει δηλαδή πίσω από την Αγγλία τον αποθεματικό της χρυσό. Αυτό θα ήταν πολύ δύσκολο για την Ελλάδα και θα έβαζε σε πλεονεκτική θέση την Αγγλία. Από το άλλο μέρος, καταλάβαινε ότι μια απόβαση της Γερμανίας στο πλευρό της ηττηθείσης Ιταλίας θα ισοδυναμούσε αργά ή γρήγορα με την κατάληψη της Ελλάδος. Τότε ο χρυσός θα κατέληγε στο Βερολίνο.

Η Ελλάδα όμως θα είχε μεγίστη ανάγκη του χρυσού αυτού για να επουλώσει τις πληγές της μετά τον πόλεμο. Πώς λοιπόν θα το κατόρθωνε αυτό; Μόνο αν ο χρυσός έμενε στην Ελλάδα! Θα έπρεπε λοιπόν να εκπονηθεί κάποιο σχέδιο, έτσι ώστε ο χρυσός με πλήρη μυστικότητα να μεταφερθεί μεν μακριά από την Τράπεζα, οπότε οι κατακτητές να βρουν τα θησαυροφυλάκια άδεια και, από το άλλο μέρος, να μην εγκαταλείψει την Ελλάδα και να πέσει σε περιπέτειες, εκμεταλλευθείς ή και να χαθεί. Έμενε να επιλεγεί αυτή η θέση που θα κρυβόταν ο χρυσός. Μία τέτοια θέση που πρώτα απ' όλα δεν θα είχε ανάγκη οπωσδήποτε "ασφαλών θυσαυροφυλακίων" αλλά ούτε καν θυσαυροφυλακίων. Κατά δεύτερον, λογικά, θα έπρεπε να ήταν κοντά εκεί που έπαλλε η καρδιά του έθνους, δηλαδή στην Αθήνα! Κατ' αυτόν τον τρόπο η μεταφορά θα εγκυμονούσε τους μικρότερους κίνδυνους, θα χρειάζονταν μέσα μεταφοράς που δεν θα προκαλούσαν την προσοχή, μόνον πολύ μικρός αριθμός εμπίστων προσώπων θα το εγνώριζε και τέλος η όλη επιχείρηση δεν θα διαρκούσε περισσό-

τερο από μία νύχτα.

Η επιχείρηση βέβαια δεν ήταν και τόσο εύκολη, λόγω του βάρους του μεταφερόμενου χρυσού. Αν ο χρυσός αριθμούσε κατά την εκδοχή της Τραπέζης 600.000 ουγκιές, τότε το συνολικό του βάρος θα έφθανε τους 19 τόνους οι οποίοι ήθελαν 640 κιβώτια που το κάθε ένα απ' αυτά θα είχε 30 kg χρυσού. Εδώ φυσικά κατανοούμε τη μεγάλη δυσκολία της μεταφοράς του χρυσού σύμφωνα με την εκδοχή της τραπέζης π.χ. από το Ηράκλειο στο ρυμουλκό και στην Σούδα από το ρυμουλκό στο αντιτορπιλικό "Διδώ" και βέβαια υπό την συνεχή πίεση των γερμανικών βομβαρδιστικών. Ούτε καν εν ώρα μάχης ο Κυβερνήτης θα μπορούσε να διαθέσει μερικούς από το πλήρωμά του, όταν μάλιστα ο αριθμός των ναυτών ενός αντιτορπιλικού την εποχή εκείνη ήταν ακριβώς ίσος με τις θέσεις που έπρεπε να καλύψουν στο πλοίο. Πιθανώς αδύνατο εγχείρημα με τέτοιες συνθήκες.

Έτσι λοιπόν ένα βράδυ - πλησίαζαν Χριστούγεννα του 1940 - ενώ ο λαός είχε αρχίσει να γιορτάζει τις νίκες του στρατού του στην Αλβανία, ο Μεταξάς ήταν πολύ ανήσυχος. Προαισθανόταν πολλά πράγματα. Έβλεπε τους Γερμανούς να επιτίθενται εναντίον της Ελλάδος, κάνοντάς την να μπαίνει όλο και πιο πολύ στην σιδερένια αγκαλιά της Αγγλίας. Και ο καιρός περνούσε τόσο γρήγορα. Κάτι του έλεγε ότι ο καινούριος χρόνος καλά-καλά δεν θα τον εύρισκε στις επάλξεις. Έπρεπε να τελειώνει με όλα όσο γρηγορότερα μπορούσε. Και με τον αποθεματικό χρυσό τι θα έκανε; Θυμήθηκε ότι είχε κάνει σχέψεις στο τι έμελλε να συμβεί αν οι Γερμανοί έμπαιναν στην Αθήνα, σχέψεις που είχε μεταφέρει στο χαρτί, σενάρια για ώρες ανάγκης. Αυτές οι ώρες ήταν πλέον εδώ.

Δύο μόνον μέρες χρειάστηκε ο Μεταξάς να βάλει σε ενέργεια το σχέδιο μεταφοράς.

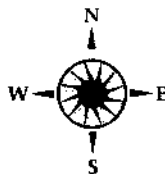
Η φάλαγγα των στρατιωτικών αυτοκινήτων με δύο αυτοκίνητα συνοδείας καθώς και 2 MERCEDES άφησε πίσω της το σκοτεινό κτήριο της Τραπέζης γύρω στις μία το πρωί. Πήραν την έρημη λεωφόρο Συγγρού και κατέληξαν στον παραλιακό στρίβοντας αριστερά και από 'κει συνέχισαν ευθεία, θα ήταν περίπου 2.30 η ώρα όταν έφτασαν στο Λαγονήσι. Από 'κει έστριψαν αριστερά προς την Τραπουριά, μετά δεξιά πέρασαν από την Φοινικιά και πήραν σιγά-σιγά το στενό δρόμο προς τον Όλυμπο και κάπου κοντά στο Κερατοβούνι σταμάτησαν.

Το ξεφόρτωμα και η απόκρυψη του αποθεματικού χρυσού της Ελλάδος έγινε με εντολή του επικεφαλής Ταγματάρχου σε τρία επιλεγμένα από πριν σημεία και κράτησε μέχρι τις 7.00 το πρωί. Οι επιλεγμένες θέσεις είχαν "ετοιμαστεί" και εντοπιστεί τις προηγούμενες ημέρες, ενώ ταυτόχρονα είχαν αφαιρεθεί όλες οι σηματοδοτήσεις. Το πρόσωπο κλειδί ήταν μόνον ο Ταγματάρχης. Αυτός οδήγησε, αυτός επέβλεψε, αυτός τέλος έδωσε την διαταγή της επιστροφής.

Το φως τους βρήκε στην παραλιακή οδό. Μετά μια ημέρα, ο Ταγματάρχης ανεχώρησε για την Αλβανία όπου και σκοτώθηκε. Ο χρυσός δεν αναφέρεται πουθενά ότι επέστρεψε μετά τον πόλεμο. Ίσως είναι ακόμη εκεί. Εκτός αν υπήρξε η όλη επιχείρηση μέρος μόνο ενός μεγαλύτερου σχεδίου, του οποίου οι λεπτομέρειες αναπτύχθηκαν και εκτελέστηκαν αργότερα.

Ο τόπος της επιχείρησης φαίνεται όμως ότι δεν έχει πει την τελευταία λέξη. Το παλαιότατο εκκλησάκι, το σπήλαιο του Πανός που φιλοξένησε πολλές φορές και πειρατές που τα πλοία τους έβρισκαν καταφύγιο στον ασφαλή όρμο της Λομπάρδας, έχουν την φήμη πολλών κρυμμένων θησαυρών διεσπαρμένων στην ευρύτερη περιοχή του Πανείου όρους. Ο Μεταξάς μπορούμε να πούμε πως μερίμνησε για την πατρίδα του και μετά θάνατον...

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΜΑΣ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

Σήμερα, όταν ακούμε το όνομα Κεραμεικός, αμέσως σκεφτόμαστε το αρχαίο Νεκροταφείο. Τούτο βέβαια δεν είναι σωστό, γιατί τότε Κεραμεικός ονομαζόταν η περιοχή που εκτείνεται ΒΔ της αγοράς μέχρι το τέλος της πόλης, εκεί όπου υπήρχαν οι σημαντικότερες πύλες της Αρχαίας Αθήνας, απ' όπου ξεκινούσαν οι δρόμοι με κατεύθυνση την Ελευσίνα ο ένας, και την Ακαδημία ο άλλος. Εκεί υπάρχει το γνωστό Δίπυλο, από όπου διέτρεχε ένας μεγάλου πλάτους "Δρόμος" που ξεκινούσε από την είσοδο της πόλης (Δίπυλο) και κατέληγε στην Ακρόπολη μέσω της Αγοράς. Πρόκειται για το δρόμο που χρησιμοποιόταν για την πομπή των Παναθηναίων. Η ονομασία της περιοχής αυτής, όπως έμεινε σε μας, οφείλεται στις εγκαταστάσεις εργαστηρίων κεραμικών.

Αυτός ο χώρος (του νεκροταφείου) που επισκεπτόμαστε, είναι μόνο ένα μικρό μέρος του αρχαίου νεκροταφείου. Βρίσκεται στο τέρμα της οδού Ερμου και ορίζεται στα βόρεια από την οδό Πειραιώς και την εκκλησία της Αγ. Τριάδος. Το μέρος του τείχους που σώζεται είναι ορατό στα ΝΑ του αρχαιολογικού χώρου, εκεί ακριβώς στο μέρος των δυο πυλών. Το χώρο διαρρέει με κατεύθυνση ΝΑ-ΒΔ ο ποταμός Ηριδανός, περνώντας μέσω της μια πύλης του τείχους. Ο ποταμός πήγαζε από τον Λυκαβηττό, διέσχιζε την Αθήνα από Α προς Δ και στο μεγαλύτερο μέρος του έρεε υπόγεια.

Η χρήση του Νεκροταφείου αρχίζει από την προϊστορία και διατηρήθηκε

μέχρι και το τέλος της αρχαιότητας. Το τείχος της πόλης, από εκεί που αρχίζει το νεκροταφείο, έγινε την εποχή του Θεμιστοκλή και επίσης διεχώρισε το νεκροταφείο από την πόλη. Το τείχος έχει σήμερα περίπου 200 μέτρα μήκος και το τμήμα του που σώζεται βρίσκεται στην ΝΑ γωνία του χώρου. Μαζί του σώζονται και δυο πύλες που οδηγούσαν εκτός της πόλης, προς τους κοντινούς δήμους, περιοχές και πόλεις, όπως της Ακαδήμειας, της Ελευσίνας, των Μεγάρων, και της Θήβας μέσω των Δήμων Ερυθρών και Ελευθερών. Αυτά πρέπει να τα γνωρίζουμε, γιατί δεν είναι τυχαίο ότι εδώ δημιουργήθηκε και το Δημόσιο Νεκροταφείο.

1. Η πύλη στο Νότιο μέρος του τείχους, η ονομαζόμενη Ιερά, λόγω του ότι άρχισε από εδώ η Ιερά οδός. Την μισή πύλη κατελάμβανε ο ποταμός Ηριδανός.

2. Κάτω ακριβώς από την Αγία Τριάδα. Τι λόγος υπήρχε να χτιστεί ο Χριστιανικός Ναός ακριβώς εδώ; Και μάλιστα σε μία εποχή που θα μπορούσε να χτιστεί οπουδήποτε;

Η πρώτη πύλη που συναντούμε είναι Νότια σε σχέση με την θέση της στο τείχος, και ονομάζεται Ιερά. Η ονομασία της οφείλεται στην Ιερά οδό που ξεκινούσε απ' αυτήν, κατέληγε στην Ελευσίνα και που την πορεία της ακολουθούσε η πομπή των Μεγάλων Μυστηρίων. Σχηματίζεται από ένα βαθύ διάδρομο με υψηλούς τοίχους, που στις

δυο άκρες τους ήταν ενισχυμένοι από γωνιακούς πύργους. Στο βάθος του διαδρόμου υπήρχε διπλό θυραίο άνοιγμα. Είναι πολύ εντυπωσιακό ότι το μισό πλάτος της πύλης - το αριστερό για τον εισερχόμενο - κατελάμβανε η κοίτη του Ηριδανού.

Την απόσταση μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης πύλης, μήκους περίπου 40 μέτρων, καταλαμβάνει τμήμα του τείχους με διαφορετική δόμηση. Η δεύτερη και μεγαλύτερη σε διαστάσεις πύλη, είναι γνωστή ως "Δίπυλο". Αυτή διαμόρφωσε μια μεγάλη εσωτερική αυλή διαστάσεων 41 μ. χ 22μ. μεταξύ των έξω και των μέσα θυρών. Στο βάθος της αυλής που σχημάτιζε η πύλη, ανοιγόταν διπλή θύρα, έξω και η ονομασία Δίπυλο. Ο χώρος έξωθεν του Κεραμεικού, δηλαδή έξωθεν των πυλών και του τείχους, είναι αυτός που καταλαμβάνεται στο μεγαλύτερο του μέρος από τάφους.

Ο δρόμος από το Δίπυλο ήταν πλαισιωμένος κατά μήκος των πλευρών του από δημόσιους τάφους. Μνημεία που η ίδια η πόλη έσθησε για τα πιο επιφανή της τέκνα. Εκεί υπήρχαν οι τάφοι του Θρασύβουλου, του Περικλή, του Χαβρία, του Κλεισθένη, του Αρμοδίου και του Αριστογείτονα κ.ά. Σ' αυτόν τον χώρο πρέπει να βρισκόταν και το Δημόσιο Σήμα, όπου σχηματίζονταν τύμβοι από τις κοινές ταφές των πεσόντων για την σωτηρία της πατρίδας. Στο σημείο αυτό βέβαια θα εκφωνήθηκε από τον Περικλή ο Επιτάφιος λόγος για τους πρώτους νεκρούς του Πελοποννησιακού Πολέμου.

Από τους δημόσιους αυτούς τάφους μόνο δύο μνημεία σώζονται. Ο τάφος των Λακεδαιμονίων που σκοτώθηκαν το 403 π.Χ. στον Πειραιά συμμετέχοντας στην πτώση των 30 τυράννων, και το μνημείο του Αγνώστου Νεκρού. Ο τάφος των Λακεδαιμονίων βρίσκεται στην νότια πλευρά του δρόμου και στο μέσον περίπου του τμήματος που έχει ανασκαφεί. Έχει επένδυση από μαρμάρινες πλάκες όπου είναι χαραγμένα τα ονόματα των πεσόντων. Μεταξύ αυτών, οι στρατηγοί Χαίρων και Θίβραχος, καθώς και ο Ολυμπιονίκης Λακράτης.

Το μνημείο του Αγνώστου Νεκρού βρίσκεται από την ίδια πλευρά, αλλά φαίνεται μόνο το μισό. Το υπόλοιπο βρίσκεται κάτω από το οδόστρωμα της σημερινής οδού Πειραιώς!

Πριν απ' αυτά τα δύο μνημεία, μέσα στο χώρο υπάρχουν δύο "τούμπες", οι οποίες αν κρίνουμε από τους τύμβους των Πλαταιέων και των Αθηναίων πρέπει να είναι πολυανδρικοί τάφοι που περιέργως δεν έχουν ανασκαφεί. Η πιο πρόσφατη ανασκαφή έχει γίνει ακριβώς δίπλα από τον φράκτη που χωρίζει τον αρχαιολογικό χώρο από την οδό Σαλαμίνας, στην γωνία με την οδό Ψαρομηλίγγου. Η ιερά οδός εμφανίζει μεγάλο ενδιαφέρον, ιδίως εκεί που "κόβεται" δυστυχώς από την οδό Πειραιώς. Η αγία Τριάς έχει χτιστεί εντός του ταφικού χώρου, πράγμα που ίσως λέγει πολλά.

Από το μέρος της Ιεράς οδού, όταν κανείς πλησιάζει τον παλινό τοίχο της

εκκλησίας, θα δει πολύ ενδιαφέροντα πράγματα. Κάτι "κόβει" η ανέγερση της εκκλησίας στο μέρος εκείνο! Γιατί άραγε την εποχή που κτίσθηκε η εκκλησία της Αγ. Τριάδος έπρεπε να ανεγερθεί μέσα στο χώρο που στο κάτω-κάτω ήταν αρχαιολογικός; Τι ήθελε να κρύψει; Πολύ θα θελα να επισκεφθώ τα υπόγεια της εκκλησίας. Αν κανείς σταθεί πίσω από τον πλαϊνό τοίχο της εκκλησίας σε ευθεία γραμμή και όπως φαίνεται στην περιοχή του Κεραμεικού ακριβώς πίσω από τις πύλες που αναφέραμε πιο πάνω, ό,τι ακριβώς κάνει η εκκλησία της Αγ. Τριάδος "εισβάλλοντας" μέσα στον ταφικό χώρο και καλύπτοντας ποιος ξέρει τι, το ίδιο ακριβώς κάνει και η Εβραϊκή Συναγωγή από το άλλο μέρος! Γιατί στην ανατολική πλευρά βρίσκεται η οδός Μελιδώνη, με την συναγωγή και όλα τα άλλα σχετικά (σχολείο της Εβραϊκής Κοινότητας κ.λ.π.).

Μα καλά, δεν βρέθηκε άλλος χώρος στην αραιοκατοικημένη τότε Αθήνα για να χτιστούν αυτοί οι δυο ναοί, παρά στο Αρχαίο Νεκροταφείο της Αθήνας;

Γιατί;

Και πραγματικά το αρχαίο νεκροταφείο μοιάζει να ασφυκτιά μεταξύ των ξένων προς αυτό ιερατείων. Για τις σχετικές ανασκαφές που έγιναν στο πρόσφατο παρελθόν, ανεγράφη στις εφημερίδες ότι αυτές έγιναν η αιτία να βρεθεί ακριβώς το σημείο του Δημοσίου Σήματος και μάλιστα ο τάφος του Περικλέους. Παρ' όλο που ακόμη περιμένουμε επίσημη ανακοίνωση των αρχαιολόγων, εντούτοις η εύρεση του τάφου του Περικλέους, καθώς δηλώνει η αρμοδία Αρχαιολογική Εφορία (Αιόλου 1), δεν είναι αληθής. Εντούτοις εμείς περιμένουμε με ανυπομονησία την ανακοίνωση, που πραγματικά έπρεπε ήδη να έχει γίνει, γιατί την οφείλουν στους Αθηναίους και στην Αθήνα. Να γίνει γρήγορα, γιατί ίσως ψάχνουν και άλλοι από τίποτε υπόγεια να βρουν τους τάφους του Αρμοδίου και του Αριστογείτονος!

Ενδιαφέρον, εκτός του τόπου, υπάρχει και στο εξής: σε μερικές εποχές του νεκροταφείου, αν και γενικά συνηθιζόταν να τοποθετείται εντός του τάφου τεφροδόχος με την τέφρα του καιόμενου νεκρού, εντούτοις θαβόταν ο νεκρός όπως και σήμερα. Τι γίνονται συνήθως τα κόκκαλα των νεκρών από τους τάφους (πάρα πολλούς) που έχουν ανοίξει, όπως πιστοποιούν και τα ευρήματα του τοπικού μουσείου; Φυσικά δεν τα αφήνουν στους τάφους και τους σαρκοφάγους. Τι έχουν γίνει; Μήπως βρίσκονται σε κάτι αποθήκες στο βορεινό μέρος του χώρου, εκεί που υπάρχουν πινακίδες "απαγορεύεται η είσοδος";

Ποτέ δεν καταλάβαινα αυτήν την "τακτική". Όπως και στον τύμβο των Πλαταιέων. Απλώς και μόνον "απαγορεύεται η είσοδος". Γιατί; Στον χώρο που υπάρχει το μνημείο των Λακεδαιμονίων υπάρχει ένα βαλανείο (Λουτρό), μια κυκλική κατασκευή, που ο ταξιδιώτης προς την Αθήνα έπρεπε να λουστεί πριν μπει στο νεκροταφείο, από τα νερά του Ηριδανού. Γιατί πρέπει να καταλάβουμε

καλά, ότι όσο ο Ηριδανός δεν ήταν ένας οποιοσδήποτε ποταμός, έτσι και το νεκροταφείο της Αρχαίας Αθήνας δεν ήταν ένα οποιοδήποτε νεκροταφείο.

Στο ίδιο χώρο, αλλά κοντά στην κοίτη του Ηριδανού, βρίσκονται τα κατάλοιπα μεγάλου κυκλικού κτίσματος. Πρόκειται για ένα Ηρώο, με τύμβο παλαιότερας εποχής. Στο δε σημείο που η ιερά οδός διακλαδίζεται σε παρόδους, σχηματίζεται μια τριγωνική ευρυχωρία που είναι το σημείο ταφής των επισήμων ξένων της Αθήνας, δηλαδή των προξένων και των αντιπροσώπων άλλων πόλεων. Οι δυο επιτύμβιες επιγραφές το αποδεικνύουν: του προξένου Πυθαγόρα από την Σηλυμβρία της Θράκης και, δίπλα, των προξένων της Κέρκυρας θερσάνδρου και Σιμούλου.

Ο τόπος του νεκροταφείου αυτού της Αρχαίας Αθήνας δεν μοιάζει με τα σημερινά νεκροταφεία. Είναι τόπος ειδυλλιακός για επίσκεψη και διαλογισμό. Όσες φορές και αν πήγα, πάντοτε μου έδινε την εντύπωση ότι έχει "περισσότερο"

φως και ήλιο από τα άλλα σημεία της πόλης. Η φυσική διαμόρφωση είναι επιβλητική και άκρως εντυπωσιακή. Ο Ηριδανός, που ενώ προχωρεί υπόγεια από τον Λυκαβηττό σ' όλη την διαδρομή, εκεί ακριβώς επιλέγει να βγει στην επιφάνεια ρέοντας μέσα από την πύλη της Πόλης, στην σκέψη των Αθηναίων είναι συνδυασμένος περισσότερο με τον τόπο των νεκρών παρά με τους ζωντανούς. Τα νερά του σήμερα

Τα κυριότερα μνημεία, ίσως τάφοι επιφανών τέκνων της Αθήνας, βρίσκονται πλέον κάτω από την οδό Πειραιώς, όπως και το μνημείο του Αγνωστού Νεκρού, τουλάχιστον κατά το ήμισυ. Εδώ φαίνεται το Βαλανείο κι αυτό κάτω από την οδό Πειραιώς.

και οι κοίτες του δείχνουν απλά την αλλαγή και την κατάντια αυτής της άλλοτε όμορφης πόλης. Το τείχος στο σημείο αυτό είναι πολύ χαρακτηριστικό, καθώς και οι δρόμοι προς στους τάφους στην υπόλοιπη περιοχή. Η σκέψη έλκεται απόλυτα στα δυο αυτά σημεία και, χωρίς άλλο πλέον, νοιώθει κανείς ότι βρίσκεται στο μεταίχμιο των δυο κόσμων. Φαίνεται επίσης περίτρανα η προτίμηση των αρχαίων Αθηναίων να θάβουν τους νεκρούς τους έξωθεν των πυλών της πόλεως τους.

Οι λόγοι της δημιουργίας νεκροπόλεων έξωθεν των τειχών και μάλιστα στην διεύθυνση μεγάλων οδικών αρτηριών, είναι ένα συνδυασμός, αρχικά για θρησκευτικούς λόγους, αλλά ακολούθως μεταφυσικούς και τέλος στρατηγικής. Όταν ο μέγας Ρωμαίος ρήτωρ Κικέρων ζητεί το προνόμιο από τους Αθηναίους να ταφεί εντός των τειχών, αυτοί αρνούνται για λόγους θρησκευτικούς. Πάντως στην περίοδο της κλασικής Ελλάδας το νεκροταφείο είναι ένας τόπος πολυσύχναστος. Οι πύλες της πόλης είναι ένα σημείο έντονης δραστηριότητας σε περίοδο ειρήνης αλλά και σε περίοδο πολέμου. Μεγάλος αριθμός ανθρώπων έμπαινε και έβγαινε καθημερινά από την πόλη, αλλά και μεγάλος αριθμός ανθρώπων αγωνιζόταν μέσα και έξω στο ίδιο σημείο σε περίοδο πολέμου. Μάλιστα οι εχθροί προκειμένου να επιτεθούν στις δυο κυριότερες πύλες έπρεπε πρώτα να περάσουν από τους ταφικούς δρόμους και βέβαια η ψυχική τους κατάσταση δεν ήταν η ίδια μετά.

Αλλά και οι θέσεις των τάφων εκεί, έμοιαζαν σαν οι Αθηναίοι να ήθελαν να έχουν τους νεκρούς τους "βοηθούς" στους αγώνες τους μπροστά στα τείχη, όπου και εκείνοι τον ίδιο χώρο υπερασπίζονταν όταν ήταν ζωντανοί. Τα μηνύματα είναι ζωηρά και δυνατά: μήπως ζωντανοί και νεκροί ήταν το ίδιο στην υπηρεσία της πατρίδας; Μήπως δεν είναι τόσο μεγάλη η απόσταση μεταξύ ζωής και θανάτου; Μήπως ο θάνατος δεν είναι παρά μια μετάλλαξη τελικά; Ένας σημαντικότατος αριθμός από τελετές, που σκοπό είχαν να αποτρέψουν την οργή των νεκρών και αντίθετα να επιδιώξουν τη βοήθεια τους, μας είναι γνωστός από πάμπολλες μαρτυρίες. Το νεκροταφείο αυτό της Αρχαίας Αθήνας ήταν ένας τόπος τελείως λειτουργικός, αφού οι νεκροί τόσο έντονα εξακολουθούσαν να είναι παρόντες! Και πώς αλλιώς να ήταν; Αφού το νεκροταφείο είναι το τρίτο μέλος μιας τριλογίας ανεπανάληπτης, που ξεκινά από την κατοικία των θεών την Ακρόπολη συνεχίζεται με τον χώρο της δραστηριότητας των ανθρώπων στην Αγορά και τελειώνει στο χώρο τον προορισμένο για τους νεκρούς.

Παρασπονδίες σ' αυτήν την τριλογία δεν γίνονταν ποτέ, παρά μόνον μια φορά, κι αυτή όταν η Αθήνα και η Ελλάδα ήταν επαρχία της Ρώμης: μια τόσο περιόπτη θέση απέναντι από την Ακρόπολη πώς ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή ενός ηγεμονικού τάφου; Ο Γάιος Ιούλιος Αντίοχος Φιλόπαππος, Ρωμαίος πατρίκιος και πολιτογραφημένος Αθηναίος του δήμου Βήσης, ετάφη εκεί το 115 π.Χ., στο τάφο που του είχε παραχωρήσει ο Δήμος

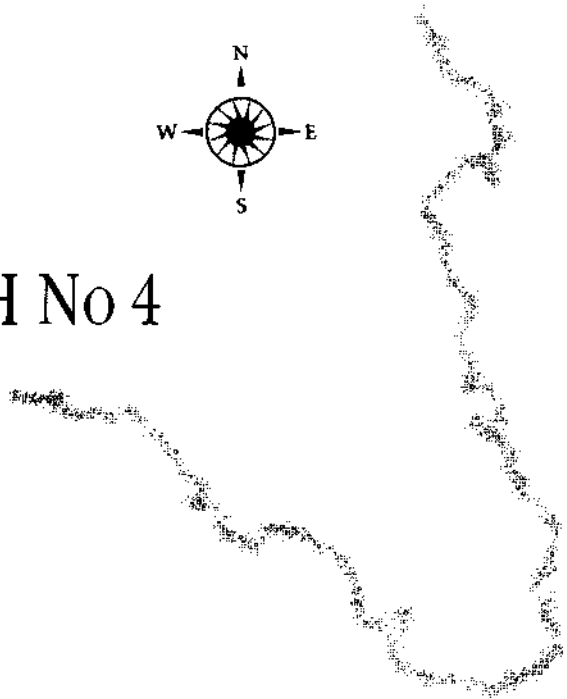
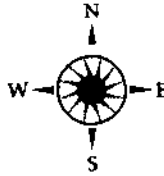
της Αθήνας για υπηρεσίες του προσφερθείσες προς την πόλη. Το μεγαλόπρεπο ταφικό μνημείο με τον τάφο στο πίσω μέρος μάς δίνει το μήνυμα: η ηγεμονική αλαζονεία από το ένα μέρος και από το άλλο η ανασφάλεια των πολιτών και ο ρόλος του πολιτικού δορυφόρου της Αθήνας προς την Ρώμη, επιτρέπουν την κατασκευή αυτού του αρχιτεκτονικού τέρατος απέναντι από την κατοικία των θεών.

Το νεκροταφείο, λοιπόν, της Αρχαίας Αθήνας έπρεπε σήμερα να έχει άλλη όψη και όχι απλώς να είναι ένας τόπος επισκέψεως τουριστών. Ίσως βέβαια αυτοί να ξέρουν την ιστορία του Τόπου καλύτερα από εμάς τους Αθηναίους, δεν έχουν όμως τις μνήμες και την ψυχή μας, απαραίτητο στοιχείο και παράγοντα για να "συνομιλήσει" κανείς με το χώρο.

Γιατί είναι ιερός τούτος ο χώρος!

Επισκεφθείτε τον. Καθίστε δίπλα στον Ηριδανό, εκεί ακριβώς που περνά από την ιερή Πύλη και αναλογιστείτε εκείνα και τα όσα, το τότε και τα πάντα στους Αιώνες! Και θα δείτε τις σκέψεις σας να χρυσίζουν στον Αττικό ήλιο μαζί με τα νερά του Ηριδανού και να αγκαλιάζουν το χώρο, κάνοντας σας να νοιώσετε ό,τι δεν έχετε νοιώσει μέχρι σήμερα...

ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ Νο 4

Μόλις το φορτηγό στρατιωτικό αυτοκίνητο έστριψε από την Πανεπιστημίου και μπήκε στην οδό Κοραή, αμέσως σταμάτησε. Είχε φτάσει χωρίς άλλο στον προορισμό του. Ο Guido πρώτα είδε την επιγραφή σε μεγάλα μαύρα γράμματα που έλεγε KOMMANDANTUR και μετά, όταν ψήλωσε τα μάτια την ώρα που κατέβαινε από το αυτοκίνητο, είδε τη γερμανική σημαία που κυμάτιζε στον 5ο όροφο του κτηρίου. Ένας Γερμανός στρατιώτης του είπε να συντομεύει και σε λίγο ο Guido μαζί με άλλους πήραν τα σκαλοπάτια που οδηγούσαν προς τα κάτω. Σταμάτησαν εμπρός από μια δίφυλλη σιδερένια πόρτα, ίδια μ' αυτές που υπάρχουν στο εσωτερικό των υποβρυχίων που απομονώνουν το ένα διαμέρισμα από το άλλο. Πίσω από τις πόρτες πάλι μερικά σκαλοπάτια, πάλι μια πόρτα, και ένα μικρός θάλαμος - γραφείο με μερικούς Γερμανούς αξιωματικούς και στρατιώτες. Ο Γερμανός που συνοδεύει τον Guido συμπληρώνει μερικά χαρτιά και τον παραδίδει στους άλλους, χαιρετά και μετά φεύγει κλείνοντας την βαριά πόρτα πίσω του.

Ο Guido δεν έχει συνειδητοποιήσει ακόμη ότι βρίσκεται ήδη έξι μέτρα κάτω από τη γη... Χωρίς να το θέλει αρχίζει κι αυτός να γίνεται ένα κομμάτι της ιστορίας του κτηρίου της οδού Κοραή Νο4.

Το ίδιο το κτήριο, που η κατασκευή του τελείωσε το 1938, δεν περίμενε ότι

θα είχε αυτή την ιστορία που του επεφύλασσε η μοίρα. Όταν το 1936 η Εθνική Ασφαλιστική αποφάσισε να χτίσει το δικό της μέγαρο, υπέβαλλε τα σχέδια του κτηρίου στην κυβέρνηση προς έγκριση. Ο ίδιος ο πρωθυπουργός, Ιωάννης Μεταξάς, ενδιαφέρθηκε για το οικοδόμημα, μιας και επρόκειτο να γίνει στην καρδιά της Αθήνας, επιθυμώντας να έχει ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο αντάξιο της κλασικής πρωτεύουσας και να αποτελέσει ένα κόσμημα γι' αυτήν. Επειδή δε ένας καινούριος νόμος του Κράτους έλεγε και επέβαλλε όλα τα υπό ανέγερση κτήρια να διαθέτουν και υπόγεια αντιαεροπορικά καταφύγια, φρόντισαν ώστε και το κτήριο της Εθνικής Ασφαλιστικής να διαθέτει ένα από τα καλύτερα. Γι' αυτό τον λόγο αυτά έγιναν και εξοπλίστηκαν ακόμη και με πόρτες που δεν μπορούσαν να εισέλθουν αέρια, από Γερμανούς τεχνικούς στο Βερολίνο.

Το 1938 λοιπόν, το κτήριο ήταν έτοιμο, πραγματικό καύχημα τεχνικής για την εποχή εκείνη. Διέθετε εκτός των υπερσύγχρονων αντιαεροπορικών καταφυγίων, πρότυπους ανελκυστήρες, κεντρική θέρμανση και ότι άλλο μπορούσε να φανταστεί κανείς. Στα υπόγεια διέθετε επίσης τρεις μεταλλικές δεξαμενές νερού, τουαλέτες και δυο μικρά λουτρά, ένα στον πρώτο και ένα στο δεύτερο υπόγειο. Τα δυο υπόγεια, εκτός από ένα κεντρικό κλιμακοστάσιο που τα συνέδεε με όλους τους ορόφους, επικοινωνούσαν και με εσωτερική σκάλα από την πλευρά της οδού Κοραή, από 'κει δηλαδή που μπήκε ο Guido.

Η Εθνική ασφαλιστική δεν χάριξε για πολύ το ιδιόκτητο κτήριο της. Λίγο μετά την 28η Οκτωβρίου 1940, η κυβέρνηση επιτάσσει το κτήριο και εγκαθιστά εκεί κρατικές υπηρεσίες. Στις 27 Απριλίου του 1941, ημέρα εισβολής των Γερμανικών Στρατευμάτων στην Αθήνα, το κτήριο επιτάσσεται απ' αυτά και στον 5ο όροφο υψώνεται η Γερμανική Σημαία. Εκεί θα μείνει για 1.264 ημέρες - μέχρι τις 12 Οκτωβρίου 1944, την ημέρα που η Αθήνα γίνεται ελεύθερη και οι Γερμανοί φεύγουν.

Εγκαθίσταται λοιπόν εδώ η Γερμανική KOMMANDANTUR με όλες τις υπηρεσίες της. Στον 5ο όροφο το ανακριτικό της τμήμα, στους άλλους οι διοικητικές της υπηρεσίες - δηλαδή στον 4ο, 3ο και 2ο - και στον 1ο η στρατιωτική της φρουρά. Τα υπόγεια αντιαεροπορικά καταφύγια γίνονται κρατητήρια μεταγωγών. Κρατούνται εδώ άτομα για μικρό χρονικό διάστημα, από μιας μέχρι δεκαπέντε ημερών, μέχρι δηλαδή να μεταφερθούν στα οριστικά σημεία εκτέλεσης της ποινής τους (Αβέρωφ-Μέριλιν-Χαϊδάρι). Ο πρώτος και ο δεύτερος θάλαμος όπως μπαίνει κανείς από την οδό Κοραή, χρησιμοποιείται από το διοικητικό προσωπικό των κρατητηρίων. Ο τρίτος θάλαμος είναι εκείνος που θα χρησιμοποιηθεί από τα άτομα με τον μικρότερο χρόνο κρατήσεως, ενώ στον τέταρτο θάλαμο ο χώρος διαρρυθμίστηκε έτσι ώστε να γίνουν έξι μικρά κελιά απομονώσεως. Σ' αυτά έμπαιναν τα άτομα που η ανάκριση τους δεν είχε ακόμη τελειώσει.

Μετά από μια βαριά σιδερένια πόρτα, υπάρχουν σκαλιά προς τα κάτω που οδηγεί

γούν στον χώρο του 2ου υπογείου. Αριστερά της εισόδου, χώρος πάλι απομόνωσης. Στον πρώτο θάλαμο βρίσκονται τα κρατητήρια για κρατούμενους που δεν είναι Έλληνες. Εδώ κρατούνται κυρίως Γερμανοί και Ιταλοί που έχουν πέσει σε αρκετά σοβαρά παραπτώματα. Στο δεύτερο θάλαμο προορίζονται να φιλοξενηθούν άτομα νεαρής ηλικίας, για παραπτώματα που αρχίζουν από λάθρα επιβίβαση στο πίσω μέρος των Τραμ της εποχής, μέχρι παραπτώματα κυρίως κλοπών. Ο τρίτος και τελευταίος θάλαμος προορίζεται για γυναίκες κρατούμενες.

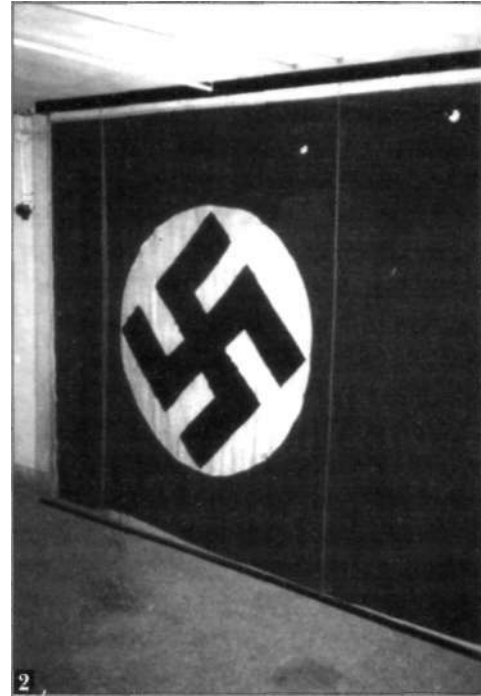
Ο Guido, μόλις έκλεισε η πόρτα εισόδου, βρέθηκε σε ένα χώρο τελείως άγνωστο γι' αυτόν, μόνος ανάμεσα σε άτομα που δεν μιλούσαν την γλώσσα του αλλά και που δεν του έδιναν καθόλου σημασία. Αφού τελείωσαν οι γραφειοκρατικές διατυπώσεις, κάποιος τον πλησίασε, του έβγαλε τις χειροπέδες και αμέσως μετά, εν μέσω δύο φρουρών, άρχισε να βαδίζει όπου τον οδηγούσαν. Πέρασαν στον τρίτο θάλαμο του Ιου υπογείου και ένοιωσε πολλά μάτια να τον κοιτούν, ίσως περισσότερο την στολή του - στολή Ιταλού λοχαγού των ALPINI - παρά τον ίδιο. Βγαίνουν από τον τρίτο θάλαμο και αρχίζουν να κατεβαίνουν τις σκάλες που οδηγούν προς το δεύτερο υπόγειο. Οι σκάλες είναι ατελείωτες και ο Guido νομίζει πως κατεβαίνει προς τον τάφο - τον δικό του τάφο...

Φθάνουν επιτέλους και ανοίγουν την βαριά πόρτα του πρώτου θαλάμου. Μόλις ο Guido μπαίνει, ακούει κά-

Το κτήριο της Εθνικής Ασφαλιστικής που φιλοξένησε το Τμήμα Μεταγωγών της Γερμανικής Κομαντατορ κατά την διάρκεια της κατοχής.

ποιον να φωνάζει από την απομόνωση για νερό. Κανείς δεν του δίνει σημασία. Ο θάλαμος είναι άδειος. Φωνές και ομιλίες ακούγονται από τον δεύτερο θάλαμο, όσες μπορούν να περάσουν την ίδια βαριά μεταλλική πόρτα. Χωρίς καλά-καλά να το καταλάβει, μένει μόνος του. Οι φρουροί έχουν φύγει. Ο θάλαμος είναι εντελώς άδειος από έπιπλα, μόνον στην οροφή υπάρχουν μικρά φώτα για να βλέπει ο κρατούμενος και να τον βλέπουν. Ο τοίχος, στο ύψος ενός ανθρώπου, είναι βαμμένος με χρώμα γκρι - όπως στα υποβρύχια - και από 'κεί και πάνω ώχρα. Μια ατμόσφαιρα που όχι μόνο φαίνεται αλλά και είναι καταθλιπτική. Ο Guido κάθεται κάτω με την πλάτη του στον τοίχο σε κάποια από τις γωνίες και οι σκέψεις του τον συνεπαίρνουν. Είναι οι τελευταίες ημέρες του Αυγούστου 1943.

1. Πίσω από την είσοδο με τη -μεταλλική πόρτα - που ήταν κατασκευασμένη στη Γερμανία το 1938 και σφράγιζε άστε να μην μπαίνουν ούτε αέρια - το καταφύγιο, οι σκάλες οδηγούν προς τα υπόγεια κρατητήρια.

2. Η Γερμανική Σημαία που ήταν ανηρτημένη από τον 5ο όροφο της οδού Κοραή Νο 4, τώρα είναι φυλαγμένη στο εσωτερικό, λίγο μετά τη είσοδο.

Η Ιταλία έχει συνθηκολογήσει πια και οι Γερμανοί στην Αθήνα συλλαμβάνουν αρκετούς Ιταλούς. Μαζί μ' αυτούς και ο Guido. Στην προσπάθεια να τους πείσει ότι δεν είναι προδότης, θέλει να πολεμήσει στο πλευρό τους και το ότι προέρχεται από τις τάξεις των Μελανοχιτώνων συναντά πάντα την καχυποψία. Θέλει, τους λέει, να τον αφήσουν να ενωθεί με τα Ιταλικά στρατεύματα που παραμένουν πιστά στον Μουσολίνι ή να ενταχθεί σε μια από τις γερμανικές μεραρχίες. Τον κρατούν μέχρι να μάθουν κάτι πάρα πάνω γι' αυτόν, μέχρι να μάθουν ότι είναι πραγματικά πιστός.

Η νύχτα περνά και το πρωί τον βρίσκει ξύπνιο, δεν ξέρει τι να κάνει. Αυτός, λοχαγός των ALPINI και παλιό μέλος της BARILLA να βρίσκεται σε Γερμανική Φυλακή! Δεν είναι δυνατόν. Σηκώνεται επάνω και αρχίζει να τραγουδά την GIOVINEZZA (ύμνος της Φασιστικής νεολαίας). Αργότερα με ένα καρφί αρχίζει να σκαλίζει στον γκρίζο τοίχο την πομπώδη μορφή του Μουσολίνι. Γύρω στις 6 το απόγευμα, ακόμη χωρίς φαγητό και νερό, τον ειδοποιούν ότι σε μισή ώρα τον μεταφέρουν. Πράγματι ο Guido αποχαιρέτησε τα κρατητήρια της Κοραή αριθ. 4 και μερικές ώρες αργότερα έπλεε με ένα καράβι από τον Πειραιά προς κάποιο λιμάνι της Γερμανίας.

Τα ίχνη του χάνονται από εκείνη την στιγμή. Το μόνο που θα θυμίζει τον Guido από 'δώ και εμπρός θα είναι το σκίτσο του Μουσολίνι στον τοίχο του πρώτου θαλάμου του 2ου υπογείου.

Καθώς οι μήνες περνούν, η αντίσταση του ελληνικού λαού αρχίζει να μεγαλώνει και το 1944 γεμίζουν οι τοίχοι των κρατητηρίου με μηνύματα, μέχρι την 12η Οκτωβρίου 1944 που οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής αποχαιρετούν την Αθήνα. Ένας από τους παλιούς υπαλλήλους της Εθνικής Ασφαλιστικής κατεβάζει την Γερμανική Σημαία και την φυλάει λες και ήξερε την μελλοντική εξέλιξη των κρατητηρίων. Η Εθνική Ασφαλιστική δεν προλαβαίνει παρά να κάνει μία και μόνο συνεδρίαση στο κτήριο της πριν από τις 31 Οκτωβρίου 1944, όταν το κτήριο της επιτάσσεται πάλι, τούτη τη φορά από το Ε.Α.Μ. προκειμένου να εγκατασταθούν σ' αυτό τα γραφεία της πολιτικής του οργάνωσης.

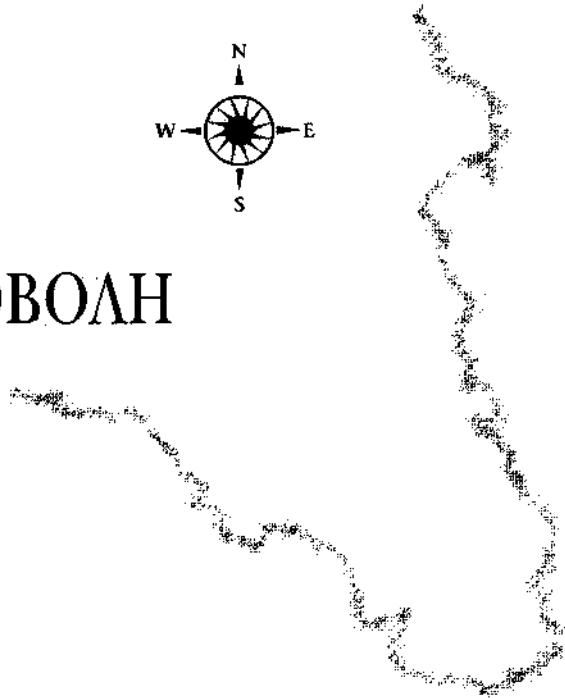
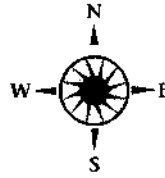
Οι πρώτοι ένοπλοι του Ε.Α.Μ. κατεβαίνουν στα πρώην κρατητήρια που η ατμόσφαιρα είναι ακόμη συναισθηματικά φορτισμένη από τους πυκνογραμμένους τοίχους, από τα χαράγματα πράξεων, μαρτυριών και ονομάτων τόσων ανθρώπων που πέρασαν από δώ. Στην θέα του πομπώδους σκίτσου του Μουσολίνι που είχε χαράξει ο Guido, κάποιος υψώνει το όπλο του και πυροβολεί εναντίον του. Μια, δυο, τρεις, τέσσερις φορές. Ο τόπος αντηχεί από τους πυροβολισμούς. Αυτή θα είναι και η τελευταία πράξη βίας στο χώρο...

Το ευτύχημα ότι το κτήριο είναι ιδιωτικό συντελεί στην διατήρηση του χώρου. Δεν έχει την τύχη των άλλων παρεμφερών χώρων της Αθήνας, της οδού Μέρλιν,

του Αβέρωφ και του Χαϊδαρίου, που δεν υπάρχουν σήμερα και κάτι άλλο είναι στη θέση τους. Μετά από 46 ακριβώς χρόνια, το 1990, ο χώρος ανοίγεται και γίνεται η πρώτη Αυτοψία. Ανακαλύπτονται νέα στοιχεία, όπως επιστολές με αυτοσχέδιους φακέλους στην εσοχή κάποιας μεταλλικής πόρτας και στα στεγανά της αποχέτευσης των υπογείων, σημαντικός αριθμός αντικειμένων από χαρτί, μέταλλο, γυαλί κ.λπ. Το χάρτινο υλικό που έκπληκτοι βρίσκουν μετά 46 χρόνια από χειρόγραφα σημειώματα των κρατουμένων, αποκόμματα εφημερίδων, κουπονιών και περιτυλίγματα ή κουτιά από τσιγάρα, σπίρτα, καραμέλες, είναι πολύ μεγάλο. Ακόμη, χειροπέδες, χρυσό δακτυλίδι, διακριτικά βαθμών, κύπελλα κ.λπ.

Επιτέλους ο χώρος κρίνεται διατηρητέος, αρχίζει η συντήρηση του και τέλος ετοιμάζεται στις 16 Μαΐου του 1996. Σήμερα ο χώρος είναι κλειστός και μάλιστα για αρκετά χρόνια. Η Εθνική Ασφαλιστική που έχει προσφέρει τόσα πολλά στην χώρα και που πολύ ευγενικά μου άνοιξε τα κρατητήρια, τον χώρο αυτόχτης εθνικής μνήμης σχεδιάζει μελλοντικά να τον επανασυνδέσει με το ελληνικό κοινό.

ΑΣΤΡΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ

Ίταν ίσως η πρώτη βροχή του Φθινοπώρου. Μετά από ένα αρκετά ζεστό καλοκαίρι χωρίς ούτε στάλα βροχής και το εκτυφλωτικό φως του ήλιου του Αττικού, ήρθε η βροχή με μια αλλαγή του σκηνικού σχεδόν τρομακτική, όπως είναι το ταξίδι από τον ήλιο στο σκοτάδι. Μια ημέρα θανάτου συγκρινόμενη με την χθεσινή που ήταν λουσμένη στο φως.

Βγαίνοντας το πρωί στο μπαλκόνι σε κάποιο βορεινό προάστιο της Αθήνας, αντικρίζοντας τα μαύρα σύννεφα που είχαν σκεπάσει την Πεντέλη και τον Υμηττό, ένοιωσα συντετριμμένος. Έκατσα αμήχανα σε μια από τις καρέκλες έχοντας στραμμένο το βλέμμα προς τις σκοτεινές πλαγιές της Πεντέλης, ενώ η βροχή άρχισε πάλι να πέφτει κάνοντας ένα χαρακτηριστικό απαλό θόρυβο που βοηθούσε τα πρώτα στάδια του διαλογισμού που σε λίγο θα μετατρέπονταν σε κάτι άλλο.

Το στοιχείο του νερού και ο τόπος ήταν τόσο έντονα, ώστε δεν χρειάστηκε ούτε καν το καθιερωμένο αστρικό κλειδί για την αρχή του ταξιδιού. Κλείνοντας τα μάτια και τοποθετώντας νοητικά τους προστατευτικούς δοκούς πίσω μου, δεξιά και αριστερά μου - αυτομάτως μάλλον παρά ενσυνείδητα - και αναπνέοντας βαθιά από το στήθος, άρχισα πολύ γρήγορα να νοιώθω τον αέρα να με χτυπά στο πρόσωπο. Για δευτερόλεπτα είδα το μπαλκόνι και το σπίτι να χάνονται προς τα κάτω...

Σε λίγο εμπρός μου προβάλλει η γέφυρα του Ουρανίου Τόξου έντονα κόκκινη, κίτρινη και μπλε. Πρέπει να την περάσω. Σε κάθε πλευρά της γέφυρας υπάρχουν γιγαντιαίες φλόγες που δεν με αγγίζουν. Από πάνω, έντονα λαμπερά αστέρια, τόσο λαμπερά που σε θαμπώνουν. Κάτω από την γέφυρα αρχίζει να φαίνεται η γη πολύ μακριά. Και στο τέλος της γέφυρας η Πύλη. Ποια να 'ναι αυτή τώρα; Της Asgard ή του Vanaheim; Δεν θέλω όμως τόσο μακριά. Θέλω να επιστρέψω στη γη, στο παρελθόν, μια ίδια βροχερή ημέρα πριν από κάμποσα χρόνια...

Όλα φαίνονται σαν όνειρο. Δεν είναι όμως. Γιατί εξακολουθώ να υπακούω στους φυσικούς νόμους. Η εμπειρία είναι αληθινή, μέρος του υπαρκτού κόσμου αλλά όχι του κόσμου που ξέρουμε. Η εμπειρία είναι υπό έλεγχο. Τελειώνει η γέφυρα, η Πύλη έχει εξαφανιστεί. Η γη δεν φαίνεται μακριά αλλά γύρω μου. Βρίσκομαι στη γη σε μια έρημη ειδυλλιακή τοποθεσία πίσω στα χρόνια.

Το νερό της βροχής είναι πυκνό και έντονο, είναι μάλλον μια ανοιξιάτικη μπόρα. Ένα απαλό κύμα από τη θάλασσα χτυπά την ακτή αλλά ο ήχος του σβήνει από τον θόρυβο που κάνει η βροχή πέφτοντας. Η γαλήνη του τοπίου σπάει από μια έντονη σκηνή. Ένας καβαλάρης με αγγλικές περικνημίδες και λευκή φανέλα ιππεύει ένα περήφανο αλόγο χωρίς χαλινάρια και σέλλα, κρατώντας με το αριστερό χέρι τη χαίτη του αλόγου, και τρέχει πάνω - κάτω την ακτή με άψογο ιππικό τρόπο.

Τα πόδια του κολλημένα στην κοιλιά του αλόγου δείχνουν να μην έχουν ανάγκη τους αναβολείς, που άλλωστε δεν υπάρχουν. Το στήθος του ιππέα σε παράλληλη γραμμή με τον λαιμό του αλόγου και το στόμα του κινείται σαν να συνομιλεί με το άτι, σαν να το προειδοποιεί γι' αυτό που μέλλει να συμβεί. Το αλόγο ξαναμμένο και υπακούοντας τις κινήσεις των ποδιών του ιππέα, ξαφνικά αλλάζει διεύθυνση: γυρίζει έχοντας αντιμέτωπες την ακτή και τη θάλασσα, δεν τρέχει πλέον σε παράλληλη γραμμή μ' αυτήν. Απέχει από τη θάλασσα γύρω στα εκατό μέτρα. Ο αναβάτης γυρίζει το κεφάλι του δεξιά, αριστερά και πίσω, σαν να θέλει να δει και να κρατήσει την εικόνα του τοπίου. Το βλέμμα του αγκαλιάζει το περιβάλλον, τη βροχή και το χώμα, τα δένδρα που λικνίζουν από τον αέρα. Μια βαθιά αναπνοή τον βλέπω να παίρνει, πριν κεντήσει το αλόγο μ' όλη του την δύναμη για να τρέξει προς την θάλασσα. Εκείνο ξέφρενο από το κέντισμα και την φωνή του ιππέα ξεχύνεται καλπάζοντας προς το υγρό στοιχείο.

Δεν καταλαβαίνω τι πάει να κάνει. Καθώς περνά σχεδόν δίπλα μου βλέπω επίσης ότι το κεφάλι του ιππέα είναι στολισμένο με αγριολούλουδα. Άλογο και αναβάτης είναι πλέον ένα. Η εικόνα κενταύρου περνά γρήγορα από το νου μου, για μια στιγμή. Βλέπω με έκπληξη την στιγμή που αγγίζουν την θάλασσα. Είναι ακριβώς η στιγμή που η ανοιξιάτικη μπόρα σταματά. Κάποια σύννεφα παραμερίζουν και μερικές αχτίδες εισχωρούν και βάφουν το τοπίο. Δεν σταματούν.

Άνθρωπος και ζώο, ορμούν και μπαίνουν στην θάλασσα. Η ακτή, αρκετά αβαθής στην αρχή, επιτρέπει στο άλογο να προχωρήσει αρκετά. Όχι όμως για πολύ.

Βλέπω τώρα τη θάλασσα να αγγίζει τον λαιμό του αλόγου και την μέση του αναβάτη. Το δεξί χέρι του ιππέα υψώνεται κρατώντας ένα μικρό αντικείμενο. Δεν καταλαβαίνω αμέσως τι είναι. Την στιγμή που αρχίζω να κατανοώ ακούγεται ένας πυροβολισμός. Το δεξί χέρι του αναβάτη που είχε αγγίξει τον δεξιό κρόταφο πέφτει και αμέσως ο ίδιος εξαφανίζεται στο νερό της θάλασσας. Το άλογο φοβισμένο και ρουθουνίζοντας επιστρέφει σώο. Τρέχει λίγο πάνω-κάτω στην ακτή και μετά σταματά. Η αρχέγονη στιγμή και ο τρόπος του τέλους ενός ταξιδιού και της αρχής ενός άλλου με συγκλονίζουν. Τίποτε δεν μαρτυρά την προηγούμενη στιγμή, το κύμα συνεχίζει να κτυπά την ακτή, το άλογο ήρεμο πια αναζητά τροφή, και ο αναβάτης πουθενά. Η βροχή αρχίζει να ξαναπέφτει.

Κινδυνεύω να χάσω τον έλεγχο των αισθήσεων μου, επικρατεί κάποια σύγχυση και φόβος. Η χειρότερη συνταγή για μη ασφαλή επιστροφή. Βλέπω σύννεφα να περνούν γρήγορα από δίπλα μου. Η μορφή του καβαλάρη με τα αγριολούλουδα στο κεφάλι είναι διάχυτη. Μεγάλη ανακουφήση όταν συνειδητοποιώ απόλυτα ότι δεν ήμουν εγώ! Μορφές από πολεμιστές Βίκινγκ και αέρινες οπτασίες από ξανθομαλλουσες με λευκές εσθήτες και λουλούδια στα μαλλιά, μου λένε ότι είμαι στο δρόμο της επιστροφής...

Οι κορυφές της Πεντέλης εξακολουθούν να είναι εμπρός μου και τις συνειδητοποιώ με ευχαρίστηση. Ο σκύλος μου κάνει χαρές και εγώ εξακολουθώ να έχω μέσα μου την εικόνα του αυτόχειρα με το ευγενικό πρόσωπο, τα γλαυκά μάτια και τις πρόωρες λευκές τρίχες των μαλλιών, την ηρεμία και την αποφασιστικότητα της μορφής και την υπερήφανη αρχέγονη έκφραση.

Πλησίαζε Πάσχα του 1910. Στην μάλλον μικρή κοινωνία των λογοτεχνών της Αθήνας είχε γίνει αισθητή η εξαφάνιση του Περικλή Γιαννόπουλου. Μόλις όμως χθες κατόρθωσαν οι δικοί του να πειστούν ότι αυτοκτόνησε. Την περασμένη Παρασκευή είχαν βρεθεί στην ακτή του Σκαραμαγκά κοντά στο φυλάκιο, το αδιάβροχο του και δυο επιστολές, μια στον ξάδελφο του επίλαρχο Κρίτσα και μια προς εκείνους που θα εύρισκαν τα ανωτέρω στο φυλάκιο. Στο γράμμα προς τον ξάδελφο του, ο Περικλής του έλεγε ότι φεύγει για "μακρινό ταξίδι", καλύπτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τον θάνατο του, άφηγε παραγγελία για τα πράγματα που άφησε και παρακαλούσε τον επίλαρχο όπως επαναρρίψει το πτώμα του στη *θάλασσα* αν τυχόν αυτό ήθελε εκβρασθεί. Με την άλλη επιστολή παρακαλούσε όπως σταλεί η προηγούμενη στον επίλαρχο και όπως μην μετακινήσει κανείς το πτώμα του αν βρισκόταν στην ακτή. Ο Επίλαρχος μόλις έλαβε την επιστολή κατέβηκε στον Πειραιά και από εκεί με ατμάκατο κατευθύνθηκε προς τον Σκαραμαγκά, όπου άρχισε να ερευνά επιμελώς την θαλασσινή περιοχή, κυρίως του φυλακίου. Οι έρευνες του όμως δεν κατέληξαν να βρουν κάτι.

Οι λόγοι που ώθησαν τον Π. Γιαννόπουλο να αυτοκτονήσει παραμένουν άγνωστοι και θα παραμείνουν ανεξήγητοι για εκείνους που δεν ε γνώριζαν τον ιδιόρρυθμόν του χαρακτήρα και την πρωτοτυπία των σκέψεων του. Η ιδέα της αυτοκτονίας του είχε καταστεί έμμονη ιδέα και πολλές φορές χαριτολογών έλεγε ότι προσεχώς μεταβαίνει σε μακρινό ταξίδι. Υπήρξε δημοσιογράφος και λόγιος. Τα δυο τελευταία του βιβλία το "Νέον Πνεύμα" και "Εκκλησις προς το Πανελλήνιον κοινόν" δημιούργησαν πολύ θόρυβο. Υπήρξε ένας εκ των ωραιότερων αθηναϊκών τύπων. Είχε αντίληψη του Ελληνισμού μέχρι τα τρισβάθα της ψυχής του και είχε αναγάγει σε δόγμα την προνομιούχο ύπαρξη του Ελληνικού Κυττάρου.

Το τελευταίο επεισόδιο προ της αυτοκτονίας του συνέβη μεταξύ αυτού και του ζεύγους Κατσιμπαλη, με τους οποίους υπήρξε στενός φίλος. Την περασμένη Τετάρτη τους επεσκέφθη και κατά τις δέκα πήγαν στον κινηματογράφο. Εκεί ο Περικλής ήταν εύθυμος και μιλούσε στον καθένα, μάλιστα άρχισε μία συζήτηση με ένα λαϊκόν τύπο, και τα γέλια τους ήταν τόσο δυνατά που τους πρόσεξαν όλοι. Μετά τον κινηματογράφο, η παρέα των τριών μπήκε σε μια μυρραρία η οποία ήταν έρημη πελατών και ξαφνικά ο Περικλής, ψάχνοντας στις τσέπες του, βρήκε ένα φύλλο χαρτιού όπου είχε μεταφράσει το ποίημα του Όσκαρ Ουάιλντ το "Τριαντάφυλλο και το Αηδόνι" και τους το διάβασε. Συγκίνηση τον κατέλαβε όταν εννόησε πως τον συνέδεαν μυστικοί δεσμοί με τον περωτό ήρωα του Ουάιλντ, το αηδόνι, το οποίο εδέχθη να καρφώσει την καρδιά του στο αγκάθι μιας τριανταφυλλιάς, μόνο και μόνο για να βάψει με το αίμα του ένα άλικο τριαντάφυλλο. Αφού το διάβασμα του τελείωσε, τους είπε:

- Αύριο θα κάνω μια εκδρομή...

Αλλά δεν είπε που θα πήγαινε. Κατόπιν αγόρασε από 'κει φαγητό για την εκδρομή και μύρα. Όταν αποχωρίσθηκαν, το ζεύγος των φίλων του ανελύθη εις δάκρυα από ένστικτο. Εμάντευαν ότι κάτι τρομερό θα συνέβαινε, το οποίο δεν ήταν δυνατόν να προλάβουν. Την επομένη, από συγκεντρωμένες πληροφορίες τα γεγονότα έλαβαν χώρα ως εξής στον Σκαραμαγκά: ο Γιαννόπουλος έφθασε με άμαξα και ραγδαία βροχή. Πίσω από την άμαξα είχε δεθεί ένα άλογο, αυτό με το οποίο εσυνήθιζε να κάνει ιππασία. Στο μικρό φυλάκιο κάθισε, έφαγε, ήπια μύρα και ακολούθως έλυσε το άλογο. Άφησε τον χαρτοφύλακα του, το αδιάβροχο του, το καπέλο του και το καλαθάκι του φαγητού στο φυλάκιο.

Ήταν πλέον έτοιμος. Ελούσθη με αρώματα και χτενίστηκε με επιμέλεια, όπως ακριβώς και οι αρχαίοι Σπαρτιάτες προ του θανάτου των. Ακολούθως ίππευσε το άλογο για το τελευταίο της ζωής του ταξίδι. Η κοινωνία των Αθηνών πάγωσε όταν έμαθε τον θάνατο του. Όταν ερωτήθησαν οι φίλοι του, είπαν ότι προσπαθούν να μην στενοχωρούνται αφού αυτή ήταν η επιθυμία του Περικλή, να μην δώσουν άλλη έννοια στο θάνατο απ' αυτήν που έδινε ο ίδιος, μια μετάβαση δηλαδή "εις την Φύσιν από την οποία όλοι προερχόμαστε".

Λίγο πριν αναχωρήσει για τον Σκαραμαγκά, ο Γιαννόπουλος καίει όλη την λογοτεχνική του εργασία. Μεγάλη απώλεια υπήρξε η καταστροφή της "Αρχιτεκτονικής" του, που ήταν λογοτεχνική εργασία ανέκδοτη. Έλεγε όμως πάντοτε ότι όλα του τα βιβλία του τα είχε εμπνεύσει η ατμόσφαιρα των Αθηνών και η αττική ομορφιά και κατά τον ίδιο τρόπο θα τα εμπνεύσει και σε άλλους!

Όταν έβαζε τα λευκά του γάντια και ανέβαινε στην Ακρόπολη κρατώντας άνθη για να προσευχηθεί στον ναό της υπάτης ομορφιάς, όπως έλεγε, προσέθετε ότι τούτο έπρεπε να ήταν καθήκον όλων μας. Μετά ακριβώς δώδεκα ημέρες από την ημέρα της αυτοκτονίας του, το πτώμα του Περικλή που το έσπρωχναν τα κύματα ήλθε και πάλι στην ακτή, πίσω στη μητέρα Γη. Χωρικοί ανήγγειλαν στον αστυνόμο Ελευσίνας ότι εξεβράσθη στο σημείο εκείνο πτώμα αγνώστου. Ο αστυνόμος πήγε αμέσως επί τόπου και παρέλαβε το πτώμα, το οποίο και μετέφεραν εις το Νεκροταφείο της Ελευσίνας προς αναγνώριση. Ήξερε ήδη ότι πιθανώς το πτώμα ανήκε στον Περικλή Γιαννόπουλο, της αυτοκτονίας έχοντας γνώση από τις ειδήσεις των εφημερίδων. Ειδοποιήθηκαν τηλεγραφικώς οι αρχές των Αθηνών, όπως επίσης και οι συγγενείς, ενώ ανεχώρησαν από την Αθήνα με το μεσημεριανό τραίνο ο επίλαρχος Κρίτσας και ο επιστήθιος φίλος του Κατσιμπαλης. Ο Αστυνόμος τους ανέμενε στον σταθμό και τους οδήγησε στο θάλαμο του νεκροταφείου όπου αμέσως ανεγνώρισαν το πτώμα.

Εκείνο που έκανε εντύπωση στους δυο άνδρες, ήταν ότι το πτώμα το είχαν περιποιηθεί κάποιои, το είχαν τυλίξει σε σεντόνι, είχαν βάλει στο κεφάλι του στεφάνι από άνθη και το είχαν περιλούσει με μύρα. Ο αστυνόμος τους εξήγησε ότι με το πρωινό τραίνο είχαν φθάσει δυο κυρίες από το εξωτερικό, οι οποίες μετέβησαν στο νεκροταφείο όπου απέθεσαν πολλά άνθη τα οποία έφεραν από την Αθήνα και ακολούθως emύρωσαν το πτώμα. Το πρόσωπο του πτώματος διατηρείτο λευκό. Οι οφθαλμοί έλειπαν, αλλά αυτό δεν φαινόταν αφού τα βλέφαρα είχαν συμπτυχθεϊ. Είχε ουλή στο δεξιό κρόταφο και άλλη κοντά στον αριστερό οφθαλμό, σημεία της χρήσεως του περιστρόφου.

Το πτώμα παρουσίαζε κατάστασιν αγαλματώδη, γιατί οι σάρκες είχαν προσκολληθεί στα ρούχα λόγω της παραμονής στο νερό. Έφερε περικημίδες αγγλικού τύπου, φανέλα λευκή και γάντια. Επάνω του βρέθηκε το ρολόι του, το οποίον έδειχνε 11 και 3 λεπτά. Μέσα στην τσέπη της φανέλας βρέθηκε ένα ήδη οξειδωμένο δεκάλεπτο. Ήταν τα μόνα χρήματα που είχε μαζί του - ενώ τα άλλα τα είχε αφήσει στα πράγματα του στο φυλάκιο - γιατί ο Περικλής ήταν αρχαίος Έλλην μέχρι μυελού οστέων. Το δεκάλεπτο αυτό ήταν το τίμημα των ελληνικών πορθμείων για τον Χάρωνα, ο οποίος θα τον έφερε δια της Αχερουσίας εις τα Ηλύσια, όπου πήγαιναν οι ωραίες και ευγενικές Ελληνικές Ψυχές.

Οι δυο φίλοι του, όπως και οι δυο άγνωστες κυρίες, επέμεναν ότι έπρεπε να ρίξουν το πτώμα πάλι στη *θάλασσα*. Έφθασαν όμως εντολές του Νομάρχου της

Αθήνας, το πτώμα να ενταφιασθεί στην Ελευσίνα - ούτε καν να μεταφερθεί στην Αθήνα - και τελικά έτσι και έγινε. Παρουσιάστηκε ένας ιερέας ο οποίος και έψαλε την νεκρόσιμη ακολουθία. Επιφανής κυρία της Ελευσίνας έφερε πολύτιμη λινομέταξη σινδόνη στην οποία περιετυλίχθη το πτώμα. Ακόμη περιελούσθη ο νεκρός με νερό από υδρία, ενώ η υδρία απετέθη εντός του τάφου.

Η ταφή έγινε στο νεκροταφείο της Ελευσίνας μεταξύ δύο γραφικών λόφων. Κοντά την ώρα της ταφής ο επίλαρχος Κρίτσας απήγγειλε το παραμύθι του βασιλέως της Θούλης, του βασιλέως ο οποίος προτού κλείσει τα βλέφαρα του εμπιστεύθηκε το χρυσό ποτήρι της ευτυχίας του στο μυστήριο των κυμάτων. Εκείνες τις στιγμές οι δύο κυρίες παρακολουθούσαν από κάπως μακρινή απόσταση τον ανθοστεφά Αθηναίο να εξαφανίζεται δια παντός.

Ο Περικλής Γιαννόπουλος, στο βιβλίο του *Έκκλησις προς το Πανελλήνιον Κοινόν* που εκδόθηκε το 1907 σαν ένα είδος προμετωπίδας, έχει το εξής απόσπασμα: «Ένα τιποτένιο παιδί, τρέχον στων γλυκών βουνών της Αττικής τα Αδώνια φώτα, είδε, στων κατάλαμπρων μεσημεριών τα καταγάλανα ουράνια, να περνά το ολόλευκο άτι της αναγεννήσεως της Ελλάδος με τα τρισμέγιστα κάτασπρα πτερά. Και ετόλμησε, εχύθη, έβαλε το χέρι του στην ρίζα των πτερών του, τα κράτησε λευκόφλογα ορθά. Άνθρωπος και άλογο κατέβηκαν, πάτησαν στην Γη. Νέοι και νέες της Ελλάδος με κλώνους ελαίας και άνθη δαφνών, στρώσατε τον δρόμον, ντύσατε και στολίσατε βασιλικά την Μητέρα Ελλάδα για το ταξίδι προς το φως. Με το πρώτο δυνατό τέντωμα των πτερών του, με την ωραία μητέρα προς το φως, το αέρινο παιδί κτυπημένο από το πλευρό του θα πέσει νεκρό». Να θεώρησε άραγε ως την αρχή της αναγεννήσεως της Ελλάδος την επανάσταση της 15ης Αυγούστου 1909 και να εσκέφθη ότι ήλθεν ο καιρός "να πέσει νεκρό το αερένιο παιδί" το οποίον ήτο ο ίδιος;

Πριν μερικά χρόνια έκανα μια προσπάθεια να βρω τον τάφο του Περικλή Γιαννόπουλου που σημειωτέον ήταν θείος του πατέρα μου. Νόμισα ότι θα ήταν αρκετά εύκολο, έτσι ξεκίνησα βέβαιος ένα πρωινό πηγαίνοντας στην Ελευσίνα και επισκεπτόμενος το νεκροταφείο της. Εντύπωση μου έκανε αρχικά ότι ήταν μικρό. Σύμφωνα βέβαια με την πόλη που είχα να επισκεφθώ πολλά χρόνια και η οποία είχε επεκταθεί πάρα πολύ. Έκανα μια βόλτα και πρόσεξα ότι δεν είχε παλαιούς τάφους. Παρατήρησα επίσης ότι ο πιο παλιός ήταν της δεκαετίας του '40 και αφορούσε τον ήρωα Λάσκο του 1940.

Απογοητευμένος ρώτησα. Μου είπαν ότι αυτό δεν είναι το παλαιό νεκροταφείο. Τούτο βρίσκεται εδώ από το 1958, το δε παλαιό όπου βέβαια είχε εναποτεθεί και η σορός του Περικλή, δεν υπάρχει πλέον. Ευρίσκεται κάτωθι της κεντρικής πλατείας της Ελευσίνας! Στην αρχή δεν κατάλαβα. Πώς δηλαδή βρίσκεται κάτωθι της κεντρικής πλατείας της Ελευσίνας; Εκεί καθημερινώς κάνουν

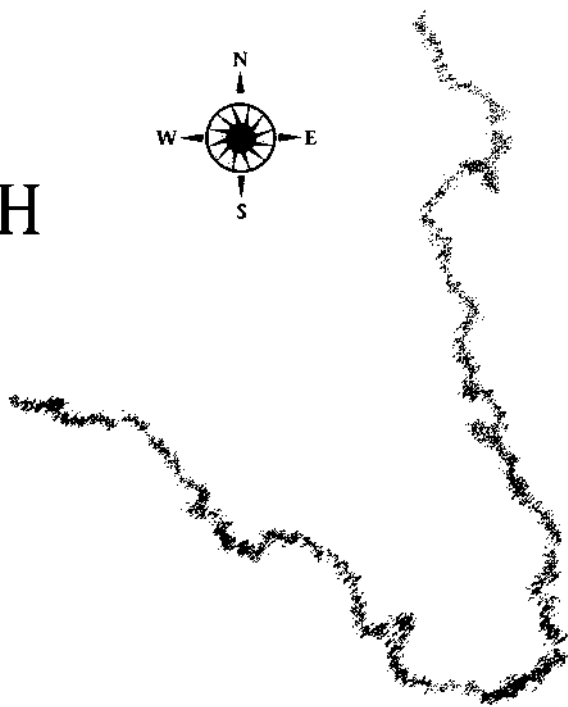
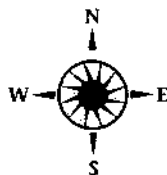
τον κύκλο εκατοντάδες αυτοκίνητα. Πώς είναι δυνατόν; Κι όμως όλα είναι δυνατό σ' αυτήν την ταλαιπωρη χώρα. Είναι βλέπετε θέμα... μπουλντόζας! Έτσι και εκεί, ένα πρωινό, όταν αποφασίστηκε το παλαιό νεκροταφείο να πάψει να υπάρχει, ήλθαν οι μπουλντόζες, το ισοπέδωσαν και από επάνω έφτιαξαν την σημερινή πλατεία.

Λεπτομέρειες δεν μπόρεσα βρω, τουλάχιστον εκείνη την ημέρα. Ήμουν απογοητευμένος. Όχι βέβαια μόνο για την μη ανεύρεση του τάφου, όσο γιατί όλο και κάποια απομεινάρια, κάποια κοκκαλάκια θα βρίσκονται ακόμη εκεί, κάτω από τα μηχανικά τέρατα. Τι έκανε η μπουλντόζα δεν μπόρεσα να μάθω ακριβώς. Σκέφθηκα ότι από το 1910 μέχρι το 1958 μεσολαβούσαν 48 ολόκληρα χρόνια.

Μήπως είχε γίνει ανακομιδή των οστών; Ήξερα ότι όταν λαμβάνει χώρα κάτι τέτοιο, εκτός του ότι χρειάζεται άδεια από τον Δήμο στην δικαιοδοσία του οποίου βρίσκεται το νεκροταφείο, χρειάζεται και κάποια μικρή γραφειοκρατία. Τηρείται κάποιο αρχείο. Καμιά όμως ικανοποίηση δεν έλαβα από τον Δήμο, καθ' όσον μου είπαν ότι αν υπάρχουν τέτοια αρχεία θα βρίσκονται στην... Μάνδρα. Αφού η Μάνδρα ήταν μεγαλύτερη της Ελευσίνας και οι αρμόδιες υπηρεσίες βρίσκονταν σ' αυτήν!

Κοινή η μοίρα λοιπόν των εκλεκτών τέκνων της Ελλάδος. Αν εγώ δεν βρήκα τον τάφο του Π. Γιαννόπουλου, τι να πω για τους τάφους των ηρώων της Επανάστασως του '21, των Στρατηγών του αγώνα που δεν ξέρουμε ούτε καν πού έχουν ταφεί. Την ιστορία του Στρατηγού Νικηταρά του Τουρκοφάγου και του θανάτου του θα την πούμε μια άλλη φορά. Δυστυχώς...

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ

Το πρωινό της 8ης Νοεμβρίου 1996 ήταν αρκετά σκοτεινό και κρύο, σαν να μου έλεγε ότι ο χειμώνας ήταν ήδη εδώ. Κι όμως κατά τις 8:00 έκαναν την εμφάνιση τους οι πρώτες ζεστές ακτίνες του άρχοντα Ήλιου. Έδιωξε τα σκοτάδια, έσπρωξε λίγο τα σύννεφα και όλα έδειξαν να είναι μέσα στο ζωογόνο φως. Είχα κάνει σχέδια από χθες να ανέβαινα στην Καισαριανή, στην τοποθεσία μεταξύ του Μοναστηρίου της Καισαριανής και της Μονής του Αστεριού.

Η περιοχή είναι πολύ όμορφη τον Νοέμβριο. Όταν ξέρει κανείς τον τόπο, ξεφεύγει από τον δρόμο των αυτοκινήτων και ακολουθεί τα μυστικά μονοπάτια. Αυτά που μόλις τα "πάρεις" σου μιλούν με μιας και σε κρύβουν ευλαβικά από τον σημερινό "πολιτισμό". Τα ακολουθείς όπως τόσο άλλοι εδώ και χιλιάδες χρόνια - γιατί είναι αρχαία αυτά τα μονοπάτια - και σε οδηγούν όπου επιθυμεί η Ψυχή σου. Η υγρασία της νύχτας λάμπει στα δένδρα σαν διαμαντάκια και σου δηλώνει ότι δεν έχουν χαθεί τα πάντα. Η φύση είναι εδώ ολόγυρα σου, μπορείς να την αγγίξεις και να πάρεις δύναμη. Αυτή την δύναμη που σου παίρνουν καθημερινά στην Πολιτεία. Μια δύναμη που την νοιώθεις μαζί με γαλήνη και ηρεμία και ομορφιά. Η Φύση! Πράγματα που δεν είναι ανάγκη να τα διδαχθούμε γιατί είναι μέσα μας. Καθώς περνούν τα χρόνια, πολλοί από εμάς ξεχνούν την ιερή παρουσία στα δένδρα, στα ρυάκια ή στην *θάλασσα*. Μόλις όμως βρεθούν εδώ, νοιώθουν την παρουσία. Εδώ βρίσκονται

όσα βλέπουμε στα όνειρα μας. Εδώ πραγματοποιούνται τα παραμυθία μας, οι Μύθοι και οι παραδόσεις μας.

Στην Φύση! Εδώ ξυπνούν παλιές μνήμες που βγαίνουν σαν ρεύμα νερού από τους εαυτούς μας και ζωντανεύουν τα πάντα. Όταν μάλιστα έρχεσαι συχνά σ' αυτόν τον ιερό τόπο, τα μονοπάτια μοιάζουν να σε γνωρίζουν. Ακόμη και οι χαμηλοί κλώνοι των δένδρων παραμερίζουν με την βοήθεια του αέρα και σε αφήνουν να περάσεις άνετα. Σε αγγίζουν απαλά και έτσι γίνεσαι ένα με το περιβάλλον. Σκέφτεσαι δεχόμενος απαλές δονήσεις που εισχωρούν από το πρόσωπο και καταλαβαίνεις καλύτερα όλα όσα υπάρχουν γύρω σου. Το μονοπάτι προχωρεί σαν φίδι ανηφορικά, -χωρίς κούραση, και διακλαδώνεται με άλλα.

Σήμερα το βρίσκω ακόμη πιο άνετο και ταχύνω το βήμα. Ξέρω ότι γύρω στις 8:30 ο φύλακας της Μονής Αστεριού πίνει τον πρωινό του καφέ, στον οποίο πάντοτε ισχύει μια πρόσκληση προς εμένα να τον μοιραστώ μαζί του. Άνθρωπος απλός, έμαθε να εκτιμά τη δουλειά του, πράγμα που είναι προνόμιο. Η μονή Αστεριού δεν έχει τους επισκέπτες που έχει η μονή της Καισαριανής. Ιδίως το χειμώνα πολύ λίγοι έρχονται. Οι ώρες της εργασίας του φαίνονται ατέλειωτες. Κι όμως ο Τόπος φτιάχνει τον άνθρωπο. Έτσι κι αυτός έμαθε τον Τόπο, τον αγάπησε, τον σεβάστηκε και έγινε ένα μαζί του. Έτσι έμαθε τα μυστικά του, γιατί ο Τόπος όταν σε μάθει, όταν σε μυήσει, σου δείχνει πράγματα που δεν φαίνονται. Σε κάτι βέβαια τον έχω βοηθήσει και εγώ... Ατέλειωτες οι συζητήσεις μας για το ιερό βουνό της Αθήνας, τον Υμηττό. Αλλά παραγωγικές, όχι φιλολογικές. Οι εκάστοτε παρατηρήσεις του σχετικά με το περιβάλλον είναι σωστές. Χάρη σ' αυτές έχω ανοίξει νέους "διαδρόμους" γνώσης για την έρευνα.

Ο Υμηττός έχει μια ιδιαίτερη σημασία για μας τους Αθηναίους αλλά και για όλους τους Έλληνες. Από 'δώ κυριολεκτικά άρχισαν όλα. Ένα Βουνό αφιερωμένο ολόκληρο στην λατρεία των θεών. Βουνό - τόπος ιερός - όπως ο Όλυμπος και ο Ελικών και ο Παρνασσός. Στα πολύ παλιά χρόνια, τα προϊστορικά, ήταν κέντρο της μυστηριακής λατρείας των Πελασγών. Κι από εδώ ξεπήδησαν όλα τα κατοπινά μυστήρια των ιστορικών χρόνων. Της Θράκης, της Ελευσίνας.

Αφορμή όλων υπήρξε η ωραιότατη πριγκίπισσα Ωρειθία, κόρη του μυθικού βασιλιά της Αθήνας Ερεχθέα. Έτσι λοιπόν, όταν η κόρη έπαιξε κάποια μέρα στις όχθες του Ιλισού, ο θεός Βορρέας που κατοικούσε στην Θράκη κατέβηκε και την άρπαξε, την έφερε στην πατρίδα του και εκεί η Ωρειθία δίδαξε τη Θρησκεία του λαού της, των Πελασγών-Καβείρων, κατοίκων των Αθηνών και του Υμηττού. Εγγονός της ήταν ο Εύμολπος. Αυτός ήλθε στην Αττική να πολεμήσει τον συγγενή του Κελτό, τον βασιλέα της Ελευσίνας. Αντί όμως να πολεμήσουν ο ένας τον άλλον, αναγνωρίζονται ως συγγενείς και συνιστούν τα Ελευσίνια Μυστήρια. Ο Κελτός μένει στην Ελευσίνα αλλά ο Εύμολπος εξαφανίζεται σε μια μάχη του με τον βασιλέα της Αθήνας Ερεχθέα τον Β'.

Από τότε οι Ελευσίνιοι υποτάσσονται στους Αθηναίους. Διατηρούν όμως την κυριότητα επί των μυστηρίων, ενώ οι Ευμολπίδαι, οι απόγονοι του Ευμόλπου, ορίζονται ως ιερείς των Μυστηρίων αυτών. Έτσι με τον καιρό καθιερώθηκαν τα Μυστήρια της Δήμητρας και της Κόρης, εορταζόμενα ως "μικρά" στην Αθήνα και ως "μεγάλα" στην Ελευσίνα. Και των δυο αφετηρία ήταν ο πέ'ραν του Ιλισού Αγρός, και εκεί εορτάζονταν τα μυστήρια τα "εν Αγρείς".

Οι πηγές της μονής Καισαριανής, της Καλλοπούλας και της μονής του Αστεριού έγιναν τα κέντρα μυστικής λατρείας των αρχαίων Αθηναίων. Εδώ οι παλιοί κάτοικοι, οι Πελασγοί ή Κάβειροι, είχαν στήσει τους πρώτους βωμούς στους θεούς, το Δία, τον Απόλλωνα, τον Διόνυσο, την Άρτεμη, τη Δήμητρα και την Περσεφόνη. Και πρώτη ιέρεια ορίστηκε η κόρη του Κελτού, η όμορφη Σαισάρα. Και ήταν συγγενής η Σαισάρα με την Ωρείθθα που είχε αρπάξει ο Βορρέας. Γιατί η μητέρα της η Διογένεια ήταν η μεγαλύτερη αδελφή της Σαισάρας. Εκεί λοιπόν γύρω από το ιερό της Αρτέμιδος, στην πηγή, έζησε η Σαισάρα. Και όταν με την ευχή της θεάς έγινε βασίλισσα - σύζυγος του Κρόκωνα, βασιλιά των Ρειτών - όπου σήμερα είναι η περιοχή της αρχαίας λίμνης Κουμουνδούρου, οι Αθηναίοι έδωσαν στα μέρη εκείνα του Υμηττού το όνομα της, τα είπαν Σαισάρια. Όπως Σαισαρία είπαν και την Ελευσίνα πριν πάρει το σημερινό όνομα της.

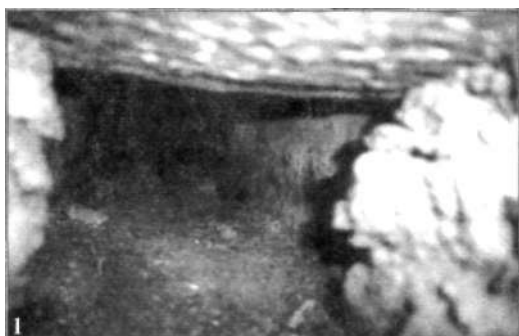
Και τα χρόνια περνούν. Στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους, στον ίδιο ιερό τόπο του ναού της Αρτέμιδας, ιδρύεται προσκύνημα του Χριστού - της Μεταμορφώσεως του - και της Παναγίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο η Αθήνα και όλη η Αττική συνεορτάζουν στον Υμηττό, στο προσκύνημα αυτό στο αρχαίο ιερό των Καβείρων, τα "Εισόδια της Θεοτόκου". Και ονομάζουν την Παναγία εκείνη Σαιραριανή, που οι μεν μορφωμένοι την μετατρέπουν σε Καισαριανή, ο δε λαός την λέει Σεργιανή, και απ' αυτήν την ονομασία βγαίνει και το σεργιάνι, ο περίπατος και το σεργιανώ - κάνω περίπατο.

Η παρουσία της Άρτεμης και της Δήμητρας είναι ακόμη και σήμερα αισθητή: στην πηγή της μονής υπάρχει η κεφαλή του κριού από εκείνη την λαμπρή εποχή και το μαρμάρινο ανάγλυφο της θεάς που είναι εντοιχισμένο επάνω από την κρήνη που κρουνός της είναι ο κριός.

Βλέπω ασυναίσθητα το ρολόι μου - αυτήν την εφεύρεση που δημιούργησαν για να μας βασανίζουν. Είναι κιόλας 8:25 την ώρα που διασχίζω τον περίβολο του παλιού μοναστηριού πριν μπω από την ξύλινη πόρτα. Ο φύλακας είναι μόλις έτοιμος να σερβίρει τον καφέ όταν με βλέπει. Χαρούμενος έρχεται προς το μέρος μου και με τραβά στο μικρό τραπεζάκι απέναντι από την πόρτα του ναού των Ταξιαρχών. Όταν καθόμαστε στον πολύ καλά διαμορφωμένο χώρο - κάποτε υπήρξε για λίγο ησυχαστήριο της βασίλισσας Φρειδερίκης - ενώ αυτός σερβίρει τον καφέ, παρατηρώ ότι τα καντήλια της εκκλησίας είναι αναμμένα.

Μου λέει πως τα άναψε αυτός σήμερα το πρωί για την γιορτή. Απορώ. «Ποια γιορτή;», τον ρωτώ. Μα βέβαια, είναι 8 Νοεμβρίου, εορτή των Ταξιαρχών, που τη

μνήμη τους γιόρταζε κάποτε το Μοναστήρι. Πίνουμε τον καφέ μας και μου παραπονείται πως κι αυτόν και το μοναστήρι τους έχουν εγκαταλείψει. Στην απορία μου λέει πως είχε την ιδέα να πάρει τηλέφωνο πριν τρεις ημέρες την Μονή Πετράκη στην Αθήνα και να τους ζητήσει να στείλουν έναν ιερέα εδώ πάνω να λειτουργήσει σήμερα, έτσι για το καλό, να ζωντανέψει λίγο ο χώρος, όπως μου λέει χαρακτηριστικά. Δεν τον καταλαβαίνω και πολύ, για μένα ο χώρος και ο τόπος είναι πάντοτε ζωντανός. Εντούτοις τον συμμαρίζομαι και του λέγω ότι είναι το ίδιο μιας και άναψε εκείνος

1. Η στοά που ανοίγεται ακριβώς πίσω από τον Φεγγίτη!

2. Η όμορφη μονή Αστεριού όπου συνέβη το περίεργο φαινόμενο στις 8 Νοεμβρίου του 1996. Από εδώ ξεκινά και η υπόγεια στοά τίου οδηγεί στο Μοναστήρι της Καισαριανής.

3. Στο εσωτερικό τον ναού της Μονής Αστεριού υπάρχουν 4 κολώνες σαν αντήν, των οποίων τα κιονόκρανα ανήκουν στον παλιό αρχαίο ναό.

4. Ο φεγγίτης που με οδήγησε να σκεφτώ για μία είσοδο στο εσωτερικό, που τελικά υπήρχε μέσα στην εκκλησία.

τα καντήλια.

Συνεχίζουμε την συζήτηση μας και τον καφέ μας, όταν μας διακόπτουν δυνατά χτυπήματα στην πόρτα. Ναι, την είχα κλείσει, άλλωστε επίσημα ανοίγει για τους επισκέπτες στις 9:00. Έτσι μέχρι εκείνη την ώρα δεν θα μας ενοχλούσε κανείς. Θα πάω να ανοίξω, μου λέει ο φίλος μου, είναι 9:00 η ώρα. Μια τελευταία ρουφηξιά στο καφέ του, σηκώνεται, φτάνει και ανοίγει την πόρτα. Η έκπληξη και των δύο μας είναι ζωηρή. Στο κατώφλι εμφανίζεται ένα καλόγερος!

Είναι πολύ γέρος, κουρασμένος και μικρού αναστήματος, ωστόσο το πρόσωπο του είναι πολύ φωτεινό. «Καλημέρα», μας λέει και ανταποδίδουμε. «Πέρασε να πιεις καφέ», του λέει ο φύλακας! «Όχι», λέει, «ήλθα για να λειτουργήσω». Μεγάλη μέρα η σημερινή. Κρατάει μια πάνινη τσάντα, προχωρεί προς τα λίγα σκαλοπάτια που ανεβαίνουν προς τον ναό και περνάει από εμπρός μου. Κοντοστέκεται και με κοιτάζει. Διακρίνω ένα χαμόγελο και κάποια μικρή δόση ειρωνείας. Με κτυπάει όμως με καλοσύνη στον ώμο. «Χαίρομαι που είσαι εδώ», μου λέει.

Νιώθω το πρόσωπο του γνωστό χωρίς να θυμάμαι από πού. Δεν προλαβαίνω να πω τίποτε. Έχει χαθεί μέσα στη βυζαντινή εκκλησούλα και τον ακούω να βγάζει πράγματα από την παλιά πάνινη τσάντα. Εν τω μεταξύ ο φίλος μου ο φύλακας είναι κοντά μου. «Να λοιπόν που μας θυμήθηκαν από την Μονή Πετράκη», μου λέει όλος χαρά. «Άντε, τελείωνε τον καφέ σου να πάμε στην λει-

τουργία»! Εκείνη τη στιγμή ακούγεται να σταματά ένα αυτοκίνητο απ' έξω. Κοντοστεκόμαστε και οι δυο περιμένοντας και σε λίγο εμφανίζεται ένα νεαρό ζευγάρι. Τους χαιρετούμε και τους λέμε ότι μόλις προλαβαίνουν να μπουν πριν αρχίσει η λειτουργία. Φανερώνουν έκπληξη που η εκκλησούλα λειτουργεί και μπαίνουμε όλοι μαζί μέσα βιαστικά.

Ο κοντόσωμος ιερέας έχει αρχίσει τη λειτουργία και δεν φαίνεται να προσέχει την είσοδο μας. Δεν φορά άμφια. Μόνο το ταπεινό του ράσο και ένα πετραχήλι με ξεθωριασμένους δικέφαλους αητούς και φύλλα κληματαριάς. Το πρόσωπο του λες και φωτίζει όλο το εκκλησάκι. Η ζωντάνια του τόπου που έλεγα προηγουμένως! Η παλιές τοιχογραφίες, σβησμένες από τον χρόνο και τις κακουχίες, λάμπουν ή φαίνεται να λάμπουν σαν καινούριες. Μια γλυκιά θαλπωρή υπάρχει στην ατμόσφαιρα. Μια μυρωδιά κεριού πραγματικού και εξωτικού λιβανιού γεμίζει τον χώρο και σαν όνειρο ακούγονται τα λόγια της λειτουργίας του πραγματικά ταπεινού ιερέα.

Ταπεινός! Αυτό είναι το πιο δυνατό χαρακτηριστικό του παπά. Και τώρα για πρώτη φορά τον προσέχω καλά και σκουντάω τον φίλο μου. «Το ράσο... κοίτα το ράσο»! Το ράσο που δεν είναι μαύρο πια, δείχνει πολύ παλιό. Με προσοχή παρατηρώ ότι είναι έντεχνα πολύ μπαλωμένο! Μα είναι Μοναχός, δεν είναι παπάς, λέγει μια φωνή μέσα μου. Και τι μ' αυτό απαντώ, δεν έχει ένα καλό ράσο να φορέσει; Ακόμη και η φαρδιά δερμάτινη ζώνη του - σημάδι Μοναχισμού - είναι σε πολλά σημεία κομμένη και στηρίζεται με σχοινάκια που έχουν πλεχτεί γύρω από το πεπαλαιωμένο κομμάτι.

Ο Μοναχός μάς έχει γυρίσει την πλάτη κοιτάζοντας προς την Αγία Τράπεζα.

Αυτή που κάποτε ήταν κομμάτι από τον βωμό της Δήμητρας. Ακόμη έχει αρχαία ελληνικά γράμματα επάνω της. Επάνω στον αρχαίο βωμό, ο Ταπεινός ετοιμάζει τη θεία κοινωνία. Κάποτε γυρίζει προς το μέρος μας κρατώντας το δυσκολότηρο και μας καλεί. Τούτο το δυσκολότηρο δεν είναι ταπεινό όπως τα ράσα του. Είναι υπέρλαμπρο, πολύτιμο και εντυπωσιακό. Το φως των κεριών ρίχνει την ανταύγεια του επάνω στο κρασί, αλλά μαζί μ' αυτό γυαλίζουν και οι υπέροχες πέτρες που είναι διακοσμημένο και είναι σαν να κρατά μία πηγή φωτός που περιμένει να πιούμε απ' αυτήν.

Κοινωνεί πρώτα τη γυναίκα και μετά τον άνδρα, ακολουθώντας το φίλο μου και κοιτάζει προς το μέρος μου που κοντοστέκομαι προσέχοντας το δυσκολότηρο. Όμοιο κι απaráλλαχτο με την όψη του Γκράαλ, όπως θέλουμε να το φανταζόμαστε όταν αναφερόμαστε σ' αυτό. Μα τι γίνεται, άλλοι το έψαχναν μια ολόκληρη ζωή και εμείς το βρήκαμε μονομιάς;

Σ' ένα βυζαντινό εκκλησάκι, παλιό ναό της Δήμητρας, ένα παγωμένο πρωινό του Νοέμβρη; «Έλα λοιπόν», με βγάζει η φωνή του Ταπεινού από τις υπέροχες σκέψεις, «έλα, έχω να πάω κι αλλού»! Γρήγορα τον φτάνω και με κοινωνεί. Βλέπω το πρόσωπο του από κοντά. Όλο ρυτίδες, πραγματικά ακαθορίστου ηλικίας. «Να

είσαι ευλογημένος», μου λέει, «να είσαι ευλογημένος και να προσέχεις!»!

Τα έχω ελαφρώς χαμένα. Γρήγορα όμως συνέρχομαι. Δεν είναι δα και η πρώτη φορά που συναντώ εκπλήξεις! Το ζευγάρι μόλις τελειώνει, η λειτουργία φεύγει αποχαιρετώντας μας, και εμείς διακριτικά βγαίνουμε από τον ναό αφήνοντας τον Μοναχό να μαζέψει τα πράγματα του. Πράγματι, μετά από λίγο εμφανίζεται στην πόρτα με την πάνινη τσάντα στο αριστερό του χέρι. Κατεβαίνει αργά και προσεκτικά τα σκαλοπάτια, σηκώνει το δεξί του χέρι σε χαιρετισμό και προχωρεί προς την πόρτα, την ανοίγει απαλά και την κλείνει φεύγοντας. «Βρε Γιάννη», φωνάζει ο φίλος μου, «ούτε ένα καφέ δεν του προσέφερα». Και μια και δυο ορμά και ανοίγει την πόρτα να μιλήσει του Ταπεινού. Με φωνάζει γρήγορα. Τον βλέπω μαρμαρωμένο.

Με το βλέμμα του μου δείχνει την όλη περιοχή έξω από το Μοναστήρι. Ο Μοναχός δεν φαίνεται πουθενά! Ο δρόμος αριστερά και δεξιά φαίνεται μέχρι αρκετά μακριά. Δεν υπάρχει κανείς. Περιμένουμε για λίγο, ξανακοιτάμε προσεκτικά αλλά δεν βλέπουμε κανένα. Μην ξέροντας τι να πούμε γυρίζουμε μέσα. Τρέχω ξαφνικά προς την εκκλησούλα των Ταξιαρχών. Είναι περιεργα σκοτεινή, κρύα και μελαγχολική. Μόνο οι δυο αρχαίες κολώνες του παλιού ναού της Δήμητρας λάμπουν. Ο φίλος μου είναι συγκλονισμένος. Δεν ξέρει τι να πει. Τον παίρνω από το χέρι και τον πάω στο μικρό τραπεζάκι, φτιάχνω ακόμη ένα καφέ. Του λέω: «Μην νοιάζεσαι κι απορείς, είναι αυτός ο ιερός Τόπος που τα κάνει όλα. Πίστεψε με!».

Η φίλια μου με τον φύλακα της Μονής Αστεριού είχε αρχίσει όταν σε μια επίσκεψη μου παλιά στη μονή - ήταν λίγο καιρό που είχε μεταταθεί εκεί - τον βρήκα να ψάχνει το Μοναστήρι. Τον ρώτησα ποιο ήταν το πρόβλημα και μου είπε ότι είχε αναστατωθεί επειδή ακριβώς στα αριστερά του ναού, στο χωμάτινο έδαφος, εκεί που υπάρχει ένα πολύ μικρό άνοιγμα με σιδερένιες ράγιες άρχισαν χθες να βγαίνουν... ποντίκια. Το πρόβλημα του ήταν ότι αυτό το άνοιγμα δεν έδειχνε να βγαίνει πουθενά, ήταν απλώς μια τρύπα στο έδαφος. Από πού λοιπόν εμφανίζονταν τα ποντίκια;

Υποφιαζόταν ότι υπήρχε κάποιος υπόγειος χώρος κάτω από την εκκλησία. Του έριξα την ιδέα ότι ήταν ίσως ένα μικρό οστεοφυλάκιο που άλλωστε το συνήθιζαν τους καιρούς εκείνους τα μικρά βυζαντινά εξωκλήσια και που η είσοδος του βρισκόταν κάπου μέσα στην εκκλησία. Πράγματι είχε χτυπήσει με ένα ξύλινο κοντάρι το δάπεδο της εκκλησίας και βρήκε ότι ο ιδιότυπος ήχος που έκανε το κοντάρι κτυπώντας, φανέρωνε χωρίς άλλο κενό. Έτσι λοιπόν πιάσαμε συζήτηση και του εξήγησα ότι σε παλαιότερες εποχές, στο τέλος της δεκαετίας του '50, τότε που οι χώροι αυτοί δεν ήταν αρχαιολογικές περιοχές και συνεπώς δεν είχαν φύλακες, ήταν οι χρυσές εποχές για τις καλώς εννοούμενες έρευνες.

Ήταν λοιπόν η περιοχή του Υμηττού - ακριβώς επάνω από την Καισαριανή

μέχρι την Αγ. Παρασκευή - αυτή που είχα επισκεφθεί τις περισσότερες φορές μέσα στα χρόνια, αφού έμενα από το 1948 στους Αμπελοκήπους. Στην Μονή του Αστερίου, την εποχή που η πηγή της είχε άφθονο νερό και η εκκλησούλα ήταν καταφύγιο όταν είχε άσχημο καιρό, πολλές φορές είχα περάσει την νύχτα μου μέσα, γιατί ξεκινούσα πάντα Σάββατο μεσημέρι ώστε το απόγευμα να είμαι ήδη επάνω, να ξεκουραστώ και να ετοιμαστώ από πολύ πρωί για τις έρευνες μου.

Ένα βράδυ, λοιπόν, έπιασε βροχή την ώρα ακριβώς που έμπαινα μέσα. Πήρα λίγο νερό από την πηγή και χώθηκα μέσα στην εκκλησία. Η ώρα πέρασε μάλλον γρήγορα τρώγοντας και ακούγοντας μουσική. Βέβαια ο τόπος τότε αγρίευε τα βράδια. Υπήρχαν αρκετά ζώα που έκαναν θόρυβο την νύχτα και η ατμόσφαιρα γινόταν περίεργη. Είχα θυμάμαι μια παλιά λάμπα θυέλλης, που μετά από μερικές επισκέψεις μου εκεί την άφησα μόνιμα σε μια "κρυψώνα" για να μην την κουβαλάω πάνω-κάτω. Έτσι πάντα στο σακίδιο μου είχα και ένα μπουκάλι πετρέλαιο που τροφοδοτούσα ανελλιπώς την λάμπα. Η περίφημη αυτή λάμπα που με συντρόφευε τα χρόνια εκείνα, θα πρέπει να είναι ακόμη σε εκείνη την "κρυψώνα" των παιδικών μου χρόνων. Σκέπτομαι πως καμιά μέρα θα πρέπει να πάω να την πάρω και να την φέρω εδώ στο σπίτι, να συντροφεύει εκείνο το παλιό γερμανικό σακίδιο, ενθύμιο από κείνα τα ανέμελα θαυμάσια χρόνια.

Σε λίγο είχε νυχτώσει για τα καλά, άναψα την λάμπα και την κρέμασα στον τοίχο. Η βροχή συνεχιζόταν αλλά όχι τόσο δυνατή. Ήμουν λίγο ανήσυχος γιατί δεν θυμόμουν αν είχα κλείσει την έξω πόρτα της Μονής, η οποία βέβαια δεν έκλεινε καλά, αλλά την στήριζα από το πίσω μέρος βάζοντας μάλιστα και ένα μεταλλικό δοχείο πάνω της, ώστε αν ανοίξει το βράδυ, πέφτοντας το δοχείο να με ειδοποιήσει.

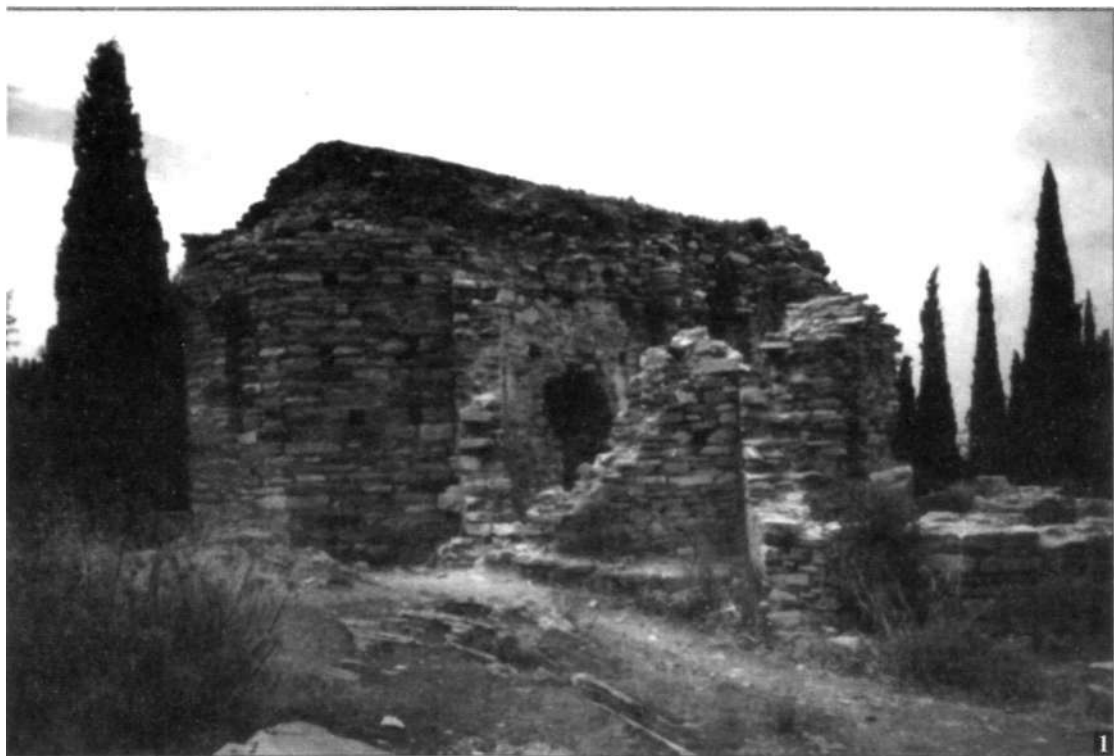
Θα ήταν 11:00 η ώρα τη νύχτα, είχα φάει, είχα ακούσει μουσική, άκουγα και τον ήχο τον μονότονο της βροχής και προσπαθούσα να κοιμηθώ, χωρίς όμως επιτυχία. Είχα την αγωνία ότι κάτι επρόκειτο να συμβεί απόψε και αυτό με κρατούσε ξύπνιο. Όπως είπα και πιο πάνω, δεν ήταν η πρώτη φορά που έκανα τέτοιες "εκδρομές", φόβο δεν ένιωθα παρ' όλα τα 16 χρόνια μου, αλλά τούτη η βραδιά ήταν διαφορετική. Με ξάφνιασε και η φωνή της κουκουβάγιας που πάντα φώλιαζε σε μια βελανιδιά στο πίσω μέρος του παλαιού μοναστηρίου, και με έκανε να πετάγομαι ξαφνιασμένος. Μετά η αλεπού που προχωρούσε, σταματούσε και πάλι από την αρχή, προσεκτικά μήπως κι έβρισκε να αρπάξει τίποτε, και όποτε πήγαινα εκεί της άφηνα κάποια αποφάγια απ' έξω μέσα σε ένα χαρτί που έτριζε για να την ακούω όποτε ερχόταν, κι αυτή την φορά ήταν συνεπής στο ραντεβού της, μόνο που κι αυτή με ανησύχησε. Είχα απλώσει τον υπνόσακο μου και βάζοντας το σακίδιο σαν μαξιλάρι προσπάθησα για μια ακόμη φορά να κοιμηθώ, χωρίς όμως πάλι αποτέλεσμα.

Εκείνη την στιγμή ήταν που άκουσα ξύσιμο στο έδαφος. Μάλλον το ένιω-

θα παρά το άκουγα. Νόμισα ότι ήταν της φαντασίας μου, αλλά λίγα λεπτά αργότερα επαναλήφθηκε πιο έντονο. Ήταν σαν πολλά μικρά ποδαράκια με νύχια να ξύνουν το έδαφος κάπου κοντά μου. Σηκώθηκα προσπαθώντας να μην κάνω θόρυβο, πήρα την λάμπα και δυνάμωσα το φως. Όσο μακριά μπορούσα να δω δεν υπήρχε τίποτε. Κρατώντας την λάμπα άρχισα να "χτενίζω" με τάξη το έδαφος πάνω-κάτω. Όση ώρα έψαχνα, αυτός ο χαρακτηριστικός θόρυβος δεν είχε ακουστεί ξανά. Είχα φτάσει στο κέντρο του ναού από την πλευρά που πάντοτε κοιμόμουν, δηλαδή την αριστερή. Ο ήχος ξανακούστηκε ξαφνικά. Ήταν σαν κάτι να ξύνει πολύ γρήγορα και με μανία. Κοίταξα με προσοχή ενώ ο ήχος συνεχιζόταν. Τίποτε πάλι. Ο ήχος ήταν ήδη πολύ κοντά μου κι όμως δεν έβλεπα τίποτε. Αναπάντεχα συνειδητοποίησα ότι ίσως να ακουγόταν όχι από μέσα αλλά από κάτω! Πραγματικά ξάπλωσα στο έδαφος και κόλλησα το αυτί μου σε κείνο ακριβώς το σημείο. Ο θόρυβος με ξεκούφανε, μπορούσα μάλιστα να καταλάβω ότι τον προκαλούσε κάποιο μικρό ζώο, όπως το σκυλί που βρίσκει σε μια γωνία του τοίχου μια μυρμηγκοφωλιά και αρχίζει να ξύνει διαδοχικά με τα δυο του μπροστινά πόδια. Με την λαβή του μαχαιριού μου χτύπησα το έδαφος ακριβώς εκεί αρκετά δυνατά. Ο ήχος σταμάτησε και δεν ξανακούστηκε. Ναι, ο ενοχλητικός ήχος είχε φύγει, η εντύπωση μου όμως ότι κάτι ήταν από κάτω είχε μείνει.

Ξανακοίταξα με προσοχή το δάπεδο της εκκλησίας. Ήταν πλακόστρωτο, με πλάκες ίδιου περίπου μεγέθους αλλά όχι ίδιες στο σχήμα. Όλες έμοιαζαν εκτός από μια ακριβώς στην μέση, που ήταν λίγο πιο μεγάλη, σχεδόν στο διπλάσιο μέγεθος των άλλων. Έφερα πιο κοντά την λάμπα και την απέθεσα στο έδαφος. Άρχισα με το μαχαίρι να "πληγώνω" το περιθώριο της μεγάλης πλάκας με την διπλανή της, ώστε να χαλαρώσω την πλάκα στην περίμετρο της. Μετά από μια ώρα περίπου, η πέτρα χαλάρωσε ελαφρώς και σε άλλη μια άρχισα να την μετακινώ. Άρχισα να απογοητεύομαι γιατί δεν φάνηκε κανένα κενό αμέσως από κάτω. Ήταν ένα δεύτερο, ας πούμε, "έδαφος" που η μεγάλη πλάκα καθόταν επάνω του με ένα μικρό κενό μερικών πόντων, ακριβώς όπως στηρίζονται τα μεταλλικά καπάκια των υπονόμων της Αθήνας. Όπως όμως σιγά-σιγά άρχισα να μετακινώ τελείως την πλάκα, είδα ένα σκουριασμένο χαλκά να αναπαύεται στο κέντρο του διαστήματος που είχε δημιουργήσει όταν μετακινήθηκε τελείως.

Σήκωσα τον χαλκά όρθιο και άρχισα να τον τραβώ προς το μέρος μου, μέσα στον ιδρώτα, μοιάζοντας σαν όλες αυτές οι κινήσεις να γίνονταν έξω στην βροχή. Με τα πολλά η καταπακτή - πώς αλλιώς να την πω - σηκώθηκε! Έριξα το φως ενός φακού και είδα με ευχαρίστηση μια ξύλινη σκάλα με επτά-οκτώ σκαλοπάτια που πήγαινε σ' ένα χώρο σαν μικρό δωμάτιο. Δίπλωσα με πυρετώδεις κινήσεις τον υπνόσακο, τον τακτοποίησα στο σακίδιο, πήρα και την λάμπα και άρχισα να κατεβαίνω.

1. Παλιά εκκλησία και αρχαίος ναός στην περιοχή της Μονής Καισαριανής.

2. Η τρύπια εκκλησία κοντά στην Μονή Καισαριανής, στις καταβόθρες και την σχισμή τον βράχου, ήταν η πρώτη μου έξοδος από την υπόγεια διάβαση που ξεκινούσε πίσω από την μεγαλύτερη από τις δύο εκκλησίες στο περίβολο της Μονής.

3. Οι δύο "καταβόθρες" από των οποίων το βάθος πέρασα όταν έφυγα από την σχισμή στους βράχους.

Η σκάλα δεν ήταν και τόσο στέρεα γιατί στα τελευταία τρία σκαλιά έπρεπε να πηδήξω κάτω. Το δωμάτιο, περίπου 3x3 μέτρα, ήταν πραγματικά μικρό έκπληξη. Δεν πρέπει να είχε ανοιχτεί για πάνω από διακόσια χρόνια. Στη δυτική του πλευρά ήταν έξι τετράγωνα κουτιά με ανθρώπινα οστά και από πάνω από το καθένα ένα κρανίο. Πρέπει να ήταν το οστεοφυλάκιο της Μονής, με τα οστά των καλόγερων ή των κητόρων του μοναστηρίου. Ένα ξύλινος σταυρός στον τοίχο και το πιο περίεργο, μια ξύλινη πόρτα βαριά και συρταρωμένη από μέσα από την πλευρά του δωματίου, βρισκόταν στα αριστερά όπως κατέβηκα την σκάλα, δηλαδή στην αντίθετη κατεύθυνση από την εξωτερική πόρτα του Μοναστηρίου. Πρέπει να ήταν αριστερά όπως έμπαινε κανείς στην πόρτα του ναού.

Ο μεταλλικός συρτής που έμοιαζε σαν μεγάλο κινητό ουραίο όπλο είχε κολλήσει από τα χρόνια και την σκουριά και δεν άνοιγε με τίποτε. Και εδώ πάλι η λαβή του μαχαιριού βοήθησε ώστε να λασκάρει λίγο. Μετά, τραβώντας με δύναμη, τελικά κατόρθωσα να τον ανοίξω. Και η πόρτα είχε επίσης σφηνώσει. Με τα πολλά άνοιξε κι αυτή.

Εμπρός μου ανοιγόταν μια στοά που έδειχνε να πηγαίνει αριστερά. Μόλις διέσχισα την ξύλινη πόρτα είδα ένα μικρό άνοιγμα στα αριστερά μου με μικρές σιδερένιες μπάρες. Έμπαινε λίγο νερό από τη βροχή και ήταν τόσο μικρό που μόνο πολύ μικρά ζώα θα μπορούσαν να περάσουν. Ποτέ δεν κατάλαβα τι χρειαζόταν αυτό το άνοιγμα εκεί. Γρήγορα το άφησα πίσω μου κρατώντας την λάμπα. Μόλις έστριψα αριστερά φάνηκαν σκαλοπάτια που οδηγού-

σαν προς τα κάτω. Τα κατέβηκα χωρίς δισταγμό. Η στοά ήταν καλής κατασκευής, χωρίς υγρασία, με αρκετό αέρα, που καθ' όλη τη διαδρομή τον είχα να έρχεται από εμπρός μου. Κάπου πήρε το μάτι μου ένα ή δυο ποντίκια που ταξίδευαν στην αντίθετη κατεύθυνση και άλλαξαν πορεία. Η στοά ήταν άδεια αλλά με αρκετή καπνιά στην οροφή, με ύψος πάντοτε το ίδιο και δάπεδο ομαλό. Όπου πήγαινα πιο κατηφορικά υπήρχαν σκαλοπάτια σκαλισμένα στο βράχο και μετά πάλι ευθεία. Κανένα ίχνος παρουσίας ανθρώπου, τωρινής ή όχι, εκτός βέβαια από την κατασκευή της στοάς.

Είχα περπατήσει περίπου είκοσι λεπτά, όταν για πρώτη φορά η στοά έγινε ανηφορική. Μέτρησα αρκετά σκαλιά πριν δω ότι η στοά χωριζόταν σε δυο διακλαδώσεις: η μια πήγαινε αριστερά και η άλλη τελείωνε με άλλα σκαλοπάτια προς τα πάνω. Έπρεπε να δω που βγαίνω, αν και το υποπτευόμουν. Ξαφνικά η ατμόσφαιρα έγινε υγρή και ένοιωσα τον αέρα της νύχτας. Η βροχή είχε σταματήσει και εγώ ανέβηκα τα τελευταία σκαλοπάτια. Η έξοδος ήταν ένα καλά προφυλαγμένο άνοιγμα που έβγαινε πίσω από μία εκκλησία όπως είδα λίγο αργότερα.

Ήμουν μέσα στον περίβολο της Μονής Καισαριανής, πίσω ακριβώς από τον μεγαλύτερο από τους δύο ναούς που υπάρχουν εκεί. Δεν υπήρχε φυσικά ψυχή. Η απόσταση που είχα κάνει ήταν σαφώς πολύ πιο σύντομη απ' ό,τι αν την έκανα στην επιφάνεια, που θέλω πάνω από μισή ώρα να φτάσω από το μοναστήρι της Καισαριανής στην Μονή Αστεριού. Κουρασμένος πήγα προς την "τραπεζαρία" των καλόγερων, ακριβώς απέναντι από τις δύο εκκλησούλες.

Πράγματι εκεί ήταν το μαγειρείο των παλιών καλών χρόνων, με την θέση της φωτιάς, το καζάνι που υπήρχε ακόμη, την τρύπα στην οροφή και δίπλα το μεγάλο τραπέζι. Ακριβώς επάνω σ' αυτό το τραπέζι συνήθιζα να κοιμάμαι εκείνα τα χρόνια. Άπλωσα λοιπόν τον υπνόσακο μου και ξάπλωσα αναλογιζόμενος όλα αυτά τα θαυμαστά της νύχτας. Σε λίγο κοιμόμουν του "καλού καιρού".

Με το πρώτο φως ξύπνησα. Από ό,τι έδειχνε θα ήταν μια υπέροχη ημέρα. Ούτε καν σύννεφα υπήρχαν στον ουρανό. Χίλια αρώματα από την υγρασία της νύχτας, τα δένδρα που ξυπνούσαν κι αυτά περιμένοντας τον ήλιο, τα κυκλάμινα, τα ρείκια, τα κούμαρα. Ετοίμασα μια μικρή φωτιά και βγήκα έξω. Πήρα νερό που έτρεχε άφθονο και παγωμένο από τον κριό-κρουνό έξω από τον εξωτερικό τοίχο του Μοναστηριού και γύρισα πίσω. Σε λίγο το τσάι έβραζε και γέμισε κι αυτό με την σειρά του αρώματα την ατμόσφαιρα.

Σε μισή ώρα, φορτωμένος με το σακίδιο περπατούσα προς την Μονή του Αστεριού για να τα βάλω όλα στη θέση τους. Πράγματι αφού έφτασα, μπήκα στον ναό, κατέβηκα από την καταπακτή στο υπόγειο δωμάτιο και έκλεισα και συρτάρωσα από μέσα τη βαριά πόρτα. Ανέβηκα πάλι επάνω, έκλεισα προσεκτικά το σκέπασμα με τον χαλκά και μετά με ακόμη πιο μεγάλη προσοχή έβαλα στην θέση της την πλάκα. Με λύπη μου είδα ότι το μαχαίρι μου είχε αφήσει

μερικά ίχνη επάνω της.

Όπως πήρα πάλι τον δρόμο προς τα κάτω, δηλαδή το μοναστήρι της Καισαριανής, σκεφτόμουν πως η μονή Αστεριού, πριν γίνει χριστιανικός ναός, είχε καταλήξει σαν "φιλοσοφικό διδασκαλείο" επάνω στον αρχαίο ναό, όταν ο Αυτοκράτορας Θεοδόσιος άρχισε τους διωγμούς εναντίον των εθνικών και διέταξε το κλείσιμο των φιλοσοφικών σχολών της Αθήνας. Οι φιλόσοφοι λοιπόν πήραν τα βουνά, ανέβηκαν εδώ επάνω και συνέχισαν να διδάσκουν. Αυτά βέβαια τα φιλοσοφικά ελληνικά διδασκαλεία, μετά τους διωγμούς, πολλά χρόνια αργότερα εξελίχθηκαν σε "χριστιανικά φροντιστήρια", με τους βυζαντινούς ναούς που υπάρχουν σήμερα.

Φαίνεται ότι το "κρυφό σχολειό" των ετών της Τουρκοκρατίας δεν ήταν κάτι το καινούριο! Η Ελληνική Φιλοσοφία το είχε χρησιμοποιήσει κι αυτό πολύ πριν... Μάλιστα υπάρχουν μαρτυρίες, πως εκείνοι οι διωκόμενοι φιλόσοφοι έγιναν και οι πρώτοι "μελιττουργοί" και βέβαια το μέλι του ιερού Βουνού έφτασε να είναι γνωστό μέχρι την εποχή μας.

Ο λόγος βέβαια που ερχόμουν πίσω προς την Μονή της Καισαριανής ήταν απλός. Ήθελα να χρησιμοποιήσω την καινούρια ανακάλυψη μου - την έξοδο πίσω από την εκκλησία - για να δω που έβγαινε η άλλη διακλάδωση που πήγαινε προς τα αριστερά. Δυστυχώς καθυστέρησα καμιά ώρα γιατί στην πηγή του Κριού υπήρχαν επισκέπτες. Όταν λοιπόν αυτοί κάθισαν να ξεκουραστούν απ' έξω από το Μοναστήρι, εγώ βρήκα την ευκαιρία να "φύγω".

Κατεβαίνοντας τα σκαλοπάτια είδα ότι αριστερά και δεξιά χωμένες στον βράχο υπήρχαν σιδερένιες υποδοχές που πρέπει να φιλοξενούσαν πυρσούς κάποτε. Μόλις τελείωσαν τα σκαλιά, η αριστερή διακλάδωση άρχισε κι αυτή να γίνεται ελαφρώς ανηφορική, όχι όμως πολύ κουραστική, γιατί με μαστρία η στοά εκμεταλλευόταν κάποιες στροφούλες που θύμιζαν "δρόμο φιδιού" για να "σπάει" τον ανήφορο.

Θα είχα περπατήσει περί τα 15 λεπτά χωρίς να παρατηρήσω τίποτε το ιδιαίτερο, όταν εμπρός μου φάνηκε κάποια ανταύγεια φωτός. Σε λίγο το φως έγινε εντονότερο και δεξιά και είδα μια σχισμή σ' ένα βράχο, εντελώς όμως ίσια, κάθετη, περίπου 1,80 ύψος, καλυμμένη με πλήθος φυτών, μικρών δένδρων και πρασινάδας, κισσού κ.λπ. Η σχισμή ήταν σίγουρα φτιαγμένη από άνθρωπο. Ο δρόμος - η στοά - συνεχιζόταν ευθεία αλλά λοξοδρόμησα για να δω πού έβγαινε αυτή η σχισμή. Το φάρδος της σχισμής ήταν τέτοιο που έπρεπε να βγω πλαγίως χωρίς το σακίδιο.

Μόλις που χώρεσα να περάσω. Όταν βγήκα, δίπλα μου είδα μια δεξαμενή. Κάτι που ονομάζουμε "στέρνα", με καλό νερό, που γέμιζε από μια ροή νερού απ' αυτό που τροφοδοτούσε και το μοναστήρι. Κοντά μου ήταν ένα κτήριο που θύμιζε εκκλησία ή μάλλον εκκλησάκι, που όμως ήταν τελείως ανοιχτό από την μπροστινή πλευρά του, έλλειπε δηλαδή όλος ο τοίχος. Ήταν διάσπαρτο από

μικρές και μεγάλες εικόνες και έδειχνε ότι κάποιος το περιποιόταν. Ήμουν πολύ πιο ψηλά στο Βουνό από το Μοναστήρι της Καισαριανής που βέβαια μπορούσα να το δω. Ξαναμπήκα πάλι στη σχισμή, πήρα το σακίδιο μου και συνέχισα προς τα μέσα, σε μια διεύθυνση που όπως μπορούσα να δω πήγαινε προς την καρδιά του βουνού, απομακρυνόμενη από το Μοναστήρι.

Μετά περίπου 15 μέτρα από την σχισμή στον βράχο, φάνηκε σε ένα ύψος 5-7 μέτρων από εκεί που βάδιζα, φως. Κοιτάζοντας ψηλά είδα ένα άνοιγμα σαν πηγάδι και λίγο πιο κάτω ένα άλλο. Κατάλαβα ότι περνούσα από κάτω από τα δυο ανοίγματα που ονομάζουν "καταβόθρες" του Υμηττού, και ποτέ δεν έδωσαν κάποια εξήγηση στο τι ακριβώς ήταν και σε τι εξυπηρετούσαν. Όλη αυτή την ώρα ακουγόταν νερό να τρέχει ορμητικά προς την διεύθυνση της Μονής Καισαριανής, αλλά θα πρέπει να ήταν μια φυσική ή τεχνική σωλήνωση ή διέξοδος που περνούσε ακριβώς από κάτω από την στοά που περπατούσα.

Συνέχισα ακολουθώντας το παλιό υπόγειο μονοπάτι για αρκετή ώρα. Ένοιωθα πως ξεμάκραινα από την Καισαριανή και είχα την εντύπωση πως η διαδρομή μου ήταν νότια ή νοτιοδυτική. Σκεφτόμουν ότι πιθανώς η στοά μεταξύ των δυο Μοναστηριών - του Αστεριού και της Καισαριανής - να χρησιμοποιήθηκε αρκετά πριν οι ναοί γίνουν Χριστιανικοί, τότε στα χρόνια του Θεοδοσίου που αληθινά η περιοχή των Αθηνών - ως πρωτεύουσα της παλαιάς εθνικής Ελλάδος - ένοιωσε τους διωγμούς και τις διώξεις περισσότερο από κάθε άλλη επαρχία του Κράτους. Μέσα στις στοές θα έπρεπε να έβρισκαν καταφύγιο πάρα πολλοί Αθηναίοι, ιδίως οι λόγιοι και οι φιλόσοφοι της εποχής εκείνης. Και οι δυο μονές φημίζονται ότι επί Χριστιανισμού είχαν ονομαστές βιβλιοθήκες, από τις οποίες δεν σώθηκε τίποτε. Άραγε τα βιβλία, μήπως ήταν παλαιά Εθνικά; Ποιος ξέρει...

Η μονή του Αστεριού χτισμένη σε ένα υψόμετρο 540 μέτρων από την θάλασσα ήταν βέβαια - όπως είπα παραπάνω - διδασκαλείο, όπως άλλωστε και η μονή της Καισαριανής. Έγινε χριστιανικός ναός τον 5ον μ.Χ. αιώνα. Καταστράφηκε πολλές φορές από πειρατές που μάστιζαν τις περιοχές από Πεντέλη μέχρι Υμηττού, ώσπου τον 10ον αιώνα την ξανάκτισε ο Όσιος Λουκάς ο Στειριώτης ή Αστεριώτης. Γι' αυτό η μονή είναι γνωστή περισσότερο σαν μονή Αστεριού ή Αστέρι παρά σαν μονή των Ταξιαρχών. Πρέπει να υπάρχει και κάποιο άλλο υπόγειο μονοπάτι που να την συνδέει με το σπήλαιο του Λιονταριού, το οποίο βρίσκεται στο ίδιο υψόμετρο αλλά από την άλλη πλευρά του Βουνού, απέναντι από το Σταυρό. Κάποτε θα ψάξω να την βρω κι αυτή.

Η μονή της Καισαριανής είναι η παλαιότερη όλων των μονών που βρίσκονται στον Υμηττό. Χτίστηκε τον 4ον μ.Χ. αιώνα, αν και ο ναός ο σημερινός είναι του 10ου αιώνα, θα 'πρεπε λοιπόν κι αυτή η στοά που προχωρούσα κοντά σαράντα λεπτά, λογικά να συνδεόταν με κάποια άλλη εκκλησούλα της περιοχής. Μήπως

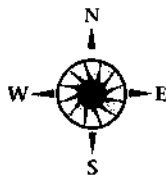
αυτές οι στοές δεν ήταν έξοδοι διαφυγής και καταφύγια, αλλά μυητικά μονοπάτια των παλιών Πελασγικών ιερατείων; Η πιο παλιά θεά γι' αυτούς ήταν η Γαία, η οποία πολύ αργότερα μετονομάστηκε σε Δήμητρα. Γιατί βέβαια τα μυστήρια της παλιάς Ελληνικής θρησκείας άρχισαν από εδώ, από αυτό το ιερό Βουνό. Οι χθόνιες θεότητες της Αττικής ήσαν πολύ δημοφιλείς.

Πάλι αντίκρισα φως στο βάθος. Μια ανταύγεια στην αρχή, που έγινε πιο έντονη λίγο αργότερα και ερχόταν από ψηλά. Προχώρησα προς τα εκεί όπου άλλωστε οδηγούσε το υπόγειο μονοπάτι μου, κοιτάζοντας ψηλά να δω από που ερχόταν το φως και αν υπήρχε άνοιγμα. Έριξα το φως του φακού κάτω στο έδαφος και πάγωσα! Μισό μέτρο από εκεί πού ήμουν, ακριβώς εκεί που έπεφτε το φως, από πάνω υπήρχε μια τρύπα στο έδαφος, ένα πηγάδι! Υπήρχε νερό περίπου 5-6 μέτρα κάτω από 'κει που πατούσα. Φαινόταν ότι η ποσότητα του νερού ήταν μεγάλη και συνεπώς ήταν βαθιά. Από εκεί που στεκόμουν το πηγάδι συνεχιζόταν προς τα επάνω περίπου δέκα μέτρα και μάλιστα κοντά στην έξοδο υπήρχε οριζοντίως ένα δοκάρι με σκοινί γύρω του, που στην άκρη κρεμόταν ένας κουβάς.

Πηγάδι εν ενεργεία λοιπόν. Τώρα πώς θα ανέβαινα; Άρχισα πάλι με το φακό να παρατηρώ περιμετρικά τον στρογγυλό τοίχο γύρω μου. Με ανακούφιση είδα ότι ακριβώς επάνω από εκεί που ήμουν υπήρχαν σιδερένια σκαλοπάτια. Δηλαδή σίδηρα λυγισμένα σε σχήμα Π και χωμένα στον τοίχο. Αρκεί βέβαια να εξακολουθούσαν να είναι σε καλή κατάσταση! Άρχισα να ανεβαίνω. Ευτυχώς μόνον δύο απ' αυτά έδειχναν να μην είναι τόσο στέρεα, αλλά με λίγη προσπάθεια πιάστηκα από τα παραπάνω. Έτσι σε δέκα λεπτά το κεφάλι μου έφτανε τον κουβά.

Δειλά-δειλά έβγαλα το κεφάλι μου. Κανείς! Ήταν - το πηγάδι - σε ένα ανοιχτό σημείο και αρκετά μακριά υπήρχε ένας τοίχος που έπρεπε να πηγαίνει γύρω-γύρω. Πίσω μου φάνηκε μια εκκλησία. Είχα δίκιο λοιπόν! Η υπόγεια στοά έβγαινε πάλι σε μοναστήρι. Σε ποιο όμως; Δεν είχα ξανάρθει σ' αυτή την περιοχή και δε γνώριζα την εκκλησία. Έκανα τον γύρο και βρέθηκα στην πόρτα της. Ένα μοναχός καθόταν στο σκαλοπάτι απ' έξω. Τον καλημέρισα, μου ανταπέδωσε το χαιρετισμό αλλά με κοίταζε με υποψία. Πώς δεν με είχε δει αφού καθόταν απ' έξω από την πόρτα της εκκλησίας και απέναντι από την εξωτερική πόρτα της μονής; Δεν του έδωσα και πολύ σημασία. Μπήκα στην εκκλησία. Ανήκε στον Ιωάννη τον Πρόδρομο. Ήμουν λοιπόν χωρίς αμφιβολία στον Καρέα. Η έξοδος μου από το πηγάδι με έπεισε ότι τουλάχιστον αυτή η στοά - η τελευταία - ήταν έξοδος διαφυγής και μάλιστα πολύ έξυπνα φτιαγμένη.

ΔΑΦΝΙ:

ΔΥΟ ΝΑΟΙ, ΕΝΑ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ

ΚΑΙ ΕΝΑΣ ΤΑΦΟΣ

Μέσα από τα βουνά Αιγάλεω και Ποικίλο περνά η "Ιερά οδός" που ελίσσεται σαν φίδι. Σε κάθε ελιγμό το τοπίο αλλάζει. Ο δρόμος ενώνει την Αθήνα με την Ελευσίνα. Αυτόν το δρόμο πρέπει να πάρουμε και σήμερα, αλλά στη ζωή μας. Είναι ο δρόμος της αρετής, ο δρόμος του μυστηρίου της ζωής, που τον ακολούθησαν χιλιάδες προγονοί μας Αθηναίοι, όσοι μυήθηκαν στα αρχαία μυστήρια της Δήμητρας και της Κόρης.

Αλλά να! Εισήλθαμε στη μυστική είσοδο και φθάνουμε στο Ιερό του Δαφναίου Απόλλωνος. Όλα ησυχάζουν τώρα. Και είναι ανάγκη να σταθούμε κοντά στο Ιερό, γιατί κάποιο "κοινό μυστικό" ψιθυρίζουν στην ψυχή και την καρδιά μας οι πικροδάφνες και οι ροδοδάφνες, συγκεχυμένο πώς, με το θρόισμα των φύλλων της πευκης.

Η Πόλις οδηγεί τα Μεγάλα Μυστήρια. Είναι ο μήνας Βοηδρομιών, και από το "δαιμόνιον πτολίεθρον" έχει ξεκινήσει από το πρωί η Θεωρία, η ιερά πομπή.

Τη στιγμή που η κεφαλή της πομπής φτάνει στο ιερό, ο ήλιος αρχίζει να "βασιλεύει" και πλησιάζει να νυχτώσει. Εδώ, από το ιερό του Απόλλωνος, θα πάρουν το φως οι μύστες και θα ανάψουν τους πυρσούς τους για να συνεχίσουν την πορεία προς την Ελευσίνα. Επί κεφαλής της πομπής είναι ο "Ιακχαγωγός". Είναι ο "ειδικός ιερέυς" του μυστικού Ιάκχου. Στα χέρια του κρατά το ξόανο του θεού, που είναι μια τοπική αθηναϊκή θεότης, συγγενής της Δήμητρας και της

Κόρης. Πίσω του έρχονται οι ανώτατοι της Πόλεως άρχοντες, κατόπιν οι "έφοροι και οι κοσμηταί των τελετών" και ακολουθούν οι "θεωροί" - οι αντιπρόσωποι των άλλων Ελληνίδων πόλεων - όλοι ντυμένοι στα άσπρα. Πιο πίσω ακολουθούν οι νέοι, άλλοι ένοπλοι και άλλοι στεφανοφόροι και οι αθληταί νικηταί των αγώνων. Πιο πίσω ακολουθούν αυτοί που θα μνηθούν, οι μύστες και τελικά οι χιλιάδες του Λάου. Όλοι "ιακχάζουν", φωνάζουν ρυθμικά την κραυγή: I-ακ-χέ... I-ακ-χέ!

Έχει νυχτώσει πια, και η πομπή ξεκινά με το Ιερό Φως προς τη θάλασσα του Σκαραμαγκά και την λίμνη των Ρειτών. Οι κοιλάδες και τα βουνά αρχίζουν να αντηχούν - καθώς και η κατά την εποχή εκείνη του έτους γαληνεμένη θάλασσα του κόλπου της Ελευσίνας - από τα άσματα της επωδού «I-ακ-χέ, I-ακ-χέ, I-ακ-χέ». Στην Ελευσίνα θα φτάσει αύριο, 20η του μηνός Βοηδρομιώνος.

Ο μήνας αυτός - ο δικός μας Σεπτέμβριος - έχει το όνομα του γιατί λίγο πριν τα μυστήρια γίνονταν αγώνες δρόμου μετά βοής, εορτή του Απόλλωνος και προς ανάμνησιν της βοήθειας του Θεσέως στον αγώνα του κατά των Αμαζόνων. Εκεί, στα μυστήρια, θα έπαιρνε μέρος η κάθαρση του ανθρώπου. Θα μετεδίδετο σ' αυτόν η πίστη στην αθανασία της ψυχής και θα εκκαλιεργείτο το δόγμα της αναστάσεως των νεκρών.

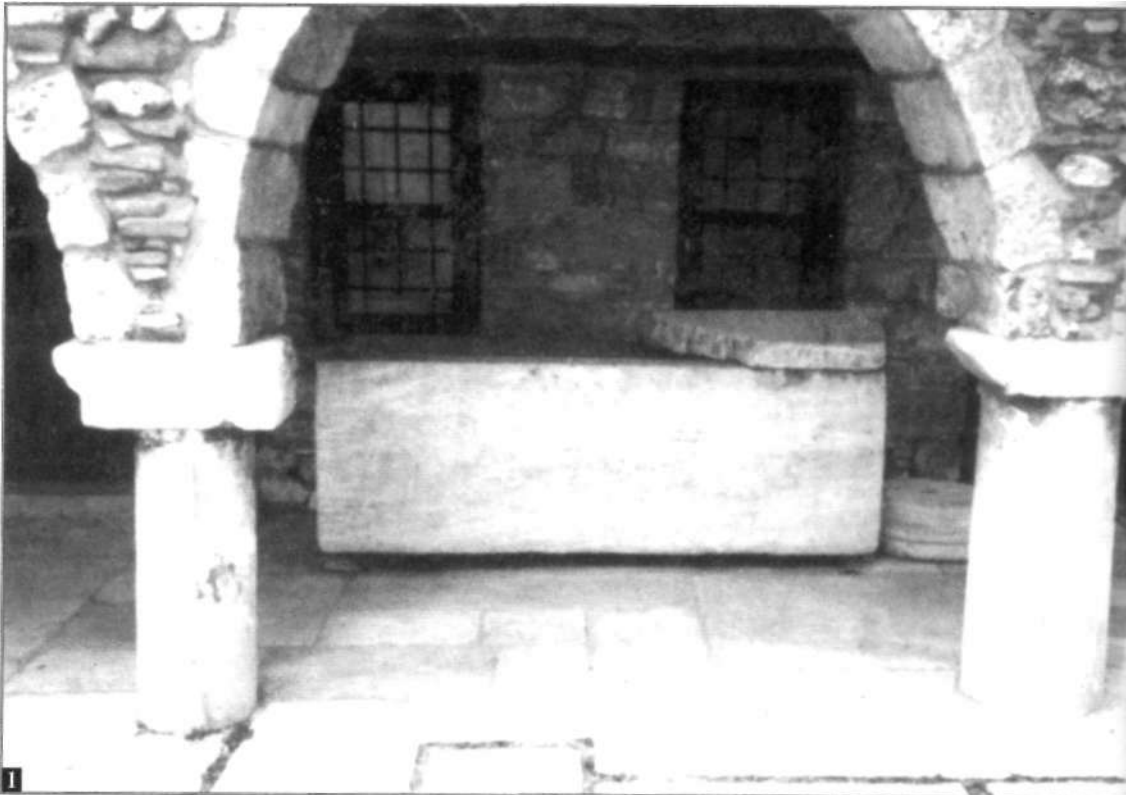
Βέβαια η εποχή του Φθινοπώρου που γίνεται η μύηση στα μυστήρια αυτά δεν είναι επιλογή τυχαία. Κατά το Φθινόπωρο συντελείται αργά, αλλά ασφαλώς, ο θάνατος της Φύσεως, μόνον φαινομενικά, γιατί απ' αυτόν θα έρθει η Άνοιξη, η ανάσταση και η ζωή. Και ο θάνατος του ανθρώπου κατά τους Έλληνες στην εθνική τους Θρησκεία, δεν είναι ο αφανισμός και η εκμηδένιση. Δεν είναι η απώλεια και η φθορά, αλλά το ξύπνημα σε μια άλλη ζωή. Η ζωή λοιπόν δεν είναι εφήμερη! Δεν είναι το "φαγοπότι" των ηλιθίων και των κηρυγματών του Υλισμού. Έχει μέσα της και κάποιο άλλο βαθύτερο νόημα, κάποιο πνευματικότερο νόημα. Και έχουν ηρωισμόν οι Έλληνες να φτάσουν σ' αυτήν την άλλη ζωή, έτοιμοι και μνημένοι.

Βάση του ναού του Δαφναίου Απόλλωνος είναι η ευθεία γραμμή. Με την ευθεία εκφράζεται το άπειρο και το ουράνιο, καθ' όσον και ο ουρανός είναι το άπειρο. Και η ευθεία γραμμή είναι η περιφέρεια παμμεγίστου κύκλου, τόσο μεγάλου ώστε να μην διακρίνεται η καμπύλη της περιφέρειας του. Είναι έκφραση του Θείου, γιατί και το Θεϊόν είναι άπειρο και απεριόριστο όπως και εκείνη. Γι' αυτό βάση της ελληνικής αρχιτεκτονικής είναι η ευθεία. Τούτο αποτελεί την αντίληψη του Ωραίου, του Δυνατού, του Σοφού. Η φιλοσοφία των αριθμών και των γραμμών είναι η έκφραση όλων αυτών. Και η αρχιτεκτονική έχει μεγάλη σχέση με την φιλοσοφία του αριθμού και της γραμμής. Η δε αναλογία των μερών τούτων αποτελεί την αρμονία. Καθώς βλέπουμε - χωρίς να έχουμε εγκαταλείψει τις θέσεις μας στο ιερό του Δαφναίου Απόλλωνος - την πομπή των μεγάλων μυστηρίων να ξεμακραίνει προς το μέρος της λίμνης, ξεμακραίνει και το θείο φως του Απόλλωνος που τα έκανε όλα φανερά και ζωντανά και μένου-

με για λίγο στο σκοτάδι.

Πόσο μείναμε έτσι κανείς δεν το γνωρίζει. Το πρωί, ο ελληνικός ναός έχει ξεθωριάσει και δεν φαίνεται πια! Ένας άλλος ναός είναι στημένος πλέον εκεί! Εδώ τώρα υμνείται η μητέρα της Σοφίας, η καινούρια Αθηνά: "Η υψηλότερα των Ουρανών και καθαρότερα λαμπηδόνων ηλιακών". Αρμονική και σύμμετρη είναι η "δομική" του καινούριου αυτού ναού, της Παναγίας του Δαφνιού. Η συμμετρία των μερών του, ο όγκος του, το ύψος και το πλάτος του, όλα μαζί είναι ένα συγκρότημα αρμονίας και χάριτος. Διαφόρων χρωμάτων μάρμαρα, ψηφοθετήματα, όλα εναρμονίζονται με τις φυσικές καλλονές της τοποθεσίας και του Τόπου.

Ο Ναός είναι στο εσωτερικό γεμάτος από εικόνες, όχι ζωγραφισμένες αλλά φιλοτεχνημένες με ψηφίδες. Έχει εβδομήντα τέτοιες συνθέσεις, με διακόσια περίπου πρόσωπα αγίων. Οι ψηφίδες, εντελώς πολύχρωμες, φωτίζουν όλο τον τοίχο γιατί κάτω απ' αυτές, στο φόντο ή στο έδαφος, λάμπει ο χρυσός και η λάμψη αντανακλάται σαν ήλιος και ανακατεύεται με το φυσικό φως που πέφτει

άφθονο απ' τα παράθυρα. Ο ναός έχει εγκαταλείψει πλέον την ευθεία γραμμή της Ελληνικής Αρχιτεκτονικής. Έχει εγκολλωθεί την καμπύλη. Με αυτήν εκφράζεται το "ατελές και το πεπερασμένον", φανερώνεται η συμπάθεια του Ουρανού προς την Γη και του Θεού προς τον άνθρωπο. Και αυτός εδώ ο ναός χτίζεται μετά τις διώξεις του Θεοδοσίου, κρατάει έξι αιώνες και μετά καταστρέφεται για να χτισθεί και πάλι από τον Βασίλειο τον Βουλγαροκτόνο το 1019.

Περνούν αρκετά χρόνια από τότε.

...Οι οκτώ σαλπικτές ήταν οι πρώτοι που μπήκαν στον τεράστιο και διαμορφωμένο χώρο. Στάθηκαν σε αραιή διάταξη σαν αγάλματα. Όλοι μαζί σήκωσαν τις σάλπιγγες προς τον ουρανό και σήμαναν την έναρξη. Όλοι περίμεναν αυτή τη στιγμή. Την περίμεναν ολόκληρο μήνα. Τα σαλίσματα δυνατά, άνοιξαν διάπλατα

1. Εδώ ήταν το σώμα τον Γκν ντε λα Ρος ηου υπήρξε ο τελευταίος Δούκας της Αθήνας. Πέθανε το 1308.

2. Ένας Ναΐτης της εποχής τον 1305, στο Τουρνούα με τη συμμετοχή όλων των Ιπποτών της Φραγκοκρατούμενης Ελλάδας.

3. Επάνω στην σαρκοφάγο τον Γκν ντε λα Ρος, το οικόσημο με τους δύο κρίνους και τα δύο φίδια με τον σταυρό. Το ίδιο οικόσημο υπήρχε και στο δαχτυλίδι που είχε δει ο Ναΐτης στο δάκτυλο του χεριού του Γκν ντε λα Ρος, όταν βρέθηκαν αντιμετώπι σε κείνο το Τουρνονά το 1305.

τον χειμωνιάτικο αέρα και έφτασαν ως την πολιτεία που είχε μείνει άδεια μια που όλοι είχαν έρθει εδώ. Οι κήρυκες με δυνατή φωνή προκήρυξαν το είδος και τους κανόνες του αγώνα, θα ήταν κονταροκτύπημα ομαδικό, τριάντα ιππότες από το ένα μέρος και τριάντα από το άλλο. Ο αγώνας δεν θα ήταν μέχρι θανάτου, δικαίωμα όμως είχε αυτός που έπεφτε από την σέλλα του αλόγου και θα κατάφερε να σηκωθεί προτού ο αντίπαλος του τον αγγίζει με την λόγχη του, να πιάσει στο χέρι του το σπαθί. Όσοι απόμεναν θα πάλευαν υστέρα μεταξύ τους σε αλληπάλληλες μονομαχίες, ώσπου να ξεχωρίσει στο τέλος ο νικητής. Οι νικημένοι έπρεπε να παραδώσουν την πανοπλία τους και το άλογο τους, μπορούσαν όμως να τα εξαγοράσουν αν οι νικητές το δέχονταν ορίζοντας και το ποσό.

Πάλι εσάλπισαν οι σαλπικτές. Οι κήρυκες αποσύρθηκαν. Όλο εκείνο το πλήθος των ανθρώπων που είχε σωπάσει για να ακούσει τους κήρυκες άρχισε πάλι να μιλά και να βουίζει μέχρι που ένα άλλο σάλπισμα αντήχησε διαφορετικό από τα άλλα. Οι καγκελόπορτες είχαν ανοίξει διάπλατα. Άλλες σάλπιγγες από μακριά ακούστηκαν και ο ήχος τους "όρμησε" μέσα στον στίβο. Μαζί φάνηκε να προχωρεί ένα πλήθος αρματωμένο, πεζικό και ιππικό, με τις σημαίες του και ντυμένο στο ατσάλι, με τις λόγχες του όρθιες, ενώ το πλήθος που στην αρχή πάγωσε άρχισε να φωνάζει ενθουσιασμένο.

Ήταν μια παρέλαση πολεμική που θύμιζε τις παλιές στρατιές των σταυροφόρων. Ο στίβος μα και ο αέρας είχαν γεμίσει με σαλλίσματα και χλιμιντρίσματα αλόγων που προχωρώντας το ένα δίπλα στο άλλο ντυμένα με τα χρώματα των ιππέων τους, κτυπούσαν τις αρματωσιές τους ενώ έλαμπαν καθώς ο ήλιος έπεφτε και αντανakλούσε επάνω τους, με ανταύγειες ασημένιες και χρυσές. Όλοι ανυπομονούσαν να αρχίσει η παρέλαση. Οι ιππότες με κόπο κρατούσαν τα άλογα τους και όταν δόθηκε το σύνθημα άρχισαν να ξεχύνονται στον στίβο.

Πρώτος ερχόταν επάνω σε ένα μαύρο ρωμαλέο άλογο ο Ούγος ντε Σαρπινύ, βαρώνος της Βοστίτσας. Δέκα σαλπικτές εμπρός περπατούσαν φυσώντας τις σάλπιγγες τους με έναν ιδιαίτερο ήχο, σάλπισμα του ντε Σαρπινύ. Ακολουθούσε ο ίδιος μετά με μια πυκνή τάξη με πενήντα από τους καλύτερους ιππότες του, έφιππους, με τις ασπίδες και τα δόρατα τους που έλαμπαν στον ήλιο. Ήταν ντυμένος με βαριά πολεμική πανοπλία. Φορούσε αλυσιδωτό θώρακα πολύ πυκνό και κρατούσε βαριά ασπίδα όπως ήταν μόδα τον καιρό των σταυροφοριών. Στενή, ψιλή, που τον κάλυπτε ολόκληρο, την κράταγε σφίγγοντας την, σαν να ήταν έτοιμος να μπει στην μάχη. Πάνω από το χαμηλό μεταλλικό κράνος μια ασημένια δικτυωτή κουκούλα έπεφτε στο κεφάλι του σαν κάλυμμα μονάχου, αφήνοντας να φαίνονται τα μάτια του ψυχρά και αλαζονικά. Μετά ερχόταν ο Γοδεφρίγος ντ' Ωνουά, βαρώνος της Αρκαδίας. Έμοιαζε σαν να ήταν ένα με το άλογο του, κατάφρακτος.

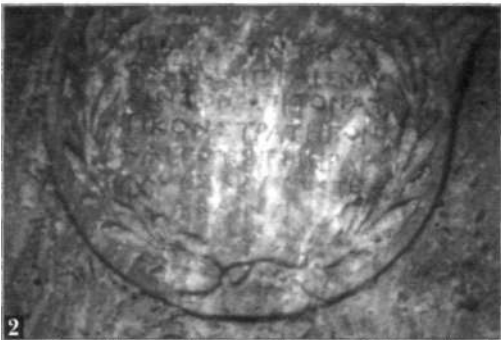
Είχε κράνος κυλινδρικό κοφτό, που έκλεινε μέσα ολόκληρο το κεφάλι με δυο

μονάχα χαραμάδες για τα μάτια. Η ασπίδα του ήταν κόκκινη όπως και ο μακρύς χιτώνας του, περασμένος πάνω από την πανοπλία. Χρυσή ήταν η θήκη του βαριού ισπανικού σπαθιού του. Βλοσυρός και απάνθρωπος, το ίδιο και οι σαράντα ιππότες που τον ακολουθούσαν. Χαρούμενες φωνές υποδέχθηκαν τον Γκυ ντε λα Τρεμούιγ, βαρόνο της Χαλαντρίτσας. Ήταν νέος και αγαπητός στον κόσμο, εύθυμος και καθόλου αλαζόνας. Ήταν κομψός επάνω στο άσπρο άλογο του, προχωρώντας χαμογελαστός και ξεσκούφωτος, κρατώντας το κράνος κάτω από τη μασχάλη του. Ξανθόμαλλο το κεφάλι του και ο γαλάζιος του μανδύας έπεφτε επάνω στο άλογο που κι αυτό προχωρούσε καμαρωτό. Οι ακόλουθοι του ιππότες, όλοι νέοι, έδειχναν καλά εκπαιδευμένοι και ανυπόμονοι να ρίχτουν στους αγώνες. Ο Ιωάννης ντε Τουρναί πέρασε με την ασημένια του πανοπλία, μακρινός, κρατώντας τα μάτια του χαμηλωμένα. Το κράνος του είχε χρυσό σταυρό στην μέση και δύο φτερούγες ανοικτές, όπως των Γερμανών, στο πλάι. Δεν φαινόταν να βιάζεται, προχωρούσε ψύχραιμος και γαλήνιος. Ακολουθούσε μετά μια ομάδα με πολλούς ιππότες που διέκρινες το Ματθαίο ντε Μονς, βαρόνο της Βελιγοστής, τον Γουλιέλμο ντε Μορλαί, βαρόνο του Νικλίου, τον Όθωνα ντε Τουρναί των Καλαβρύτων, τον Νικόλαο ντε Σαίντ Ομέρ, Βαρόνο της Θήβας και πολλούς άλλους.

Προς το τέλος της παρέλασης, εντύπωση έκανε ο Γκυ ντε λα Ρος, δούκας της Αθήνας, ντυμένος στα μαύρα με ένα κόκκινο σταυρό στο στήθος. Νέος και ισχυρός βιάδιζε μαζί με είκοσι από τους ιππότες του έχοντας δεξιά του τον Βονιφάτιο, Ιππότη της Ευβοίας και άρχοντα του κάστρου της Καρύστου και αριστερά του τον Αντώνιο ντε Φλαμένκ, άρχοντα της Βοιωτικής Καρδίτσας. Προχωρούσαν σαν να πήγαιναν σε κάποιο πανηγύρι, και όλο κοιτούσαν προς το μέρος του εξώστη με τις αρχοντοπούλες. Άλλοι ανεξάρτητοι ιππότες ακολουθούσαν: Ναΐτες χρυσοστόλιστοι με κάτασπρους μανδύες, μεγάλα ξίφη και αρματωμένοι βαριά, Ιωαννίτες, Τεύτονες με μακριά ξανθά μαλλιά, Φλαμανδοί και άλλοι.

Όλοι πήγαιναν κυκλικά στον στίβο, κατέληγαν από εκεί που είχαν βγει και χάνονταν πίσω από τις καγκελόπορτες. Οι κήρυκες άρχιζαν να φωνάζουν δυνατά σε όλους να "σφιχτούν", παρακινώντας έτσι τους αγωνιστές να ασφαλίσουν τις ειδικές αρματωσιές και να σφίξουν τα λουριά που δένουν το κράνος. Ένας-ένας, πλησίαζε με την σιδερένια προσωπίδα κατεβασμένη. Τα κοντάρια τα είχαν σκεπασμένα στην άκρη, γιατί οι αγώνες δεν ήταν μέχρι θανάτου. Χρώματα ζωηρά ράδβωναν στριφογυριστά τα κοντάρια: κόκκινο και άσπρο, πράσινο, μαύρο και γαλάζιο, μαύρο και κίτρινο. Οι ιπποκόμοι καθόντουσαν δίπλα στα άλογα των ιπποτών κρατώντας τις ασπίδες τους. Μαζεύτηκαν με τάξη στις δύο άκρες του στίβου, τριάντα από την μία και τριάντα από την άλλη. Τα πόδια των αλόγων ανυπόμονα χτυπούσαν το νωπό από την τελευταία βροχή χώμα και το ανακάτευαν με την άμμο που είχαν στρώσει από επάνω, κολλώντας στα πέταλα τους το μίγμα.

1. Κάτω από τη εκκλησία, το άνοιγμα υπογείου στοάς που εκτείνεται στα Δυτικά προς το μέρος της Ελευσίνας.

2. Αιριέρωμα προς τον Απόλλωνα, το θεό προς τιμήν του οποίου ήταν χτισμένος ο παλιός Ναός.

3. Περιβόλος μονής Δαφνίου στο πίσω μέρος. Σχάρες υπονόμου στη σειρά, πολλές και περιέργες. Κι' αυτές ακολουθούν στη υπόγειο στοά προς τη Ελευσίνα. Μήπως είναι τρύπες εξαερισμού;

Οι ιππότες είχαν πάρει στα χέρια τους τις ασπίδες και χαμήλωσαν τις λόγχες. Για μια στιγμή έμειναν όλοι ακίνητοι, με τα σπιρουριά έτοιμα να χωθούν στις κοιλιές των αλόγων. Και οι σάλπιγγες πάλι ήχησαν και άστραψαν στο ήλιο. Τότε γδούπος βαρύς ακούστηκε, ποδοβολητό άγριο σαν βροντή που ξυγώνει. Οι δυο πρώτες γραμμές πλησίαζαν και σε λίγο ρίχτηκαν η μια επάνω στην άλλη με μανία τυφλή. Ο θόρυβος της σύγκρουσης, μέταλλο πάνω σε μέταλλο, ήταν φοβερός. «Εμπρός γενναίοι ιππότες!», φώναζαν οι κήρυκες και οι ιπποκόμοι, παροτρύνοντας καθέ-

νας τον ιππότη του να νικήσει.

Οι δυο πρώτες σειρές που είχαν συγκρουστεί δεν ξεχώριζαν, το ίδιο οι άνθρωποι και τα ζώα. Στην μακριά τους γραμμή, που έμοιαζε με φίδι να ελίσσεται, έβλεπες κοντάρια να τινάζονται τσακισμένα δεξιά και αριστερά, κράνη να πέφτουν στο χώμα, άλογα να σωριάζονται κάτω, πλάκες ασφάλινες, κράνη, μανδύες, όλα ανακατωμένα. Ωστόσο κάποιοι κι από τις δυο ομάδες είχαν καταφέρει κιόλας να ρίξουν κάτω τον αντίπαλο τους και να περάσουν πέρα για πέρα τη γραμμή. Καλπάζοντας ελεύθερα στον υπόλοιπο χώρο βρίσκονταν αντιμετώπι με το δεύτερο κύμα που ξεκινούσε με την σειρά του να ριχτεί στον αγώνα. Συμπλοκές άρχιζαν απομονωμένες εδώ και εκεί, γενικεύοντας έτσι την μάχη σ' όλο τον στίβο, ενώ άλλοι έρχονταν να πέσουν μέσα στον πυκνό σωρό.

Ήδη το πρώτο αίμα είχε αρχίσει να χύνεται και οι πληγωμένοι άρχισαν να πέφτουν κάτω, ανίκανοι να σηκωθούν από τη βαριά πανοπλία και τις πληγές τους. Όμως άλλοι που είχαν πέσει απλά από την σέλλα τους, τινάζονταν επάνω με πείσμα σαν τους Ναΐτες και τραβώντας το μεγάλο σπαθί από την θήκη, στυλώνοντας τα πόδια τους διχαλωτά, περίμεναν τον αντίπαλο πεζό ή έφιππο, να τον αποक्रούσουν ή να τον γκρεμίσουν κάτω από το άλογο του. Οι κόκκινοι λεκέδες από αίμα πάνω στην άμμο είχαν αρχίσει να ξεχωρίζουν και οι ιπποκόμοι έτρεχαν από γύρω ψάχνοντας να βρουν μια δίοδο ασφαλή για να φτάσουν τον πληγωμένο ιππότη τους και να τον τραβήξουν έξω από την μάχη.

Πολλές πανοπλίες είχαν αρχίσει να ματώνουν και η κατάσταση ξεκαθάριζε. Στο στίβο είχαν μείνει λιγότεροι από τους μίσους. Μια ομάδα Ναϊτών κρατούσε καλά. Τα βαριά σπαθιά τους έβγαζαν σπίθες πέφτοντας με ορμή στα σπαθιά των αντιπάλων τους και οι άσπροι χιτώνες με τον σταυρό ανέμιζαν άγρια στον αέρα. Ο ντε Σαρπινύ εξακολουθούσε να είναι επάνω στο άλογο του. Το ίδιο και ο Γκυ ντε λα Τρεμουιγ, ενώ ο Γκυ ντε λα Ρος είχε πέσει από το άλογο του αλλά μαχόταν σθεναρά με τον αντίπαλο του και νικούσε. Πράγματι, με μια σπαθιά πολύ δυνατή πέταξε το σπαθί του αντιπάλου του πολύ μακριά. Ο άλλος είχε πλέον ηττηθεί. Ο ντε Σαρπινύ έπεσε επάνω στον Γκυ ντε λα Τρεμουιγ με μεγάλη ορμή και τον κατέβαλε ρίχνοντας τον από το άλογο, προλαβαίνοντας μάλιστα να τον αγγίξει στον λαιμό με την λόγχη πριν προλάβει να σηκωθεί.

Ήταν η ώρα που ο Ναΐτης ιππότης ορθώθηκε χωρίς άλογο και λες και καρφώθηκε στο έδαφος απέναντι από τον ντε Σαρπινύ περιμένοντας τον. Ο κόσμος που μέχρι τώρα φώναζε με ενθουσιασμό, παρακολουθούσε σιωπηλά τις τελευταίες σκηνές, το ίδιο όμως έκαναν και από το θεωρείο-εξεδρα του Πρίγκιπα, ενώ οι αρχοντοπούλες και οι ευγενείς κυρίες έσφιγγαν το μαντηλάκι τους από αγωνία.

Ο ντε Σαρπινύ όρμησε πάλι με τη λόγχη εναντίον του Ναϊτή που τον περίμενε. Μόλις η λόγχη του ήταν έτοιμη να κτυπήσει τον πεζό ιππότη, εκείνος παραμέρισε με δεξιοτεχνία και με μια γρήγορη κίνηση έκοψε την δερμάτινη ζώνη που κρατούσε την σέλλα του αλόγου του. Ντε Σαρπινύ και εκείνος δεν πρόλαβε

να κάνει ούτε τρία μέτρα έφιππος. Σωριάστηκε στο έδαφος βαριά, ενώ ο Ναΐτης τον άγγιζε με το βαρύ σπαθί του στο λαιμό. Είχαν πλέον μείνει δυο:

Ο Γκυ ντε λα Ρος και ο Ναΐτης, και οι δυο πεζοί, ο ένας απέναντι στον άλλο.

Ο Ντε λα Ρος έβγαλε την περικεφαλαία του και την άφησε κάτω. Το ίδιο έκανε και ο Ναΐτης, δείγμα σεβασμού ο ένας στον άλλο. Το σκληρό πρόσωπο του Ναΐτη απόρησε όταν αντίκρισε το νεαρό πρόσωπο του αντιπάλου του. Ήταν στ' αλήθεια πολύ νέος, θα 'πρεπε να τελειώσει γρήγορα μαζί του. Προχώρησε ένα βήμα εμπρός, ύψωσε με δύναμη το σπαθί του και το κατέβασε στο σπαθί του Γκυ ντε λα Ρος που είχε πάρει στάση αμυντική. Εκείνη την στιγμή είδε το δαχτυλίδι του Ντε λα Ρος να λάμπει στον ήλιο, στο μεγάλο δάκτυλο του χεριού που κρατούσε το σπαθί. Ήταν μια μεγάλη κόκκινη πέτρα και πάνω της χαραγμένα ένας σταυρός, δυο φίδια και δυο κρίνοι.

Ο Ναΐτης έμεινε άναυδος, έκανε δύο βήματα πίσω και έπεσε στα γόνατα. Άπλωσε τα χέρια του με το σπαθί του επάνω τους, προσφέροντας το σ' αυτόν που λίγο πριν ήταν έτοιμος να πολεμήσει. Χωρίς να καταλαβαίνει, ο Ντε λα Ρος τον πλησίασε και τον σήκωσε όρθιο, του έδωσε το σπαθί του και ο κόσμος ξέσπασε σε ζητωκραυγές. Ο Ντε λα Ρος με έναν ανεξήγητο τρόπο ήταν ο νικητής. Και οι δύο ιππότες πλησίαζαν τον εξώστη του πρίγκιπα. Όλοι είχαν σηκωθεί όρθιοι. Η πριγκίπισσα πήρε το έπαθλο, μία ταινία με τα εμβλήματα των Βιλλαρδουΐνων που ήταν σαν μικρό στέμμα, και το έβαλε στο κεφάλι του Ντε λα Ρος ενώ όλοι ζητωκραύαζαν. Ήταν φθινόπωρο του 1305.

Ο Jean de Courtenay - ο Ναΐτης που πάλεψε με τον Γκυ ντε λα Ρος - όταν πήρε μέρος σε κείνο το Τουρνουά πήγαινε στην Κύπρο να συναντήσει τον Μέγα Μάγιστρο του Τάγματος, τον Ζακ ντε Μολαί. Όταν είδε το δαχτυλίδι στο χέρι του αντιπάλου του τα 'χάσε. Νόμισε ότι ο αντίπαλος του ήταν κι αυτός κάποιος υψηλόβαθμος Ναΐτης και συνεπώς ήταν ανεπίτρεπτο δύο μέλη του Τάγματος να μάχονται μεταξύ τους. Περισσότερο όμως εντυπωσιάστηκε από το δαχτυλίδι που ήταν θρυλικό ανάμεσα στους Ναΐτες, ως δαχτυλίδι με θαυμαστές όσο και περίεργες ιδιότητες. Κάποτε το δαχτυλίδι αυτό ήταν στην κατοχή των Ναϊτών και χάθηκε χωρίς να βρεθεί ποτέ, παρ' όλες τις έρευνες μέσα στα χρόνια.

Ο νικητής του τουρνουά εκείνου, το 1305 - που είχαν συγκεντρωθεί όλοι οι ιππότες της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα - ο Γκυ ντε λα Ρος, επρόκειτο να είναι και ο τελευταίος ντε λα Ρος δούκας της Αθήνας. Το δαχτυλίδι ούτε κι αυτός δεν ξέρει πώς βρέθηκε στην οικογένεια του. Το παράξενο είναι ότι και ο Ζαν ντε Κουρτεναί και ο Γκυ ντε λα Ρος, τρία χρόνια μετά, δηλαδή το 1308, δεν ήσαν ζωντανοί, ενώ ο Ζακ ντε Μολαί πέθαινε λίγο αργότερα!

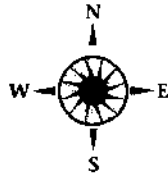
Ο Ζαν ντε Κουρτεναί όταν πήγε στην Κύπρο και παρουσιάστηκε στον Μέγα Μάγιστρο των Ναϊτών Ζακ ντε Μολαί, του ανέφερε για την εμφάνιση του δαχτυλιδιού στα χέρια του Γκυ ντε λα Ρος και ο Μέγας Μάγιστρος στεναχωρήθηκε

πολύ που το δακτυλίδι έκανε πάλι την εμφάνιση του. Δυο χρόνια αργότερα, οι δυο Ναΐτες πέφτουν στην παγίδα του Βασιλιά της Γαλλίας Φιλίππου, ο οποίος δήθεν τους καλεί στην Γαλλία για να συναντήσουν τον Πάπα. Στις 13 Οκτωβρίου 1307 συλλαμβάνονται 15.000 Ναΐτες, η περιουσία τους κατάσχεται και ο Μέγας Μάγιστρος Ζακ ντε Μολαί όπως και ο Ζαν ντε Κουρτεναί υφίστανται φρικτά βασανιστήρια.

Ο Γκυ ντε λα Ρος, δούκας της Αθήνας, βοηθά την πόλη και τους κατοίκους της και αποκτά φήμη καλού άρχοντα. Το 1308 πεθαίνει νεότατος από ανίατη ασθένεια. Ζητά να τον θάψουν στην μονή του Dalfinet που δεν είναι άλλη από την μονή του Δαφνίου(!), που εδώ και αρκετά χρόνια την έχουν Βενεδικτινοί μοναχοί. Ο διάδοχος του, Γκωτιέ ντε Μπριέν, επονομαζόμενος "ιππότης του θανάτου", προσπαθεί να πάρει το δακτυλίδι αλλά αυτό δεν θέλει να αποχωριστεί το χέρι του νεκρού. Έτσι θάβεται μαζί μ' αυτόν στο Δαφνί. Στο προαύλιο της μονής υπάρχει και σήμερα επιτύμβιος λίθος, ο οποίος φέρει σταυρό με δύο φίδια και δύο κρίνους!

Το μοναστήρι, πριν γίνει τα τελευταία χρόνια τουριστικό αξιοθέατο, είχε θλιβερή ιστορία μετά τα παλιά ευτυχισμένα χρόνια. Στην Τουρκοκρατία περιέπεσε σε τέλεια παρακμή και είχε μόνον πέντε μονάχους. Κατά την Ελληνική Επανάσταση του '21 υπέστη σοβαρές καταστροφές από τις επιδρομές του Ομέρ Βρυώνη και αργότερα του Ομέρ Βέη της Καρύστου. Έγινε ερείπια στην μεγάλη μάχη του Χαϊδαρίου το 1826, μεταξύ του Κιουταχή Μεχμέτ Ρεσσήτ και του Καραϊσκάκη. Λίγο μετά την απελευθέρωση, εγκαταλείφθη στο έλεος των ληστών και χρησιμοποιήθηκε ακόμη και ως ποιμνιοστάσιο. Επίσης εχρημάτισε και ως Αστυνομικός σταθμός και ακόμη ως το πρώτο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο! Θα έπρεπε βέβαια να μην ξεχάσω να πω ότι και εδώ έβαλε το χέρι του ο τρισκατάρατος Λόρδος Έλγιν, ο οποίος αφήρεσε πολλούς ιονικούς κίονες (έχει μείνει μόνο ένας) τους οποίους μετέφερε στο Λονδίνο.

ΠΑΡΝΗΘΑ: ΤΟ ΜΑΓΙΚΟ ΒΟΥΝΟ

Σ ένα μοντέρνο κόσμο που μάλιστα κλείνει μια χιλιετία εντός ολίγου και βαδίζει σε μια καινούρια, ίσως να φαίνεται περίεργο το να υπάρχει η τάση - από ένα τουλάχιστον μέρος του πληθυσμού - να επαναφέρει τους παλιούς θεούς. Αυτό ίσως συμβαίνει γιατί οι θεοί των σημερινών παγανιστών δεν είναι κατάλοιπα που τα βρίσκουν οι αρχαιολόγοι, αλλά ζώντες ενέργειες μεγάλης ισχύος.

Αυτή η θρησκεία των Παγανιστών βασίζεται σε διδασκαλίες που επέζησαν μέσω των μύθων σε μια περίοδο πολλών χιλιάδων ετών. Ο παγανισμός ποτέ δεν πέθανε. Τον Παγανισμό - μην μας τρομάξει η λέξη - τον βλέπουμε κυρίως στο μυθολογικό παραμύθι, τις ιστορίες με νεράιδες, παραδόσεις που τις μάθαμε καθισμένοι στα γόνατα της μητέρας. Το γεγονός και μόνο ότι αγαπάμε και αφηγούμαστε αυτούς τους μύθους-ιστορίες, δείχνει ότι τους κουβαλάμε μέσα μας σαν μνήμες και έχουν ιδιαίτερη αξία. Έτσι επί γενεές γενεών έχουν περάσει ως ιστορίες που έχουν λεχθεί και μεταφερθεί μέσω των λαμπερών υδάτων του Αιγαίου στον μακρύτερο βορρά και πάρα πέρα...

Οι μύθοι αυτοί έχουν επιζήσει γιατί μας μιλούν την γλώσσα της νύχτας, του ονείρου, του συμβολισμού και της αλληγορίας. Μας παιδεύουν το συνειδητό μυαλό μας γιατί δεν τους καταλαβαίνουμε απόλυτα, αν και εννοούμε ότι ο συμβολισμός τους ξετυλίγει κάποιες αιώνιες αλήθειες. Λειτουργούν σαν το σκουπι-

δάκι μέσα στο όστρακο. Δουλεύουν περιέργα μέσα στο μυαλό μας και μένουν όταν άλλες ιστορίες ξεχνιούνται και ξεθωριάζουν. Ξαναλέγονται σαν ιστορίες φαντασίας ή και επιστημονικής φαντασίας και παλούνται κατά εκατομμύρια. Και ακριβώς όπως το σκουπιδάκι στο όστρακο, δημιουργούν ένα μαργαριτάρι αμύθητης αξίας: *το μαργαριτάρι της γνώσης*.

Οι μύθοι έχουν αξία γιατί περιέχουν και πνευματική σοφία, όχι ενός από-μου αλλά πολλών, σε μια χρονική περίοδο πολύ μεγάλη. Είναι τα ζώντα όνειρα της θεϊκής πνοής, που στέλλεται σε μας για να μας δείξουν το δρόμο προς το αληθινό πεπρωμένο μας, που βρίσκεται για μια ακόμη φορά στην ένωση και την αρμονία με τις θεϊκές δυνάμεις του Ουρανού και της Γης. Αυτές οι παγανιστικές θεωρίες βρίσκονται ολόγυρα μας στα λιβάδια και στους λόφους - που παλιά ήταν λόφοι ιεροί. Στους παλιούς ταφικούς τόπους που κρύβονται σε τεχνητούς λόφους, τόπους που γενεές επί γενεών έχουν βαδίσει τιμώντας τους θεούς των ανθρώπων και τις πατρίδες τους. Πρόκειται για μια θρησκεία που έχει διατηρηθεί στα τραγούδια και τους χορούς.

Καθώς μπαίνουμε στην καινούρια χιλιετία, βλέπουμε μια αναγέννηση των αρχαίων πνευματικών παραδόσεων. Οι αρχαίοι θεοί και θεές που κοιμόντουσαν για λίγο, τώρα ξυπνούν. Ο Παγανισμός γίνεται πρακτική στην Ευρώπη, Β. Αμερική, Αυστραλία και Ν. Ζηλανδία. Στην Ισλανδία δε, είναι μια επίσημη θρησκεία. Βέβαια όσο μεγαλόπρεπη είναι η Φύση σε έναν τόπο, τόσο και οι παραπάνω θεωρίες γίνονται πιο έντονες. Και για να δει κανείς όλο αυτό το μεγαλείο της Φύσης δεν υπάρχει καλύτερο και ωραιότερο περιβάλλον από την Πάρνηθα μας.

Αν ο Υμηττός είναι το ιερό βουνό της Αθήνας και η Πεντέλη το πιο αγαπημένο για τους Αθηναίους, σίγουρα τότε η Πάρνηθα είναι το Μαγικό Βουνό. Εκτείνεται από την Ανατολή μέχρι τη Δύση σε μήκος τριάντα χιλιομέτρων, ενώ το πλάτος ποικίλει μεταξύ δέκα και είκοσι χιλιομέτρων. Διαθέτει πλήθος από κορυφές, βαθιές χαράδρες, μεγάλες ρωγμές, βάραθρα, διάσελα, κοιλάδες, πολλά αντερείσματα, υπώρειες και ακρώρειες. Η πιο ψηλή της κορυφή είναι η Καραμπόλλα με 1.413 μ. υψόμετρο. Οι προγονοί μας είχαν εκτιμήσει την ιδιότητα της ως φυσικό οχύρωμα της Αττικής και ήταν πάντα το μήλον της έριδος μεταξύ Αθηνών και Θηβών που διεκδικούσαν με πείσμα την κατοχή της.

Είχε δύο κεντρικές διαβάσεις. Την ανατολική προς τον Ωρωπό και από εκεί στην αντικρινή Εύβοια - πολύ σπουδαία βέβαια για την Αθήνα, γιατί από εκεί προμηθευόταν σάρι και τρόφιμα. Η Κεντρική διάβαση προς Θήβας ήταν πολύ σπουδαία και από στρατηγική άποψη για τις από βορρά εχθρικές επιθέσεις ή εισβολές. Γι' αυτό τον λόγο όλες αυτές οι διαβάσεις ήταν οχυρωμένες με ισχυρά φρούρια.

Το Πάνακτον ήταν ένα ισχυρό φρούριο στα όρια Αττικής και Βοιωτίας, πολύ γνωστό από το δέκατο και ενδέκατο χρόνο του Πελοποννησιακού Πολέμου. Ένας από τους πύργους του φρουρίου αυτού σώζεται πλησίον της Κάζας.

Η τοποθεσία είναι γνωστή ως Ελληνικό και το κάστρο ως Γυφτόκαστρο(I). Άλλο φρούριο ήταν οι Μελενές, νότια του προηγούμενου, στην ίδια δίοδο, που είχε αργότερα το όνομα "κάστρο Κορινού". Ο Στράβων αναφέρει ότι το κάστρο αυτό διεκδικούσαν και οι Θηβαίοι και ότι αυτή η διένεξη τελείωσε όταν ο Μέλανθος, κατόπιν βασιλεύς των Αθηναίων, ενίκησε σε μονομαχία το βασιλέα των Βοιωτών Ξάνθο. Έτσι οι Μελεναί περιήλθαν στους Αθηναίους.

Το ισχυρότατο και το γνωστότερο όμως σε μας κάστρο, ήταν αυτό της Φυλής που έχει το χαρακτηριστικό να είναι το καλύτερα διατηρούμενο κάστρο εκείνης της εποχής. Ευρίσκεται σε ύψος 687 μέτρων ΝΑ των προηγούμενων. Είναι γνωστό το φρούριο αυτό, γιατί έχει να κάνει με την Ελευθερία των Αθηναίων όταν ο Θρασύβουλος μαζί με τον Άνυτο το κατέλαβε τον Ιανουάριο του 403 π.Χ. και αφού οχυρώθηκε εκεί, εκυρίευσε αργότερα τον Πειραιά. Και αφού ενίκησε κατά κράτος, εξεδίωξε τους τριάκοντα τυράννους από την Αθήνα που είχε επιβάλλει η ηγεμονία της Σπάρτης.

Ακόμα και σήμερα, το φρούριο της Φυλής εντυπωσιάζει με τον όγκο και τις οχυρώσεις του, ενώ η καθαρότητα της ατμόσφαιρας στο σημείο αυτό είναι τόσο μεγάλη, ώστε τις νύχτες του Νοεμβρίου η παρατήρηση του νυχτερινού ουρανού, ακόμη και χωρίς ισχυρά κιάλια ή τηλεσκόπιο, επιτρέπει την αναγνώριση αστεριών και αστερισμών, αλλά και όχι μόνον αυτών, διότι έχουν παρατηρηθεί πολλά φαινόμενα που δεν παρατηρούνται στον Αττικό ουρανό, τουλάχιστον αυτό τον μήνα ή την εποχή. Μιλώ για πλήθος Περσίδων - "διάττοντες" αστέρες που παρατηρούνται συνήθως τον Αύγουστο, που στην πραγματικότητα είναι διαστημική "σκόνη" και απέκτησαν το όνομα Περσίδες διότι ενόμιζαν ότι προήρχοντο από τον αστερισμό του Περσέα - που οργώνουν τον ουρανό. Εκτός βέβαια αν δεν πρόκειται για Περσίδες, αλλά για άλλα ουράνια φαινόμενα...

Το φρούριο, που ακόμη και σήμερα είναι ασφαλέστατο για νυχτερινή παραμονή, είναι γεμάτο από θετική ενέργεια, τόσο που ο επισκέπτης δύσκολα το αποχωρίζεται. Η πλευρά που βρίσκεται πίσω από το Φρούριο (από την πλευρά που το πλησιάζουμε ανεβαίνοντας από τον δρόμο της Φυλής) είναι πολύ όμορφη και σε εντυπωσιάζει ο μεγάλος αριθμός χελωνών που υπάρχουν στην περιοχή. Μακριά δε, στο βάθος από κείνη την πλευρά, φαίνεται ο αρχαίος δρόμος που από 'κεί οδηγούσε στην Ελευσίνα.

Και φτάνουμε τώρα στο πιο μυστηριώδες από τα αρχαία φρούρια της Πάρνηθας, που είναι βέβαια η Δεκέλεια. Βρίσκεται 18 περίπου χιλιόμετρα βόρεια της Αθήνας, σε ύψος 500 μέτρων, γνωστή με το όνομα "Παλαιόκαστρο". Είναι κοντά στο Τατόι και πιο κοντά στο βασιλικό κτήμα. Από το Παλαιόκαστρο

Ξεκινούσε στο μέσον του λόφου, εντός των οχυρώσεων του φρουρίου, μια πολύ "στενόχωρη" στοά (και από φυσική αλλά και από ψυχολογική άποψη) που έπρεπε κανείς να μπει μέσα "μπουσουλώντας" - λίγο πιο κάτω γινόταν πιο ευρύχωρη αλλά πάντοτε προχωρούσες σκυμμένος - που πιο κάτω εξελίσσετο σε πραγματικά δύσκολο υπόγειο "μονοπάτι" με μυτερά πλαϊνά τοιχώματα, πολύ ενοχλητικά για τον γράφοντα.

Ήταν ίσως από τις λίγες φορές που κινδύνεψα πραγματικά να μείνω δια παντός εκεί μέσα! Η δίοδος γινόταν όλο και πιο δύσκολη, μέχρι που αναγκάστηκα κυριολεκτικά να οπισθοχωρήσω γιατί δεν μπορούσα να κάνω στροφή. Είχα ευτυχώς την σκέψη να παρατηρήσω την πυξίδα εκεί μέσα και όταν επιτέλους βγήκα από 'κει που είχα μπει, κάνοντας ίσως περισσότερο από τον διπλάσιο χρόνο της διεισδύσεως, βρήκα ότι η δίοδος διευθυνόταν προς το Βασιλικό κτήμα.

Το λυπηρό είναι ότι δεν μπορούσα να εφαρμόσω την μέθοδο που ακολουθώ σ' αυτές τις περιπτώσεις - αν δυσκολεύομαι να "μπω" από το άνοιγμα, βγαίνω και ψάχνω για την έξοδο ώστε να μπω από 'κει. Ο λόγος φυσικά ήταν ότι η έξοδος ήταν εντός του Βασιλικού κτήματος. Εδώ δεν θα ήταν νομίζω εκτός τόπου και αντικειμένου, να πω ότι και από την Κηφισιά υπάρχουν αρκετές υπόγειες στοές που οδηγούν προς το βασιλικό κτήμα του Τατοΐου. Για να επανέλθουμε λοιπόν στο φρούριο της Δεκέλειας ή Παλαιόκαστρο, αυτό υπήρξε μοιραίο για τους Αθηναίους, όταν οι Σπαρτιάτες ακολουθώντας την συμβουλή του Αλκιβιάδη

Άποψη της Χούνης από το καταφύγιο Μπάψι. Αριστερά το Φλαμπούρι και δεξιά το Μοντ Παρνές που η παρουσία τον καταστρέφει τη θετική δόνηση του βουνού. Στο βάθος η Πεντέλη και η Αθήνα.

έχτισαν το φρούριο βάζοντας ισχυρή φρουρά εκεί, ώστε να αποκλείσουν τον ανεφοδιασμό των Αθηναίων κατά το 19ο έτος του Πελοποννησιακού Πολέμου, το 413 π.Χ. Αυτό στάθηκε η αιτία, μαζί με την ήττα στην ναυμαχία "Αιγός ποταμών", στο να συνθηκολογήσουν οι Αθηναίοι άνευ όρων. Λόγω δε της φυσικής του θέσης που ήταν οχυροτάτη, λεγόταν και "κλειδί" γιατί έκλεινε το δρόμο προς τα ανατολικά. Πλάι λοιπόν σ' αυτή τη φυσική και οχυρά θέση, η βασιλική οικογένεια έστησε το Μαυσωλείο του Γεωργίου του Α' και Αλεξάνδρου του Α', της Όλγας, του Κωνσταντίνου ΙΒ', της Σοφίας, βασιλέων των Ελλήνων!

Φτάνουμε στο τελευταίο φρούριο επί της Πάρνηθας - του οποίου δυστυχώς δεν υπάρχουν σαφή ίχνη - δηλαδή το Λειψύδριον. Πιθανόν να βρίσκεται σε υψόμετρο 850 μέτρων στο Κατσιμίδι, επί της δημοσίας οδού προς τον Ωρωπό. Την ονομασία της όμως η Πάρνηθα ως το μαγικό βουνό της Αττικής δεν την πήρε βέβαια από τα οχυρά της φρούρια σε κάποιες άλλες εποχές, αλλά από την φύση της που είναι εντελώς διαφορετική από τα άλλα βουνά. Ένα περί-βάλλον που μοιάζει μάλλον να ανήκει σε βορεινή χώρα, παρά στην πιο νότια της Ευρώπης.

Πράγματι, ο πράσινος πλούτος του περιβάλλοντος της χωρίζεται σε δυο ζώνες: σ' αυτή που βρίσκεται κάτω από τα 800 μέτρα υψόμετρο και σ' αυτήν που υπάρχει πάνω από τα 800 μέτρα. Στην πρώτη περιοχή επικρατεί το γνωστό Πεύκο της Αττικής, πιο δυνατό και θαλερό όμως εδώ. Οι περιοχές που ανήκουν σ' αυτό το υψόμετρο είναι το Τατόι, ο Άγιος Μερκούριος και το Μετόχι, στις οποίες υπάρχουν και άλλα δένδρα όπως Πλατάνια, Βελανιδιές, Κουμαριές, Σχίνα, Χαρουπιές και Λευκές. Στην άλλη όμως περιοχή, πλούσια και σε φαινόμενα που θα αναφέρω πιο κάτω, επικρατεί ο έλατος. Η ποικιλία αυτή του Ελάτου που έχει βαθύτατο πράσινο χρώμα από την μία όψη και ασημένιο από την άλλη (εσωτερική), συντελεί ώστε να έχει ολόκληρο το βουνό, σε ένα υψόμετρο χιλίων μέτρων, μια όψη παραμυθένια. Όταν δε χιονίσει, και εδώ χιονίζει αρκετά με το χιόνι να φτάνει μέχρι και στα δυο μέτρα ύψος, τότε η ατμόσφαιρα μόλις λίγα χιλιόμετρα από την Αθήνα έχει τελείως βορεινή όψη.

Την όλη εικόνα συμπληρώνει και ο κέδρος, ο οποίος έχει και την περίεργη ιδιότητα να έλκει τους κεραυνούς που ασύστολα και συνεχώς πέφτουν στις κορυφές του. Παλαιότερα, όπως αναφέρει ο καλός φίλος και πολύτιμος "βοηθός" μου, ο Παυσανίας, υπήρχαν εδώ ψηλά αρκούδες και αγριόχοιροι! Οι αρκούδες έλειψαν αρκετά νωρίς, ωστόσο οι αγριόχοιροι υπήρχαν μέχρι το τέλος του περασμένου αιώνα. Μέχρι δε την εποχή του πολέμου υπήρχε αφθονία λύκων, τσακαλιών και αλεπούδων. Σπανίως συναντά κανείς αγριόγατους, ενώ αφθονούν οι σκαντζόχοιροι, οι ασβοί, οι χελώνες και μερικά φίδια.

Κάποτε, στους αιθέρες του μαγικού βουνού υπήρχαν αετοί, σαν κι αυτόν που σήμερα βλέπουμε βαλσαμωμένο στο γνωστό καταφύγιο. Τα περήφανα

αυτά πουλιά διώχθηκαν ανηλεώς με επικηρύξεις από το υπουργείο Γεωργίας λόγω της αρπαγής από αυτά μικρών προβάτων. Οι παλιοί τσοπάνηδες της περιοχής έλεγαν ότι από το κόκκαλο του ποδιού του αητού κατασκευάζουν τις καλύτερες φλογέρες... Τώρα υπάρχουν πλέον λίγα γεράκια αλλά πολλά άλλα πουλιά, όπως κουκουβάγιες, κούκοι, γκιώνηδες, αγριοπερίστερα, πέρδικες, κοτσύφια, τσίχλες, τρυγόνια και μελισσοουργοί.

Το στοιχείο όμως που είναι πλέον άφθονο στο Μαγικό βουνό είναι το νερό. Πολύ καλό, εύγευστο, καθαρότατο και από μερικές πηγές χωνευτικό και ιαματικό επειδή περιέχει μεγάλη ποσότητα σόδας, ασβεστίου και ιωδίου. Οι πηγές της Πάρνηθας είναι άφθονες: Ανατολικά η πηγή Καμάριζα σε ύψος 650 μ., η βρύση της Αγ. Τριάδος, η πηγή Κρόνιεζι, η Γκούριζα στα 450 μ. και του Αγ. Μερκουρίου. Νοτιότερα οι βρύσες της Αγ. Μαρίνας στα 527 μ., του Κατσιμιδιού, η βρύση Μελούσι, της Κιθάρας, και η Ντώνριζα στα 660 μ. Στο κέντρο, η μικρή και η μεγάλη Γκούρα στα 900 μ., οι δυο της Μόλας στα 1.040 μ., η βρύση Πράπα, το Μεσσανό Νερό στα 1.060 μ., η μεγάλη του Κανταλιδιού στα 1.150 μ., δεξιότερα οι πηγές της Κορομηλιάς, η βρύση της Κυράς 1.050 μ. και ακόμη δεξιότερα η πηγή Κακούρη, με τον Αγ. Ηλία.

Αριστερότερα του Κανταλιδιού τρέχουν οι πηγές Λάκκας, όπου και το καταφύγιο στα 1.100 περίπου μέτρα. Στο κέντρο, της Αγ. Τριάδος στα 1.000 μ., του Παλιοχωριού, του Βιλλιανού στα 940 μ. Η Γαϊδουρόβρυση στα 1.020 μ. και η Σκίπιζα στα 1.190 μέτρα. Δυτικότερα πάλι είναι οι τρεις μεγάλες πηγές της Γκούρας (Γκούρα, Κρόνιζα, Καλογήρου). Η πρώτη λέγεται και πηγή Πάνα και είναι οι πλουσιότερες του βουνού με υπέρ άφθονα νερά. Αριστερά τους η βρύση Μπίκελα στα 790 μ., η Άσπρη Βρύση, η Βίγλια, του Καλαμαρά στα 860 μ., η Αγ. Παρασκευή στα 700 μ. κάτω από το φρούριο της Φυλής, η πηγή Ταλμίδι και χαμηλότερα η πηγή της μονής Κλειστών.

Όλες τις κυριότερες πηγές και βρύσες τις Πάρνηθας τις ανέφερα γιατί εκτός που είναι όλες ευχάριστες, όμορφες και κυριολεκτικά "ανανεώνουν" τον στρατοκόπο, έχουν το στοιχείο του νεραϊδότοπου, των φαινομένων και των ιστοριών που καθιστούν τον τόπο πραγματικά Μαγικό.

Είπα στρατοκόπο και θυμήθηκα αποστάσεις που θα ανταμείψουν οποιονδήποτε τις πραγματοποιήσει. Δύο ώρες βόρεια της Μονής Κλειστών και μια ώρα ανατολικότερα του φρουρίου της Φυλής, σε ένα υψόμετρο 912 μέτρων σε μια δυσκολοπάτητη τοποθεσία, υπάρχει η σπηλιά του άλλου άρχοντα του βουνού - ο πρώτος και καλύτερος είναι ο Ήλιος - του Πάνα. Η σπηλιά που λέγεται και "λυχνοσπηλιά" εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των λύχνων που βρέθηκαν εκεί, έχει βάθος γύρω στα 60 μέτρα και καταλήγει σε έναν άλλο θάλαμο 12 μέτρων. Δεν παρατήρησα διόδους, στοές ή πηγάδια, εκτός βέβαια εάν είναι κλειστά ή τα έχουν κλείσει προ πολλού. Στις ανασκαφές που έγιναν εκεί πριν

από τον πόλεμο βρέθηκαν πλήθος λύχνων και διάφορα αγγεία αρχαίας λατρείας που φτάνουν στην Μυκηναϊκή εποχή. Αυτό βέβαια είναι πολύτιμο στοιχείο διότι αποδεικνύει τη χρησιμοποίηση των σπηλαίων ως λατρευτικών τόπων κατά την Μυκηναϊκή περίοδο και στην κυρίως Ελλάδα, ενώ αυτό ήταν γνώρισμα μόνο της Κρήτης.

Το σπήλαιο μετά τους Περσικούς πολέμους - όπως και τα περισσότερα σπήλαια της Αττικής - αφιερώθηκε στον Θεό Πάνα γιατί βοήθησε τόσο πολύ τους Αθηναίους κατά την διάρκεια των πολέμων αυτών - άλλα παραδείγματα τέτοιων σπηλαίων είναι του Πάνα στον Μαραθώνα, του Αρχεδήμου, αρκετών σπηλαίων της Πεντέλης, του Πανός στο Πάνειο όρος (Σούνιον) και σε άλλα πολλά σπήλαια της Αττικής. Η κάθοδος στο σπήλαιο δεν είναι ευχερής, αλλά παρουσιάζει αρκετή δυσκολία. Επειδή δεν ήξερα την ακριβή τοποθεσία, κατά την πρώτη μου επίσκεψη στο σπήλαιο - αρχές της δεκαετίας του 1960 - περιπλανήθηκα αρκετά, παίρνοντας λάθος μονοπάτια και ξεκινώντας από λάθος αφετηρία. Ταλαιπωρήθηκα πολύ και αφού έφτασα πλησίον της τοποθεσίας του σπηλαίου είδα ότι βρισκόμουν ακριβώς από πάνω από το σπήλαιο αλλά δεν υπήρχε κανένας τρόπος να κατέβω από κει στην είσοδο.

Τελικά όταν βρήκα το δρόμο από το εντελώς αντίθετο σημείο, άρχισε να νυχτώνει και φυσικά ήταν αδύνατο να συνεχίσω στο σκοτάδι με το φως του φακού και να ακολουθήσω το μονοπάτι που ήλπιζα να με οδηγήσει επιτέλους στην είσοδο της σπηλιάς. Αποφάσισα λοιπόν να κατασκηνώσω εκεί και να περάσω την νύχτα. Βρήκα ένα μικρό πλάτωμα και βάλθηκα να στήνω την κλασική στρατιωτική σκηνή των δυο ατόμων - ήταν αν θυμάμαι καλά Νοέμβριος και τα βράδια είχαν αρχίσει να γίνονται αρκετά κρύα. Σε λίγο ήταν όλα έτοιμα. Άναψα ένα μικρό φαναράκι και κάθισα να φάω απ' έξω ακριβώς από την μικρή σκηνή. Η νύχτα ήταν τόσο μαγευτική ώστε θεώρησα το λιτό μου γεύμα "ξηράς τροφής" ως το νοστιμότερο τον τελευταίο καιρό, ακόμη όμως και αφού τελείωσα έκανα αρκετή ώρα να μπω μέσα στην σκηνή για ύπνο.

Όταν το αποφάσισα - θα ήταν γύρω στις 22:30 - μπήκα και έκλεισα το φερμουάρ αφήνοντας μερικούς πόντους ανοιχτή την σκηνή, ώστε να μπαίνει κάποια από την μαγεία της νύχτας και του βουνού μέσα και κοιμήθηκα σχεδόν αμέσως. Θα είχαν περάσει, είχα την εντύπωση, αρκετές ώρες, ήταν γύρο) στις 3:00 το πρωί, όταν ξύπνησα νοιώθοντας κάποια παρουσία. Μου φάνηκε ότι είδα κάποια φώτα στα αριστερά μου, δηλαδή εκεί που υψωνόταν το βουνό και το σπήλαιο του Πάνα και ανησύχησα πολύ. Δεν ήξερα τι ήταν. Αν ήταν κάποιοι άλλοι πεζοπόροι και κατέβαιναν προς το μέρος μου, θα έπεφταν κυριολεκτικά επάνω στην σκηνή.

Εκείνη την στιγμή πάλι είδα τα φώτα. Παρατηρώντας τα πάντα μέσα από την σκηνή νόμισα ότι ήταν φωτοβολίδες. Αποφάσισα να βγω έξω για να δω επιτέλους τι αφορούσαν αυτά τα "φώτα". Πράγματι άνοιξα εντελώς το φερ-

μούαρ και άρχισα να δρασκελίζω την είσοδο όταν πάλι φάνηκαν τα "φώτα". Ήταν κάτι που δεν έμοιαζε ακριβώς με φως, όπως τουλάχιστον το εννοούμε. Κατ' αρχήν δεν υπήρχε πηγή φωτός, ή κάτι άλλο που να εξηγούσε αυτήν την ύπαρξη των φώτων. Ήταν μεγάλες φωτεινές μπάλες διαφόρων μεγεθών και λευκού φωτός, που ανέβαιναν προς τα επάνω αρκετά νευρικά και γρήγορα, ενώ μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, γύρω στο μισό λεπτό, έπαιρναν ή μάλλον αποκτούσαν ταχύτητα και εξαφανίζονταν μέσα στον έναστρο καθαρό νυχτερινό ουρανό!

Η απόσταση - όπως θα έβλεπα το επόμενο πρωί - ήταν περίπου 300 μέτρα από μένα και ακριβώς επάνω από την σπηλιά του Πάνα. Γι' αυτό δεν μπορούσα να προσδιορίσω ακριβώς το μέγεθος τους. Θα έλεγα όμως πάνω-κάτω ότι ήταν σαν ένα πολύ "μικρό αυτοκίνητο" και εννοώντας "μικρό αυτοκίνητο" την εποχή εκείνη είχα στο μυαλό μου το "FIAT 500". Από τη στιγμή εκείνη, τις "μπάλες" αυτές τις είδα άλλες τρεις φορές χωρίς να καταλάβω περί τίνος επρόκειτο. Ήταν τελείως αθόρυβες και το λευκό τους φως "ζωηρό και λαμπερό". Όλα δε ανέβαιναν επάνω και έπαιρναν την ίδια διεύθυνση προς το μέρος του χωριού της Φυλής, την τότε Χασιά!

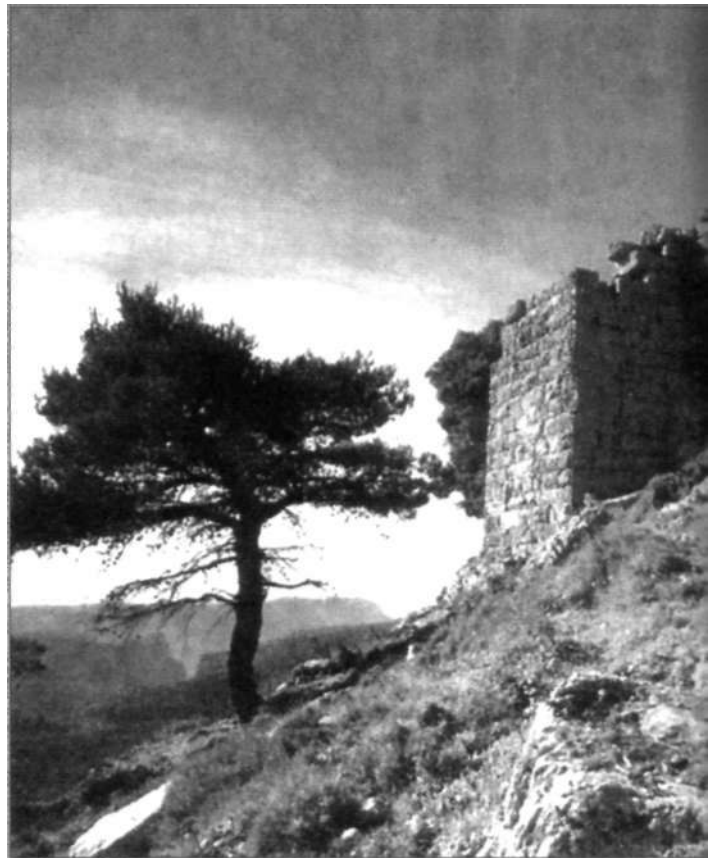
Καθ' όλη την διάρκεια της υπολειπόμενης νύχτας έμεινα στο ίδιο σημείο παρατηρώντας, γιατί κάτι μου έλεγε ότι όταν σταματούσαν οι φωτεινές μπάλες να πηγαίνουν προς την διεύθυνση που ανέφερα παραπάνω, θα ακολουθούσε κάτι... μεγαλύτερο. Τίποτε τέτοιο όμως δεν συνέβη. Με το πρώτο φως της ημέρας άρχισα πάλι να ανεβαίνω προς τα πάνω. Φτάνοντας στην σπηλιά δεν μπήκα αμέσως μέσα, παρά έψαξα το μέρος ολόγυρα μήπως βρω κάτι που ίσως έριχνε λίγο φως στην όλη υπόθεση. Δεν βρήκα όμως τίποτα, παρά μόνο ένα κομμάτι του εδάφους που φαινόταν να είχε πατηθεί κατά περιέργο τρόπο. Τότε δεν έδειξα τόσο μεγάλο ενδιαφέρον ούτε μου έκανε μεγάλη εντύπωση, όση ίσως θα μου έκανε αν το ίδιο το έβλεπα σήμερα. Πάντως μπορώ να πω με σιγουριά ότι και το σπήλαιο του Πανός δεν μου έκανε την απαιτούμενη εντύπωση μετά τις νυχτερινές... επισκέψεις.

Οι πανέμορφες πηγές της Πάρνηθας που συνεχίζουν και ξεδιψούν τον πεζοπόρο, έχουν ιστορίες να διηγηθούν για ξωτικά, φαντάσματα, νεράιδες, ακόμη και βρικόλακες. Σε μια πηγή από τις πλουσιότερες σε νερό, αυτήν της Κυράς, οι παλιοί έλεγαν ότι το απογευματάκι τον χειμώνα, όταν ο ήλιος πλέον χάνεται, ο οδοιπόρος δεν πρέπει να βρεθεί κοντά εκεί γιατί οπωσδήποτε θα συναντήσει το κοριτσάκι με τα άσπρα και την μητέρα του. Το κοριτσάκι ξεπροβάλλει ανάμεσα από τα σκοίνα αριστερά της πηγής, χωρίς κάποια ασ πούμε "εισαγωγή". Φέρει φορεματάκι ολόασπρο, με μια γαλάζια κορδέλα γύρω από την μέση, αλλά όλα είναι παλαιομοδίτικα σαν τις εικόνες που βλέπουμε του περασμένου αιώνα.

Η εικόνα του κοριτσιού έρχεται προς το μέρος του οδοιπόρου με απλωμένα χέρια και δάκρυα στα μάτια. Όταν πλησιάζει, βλέπει ότι ο στρατοκόπος δεν είναι η μητέρα της και φεύγει από εκεί που ήρθε. Άλλες πάλι φορές εμφανίζεται μια γυναίκα γύρω στα σαράντα, φορώντας κι αυτή ρούχα μιας περασμένης εποχής, που κάτι ψάχνει στους γύρω θάμνους και πίσω από τους βράχους επισταμένα. Όταν δει τον επισκέπτη της πηγής ταχύνει το βήμα και τον πλησιάζει. Αφού όμως δει ότι δεν είναι αυτός που ψάχνει, τότε ή θυμώνει παίρνοντας μια φοβερή όψη που μπορεί να φοβίσει τον καθένα ή αρχίζει να κλαίει και χάνεται ψάχνοντας. Να 'ναι άραγε η μάνα που ψάχνει το κοριτσάκι; Ποιος να ξέρει;

Η ονομασία όμως της πηγής δεν έχει σχέση με το πιο πάνω φαινόμενο. Η Κυρά που έχει πάρει το όνομα της η πηγή, είναι η Κυρά του Βουνού. Το να ανέβει κάποιος το βουνό περπατώντας, αποτελεί όχι μόνο άθλο αλλά πορεία μύησης. Πρώτα γιατί η πορεία είναι δύσκολη, αλλά μετά έρχεται η ανταμοιβή του κόπου. Μπορούμε να πούμε ότι η μύηση αυτή έχει δυο επίπεδα: η άνοδος μέχρι τα 800 μ. υψόμετρο και ακολούθως η άνοδος των γύρω κορυφών που είναι πιο δύσκολη, αλλά η ανταμοιβή, βλέποντας ο ορειβάτης την ομορφιά, την καθαρότητα και την περηφάνια του βουνού είναι μεγαλύτερη.

Αρχίζοντας από την κορυφή του Ξεροβουνού στα 1.125 μ., προχωρώντας ακολούθως στην κορυφή του Αέρα στα 1.127 μ. και αμέσως μετά στην κορυφή της Κυράς στα 1.164 μ., ενώ απομένει πλέον η κορυφή η

*Το φρούριο της Φυλής.
Ένα από τα ωραιότερα
και καλύτερα διατηρημένα.*

υψηλότερη της Καραμπόλας στα 1.413 μ. Όταν λοιπόν ο ορειβάτης φτάνει στην κορυφή της Κυράς, έχει γίνει πια βουνίσιος. Έχει αλλάξει προ πολλού όλο τον μολυσμένο αέρα που είχε στα πνευμόνια του με καθαρό και υγιεινό, έχει ανταλλάξει το γκριζο χρώμα της μελαγχολίας με το καταπράσινο και το ασημί των δένδρων, και το γαλάζιο έντονο του ουρανού τον έχει κάνει πραγματικά και κυριολεκτικά "άνω θρώσκοντα". Την ονομασία αυτή την καθαυτό Ελληνική, που δεν μεταφράζεται σε καμιά άλλη γλώσσα. Και βέβαια έχει γίνει ελεύθερος βλέποντας τα γεράκια και τους αετούς!

Έτσι φτάνει στην κορυφή της Κυράς, εκεί ακριβώς που η Ανατολή και η Δύση του Ήλιου είναι μια γιορτή και ο μυρωμένος αέρας γεμάτος αρχέγονα μουρμουρίσματα. Εκεί λοιπόν που την νύχτα η κορυφή μιλά με το φεγγάρι, εκεί ακριβώς είναι η κατοικία της Κυράς του Βουνού! Όποιος έχει αντοχή και δύναμη να ανέβει με τα πόδια εκεί πάνω, όποιος έχει ήδη νοιώσει τις παλιές αξίες που ταξιδεύουν με τον αέρα και το φως, έχει ίσως μια μικρή πιθανότητα να δει την Κυρά του Βουνού. Λένε όμως πως αυτοί οι λίγοι που θα 'χουν την

τύχη να την δουν αυτήν την Ακριβοθώρητη, θα αλλάξει η ζωή τους τελείως. Αμέσως θα αποκτήσουν σκοπό και περιεχόμενο στην ζωή τους και φως μυστηριακό σ' ό,τι κάνουν. Ναι, είναι αυστηρή η Κυρά του Βουνού.

Γιά ανθρώπους όπως οι σημερινοί δεν έχει μάτια. Για ανθρώπους μηχανές που τρώνε μόνο κι αφοδεύουν, πολλαπλασιάζονται και πεθαίνουν, δεν έχει κανένα ενδιαφέρον. Αυτοί καλύτερα να κάτσουν εκεί στις τρύπες των βρωμερών πόλεων και να μεθούν ακούγοντας το μεταλλικό ήχο των νομισμάτων. Άλλα και άλλοι ενδιαφέρουν την Κυρά του Βουνού. Θυμάται παλιά τους ανθρώπους, πολύ παλιά, όταν ακόμη έφτιαχναν ημίθεους, ήρωες, τότε που άφηνε την κατοικία της - το Βουνό - για να τους δει και να τους καμαρώσει: στον Μαραθώνα, στην Σαλαμίνα, στην Πνύκα και στην Ολυμπία! Τότε που είχε ακολουθήσει με το θεϊκό της βλέμμα τον Αλέξανδρο στην Ασία και τον Λεωνίδα στις Θερμοπύλες.

Μετά, σιγά-σιγά αποτραβήχτηκε με παρέα τους λύκους και τους αητούς. Η δροσιά του πρωινού, η καθαρή βροχούλα και το χρώμα του βουνού με τα αγριολούλουδα, ήταν εικόνες καλύτερες από τον κόσμο που ζούσε κάτω στις κοιλάδες. Πάντα όμως ελπίζει να ανέβει μέχρι εκεί ψηλά ο σωστός οδοιπόρος. Αυτός

που θα ξεχάσει τη σημερινή "ζωή" έστω και για λίγο. Κάπου κοντά στην κατοικία της είναι μια καθάρια πηγή - η πηγή της! Ακόμη και οι αέριδες του Μαγικού βουνού πολύ τη σέβονται, γι' αυτό τα νερά της είναι πάντα ήρεμα. Στα γαλάζια και κρυστάλλινα αυτά νερά θα πρέπει να λουστεί και να πιεί ο, οδοιπόρος. Να ανανεωθεί και να θυμηθεί τις ρίζες του, τις ξεχασμένες του μνήμες και τις παλιές αξίες! Να λουστεί και να βγει νέος άνθρωπος, νέος και αναγεννημένος! Θα περάσει την νύχτα του δίπλα στην Πυρά που θ' ανάψει, ριγώντας στο υπέροχο κρύο της νύχτας του Βουνού. Στην ιερά πυρά που θα κάψει όλα όσα του θυμίζουν την μέχρι τώρα σάπια του ζωή.

Το βλέμμα του θα το έχουν απορροφήσει οι φλόγες και θα δει οράματα από παλιούς χρόνους, γεμάτα από πολεμικούς παιάνες και αυλούς αρχόντων του δάσους. Θα δει μορφές ξεχασμένες, ημίθεους και ήρωες, Κενταύρους και Φαέθωνες, ποιμένες και γεωργούς, άρματα και κλαγγές όπλων, χρησμούς μαντείων και κραυγές πολεμιστών και όμορφους καλλιμάρμαρους ναούς. Τα ζώα, οι λύκοι, τα νυκτόβια, κοντά του κι αυτά. Δεν τον ενοχλούν και δεν τους ενοχλεί. Είναι ο τόπος! Ιερός και μαγικός: χρυσαετοί, γεράκια και φοίνικες. Ναι, απaráλλαχτα: εκ της τέφρας μου αναγεννώμαι! Σε μια χώρα θεϊκή σαν τούτη εδώ, οι άνθρωποι δεν μπορεί, πρέπει να της μοιάζουν! Με τις πρώτες ακτίδες του Ήλιου θα νοιώσει εντελώς διαφορετικός.

Θα σταθεί στα πόδια του από 'δώ και εμπρός. Δεν έχει ανάγκη κανένα! Είναι σαν τους προγόνους του. Όπως οι παλιοί, οι γενναίοι, οι καθαροί. Αυτοί που δημιούργησαν τούτη την χώρα. Αυτοί που του ζητούν να συνεχίσει το δρόμο που αυτοί χάραξαν. Με παιάνες ή μοιρολόγια δεν έχει σημασία. Αρκεί οι πράξεις και η ζωή, η νέα του ζωή να είναι αυτή της πανάρχαιας και δοξασμένης χώρας. Ό,τι δεν είναι καλό γι' αυτήν, είναι κακό! Από εδώ και πέρα, σκέψις μόνο σαν κι αυτές που κάνει ένας Ελεύθερος Άνθρωπος. Έτσι τώρα, νέος πραγματικά άνθρωπος, γεμάτος δύναμη για το μέλλον ο οδοιπόρος μας ετοιμάζεται να πάρει το δρόμο του γυρισμού. Είναι βιαστικός γιατί πρέπει να πει και σε άλλους πώς ν' αλλάξουν. Και εκεί που είναι έτοιμος για το ξεκίνημα, θα μείνει άλαλος και μαρμαρωμένος! Εμπρός του μια οπτασία: μια πανέμορφη κόρη με ρούχα αμαζόνας. Δίπλα της, δυο λύκοι και λίγο πιο ψηλά ένας χρυσαετός. Θεϊκό χαμόγελο στα χείλη της.

Η Κυρά του Βουνού!

Περήφανη και αγέρωχη, καλή και προστατευτική για το νέο της παιδί, τον οδοιπόρο. Από δώ και εμπρός θα τον προστατεύει και θα τον οδηγεί. Μεγάλος ο αγώνας του και η αποστολή του. Μα αξίζει να ζει κανείς για τέτοιους δυνατούς και μαγικούς αγώνες. Και το ξέρει. Έχει πείρα η Κυρά του Βουνού από Αλέξανδρους, Λεωνίδες, Ηρακλείδες και Αχιλλέες - όλοι τους ήταν παιδιά της. Του δείχνει με το χέρι της τον καινούριο του δρόμο και του λέει: «Πήγαινε, είσαι έτοιμος! Να η ολοκληρωτική μήση!».

Η τελευταία και πιο ψηλή κορυφή του Μαγικού βουνού, η Καραμπόλα, είναι ο τόπος με την ολοκληρωμένη θέα. Εκεί ακριβώς είχαν διαλέξει οι Αθηναίοι να στήσουν άγαλμα του Παρνηθίου Διός και στην Κορυφή Άρμα, μαρμάρινο βωμό που θυσίαζαν στον Σημαλέοντα, τον Απήμιο και τον Όμβριο Δία. Λειτουργούσε επίσης η κορυφή αυτή ως άλλη... μετεωρολογική υπηρεσία, καθώς παρατηρείτο συστηματικά για την πρόβλεψη των καιρικών συνθηκών της Αττικής. Όποτε λοιπόν άστραφτε στην κορυφή Άρμα, ήταν και η στιγμή για τους Αθηναίους να στείλουν θυσίες στους Δελφούς. Η φράση "Όποτε δι' άρματος αστράψει" έμεινε κλασική. Στο Άρμα υπήρχε και μικρός δήμος, του οποίου το όνομα - όπως άλλωστε και της κορυφής - είχε προέλθει από το Άρμα του μυθικού ήρωος Αμφιάραου ο οποίος έπεσε από το άρμα του στο σημείο εκείνο.

Οι δυο παραπάνω κορυφές της Πάρνηθας είναι τα ωραιότερα παρατηρητήρια όλων των περιοχών της Αττικής. Εκτός των άλλων, εδώ θα 'πρεπε να ιδρυθεί και μόνιμο παρατηρητήριο για ουράνια και άλλα μυστηριώδη φαινόμενα. Πολλές φορές έχεις την εντύπωση ότι όλη αυτή η περιοχή αλλάζει ή είναι διαφορετική από την τελευταία φορά που την επισκέφθηκες. Ίσως βέβαια είναι το φως που σκιάζει ή "βάφει" περίεργα το περιβάλλον, με αποτέλεσμα να αλλάζει όψη. Πάλι όμως όταν λέω ότι μοιάζει διαφορετικό, είναι διαφορετικό! Ακόμη και οι μυρωδιές είναι διαφορετικές. Άλλοτε απαλές και άλλοτε έντονες, πάντα την ίδια ώρα επίσκεψης, την ίδια εποχή.

Εντύπωση επίσης προκαλεί η μη συναίσθηση της ώρας εκεί επάνω. Συμβαίνει η ώρα του ρολογιού να τρέχει πολύ, χωρίς όμως αυτή η αλλαγή της ώρας να φαίνεται στη Φύση και άλλοτε συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Το περίεργο είναι ότι κατά την ώρα αυτής της "αλλαγής" φαίνονται διαφορετικά και τα πέριξ: η Πεντέλη δείχνει όψη πιο "γεμάτη", με πράσινες κοιλάδες και "καινούριες κορυφές", χωρίς ραντάρ και άλλα γνωρίσματα που θεωρούνται χαρακτηριστικά. Το ίδιο και ο Υμηττός, σαν να είναι γεμάτος δένδρα και κάπως πιο "εξωτικός". Την ίδια στιγμή η θάλασσα και η πέραν του Λυκαβηττού Αθήνα φαίνεται η ίδια. Δεν είναι δυνατόν το φως του ήλιου να παίζει τέτοια παιχνίδια. Άλλωστε δεν φαίνεται το περιβάλλον να είναι πάντοτε διαφορετικό, σε κάθε επίσκεψη στο Μαγικό Βουνό. Αν κανείς κλείσει το τρίγωνο των κορυφών Πάρνηθος - Πεντέλης - Υμηττού, θα έλεγα ότι η "αλλαγή" αφορά τον τόπο που περικλείεται εντός του παραπάνω τριγώνου! Όταν ανεβαίνει κανείς περπατώντας στις δύο αυτές κορυφές, ακόμη και αν υπάρχει αυτή η αλλαγή, δεν την βλέπεις αμέσως ή μάλλον την βλέπεις εντελώς ξαφνικά, σαν να δρασκελίσες κάποια αόρατη γραμμή στο έδαφος - μήπως είναι η γραμμή εκείνη που αποτελεί την μια πλευρά του προαναφερθέντος "τριγώνου";

Άλλα περίεργα φαινόμενα μέσα στο "τρίγωνο", είναι ίσως μερικά που παλαιότερα παρατηρούνταν στην Πεντέλη. Αν πας στην κορυφή με κάποια παρέα, ορισμένα μέλη της αρχίζουν ξαφνικά να γελούν χωρίς να υπάρχει λόγος, ή να

μιλούν γρήγορα και ατελείωτα με μεγάλη ποικιλία, χωρίς ούτε καν να ενδιαφέρονται για διάλογο. Η φωτογραφική μηχανή και η πυξίδα εντός του "τριγώνου" δεν λειτουργούν ή λειτουργούν λανθασμένα. Τα άτομα που μέχρι προ ολίγου γελούσαν, αργότερα όχι μόνο δεν θα θυμούνται τα γέλια τους αλλά και θα το αρνηθούν κατηγορηματικά. Άλλη απορία μου είναι το γιατί δεν υπάρχουν πολλοί επισκέπτες στις κορυφές αυτές. Με τέτοια καταπληκτική θέα; Άλλοι πάλι επιδιώκουν με θρησκευτική ευλάβεια να ανεβαίνουν στην πιο ψηλή κορυφή - την Καραμπόλα - κάποιες ορισμένες όμως ημέρες, ώρες και εποχές...

Όπως εκείνη τη νύχτα προς το πρωί της 22ας Δεκεμβρίου του 1996.

Η μικρή ομάδα προχωρούσε. Ο δρόμος γινόταν ολοένα και πλέον ανηφορικός. Το κρύο, το χιονόνερο και ο βοριάς τους μαστίγωνε στο πρόσωπο, αλλά αυτοί βιάζονταν να φτάσουν στον προορισμό τους. Ακόμη το σκοτάδι κυριαρχούσε και το φως απείχε πολύ, γεγονός που έκανε δυσκολότερη την ανάβαση. Προχωρούσαν περισσότερο από διαίσθηση παρά από γνώση. Δεν υπήρχαν αναγνωριστικά σημάδια άλλωστε, ούτε φυσικά ούτε τεχνητά. Προχωρούσαν με βαρύ το βήμα αλλά πεισματικά, επίμονα, μέχρις ότου η στροφή του μονοπατιού τελείωνε και άρχιζε μια άλλη και όταν και αυτή τελείωνε πάλι μια νέα και ούτω καθεξής. Πού και πού, η αγωνία μην τυχόν και φτάσουν αργά, τους έκανε να σταματούν προσπαθώντας να δουν τι ώρα είναι, αλλά μάταια, τίποτε δεν μπορούσε να διακρίνει κανείς. Ούτε μια χαραματιά να περάσει κάποιο φως, ούτε καν μια αντανάκλαση που θα τους βοηθούσε να δουν τους δείκτες του ρολογιού. Μόνο η πνοή του παγωμένου ανέμου στα πρόσωπα τους, που ήταν σαν να τους έλεγε: «Πού πάτε στα άγρια χαράματα; Δεν περιμένετε τουλάχιστον να ξημερώσει!». Αλλά αυτοί εκεί! Πείσμα στο πείσμα, με κλειστό το στόμα, με τάξη στο δρασκέλισμα και πειθαρχία στην αναπνοή, προχωρούσαν. Μα μήπως ήταν η πρώτη φορά που το επιχειρούσαν; Τι κι αν κάθε χρόνο κουβαλούσαν και ένα επί πλέον χρόνο στην ράχη τους; Βαρύτερο το φορτίο, ο σκοπός όμως σκοπός και η ανταμοιβή γλυκιά και πλήρης ικανοποίησης.

Κάποτε οι στροφές τελείωσαν, το χιονόνερο σταμάτησε και μόνο το δριμύ κρύο εξακολουθούσε. Η εντύπωση τους ήταν ότι το σκοτάδι δεν έδειχνε και τόσο αδιαπέραστο όπως πριν. Ήταν φανερό ότι η νύχτα σιγά και σταθερά αποχωρούσε δίνοντας τη θέση της στο φως και την ημέρα. Σιλούετες δένδρων και βράχων άρχισαν να αποκαλύπτονται και ο αέρας ήταν ο χαρακτηριστικός μυρωμένος αέρας της αυγής και του δάσους. Έντονη τους ήταν η εντύπωση, ενός αγώνα δυνατού μεταξύ των δυνάμεων της νύχτας και του σκότους εναντίον της ημέρας και του φωτός. Το φως και η ημέρα φαίνονταν ότι νικούσαν τον αγώνα και όπως τα επινίκια, έτσι και η ημέρα προμηνηνόταν λαμπρή.

Τάχυναν το βήμα. Δεν σήκωνε καθυστέρηση η στιγμή. Σε κάποιο θρόισμα του αέρα ρίγησαν τα ψηλά έλατα, ενώ επιτέλους κατόρθωσαν να δουν την ώρα. Είχαν ακόμη σαράντα λεπτά στην διάθεση τους αλλά ακόμη απείχαν

πολύ. Πολύ γρήγορα ένα μικρό κοκκίνισμα στα νέφη του ορίζοντα έδειξε ότι οριστικά πια η νύχτα είχε φύγει, νικημένη ολοκληρωτικά και αδυσώπητα. Το κόκκινο χρώμα του φωτός από μια ορισμένη κατεύθυνση τους έδωσε το στίγμα που τους χρειαζόταν.

Ήταν η Ανατολή!

Προς τα εκεί λοιπόν έστρεψαν το βήμα. Οδηγός τους πλέον το φως, που έβαφε με αισιοδοξία και πίστη την ανατολή, αυτό το Απολλώνιο φως που σημάδευε τις καρδιές και τις ψυχές τους για πολλά χρόνια τώρα, ήταν η ατραπός του περάσματος τους από τούτο τον κόσμο. Ένοιωθαν πως πλησίαζαν! Δεν θα καθυστερούσαν πλέον. Πλησίαζαν την κορυφή του Μαγικού Βουνού και άρχισαν να βλέπουν την άλλη πλευρά, την απέναντι. Χιλιόμετρα μακριά οι κοιλάδες και πάλι τα άλλα βουνά. Ήταν πια στην κορυφή, ακριβώς απέναντι από την Ανατολή.

Τα πουλιά ήδη είχαν αρχίσει να ξυπνούν, η υγρασία έμοιαζε με πέπλο που την διαπερνούσε το φως, η ατμόσφαιρα έμοιαζε μαγική, αρχέγονη, αρχαιοελληνική, αισιόδοξη, νέα. Ο Ήλιος ήταν έτοιμος να λάμψει στην κοιλάδα, να φωτίσει το Βουνό, τα έλατα, τον ιξό των δένδρων και των φυτών και να ανανεώσει, να δώσει πνοή ξεστή σ' όλους για μια καινούρια ημέρα. Και η ομάδα των στρατοκόπων, λίγο πριν την Ανατολή, ένοιωσε ότι δεν ήσαν μόνοι! Αχνές μορφές και οπτασίες είχαν συγκεντρωθεί μαζί τους, όλοι κοιτώντας προς το μέρος της ανατολής, μορφές που φαίνονταν σαν αναλόσπαστα μέρη του δάσους και του βουνού.

Εκείνη τη στιγμή ένας πελώριος χρυσός και κόκκινος λαμπρός δίσκος ξεπρόβαλλε μέσα από τα νερά του Αιγαίου! Η ομάδα είχε πια γίνει ένα με τις μορφές και τις παλαιές οπτασίες. Πόσο βάρος ένοιωσαν! Τι ήταν αυτοί ν' αντέξουν; Το βάρος της κληρονομιάς ήταν τεράστιο. Αλλά ακριβώς την ώρα που ο ήλιος είχε ανέβει λίγο από τον ορίζοντα λούζοντας στο χρυσό την κοιλάδα και το βουνό, άρχισαν να κάμπτονται από την άنيση σύγκριση των εαυτών τους με τους προγόνους τους. Άρχισαν να υποκύπτουν από το βάρος ακριβώς την ώρα που το χρυσό φως είχε περάσει την κοιλάδα και άρχιζε ν' ανεβαίνει πολύ γρήγορα το βουνό και να τους αγκαλιάζει κι αυτούς. Με μια δύναμη αντάξια του παρελθόντος, όλοι σηκώθηκαν, όρθωσαν τα κουρασμένα σώματα και σήκωσαν μαζί και το βάρος του παρελθόντος, την κληρονομιά, την ευθύνη, την γενναιότητα, την καρτερία, το σθένος και την απόφαση του Ανθρώπου. Σήκωσαν το χέρι τεντωμένο προς τον Ήλιο. Χαιρετισμός και έκκληση για βοήθεια από το Φως. Χαίρε Ήλιε! Και η δύναμη όρμησε από την παλάμη των στρατοκόπων, μπήκε σ' ολόκληρο το σώμα τους, στην καρδιά και την ψυχή τους. Για ποιο βάρος μιλούσαμε; Και αυτό και άλλα δυο θα μπορούσαν ν' αντέξουν τώρα. Ήταν μυημένοι κατά τον ελληνικό τρόπο. Έτοιμοι για το δικό τους αγώνα. Αυτόν τον Αγώνα που θα τους έφερνε κοντύτερα με τους αρχαίους προγόνους, και πλησιέστερα με τους μελλοντικούς συνεχιστές. Αυτός ο αγώνας των παραμυθιών και των ηρώων,

των μάγων και των σοφών, των πολεμιστών και των παιδιών, που ψιθύριζαν τούτη ακριβώς την ώρα οι κορυφές της Ελάτης στις βαθιές χαράδρες, οι θεόρατοι βράχοι στους αητούς, τα μελισσόπουλα στα λουλούδια και τα άλλα δημιουργήματα της ζεστής πνοής του Ήλιου.

Η Γη μας, Γη των άφθαρτων αερικών και ειδώλων, Πασίχαρος και υπέρτατος Θεός μας είν' ο Απόλλων!

Έτσι γιορτάστηκε εκείνο το Χειμερινό Ηλιοστάσιο στις 22 Δεκεμβρίου του 1996, στο Μαγικό και Μυστικό Βουνό της Αττικής.

Στην κατάβαση η ομάδα σταμάτησε να ξεκουραστεί κοντά στον ναό της Αγίας Τριάδος, κάτω από τη θρυλική καρυδιά. Το δένδρο αυτό - τουλάχιστον επτακοσίων ετών - έχει μια μυστική ιστορία. Το φύτεψε ο πρώτος καλόγερος του μοναστηρίου λέγοντας: «Όποιος θα την κόψει αυτή την καρυδιά, θα κοπούν οι μέρες του και θα πεθάνει σ' ένα χρόνο!». Προφητεία και κατάρα μαζί. Για τα παλαιότερα χρόνια δεν είναι γνωστά πολλά πράγματα. Πριν πολλά χρόνια όμως, ένας Μενιδιάτης που έκοψε απ' αυτήν μερικά κλαδιά, πέθανε τον ίδιο χρόνο. Μετά από λίγα χρόνια, ένας άλλος Μενιδιάτης την κλάδεψε για να την ελαφρώσει. Κι αυτός πέθανε σε λίγους μήνες.

Δεν θα μπορούσαμε να φύγουμε από την Πάρνηθα χωρίς να μιλήσουμε για τις νεράιδες του Βουνού, που σχεδόν είναι περισσότερες από τις πηγές του. Τι είναι λοιπόν αυτές οι νεράιδες της Πάρνηθας, αλλά και τι είναι οι νεράιδες γενικά;

Αν και πολλές απ' αυτές τις οντότητες κρύβονται επιμελώς απ' τους ανθρώπους, η ικανότητα να τις "δει" κανείς είναι ικανότητα που έχουμε όλοι. Χρειάζεται όμως υπομονή και επιμονή. Μπορεί να υπάρχουν εκεί που κανείς δεν το φαντάζεται, αλλά και πολύ περισσότερες απ' ό,τι κανείς μπορούσε να φανταστεί. Έχουν πολλές ικανότητες. Αν και αρχικά δεν φαίνονται - τουλάχιστον με την φυσική όραση, τα μέρη που μπορούν να βρεθούν είναι πολύ φυσικά και ορατά. Όσο περισσότερη ώρα περνά κανείς σ' αυτά τα μέρη, τόσο περισσότερες πιθανότητες έχει να δημιουργήσει κάποια επαφή.

Αρχικά η παρουσία τους εξηγείται μέσω των πέντε αισθήσεων. Αυτή η επαφή μπορεί να έρθει σαν μυρωδιά, ή να πιάσει κανείς μια κίνηση με την άκρη του ματιού του. Ή να νοιώσεις τα μάτια σου να δακρύζουν λίγο. Μπορεί ν' ακούσεις έναν ελαφρό θόρυβο. Όσο περισσότερο προσέχεις κάτι τέτοιες λεπτομέρειες - δεν έχει σημασία πόσο ελαφρές ή φανταστικές μπορεί να θεωρηθούν - τόσο περισσότερο θα αντιληφθείς την παρουσία τους (επίσης πρόσεξε, γιατί αυτό το φανταστικό δεν ταυτίζεται με το μη αληθινό - δεν είναι συνώνυμα ευτυχώς). Η χρήση ενόρασης, συγκέντρωσης και δημιουργικής φαντασίας θα οδηγήσουν σε υψηλές εμπνεύσεις και καταστάσεις απόλυτης συνειδητοποίησης των παρουσιών αυτών.

Από τις τρεις, η πιο σημαντική είναι η δημιουργική φαντασία. Η βελτίωση

της μπορεί να ανοίξει το πνευματικό περιεχόμενο της φυσικής μας ζωής. Αρχίζουμε να βλέπουμε το πνευματικό περιεχόμενο και τις ενέργειες που περιστρέφονται γύρω από το φυσικό κόσμο συνεχώς. Η ενέργεια που μεταφράζεται από την υπερευαίσθητη στην ευαίσθητη περιοχή της φυσικής ζωής, πρέπει να πάρει σχήμα μορφών για μας, ώστε να μπορέσουμε να εργαζόμαστε μ' αυτές. Ό,τι θεωρούμε "φαντασία" είναι πραγματικότητα, αλλά σε ένα άλλο επίπεδο απ' αυτό που αντιλαμβανόμεθα με τις αισθήσεις μας. Με την δημιουργική φαντασία φτιάχνουμε μια νέα έγχρωμη σχέση σ' αυτόν τον κόσμο.

Ο Διαλογισμός εξάλλου μας βοηθά να ενεργοποιήσουμε αυτές τις μορφές, αλλά και να συνειδητοποιήσουμε καινούριες ικανότητες του μυαλού μας. Ο διαλογισμός επηρεάζει τη δραστηριότητα του δεξιού μας εγκεφαλικού ημισφαιρίου. Δια μέσου αυτού "βλέπουμε" πράγματα τα οποία μπορεί να είναι φανταστικά, τα οποία υπάρχουν μόνο στα "μάτια" του νου ή επαναφέρουμε αντικείμενα - κάλλιστα αληθινά - από τις ατομικές μας μνήμες. Βλέπουμε πως διάφορα πράγματα υπάρχουν στο διάστημα και πως διάφορα πράγματα συμπορεύονται ως σύνολο. Βλέπουμε αυτά που μπορεί να είναι κρυμμένα, ονειρευόμαστε, και έχουμε ξαφνικές λάμπεις ενόρασης. Το δεξί ημισφαίριο του εγκεφάλου είναι πραγματικά ένας κατ' ευθείαν τρόπος να οδηγηθεί κανείς σε πιο βαθιά επίπεδα του ασυνειδήτου, όπου αρχαίες μνήμες έχουν αποθηκευθεί.

Πώς μπορούμε να διακρίνουμε με σιγουριά αν αυτό που έχουμε σαν εμπειρία είναι ανταύγεια της δημιουργικής μας φαντασίας ή μια επαφή με ορισμένες οντότητες; Με το ακόλουθο "πείραμα" θα αρχίσετε να ανοίγετε τις σκέψεις σε μια πιθανότητα επαφής με διάφορες "παρουσίες". Αν μπορείτε να απαντήσετε "ναι" σε κάποια από τις ακόλουθες ερωτήσεις, τότε ήδη είχατε την εμπειρία μιας επαφής και δεν το αντιληφθήκατε.

1. Έχετε αντιληφθεί ποτέ μια λάμψη ή μια κίνηση με την άκρη του ματιού σας, που δεν μπορέσατε να την εξηγήσετε;
2. Έχετε δει λάμπεις από φως γύρω από τα φυτά και τα λουλούδια του σπιτιού σας;
3. Όταν είχατε βρεθεί έξω στην εξοχή νοιώσατε ποτέ σαν τα ίδια τα δένδρα να σας παρακολουθούν;
4. Έχετε ποτέ νοιώσει έντονα τη μυρωδιά ενός δένδρου ή λουλουδιού, ξαφνικά ενώ περπατάτε;
5. Νοιώσατε ποτέ ανασφαλές στην σοφίτα, στο υπόγειο ή σε κάποιες σκοτεινές περιοχές του σπιτιού σας;
6. Σαν παιδί, θυμόσατε εάν έπρεπε να κλείσετε την ανοιχτή ντουλάπα σας πριν πάτε να κοιμηθείτε;
7. Έχετε παρατηρήσει ποτέ ένα παιδί να συνομιλεί μ' ένα φανταστικό του φίλο;

8. Έχετε ποτέ παρατηρήσει παιδιά στο παιχνίδι, να μιλούν στον εαυτό τους, ιδίως όταν παίρνουν μέρος σε εκδρομές στην εξοχή;
9. Βρίσκετε ότι, μιλώντας στα φυτά σας, τα βοηθάτε να μεγαλώσουν;
10. Έχετε ποτέ περπατήσει σ' ένα ανοικτό λιβάδι, νοιώθοντας ιστούς αράχνης στο πρόσωπο σας; (οι ιστοί της αράχνης δεν υπάρχουν στο ύψος του προσώπου ενός ανθρώπου που περπατά σε ανοικτό λιβάδι)
11. Έχετε ποτέ ακούσει μουσική ή τραγούδι από μια άγνωστη "πηγή";
12. Στα όνειρα σας βλέπετε συχνά, δάση, ρυάκια και λιβάδια;
13. Έχετε ποτέ συνειδητοποιήσει την παρουσία μιας γριάς γυναίκας έξω στην ύπαιθρο, που όταν γυρίσατε προς τα πίσω για να την δείτε εκείνη είχε εξαφανιστεί;
14. Έχετε ποτέ βρεθεί στην εξοχή καθισμένος κάπου και σας έρχεται η επιθυμία να τραγουδήσετε ή να μουρμουρίσετε κάποιο σκοπό; Ενώ την ίδια ώρα τα διάφορα ζώα έρχονται πλησιέστερα προς εσάς;
15. Έχετε ποτέ παρατηρήσει πράγματα στο σπίτι σας να έχουν εξαφανιστεί ή τοποθετηθεί μυστηριωδώς αλλού;
16. Βρήκατε ποτέ τον εαυτό σας σε κάποια εκδρομή να νοιώθει πολύ νυσταγμένος;
17. Προβλέπετε ποτέ αλλαγές στις καιρικές συνθήκες πριν δείτε κανένα σημάδι αλλαγής;
18. Μήπως οι ευνοούμενες ώρες της ημέρας είναι η αυγή ή το λυκόφως; Ευνοούμενες εποχές, το φθινόπωρο ή η Άνοιξη;

Εάν έχετε απαντήσει έστω και ένα "ναι", η επόμενη εκδρομή σας στην Πάρνηθα θα είναι μια εμπειρία. Για να κάνω αυτήν την εμπειρία πιο σημαντική, σας λέω και τα ακόλουθα:

Σημάδια παρουσίας οντοτήτων:

1. Ένα ξαφνικό τρεμούλιασμα ή "ψιθύρισμα" των φύλλων των δένδρων και των φυτών, ενώ δεν υπάρχει αέρας.
2. Ένας μικρός ανεμοστρόβιλος.
3. Το σκύψιμο του χορταριού χωρίς αιτία.
4. Ξαφνικές και ανεξήγητες ριπές αέρα και ανατριχίλες όταν είστε μόνοι στην εξοχή.
5. Η αίσθηση ενός εντόμου να περπατά στα μαλλιά σας, όταν δεν υπάρχει κανένα.
6. Κύκλοι στο νερό μιας λακκούβας ή μικρής λίμνης, χωρίς καμμία προφανή αιτία.
7. Φορές που γελάτε χωρίς αιτία και έλεγχο.
8. Ένα ανεξήγητο χάσιμο χρόνου.

Οι καλύτερες ώρες για τέτοιου είδους πειράματα:

1. Αυγή
2. Δειλινό
3. Μεσημέρι
4. Μεσάνυχτα
5. Ημερομηνίες ίσης μέρας και ίσης νύχτας
6. Ηλιοστάσια

Οι καλύτερες τοποθεσίες για "επαφή":

1. Εκεί που τα ρυάκια γίνονται διχλωτά.
2. Εκεί που χωρίζεται ο δρόμος.
3. Ακρογιαλιές
4. Όχθες λιμνών
5. Φυσικοί φράκτες
6. Νησιά
7. Πηγές
8. Σκάλες, προθάλαμοι
9. Δεξαμενές
10. Δάση
11. Παλαιά δένδρα

Μέθοδοι και τρόποι κλήσεως των παρουσιών:

1. Παραμονή στο ύπαιθρο επ' αρκετόν.
2. Διαλογιστείτε ενώ είστε κάτω από δένδρα και δίπλα σε πηγές.
3. Έχετε πολλά φυτά μέσα στο σπίτι.
4. Συνειδητά βοηθήστε στην σωτηρία της Φύσης.
5. Ασχοληθείτε με δημιουργικές κινήσεις.
6. Αφήστε μια γωνιά του κήπου σας ελεύθερη, ώστε η χλωρίδα να φυτρώσει άγρια και ανεξέλεγκτη.
7. Αντλήστε δύναμη και αισιοδοξία από ένα δένδρο ακουμπώντας το.

Οι νεράιδες στην Πάρνηθα πρέπει να προτιμούν το καλοκαίρι, όσο για τις ώρες προτιμούν αυτές που ανέφερα πιο πάνω. Παλιά, ακόμη και οι γονείς των παιδιών που θα πήγαιναν εκδρομή, τους έλεγαν να μην κοιμηθούν σε ίσκιο δένδρου σε μερικές από τις κορυφές, γιατί θα "σηκωθούν Νεραΐδες και θα τους πάρουν την λαλιά και το μυαλό". Γι' αυτό τα παιδιά των γύρω περιοχών που έκαναν τρέλες, τα αποκαλούσαν "Νεραΐδοπαρμένα". Οι Νεραΐδες έκαναν την εμφάνιση τους σ' αυτόν που κοιμόταν στην Πάρνηθα δίπλα στις πηγές, ως όμιλος γυναικών νέων, ασπροντυμένων που χορεύουν και στροβιλίζονται γύρω του. Τραγουδούν πολύ μελωδικά και μερικές από αυτές παίζουν τον αυλό του Πάνα.

Η αντίδραση των ανθρώπων συνήθως συνοδεύεται με σοκ, προσωρινή παράλυση - από φόβο - και βέβαια μένουν άφωνοι. Άλλοτε οι Νεραίδες - πλάσματα εύθυμα και ζωηρά - θέλουν να παίξουν με τον επισκέπτη. Πάει ο άνθρωπος να πει νερό από την πηγή, σκύβει και το νερό ξαφνικά χάνεται. Κάνει να φύγει και το νερό έρχεται πάλι. Το "παιχνίδι" αυτό κρατάει πολύ ώρα, ανάλογα με τη διάθεση τους. Κάποτε στην βρύση της Κιθάρας (ύψος 520 μ.) που είναι ίσως μια από τις ωραιότερες, το νερό έβγαινε πολύ και ορμητικό από τα βράχια, και χύνονταν με βουητό σε μια λιμνούλα που είχε το τέλειο σχήμα μιας κιθάρας - από την λιμνούλα βγήκε και το όνομα. Εκεί πρέπει να είναι το αγαπημένο σημείο των Νεραϊδών. Εκεί, επισκέπτες που έφτασαν το μεσημέρι ενός ζεστού Μαΐου, είδαν μια γυναίκα πολύ όμορφη να χτενίζεται δίπλα στα νερά και να τραγουδά. Δεν έδειξε να ενδιαφέρεται γι' αυτούς ή να τους πρόσεξε, παρά μόνο όταν κάποιος της μίλησε. Τότε γύρισε προς το μέρος της φωνής και τους χαμογέλασε. Και ακολουθώντας έφυγε αμίλητη προς τους θάμνους και τα δένδρα χωρίς άλλη αντίδραση.

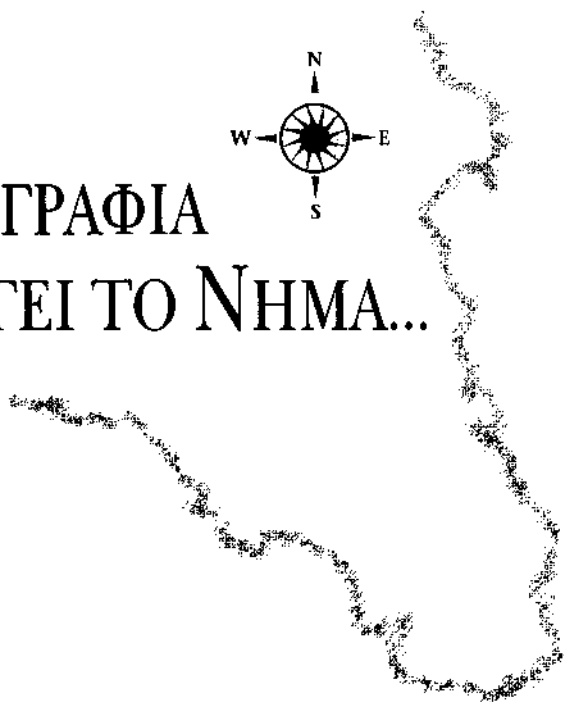
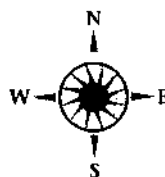
Το Μαγικό Βουνό - η Πάρνηθα - και συγκεκριμένα τα 38.400 στρέμματα της ανακηρύχθηκαν το 1961 ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ. Δυστυχώς όμως, μια σειρά από οικοδομήσεις (ξενοδοχείο - καζίνο - στρατιωτικές εγκαταστάσεις) αλλοιώνουν την εμφάνιση και τον χαρακτήρα του. Μαζί με το ξενοδοχείο, που δεν έχει βέβαια θέση σ' έναν Εθνικό Δρυμό, έγινε και κάτι άλλο: έκλεισε η πρόσβαση (ή μήπως τη διατηρούν;) σε μια υπόγεια σπηλιά από την οποία ξεκινούσε άνετη τοξοειδής στοά προς το εσωτερικό του βουνού, έχοντας διεύθυνση ΝΔ. Ήταν εκεί ακριβώς που χτίστηκε το ξενοδοχείο. Άλλα κτήρια, τα οποία δεν φαίνονται τουλάχιστον από την πλευρά που ανεβαίνει κανείς οδικά στο βουνό, για άγνωστους λόγους έχουν εγκαταλειφθεί (Σ.Ε.Γ.Α.Σ).

Όσοι από τους Αθηναίους δεν έχουν ανεβεί ποτέ στο Μαγικό Βουνό (δεν θά 'πρεπε να υπάρχει κανείς) ας το επιχειρήσουν και σαν πρώτη επίσκεψη ας ξεκινήσουν από την Αγ. Τριάδα (αφού βέβαια εγκαταλείψουν τα αυτοκίνητα τους στην Αθήνα και ανεβούν με λεωφορείο(!) γιατί αλλιώς δεν θα ΔΟΥΝ το βουνό) που είναι ακριβώς 1.000 μ. υψόμετρο. Ας ακολουθήσουν τον ασφαλισμένο δρόμο προς τις εγκαταλελειμμένες εγκαταστάσεις του Σ.Ε.Γ.Α.Σ. (20 λεπτά). Στην αρχή του δάσους ακολουθούμε το μονοπάτι που παρακάμπτει την κορυφή της Κυράς (1.160 μ.) και με φορά προς το Νότο κατευθυνόμαστε προς το εκκλησάκι του Άη-Γιώργη στην κορυφή του ομώνυμου Ρέματος (40 λεπτά). Μετά ακολουθούμε Δυτική κατεύθυνση (μα και βέβαια η πυξίδα είναι απαραίτητη!) και κατεβαίνουμε το ρέμα της Κορομηλιάς ανάμεσα στις δύο βουνοκορφές (983 μ. και 971 μ.) με το ίδιο όνομα. Συναντάμε ένα πλάτωμα (20 λεπτά) όπου αντικρίζουμε μια εγκαταλελειμμένη στάνη και την αρχή του μονοπατιού (στα δυτικά) με θαυμάσια θέα προς τις πλαγιές του Άρματος (884

μ.) και το ρέμα της Γιαννούλας (η κατάβαση του είναι ίσως από τις ωραιότερες και πιο δύσκολες διαδρομές της Πάρνηθας). Το βόρειο τμήμα του μονοπατιού που διακλαδίζεται προς το Σπήλαιο του Πάνα (σε 40 λεπτά) δεν είναι πολύ ομαλό, ενώ το νότιο κατεβαίνει προς την πανέμορφη τοποθεσία (40 λεπτά) που βρίσκεται η πηγή Ταμίλθι, στα 700 μ. υψόμετρο. Από εκεί σε 50 λεπτά κατάβαση συναντάμε το δασικό δρόμο που οδηγεί στη Φυλή (το χωριό) και από 'κεί βέβαια με το λεωφορείο γυρίζουμε στο Άστυ της Παλλάδος!

ΜΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΤΥΛΙΓΕΙ ΤΟ ΝΗΜΑ...

Στο μικρό οικισμό, στην ανατολική πλευρά του Υμηττού, οι κάτοικοι είχαν χωθεί από νωρίς στα σπίτια τους, προσπαθώντας να αποφύγουν το κρύο που είχε έρθει πολύ απότομα εκείνο το χρόνο. Από νωρίς το απόγευμα η μέρα είχε τυλιχτεί στα σκοτάδια και στην κορυφή του βουνού ο ουρανός σκιζόταν από τους κεραυνούς. Καιρό είχαν να δουν τέτοιο καιρό έλεγαν οι πιο παλαιοί, και όπως έδειχνε θα γινόταν χειρότερος. Στο μοναδικό "χάνι" του χωριού - που εκτός από ένα είδος σταθμού των ταξιδιωτών και των ζώων τους ήταν και σημείο συγκεντρώσεως των κατοίκων - κάθε απόγευμα συζητούσαν τα γεγονότα της ημέρας που βέβαια γι' αυτούς ήταν οι γεωργικές δουλειές και τα διάφορα προβλήματα, τα οποία αν ήταν πολύ δύσκολα τα έλυναν με την βοήθεια του ιερέα. Μια ζωή ήρεμη, που τίποτε σχεδόν δεν ήταν διαφορετικό απ' αυτό της προηγούμενης ημέρας. Έτσι και σήμερα - μια ημέρα του 1768 - έπιναν το καθιερωμένο τσίπουρο μέχρι που δεν είχαν τίποτε άλλο να πουν ή να πιουν και αποφάσισαν αψιφώνοντας τον απαίσιο καιρό ν' αρχίσουν ένας-ένας να φεύγουν. Η όποια ταλαιπωρία βρήκαν στο δρόμο μέσα στην βροχή και στο κρύο, εξαφανίστηκε τελείως με το που κάθε ένας απ' αυτούς έφτασε στο σπίτι και κλείνοντας την πόρτα πίσω του αντίκρισε και ένοιωσε την γλυκιά θαλπωρή τής φωτιάς στο τζάκι και την ενθαρρυντική μυρωδιά του τραχανά που έβραζε στη φωτιά.

Ο Βασίλης είχε δυο παιδιά που κοιμόντουσαν προ πολλού. Η γυναίκα του

και η μητέρα της τον υποδέχθηκαν με ανακούφιση και τον καλωσόρισαν. Έφαγαν όλοι σιωπηλοί με την συντροφιά του αέρα που σφύριζε και ακουγόταν να δυναμώνει, ο κάθε ένας στις σκέψεις του, κοιτάζοντας τη φωτιά που λες και τους είχε μαγνητίσει.

Δεν ήταν ούτε μια εβδομάδα που ο αδερφός του Βασίλη είχε πεθάνει. Άνθρωπος ανήσυχος και άκαρδος, δεν είχε πολλές συμπάθειες στο χωριό αλλά και ο ίδιος δεν αγαπούσε κανένα. Έκανε δουλειές του ποδαριού τότε στο ένα χωριό τότε στο άλλο, ένα ψευτοεμπόριο δηλαδή, ίσα-ίσα να βγάζει μερικά λεφτά για να ζει. Λέγανε ότι είχε πάει πολύ μακριά, μέχρι την Βοιωτία και τη Φθιώτιδα, αλλά πάντοτε γύριζε στο χωριό και έμενε στον αδελφού του το σπίτι, εκτός από τούτη την φορά. Δεν είχε προλάβει δηλαδή, γιατί το επόμενο πρωί τον είχαν βρει εκεί στο σταυροδρόμι λίγο πιο έξω από το χωριό πεθαμένο. Φαινόταν ότι έπεσε και κτύπησε το κεφάλι του και έμεινε στον τόπο. Υπήρχαν μερικές υποψίες ότι ίσως κάποιος "τον βοήθησε" να αποδημήσει, αλλά παρέμειναν υποψίες. Τον έθαψαν στο μικρό κοιμητήριο και αυτό ήταν. Κανένας δεν επρόκειτο να τον θυμάται πια, εκτός από τον αδερφό του που τον σκεφτόταν όπως αυτήν την ώρα που κοίταζε τις φλόγες... Λίγο αργότερα, είπαν μερικά πράγματα για τις αυριανές δουλειές - καιρού επιτρέποντος - και πήγαν όλοι για ύπνο.

Το χαμηλό σπιτάκι, περίπου στο κέντρο του χωριού - το ίδιο για έξι γενιές - κρατούσε καλά τον καιρό όλα αυτά τα χρόνια όπως και τούτη την νύχτα, ενώ το τζάκι σκόρπιζε την ζεστασιά στο εσωτερικό. Οι φλόγες σιγά-σιγά είχαν χαμηλώσει και τα ξύλα έτριζαν και αγωνιούσαν λες και δεν ήθελαν να πεθάνουν, αλλά κανείς δεν τους έδινε σημασία. Άλλωστε όλοι πια κοιμόντουσαν τον ύπνο του δικαίου.

Θα 'ταν η ώρα λίγο μετά τις 12:00 όταν ακούστηκαν κάποια βήματα έξω από το σπιτάκι. Αργά και σταθερά, σαν να αψηφούσαν το κρύο και τη βροχή, έφτασαν στην πόρτα. Περισσότερο από ένστικτο παρά από τον θόρυβο των βημάτων, ο Βασίλης και η γυναίκα του ξύπνησαν και ανακάθισαν στο κρεβάτι. Εκείνη ήταν η στιγμή που ακούστηκαν κτυπήματα στην πόρτα και μετά ακούστηκε κάποιος να φωνάζει το όνομα του Βασίλη. Το ζευγάρι κοιτάχτηκε με έκπληξη και απορία. Ποιος να 'ταν τέτοια ώρα; Από το χωριό απεκλείετο να ήταν κανείς, γιατί ό,τι κι αν ήθελε σίγουρα θα μπορούσε να το αφήσει για το επόμενο πρωί, εκτός βέβαια αν ήταν κάτι για θάνατο. Τότε όμως σίγουρα δεν ήταν ο Βασίλης αυτός που θα μπορούσε να βοηθήσει! Πάλι να ήταν κάποιος ξένος που θα ήθελε καταφύγιο, δεν θα έφτανε στην μέση του χωριού και μετά θα κτυπούσε σε κάποιο σπίτι. Παρ' όλες τις ενστικτώδεις αυτές σκέψεις, ο Βασίλης ετοιμάστηκε να ρωτήσει "ποιος είναι" όταν το χέρι της γυναίκας του που τον άδραξε απότομα, τον σταμάτησε. Γύρισε και την κοίταξε. «Μην απαντήσεις σε παρακαλώ», τον ικέτευσε.

Ο Βασίλης έμεινε σιωπηλός σαν κάτι να σκέφτηκε μέχρις ότου τα βήματα άρχισαν να απομακρύνονται και τέλος χάθηκαν. Ο Βασίλης και η γυναίκα του έμειναν ξάγρυπνοι μέχρι το πρωί. Τόσο ανησύχησαν από το νυχτερινό γεγονός, που δεν μπόρεσαν να κλείσουν μάτι. Το πρωί το χωριό ήταν αναστατωμένο. Όλοι έλεγαν πως την νύχτα κάποιος κτυπούσε την πόρτα τους και φώναζε το όνομα του ιδιοκτήτη. Κανείς όμως δεν είχε απαντήσει. Βρήκαν ωστόσο περίεργα πράγματα όσο προχωρούσε η ημέρα. Οι ζωοτροφές στους στάβλους είχαν σκορπιστεί έξω, τα καντήλια από τα εικονοστάσια είχαν χυθεί, ενώ όλα τα ζώα του χωριού ήταν ανήσυχα, νευρικά και περίεργα. Όλοι συζητούσαν για τα φαινόμενα της χθεσινής νύχτας στο χάνι - το κέντρο της ζωής του χωριού - όταν έφτασαν τα νέα. Στο διπλανό χωριό, πέντε-έξι χιλιόμετρα πιο πέρα είχαν διαδραματιστεί τα ίδια φαινόμενα, και ακόμη χειρότερα. Είχαν βρεθεί πολλά ζώα πεθαμένα με τις κοιλιές ανοικτές που έλειπαν τα εντόσθια και η καρδιά, τα καντήλια της εκκλησίας είχαν πεταχτεί κάτω και ένα ζευγάρι που έμενε έξω απ' το χωριό είχε εξαφανιστεί, ενώ το δωμάτιο τους ήταν γεμάτο αίματα.

Οι κάτοικοι του χωριού όταν έμαθαν τα νέα, άρχισαν να σκέφτονται σοβαρά τι μέτρα θα έπρεπε να λάβουν ώστε να σταματήσει το κακό. Δεν υπήρχε αμφιβολία - μάλιστα συμφωνούσε και ο παπάς - ότι επρόκειτο για ένα βρικόλακα ο οποίος είχε βαλθεί να καταστρέψει τα πάντα στην περιοχή. Πρώτα έπρεπε να επιθεωρήσουν τα σπίτια τους. Κάθε τρύπα ή χάλασμα στον τοίχο, στις πόρτες ή στην στέγη έπρεπε να επιδιορθωθεί και να κλειστεί ερμητικά όσο πιο γρήγορα ήταν δυνατόν. Το ίδιοι και οι στάβλοι και όλα τα μέρη που υπήρχαν ζώα.

Ευτυχώς η ημέρα που είχε ξημερώσει δεν ήταν σαν την χθεσινή. Ο ουρανός ήταν καθαρός, είχε βέβαια πολύ κρύο αλλά ο ήλιος έλαμπε και στέγνωνε τα πάντα. Άρχισαν οι επισκευές γρήγορα. Οι χωρικοί σαν μέλισσες σε μελίσι δούλεψαν μέχρι αργά το απόγευμα. Αυτοί που χρειάστηκαν να κάνουν λίγες επισκευές στα σπίτια τους, έτρεξαν να βοηθήσουν τους άλλους που έπρεπε να κάνουν περισσότερες. Πάλι ετόνισαν συζητώντας μεταξύ τους ότι αν και αυτό το βράδυ επαναλαμβάνονταν τα ίδια φαινόμενα, αν ο νυχτερινός επισκέπτης τους κτυπούσε την πόρτα και τους φώναζε με το όνομα τους, κανείς δεν θα 'πρεπε να απαντήσει. Γιατί ο Βρικόλακας φωνάζει το όνομα του αφέντη του σπιτιού μια μόνο φορά. Αν αυτός του απαντήσει, χάθηκε. Αν μείνει σιωπηλός, τότε ο βρικόλακας φεύγει για να "επισκεφτεί" άλλα σπίτια. Αν κανείς δεν του απαντήσει απ' όλο το χωριό, τότε γίνεται έξαλλος. Προσπαθεί να βρει μια τρύπα στον τοίχο ή στην στέγη ή στην πόρτα για να τρυπήσει μέσα σαν αερικό και να σκοτώσει. Όσο περνούν οι ημέρες γίνεται πιο άγριος και πιο αιμοδιψής. Την πληρώνουν τα ζώα που είναι απροστάτευτα ή την νύχτα οι ταξιδιώτες που δεν έχουν προλάβει να μπουν κάπου και να προφυλαχθούν. Ακόμη και οι εκκλησίες πρέπει να κλειδωθούν και να ασφαλιστούν. Η οργή του ξεσπάει ακόμη και εκεί. Όλες οι παλιές ιστορίες που τους έλεγαν οι γιαγιάδες και οι

παλπούδες ξαναερχόντουσαν στο νου όλων.

Κάποιος από το διπλανό χωριό, χθες το βράδυ, όταν άκουσε το βρικόλακα να απομακρύνεται από την πόρτα του, που δεν του απήντησε κανείς, είχε το θάρρος να πάει να δει από το παράθυρο. Είχε δει ένα πλάσμα που περπατούσε δύσκολα αλλά σταθερά να απομακρύνεται. Ο κορμός του ήταν πρησμένος όπως και τα χέρια του, το δέρμα του φάνταζε πιο μαύρο κι απ' την νύχτα και κάποια στιγμή που κοντοστάθηκε σαν να ήταν αναποφάσιτος προς τα πού να πάει, ο άνθρωπος είδε το πρόσωπο του. Μαύρο μ' ένα στόμα ορθάνοιχτο, τόσο τρομερό που ο φίλος μας τραβήχτηκε γρήγορα μέσα σταυροκοπούμενος.

Οι ιστορίες έλεγαν πως ο βρικόλακας είναι σαν τύμπανο, επειδή το νεκρό σώμα είναι φουσκωμένο και το δέρμα του έχει τεντωθεί και τον έλεγαν τυμπανιστή ή σαρκωμένο επειδή το νεκρό σώμα είχε αποκτήσει σάρκα είχε δηλαδή φουσκώσει και είχε γίνει πλαδαρό. Άλλοι πάλι τον έλεγαν ανακαθούμενο, δηλαδή καθόταν όρθιος στον τάφο του και άλλοι πάλι - οι περισσότεροι - τον ονόμαζαν καταχανά διότι το στόμα του ήταν πάντα ορθάνοιχτο, έχασκε. Μ' αυτά τα χαρακτηριστικά περιπλανιόταν στο χωριό ή στα χωράφια τρομοκρατώντας όσους άτυχους βρεθούν στο δρόμο του. Μερικές φορές, αφού κατορθώσει να μπει στα σπίτια, σπέρνει τον πανικό και δεν είναι λίγοι αυτοί που δεν μπορούν να αρθρώσουν λέξη για καιρό. Όσοι όμως δέχονται την επίθεση του έχουν πραγματικά κατακρουρηθεί.

Έτσι λοιπόν συζητώντας μεταξύ τους όλη την ημέρα, οι χωρικοί πάγωσαν από τον φόβο τους σκεφτόμενοι ότι οι χθεσινές σκηνές μπορούσαν να επαναληφθούν και αυτό το βράδυ. Λίγο πριν χωρίσουν πηγαίνοντας στα σπίτια τους, ο παπάς τους είπε ότι μερικές φορές ο βρικόλακας κάνει μόνο μια εμφάνιση και ακολούθως εξαφανίζεται. Στην περίπτωση που και απόψε έκανε την εμφάνισή του, τότε σε συνεννόηση με το άλλο χωριό θα έπαιρναν πιο σοβαρά μέτρα που θα συζητούσαν αύριο.

Η νύχτα έφτασε γρήγορα. Ο ήλιος σκαρφάλωσε την ανατολική πλευρά και γρήγορα χάθηκε από την άλλη πλευρά τη δυτική του Υμηττού, αφήνοντας το χωριό στο κάποιο φως του δειλινού. Εκείνη την ώρα κανείς πλέον δεν βρισκόταν έξω. Το τζάκι άναψε, το ίδιο και οι λάμπες. Αυτό το βράδυ είχαν ανάγκη περισσότερο το φως. Τα λαδολύχναρα γέμισαν με λάδι για να κρατήσουν όλη την νύχτα, ενώ το τζάκι συνεχώς τροφοδοτιόταν με ξύλα. Τα παιδιά πήγαν να κοιμηθούν στο ασφαλέστερο σημείο του σπιτιού, ενώ ο κάθε ιδιοκτήτης έφερε κοντά στο κρεβάτι του το όπλο του. Άλλος ένα τσεκούρι, άλλος ένα σπαθί ή ένα μαχαίρι. Άλλοι πάλι αποφάσισαν να κοιμηθούν δίπλα στα εικονίσματα και άλλοι δίπλα στο τζάκι για να το τροφοδοτούν και να βλέπουν καλύτερα. Ο παπάς τους είχε δώσει από νωρίς αγιασμό, να βρέξουν τις πόρτες και τα παράθυρα, ενώ όσα οικήματα ή στάβλοι είχαν ζώα κι αυτά ήταν διπλοκλειδωμένα. Η ησυχία ήταν απόλυτη, το μικρό χωριό ήταν σαν να μην υπήρχε.

Μετά τις 12, όταν όλοι άρχιζαν να ελπίζουν ότι ο Βρικόλακας είχε χαθεί πλέον, τουλάχιστον από την περιοχή τους, δυνατά κτυπήματα συγκλόνισαν την πόρτα του Βασίλη ενώ το πλάσμα μούγκριζε και φώναξε το όνομα του. Καμιά απόκριση από το σπιτάκι δεν υπήρξε. Πολλές πέτρες άρχισαν να πέφτουν παντού και λίγο αργότερα τα βήματα ακούστηκαν πάνω στην στέγη! Η καμινάδα ήταν το μόνο τρωτό σημείο μια που ήταν ανοιχτή, αλλά ήταν τόσο ζεστή που ο βρικόλακας ούτε που την πλησίασε. Ούρλιαξε από το κακό του, πετούσε τα κεραμίδια μέχρι που βαρέθηκε και άρχισε να κτυπά τα άλλα σπίτια και να τραντάζει τα παράθυρα. Μετά έπαψε να ακούγεται.

Τίποτε δεν έδωσε ποτέ τόσο χαρά και ανακούφιση στους κατοίκους όσο το πρώτο φως της μέρας. Όλοι ήταν στο πόδι, κανένας όμως δεν βγήκε έξω μέχρι την πρώτη αχτίδα του ηλίου. Περίπου την ίδια στιγμή ακούστηκε η καμπάνα της εκκλησίας που καλούσε τους ανθρώπους έξω για να μετρήσουν τις καταστροφές και τις τυχούσες απώλειες της νύχτας. Ο καθένας που ερχόταν έλεγε την δική του ιστορία για τα χθεσινοβραδινά. Τελικά κάποια ζώα βρέθηκαν με ανοιγμένες τις κοιλιές, καταστροφές έγιναν στα σπίτια, στα παράθυρα και στις στέγες, αλλά τίποτε άλλο συνταρακτικό, τουλάχιστον μέχρι την στιγμή που τα νέα ήρθαν από το άλλο χωριό!

Εκεί δυστυχώς, εκτός από τις καταστροφές στα σπίτια και τις απώλειες ορισμένων ζώων, υπήρχε ανθρώπινο θύμα. Ο άτυχος νεκρός ήταν ο ίδιος ο παπάς! Ποιος ξέρει πώς κατόρθωσε να μπει μέσα στο σπιτάκι του ο βρικόλακας. Ο μισός λαιμός του φτωχικού ιερέα έλειπε και το πρόσωπο του έδειχνε τρομερή αγωνία, τρόμο και πόνο. Το εσωτερικό του σπιτιού ήταν άνω-κάτω: όλα σχισμένα και σπασμένα, ρούχα, κουβέρτες, πιάτα, καρέκλες τα πάντα. Ιχνη αίματος παντού και οι τροφές, το νερό, το ψωμί, μαγαρισμένα και πεταμένα καταγής.

Έτσι ήταν τα πράγματα εκείνο το πρωί. Όλοι καταλάβαιναν ότι κάτι έπρεπε να κάνουν εκτός από

*Ο σκελετός με τα καρφιά.
Ένα στον λαιμό, ένα άλλο στην λεκάνη
και δύο στα πόδια.*

το να περιμένουν πάλι τη νύχτα προσπαθώντας να αμυνθούν. Έτσι όταν ο Παπάς τους κάλεσε στο χάνι, πήγαν όλοι οι άντρες. Εκεί ο ιερέας τους εξήγησε ότι δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε άλλο, παρά όσο διαρκούσε η ημέρα να ψάξουν να βρουν το βρικόλακα και να κάνουν ό,τι έπρεπε. Θα 'πρεπε ν' αρχίσουν από το νεκροταφείο του δικού τους χωριού. Θα άνοιγαν τους τάφους αυτών που είχαν πεθάνει τελευταία για να διαπιστώσουν αν τα σώματα ήταν όπως τα είχαν θάψει ή είχε αρχίσει πλέον η αποσύνθεση. Αυτό το πτώμα που θα είχε τα γνωρίσματα των βρικόλακων - πρησμένο σώμα, ορθάνοιχτο στόμα, τεντωμένα χέρια - και που δεν είχε ίχνη σήψης, αυτός θα ήταν και ο βρικόλακας.

Βέβαια κανείς δεν ήθελε να πάρει μέρος, άλλοι από φόβο και αηδία και άλλοι από φυσική δειλία και αδυναμία. Τελικά μαζί με τον ιερέα που ήταν οπωσδήποτε απαραίτητος για να πει τα λόγια τα χρειαζούμενα γι' αυτές τις περιστάσεις, άλλοι έξι χωριανοί το πήραν απόφαση και ετοιμάστηκαν. Αυτός που θα 'πρεπε να παίξει τον κύριο ρόλο σ' αυτή τη μακάβρια ιεροτελεστία έπρεπε να ήταν σαββατογεννημένος, αλλιώς τα πάντα θα έληγαν σε αποτυχία - έτσι είπαν οι πιο παλιοί. Ετοίμασαν δύο κουβάδες με ξύδι, πύρωσαν ένα αιχμηρό σίδερο στην φωτιά και μετά το έφτιαξαν σαν ακόντιο τοποθετώντας το στην άκρη ενός ξύλου, πήραν δύο κασμάδες, ένα φτυάρι και ένα τσεκούρι και ο σιδεράς τους έφτιαξε τέσσερα μεγάλα καρφιά, περίπου 25 εκατοστά το κάθε ένα. Αφού πήραν και μια κάπα που φορούσαν οι τσοπάνηδες ξεκίνησαν για το κοιμητήριο που ήταν σε ένα λόφο μετά την έξοδο του χωριού.

Η συνοδεία όπως προχωρούσε σιωπηλά με τον παπά να κρατεί τον σταυρό εμπρός και τους άλλους να έχουν τα απαραίτητα εφόδια που προαναφέραμε, έμοιαζε το ίδιο απόκοσμη με την πράξη που ήταν αναγκαία να γίνει και μάλιστα όσο πιο γρήγορα ήταν δυνατόν. Έφτασαν γύρω στις τέσσερις το απόγευμα κοντά στον τάφο του αδερφού τού Βασίλη, που ήταν και ο πιο πρόσφατα πεθαμένος. Ήταν λογικό να αρχίσουν το ψάξιμο απ' αυτόν. Άναψαν μια φωτιά εκεί δίπλα και έβαλαν τους κουβάδες με το ξύδι να βράζει, ενώ δύο άλλοι με τους κασμάδες και ένας τρίτος με το φτυάρι άνοιγαν τον λάκκο. Ακολούθως, ο σαββατογεννημένος έπλυνε το πρόσωπο και τα χέρια του με το υπόλοιπο ξύδι. Μετά πήρε την κάπα και την έστησε ο' ένα δένδρο απέναντι από τον τάφο, να φαίνεται σαν άνθρωπος. Σε λίγο οι σκαφτιάδες είχαν βγάλει το χώμα και άρχισε να φαίνεται το ξύλινο φέρετρο.

Όταν φάνηκε τελείως, το ξέχωσαν και ο σαββατογεννημένος άρχισε να βγάζει με το τσεκούρι τα καρφιά που ήταν πρόχειρα κλεισμένο το καπάκι. Επικρατούσε σιγή απόλυ-

τη. Όλοι ήταν μισοτρομαγμένοι, ο παπάς έψελνε και ο σαββατογεννημένος συνέχιζε την προσπάθεια του ανοίγματος. Ξαφνικά ακούστηκαν μουγκρίσματα και ουρλιαχτά! Ο βρικόλακας μέσα στην κάσα βογκούσε και απειλούσε με ακατονόμαστες βρισιές. Όλοι πάγωσαν! Η φωνή του παπά "έσπασε" για λίγο, αλλά άρχισε πάλι. Ο σαββατογεννημένος κοίταξε τους υπόλοιπους. Αυτοί παρ' όλο τον τρόμο, του έγνεψαν ότι ήταν έτοιμοι κι αποφασισμένοι. Με μία τελευταία προσπάθεια σήκωσε το σκέπασμα και το πέταξε δίπλα.

Ο Βρικόλακας ήταν πρησμένος στο σώμα και τα χέρια του ήταν τεντωμένα. Το δέρμα του είχε χρώμα μαύρο και μπλε και ήταν τεντωμένο σαν τύμπανο. Τα μάτια του κόκκινα και ανοιχτά και το στόμα του ορθάνοιχτο. Μια απαίσια μυρωδιά αναδύοταν. Ήδη έκανε προσπάθεια να σηκωθεί, βγάζοντας κόκκινους αφρούς από το τρομερό του στόμα. Ένας από τους χωριανούς σήκωσε το "ακόντιο" και με πρωτόγονη δύναμη και φόβο το κατέβασε μπήγοντας το στο κέντρο του στήθους. Δεν το τράβηξε, το κράτησε εκεί καθηλώνοντας ταυτόχρονα το βρικόλακα καρφωμένο κάτω, εμποδίζοντας τον να σηκωθεί. Ο σαββατογεννημένος ετοίμασε το μαχαίρι του. Εκείνη την στιγμή ο βρικόλακας ρώτησε ποιος τον είχε προδώσει. Οι χωριανοί με μια κίνηση του έδειξαν την κάπα που έμοιαζε με άνθρωπο που έσκυβε πάνω στον τάφο. Δεν είχαν τελειώσει την κίνηση τους και η κάπα καιγόταν σαν χαρτί.

Το μαχαίρι του σαββατογεννημένου τρύπησε την αριστερή πλευρά του στήθους, το άνοιξε και με γρήγορες κινήσεις βρήκε την ανέπαφη καρδιά - ενώ ο βρικόλακας ούρλιαζε - και την έκοψε. Γρήγορα την πήρε και την πέταξε στον ένα κουβά που έβραζε το ξύδι, μετά πήρε το ένα καρφί και με την ανάποδη του τσεκουριού άρχισε να το καρφώνει στο λαιμό του πλάσματος. Ακολούθως τα άλλα καρφιά τα κάρφωσε ένα-ένα στην λεκάνη και στους αστραγάλους των ποδιών του βρικόλακα. Πήρε τον άλλο κουβά με το βραστό ξύδι και περιέλουσε όλο το πτώμα. Πέταξε μετά το ξύδι με την καρδιά μέσα και γρήγορα-γρήγορα οι υπόλοιποι έκλεισαν, κάρφωσαν το σκέπασμα στο φέρετρο και το ξανάκωσαν μέσα στη γη. Το τσεκούρι και το μαχαίρι τα πέταξαν μέσα στη φωτιά. Ο Σαββατογεννημένος πλύθηκε πάλι προσεκτικά με το ξύδι που είχε περισέψει, στο πρόσωπο και στα χέρια και αφού ο ιερέας ζήτησε συγχώρεση για όλους, έφυγαν το ίδιο σιωπηλοί όπως ήρθαν. Φαίνεται ότι η ιεροτελεστία ήταν αποτελεσματική, γιατί από τότε ο βρικόλακας δεν ξαναφάνηκε και τα δυο χωριά βρήκαν την προηγούμενη γαλήνη τους.

Διακόσια δέκα τρία χρόνια πέρασαν από εκείνο το θλιβερό απόγευμα. Ήταν το 1981 και εγώ ήμουν απογοητευμένος και κουρασμένος. Από το πρωί προσπαθούσα να βρω μία σπηλιά στην ανατολική πλευρά του Υμηττού, με άκαρπες προσπάθειες μέχρι το απόγευμα. Έτσι κατά τις τρεις μετά το μεσημέρι άρχισα να κατεβαίνω προς την μεριά του μεγάλου χωριού που φαινόταν

κάτω στην πλαγιά. Δεν βιαζόμουν, άλλωστε σκεπτόμουν που και πότε έπρεπε να συνεχίσω τις προσπάθειες μου για κείνη την άφαντη σπηλιά.

Σε καμιά ώρα έφτανα έξω από το χωριό, εκεί σε μια περιοχή υπερυψωμένη - συγκρινόμενη μ' αυτή που ήταν το κυρίως χωριό - όπου είδα ανθρώπους μαζεμένους. Πήγα κοντά να δω τι "έτρεχε" και μάλλον σ' ένα οικόπεδο που επρόκειτο να χτιστεί ένα σπίτι οι εργασίες είχαν προσωρινώς διακοπεί γιατί είχαν βρει ένα τάφο. Εν αναμονή λοιπόν των αρχών, όλοι συζητούσαν για την προέλευση του. Θέλησα και εγώ να δω τον τάφο και πλησίασα περισσότερο. Σκέφτηκα πως θα μπορούσα ίσως να βγάλω και καμιά φωτογραφία πριν έρθουν οι αρχές. Σκέφτηκα επίσης χαμογελώντας, πως αφού δεν βρήκα την σπηλιά, καλό θα ήταν τουλάχιστον να έβγαζα φωτογραφία τον τάφο. Κάπως, δηλαδή, όπως ο κυνηγός που βγήκε για λαγό και αφού δεν βρήκε κανένα, γυρίζει με το σακίδιο του γεμάτο... χόρτα του βουνού. Πλησιάζοντας πρόσεξα με μια ματιά ότι ο τάφος δεν ήταν αρχαίος, ήταν άδειος και χωρίς κτερίσματα, μόνο ο σκελετός και τίποτε άλλο. Πρόλαβα και έβγαλα δυο-τρεις φωτογραφίες την ώρα ακριβώς που μερικοί χωροφυλακές άρχιζαν να απομακρύνουν τον κόσμο ώστε να γίνουν κάποιες παρατηρήσεις στον σκελετό. Φεύγοντας είπα πως θα παρακολουθούσα για μερικές ημέρες τις εφημερίδες μήπως και μάθαινα περισσότερα για τον τάφο, ποια θα ήταν η τύχη του σκελετού και σε ποιόν ανήκε. Εις μάτην όμως. Ως συνήθως τίποτε δεν παρουσιάστηκε στις εφημερίδες.

Μήνες αργότερα, περνώντας από την ίδια περιοχή και ψάχνοντας για την σπηλιά "μου", είδα ένα όμορφο σπιτάκι να έχει χτιστεί εκεί ακριβώς που είχε βρεθεί ο τάφος. Τότε ακριβώς θυμήθηκα ότι ούτε καν είχα δει τις φωτογραφίες που είχα βγάλει τότε. Γυρνώντας σπίτι τις βρήκα και τις κοίταξα για πρώτη φορά στο δυνατό φως της λάμπας. Έμεινα πραγματικά έκπληκτος. Ο σκελετός στην περιοχή που άλλοτε υπήρχε ο λαιμός ήταν καρφωμένος με ένα υπερμέγεθες καρφί, όπως επίσης άλλα τρία καρφιά εξείχαν καρφωμένα στη λεκάνη και στους αστραγάλους των ποδιών. Δεν μπορούσα να το πιστέψω. Εμπρός μου, δηλαδή στην φωτογραφία, είχα τον καρφωμένο σκελετό ενός βρικόλακα!

Άρχισα αμέσως μια έρευνα, να βρω ό,τι μπορούσα να συγκεντρώσω από τη ελληνική βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα. Στις "Παραδόσεις του Ελληνικού Λάου" αλλά και άλλου, η έρευνα κατέληξε σε εκπληκτικά και άγνωστα σε εμένα στοιχεία σχετικά με το θέμα. Στην αρχαία όσο και στην νεώτερη ιστορία της Αττικής, αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, το αντικείμενο ήταν αρκετά γνωστό. Αποφάσισα να κάνω ένα είδος αυτοψίας που φυσικά κατέληξε στην ιστορία που ήδη σας ανέφερα.

Στην αρχαία Ελλάδα, σαφείς αναφορές για βρικόλακες - τουλάχιστον όπως εννοούμε την σημασία της λέξεως σήμερα - δεν έχουμε. Υπάρχουν όμως πλάσματα σαν τους συνοδούς της βασίλισσας της νύχτας, Εκάτης, που οπωσδήποτε

τε έχουν σχέση, γιατί πρόκειται για φοβερά όντα που παραμονεύουν τη νύχτα. Η Μορμώ για παράδειγμα, ένα αποκρουστικό τέρας-δαίμονας που μάλλον τρόμαζε παρά προέβαινε σε πράξεις όπως των βρικόλακων, ήταν μια μάλλον ακίνδυνη μορφή σε σχέση με τις Έμπουσες, οι οποίες ήταν αποτρόπαιοι δαίμονες που είχαν την ικανότητα να εμφανίζονται παίρνοντας διαφορετικές μορφές, πότε ωραιότατων γυναικών και πότε τρομερών πλασμάτων, για να εξυπηρετούν τους σκοπούς τους που δεν ήταν άλλοι παρά να κάνουν κακό στους ανθρώπους. Σε μερικές λοιπές περιπτώσεις εμφανίζονται και "πίνουν" το αίμα των ανθρώπων που τελικά πεθαίνουν. Οι πρώτοι χριστιανικοί αιώνες αναφέρουν περιπτώσεις βρικόλακων με το όνομα δαιμόνια, με την εξήγηση ότι είναι αποτελέσματα μαύρης μαγείας των Εθνικών, προκειμένου να κάνουν κακό στους Χριστιανούς.

Πολλές φορές οι τελευταίοι, προκειμένου να εκφράσουν αυτούς τους δαίμονες, τους δίδουν παλιά ονόματα όπως της Μορμώς - σημάδι ότι υπάρχει αδιάκοπη συνέχεια περιπτώσεων από την αρχαία εποχή - αλλά προσθέτουν και νέα ονόματα όπως της φοβερής Λάμιας. Κάποιες φορές, για να δείξουν την τρομερότητα των πλασμάτων αυτών της νύχτας αλλά και της ημέρας, συνδυάζουν την Μορμώ και την Λάμια και έτσι εμφανίζεται το γνωστό Μορμολύκειο. Βλέπουμε όμως ότι και οι Λάμιες ήταν γνωστές από την αρχαία εποχή σαν περιπλανώμενα κακά φαντάσματα που συνήθως έπαιρναν την μορφή ωραίων γυναικών, με απώτερο σκοπό να σκοτώσουν τους ανθρώπους και να πιουν το αίμα τους. Ακόμη μια απαίσια μορφή των δαιμόνων αυτών είναι και οι Στρίγγλες, οι οποίες συνήθως παίρνουν μορφή μαύρων απαίσιας πουλιών, που όχι μόνον φέρνουν κακή τύχη στους ανθρώπους αλλά την νύχτα επιτίθενται και ρουφούν το αίμα των μωρών στην κούνια τους.

Ακόμη και ο φίλος μου ο Πausanias, που πάρα πολλά του οφείλω, κάπου στα Κορινθιακά του αναφέρει ένα μύθο σύμφωνα με τον οποίο τα παιδιά της Μήδειας μετά τον θάνατο τους έγιναν απαίσια δαιμονικά πλάσματα που σκότωναν τα βρέφη. Για να απαλλαγούν απ' αυτά οι Κορίνθιοι ζήτησαν τη βοήθεια του Μαντείου των Δελφών και ο χρησμός τους συμβούλευσε να τα κατευνάσουν μάλλον παρά να τα καταστρέψουν - που άλλωστε ήταν και πολύ δύσκολο.

Στην αρχαία Αττική μας, ούτε λίγο ούτε πολύ υπήρχε και η ημέρα των φαντασμάτων! Έλεγαν λοιπόν ότι κατά την εποχή που εορτάζονταν τα Ανθεστήρια, οι ψυχές των νεκρών επέστρεφαν από τον Άδη, γι' αυτό και η μεγάλη αυτή γιορτή ήταν η ημέρα της Μνήμης των Νεκρών. Ξέρουμε ότι η γιορτή των Ανθεστηρίων διαρκούσε τρεις ημέρες και λάμβανε χώρα κατά την Άνοιξη - δεν σας θυμίζει τον συμβολισμό της Λαμπρής; - αλλά οι ιεροτελεστίες ήταν μυστηριώδεις και δεν ξέρουμε τίποτε γι' αυτές. Πρέπει όμως να είχαν οπωσδήποτε σχέση με το μυστήριο του Θανάτου. Τα Ανθεστήρια, από την μια πλευρά γιορτή χαράς και ανανέωσης της φύσης και από την άλλη μνήμης των Νεκρών, δείχνουν τη σχέση

που ίσως διατηρείται μέχρι σήμερα. Οι νεκροί δε φεύγουν απότομα από κοντά μας με το θάνατο τους. Για να γίνει αυτό πρέπει να περάσει αρκετός καιρός. Η προσφορά άλλωστε την παλιά εποχή δώρων, γλυκισμάτων, εκλεκτών φαγητών στους τάφους, δείχνει ότι ο νεκρός είναι ακόμη μαζί μας, αλλά το σπουδαιότερο, οι προσφορές μαζί με τα προσωπικά του αντικείμενα τοποθετούνται δίπλα του από φόβο μήπως σηκωθεί από τον τάφο και τα διεκδικήσει. Η εορτή της μνήμης των νεκρών, τα Ανθεστήρια ή το σημερινό ψυχοσάββατο των Χριστιανών, δεν είναι τίποτε άλλο παρά μία πράξη που θέλει να δείξει ότι τους θυμόμαστε και ότι οι σχέσεις μας μαζί τους πρέπει να είναι καλές. Γιατί αν δεν είναι, οι νεκροί εξοργίζονται και ο θυμός τους στρέφεται εναντίον μας.

Η μορφή του Βρικόλακα όπως την εννοούμε εμείς σήμερα - δυστυχώς από το βιβλίο του Μ. Στόουκερ, όπου ένας εκλεπτυσμένος ήρωας, ο κόμης Δράκουλας περιφέρεται στα σαλόνια και μόνο την τελευταία στιγμή προβαίνει στην τελική πράξη - έχει να κάνει με το ανθρώπινο αίμα που βέβαια είναι η πηγή της ζωής που μας διατηρεί. Και εδώ βέβαια, ο συγγραφέας έρχεται... δεύτερος και καταϊδρωμένος, γιατί η σκηνή που περιγράφει ο Όμηρος στην Οδύσεια του είναι παλαιότερη αρκετές χιλιάδες χρόνια:

Ο Οδυσσέας ακολουθώντας τις οδηγίες της μάγισσας Κίρκης προκειμένου να συναντήσει και να συμβουλευτεί τον μάντη Τειρεσία που έχει πεθάνει, αναγκάζεται να κατέβει στο βασίλειο των Κιμμερίων, μια χώρα σκοτεινή που καλύπτεται από ομίχλες, υγρή και με μυρωδιά σαπίλας, που το φως του ήλιου δεν φτάνει ποτέ. Εκεί ο Οδυσσέας φτάνει στο βασίλειο των σκιών, που είναι βέβαια και τα σύνορα του κάτω κόσμου, και ανάμεσα στα σκοτεινά δάση του κόσμου αυτού αναζητά την σκιά του Μάντη. Αυτή η χώρα των Κιμμερίων είναι πολύ ιδιότυπη. Δεν είναι ο Άδης, είναι μια χώρα που βρίσκεται στο μέσον και χωρίζει το βασίλειο των ζώντων με το βασίλειο των Νεκρών.

Όταν ο Οδυσσέας επικαλείται τις σκιές των νεκρών για να συνομιλήσει μαζί τους, χρειάζεται έναν τρόπο για να τους δώσει ενέργεια και ζωτικότητα. Αμέσως σκάβει ένα λάκκο αρκετά βαθύ και εκεί χύνει το αίμα αρκετών προβάτων που θυσιάζει προς τιμήν του Πλούτωνα και της μυστικής συζύγου του Περσεφόνης. Κατ' αυτόν τον τρόπο αρχίζουν να εμφανίζονται οι σκιές των νεκρών, εκατοντάδες απ' αυτές, διψασμένες για αίμα, αλλά ο Οδυσσέας δεν τις αφήνει να πλησιάσουν. Τις απειλεί με το σπαθί του και οι σκιές το φοβούνται πολύ γιατί ακόμη δεν έχουν γίνει ψυχές. Έτσι απειλώνοντας τους, περιμένει να εμφανιστεί η σκιά του Μάντη Τειρεσία. Μετά από λίγο ο Μάντης εμφανίζεται, καθώς και η ίδια η μητέρα του Οδυσσέα, που κι αυτήν την κρατά μακριά ο ήρωας. Ο Τειρεσίας με βραχνή και τρεμάμενη φωνή - χαρακτηριστικά που διατηρούνται στους βρικόλακες των νησιών μας και της Στερεάς Ελλάδος της Τουρκοκρατίας - του λέει να βάλει το ξίφος στην θήκη του και να του επιτρέψει να πει(!) λίγο αίμα,

ώστε να του αποκαλύψει τα μελλούμενα. Έτσι και γίνεται. Ο Μάντης όχι μόνο του αποκαλύπτει το χρησμό του, αλλά και του λέει πως όποια σιά πει μια γουλιά από το αίμα του λάκκου θα μπορέσει για λίγο να συνομιλήσει μαζί του. Έτσι η νεκρή μητέρα του Οδυσσέα μιλά με το γιο της, αλλά όταν ο ήρωας προσπαθεί να την αγκαλιάσει εκείνη χάνεται.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι εξέχουσα θέση ανάμεσα στα υπόλοιπα φαντάσματα κατέχει η σιά του Αχιλλέα, ο οποίος στην "Εκάβη" του Ευριπίδη απαιτεί να θυσιαστεί η Πολυξένη επάνω στον τάφο του. Εξάλλου στον "Οιδίποδα επί Κολωνών", ο μυστηριώδης Οιδίπους προβλέπει μια τρομακτική ήττα των Θηβαίων σε μια μάχη που γινόταν κοντά στον τάφο του και περιγράφει πώς το "παγωμένο πτώμα του, ρουφά αχόρταγα το ζεστό αίμα που κυλά στη γη από τους νεκρούς και πληγωμένους της μάχης".

Στην μεσαιωνική Ελλάδα οι ιστορίες και οι θρύλοι για βρικόλακες είναι τόσοι, ώστε να μην υπάρχει κανείς από τους λεγόμενους περιηγητές που να μην αναφέρει τουλάχιστον μία ή δύο ιστορίες που συνέβησαν σε κάποιο μέρος της Αττικής ή της Ελλάδας και πολλές περισσότερες στα νησιά μας. Ο βρικόλακας λοιπόν του ελληνικού μεσαίωνα και των κατοπινών αιώνων είναι ένα πλάσμα άγριο που αφανίζει κοπάδια, απομυζά αίμα από ανθρώπους και ζώα και πνίγει τα μωρά στην κούνια τους. Βρωμίζει και μαγαρίζει τα πάντα, χρειάζεται η επίσκεψη του ιερέα να αγιάσει και να εξαγνίσει τον τόπο. Στον φόνο των ανθρώπων χαρακτηριστική είναι η κατασπάραξη των σπλάχνων και η μεγάλη προτίμηση στα... σκώτια. Είναι ένας τρομερός και απαίσιος εγκληματίας, που όμως ελάχιστα φορές απονέμει και δικαιοσύνη, αφού επιτίθεται στους άπληστους και στους εκμεταλλευτές.

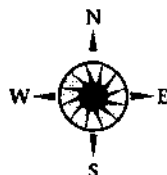
Οι σαββατογεννημένοι και οι ευαίσθητοι αυτοί που ο λαός μας ονομάζει αλαφροϊσκιωτους είναι αυτοί που καταλαβαίνουν την παρουσία του ακόμη και πριν να εμφανιστεί. Αυτοί επίσης είναι εκείνοι που μαζί με τον ιερέα θα δώσουν τις οδηγίες της "αμύνης" του τόπου, του χωριού ή του σπιτιού. Προσοχή εδώ δίνεται μεγάλη στο κλείσιμο όλων των ρωγμών στους τοίχους, τις πόρτες και στις στέγες των σπιτιών. Το "δέσιμο" του βρικόλακα γίνεται με την μεταφορά της κάσας του σε ένα μέρος που χωρίζεται απ' το χωριό μ' ένα ποτάμι, ρυάκι ή μεγάλο αυλάκι με νερό. Το νερό είναι κάτι που ο βρικόλακας δεν μπορεί να περάσει. Πολλά ξερονήσια γύρω από την Αττική είναι τόποι που φιλοξενούσαν τους τάφους τέτοιων πλασμάτων και ακόμη και σήμερα δεν πηγαίνει κανείς. Η οριστική λύση βεβαίως - το κάψιμο δηλαδή του πτώματος αφού πρώτα είχε αφαιρεθεί η καρδιά και κομματιαστεί - ήταν αποτελεσματική αλλά η αποτέφρωση έβρισκε εμπόδιο την εκκλησία που την απαγορεύει αυστηρά κατά το ορθόδοξο δόγμα, και αργότερα απαγορευόταν από τους Τούρκους επίσης. Δεν είναι λίγες όμως οι περιπτώσεις που αναφέρονται στο κάψιμο του πτώματος του

Βρικόλακα παρουσία ιερέα.

Έτσι λοιπόν έμεινε μόνο ένας ασφαλής τρόπος εξουδετέρωσης του βρικόλακα που δεν θα εύρισκε εμπόδιο την εκκλησία ή τις αρχές. Αυτός ο τρόπος ήταν το κάρφωμα του πτώματος με μεγάλα καρφιά που θα τον κρατούσαν στον τάφο του για πάντα, αφού βέβαια η καρδιά είχε αποσχισθεί και υποστεί τη διαδικασία που αναφέραμε πιο πάνω. Το πλήθος των ονομάτων των βρικόλακων, όπως βαρβάλακας, βουλκούλακας, καταχανάς, λάμπασμα, φάντακας, ανακαθούμενος, σαρκωμένος, κατσίκας, κ.λ.π., που αναφέρονται από τους περιηγητές και τους πολλούς λαογράφους μας (Ν. Πολίτης, Καμπούρογλου κ.ά.), ακόμη και από παλαιούς ιστορικούς, δείχνει πόσο συχνές ήταν οι περιπτώσεις και πόσο συζητιόνταν αυτές οι ιστορίες στις μικρές κοινωνίες των χωριών της Αττικής.

Να γιατί ο Μπραμ Στόουκερ έρχεται... δεύτερος και καταϊδρωμένος!

ΜΕΤΡΟ ΩΡΑ ΜΗΔΕΝ

Είναι Δεκέμβρης του 1944. Η Ελλάδα κατεστραμμένη από τον πόλεμο και την κατοχή προσπαθεί να σταθεί όρθια προκειμένου να γιορτάσει τα πρώτα ελεύθερα Χριστούγεννα. Δυστυχώς όμως δεν είναι ακόμη καιρός για γιορτές και χαρές. Ένας εμφύλιος πόλεμος έχει αρχίσει που θα αποδειχθεί σε λίγο πολύ χειρότερος από αυτόν που σε λίγους μήνες θα τελειώσει.

Η Αθήνα έχει χωριστεί σε δυο στρατόπεδα που μάχονται μεταξύ τους λυσσαλέα. Πυροβολισμοί, εκρήξεις, όλμοι, ακόμη και βολές τεθωρακισμένων πληγώνουν την θεία πολιτεία με πληγές που θα φαίνονται για δεκαετίες. Η ανθρώπινη ζωή γίνεται πολύ φτηνή, ενώ τα είδη πρώτης ανάγκης γίνονται πανάκριβα. Το σκηνικό είναι φρικτό και η ατμόσφαιρα αποκρουστική. Κάπως έτσι είναι τα πράγματα, εκείνο το πρωινό της 26ης Δεκεμβρίου!

Μία σειρά από τεθωρακισμένα έρχονται από τον Πειραιά με κατεύθυνση την Αθήνα. Ενώ διέρχονται από την λεωφόρο Συγγρού και πλησιάζουν τις παρυφές της πόλης δέχονται καταγισμό πυρός από ελαφρά όπλα των κομμουνιστών που έχουν υπό τον έλεγχο τους την τοποθεσία. Γίνεται μία πραγματική μάχη όταν τα πυροβόλα των τεθωρακισμένων αρχίζουν να βάλουν εναντίον τους. Ακριβώς στο σημείο που βρίσκεται το άγαλμα του Βύρωνος, τα ίχνη των βολών στα κτίρια θα φαίνονται εκεί τουλάχιστον για πενήντα χρόνια μετά. Τα τεθωρακισμένα δεν ανακόπτουν την πορεία τους και σε λίγο πλησιάζουν το

υπουργείο των Εξωτερικών.

Οι πυροβολισμοί τώρα έχουν σταματήσει γιατί η περιοχή ανήκει στο αντίπαλο στρατόπεδο. Παρ' όλα αυτά, τα τεθωρακισμένα κρατούν όλα τα μέτρα ασφαλείας, κάνουν ένα ημικύκλιο καλύπτοντας την κυρία είσοδο του υπουργείου με τα πυροβόλα τους να είναι προτεταμένα προς όλες τις κατευθύνσεις. Περνούν λίγα λεπτά μέσα σε ησυχία. Όταν οι επικεφαλής βεβαιώνονται ότι όλα είναι ασφαλή, τότε μόνον αρχίζουν να βγαίνουν από τα τεθωρακισμένα και να χώνονται βιαστικά μέσα στο υπουργείο μερικοί από τους πρωταγωνιστές του πολέμου: ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Τσόρτσιλ, ο υπουργός του επί των εξωτερικών Ήντεν, ο υπουργός του επίσης επί θεμάτων της Μέσης Ανατολής Μακ Μίλλαν, ο αρχιστράτηγος Αλεξάντερ και ο πρεσβευτής του στην Ελλάδα, έχουν έρθει για να συσκεφθούν με τους Έλληνες επισήμους σχετικά με την κατάσταση στην Ελλάδα, η οποία γινόταν μέρα με τη μέρα όλο και πιο ανησυχητική και απειλητική. Η πραγματικά ιστορική σύσκεψη που θα καθόριζε αποφασιστικά την μελλοντική κατάσταση στην Αθήνα αλλά και σ' ολόκληρη την Ελλάδα θα κρατούσε δυο ημέρες. Πράγματι, άρχισε το απόγευμα της 26ης Δεκεμβρίου και κράτησε μέχρι το μεσημέρι της 27ης. Από την ελληνική πλευρά, εκτός του αντιβασιλέα Δαμάσκηνου και των κομμάτων - πλην των κομμουνιστών - έλαβε μέρος μέχρι και ο στρατηγός Πλαστήρας. Ενδιαφέρον είναι να πούμε εδώ ότι η διάσκεψη έγινε υπό το φως λαμπτήρων θυέλλης (πετρελαίου) γιατί η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος λόγω των ακατάπαυστων μαχών ήταν αδύνατη!

Εν τω μεταξύ, οι δυνάμεις των Κομμουνιστών με επικεφαλής τον Καπετάν Λευτεριά έχουν υπό τον έλεγχο τους τα εννέα δέκατα της όλης εκτάσεως της ελληνικής πρωτεύουσας και οι δυνάμεις τους είναι περίπου τετραπλάσιες των δυνάμεων του στρατού, της χωροφυλακής και των οπλισμένων πολιτών που πολεμούν στο πλευρό τους. Στα στρατηγεία των κομμουνιστών στην Κυψέλη και στην οδό Πατησίων γίνονται αλλεπάλληλες συσκέψεις για το τι πρέπει να κάνουν ώστε να καταλάβουν την πόλη ολοσχερώς. Οι επιθέσεις τους εναντίον του στρατοπέδου της χωροφυλακής στον Μακρυγιάννη έχουν αποτύχει τις τελευταίες έξι ημέρες με μεγάλες απώλειες από μέρους τους, όπως επίσης και οι προσπάθειες τους να καταστείλουν την ένοπλη αντίσταση των συνοικιών του Παγκρατίου, της Νεαπόλεως, του Νοσοκομείου Συγγρού και της οδού Αχαρνών.

Νοιώθουν ότι η μεγάλη ευκαιρία για την κατάληψη της πόλης έχει αρχίσει να χάνεται, ενώ σήμερα τα πράγματα γίνονται χειρότερα με την επίσκεψη του Τσόρτσιλ που δεν προμηνύει τίποτε το καλό γι' αυτούς.

Στην τελευταία σύσκεψη τους στο στρατηγείο τους της οδού Πατησίων όλοι συμφωνούν ότι αυτή η διάσκεψη στο Ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών πρέπει να μη γίνει πάση θυσία. Μία κατά μέτωπο επίθεση εναντίον του υπουργείου απορρίπτεται, γιατί και δεν είχε πολύ μεγάλες πιθανότητες να επιτύχει αλλά και δεν θα ήταν σκόπιμο να κάνουν μία επίθεση στα φανερά. Ποιος ξέρει πώς θα

απαντούσε η Αγγλία σε μία περίπτωση επιτυχίας της. Κάτι άλλο έπρεπε να βρουν. Κάποιος "καπετάνιος" ρίχνει την ιδέα ότι έπρεπε το υπουργείο να υπονομευθεί και να ανατιναχθεί ολόκληρο, μαζί με τους συσχεπτόμενους!

Ενώ στην αρχή θεωρούν την ιδέα ακατόρθωτη και υπερβολική, σιγά-σιγά αρχίζουν να το σκέπτονται σοβαρά σαν την μόνη πιθανότητα. Πώς όμως; Ούτε τεθωρακισμένα είχαν, ούτε και κανένα αεροπλάνο που από χαμηλό ύψος θα μπορούσε να βομβαρδίσει το υπουργείο. Τι θα έπρεπε να κάνουν;

Μήπως καμία από εκείνες τις υπόγειες στοές που πριν από λίγους μήνες χρησιμοποιούσαν ως κρησφύγετο, στο κέντρο της Αθήνας, οδηγούσε στην περιοχή κάτω από το υπουργείο; Αν κάτι τέτοιο ήταν δυνατό, τότε η όλη επιχείρηση θα μπορούσε να γίνει εκ του ασφαλούς και χωρίς απώλειες!

Έπρεπε όμως να βιαστούν. Ήταν κιόλας απόγευμα της 26ης Δεκεμβρίου. Ό,τι θα έκαναν έπρεπε να γίνει σήμερα το βράδυ, το αργότερα μέχρι αύριο το πρωί. Δεν ήξεραν τι ώρα θα τελείωνε η διάσκεψη. Μπορεί και αύριο μέχρι το μεσημέρι. Δεν είχαν εμπρός τους μεγάλα χρονικά περιθώρια. Χωρίς άλλο έπρεπε να βιαστούν να βρουν κάποιον που θα ήξερε και θα μπορούσε να τους οδηγήσει. Αν αυτό θα ήταν εφικτό, μία ομάδα θα μπορούσε να μεταφέρει αρκετές ποσότητες εκρηκτικών TNT κάτω από τα υπόγεια του Υπουργείου και την κατάλληλη στιγμή θα πυροδοτούσαν το φορτίο. Η έκρηξη κάλλιστα θα ανατίναζε όλο το τετράγωνο, όχι μόνο το Υπουργείο, μαζί με όλους τους εχθρούς που απεργάζονταν την καταστροφή τους.

Έστειλαν λοιπόν ανθρώπους σ' όλη την Αθήνα, όπου υπήρχαν δικοί τους, και άρχισαν να ψάχνουν πυρετωδώς να βρουν αυτόν που θα τους οδηγούσε.

Κάποια στιγμή έφεραν έναν αδύνατο ανθρωπάκο στο επιτελείο της πλατείας Κυψέλης. Ήταν ένας παλιός υπάλληλος - οδοκαθαριστής του Δήμου - που συνήθιζε να λέει ιστορίες για σπηλιές και υπόγειες στοές ακριβώς κάτω από το κέντρο της Αθήνας. Παμπάλαιες περιοχές, πολλές φορές με αρχαία, που οπωσδήποτε, όπως έλεγε, είχαν χρησιμοποιηθεί από πολύ παλιά. Μάλιστα και λίγο πριν, κατά την διάρκεια της γερμανοϊταλικής κατοχής, είχαν γλιτώσει πολλούς από τα μπλόκα και τις παγίδες της Βέρμαχτ και της Γκεστάπο.

Αυτός ήξερε μία μεγάλη στοά που άρχιζε κάτω από το ίδιο το Δημαρχείο και συνεχιζόταν με διακλαδώσεις προς το κτίριο του Κακουργιοδικείου στην πλατεία ηρώων και από εκεί έστριβε δεξιά στο ύψος της Ειρήνης και συνέχιζε προς τα επάνω μέχρι την οδό Ζαλοκώστα. Μάλιστα θυμόταν ότι και από κάποια πολυκατοικία της οδού Ζαλοκώστα είχε κανείς πρόσβαση προς τα εκεί. Βέβαια από την προαναφερόμενη οδό δεν γινόταν ούτε λόγος να προσπαθούσαν να μπουν, γιατί η περιοχή εκτός του ότι ήταν εχθρική, εφρουρείτο από πλήθος τεθωρακισμένων που κατέληγαν γύρω από το υπουργείο. Έτσι αναγκαστικά θα έπρεπε να ακολουθήσουν εκείνη την διαδρομή από την οδό Κακουργιοδικείου.

Κατά το βραδάκι, θα ήταν περίπου 19:00, ξεκινά μία ομάδα από φορτωμένους με εκρηκτικά ανθρώπους, με τον οδηγό εμπρός και ακολουθώντας τον επικεφαλής της ομάδας και τον "ειδικό" που θα έκανε τις ενώσεις και την υπονόμηση στην όλη επιχείρηση. Για να λέμε την αλήθεια, ο "ειδικός" δεν ήταν παρά ένας εμπειρικός τεχνίτης που δούλευε πριν από τον πόλεμο σε κάποιο από τα εργοστάσια του Μποδοσάκη και που ήταν ο μόνος διαθέσιμος. Οι υπόλοιποι ακολουθούσαν περισσότερο από άγνοια προς τον κίνδυνο, που ήταν τέτοιος που θα μπορούσαν να ανατιναχθούν όλοι και μαζί τους κάποιο κομμάτι της πρωτεύουσας.

Ο οδηγός βέβαια ήξερε τα κατατόπια. Κι αυτός όμως δεν ήταν και κανένας "θαμώνας" των υπογείων αυτών περιοχών. Είχε ακούσει πολλές ιστορίες άλλων πριν απ' αυτόν που είχαν επιχειρήσει τον "περίπατο" ή που και αυτοί από άλλους είχαν ακούσει γι' αυτές. Ευτυχώς ο επικεφαλής είχε μία πυξίδα ώστε "μέσες-άκρες", ξέροντας προς ποια διεύθυνση ήταν ο στόχος, τον βοηθούσε να έχει μία ιδέα αν πήγαιναν καλά ή όχι!

Ο οδηγός με τον φακό πότε περπατούσε και πότε σταματούσε για να κατατοπιστεί, όχι βέβαια ότι ο διάδρομος είχε πολλές διακλαδώσεις αλλά περισσότερο για να έχει γνώση των εμποδίων και να προειδοποιεί τους υπόλοιπους. Πολλά νερά υπήρχαν - καθώς και οι σχετικές λάσπες που έκαναν δύσκολη την πορεία. Πέτρες που είχαν ξεκολλήσει από την οροφή μέσα στο διάβα του χρόνου τους υποχρέωναν να είναι πολύ προσεκτικοί και να καθυστερούν δυσανάλογα με την απόσταση ή να στέκονται κάπου-κάπου για να ξεκουραστούν. Το άλλο πρόβλημα - το μεγαλύτερο - που αντιμετώπιζαν ήταν ότι κανείς τους δεν είχε κάνει τέτοια διαδρομή στο παρελθόν. Μία νευρικότητα για το άγνωστο δημιουργεί και τις πρώτες κλειστοφοβικές αντιδράσεις, που κάνουν τον επικεφαλής να σκέφτεται ότι δεν ήταν ίσως και τόσο καλή ιδέα αυτό που τώρα επιχειρούν.

Σε κάποια τοποθεσία - κοντά στο Σύνταγμα ή έστω εκεί γύρω - ο οδηγός σταματά. Εμπρός βρίσκονται πεσμένα πέτρες και χώματα ώστε του είναι αδύνατο να προχωρήσει. Ο επικεφαλής του δίνει ένα πτυσσόμενο στρατιωτικό φτυάρι για να δει μήπως ο σωρός είναι μικρός και μπορεί να μετακινηθεί. Ο οδηγός του δίνει το φανάρι του και αρχίζει σιγά-σιγά να μετακινεί σωρούς με άμμο. Το ύψος και το φάρδος του διαδρόμου δεν είναι πολύ μεγάλο, με αποτέλεσμα να σκέφτεται ότι αν η ποσότητα είναι μεγάλη δεν έχει χώρο για να την μεταθέσει. Εν τούτοις συνεχίζει να εργάζεται με το φανάρι, μέχρις ότου ακούγεται κάποιος μεταλλικός θόρυβος (μέταλλο με μέταλλο). Έχει χτυπήσει κάτι που στο λιγοστό φως δεν φαίνεται.

Μεταφέρει το φως κοντά: είναι ένα αρχαίο κράνος κλασικής περιόδου που προσπαθώντας να το αποκαλύψει εντελώς, πέφτουν χώματα και μικρές πέτρες από την οροφή. Μαζί μ' αυτά, ανθρώπινα κόκαλα, ένα κρανίο και μετά άλλα και άλλα. Μερικά από τα "ευρύματα" πέφτουν από το ύψος της οροφής και στους

*Χάρτης των Αθηνών όπου
εμφανίζονται σε κύκλους
οι τοποθεσίες στις οποίες το
Μετρό συνάντησε αρχαιότητες,*

υπόλοιπους της ομάδας. Μερικοί δυσανασχετούν, άλλοι φωνάζουν και όλοι είναι τρομαγμένοι. Ο επικεφαλής προσπαθεί να τους καθησυχάσει. Αρνούνται να προχωρήσουν. Μα μήπως και μπορούν; Ο οδηγός δεν μπορεί πια να σκάψει. Δεν υπάρχει χώρος γι' αυτή

την δουλειά. Από εμπρός λοιπόν είναι κλειστά. Κάποιος μικρός πανικός έχει αρχίσει να δημιουργείται, με απρόβλεπτες συνέπειες. Επιτέλους, ο επικεφαλής δίνει την εντολή να γυρίσουν πίσω.

Μετά από αρκετή ώρα και περισσότερη κούραση και φόβο φτάνουν στο σημείο που είχαν κατέβει στην περιοχή του Δημαρχείου και αρχίζουν να βγαίνουν έξω. Η νύχτα είναι πια προχωρημένη.

Η σύσκεψη το υπουργείο των εξωτερικών συνεχίστηκε χωρίς εμπόδια την άλλη ημέρα. Κανείς δεν ήξερε από αυτούς που πήραν μέρος πόσο κοντά είχαν φτάσει στην καταστροφή τους. Η σύσκεψη όχι μόνον έγινε και ολοκληρώθηκε, αλλά υστέρη από μερικές ημέρες η Αθήνα δεν καταλήφθηκε από τους κομμουνιστές, οι οποίοι έφυγαν, άγνωστο για ποιο λόγο από την πρωτεύουσα...

Ύστερα από 52 ολόκληρα χρόνια, στην ίδια ακριβώς περιοχή που σταμάτησαν οι παρ' ολίγον υπονομευτές του υπουργείου των εξωτερικών, μη δίνοντας ούτε σημασία στα ευρήματα των παλαιών οστών, όπλων, θωράκων κ.λ.π. στην αγωνιώδη τους προσπάθεια να βγουν στην επιφάνεια από τα έγκατα της γης και στο φως απ' το σκοτάδι, κάποιοι άλλοι "υπονομευτές" όχι μόνο δεν σταμάτησαν αλλά προχώρησαν υπονομεύοντας και τσακίζοντας στο δρόμο τους και τα όπλα και τις πανοπλίες των παλαιών μας προγόνων, αλλά ακόμη και τους ίδιους μας τους προγόνους ή ό,τι οστά είχαν απομείνει πλέον από αυτούς. Αυτοί οι μοντέρνοι άφοβοι και ψυχροί υπονομευτές έκαναν την γνωριμία τους με την ιστορία: δεν ήταν παρά ο "Ιάσονας", η "Περσεφόνη" και η "Δάφνη", οι Μετροπόντικες του Αττικού Μετρό!

Όχι βέβαια ότι είμαι εναντίον της δημιουργίας Μετρό στην Αθήνα. Καθόλου. Θα μπορούσε όμως να γίνει σε κάποια άλλη διαδρομή, ή να αποφύγει τους αρχαιολογικούς χώρους ή έστω οι αρχαιολόγοι να ήσαν εκεί πριν από τους Μετροπόντικες. Γιατί αν τα ευρήματα που σώθηκαν ήταν γύρω στις 30.000(1), τα άλλα που χάθηκαν για πάντα ασφαλώς είναι πολύ περισσότερα.

Κάτι δεν πάει καλά με την όλη υπόθεση του Μετρό, πράγμα που αποδεικνύεται από το ότι δεν υπάρχει από την εταιρεία αλλά ούτε και από τους αρχαιολόγους (ως συνήθως) καμία ενημέρωση για τα ευρήματα, τι αφορούν αυτά, πού βρίσκονται και αν θα τα δούμε ποτέ! Γιατί ασφαλώς θα συμφωνείτε ότι 30.000 ευρήματα από την υπόγεια Αθήνα θα μπορούσαν να καλύψουν την δημιουργία ενός μουσείου της ιστορίας των Αθηνών. Και αν είχαν σκοπό να κάνουν κάτι τέτοιο, γιατί δεν το έχουν ανακοινώσει μέχρι σήμερα;

Κατ' αρχήν, τα ευρήματα πρέπει να τα βλέπει κανείς εκεί που βρίσκονται και όχι διασκορπισμένα εδώ και εκεί. Τότε μόνον έχει κάποιος σαφή γνώση της ιστορίας, της τέχνης, της τοπογραφίας μίας πόλης. Πώς είναι δυνατόν να μιλάμε για "συνένωση" των αρχαιολογικών περιοχών της Αθήνας και την ίδια ώρα από κάτω να περνά το μηχανικό τέρας με τις απαραίτητες δονήσεις του και τις

καταστροφές που εκτεταμένα προξενεί; Η άγνοια βέβαια είναι υπαρκτή. Δικαιολογείται όμως κάτι τέτοιο από την πλευρά του κράτους; Εκτός βέβαια και αν είναι αδιαφορία. Σαν την κατά τα άλλα ωραία αφίσα που έχει αναρτηθεί μέσα στα βαγόνια του υπάρχοντος τραίνου της γραμμής Κηφισίας-Πειραιώς, που δείχνει έναν παλαιό συρμό που κινείται μεταξύ Μοναστηρακίου και Θησείου με την λεζάντα: "Από το 1869 στην υπηρεσία του επιβάτη". Ο ναός βέβαια του Ηφαίστου δεν λείπει από την αφίσα, φαίνεται όμως βλοσυρός και θλιμμένος, σαν να θέλει να μας πει: "Καλά, δεν μπορούσατε το τραίνο να το περάσετε λίγο πιο πέρα;"

Θα μου πείτε πάλι: "Μα καλά, εμείς δεν μπορούμε να συντηρήσουμε τα αρχαία που ήδη υπάρχουν στην επιφάνεια! Θα ασχοληθούμε με αυτά που είναι κάτω απ' αυτήν;". Πολύ σωστά, θα έλεγα, ας τα αφήσουμε εκεί που υπάρχουν εδώ και χιλιάδες χρόνια και ας μην τα καταστρέψουμε!

Ας επανέλθουμε όμως στο Αττικό Μετρό. Η επιστημονική τεχνολογία έχει κάνει εκπληκτικά βήματα. Έτσι, υπάρχουν γεωφυσικές μέθοδοι που σήμερα μπορούν με απόλυτη ακρίβεια να χαρτογραφήσουν το υπέδαφος! Υπάρχει, για παράδειγμα, η ηλεκτρική τομογραφία που δείχνει την συμπεριφορά του υπεδάφους κατά την διέλευση ρεύματος που διοχετεύεται μέσω ηλεκτροδίων από ειδική συσκευή, η οποία λέγεται ηλεκτρικό αντιστασιόμετρο. Το ρεύμα κινείται αλλού με ευκολία και αλλού όχι, με αποτέλεσμα να γνωρίζουμε τι εμπόδια συναντά κατά τη διέλευση του.

Η ηχητική τομογραφία εξάλλου - που έχει πάμπολλες ομοιότητες με την αξονική τομογραφία της ιατρικής - γίνεται με χρήση ψηφιακού σειсмоγράφου και γεωφώνων. Μηχανήματα, λοιπόν, στέλνουν ήχους στο υπέδαφος και τα γεώφωνα καταγράφουν τα ηχητικά κύματα κατά την επιστροφή τους. Η ταχύτητα του ήχου αλλάζει όταν το κύμα προσκρούει σε κάτι σκληρό (όπως π.χ. ένας τάφος ή μία σαρκοφάγος), οπότε αναλύοντας τα ανακλώμενα ηχητικά κύματα αποκτούμε μια καλή γνώση των τυχόν ευρημάτων του υπεδάφους.

Υπάρχει, τέλος, το γεωραντάρ. Αυτό στέλνει στο υπέδαφος ηλεκτρομαγνητικά κύματα υψηλής συχνότητας. Τα κύματα όταν προσκρούουν σε εμπόδια ανακλούνται και αυτό επιτρέπει τους επιστήμονες να καταγράψουν την θέση κάποιου κτίσματος σε συγκεκριμένο βάθος, αλλά και να γνωρίσουν το μέγεθος του και το σχήμα του.

Αυτά όλα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, πριν καν οι αδελφοί... Μετροπόντικες αρχίσουν το έργο τους.

Τα ευρήματα (30.000) και οι τόποι που βρέθηκαν απέδειξαν περίτρανα αυτό που οι ερευνητές ήξεραν από πολύ παλιά, ότι δηλαδή η Αθήνα υπήρξε κατά την αρχαιότητα μία τεράστια πολιτεία με μεγάλο πληθυσμό, πολύ περισσότερο από ό,τι νόμιζαν μέχρι σήμερα! Μόνο και μόνο το πλήθος των Νεκροταφείων το αποδεικνύει. Ακόμη, διαπιστώνεται και το ότι η ιστορία της είναι πολύ παλαιό-

τερη. Τι πιο γοητευτικό και συναρπαστικό από αυτά ώστε να ανακοινωθούν, να γίνουν οι σχετικές διαλέξεις, να φωτιστεί και ο κόσμος και να είναι διπλά υπερήφανος για την πόλη του;

Τίποτε όμως από αυτά. Λέγεται ότι μερικά από τα ευρήματα θα έχουμε την ευτυχία να τα δούμε στο Μουσείο της κλασικής τέχνης γύρω στο 2000! Μέχρι τότε θα είναι τα ευρήματα σε containers(1), σε αποθήκες, σε υπόγεια πανεπιστημίων και σε άλλους χώρους που όπως συνέβη και παλαιότερα θα ξεχαστούν, μέχρι την ώρα που οι αρχαιολόγοι του μέλλοντος θα τα βρουν και δεν θα ξέρουν τι είναι, αφού εκεί που θα τα βρουν δεν θα είναι ο αυθεντικός τους χώρος! Κάποιος από εσάς θα σκέφτεται ίσως ότι... στάζω δηλητήριο, αλλά τι να κάνω όταν διαβάξω ανακοινώσεις Ευρωπαϊκών Μουσείων αλλά και άλλων αλλού, ότι επεκτείνουν τις αίθουσες τους της αρχαιοελληνικής τέχνης ή φτιάχνουν καινούριες; Δεν υπονοώ τίποτε! Θέλω μόνον σαν πολίτης αυτής της χώρας εξηγήσεις για την κληρονομιά των προγόνων μας! Και για την ιστορία, την τοπογραφία και τον πολιτισμό τους. Όλοι οι Έλληνες πρέπει να θέλουμε και να απαιτούμε εξηγήσεις.

Προσπαθήστε να επικοινωνήσετε με τον Κολοσσό που λέγεται Αττικό Μετρό! Θα σας πουν πως για οτιδήποτε αφορά σε ερωτήσεις για τις εργασίες στο υπέδαφος, πρέπει να ερωτηθούν οι Δημόσιες σχέσεις της Εταιρείας. Εκεί, σαν άλλο... Υπουργείο, θα σας πληροφορήσουν με στόμφο ότι πρέπει να στείλετε ένα fax για να πρωτοκολληθεί και θα σας απαντήσουν εν καιρώ!

Ακούμε (και ξέρουμε....) ιστορίες ανθρώπων που εργάζονται στο τεχνικό τμήμα της εταιρείας, για πράγματα που έχουν συναντήσει εκεί... κάτω. Για υπόγειες στοές - τεχνητές και μη - που πηγαινούν προς τα έγκατα της γης. Για τρεχούμενα νερά και ορμητικούς ποταμούς. Για μεγαλοπρεπείς τάφους και περίλαμπρα οικοδομήματα, ναούς, σπηλιές, διαδρόμους διαφυγής, ακόμη και μικρούς καταρράκτες. Σκελετούς παλαιών ζώων και ανθρώπων από διάφορες εποχές, θησαυρούς καλλιτεχνικούς, αλλά και.... άλλους περισσότερο υλικούς. Όπλα, ακόμη και είδη πρώτης ανάγκης σε κάποιες στοές ακριβώς κάτω από την Ομόνοια, που δείχνουν σαν να χρησιμοποιήθηκαν μόλις χθες ή και να χρησιμοποιούνται ακόμα!

Το τιμέντο δεν είναι βέβαια λύση, εκτός και αν θέλουμε να πλουτίζουμε μερικές εταιρείες τιμέντων που λίγο πριν αρχίσουν οι εργασίες του Μετρό έπαψαν να είναι.... Ελληνικές. Αλήθεια, πόσο ενδιαφέρον θα ήταν, για στατιστικούς και μόνον λόγους, να ξέραμε πόσο τιμέντο έχουν χρησιμοποιήσει μέχρι σήμερα.

Πολλοί θα απορούν, αν τώρα με τις εργασίες του Μετρό έχουν κλείσει ή καταστραφεί οι προσβάσεις, οι στοές και τα τούνελ προς την υπόγεια Αθήνα. Μερικές σίγουρα... Οι περισσότερες όμως βρίσκονται βαθύτερα από τις εργασίες του Μετρό. Βέβαια, περπατώντας και ερευνώντας, είναι δυνατόν να σου κλείνει το δρόμο μία τιμεντοκολώνα που δεν υπάρχει λόγος να βρίσκεται εκεί

(ίσως πρόκειται για "βουλώματα" των σπηλαιώσεων, όπως λένουν). Τότε, δεν έχει παρά να πάρει κανείς τον δρόμο της επιστροφής και να βρει κάποια άλλη διακλάδωση. Οι καινούριοι υπονομευτές δεν φαίνεται να γνωρίζουν πολλά πράγματα... ευτυχώς!

Όταν οι αρχαιολόγοι πήραν τα σχέδια μίας πορείας που επρόκειτο να ακολουθήσει η Εταιρεία και οι Μετροπόντικές της, όχι αρκετά νωρίς πρέπει να παραδεχτούμε, τους είπαν ότι κατά την γνώμη τους έπρεπε να γίνουν έρευνες σε πέντε σημεία από όπου θα περνούσε το μελλοντικό Μετρό. Τελικά τα σημεία ξεπέρασαν τα... είκοσι, με αποτέλεσμα - λόγω των προϋπολογισμών και των χρονοδιαγραμμάτων - να μην υπάρχει αρκετός χρόνος για να γίνουν οι έρευνες όπως έπρεπε.

Δεν υπάρχει τίποτε πιο τραγικό, από αρχαιότητες να σκεπάζονται με τσιμέντο, αποκλείοντας κάθε πιθανότητα να βρεθούν κάποτε, ώστε οι άνθρωποι του μέλλοντος να τις θαυμάσουν.

Στην περιοχή Ομονοίας όπου βρέθηκαν υπόγειες στοές που θυμίζουν λαβύρινθο και χάνονται προς τα έγκατα της γης, να μας πουν τι αποφάσισαν για τα δύο πηγάδια που υπάρχουν εκεί, βάθους 300 μέτρων χωρίς ίχνος νερού. Θα τα σκεπάσουν κι αυτά με τσιμέντο; Χωρίς να κάνουν ούτε μία προσπάθεια να δουν που οδηγούν;

Ακούω και διαβάξω επίσης, ότι εκατό πρωτότυπα αρχαιολογικά ευρήματα - από τα 30.000 που έφεραν στο φως οι ανασκαφές του Μετρό στο κέντρο της Αθήνας - θα εκτεθούν ενδεικτικά μαζί με διπλάσια περίπου αντίγραφα(!) ευρημάτων στην μουσειακή έκθεση του Μετρό στο Σύνταγμα! Τα πρωτότυπα τι θα γίνουν; Πού θα βρίσκονται; Θα αναχωρήσουν; Θα χαθούν όπως και τόσα άλλα στο παρελθόν;

Θυμάμαι τις παραινέσεις - που δυστυχώς δεν ακούγονται - της Ελληνικής Σπηλαιολογικής εταιρείας, πως οι επισκέπτες των σπηλαίων πρέπει να σέβονται και να μην καταστρέφουν τους σταλακτίτες και σταλαγμίτες. Κι όμως, την υπέροχη σπηλιά - την είπαν σπηλαίωση - που ήταν σε αρκετά μεγάλο βάθος στην Πανεπιστημίου, εκεί που εξαφανίσθηκε το... περίπτερο, την κατέστρεψαν δια μιας, γεμίζοντας την με τόνους τσιμέντο! Καμία διαμαρτυρία! Πολλά ψέματα...

... Το σκάψιμο λοιπόν της Αθήνας άρχισε πριν από έξι χρόνια και ίσως πρέπει να χρωστάμε ευγνωμοσύνη στο Μετρό γιατί χάρη σ' αυτό μπόρεσαν έστω αυτές οι 30.000 αρχαιότητες να έρθουν στο φως. Βέβαια πάρα πολλά είναι αυτά που καταστράφηκαν. Από μία τεράστια περιοχή που καλύπτει το δίκτυο του Μετρό, μόνο περίπου 100 στρέμματα ανεσκάφησαν. Και αφού σ' αυτά εντοπίστηκαν 30.000 ευρήματα, σκεφτείτε τι περιείχε όλος ο υπόλοιπος χώρος. Θησαυρούς που χάθηκαν πλέον οριστικά!

Πολλά ευρήματα, ίσως τα περισσότερα, αποτέλεσαν έκπληξη και για τους

ιδίους τους Αρχαιολόγους, που δεν περίμεναν να βρουν τα όσα βρήκαν. Όπως η εγκλιβωτισμένη κοίτη του Ηριδανού της Ρωμαϊκής περιόδου, που χάρη σ' αυτήν ξει ακόμη το υπέροχο ποταμάκι που φαίνεται σήμερα - όπως και τότε - μέσα στο εθνικό μας Νεκροταφείο, τον Κεραμεικό. Τα τεράστια Ρωμαϊκά λουτρά κάτω από το Σύνταγμα, οι 1200(!) τάφοι στον Κεραμεικό ή δίπλα στην Προεδρική Φρουρά του εθνικού κήπου η άριστα διατηρημένη Ρωμαϊκή έπαυλη(!), η Κιμώνειος. Ο πήλινος αγωγός νερού του 5ου π.Χ. αιώνα στο οικόπεδο του συντάγματος χωροφυλακής Μακρυγιάννη. Άλλα πάλι ευρήματα έδωσαν μία σαφή εικόνα της πόλης κατά την εποχή του χαλκού (1600-1100 π.Χ.) και άλλα την εικόνα και την τοπογραφία της πόλης από την κλασσική εποχή του 4ου π.Χ. αιώνα και μετά.

Χωρίς αμφιβολία, η σημαντικότερη ανασκαφή αναπτύχθηκε από το σημείο που βρίσκεται το ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρετανίας έως το ύψος της οδού Ξενοφώντος, σε έκταση περίπου 9 στρεμμάτων. Εδώ, διαπιστώθηκε η συνεχής χρήση του χώρου από τον 5ο π.Χ. αιώνα. Στην λεωφόρο Αμαλίας ανακαλύφθηκε η κοίτη του Ηριδανού και η αρχαία οδός κατά μήκος της βόρειας όχθης του. Η οδός αυτή όριζε μεγάλο νεκροταφείο του 4ου π.Χ. αιώνα. Την ύπαρξη εργαστηρίων των κλασσικών (500-323 π.Χ.) και ελληνοιστικών (323-30 π.Χ.) χρόνων απέδειξαν λάκκοι χυτεύσεως χάλκινων αγαλμάτων. Δείγματα πολύπλοκων υδρευτικών και αποχετευτικών συστημάτων της ίδιας εποχής, κατέδειξαν τμήματα του Πεισιστρατείου αγωγού. Τα Ρωμαϊκά λουτρά είχαν κατασκευαστεί πάνω από τα προαναφερόμενα ευρήματα, δηλαδή το νεκροταφείο, τα εργαστήρια, την αρχαία οδό αλλά και την κοίτη του Ηριδανού. Οι αρχαίοι όμως προγονοί μας προνοούσαν και μεριμνούσαν - αντίθετα με τους σύγχρονους - γι' αυτό και πριν από την επιχωμάτωση της κοίτης, κατασκεύασαν στον πυθμένα καμαροσκεπή αγωγό συγκέντρωσης των υδάτων. Στα ανώτερα στρώματα αποκαλύφθηκαν βυζαντινά κτίσματα και τα κλασικά πιθάρια, δεξαμενές και αγωγοί των υστεροβυζαντινών χρόνων, της Τουρκοκρατίας, και της πρώτης περιόδου του ελεύθερου ελληνικού κράτους μετά το 1830. Εδώ πρέπει να τονίσουμε πως η υπόγεια στοά που αναφέρεται σε άλλο κεφάλαιο, στην περιοχή της οδού Φιλελλήνων, παραμένει απόφια και σταθερή μέσα στον βράχο κάτω από όλες αυτές τις εποχές της ιστορίας της Ελλάδας μας. Φαντάζεστε πόσο μοναδική είναι η πατρίδα μας; Σε ένα χώρο εννέα στρεμμάτων μαζεμένες τόσες εποχές - της ιστορίας αλλά και της προϊστορίας και ίσως πολύ πριν από αυτές τις περιόδους, γιατί η υπόγεια στοά είναι πολύ παλιά και μυητική χωρίς καμμία αμφιβολία. Βέβαια στους μελλοντικούς περιπάτους μας στην υπόγεια στοά και τα παρακλάδια της, η ατμόσφαιρα θα είναι πιο βαριά από άλλοτε, αφού εκτός των άλλων θα έχουμε και το.... Μετρό πάνω από τα κεφάλια μας!

Πρόσβαση στα υπόγεια αυτά πρέπει να υπάρχει και κάτω από το ξενοδοχείο της Μεγάλης Βρετανίας, γιατί όσες φορές επίσημα έχω ζητήσει από την υπηρε-

σία των δημοσίων σχέσεων του ξενοδοχείου να επισκεφτώ τα υπόγεια τους - που παρουσιάζουν και πρόσφατο ιστορικό ενδιαφέρον αφού ήταν εκεί το επιτελείο της Κυβέρνησης του Ι. Μεταξά κατά τον τελευταίο πόλεμο - μου έχουν αρνηθεί επίμονα, για... λόγους ασφαλείας όπως μου λένε.

Στο Εθνικό μας Νεκροταφείο, τον Κεραμεικό, πρέπει να παραδεχτώ την σθεναρή στάση των Αρχαιολόγων που πάσχιζαν για αρκετό χρόνο να τον "κρατήσουν μακριά" από την γραμμή του μετρό. Και εδώ δεν είμαι σίγουρος τι απέγινε τελικά. Πάντως βρέθηκαν ούτε λίγο ούτε πολύ 1200 τάφοι που εκπλήσσουν με την ποικιλία τους: κεραμοσκεπείς, ταφές σε λάρνακα, σαρκοφάγοι, πυρές, τάφοι πολεμιστών με τα όπλα τους και πολλά άλλα. Η "ποσότητα" των τάφων όπως αντιλαμβάνεται κανείς είναι τεράστια και πιο πολλά είναι τα ευρήματα.

Στην οδό Πανεπιστημίου, γωνία με την οδό Αμερικής, βρέθηκαν επίσης αρκετοί τάφοι της κλασικής ελληνικής περιόδου ως και της ρωμαϊκής που θα πρέπει να ανήκουν στο ανατολικό νεκροταφείο της πόλης που εκτεινόταν από την σημερινή οδό Κοραή μέχρι την πλατεία Συντάγματος. Εκεί κοντά δηλαδή που η άλλη υπόγεια διαδρομή - στην οποία αναφερόμαστε αλλού - πηγαίνει προς την δεξαμενή στο Κολωνάκι και το δυτικό μέρος του Λυκαβηττού. Αυτοί οι τάφοι στην οδό Πανεπιστημίου ήταν περίπου δυο μέτρα βάθος από την ασφαλτο! Ο αριθμός τους γύρω στους 200(!), όπου υπερτερούσαν παιδικόι τάφοι σε λάρνακα και αγγεία ενώ των ενηλίκων ήταν λαξευμένοι και κεραμοσκεπείς.

Στην περιοχή του Ευαγγελισμού ευρέθησαν πάλι τάφοι και εργαστήρια της κλασικής περιόδου (1600-1400 π.Χ.). Επίσης τάφοι της πρώτης ρωμαϊκής περιόδου. Βλέπουμε λοιπόν ότι η Αθήνα δεν υπήρξε μία πόλη γύρω από την Ακρόπολη, αλλά ήταν πολύ μεγάλη για την εποχή εκείνη. Τούτο το αποδεικνύουν τα ευρήματα της περιοχής που βρίσκεται τώρα το Μέγαρο Μουσικής αλλά και τα ευρήματα της οδού Πανόρμου στους Αμπελοκήπους. Όπου σταθμός του Μετρό, εκεί και αρχαιολογικά ευρήματα. Αλλά και στην περιοχή που βρίσκεται γεωγραφικά αντίθετα με τις προαναφερόμενες. Όπως στα Σεπόλια, όπου βρέθηκαν θεμέλια κατοικιών υστεροκλασικών χρόνων, και στην περιοχή του σταθμού Λαρίσης μέχρι την οδό Δεληγιάννη που βρέθηκε μεγάλος πήλινος και λιθόκτιστος αγωγός νερού, ως και θεμέλια κατοικιών.

Η περιοχή του Νέου Κόσμου, στην αρχαία Φαληρική οδό που περνούσε κάτω από την οδό Βουλιαγμένης, εμφανίζει και αυτή μεγάλο ενδιαφέρον. Είναι η περιοχή που δεν απέχει πολύ από τον λόφο του Αρδηττού, το αρχαίο Στάδιο και τον Ιλισσό που τότε διερχόταν ορμητικός. Εκεί ανασκάφηκαν 21 τάφοι και βρέθηκαν πολλά τμήματα υδραυλικών συστημάτων. Λίγο πιο κάτω, στην συμβολή Βουλιαγμένης και Κασομούλη, ερευνήθηκε μία έκταση τεσσάρων στρεμμάτων που έδειξε προϊστορική κατοίκηση στον παρακείμενο λόφο, αλλά και εργαστήρια ως επίσης και 11 τάφους της πρώτης κλασικής περιόδου.

Και φτάνουμε στην οδό Ηρώδου του Αττικού όπου ερευνήθηκε μία περιοχή

500 στρεμμάτων δίπλα στην προεδρική φρουρά. Ανακαλύφθηκε μεγάλο δημόσιο ρωμαϊκό οικοδομικό συγκρότημα. Ανασκάφηκαν 15 δωμάτια του συγκροτήματος που ήταν αρκετά καλοδιατηρημένα και ανήκουν στον 3ο-4ο και 5ο-6ο μ.Χ. αιώνα. Τα δωμάτια αυτά περιείχαν ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες που μεταφέρθηκαν στο Βυζαντινό μουσείο. Όλο αυτό το μεγάλο κτιριακό συγκρότημα είχε θεμελιωθεί επάνω σε εκτεταμένο νεκροταφείο της πρώτης ρωμαϊκής περιόδου - βρέθηκαν επίσης εργαστήρια, καθώς και δίκτυο ύδρευσης και αποχέτευσης.

Στο Ζάππειο, στα 500 τ.μ. που ανασκάφηκαν, βρέθηκε αρχαίο ρωμαϊκό λουτρό και θεμέλια οικιών υστεροκλασικών χρόνων, μαρμάρινες επιγραφές, τμήμα αρχαίας οδού, ως και τμήματα περιβόλου.

Στην περιοχή της οδού Πετμεζά ανασκάφηκαν 600 τ.μ. Βρέθηκαν 56 τάφοι και ταφικοί περίβολοι από τους αρχαϊκούς κλασικούς χρόνους (7ος-6ος π.Χ. αιώνας), Ρωμαϊκούς και Παλαιοχριστιανικούς χρόνους και τμήμα θεμελίων κτηρίου των μεσαιωνικών χρόνων. Και φτάνουμε στον σταθμό Ολυμπίου που δεν είναι άλλος παρά το παλιό οικόπεδο του συντάγματος χωροφυλακής Μακρυγιάννη. Μεγάλος πλούτος ευρημάτων. Μεταξύ αυτών κεραμικά που μαρτυρούν ότι πρόκειται για χώρο κατοίκησης από την προϊστορική περίοδο και συγκεκριμένα τα υστεροελλαδικά χρόνια (1600-1100 π.Χ.). Βρέθηκε, εξάλλου, παιδικός τάφος του 13ου π.Χ. αιώνα και αρκετοί τάφοι από τον 1 Ιον έως τον 9ο π.Χ. αιώνα. Οι τάφοι αυτοί περιείχαν σημαντικά κτερίσματα όπως θήλαστρο, ζωόμορφο παιχνίδι και χρυσά σκουλαρίκια. Υστερογεωμετρική κεραμική διαπιστώθηκε σε κατώτερα στρώματα, αλλά και πηγάδια με αγγεία. Ένα από αυτά, χωρίς νερό, πήγαινε πολύ βαθιά αλλά φαίνεται ότι δεν παρουσίασε ενδιαφέρον και έτσι δεν ερευνήθηκε. Άραγε βρήκαν την υπόγεια στοά που ανηφόριζε προς την Ακρόπολη και χρησιμοποιήθηκε κατά τους χρόνους που ο Μοροζίνης βομβάρδισε τον Παρθενώνα αλλά και κατά τους χρόνους της επανάστασης του '21 όταν οι "λαγουμιτζήδες" προσπαθούσαν να βρουν τρόπο να υπονομεύσουν το φρούριο της Ακροπόλεως;

Ένας πήλινος αγωγός μήκους 37 μέτρων κατέδειξε την θέση αρχαίου δρόμου. Στα νοτιοδυτικά βρέθηκαν θεμέλια ορθογωνίου κτίσματος από πωρόλιθο, τοίχοι, ένας λέβητας, κρατήρες και πολλά άλλα. Επίσης δυο αργυρά αθηναϊκά 4δραχμα. Βρέθηκαν επίσης εκεί, στο σταυροδρόμι δυο μεγάλων δρόμων - ο ένας περνούσε μέσα από τις Άλαδες Πύλες στον Ιλισσό ποταμό - κατοικίες, εργαστήρια του 4ου αιώνα π.Χ. και ίχνη νεκρικών καύσεων με πολλά κτερίσματα που ανήκουν στον 2ο π.Χ. αιώνα.

Κατοικίες που εντάσσονται στους ρωμαϊκούς χρόνους, με κήπους που κοσμούσαν μαρμάρινα αγάλματα και γλυπτά του 2ου μ.Χ. αιώνα, βρέθηκαν επίσης. Εξ' αυτών κοιμωμένη μαινάδα εξαιρετης τέχνης και αμφιπρόσωπη ερμαϊκή στήλη. Τα ευρήματα του 4ου και 5ου μ.Χ. αιώνα, όπως η "οικία του

Πρόκλου", φανερώνουν μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα στην περιοχή. Στην ίδια πάντα περιοχή βρέθηκαν αρκετά χάλκινα νομίσματα του 6ου αιώνα όπως και οκτώ τάφοι. Οργανωμένο νεκροταφείο που χρονολογείται μετά τον 10ο μ.Χ. αιώνα ανακαλύφθηκε επίσης πολύ κοντά. Ακόμα, πολλά πιθάρια και αλωνάκια που φανερώνουν ότι η περιοχή κατά την εποχή της παρακμής (μετά τον 10ο μ.Χ. αιώνα) ήταν αγροτική και καλλιεργήσιμη. Στην περιοχή του σταθμού Μοναστηρακίου οι έρευνες συνεχίζονται. Κι αυτή η περιοχή όμως, είναι ήδη πλούσια σε αρχαιολογικά ευρήματα. Νομίσματα πολλών περιόδων, ακέραιοι αμφορείς του 4ου-7ου μ.Χ. αιώνα, οικοδομικά θεμέλια, εργαστήρια, ψηφιδωτά και πολλά άλλα.

Και βέβαια δεν τελειώνουμε εδώ. Γιατί πρέπει να απαιτήσουμε να τα δούμε όλα αυτά...

1. Αθήνα, ένας άγνωστος τόπος...
Αυτοκρατορικά λουτρά κάτω από την
Αθήνα. Του Αδριανού ή του Νέρωνα;

2. Ταξίδι... κάτω απ' την Αγ. Δύναμη!
Κάτω από εδώ ήταν η είσοδος των εργα-
στηρίων παραγωγής πυρίτιδας αλλά και
των υπογείων στοών που έφθαναν πολύ
μακριά...

3. Καισαριανή.
Η είσοδος του οστεοφυλακίου αλλά
και της υπογείου στοάς βρίσκεται κάτω
από αυτήν την πλάκα, στο κέντρο της
Μονής Αστερίου..

4. Κάτω από τη βουλή και τον Εθνικό Κήπο. Ο λίθος εκ του φρέατος του Ιακώβ εντοιχισμένος κάτω από το εικόνισμα της Αγίας Φωτεινής. Κωδικοί;

5. Η Πεντέλη μας. Πίσω από την Ομορφοκλησιά στο Γαλάτσι, το σημείο που βγήκαμε μετά από την περιπετειώδη υπόγεια πορεία από την σπηλιά του Νταβέλη.

6. Αθήνα - Ακαδημίας 58Α.

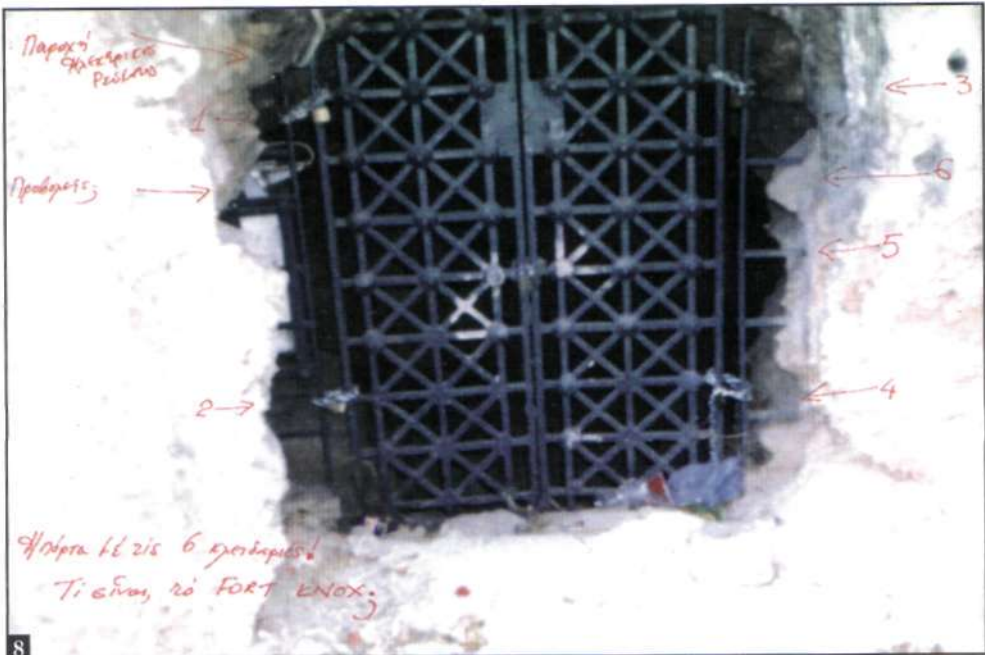
Ο περίφημος φτερωτός Δράκος, σε παλαιότερες εποχές.

7. Αθήνα, ένας άγνωστος τόπος...

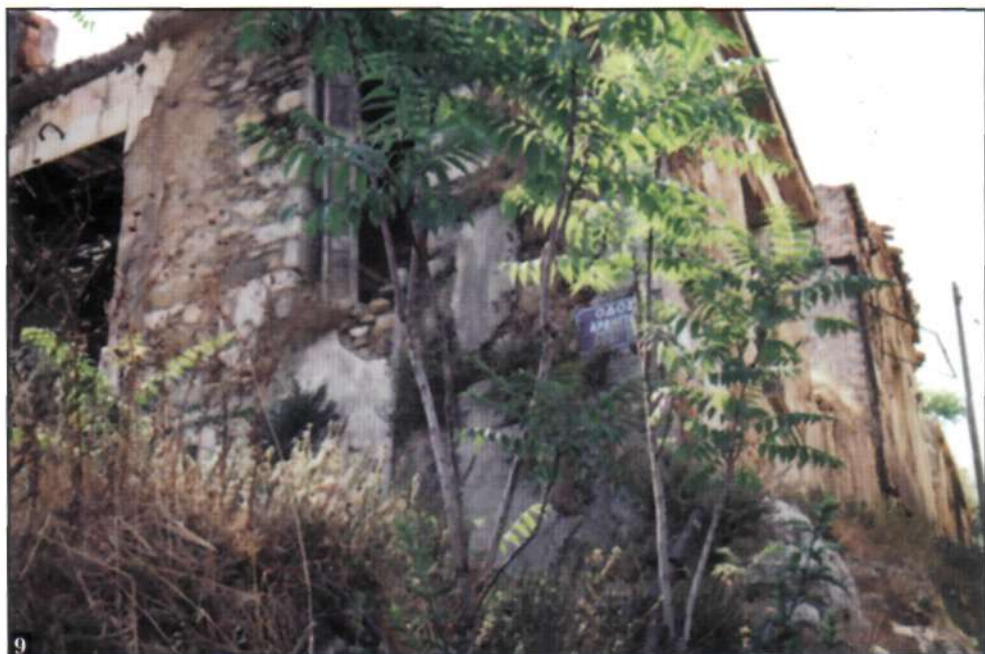
Ανθρώπινο απομεινάρι. Στον υπόγειο δρόμο προς τον Λυκαβηττό.

8. Πέριξη της Ακροπόλεως.

Φυλακή του Σωκράτη: 6 κλειδαριές και ηλεκτρική εγκατάσταση! Γιατί άραγε;

8

9. Κάτω από τη βουλή
και τον Εθνικό Κήπο.

Τα ερειπωμένα σπίτια που μέ-
σα χάνεται η οπτασία της γριάς με
το αναμμένο κερί. Ακριβώς επάνω
από τα απομεινάρια τον ναού της
Αγροτέρας Αρτέμιδος.

10. Το Εθνικό μας Νεκροταφείο.
Ο Μυστικός Ηριδανός συνεχίζει
να υπάρχει. Εδώ, λίγο μετά την
πύλη των τειχών που διαχώριζε την
πόλη των Αθηνών από το Νεκρο-
ταφείο.

11

11. Δαφνί: δύο ναοί,
ένα δαχτυλίδι και ένας τάφος.
Ό,τι απομένει από τον ναό του Απόλλωνος.
Υπήρχαν 4 κολώνες. Τις άλλες τρεις τις πήρε
ο διαβόητος Έλγιν.

12. Αθήνα, ένας άγνωστος τόπος...
Η είσοδος της υπόγειας στοάς μέσα στον ναό
των Αγίων Ισιδώρων στο Λυκαβητό. Απ εδώ
βγήκα μετά το ταξίδι μου στην υπόγεια Αθήνα.

12

13. Κάτω από τη βουλή και τον Εθνικό Κήπο.
Οι υπόγειες στοές από το Βατραχονήσι προς
το Φάληρο.

13

17

14. Ανάκτορο της Ροδοδάφνης.

Ο κλειστός χώρος (κτισμένος) της υπογείου στοάς που έρχεται από την σπηλιά της Πεντέλης. Την διαδρομή την είχε κάνει δύο φορές ο συγγραφέας, το 1959, πριν αποπερατωθεί το κτίριο από τον τέως βασιλιά Κων/νο.

15. Σπήλαιον Αρχεδήμου.

Το ανάγλυφο που έχει χαραξει ο Αρχέδημος για τον...εαυτό του. Ενώ το κεφάλι είναι στραμμένο προς την έξοδο, το σώμα και τα πόδια είναι στραμμένα προς το εσωτερικό. Σαν να διστάζει να ξεκινήσει το ταξίδι του. Προς τα πού; Μήπως προς το εσωτερικό;

16. Μακαρία Πηγή.

Ακόμα αναβλύζει λίγο νερό!

17. Οδός Κοραή Νο 4.

46 χρόνια μετά την αναχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα. Πακέτα από ταγάρια που βρέθηκαν στα κρατητήρια όταν έγινε η πρώτη αυτοψία στο κτίριο, το 1990.

18. Σπήλαιο Πανός, Μαραθώνας.

Η ανατολική είσοδος. Όπως βλέπουμε τις δύο εισόδους, η δεξιά είναι αυτή που θα μας οδηγήσει στο εσωτερικό.

18

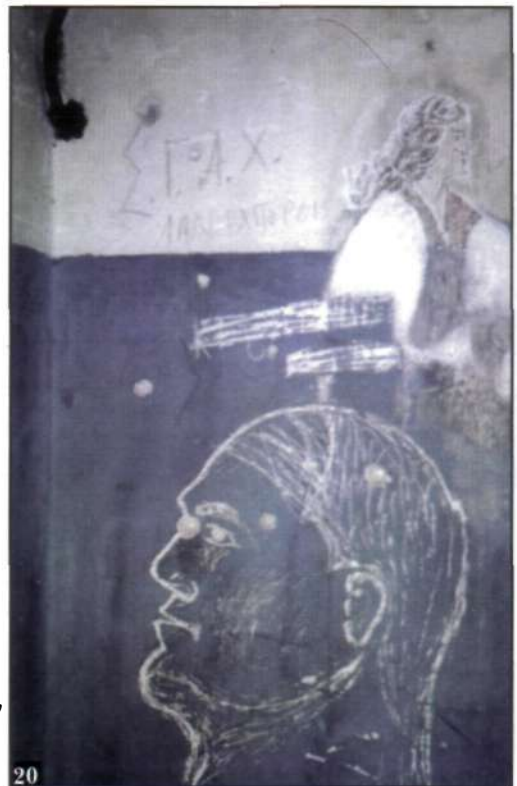

19. Μονή Πεντέλης.

Στην παλαιά εκκλησία τον Αγίου Τιμοθέου, σκηνές από την Δευτέρα Παρουσία. Μαύροι καλικάντζαροι ή Σατανάδες βγαίνουν από τα έγκατα μίας σπηλιάς. Σαν αυτή που υπάρχει κάτω από το χώρο τον Κρυφού Σχολειού!

20. Οδός Κοραή Νο 4.

Το σκίτσο του Μουσολίνι που χάραξε ο Guido το βράδυ της κρατήσεώς του. Διακρίνονται οι σφαίρες που έριξαν εναντίον του οι οπλίτες του ΕΑΜ. Στο επάνω μέρος διακρίνεται άλλο σκίτσο κρατουμένου.

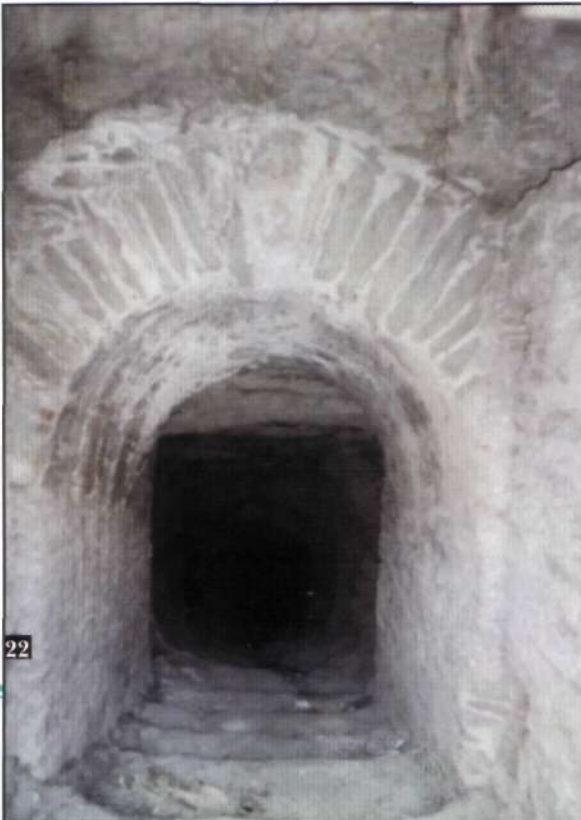
21

21, 22. Αγ. Κωνσταντίνος. Το περίεργο σπίτι.

Οι τοξωτές πύλες προς τα κάτω και τα αρχαία λαξευμένα σκαλοπάτια, ενώ αρχίζει η κάθοδος. Κάθοδος προς τα που;

23. Βουλιαγμένη.

Τα διακριτικά της βης ορεινής Μεραρχίας, που βρέθηκαν σκαλισμένα στη σπηλιά.

22

23

24

25

24. Το μαγαζάκι της Κηφισιάς.
Όπως φαίνεται απ' έξω, στην Λεωφόρο Κηφισιάς. Χωρίς καν επιγραφή που να λέει τι περιέχει και με "βιτρίνες" που δεν μπορείς να δεις τίποτε από τα graffiti και την βρωμιά!

25. Το Μυστικό της Ρωσικής Εκκλησίας στην οδό Φιλελλήνων.
Και το μυστικό! Η είσοδος προς τα κάτω μέσα στο αλάτι.

26. 27. Ένα κρυστάλλινο υπόγειο παλάτι στην Αθήνα.
Ποιος θα φανταζόταν την είσοδο της σπηλιάς εν μέσω πολυκατοικιών!

26

27

28. Κεκουφάλεια.

Σπίτι στο Αγγίστρι. Στους εξωτερικούς τοίχους περιέργα εμμαγεία προσώπων. Είναι παλιοί κάτοικοι των σπιτιών που τα "φρουρούν" από πάσης φύσεως παρουσίες και δαιμόνια, τελχίνες κ.λ.π.

29. Η Συμμορία του Έλγιν.
Ο επίλογος στο Βρετανικό μουσείο στα 1815. Ό,τι είχε κλαπεί για πρώτη φορά εκτίθεται.

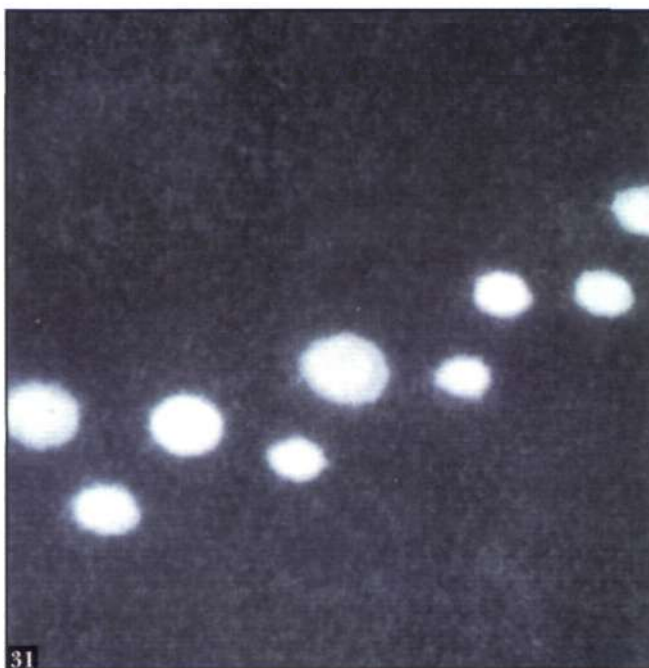
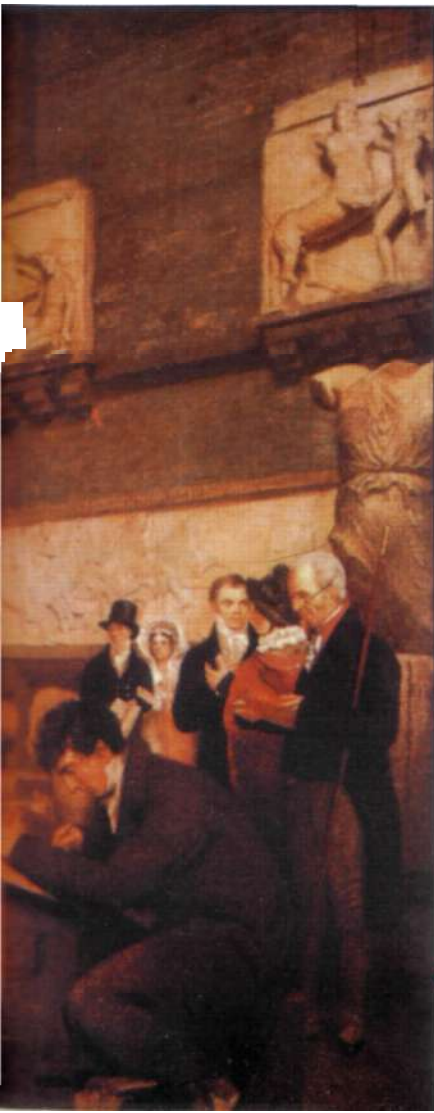
30. Ένα Τούρικο οχρωμένο χωριό!

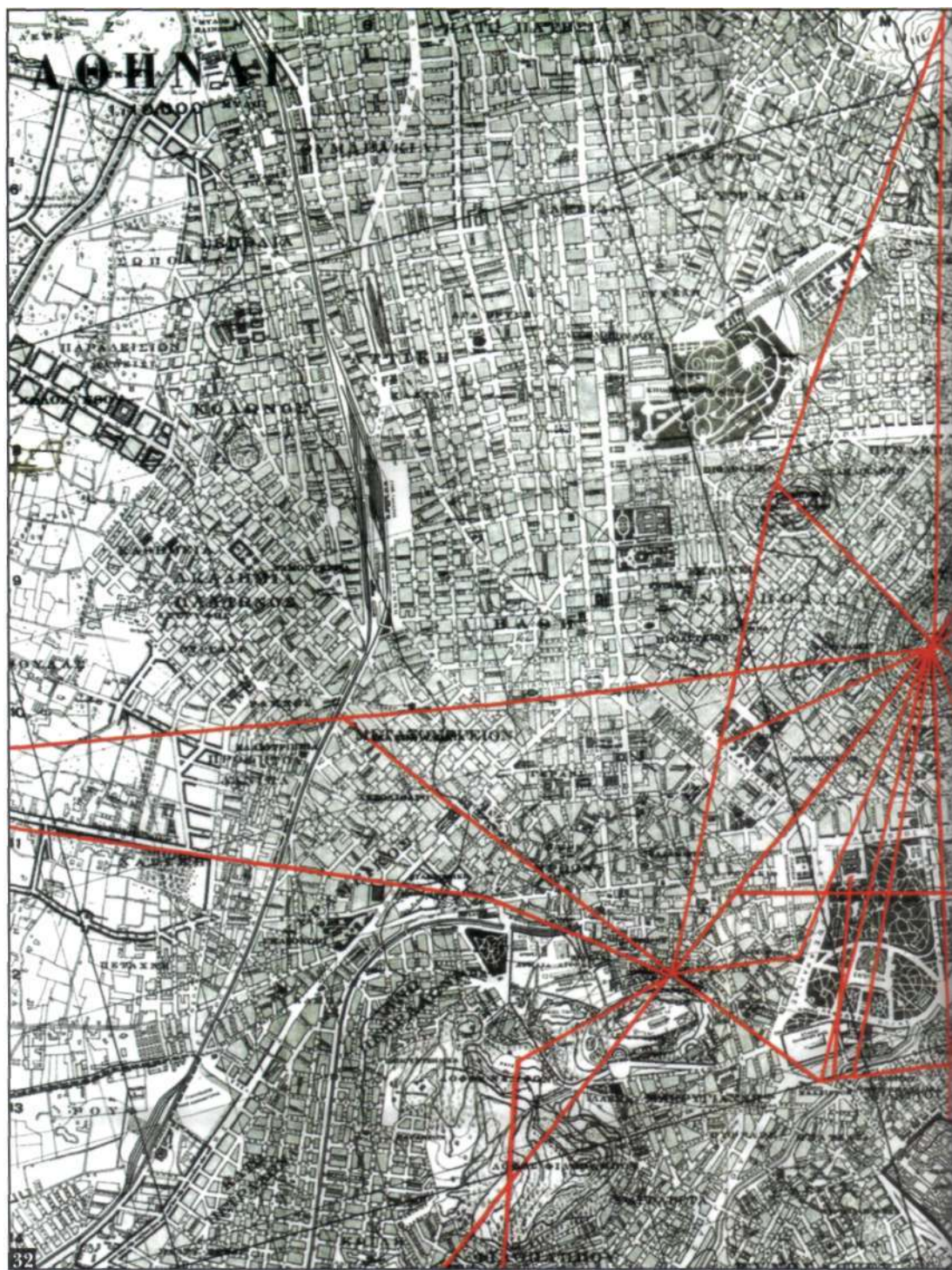
Στο εσωτερικό των Ακροπόλεων. Κατά τα λεγόμενα του Γλέζου που αφήρησε κατά τη κατοχή την Γερμανική

Σημιαία, την έριξε σε μία χαράδρα στο εσωτερικό. Μήπως η χαράδρα είναι αυτή;

31. Πάρνηθα: το Μαγικό βουνό.

Τα περίεργα φώτα που εμφανίστηκαν πίσω από την σπηλιά του Πάνα στην Πάρνηθα, ένα βράδυ γύρω στις 3.00. Ενώ περίμενα να ξημερώσει για να επισκεφτώ την σπηλιά.

32. Αθήνα, ένας άγνωστος τόπος...

Χάρτης εισόδων υπογείων Στοών της Αθήνας και διευθύνσεις που ακολουθούν.

33. Σπήλαιο Προφήτη Ηλία Νο 2.

Στοιχεία της ιεροτελεστίας του περασμένου αιώνα εντός του σπηλαίου, όταν είχαν εμφανισθεί υποχθόνιοι να βγαίνουν από αυτό σύμφωνα με πολλές μαρτυρίες της εποχής εκείνης.

34

34. Κερνυφάλεια

Βαλαστωμένη Τελχίνα. Τα χαρακτηριστικά της είναι ή μοιάζουν ανθρώπινα. Προέρχεται από την θάλασσα, χωρίς όμως να θυμίζει ψάρι, εκτός ίσως των "περών". Στο βυθό "περπατά" όρθια! Κατά τα άλλα, μπορεί κανείς να την περάσει για πλάσμα εξωγήινο, καλικάντζαρο, αγγελάκι του σκότους, διαβολάκι κ.λ.π. Το είδος φυσικά σπανίζει...

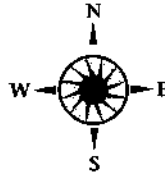
35. Μετρό, ώρα μηδέν.

Πρόσφατες εργασίες του Μετρό, γωνία Πανεπιστημίου και Αμερικής. Προφανώς έπεσαν πάνω στο λεγόμενο "Ανατολικό Νεκροταφείο" (4ος π.Χ. αιώνας). Πόσα τέτοια μας έχουν κρύψει;

35

ΕΔΩ ΚΑΙ ΕΚΕΙ

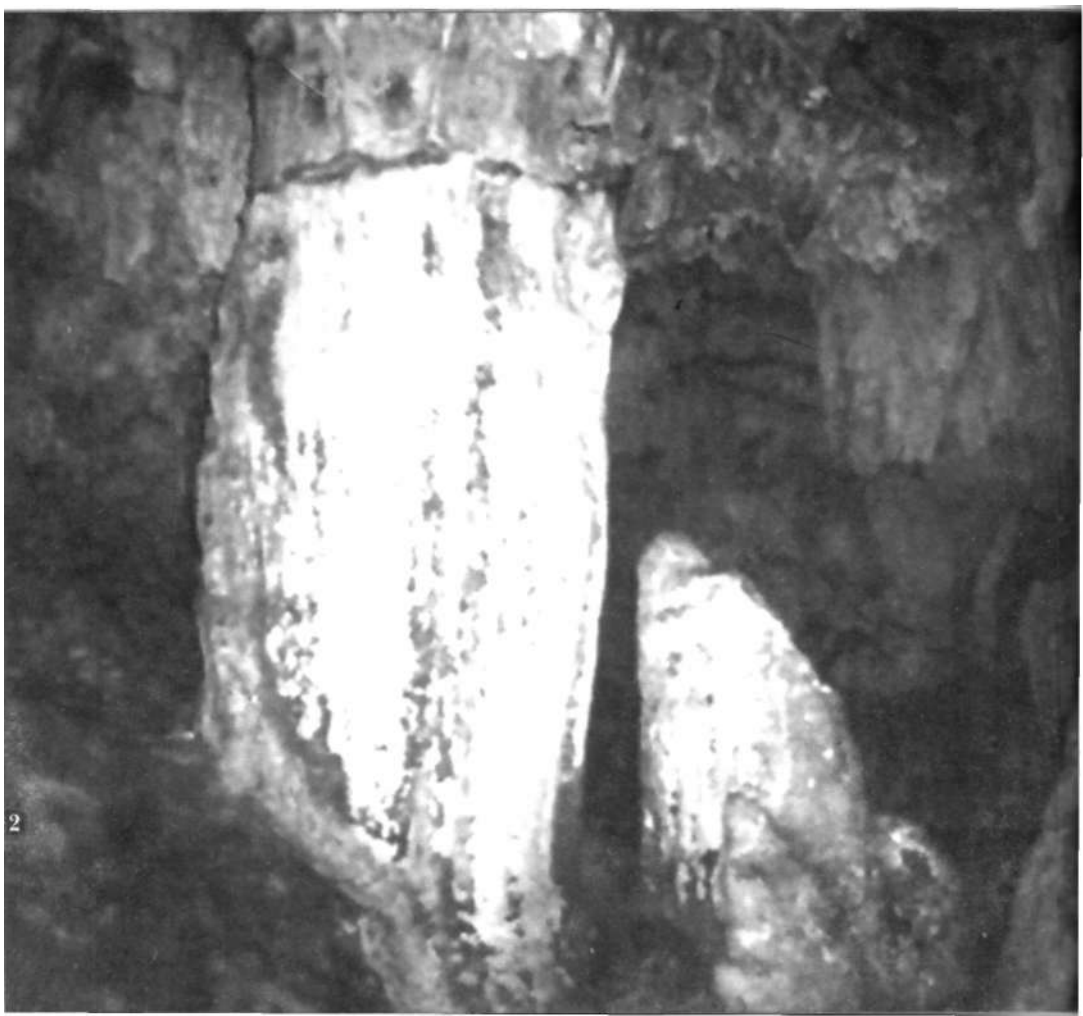
Νομίζω ότι είναι καιρός να αναφέρω και ορισμένους άλλους περιέργους τόπους της Αττικής και της Αθήνας, τόπους περιέργων φαινομένων, δύναμης και ενέργειας, αρχαίων σπηλαίων και καταβασίων, παραδόσεων και θρύλων, τόπους φαντασμάτων, παρουσιών, θαυμάτων και οντοτήτων. Τόπους δύναμης που παρουσιάζουν ενδιαφέρον και βέβαια χρήζουν ερευνών, επισκέψεων, εξερευνήσεων και προ πάντων καταγραφής και αρχειοθέτησης, λεπτομερειών που οι νέοι ερευνητές θα μπορούσαν να προσφέρουν βοήθεια στο να μείνει αυτή η κληρονομιά ανέπαφη, χωρίς να εξαφανιστεί όπως μερικοί θέλουν.

Να έχουν όμως υπόψη οι νέοι ερευνητές ότι αν επισκεφτούν τέτοιους τόπους, ένα θα πρέπει να είναι το χαρακτηριστικό των ερευνών τους: Ο Σεβασμός. Γιατί είναι βέβαιο ότι ο τόπος - όταν τον σέβεται κανείς - ανταποδίδει και αμείβει, βοηθά και αναζωογονεί το ενδιαφέρον και τέλος ίσως να δώσει και μηνύματα στους πλέον "ευαίσθητους"! Οι δονήσεις σε μερικούς απ' αυτούς τους τόπους είναι πραγματικά μαγικές. Αρκεί βέβαια ο ερευνητής να έχει εκείνο το τόσο θα μικρό κλειδάκι για ν' "ανοίξει". Γιατί ο ερευνητής είναι ο τολμηρός που με τα μάτια ανοιχτά, χωρίς καμιά προκατάληψη, είναι πάντα έτοιμος ν' αγκαλιάσει αυτά τα θαυμαστά της μαγικής μας χώρας! Αν μπει κάπου με την καρδιά "καθαρή" και το πνεύμα "άνω θρώσκον", να μην εκπλαγεί διόλου αν σε ένα του σφύριγμα ή μια αφηρημένη νότα, κάποιος του απαντήσει από το εσωτερικό!

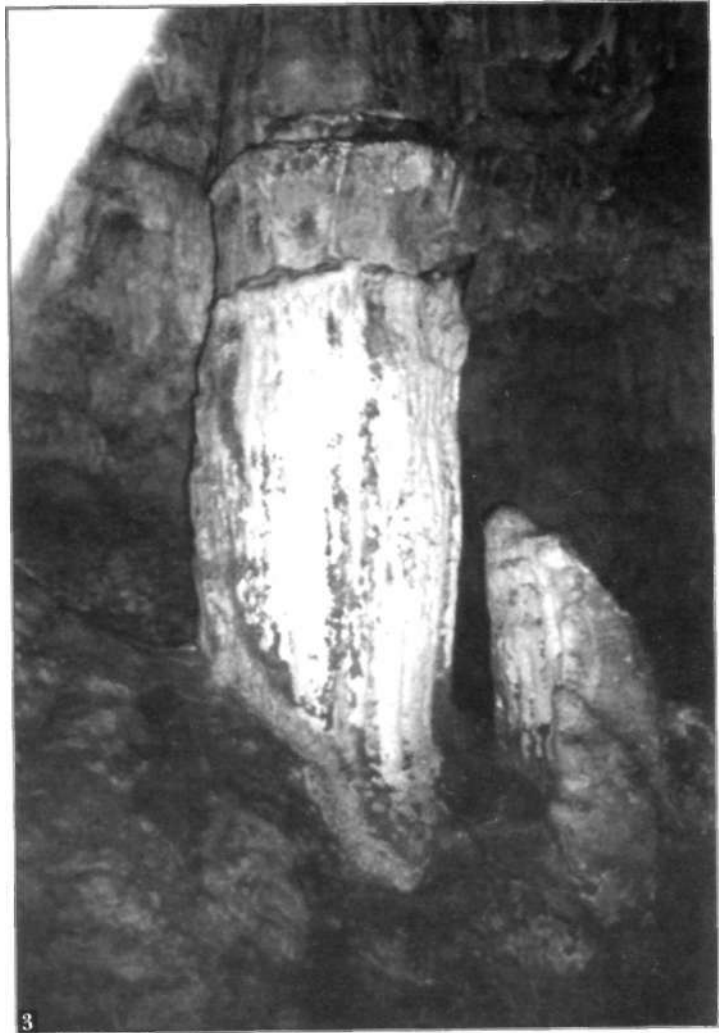
Αν πάλι νοιώσει διαφορετικά πλησιάζοντας έναν τέτοιο τόπο, αν δει διαφορετικά, από άλλη πλευρά τα προβλήματα του και η λύση του φανεί πανεύκολη, δεν πρέπει να απορήσει, γιατί ίσως αυτός ο συγκεκριμένος τόπος κάποτε, πολύ παλιά, αυτόν τον ρόλο να διαδραμάτιζε. Ακόμη και οι περιπτώσεις που η κούραση θα εξαφανιστεί ως δια μαγείας, οι πονοκέφαλοι θα περάσουν και οι μυϊκοί πόνοι θα είναι σαν να μην υπήρξαν ποτέ, δεν θα είναι κάτι πε-

1,2,3. Το θαυμάσιο εσωτερικό της σπηλιάς του Πανός. Σταλαγκμίτες και σταλακτίτες με πλούσια χρώματα πραγματικά εντυπωσιάζουν.

Ενώ η είσοδος είναι στενή, στον 2ο θάλαμο η σπηλιά γίνεται άνετη.

ρίεργο. Οι τόποι που στα παλαιά χρόνια λειτουργούσαν ως Ασκληπιεία είχαν όλα αυτά τα χαρακτηριστικά και πάνω απ' όλα ο τόπος τους δεν ήταν τυχαίος. Σιγά-σιγά οι ερευνητές θα αποκτήσουν και ιδιότητες που δεν είχαν πριν: θα μάθουν να συνδέουν πράγματα που φαινομενικά δεν έχουν καμιά σχέση μεταξύ τους και να παρατηρούν γεγονότα που οι άλλοι δεν τους δίνουν ούτε καν σημασία. Όλα αυτά βέβαια δεν θα γίνουν σε μια ημέρα ή μια εβδομάδα, αλλά αργά και σταθερά! Η ανταμοιβή θα είναι όμως μεγάλη και η γνώση με-

γαλύτερη! Και να φροντίσουν οι νέοι ερευνητές να κάνουν ...καινούριους φίλους όπως π.χ. τον Πausανία ο οποίος θα γίνει όχι μόνον πρώτος βοηθός στην έρευνες τους, αλλά θα τους ανοίξει και εντελώς νέους ορίζοντες.

Θα πρέπει επίσης κάπου εδώ να αναγνωρίσουμε την υπηρεσία ορισμένων αφανών Ελλήνων, που φρόντισαν ωστόσο μέσω της προφορικής παράδοσης να επιβιώσουν οι θρύλοι αλλά και σημαντικές πληροφορίες για τις σπηλιές, τις πηγές και την ατμόσφαιρα της Αττικής.

ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ ΣΤΟΝ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Θά 'θελα ν' αρχίσω από εδώ, γιατί πρόκειται για τον Πάνα, θεό κατ' εξοχήν προστάτη της Αθήνας και των Αθηναίων και το σπήλαιο του απ' όπου κι αυτός εξόρμησε και βοήθησε τους Αθηναίους στην περίφημη μάχη του Μαραθώνα.

Γι' αυτή του την βοήθεια οι κάτοικοι της Τετράπολης καθιέρωσαν την λατρεία του σε μια όμορφη σπηλιά, στην περιοχή της Οινόης. Ο Πausανίας είχε επισκεφτεί αυτήν την σπηλιά η οποία είναι αξιοθαύμαστο το ότι παραμένει και σήμε-

Το Βυζαντινό Σήμα. Πύργος σαν αυτούς που υπάρχουν πολλοί στην Αττική. Βρίσκεται στο σημείο που αφήνουμε το αυτοκίνητο μας για να πάμε πεζοί μέχρι την σπηλιά.

ρα ακριβώς η ίδια όπως την περιγράφει περίπου 2000 χρόνια πριν:

«Λίγο πιο πέρα από την πεδιάδα, υπάρχει το βουνό του Πανός και μια σπηλιά που αξίζει να την δει κανείς. Έχει είσοδο στενή και από το πρώτο δωμάτιο στο άλλο μπαίνει κανείς έρποντας. Υπάρχουν δωμάτια και θάλαμοι και πολλά λιθάρια μοιάζουν με το κοπάδι των κατοικιών του Πάνα».

Ενδιαφέρον είναι ότι η σπηλιά βρέθηκε μόνο κατά το 1958 και εγώ την επισκέφθηκα μόλις τρία χρόνια αργότερα. Επίσης θα πρέπει να την βρει κανείς μόνος του, γιατί αν ρωτήσεις στο χωριό του Μαραθώνα θα σου πουν ότι δεν ξέρουν πού είναι. Αν πάλι κάνεις το σφάλμα - για να πάρεις κάποια πιο σοβαρή απάντηση - και ρωτήσεις το κοντινό μουσείο δίπλα στον Τύμβο των Πλαταιέων - θα σου πουν ότι δεν αξίζει, και ότι εξάλλου την έχουν ...κλείσει προ πολλού! Μην δώσεις σημασία. Η σπηλιά βρίσκεται περίπου τρία χιλιόμετρα δυτικά του χωριού και θα φτάσεις αν πάρεις το δρόμο που ξεκινά αριστερά του σημείου (πλατεία) που γίνεται η εκκίνηση των Μαραθωνοδρόμων.

Ακολουθώντας το δρόμο, στο τέλος του θα συναντήσεις στα αριστερά ένα βυζαντινό "σήμα", δηλαδή ένα πύργο, που στέκει σε αρκετά καλή κατάσταση. Από εκεί, προς τα δεξιά, αρχίζει ένας στενός χωματόδρομος που θα τον ανέβουμε και θα αρχίσουμε να "σκαρφαλώνουμε" αριστερά, μετά ακριβώς τον τοίχο μιας εξοχικής κατοικίας. Από το μέρος που θ' ανέβουμε, ένα μονοπάτι θα μας οδηγήσει δεξιά και σε μια κατεύθυνση παράλληλη με το χωματόδρομο. Το σπήλαιο βρίσκεται στα πενήντα μέτρα. Έχει δυο εισόδους και η ανατολική είναι αυτή που θα πάρουμε. Στην είσοδο αλλά και στο εσωτερικό βρέθηκαν αρκετά πράγματα που σήμερα θα τα δούμε στο μουσείο δίπλα στον τύμβο των Πλαταιέων.

Η σπηλιά χωρίζεται με την βοήθεια των σταλακτιτών και σταλαγμιτών σε αίθουσες με μικρές κοιλότητες, ενώ οι σταλακτίτες από ψηλά δίνουν την εντύπωση πυκνού κοπαδιού από κατοίκια του Πάνα. Βρέθηκαν σκελετοί σε τάφους παιδιών, χρυσά κοσμήματα, λυχνάρια, ακέραια αγγεία και πολλά άλλα. Ακόμα και σήμερα όμως, βρίσκεις πολλά κομμάτια από πήλινα αγγεία, ενώ τα σημεία των τάφων είναι αισθητά. Επίσης, πλήθος από αχιβάδες που συνόδευαν τα παιδιά στην τελευταία τους κατοικία.

Στο βάθος του σπηλαίου το επίπεδο πάει προς τα κάτω με ένα διάκοσμο τελείως διαφορετικό. Θα πρέπει κανείς να σβήσει τον φακό για λίγο και να μείνει ακίνητος και σιωπηλός. Θ' ακούσει σταλαγματιές νερού να πέφτουν από διαφορετικό ύψος και να ακούγονται διαφορετικά, σαν νότες κάποιου μυθικού αυλού. Θα νοιώσει χωρίς άλλο τη "ζωή" του σπηλαίου, που είναι πολύ ευχάριστο και θετικό. Δεν έχει καθόλου σχεδόν σκουπίδια, αν όμως βρείτε κανένα πετάξετε το έξω. Το σπήλαιο, οι "φωνές", η ζωή, θα σας ανταμείψουν με το παραπάνω. Οι πιο τολμηροί ας πούνε απαλά έναν ύμνο προς τον Πάνα και ας περιμένουν τ' αποτελέσματα...

ΧΩΡΟΣ ΜΟΥΣΕΪΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

Αν το επισκεφτείτε, να ζητήσετε να σας ανοίξουν τον τύμβο των Πλαταιέων, αλλά να ρωτήσετε και να επιμείνετε να σας δείξουν το θολωτό τάφο με τα άλογα και το διάδρομο (25 μ.) προ του τάφου, όλα φυσικά υπογείως.

1,2. Οι εγκαταλειμμένες εγκαταστάσεις και η περίεργη βίλα στο απέναντι μέρος. Αυτή που ο ηλεκτρικός της μετρητής (ΔΕΗ) εξακολουθεί και δουλεύει ενώ είναι εγκαταλειμμένη.

3. Το γερμανικό φυλάκιο. Οι Γερμανοί είχαν εγκαταστήσει φρουρά για την φύλαξη της πηγής. Την θεωρούσαν πολύ σημαντική για την εποχή, όπως και ήταν.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΜΕΣΟΠΟΡΙΤΙΣΣΑ

Χωρίς να φύγουμε από την τοποθεσία, στην περιοχή που βρίσκεται η Παναγία η Μεσοπορίτισσα είναι το σημείο που κάποια βράδια ακούγονται κλαγγές όπλων, ουρλιαχτά και γενικά θόρυβος μάχης. Άλλοτε πάλι ακούγονται κλάματα και μοιρολόγια σε μια περίεργη για τον χώρο γλώσσα (περσικά;). Παλαιότερα στην περιοχή υπήρχαν αμπέλια και λίγο πιο εκεί άρχιζαν το μικρό και το μεγάλο έλος, μέχρι την τοποθεσία που σήμερα υπάρχουν τα οικόπεδα των δικαστικών.

Η περιοχή αυτή είναι ακριβώς εκείνη όπου ετάφησαν σε ομαδικούς τάφους οι χιλιάδες των Περσών εισβολέων. Τα ανωτέρω φαινόμενα γίνονται αισθητά πολύ περισσότερο κατά την επέτειο της μάχης, δηλαδή στις 17 του Μηνός Μεταγειτινώνος, που αντιστοιχεί με την 12η Σεπτεμβρίου. Τότε οι φωνές και οι αλαλαγμοί είναι από τις ψυχές των Μαραθωνομάχων που καταδιώκουν ακόμη τις βαρβαρικές ορδές.

ΜΟΝΗ ΒΡΑΝΑ

Βρίσκεται στην ίδια περιοχή, κοντά στο μουσείο που ανέφερα. Μια επίσκεψη εκεί είναι πολύ ενδιαφέρουσα για τρεις λόγους: Πρώτα-πρώτα είναι η κατάλληλη τοποθεσία για να δει κανείς το μέρος που στρατοπέδευαν οι Αθηναίοι και τον δρόμο που ακολούθησαν ερχόμενοι από την Αθήνα, καθώς και την πεδιάδα. Έτσι θα κατανοήσει κανείς τη στρατηγική του Μιλτιάδη.

Δεύτερον, η μικρή εκκλησούλα που είναι στην κορυφή του λόφου και η οποία όσες φορές επισκέφτηκα την περιοχή είναι κλειστή, είναι κλασσικό παράδειγμα χριστιανικού ναού που έχει χτιστεί πάνω ακριβώς στην πλαγιά του ορεινού όγκου του λόφου, σαν να θέλει - περίτρανα - να κρύψει κάτι. Μήπως μια σπηλιά ή ένα καταβάσιο που ξεκινούσε ακριβώς εκεί; Αν ζητήσει κανείς τα κλειδιά από την πολύ καχύποπτη μοναχή που βρίσκεται στο εσωτερικό της μονής - της νέας - δίπλα από την είσοδο κοντά στον δρόμο, όχι μόνο δεν τα δίνει, αλλά και σε παρακολουθεί εκνευριστικά καθ' όλη τη διάρκεια της επίσκεψής σου στο εκκλησάκι του Λόφου.

Οπωσδήποτε είναι μια κλασσική απόκρυψη κάποιου καταβασίου, του οποίου το μυστικό "κληρονομείται" από

1, 2. Το παλιό εκκλησάκι, χτισμένο σύρριζα με τον βράχο, είναι μία κλασσική περίπτωση αποκρύψεως αρχαίας σπηλιάς στον Βράχο.

την ηγουμένη ή τον ηγούμενο στους διαδόχους τους, καθώς το θεωρούν χωρίς άλλο ιδιοκτησία τους.

Ο τρίτος λόγος για επίσκεψη στη μονή είναι ότι από καιρού εις καιρόν εμφανίζεται - δεν είναι άσχετο με την απόκρυψη του ανοίγματος του σπηλαιού που βρίσκεται πίσω από τον τοίχο της εκκλησίας - στην πλαϊνή πόρτα του ναού, η οποία είναι μαύρη μεταλλική, μύρο το οποίο ευωδιάζει. Σημειώνω εδώ ότι μύρο στην αρχαία Ελλάδα ανάβλυζε σε αρκετές αρχαίες σπηλιές - κατοικίες του Πάνα και αλλού.

ΜΑΚΑΡΙΑ ΠΗΓΉ

Αυτή βρισκόταν και βρίσκεται στη δεξιά πλευρά του δρόμου προς το Κάτω Σούλι, στο ΒΑ άκρο της πεδιάδας κάτω από το βουνό Σταυροκοράκι. Αναφέρεται από τον Πανσανία επίσης, ο οποίος λέγει ότι "η Μακαρία ήταν κόρη της Δηιάνειρας και του Ηρακλέους, η οποία σφάχτηκε μόνη της και έτσι έγινε δυνατό στους Αθηναίους να νικήσουν στον πόλεμο και στην πηγή να πάρει το όνομα της". Είναι χωρίς άλλο η μεγάλη πηγή (Μεγάλο Μάτι) που αναβλύζει και σήμερα σε πολύ μικρή ποσότητα σε σχέση με αυτήν που υπήρχε μέχρι και του πολέμου.

Η σημασία της εκείνα τα χρόνια ήταν μεγάλη για την τροφοδοσία της περιοχής με νερό και γι' αυτό οι Γερμανοί διατηρούσαν φρουρά εκεί, της οποίας το φυλάκιο σώζεται και σήμερα. Οι μεγάλες εγκαταστάσεις άντλησης του ύδατος, σήμερα είναι εγκαταλελειμμένες και σαπίζουν δίπλα, ενώ τα νερά στο σημείο εκείνο είναι στάσιμα. Μόνο λίγο πιο πάνω ρέει το νερό. Ακριβώς απέναντι από εκεί, στην άλλη πλευρά του δρόμου, βρίσκεται μια παλιά βίλα η οποία στον καιρό της θα πρέπει να ήταν πολυτελής, με πισίνες, δίδυμα εκκλησάκια στο προαύλιο, πύργο μεσαιωνικό, τάφους και μικρά διώροφα σπιτάκια, που σήμερα δεν φαίνεται κανείς να μένει εκεί. Όσες φορές πήγα, ενώ αφήσαμε το αυτοκίνητο μέσα στην αυλή, επισκεφτόμαστε τα πέριξ, ανεβοκατεβαίναμε τα διώροφα σπιτάκια και τα εκκλησάκια και καθόμαστε εκεί με αρκετόν θόρυβο, η βίλα έδειχνε εγκαταλελειμμένη. Ωστόσο, όταν πλησιάζουμε στην γωνία του σπιτιού και κοιτώντας - από περιέργεια - το παλιό ρολόι της ΔΕΗ, αυτό δουλεύει κανονικά! Σε επίσκεψη στο ίδιο μέρος τη νύχτα, ενώ δεν φαίνεται κανένα φως από το σπίτι, εν τούτοις το ρολόι της ΔΕΗ έδειχνε να λειτουργεί συνεχώς. Αν υποθεθεί ότι κάποιοι ζουν σε κάποια άλλα διαμερίσματα της παλαιάς βίλας, θα 'θελα πολύ να ξέρω πού είναι αυτά!

ΑΝΑΚΤΟΡΟ ΤΗΣ ΡΟΔΟΔ'ΑΦΝΗΣ

Μιλάμε για το γνωστό βέβαια ανάκτορο της Δουκίσσης της Πλακεντίας που - όπως και τα άλλα της σπίτια στην Πεντέλη - δεν πρόλαβε να το χαρεί. Σήμερα έχει αρχίσει να καταρρέει - δεν υπάρχουν πιστώσεις(!) - και χρησιμοποιείται μόνο για εκδηλώσεις μουσικής στο προαύλιο του, που βρίσκεται στο πίσω μέρος. Το πρώτο ενδιαφέρον σ' αυτό το προαύλιο όπως βλέπουμε αντίκρυ μας το κτίριο, στην δεξιά του πλευρά, είναι μια μαρμάρινη πλάκα στον τοίχο. Το όνομα φαίνεται καθαρά, αλλά η ημερομηνία έχει κάποια δυσκολία. Διαβάζουμε: Σ. ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΙΕΡΟΛΟΧΙΤΗΣ 1841.

Είναι ο φωτισμένος αρχιτέκτων του παρελθόντος αιώνας, που κόσμησε την Αθήνα με πολλά κτίρια και βέβαια όλα τα κτίρια της Δουκίσσης στην Αθήνα και την Πεντέλη. Ωστόσο ο ενδιαφέρων αυτός άνθρωπος, γνωστός και καταξιωμένος από όλους τους τίτλους του, προτιμούσε και κράτησε μέχρι το θάνατό του, που συνέβη στην δεκαετία του 1860, αυτόν του Ιερολοχίτου. Λίγοι γνωρίζουν ότι ο Κλεάνθης, ως μέλος του Ιερού Λόχου του Αλεξάνδρου Υψηλάντη, πολέμησε ηρωικά μαζί με τους άλλους 499 συντρόφους του, και τελικά τραυματισμένος συνελήφθη αιχμάλωτος. Μόνο μετά την επανάσταση σπούδασε αρχιτεκτονική στο Βερολίνο.

Η χρονολογία που έχει η μαρμάρινη πλάκα, δηλαδή 1841, είναι η χρονολογία που άρχισε να χτίζει το ανάκτορο. Να ζητήσετε να σας ανοίξουν το κτίριο για να το δείτε. Θα σας πουν ότι το εσωτερικό του - εν αντιθέσει με το εξωτερικό - είναι σε άθλια κατάσταση, αλλά να επιμείνετε. Το εσωτερικό βέβαια δεν θυμίζει τίποτε από τη Δούκισσα της Πλακεντίας, αφού δεν είχε τελειώσει όταν αυτή πέθανε. Ωστόσο εδώ εμφανίζεται κατά τον θρύλο το φάντασμα της. Το κτίριο όμως έχει συνδεθεί και με μια άλλη εποχή, στην οποία οφείλει και την ανακαίνιση του, ως και την αποπεράτωση του στα τέλη της δεκαετίας του '50. Ο τότε διάδοχος Κων/νος το μετέτρεψε σε ένα μικρό αλλά πολυτελές για την εποχή εκείνη ανάκτορο. Αποτελείται από είκοσι δωμάτια και χώρους υποδοχής και δεξιώσεων. Έχει τρεις ορόφους με τζάκια, τα οποία είναι έργα τέχνης. Η βιβλιοθήκη (το ξύλο) παραμένει, όπως επίσης και η παλιά ηλεκτρική κουζίνα στο χώρο του μαγειρείου. Τα παράθυρα ωραιότατα, γοθτικού τύπου, βρίσκονται με σπασμένα τα τζάμια, ενώ τα πατώματα είναι ξεχαρβαλωμένα και βρώμικα. Όπως ανεβαίνεις τους ορόφους, η θέα προς τον Ύμηττό και τη θάλασσα είναι καταπληκτική! Σε μια καθαρή μέρα φαίνεται η Αίγινα, ενώ τα μπαλκόνια με τις καμάρες θυμίζουν άλλες εποχές. Στον τρίτο όροφο που υπήρχαν οι κρεβατοκάμαρες ξεχωρίζουν τα δύο μεγάλα λουτρά, το ένα από πράσινο και το άλλο από ροζ φυσικό μάρμαρο. Στο μπαλκόνι, με την ωραιότερη θέα ίσως της Αττικής, στην μέση ακριβώς βρίσκεται το παλαιό και ξεχασμένο οικόσημο του

Δούκα της Σπάρτης - τίτλος του νεαρού τότε διαδόχου Κωνσταντίνου.

Εντύπωση προξενεί η εγκατάλειψη και η καταστροφή που επέρχεται ραγδαία στο ωραιότατο αυτό κτίριο. Ένα μνημείο που ίσως θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί χάνεται. Τα υπόγεια, τα άφησα τελευταία. Αποτελούν ένα ιδιαίτερο σημείο για μένα. Ο Κωνσταντίνος τα είχε μετατρέψει σε ένα μεγάλο και ωραιότατο μπαρ(!), το ξύλο του οποίου υπάρχει ακόμη εκεί. Ωστόσο το δικό μου ενδιαφέρον βρίσκεται στην ΒΔ γωνία, που στον τοίχο υπάρχει μια καμάρα σαν κούφωμα πόρτας η οποία είναι χτισμένη. Πίσω από εκεί, βρίσκεται η είσοδος του υπογείου τούνελ που οδηγεί στη σπηλιά της Πεντέλης!

Το χειμώνα, πάλι λόγω ελλείψεως ...πιστώσεων(!), το υπόγειο έχει ένα μέτρο νερό! Σημείο εγκληματικής εγκατάλειψης από τον Ε.Ο.Τ. στον οποίο προσωρινά ανήκει το κτίριο. Θυμίζει την εγκατάλειψη του άλλου πανέμορφου κτιρίου στην Αθήνα της οδού Ακαδημίας 58 Α.

Μην παραξευεντείτε αν ορισμένα δωμάτια του ισόγειου ή του πρώτου ορόφου είναι πρόχειρα βαμμένα πράσινα ή μπλε. Τούτο συμβαίνει γιατί ο Ε.Ο.Τ. ...ενοικιάζει τα δωμάτια του ανακτόρου για διαφημίσεις ή σκηνές από διάφορα "μελό" των καναλόν της τηλεόρασης. Ίδου η κατάντια ενός μνημείου, αν θέλετε, που μπορούσε να γίνει τουλάχιστον μουσείο και βέβαια με εισιτήριο εισόδου - για να κεντρίσω το ενδιαφέρον μερικών αργυρωνήτων κρατικών υπηρεσιών.

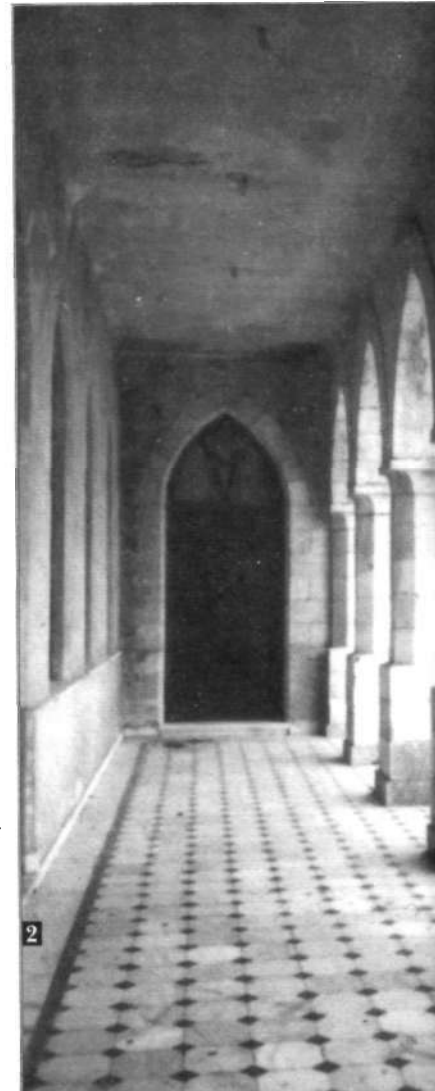
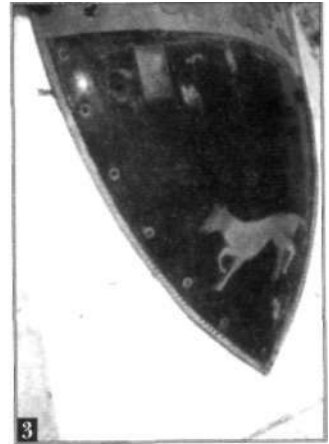
Στο τέλος της επίσκεψης σας, φεύγοντας, σηκώστε τα μάτια σας ψηλά στο μπαλκόνι του 2ου ορόφου. Θα δείτε ίχνη από σφαίρες. Κάποιοι γνωστοί-άγνωστοι, κατά την μεταπολίτευση του 1974, αφού συνήψαν μικρή μάχη με τους φρουρούς χωροφύλακες, προέβησαν σε λεηλασία του Ανακτόρου και το εγύμνωσαν!

Λίγο πριν την καμάρα της εξόδου, υπάρχει η πηγή που κάποτε - την πρόφτασα και εγώ - έρεε πεντακάθαρο νερό του βουνού που δρόσιζε τον στρατόκοπο. Ούτε σταγόνα πια...

ΜΟΝΗ ΠΕΝΤΕΛΗΣ

Βέβαια το μοναστήρι της Πεντέλης και γνωστό είναι και φημισμένο. Θά 'θελα μόνο να πω ότι αξίζει να επισκεφτείτε στο υπόγειο το "κρυφό σχολειό" και μετά την είσοδο στα δεξιά - αφού βεβαίως ζητήσετε επιμόνως να σας ανάψουν το φως σ' όλο το υπόγειο - δείτε τα δυο φωτισμένα ανοίγματα που οδηγούν - βέβαια έχουν σιδηρούν πλέγμα από πάνω - στο υπόγειο τούνελ προς το Γαλάτσι (Ομορφοκκλησιά) και προς την Αθήνα (Αγία Δύναμη), αλλά και προς τη δυτική πλευρά του Λυκαβηττού (Άγιοι Ισίδωροι). Επίσης, στον παλιό ναό

Ανάκτορο Ροδοδάφνης.

1. Η πίσω αυλή και είσοδος

2. Το περίφημο στεγασμένο μπαλκόνι του 3ου ορόφου όπου βρίσκονταν τα υπνοδωμάτια και στο οποίο η θέα φτάνει μέχρι τα νησιά του Αργοσαρονικού.

3. Έξω από το μπαλκόνι του 3ου ορόφου, ακόμη παραμένει η ασπίδα με το οικόσημο του Δούκα της Σπάρτης - τίτλος του Καν/νου όταν ήταν διάδοχος και τελείωσε το κτίριο για να το χρησιμοποιεί.

4. Το πίσω μέρος του κτιρίου όπως φαίνεται από τον εσωτερικό περιβόλο. Η εξωτερική του κατάσταση είναι απείρως καλλίτερη από την εσωτερική, η οποία δείχνει ένα εγκαταλειμμένο κτίριο που σαπίζει ενώ καταστρέφονται τα πολύ όμορφα στοιχεία του.

του μοναστηρίου, αυτόν με την επιγραφή "1572" στο εσωτερικό, δείτε τον Άγιο Τιμόθεο - πρώτον κτήτορα του Μοναστηρίου - να κυνηγά ...την Πανούκλα και την Χολέρα που τόσο αυτές οι δεσποινίδες είχαν ταλαιπωρήσει την Αθήνα κατά το 1600 και 1700. Επίσης προσέξτε τις τοιχογραφίες με τα όντα του κάτω κόσμου.

ΤΑ ΑΛΛΑ ΣΠΪΤΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΚΙΣΣΗΣ

ΠΛΑΚΕΝΤΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΤΆΦΟΣ ΤΗΣ

Η μεν "Plaisance" κατοικείται, οπότε δεν μπορεί να την δει κανείς παρά μόνο εξωτερικά. Την Tourelle όμως, τον πύργο που είναι δίπλα της και βέβαια είναι ερείπιο, μπορεί να την επισκεφτεί κανείς και εσωτερικά. Εδώ, που για μερικούς θεωρείται "στοιχειωμένο" σπίτι, πολλά λέγονται και ακούγονται. Κάτω στους στάβλους που μπορεί κανείς να έχει πρόσβαση από το πίσω μέρος του κτιρίου, ακούγονται μερικές φορές θόρυβοι και υπόκωφοι κρότοι, σαν κάποι-οι να χτυπούν από το χώρο που βρίσκεται από κάτω. Είναι ένας περίεργος θόρυβος στον οποίο υπάρχει συχνή "λογική" επανάληψη.

Τον τάφο της Δουκίσσης μπορεί κανείς να εντοπίσει εάν από

την πρώτη πλατεία της παλαιάς Πεντέλης στρίψει αμέσως δεξιά, βλέποντας επάνω δεξιά τον τρούλο του αστεροσκοπείου. Στο δρόμο περίπου εκατό μέτρα μετά την στροφή, θα τον δει στα δεξιά του.

Η ΓΝΩΣΤΗ ΣΠΗΛΙΑ ΤΗΣ ΠΕΝΤΈΛΗΣ

Θα τη βρούμε αν ανέβουμε με το αυτοκίνητο από την Νέα Πεντέλη, στο δρόμο που ακολουθούν τα λεωφορεία, και συνεχίσουμε από εκεί προς το Βουνό. Θα αγνοήσουμε το δρόμο που πάει προς Κηφισιά και θα πάρουμε αυτόν που πηγαίνει δεξιά, μέχρι που ο δρόμος χωρίζεται στα δυο. Τότε θα κατευθυνθούμε προς τα δεξιά. Αφού περάσουμε ένα ημικατεστραμμένο κιόσκι στα δεξιά μας, θα βγούμε σε λίγο στο χωματόδρομο - πάλι δεξιά μας - και ακολουθώντας τον θα μας βγάλει στην σπηλιά.

Οι δυο στοές δεξιά και αριστερά της σπηλιάς είναι απομεινάρια από τα έργα του τέλους του '70, ενώ μία τρίτη στα δεξιά είναι κλειστή, καθώς επίσης και το τιμεντένιο δωμάτιο-οχυρό, στ' αριστερά πριν μπούμε στην σπηλιά. Τα εκκλησάκια είναι πλέον μισοκατεστραμμένα και κανείς δεν ενδιαφέρεται γι' αυτά.

Για την σπηλιά έχουμε πει ήδη τόσα πολλά! Παρατηρείστε όμως το πλήθος των πήλινων κομματιών μόλις μπούμε μέσα στ' αριστερά μας, είκοσι μέτρα μετά

την είσοδο, το αίσχος του τσιμέντου στα δεξιά και προς το βάθος - μετά την μέση του σπηλαιίου - εξερευνήστε σε ένα πιο ψηλό επίπεδο στα αριστερά το βάθος και τις τρύπες. Ακόμη έχει ενδιαφέρον η σπηλιά. Κρύβει μυστικά που πολλοί από μας έχουν προσπαθήσει να βρουν χωρίς απόλυτη επιτυχία. Κατά καιρούς, περιέργα φώτα στο εσωτερικό, αλλόκοτοι "άνθρωποι", κρότοι και μαγικές ιεροτελεστιές, έχουν παρατηρηθεί στην περίφημη σπηλιά. Ακόμη και για το φιλμ «Stargate», λέγεται ότι το σενάριο του το εμπνεύστηκαν από την σπηλιά της Πεντέλης!

Όλα βέβαια είχαν σαν αποκορύφωμα τα έργα που άρχισαν το 1977. Κατά την περίοδο των χρόνων εκείνων απαγορεύτηκε κάθε άνοδος προς την σπηλιά, η ίδια η δε σπηλιά υπέστη τα πάνδεινα (ακόμη και το επίπεδό της "κατέβηκε" πολύ από την αρχική του θέση). Εκτός όμως από τα οποιαδήποτε μυστικά κρύβει η σπηλιά και το εσωτερικό της, το μυστικό της συνεχίζεται και έξω από αυτήν, όχι μόνο στην εγγύς περιοχή αλλά και στην ευρύτερη. Η περίφημη τοποθεσία του ανήφορου της αντιβαρύτητας που λειτουργεί ως ...κατήφορος και τα φαινόμενά της, είναι απ' αυτά που συνδέονται τόσο με την σπηλιά όσο και με την βάση της Ν. Μάκρης και την μεγάλη θαλάσσια περιοχή έμπροσθεν της.

Ανώτερα στελέχη της C.I.A. έχουν μιλήσει για το σπανιότατο

1. Σ. ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΙΕΡΟΛΟΧΙΤΗΣ
1841

Ο πιο γνωστός και φτασμένος αρχιτέκτων του περασμένου αιώνας κρατούσε μόνο ένα τίτλο: αυτό τον Ιερολοχίτου, της μάχης στο Δραγατσάνι!

2. Τα υπόγεια του Κάστρου. Ο Κων/νος τα είχε διασκευάσει σε Bar. Φαίνεται ακόμη το έπιπλο παρ' όλο που τον χειμώνα γεμίζει ο χώρος με νερά.

3. Η είσοδος του σπηλαιίου του Προφήτη Ηλία.

φαινόμενο που ονομάζουν "Μαγνητικό μάτι" και που το τοποθετούν στο διάυλο μεταξύ Ευβοίας και Αττικής, ακριβώς στο σημείο εκείνο. Πρόκειται για ένα γιγαντιαίο μαγνητικό τούνελ, που αρχή του έχει το Μαγνητικό Μάτι και καταλήγει σε ένα άλλο σημείο της επιφανείας της Γης, στο αντίθετο της ακριβώς. Η ενέργεια εντός του τούνελ είναι τεράστια. Αν λοιπόν κάποιος έχει κατορθώσει την ενέργεια αυτή να την μεταθέτει, τότε ίσως πρόκειται όχι μόνο για ένα ισχυρότατο και ανίκητο όπλο, αλλά και μέσον επικοινωνίας που μπορεί ν' αρχίζει από απλά μηνύματα μέχρι μεταφορές του τύπου «Stargate».

Ίσως όλα να ξεκίνησαν από την παρατήρηση των θαλασσιών υδάτων του Ευρίπου και τις επισκέψεις κατά την διάρκεια των αιώνων από τους ...περιηγητές της Πεντέλης, αυτούς τους συνειδητούς πράκτορες των ξένων δυνάμεων. Μιλώ βέβαια για τους Dilletanti. Αν λοιπόν έστω κάτι πραγματικό ισχύει για το Μαγνητικό Μάτι, τότε οι εμφανίσεις εξωγήινων παρουσιών στην Πεντέλη είναι πάρα πάνω από λογικές. Η "ενέργεια" αυτού του τούνελ μπορεί να είναι "ασύλληπτη" για τον συμβατικό τρόπο που ξέρουμε να την μετράμε.

Ίσως τα διαστημικά μας προγράμματα να άλλαζαν τελείως. Η μεγάλη ανάμιξη και το ενδιαφέρον των ξένων για τη περιοχή, με κάνει να προσανατολίζομαι προς την άποψη ότι όλα τα έργα που έχουν γίνει μέχρι τώρα (και που εξακολουθούν να γίνονται αφανώς...) αφορούν την προσπάθεια "μεταφοράς" του πλεονεκτήματος ή αν θέλετε της οποιασδήποτε ενέργειας μακράν του εδάφους μας! Δηλαδή τα έργα δεν είναι τίποτε άλλο παρά υψηλής τεχνολογίας ηλεκτρονικά μηχανήματα που βρίσκονται και εργάζονται στην περιοχή της Πεντέλης (π.χ. Σπηλιά) - η οποία αγκαλιάζει και την Ν. Μάκρη (περιοχή βάσεως) αλλά και την ευρύτερη θαλάσσια περιοχή - και διαδραματίζουν το ρόλο ενός είδους πολύ εξελιγμένου "αναμεταδότη", ο οποίος μεταφέρει την ενέργεια σε άλλη χώρα.

Γι' αυτό όποτε υπάρχει κάποια σοβαρή κρίση στο ημισφαίριο μας τότε οι προαναφερόμενες περιοχές, γι' αυτούς που ξέρουν πώς να παρατηρούν, μοιάζουν με εργαζόμενα ...μελίτσια. Η δε βάση της Ν. Μάκρης, κέντρο καθαρά "τηλεπικοινωνιών", ίσως ήταν ο τόπος της συλλογής της ενέργειας αυτής πριν από την τελική "διαμόρφωση" και "αποστολή", εργασίες που γίνονται από την περιοχή της Πεντέλης. Πιθανώς σήμερα η κυρίως εργασία να λαμβάνει χώρα ακόμα στην Πεντέλη.

Αν τα ανωτέρω αληθεύουν, καταλαβαίνετε την ταραχή, τον πανικό και την έκπληξη των "υπευθύνων" των περιοχών αυτών, όταν πριν από λίγο καιρό και στο μέσον της νύκτας εμφανίστηκαν ...εκατό εκδρομείς (Τρίτο Μάτι, εκδρομή της 12ης και 13ης Σεπτεμβρίου 1998), οι οποίοι όχι μόνον επισκέφτηκαν την περιοχή, αλλά και διανυκτέρευσαν κοιμώμενοι στην ύπαιθρο!

ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΥΜΗΤΤΟ

Εκτός από τις μονές, τις υπόγειες στοές, και τα συγκεκριμένα φαινόμενα που ανέφερα στο πρώτο μέρος του βιβλίου, υπάρχουν και άλλα τόσα φαινόμενα, και περισσότερες τοποθεσίες που εμπλέκονται σε τέτοιου είδους φαινόμενα. Θα αναφέρω μόνον μερικά για τα οποία έχω προσωπική γνώση και έχω επισκεφτεί ο ίδιος.

Κατ' αρχήν δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι από τη "γνωστή πλευρά του Υμηττού", δηλαδή της Μονής Καισαριανής, με την δύση του ηλίου "κλείνει" η άνοδος, με αποκλεισμό του δρόμου. Θα μας πουν ότι αυτό γίνεται λόγω της απειλής πυρκαϊάς, ότι προφυλάσσουν το βουνό κ.λ.π. Μην τους πιστέψετε! Οι εμπρηστές δεν ακολουθούν ποτέ τους φανερούς δρόμους. Έχουν χιλιάδες μονοπάτια που φυσικά δεν είναι δυνατό να ελεγχθούν. Αλλά και παλαιότερα, θυμάμαι ότι υπήρχε η φήμη ότι δεν επιτρεπόταν η διαμονή στο βουνό μετά τη δύση του ηλίου.

Δεν μας σταμάτησε όμως ποτέ κανείς, παρ' όλο που η άνοδος περιπολικών αυτοκινήτων ήταν πάντα πολύ συχνή από παλιά. Υπήρχε πάντοτε μια τάση να αποθαρρύνουν τον κόσμο να ανεβαίνει πάνω στο βουνό, τουλάχιστον την νύχτα. Πολλές νύχτες τότε, και εγώ αλλά και άλλοι φίλοι συνομήλικοι, τις περάσαμε επάνω. Το περίεργο είναι ότι όσες φορές κοιμόμασταν στην αριστερή πλευρά του Υμηττού (αριστερά της Μ. Καισαριανής) και σε ένα ύψος ψηλότερα της Μ. Αστερίου, γύρω στις 1.30 το πρωί ακούγαμε βόμβους μηχανημάτων να λειτουργούν, βόμβο δονήσεων σαν να δούλευαν κάποιοι υπογείως, πράγμα που εκείνη την εποχή ήταν τελείως απίθανο.

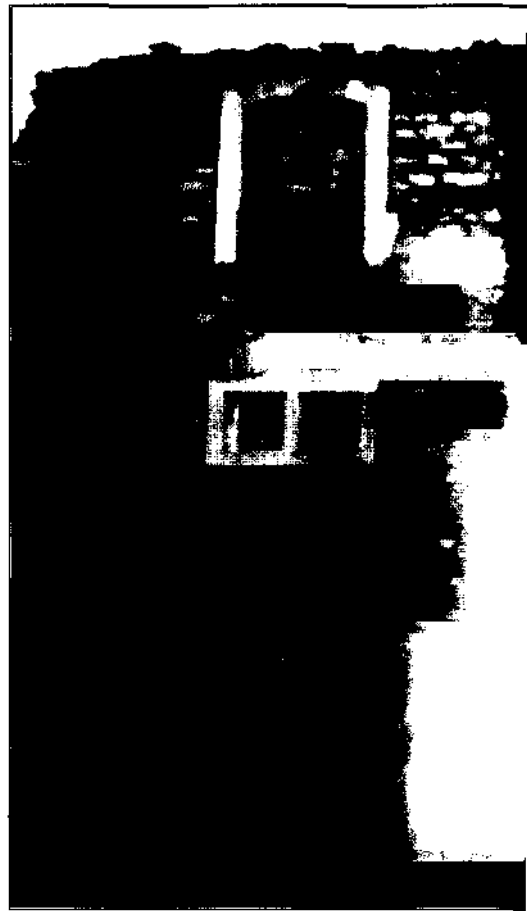
Δεν ξέρω γιατί, αλλά είχαμε συνδέσει αυτόν το θόρυβο με τις εγκαταστάσεις του Δημόκριτου, που όμως ήταν πολύ κάτω, δίπλα στο Νεκροταφείο της Αγ. Παρασκευής. Επίσης, την εποχή εκείνη (αρχές του 1960) υπήρχε η φήμη ότι είχαν εξαφανιστεί άνθρωποι σε έναν τόπο του βουνού που έμοιαζε με αρχαίο αλώνι, λίγο πιο κάτω από τα ραντάρ και κοντά σε μία σπηλιά αρκετά βαθιά. Επίσης περίεργο είναι, ότι ποτέ όλα αυτά τα χρόνια δεν συνάντησα βοσκό ή ζώα (πρόβατα ή γίδια) σε κανένα μέρος του βουνού.

Από το μέρος του Παπάγου, ανεβαίνοντας στον δρόμο που σήμερα οδηγεί στο νεκροταφείο που βρίσκεται αρκετά ψηλά, υπήρχε μέχρι και στις αρχές της δεκαετίας του '70 ένα πεδίο βολής του στρατού. Σ' αυτό, που αρκετές φορές είχα κάνει και εγώ βολές με Μ1, υπήρχε το εξής περίεργο φαινόμενο: Όταν γινόταν ομαδική βολή από τους στρατιώτες παραπονιόνταν ότι δεν έβλεπαν τους στόχους. Στην αρχή νόμιζα ότι το έλεγαν για να δικαιολογήσουν την ενδεχόμενη αποτυχία τους, αλλά αργότερα το αντιλήφθηκα και εγώ ο ίδιος. Είχα την εντύπωση ότι οι στόχοι στα 400 μέτρα είχαν "χαμηλώσει" και χωθεί στο έδαφος,

τόσο ώστε να μην τους βλέπει κανείς.

Μια άλλη φορά για να δω τι γίνεται, ολίγον προ της βολής, πήγα και κατέβηκα στο ειδικά φτιαγμένο χαντάκι από τσιμέντο, προ των στόχων, βάθους δυο μέτρων. Κατόπιν, από τους εικοσιπέντε στρατιώτες που πυροβολούσαν εκ περιτροπής, κανένας, όχι μόνο δεν βρήκε "στόχο" αλλά ούτε καν ο χάρτινος στόχος εβλήθη. Λίγο έλειψε να την πάθω, γιατί μην ακούγοντας πλέον πυροβολισμούς άρχιζα να ανεβαίνω τα σκαλοπάτια του χαντακιού όταν είδα χόματα και πέτρες να φεύγουν από την θέση τους με το χαρακτηριστικό "σφύριγμα" των σφαιρών χωρίς να ακούω πυροβολισμούς. Καθώς είχα αυτή τη δυσάρεστη

εμπειρία, είχα την ισχυρή εντύπωση ότι κάποιои με παρακολουθούσαν, χωρίς όμως να μπορώ να το αποδείξω.

ΣΠΗΛΛΑΙΟ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ

Στο τέρμα της Τερψιθέας, εκεί που αρχίζει κανείς να ανεβαίνει στον Υμηττό στο τέλος της οδού Γεννηματά, υπάρχει μονοπάτι που ανεβαίνει παράλληλα με το υδραγωγείο στα αριστερά. Μετά ακριβώς από το τέλος του υδραγωγείου, λοξεύουμε προς τα δεξιά και περίπου σε εκατό μέτρα υπάρχει η σπηλιά (η κάτω σπηλιά, γιατί υπάρχει και άλλη πίσω ακριβώς από το Εκκλησιάκι!). Είναι επικίνδυνη και η πρόσβαση της προς τα κάτω γίνεται μόνο με τη βοήθεια σχοινόσκαλας, γιατί έχει βάθος γύρω στα σαράντα μέτρα αρνητικής κλίσης. Στο βάθος όμως, η ανταμοιβή είναι μεγάλη. Πρόκειται για ένα από τα ωραιότερα σπήλαια της Αττικής. Λόγω του ότι η πρόσβαση είναι δύσκολη, έχει παραμείνει ανέπαφο,

οι σταλακτίτες του είναι υπέροχοι και ξεκινούν από την οροφή σχεδόν, από την ώρα που αρχίζεις να κατεβαίνεις και φτάνοντας μέχρι χαμηλά. Όπως το φως το φακού πέφτει παντού, γαλάζια, χρυσά, άσπρα και ασημένια χρώματα γεμίζουν το χώρο κάνοντας το περιβάλλον παραμυθένιο. Υπάρχουν χαμηλές προσβάσεις προς τα ενδότερα και μία απ' αυτές που η διεύθυνσή της πηγαίνει προς την θάλασσα είναι αμυδρά φωτισμένη(!) ποιος ξέρει από που. Πρέπει να προ-

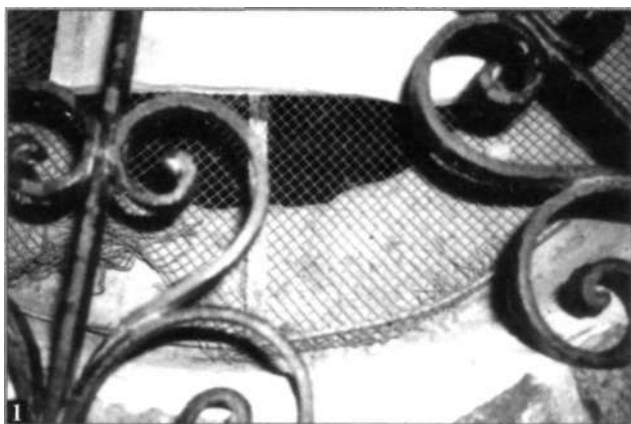
1, 2. Εμπρόσθια και όπισθεν όψεις της "Tourelle".

χωρεί και προς τα επάνω αλλά πολύ δύσκολα. Τις φωτογραφίες που θα βγάλετε θα τις συζητάτε για καιρό.

ΣΠΗΛΑΙΟ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΝΟ 2

Ανεβαίνοντας, ακολουθώντας το μονοπάτι που πηγαίνει προς τον προφήτη Ηλία, η θέα γίνεται όλο και ωραιότερη. Η καμπάνα του ξωκλησιού έχει τοποθετηθεί από τον γράφοντα και είναι μισή οβίδα πυροβολικού. Ο ήχος της γλυκύτατος, νικά πολλές άλλες πραγματικές καμπάνες. Η σπηλιά που βρίσκεται πίσω και δεξιά του προφήτη Ηλία είναι σκεπασμένη με βράχους και για να κατέβει κανείς πρέπει να μετακινηθούν.

Η ιστορία λέει πως απ' αυτήν την σπηλιά, τον περασμένο αιώνα λίγο πριν από την επανάσταση, έκαναν την εμφάνισή τους υποχθόνια όντα! Είχαν την μαύρη μορφή που έχουν οι καλικάτζαροι και στην πρώτη αυτή εμφάνιση τους άρπαξαν ένα πρόβατο και το πήραν μαζί τους στην επιστροφή. Εμφανίστηκαν και

1. Κάτω από αυτά τα σιδηρά πλέγματα ξεκινούν οι υπόγειες στοές που φτάνουν μέχρι την Αθήνα αλλά και αλλού. (Γαλάτσι, Ριζάρειος, Αγ. Δύναμις, Λυκαβηττός κ.α.).

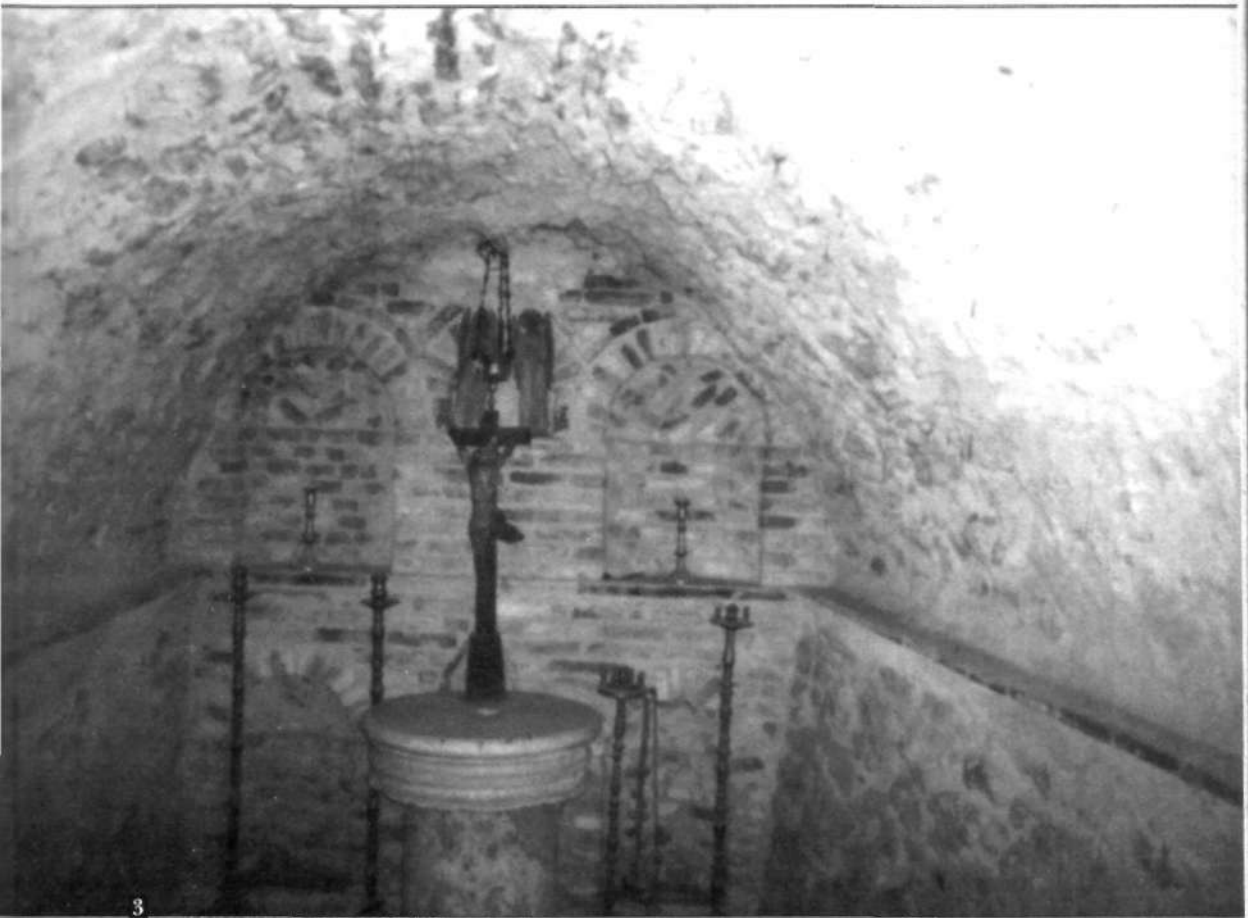
2. Ο τάφος της Δουκίσσης Πλακεντίας.

3. Λίγο πριν τις κλειστές πύλες προς τα κάτω, πίσω από το Κρυφό Σχολειό της Μονής Πεντέλης.

άλλες φορές, τρομοκρατώντας τους εκεί χωρικούς της κοιλάδας και πάντοτε έφευγαν αρπάζοντας ζώα ή πουλερικά.

Κάποτε ο παπάς και οι χωρικοί πήγαν εκεί και τους εξόρκισαν με την σχετική ιεροτελεστία. Από τότε δεν ξαναφάνηκαν. Η ιστορία δεν ξέρουμε αν είναι αληθινή. Πάντως όταν κατεβήκαμε στην σπηλιά (πάλι εδώ χρειάζεται η βοήθεια ενός σκοινιού ή μίας σκάλας), βρήκαμε πράγματι ένα μεγάλο μεταλλικό σταυρό και αρκετά σημάδια εξορκισμών, λίγο πριν αρχίσει να προχωρά κανείς σ' ένα μικρό τούνελ! Το τούνελ οδηγεί προς τα ΝΔ και υπάρχουν κατάλοιπα αρχαίου βωμού με μια ή δυο πεσμένες κολώνες. Λίγο πιο κάτω, το τούνελ γίνεται απότομο, κατηφορικό και επικίνδυνο. Πιθανά οδηγεί στην κάτω σπηλιά που αναφέραμε προηγούμενα. Παιδιά της ομάδας που κατέβηκαν πάλι πρόσφατα, ανέφεραν ότι εκεί που η στοιά γίνεται κατηφορική, την έχουν κλείσει εμποδίζοντας την παρακάτω κατάβαση.

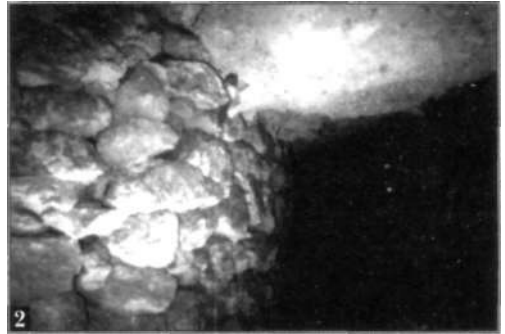

ΣΠΗΛΑΙΟ ΑΡΧΕΔΗΜΟΥ

Αυτό βρίσκεται επάνω από το Πανόραμα της Βούλας και φτάνει κανείς εκεί αφού πάρει το δρόμο που περνά από το πιο ψηλό και ωραίο νεκροταφείο της Αττικής. Το αφήνει κανείς πίσω του και προχωρεί στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο περίπου 600-700 μέτρα, μέχρι που στα δεξιά του αρχίζει ένα παρακλάδι που στην αρχή του έχει δυο κολώνες σαν άνοιγμα πόρτας και πρέπει να περάσεις από εκεί. Ακολουθεί κανείς αυτόν το δρόμο για περίπου 1 χιλιόμε-

1. Ο εσωτερικός περίβολος του σπιτιού στον Αγ. Κωνσταντίνο και το άνοιγμα προς τα κάτω!

2. Εσωτερικός πλαϊνός τοίχος σε βάθος περίπου 30 μέτρων.

τρο και η σπηλιά βρίσκεται στα δεξιά, πολύ κοντά στο δρόμο.

Την σπηλιά την βρήκε ο Αρχέδημος τον 4ο αιώνα π.Χ., την διαμόρφωσε σε λατρευτικό τόπο και σ' αυτόν οφείλεται το σκάλισμα του εαυτού του στο δεύτερο θάλαμο αλλά και του ακέφαλου αγάλματος που θυμίζει αιγυπτιακή τεχνοτροπία και είναι άγνωστο που ανήκει. Ο Αρχέδημος όμως - δηλαδή το σκάλισμα που τον απεικονίζει - είναι παράξενος. Ενώ ο κορμός και τα πόδια του είναι στραμμένα προς το εσωτερικό της σπηλιάς, το κεφάλι του κοιτάζει προς την έξοδο. Σαν να πρόκειται να ακολουθήσει κάποια οδό προς τα κάτω, και να ...διστάζει! Πράγματι, την πρώτη φορά που κατέβηκα στο σπήλαιο, στο θάλαμο που υπάρχει ο Αρχέδημος - απέναντι του - υπήρχε τούνελ που κατέβαινε αρκετά και κάπου υπήρχε και ένας πανέμορφος καταρράκτης! Έβγαινε σε ένα άλλο σημείο που θα αναφέρω πιο κάτω.

Το σπήλαιο, που άλλοτε έπρεπε να ήταν πολύ όμορφο, τώρα έχει υποστεί τα πάνδεινα από τους "βαρβάρους". Σταλακτίτες δεν υπάρχουν, όλοι είναι κομμένοι, εκτός από έναν που είναι πολύ μεγάλος για να ...τον κόψουν. Ό,τι άλλο θαυμάσιο είχε και μπορούσε να μεταφερθεί και να ανασκαφτεί, μεταφέρθηκε - άγνωστο που - από την Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή. Αυτοί βέβαια είχαν τις πληροφορίες τους, αφού ξέρουμε με βεβαιότητα ότι και αυτό το σπήλαιο ήταν ανάμεσα στα ενδιαφέροντα των ...Dilletanti!

ΣΠΗΛΑΙΩΔΕΣ ΒΑΡΑΘΡΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΣΠΗΛΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΧΕΔΗΜΟΥ

Επιστρέφοντας από τον ίδιο δρόμο, όταν φτάσουμε περίπου στις "Κολώνες" που περάσαμε πηγαίνοντας, αν κάνουμε αριστερά λοξά προς τον δρόμο, θα αντικρίσουμε ξαφνικά εμπρός μας ένα σπηλαιώδες βάραθρο που για να κατέβει κανείς είναι αρκετά δύσκολο. Το βάθος του βάραθρου είναι κατάφυτο, σε τέλεια δηλαδή αντίθεση με το βουνό που είναι "φαλακρό". Το χειμώνα, στο δεξί τείχος του σπηλαιοβάραθρου υπάρχει ένας μικρός καταρράκτης, ένα πραγματικό θαύμα της φύσης. Στο βάθος κάτω, έβγαινε μια από τις διακλαδώσεις που άρχιζαν από το σπήλαιο του Αρχεδημου.

Η περιοχή, αν και ωραιότατη, είναι "βαρειά" και γεμάτη από αρνητική ενέργεια. Αξίζει όμως κανείς να την επισκεφτεί. Στην γύρω περιοχή υπάρχουν σημεία του εδάφους σαν να έχουν πάθει καθίζηση, δίνοντας την εντύπωση ότι ίσως είναι γεμάτη από σπήλαια. Αν από εκεί που είμαστε τώρα υψώσουμε τα μάτια προς το βουνό με διεύθυνση βορεινή, θα δούμε στην κορυφή μια περιοχή

που θυμίζει "ζώνη πυρασφάλειας". Δεν είναι παρά το μέρος που προσέκρουσε προ ετών ένα στρατιωτικό αεροπλάνο μιας αφρικανικής χώρας που μετέφερε φάρμακα. Η περιοχή εξακολουθεί να είναι γεμάτη από πάσης φύσεως μπουκαλάκια, κουτάκια κ.λ.π! Ακόμη, θα βρείτε και κομμάτια του αεροπλάνου!

ΧΑΟΣ

Πηγαίνοντας από Λαύριο προς Αγ. Κωνσταντίνο, στο δρόμο του μερικώς εγκαταλελειμμένου στρατοπέδου, λίγο πριν μπείτε στο χωριό θα συναντήσετε μια περιοχή που λέγεται Χάος. Είναι ένα τεράστιο - σχεδόν κυκλικό - τμήμα του εδάφους, που φαίνεται σαν να έχει υποστεί καθολική καθίζηση. Το πιο πιθανό

Το εξωτερικό του σπιτιού στον Άγιο Κωνσταντίνο. Τα μεγάλα παράθυρα, το τόξο των παραθύρων, ο κόκκινος τοίχος, θυμίζουν κάθε άλλο παρά Ελληνική προέλευση.

είναι να έχει γίνει από κάποιον μετεωρίτη. Το βάθος του είναι μεγάλο, υπάρχει όμως ένα μονοπάτι απ' όπου μπορεί κανείς να κατέβει και να ...ανακαλύψει μια σπηλιά στα ανατολικά. Όπως επίσης άλλη μια στη δυτική άκρη, λίγο πιο κάτω από την επιφάνεια του εδάφους.

Στην μικρή σπηλιά στα ανατολικά, βρέθηκαν καπάκια από βαρέλια λιπαντικών του Αμερικανικού Στρατού και κουτιά από C.C. (κόκα κόλα) που δεν έχουν εμφανιστεί ποτέ στην Ελλάδα. Κάποιοι από αυτούς ξόδεψαν αρκετό χρόνο εκεί κάτω. Από το σημείο που υπάρχει το μονοπάτι - που είναι τελικά πιο εύκολο από ό,τι δείχνει - και που υπάρχουν αρκετά παλαιά ονόματα σκαλισμένα, αν κοιτάξει κανείς προς το βάθος του "κρατήρα", η όλη εικόνα θυμίζει το Hollywood, το γνωστό μέρος συναυλιών της Ν. Υόρκης.

το ΠΕΡΙΕΡΓΟ "ΣΠΙΤΙ"

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ

Ένα από τα ωραιότερα του είδους που έχω δει. Όταν μπαίνει κανείς στον Άγιο Κωνσταντίνο αφού έχει αφήσει πίσω του το Χάος, παίρνει τον αριστερό δρόμο προς τα κάτω μέχρι το ύψος περίπου που βρίσκεται το βενζινάδικο. Ο δρόμος οδηγεί σε ένα ερείπιο κόκκινου σπιτιού, πολύ περιέργου από πλευράς κατασκευής. Μοιάζει ξένο, δυτικού τύπου και η διαρρύθμιση του κάθε άλλο παρά σπίτι θυμίζει. Το βλέπει ξαφνικά ο επισκέπτης στα δεξιά του, η έκπληξη του όμως είναι μεγάλη, όταν φτάσει στο άνοιγμα που άλλοτε υπήρχε η πόρτα, καθώς απέναντι του βλέπει το άνοιγμα μιας στοάς που οδηγεί υπογείως προς τα κάτω.

Το άνοιγμα αυτό της υπογείου στοάς, άλλοτε φυλασσόταν από ισχυρή πύλη, όπως δείχνουν τα παλιά μεταλλικά και οξειδωμένα στηρίγματα της πόρτας. Λίγο πριν κατέβουμε, γυρνάμε την πλάτη μας και κοιτάζουμε το άνοιγμα-πόρτα απ' όπου μπήκαμε. Προσπαθούμε να φανταστούμε πώς ήταν το "σπίτι" κάποτε. Το όλο οίκημα έχει στα πλαϊνά του - αριστερά και δεξιά - τέσσερα μεγάλα παράθυρα που θυμίζουν δυτική εκκλησία. Αμέσως μετά την πόρτα, υπάρχουν δυο μικρά δωμάτια - ένα δεξιά και ένα αριστερά - ενώ το χολ οδηγεί σε ένα μεγάλο χώρο σαν αίθουσα εκκλησίας. Στο βάθος δίπλα από το άνοιγμα που ετοιμαζόμαστε να κατέβουμε υπάρχουν ένα αριστερά και ένα δεξιά, δύο "κουφώματα" ρηχά στον τοίχο, σαν θήκη για ράφια. Επάνω από το άνοιγμα-πόρτα (σημειωτέον ότι η οροφή του όλου οικοδομήματος δεν υπάρχει) βρίσκεται ο τοίχος που στηρίζεται η οροφή και που θά 'πρεπε να έχει το σχήμα "Λ". Στο μέσον του τοίχου αυτού, υπάρχει μια ολοστρόγγυλη τρυπα-φεγγίτης ο οποίος και πάλι θυμίζει τον φεγγίτη

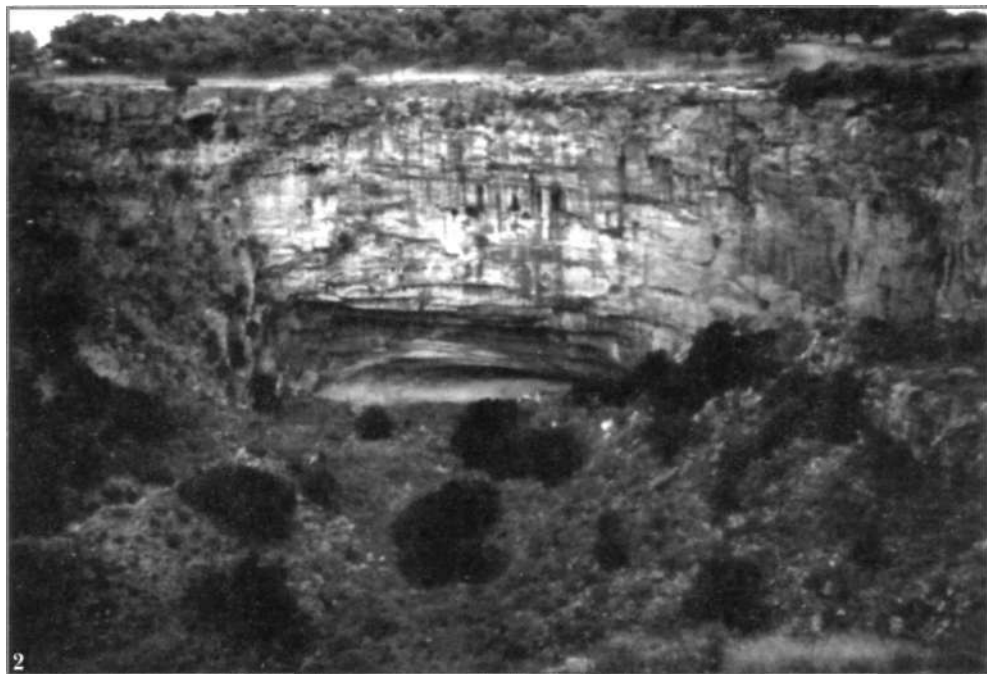
που έχουν οι παλιές γοθθικές εκκλησίες.

Αρχίζουμε τώρα να κατεβαίνουμε από το άνοιγμα της υπόγειας στοάς. Το μέρος είναι στενό. Ο δρόμος είναι ευθύς και σε λίγο αρχίζουν σκαλοπάτια γιατί το έδαφος γίνεται πλέον κατηφορικό. Όλα δείχνουν πολύ παλαιά: Ο αέρας και γενικά η ατμόσφαιρα είναι ευχάριστη και η ενέργεια ουδέτερη. Λίγο πριν πάρου-

1, 2. Γενική άποψη και στο βάθος το... Hollywood Bowl. Αμερικάνικα ευρήματα στο βάθος του Χάους.

3. Η υπέροχη φύση του περιβάλλοντος έρχεται σε αντίθεση με την βαρειά και αρνητικής ενέργειας ατμόσφαιρα του βαράθρου.

με το μονοπάτι που στρίβει αριστερά, κοιτάζω πίσω μου. Η έξοδος φαντάζει πολύ μακριά, σαν τρυπούλα, και λίγο πιο έξω φαίνεται μόνον ο φεγγίτης, που νομίζεις ότι το φως έρχεται μέσα απ' αυτόν, κατ' ευθείαν κάτω στο μέρος που βρισκόμαστε. Στρίβουμε αριστερά και η μικρή τρυπούλα με το φως χάνεται. Είμαστε στο απόλυτο σκοτάδι πλέον. Παρατηρώ τους πλαϊνούς τοίχους που είναι όμορφοι και στέρεοι. Πότε-πότε στην οροφή τεράστιες συμπαγείς πέτρες φαίνονται να στέκονται καλά και στέρεα, άραγε πόσους χρόνους, αιώνες ή...

...Η μικρή Μονή του τάγματος του Ιησού, που βρισκόταν σ' αυτή την ελληνική ερημιά, δίπλα στο άγριο πέλαγος που φαινόταν στον ορίζοντα, δεν ήταν σαν τις αδελφές μεγάλες Μονές στην Ισπανία.

Ήταν στη κατασκευή αλλά και στο σκοπό πολύ ιδιότυπη. Κάποτε, πριν από πολλά χρόνια, θα πρέπει να ήταν ναός των παλαιών Ελλήνων, γιατί όταν προσπαθούσαν να "οργώσουν" τον μικρό λαχανόκηπο με τους κασμάδες, όλο και κάτι εύρισκαν που θύμιζε εκείνο τον παλιό καιρό. Μικροί αμφορείς και κάπου-κάπου κανένα νόμισμα έρχονταν στο φως και οι μοναχοί στην μεγάλη αίθουσα της μονής είχαν φτιάξει ένα ράφι και τα έβαζαν όλα αυτά με προσοχή και αρκετό σεβασμό!

Ένας τοίχος που απείχε πολύ ώστε να μπορεί να ονομάζεται "οχυρός", περιέκλειε τα κελιά των μοναχών, τους δύο λαχανόκηπους, την μικρή αποθήκη με τα

εργαλεία του κήπου και τέλος το "μεγάλο σπίτι" - όπως έλεγαν την Μονή και το μικρό εκκλησάκι στο πίσω μέρος.

Το "μεγάλο σπίτι" ήταν ένα οικοδόμημα με μια βαρειά ξύλινη πόρτα, που άνοιγε σε ένα χολ με δυο δωμάτια-κελιά εκατέρωθεν. Ανήκαν στους πρώτους τη τάξει Μονάχους. Κατόπιν υπήρχε ένα μεγάλο δωμάτιο που ήταν η τραπεζαρία αλλά και ο κοιτώνας όλων, γιατί για ασφάλεια το βράδυ όλοι έμπαιναν στην θαλπωρή που παρείχε η βαρειά ξύλινη πόρτα. Το ασθενές βέβαια σημείο του "Μεγάλου Σπιτιού" ήταν τα μεγάλα παράθυρα της αίθουσας, δεξιά και αριστερά, αλλά κι αυτά έκλειναν με ισχυρά ξύλινα παραθυρόφυλλα που αμπάρωναν από μέσα κάθε νύκτα ή όποτε χρειαζόταν. Την πραγματική όμως ασφάλεια την παρείχε το άγαλμα της Θεοτόκου, σε μια εσοχή του τοίχου, αριστερά, στο βάθος της μεγάλης αίθουσας επάνω στο βράχο - γιατί ο πίσω τοίχος του οικοδομήματος ήταν ο πελώριος βράχος, ολόκληρος λόφος στο πίσω μέρος της Μονής. Στα δεξιά συμπλήρωνε την ασφάλεια και την πνευματική δύναμη των μοναχών το άγαλμα του Ιησού που ήταν κι αυτό σε μια όμοια εσοχή μέσα στον τοίχο. Στην μέση, μεταξύ των δυο εσοχών, υπήρχε ένα βαρύ κάλυμμα που εικονίζε τον άγιο ιδρυτή του τάγματος, Ιγνάτιο Λογιόλα, να διδάσκει.

Αλήθεια, είχαν περάσει κιόλας τριάντα χρόνια από το θάνατο του Αγίου Ιγνατίου στα 1556 και ήδη το έτος Κυρίου 1586 έφτανε στο τέλος του. Για μοναδικό τους εφόδιο, οι Μοναχοί, είχαν τις "Ασκήσεις" που είχε γράψει ο ίδιος ο Άγιος, για την εκπαίδευση και την δυνάμωση των Μοναχών, με τον κάθε τρόπο εξέτασης της συνείδησης, διαλογισμού, θεωρίας, προσευχής προφορικής και νοερής, καθώς και άλλες πνευματικές δραστηριότητες. Ήταν με λίγα λόγια αυτές οι "ασκήσεις" ο δρόμος που οδηγούσε στην ατραπό για την αναδιοργάνωση της ζωής και την σωτηρία της ψυχής.

Έτσι λοιπόν κάθε βράδυ μετά το φαγητό, προετοιμάζονταν προσευχόμενοι και ασκούμενοι για ν' αντέξουν στην μεγάλη δοκιμασία που έπρεπε να υποστούν ώστε να μηθούν και να γίνουν άξιοι θεράποντες του Τάγματος του Ιησού.

Αυτό το βράδυ λοιπόν, είναι η νύκτα της μεγάλης δοκιμασίας προς την εκπλήρωση του σκοπού που ήταν διπλός: Να γίνουν ικανοί και ολοκληρωμένοι ιερείς ώστε να μπορούν να διδάσκουν και να σώζουν ψυχές και να υπερασπίζονται τους ανθρωδπους από κάθε επιβολή των δυνάμεων του σκότους και του κάκου.

Θα ζύγωνε περίπου δώδεκα την νύκτα, όταν η παρουσία του ηγουμένου τους έκανε να διακόψουν την μελέτη τους. Ο ηγούμενος τους σήκωσε και τους είπε να ετοιμαστούν. Κρατώντας ένα φανάρι με το ένα χέρι και με το άλλο ακουμπώντας τον μεγάλο σταυρό που είχε στο στήθος του - όπως έκανε πάντοτε όταν ήθελε να αντλήσει δύναμη περισσή - πλησίασε το βαρύ κάλυμμα που εικονίζε τον άγιο Ιγνάτιο και με μια κίνηση το παραμέρισε. Πίσω του φάνηκε μια χοντρή πόρτα ξύλινη που είχε ενισχυθεί με μέταλλο και που τα δύο φύλλα της στηρίζονταν σε τέσσερεις σιδερένιους αρμούς. Μια αμπάρα την κρατούσε κλειστή. Με ένα

νόημα του Ηγούμενου δυο νεαροί Μοναχοί την σήκωσαν με δυσκολία και την απέθεσαν στο πλάι. Ο ηγούμενος την ξεκλείδωσε με ένα μεγάλο κλειδί, και αμέσως μετά τράβηξε τους δυο ισχυρούς συρτές που κρατούσαν την πόρτα ερμητικά κλειστή επάνω και κάτω.

Άνοιξε την πόρτα. Ένας κατασκότεινος στενός διάδρομος κατηφόριζε προς τα κάτω υπογείως, σαν να πήγαινε κατ' ευθείαν στα έγκατα της γης. Άρχισε να κατεβαίνει, ενώ οι άλλοι Μοναχοί τον ακολούθησαν. Τα λαδοφάναρα που κρατούσαν κατάφερναν μόνο να απαλύνουν κάπως τα μαύρα πέπλα του περιβάλλοντος. Ο ηγούμενος τους το είχε πει άπειρες φορές. Έπρεπε να κατεβαίνουν για να δυναμώνουν τους χαρακτήρες τους με την βοήθεια του Κυρίου Ιησού ενάντια στο Κακό και το Άγνωστο, μακριά από το ελπιδοφόρο φως της ημέρας. Από την άλλη έπρεπε να προβάλλουν την παρουσία τους, ώστε οι άλλοι, οι υποχθόνιοι, που κατοικούσαν σε βάθη απύθμενα και που τους εξουσίαζε το Κακό, να μείνουν εκεί στον Αιώνα τον άπαντα.

Καθώς το έδαφος άρχισε να γίνεται πιο κατηφορικό κι απότομο, φανερώθηκαν σκαλοπάτια. Τεράστιοι βράχοι ήταν η οροφή της στοάς και οι πλαϊνοί τοίχοι ήταν μαύροι από την καπνιά των λαδοφάναρων. Η ψυχή σφιγγόταν, ένοιωθαν άγνωστες παρουσίες να τους παρακολουθούν και άκουγαν συρσίματα σαν το μονοπάτι εμπρός τους να ήταν γεμάτο από παρουσίες που ψιθύριζαν σε μια μυστική γλώσσα. Και οι μοναχοί απήγγειλαν δυνατά: «Καλέ Ιησού, εισάκουσάν με. Εντός των πληγών σου, κρύψον με. Μην επιτρέψεις να χωρισθώ από Σε. Από του πονηρού προστάτευσαν με».

Έλεγαν και προχωρούσαν. Και αργότερα πιο κάτω, όταν άρχισαν να γεμίζουν το μυητικό μονοπάτι μουγκρίσματα και ουρλιαχτά, όταν η ατμόσφαιρα έσφιγγε την ψυχή τους όλο και πιο πολύ, άρχισαν πάλι να απαγγέλλουν καλώντας σε νοερή και προφορική βοήθεια: «Χαίρε, Δέσποινα, μητέρα πολυευσπαλχνη. Στρέψε, λοιπόν, προς εμάς, μεσίτρα μας καλή, τα μάτια σου τα σπλαχνικά. Σ' αυτήν εδώ την εξορία, δείξε μας τον Ιησού...».

Και προχωρούσαν. Ο δρόμος είχε γίνει πολύ κατηφορικός και έδειχνε ότι βάθαιναν όλο και πιο πολύ στο αιώνιο σκοτάδι. Κάποτε έστριψαν στα αριστερά. Τότε ήταν που δέχτηκαν τα κύματα του Φόβου και του Πανικού.

Από τους πλαϊνούς τοίχους που περνούσαν ήταν σκαρφαλωμένα απαίσια μαυριδερά πλάσματα που τους κοίταγαν μ' αυτά τα θεόρατα μάτια, ανοίγοντας το στόμα τους σε μουγκρητά που άφηναν να φαίνονται τα τριγωνικά κοφτερά τους δόντια. Τα μάτια τους έλαμπαν στο σκοτάδι και προκαλούσαν τους Μοναχούς, που με χαμηλωμένο το βλέμμα στο μονοπάτι ακολουθούσαν τον Ηγούμενο. Τα δαιμονικά πλάσματα τους πετούσαν πέτρες που ξεκολλούσαν από τα πλαϊνά, ενώ τους καταριόνταν σε μια γλώσσα που δεν εννοούσαν παρά από την εκνευριστική δύναμη και κακία του λόγου τους. Το πρώτο αίμα φάνηκε να κυλάει από τα πρόσωπα των Μοναχών εξ' αιτίας των κτυπημάτων. Ο ηγούμε-

νος είχε σηκώσει τον Σταυρό ψηλά, αλλά τα υποχθόνια πλάσματα μάλλον αγωνιούσαν στο φως των λαδοφάναρων παρά σ' οτιδήποτε άλλο.

Μερικών Μοναχών τα ράσα είχαν αρχίσει να κουρελιάζονται από τα τραβήγματα χεριών με νύχια μεγάλα και αρπακτικά που χάραζαν και την σάρκα τους. Μετά από κάμποση ώρα ο ηγούμενος έφτασε σε ένα σταυροδρόμι όπου σ' ένα πιο χαμηλό επίπεδο περνούσε ναυαγικά ένα υπόγειο ποταμάκι. Από την άλλη όχθη του ποταμού υπήρχαν συγκεντρωμένοι εκατοντάδες από τους υποχθόνιους που τους έκαναν σήματα να έρθουν, σαν να τους καλούσαν να περάσουν το ποταμάκι, ώστε πια να βρίσκονται στην απόλυτη διάθεση τους. Ο ηγούμενος σταμάτησε και σήκωσε τον Σταυρό ενώ απήγγειλλε ψαλμούς. Αγίασε το ποταμάκι, χωρίς όμως αυτό να εντυπωσιάσει και πολύ τα δαιμονικά υποχθόνια πλάσματα.

Αφού τελείωσε έκανε μεταβολή, πέρασε όλους τους μονάχους και πήρε πάλι την πρωτοπορία. Οι μοναχοί ήταν σε άθλια κατάσταση. Ματωμένοι και καταξοχισμένοι, σε ένα διαρκή φόβο μήπως και έμεναν για πάντα μέσα ο αυτά τα πρόθυρα της Κολάσεως, στο βασίλειο του Κακού και του Σκότους.

Σιγά-σιγά προχωρούσαν στο δρόμο της επιστροφής. Υφίσταντο τα ίδια μαρτυρία, ενώ τώρα ο δρόμος ήταν πολύ ανηφορικός και με δυσκολία προχωρούσαν. Προσπαθούσαν να εφαρμόσουν μια από τις ασκήσεις που έλεγε πως "όταν σε απασχολεί κάτι και σε φέρνει στα πρόθυρα του πανικού και της απελπισίας, ενώ σε έχει κυριεύσει ο φόβος, τότε σκέψου κάτι άλλο και συγκεντρώσουν σ' αυτό", και σιγά-σιγά το κατόρθωναν όταν ένα καινούριο κτύπημα τους περίμενε.

Σηκώθηκε ξαφνικά ένας παγωμένος αέρας. Φυσούσε λες και

Η πίσω πλευρά της Ρωσικής εκκλησίας στην Αθήνα - οδός Φιλελλήνων.

βρίσκονταν στο ανοικτό πέλαγος στην μέση της θάλασσας. Ήταν τόσο δυνατός, που τους εμπόδιζε καλά-καλά να προχωρούν. Αυτός ο αέρας είχε και ένα άλλο ολέθριο αποτέλεσμα: έσβησε τα λαδοφάναρα παρ' όλο που είχαν ένα προστατευτικό γυαλί ολόγυρα τους. Έτσι όλοι βρέθηκαν στο απόλυτο σκοτάδι. Περιπατούσαν, άγγιζαν τα σώματα των υποχθονίων κι αυτοί τους δάγκωναν με μανία. Τα μουγκρητά δυνάμωσαν και τα ουρλιαχτά έγιναν πιο διαπεραστικά.

Νά 'ταν άραγε η τελειωτική φάση της "μυήσεως" τους; Ή μήπως επλησίαζε το τέλος τους;

Πάντως και οι δυο περιπτώσεις έμοιαζαν πολύ μεταξύ τους, χωρίς καμιά διαφορά, εκτός του ότι η πρώτη οδηγούσε έξω στο Φως, ενώ η άλλη, η δεύτερη, οδηγούσε οριστικά στα σκοτάδια, εκεί που είναι η ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ ζώντων και νεκρών πριν όμως μεταλλαχθούν τελείως και γίνουν ψυχές...

Πρέπει να πλησιάζουν την στροφή που καταλήγει στην ευθεία και τα σκαλοπάτια που οδηγούν από την ανυπαρξία στην ύπαρξη και στην σωτηρία. Κάποια ανταύγεια φωτός τους κάνει να ξεσπάσουν σε ευχαριστήρια προς τον Κύριόν τους Ιησού. Και να! Στρίβουν και αρχίζουν να ανεβαίνουν. Το πρώτο πράγμα που αντικρίζουν από τον επάνω κόσμο είναι ο στρογγυλός φεγγίτης που οι πρώτες αχτίδες του Ηλίου τον διαπερνούν και τους δίνει για πρώτη φορά εδώ και πολλές ώρες την Ελπίδα. Η υπόγεια στοά που όσο πάει και γίνεται πιο φωτισμένη φαντάζει στα μάτια των Μοναχών σαν το ξακουστό Μοναστήρι Μοντ Σερράτ στην Βαρκελώνη, ενώ το φως διαλύει και τις τελευταίες αχνές μορφές καθώς και τα ουρλιαχτά των απαίσιων πλασμάτων που έχουν χαθεί στο βάθος.

Ο Ηγούμενος είναι ο πρώτος που θα διέλθει από την μυστική πύλη, και οι άλλοι, ένας-ένας ακολουθούν. Ο ηγούμενος τους ευλογεί και κλείνει την πύλη. Αμπαρώνει και τραβά το βαρύ κάλυμμα με τον Άγιο ιδρυτή του τάγματος.

Η ημέρα έχει έρθει πια. Ανοίγουν τα παράθυρα και σε λίγο το "Μεγάλο Σπίτι" είναι λουσμένο στο Φως. Οι Μοναχοί δεν μένει παρά να επουλώσουν τις πληγές τους και να επιδιορθώσουν τα στεγανά της Πίστης τους...

...Αρχίζουμε πλέον να συνηθίζουμε στο απόλυτο σκοτάδι και προχωρούμε. Όλοι φαίνεται ότι έχουμε αρχίσει να προσαρμοζόμαστε εδώ κάτω. Τα φανάρια μας σκίζουν τα σκοτάδια αλλά μας καταλαμβάνουν ξαφνικά σκέψεις βαριές και απαισιόδοξες. Τι θέλουμε εμείς εδώ κάτω; Που πάμε; Γιατί το κάνουμε αυτό;

Έχουμε την εντύπωση ότι ο αέρας γεμίζει αναστεναγμούς και παράπονο. Μήπως είναι οι εαυτοί μας που στενάζουν; Μήπως κάποιοι μας δοκιμάζουν και μας παρατηρούν; Οι σκέψεις μας σιγά-σιγά γίνονται σκεπτομορφές και νοιώθουμε να μας διώκουν. Όμως εμείς εκεί! Προχωρούμε μέχρι που φτάνουμε σε ένα σταυροδρόμι και από κάτω ελάχιστο νερό κυλά στο δρόμο που κάποτε θα πρέπει να είχε χαράξει ένας ορμητικός ποταμός. Εδώ καταλαβαίνουμε ότι η ενέργεια έχει αλλάξει πια!

Είναι βαρειά, "δύσκαμπτη" και αρνητική. Μήπως το σταυροδρόμι δεν πρέπει να το περάσουμε; Γυρίζουμε. Σιγά-σιγά, όπως αλλάζει το περιβάλλον έτσι αλλάζουν και τα συναισθήματα και οι σκέψεις μας.

Ξαναγινόμαστε Εμείς! Το φως της εισόδου μας οδηγεί αχνά αλλά σταθερά. Είναι φάρος κι οδηγός. Βγαίνουμε χαμογελώντας ο ένας πίσω από τον άλλο και καθόμαστε στο έδαφος. Παρατηρούμε τα γύρω δένδρα και το τοπίο με διαφορετικό μάτι. Με μάτι ανθρώπων που για λίγο τα είχε χάσει όλα αυτά που βλέπουμε εδώ. Πόσο ευχάριστα και ωραία είναι όλα γύρω μας!

Θα τα βλέπαμε όλα έτσι, αν δεν κάναμε το ταξίδι μέσα στην Υπόγεια Στοά, μακριά από την επιφάνεια της Γης μας;

Μάλλον όχι. Ήταν λοιπόν μια Μύηση!

ΤΟ ΜΑΓΑΖΑΚΙ ΤΗΣ ΚΗΦΙΣΙΑΣ

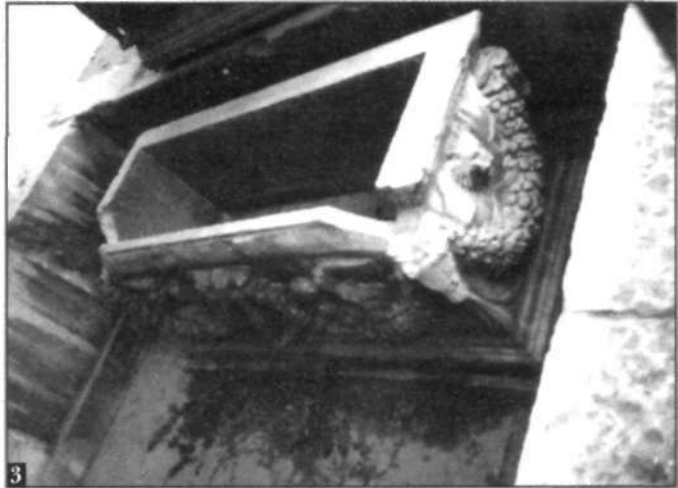
Γωνία λεωφόρου Κηφισίας και Κασσαβέτη, βρίσκεται αριστερά ένα μαγαζάκι. Δεν βλέπεις από κάποια απόσταση τι ακριβώς πουλάει, ούτε την ημέρα αλλά ούτε και την νύχτα.

Την ημέρα, γιατί οι βιτρίνες του και ο τοίχος καλύπτονται από επιγραφές, ονόματα και συνθήματα, τα γνωστά Graffiti που είναι μόδα εδώ και πολλά χρόνια στην χώρα μας. Δεν υπάρχει ούτε μια "καθαρή" γωνίτσα, αλλά ούτε και μια πλευρά, που να μην είναι καλυμμένες με άσπρα, κόκκινα, κίτρινα, μπλε συνθήματα και ονόματα. Έτσι δεν υπάρχει ούτε μια πιθανότητα να δεις τι υπάρχει μέσα.

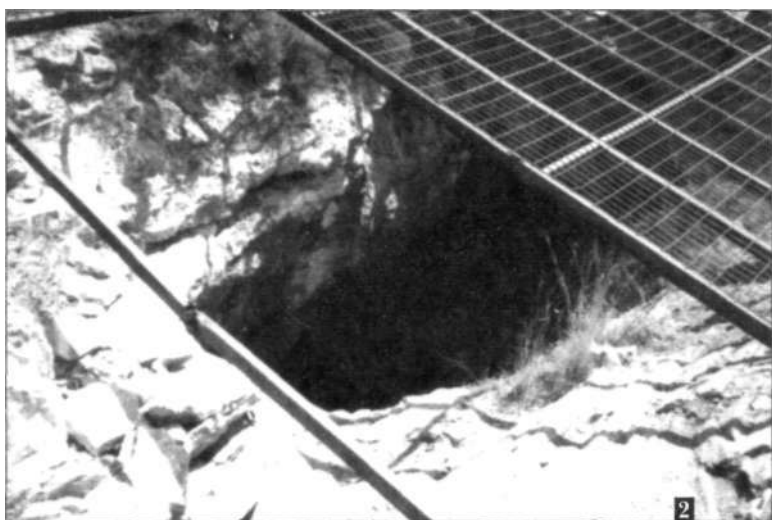
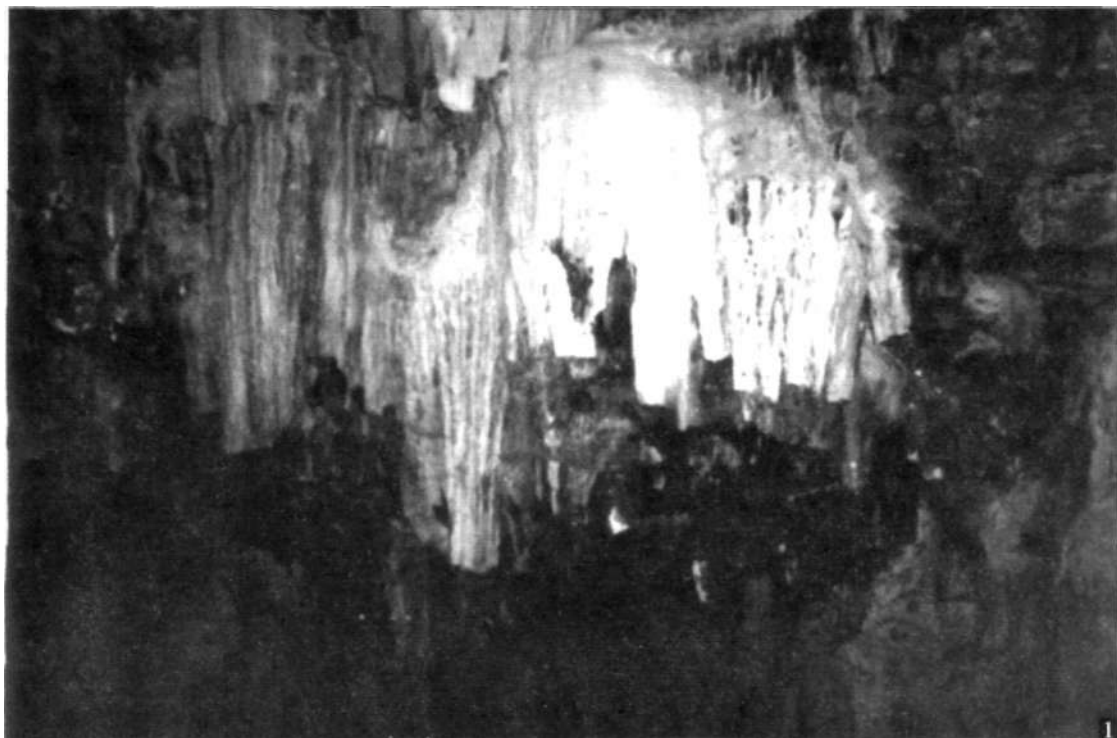
Σήμερα όμως δεν μπορώ να κατανικήσω την περιέργεια μου. Πρέπει να μάθω οπωσδήποτε τι έχει αυτό το μαγαζάκι. Έτσι σε μισή ώρα βρίσκομαι στην Κηφισιά. Είναι περίπου μεσημέρι μιας πολύ φωτεινής μέρας, η οποία λες και ξέρει ότι πρέπει να είναι φωτεινή, για να με βοηθήσει επιτέλους να δω. Φτάνω λοιπόν, είμαι ήδη απ' έξω. Εκτός από τα συνθήματα και ονόματα που το ένα είναι πολύ κοντά στο άλλο, υπάρχει και η σκόνη καθώς και η ακαθαρσία. Τα τζάμια των βιτρινών του μαγαζιού είναι θαμπά και λερωμένα.

Πάω μια και δύο στο γωνιακό περίπτερο. Θαρρώ πως βρήκα την λύση. Ένα πακέτο χαρτομάντιλα θα με βοηθήσει να καθαρίσω ένα μικρό κομμάτι και να κοιτάξω μέσα. Οι διαβάτες με κοιτάζουν περίεργα. Θα με περνούν σίγουρα για κάποιον Αλβανό, που μη έχοντας την πρόθυμη συναίνεση των διερχομένων αυτοκινήτων για τον καθαρισμό τους, ξέσπασε με μανία στον καθαρισμό των βιτρινών στο μαγαζάκι. Σε λίγο έχω κατορθώσει να καθαρίσω ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι και με ανυπομονησία "κολλάω" το πρόσωπό μου στο τζάμι για να δω.

1, 2, 3. Στο πλάι οι Βάνδαλοι έχουν σπάσει ένα από τα τζάμια και έτσι κατόρθωσα να βγάλω αυτές τις φωτογραφίες που δείχνουν ακριβώς τον πλούτο της Τέχνης που έχει εγκαταλειφθεί. Επίτηδες ίσως; Αν ναι, τότε κρατείστε τις φωτογραφίες μήπως και οι σαρκοφάγοι κάνουν φτερά!!!

Η έκπληξη μου είναι μεγάλη: Μέσα υπάρχουν δυο εξάισιοι σαρκοφάγοι!
Δεν ξέρω τι να σκεφτώ. Είναι δυνατόν να είναι ό,τι απέμεινε από τα αρχαία της Κηφισιάς; Και που είναι τα άλλα; Καμιά πινακίδα δεν υπάρχει να μας λέει

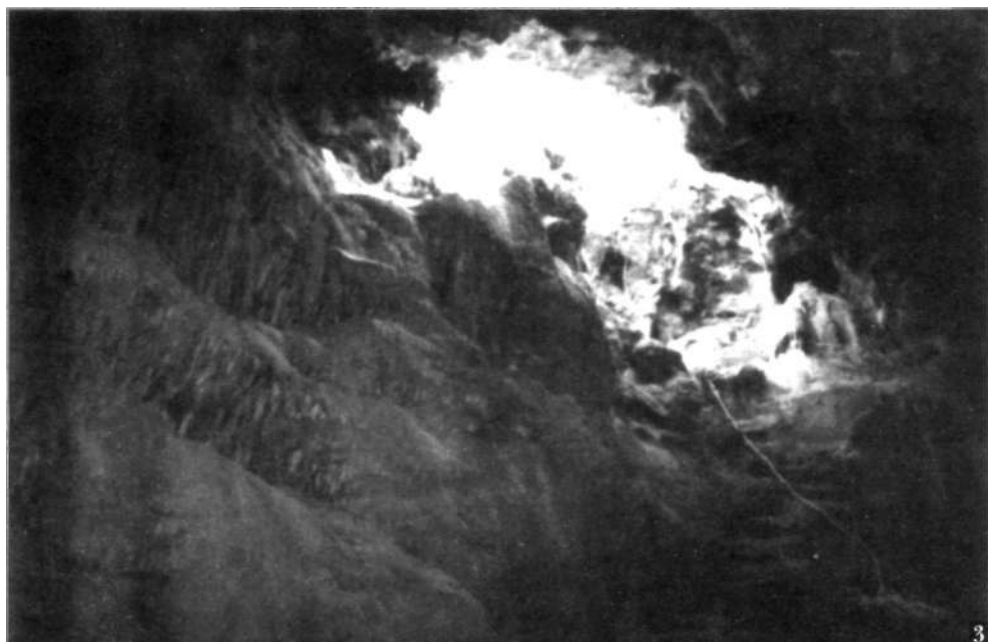
1, 2,3. Είσοδος και εσωτερικό του σπηλαίου του Αρχεδήμου.

περί τίνος πρόκειται. Είναι απαράδεκτο. Μετά βλέπω ότι και το δάπεδο του "καταστήματος" είναι κι αυτό αρχαίο, και φυσικά θά 'πρεπε να συνεχίζεται δεξιά κι αριστερά επί πολύ.

Πάλι καλά, μου λέει μια φωνή μέσα μου! Πάλι καλά που ο χώρος δεν έχει νοικιαστεί σε καμιά αντιπροσωπεία βιομηχανικών ειδών. Πάλι καλά που κάποιος από τους δημάρχους "τά 'κλείσε" μέσα εκεί. Ίσως περιμένουν τον κατάλληλο άνθρωπο, την επομένη ...χιλιετία, να τα ευπρεπίσει, να βάλει ένα Σήμα.

Τι είναι δηλαδή αυτά που υπάρχουν πίσω από τα θαμπά, βρώμικα τζάμια; Ό,τι ανήκει στον αρχαίο δήμο της Κηφισιάς θά 'πρεπε να συγκεντρωθεί σε έναν τόπο εκεί, όμορφο, με μια πινακίδα και ενδεχομένως ένα εισιτήριο - για την συντήρηση του - παρά να είναι κρυμμένο σαν να υπάρχει ντροπή για το παρελθόν. Θα 'πρεπε ο Δήμος να τα τοποθετήσει π.χ. στο αλσύλλιο, σε ένα μικρό κτίριο ή σ' ένα από αυτά τα παλιά σπίτια-αρχοντικά που του ανήκουν.

Αλλά και αν το παρόν θέαμα ήταν μια λύση προσωρινή, τότε έπρεπε ο Δήμος να έχει ευπρεπίσει τον νυν υπάρχοντα χώρο. Ας βάλει κάποιον να καθαρίσει (εννοώ τα τζάμια και τις βιτρίνες, όχι τίποτε άλλο, προς Θεού) και ας φωτίσει τον τόπο με λαμπτήρες που το φως τους μοιάζει με αυτό του ήλιου. Και να βάλει και μια καλαίσθητη πινακίδα, που να φωτίζει εμάς τους άσχετους περί του πώς, πότε και γιατί. Τουλάχιστον το οφείλουν στους δημότες!

το ΜΥΣΤΙΚΌ

(όμορφο σαν παραμύθι αλλά αληθές)

Όλοι γνωρίζουν την ρωσική εκκλησία στην οδό Φιλελλήνων, λίγοι όμως γνωρίζουν τα μυστικά της από τα οποία θα αποκαλύψω μόνον ένα!

Την 1η Δεκεμβρίου 1834, ο βασιλεύς Όθων, οι κυβερνητικές υπηρεσίες, τα υπουργεία αλλά βέβαια και οι ξένες πρεσβείες εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, που έγινε η νέα πρωτεύουσα του νεαρού ελληνικού βασιλείου.

Μια από τις μεγάλες πρεσβείες από απόψεως προσωπικού ήταν η Ρωσική. Το προσωπικό, ως ορθόδοξο, εκκλησιαζόταν συχνά στον ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος που ήταν ακριβώς απέναντι από το κτίριο της πρεσβείας, στην οδό Κυδαθηναίων 11. Μάλιστα, για να επιδιορθωθεί αυτός ο ναός, η ρωσική πρεσβεία διέθεσε το ποσόν των δεκαπέντε χιλιάδων δραχμών. Έτσι η εκκλησία αυτή, επιτρέποντος και του αρχιεπισκόπου Αθηνών Νεοφύτου, έγινε η πρώτη ρωσική εκκλησία.

Το 1850 διορίζεται ως ιερέας της ρωσικής εκκλησίας ο καθηγητής της Θεολογίας του Πανεπιστημίου του Κιέβου, Αρχιμανδρίτης Αντωνίνος. Φαίνεται όμως ότι ο Αντωνίνος ήταν και πολύ καλός Αρχαιολόγος. Αρχίζει να μελετά τις επιγραφές των ναών των ερειπίων και των εκκλησιών στην περιοχή που σήμερα ονομάζουμε παλαιά Αθήνα. Αμέσως του κάνουν εντύπωση οι επιγραφές στα ερείπια της εκκλησίας ή μάλλον του ναού του Λυκοδήμου της Παναγίας Σώτειρας.

Αρχίζει μελέτες σχετικά με τα ερείπια αυτά, των οποίων τα αποτελέσματα στέλνει το 1874 στην Πετρούπολη. Είναι λίγο περίεργο το ενδιαφέρον αυτό του Αντωνίνου, για τα ερείπια ενός ναού που την εποχή εκείνη ήταν καταφύγιο ποιμνίων κατά την διάρκεια καταιγίδων, με τους τοίχους κατάμαυρους απ' τις φωτιές που άναβαν οι βοσκοί.

Για κάποιο ακόμα πιο περίεργο λόγο, η μελέτη που είχε στείλει ο Αντωνίνος στην Αγία Πετρούπολη, δημοσιεύθηκε ειδικά για τον Τσάρο. Κάτι φαίνεται εντυπωσίασε τον Τσάρο, γιατί λίγο αργότερα ο Αντωνίνος αποφασίζει την αναστήλωση(!) του ναού αυτού και μάλιστα με έξοδα της Ρωσικής πρεσβείας, για να τον χρησιμοποιήσει για τις θρησκευτικές ανάγκες του Ρώσικου ποιμνίου, παρ' όλο που ήδη οι Ρώσοι των Αθηνών είχαν εκκλησία, όπως είπαμε πιο πάνω.

Πράγματι, ύστερα από μακροχρόνιες διαπραγματευθείς με το Ελληνικό Κράτος - που πάντα διαπραγματεύεται ερήμην μας για αντικείμενα και τόπους που μας ανήκουν - δόθηκε η συγκατάθεση του Βασιλέως, αλλά με τον όρο να τηρηθεί ο παλαιός ρυθμός του ναού. Από την παλαιά εκκλησία υπήρχαν ακόμη όρθιοι οι τοίχοι του ιερού, ο δεξιός τού κυρίως ναού, και ο τρούλος που είχε πάθει σοβαρές ζημιές κατά την Επανάσταση. Επίσης διατηρείτο και το τέμπλο.

Η επιτροπή που συστάθηκε από μηχανικούς και αρχιτέκτονες γνωμοδότησε ότι ο ναός έπρεπε να κατεδαφιστεί επειδή ήταν πολύ ρειπωμένος. Τότε ο ταγματάρχης του Μηχανικού Τηλέμαχος Βλασσόπουλος, ανέλαβε την ευθύνη να επισκευάσει την εκκλησία χωρίς να την κατεδαφίσει.

Ένα έτος πριν αρχίσουν οι εργασίες στον ναό, τον Δεκέμβριο του 1851, ο Αντωνίνος έχει μελετήσει όλα τα ακιδογραφήματά του. Έτσι το σιωπηλό ως τότε μνημείο, με τις μυστηριώδεις επιγραφές του, αρχίζει να ξετυλίγει την ιστορία του. Έχει βέβαια παρελθόν χιλίων εκατό χρόνων, που είναι γεμάτο από την Αθήνα και την ιστορία της. Κατά το πρώτο ακιδογράφημα μαθαίνουμε ότι ο πρώτος κτήτορας του ναού ήταν ο Στέφανος Λύκος, ο οποίος και πέθανε στις 4 Δεκεμβρίου 1046 μ.Χ.

Το ίδιο όμως όνομα αναφέρεται και σε έναν άλλο ναό, την όμορφη εκκλησία του Γαλασίου - που αποδείχτηκε πολύ σημαντική για μένα και με βοήθησε στην έρευνα της υπόγειας Αθήνας - και ακολούθως άλλη μια επιγραφή που μας πληροφορεί για τον θάνατο ενός άλλου Λύκου, του Επιφανείου. Η οικογένεια των Λύκων ή Λυκοδήμων είναι μια παλαιά βυζαντινή οικογένεια των Αθηνών, που μάλιστα συνδέθηκε με τους Παλαιολόγους της Κωνσταντινούπολης και του Μυστρά. Στο εσωτερικό δε του ναού του Ηφαιστού (Θησείο), όπου υπάρχει ανάγλυφο ημερολόγιο των πιο σημαντικών γεγονότων των μεσαιωνικών και νεότερων Αθηνών, υπάρχει επιγραφή ότι η Μονή υφίσταται και από τον 9ο αιώνα π.Χ. Μετά την πτώση του τσαρικού καθεστώτος ο Έλληνας καθηγητής της Φιλολογίας, Ν. Μιχαηλίδης, πιστοποίησε από ιστορικά σημειώματα που υπήρχαν στο Κίεβο, ότι ο ναός των Λυκοδήμων μνημονεύεται στη βιβλιοθήκη του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Εκεί φυλάσσεται και εικόνα των Αγίων Θεοδώρων την οποία έφερε το 1060 από τον ναό των Λυκοδήμων ο ιερέας Ιωάννης, δώρο στον μέγα Δούκα Βοσβόλντ, γαμπρό του Αυτοκράτορα του Βυζαντίου Κωνσταντίνου του Μονομάχου. Στην ίδια βιβλιοθήκη, κατά το έτος 1632 η εκκλησία αποκαλείται "βασιλική" αλλά και "πύλη"(!), κατά τον μοναχό Νικόδημο ο οποίος είχε πάει στο Κίεβο για να κάνει έρανο υπέρ της "δυστυχούσης Μονής των Αθηνών". Ο ίδιος μοναχός ισχυρίζεται ότι "ανατολικώς του ναού, στον κήπο των κυπαρίσσιων", βρίσκεται το νεκροταφείο της μονής.

Η επωνυμία "βασιλική" δόθηκε στον ναό διότι αποτελεί μοναδικό στην τελειότητα του βυζαντινό μνημείο, αφού σχεδιάστηκε και χτίστηκε κατά το πρότυπο της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης.

Μοναδικό και θαυμάσιο είναι το λίθινο τέμπλο του ναού. Η έξοχη κατασκευή του ναού κατά τον 9ο μ.Χ. αιώνα προϋπόθετε μεγάλη χρηματική δαπάνη, αλλά μια Αθηναία κόρη έγινε αυτοκράτειρα του Βυζαντίου και στόλισε την Αθήνα με επτά εκκλησίες, μεταξύ των οποίων και η Παναγία Σώτεια του Λυκοδήμου. Από τις τρεις Αθηναίες που ανέβηκαν στον θρόνο του Βυζαντίου, μόνον η Ειρήνη η Αθηναία, σύζυγος του Λέοντα του Δ' θα μπορούσε να είναι αυτή, γιατί οι άλλες

δύο, η Ευδοκία και η Θεοφανώ, αποκλείονται για ιστορικούς λόγους άσχετους με το θέμα μας.

Η Ειρήνη η Αθηναία, δραστήρια και φιλόδοξη - γνήσια ελληνίδα κόρη - είναι η πρώτη που υπογράφει ως Αυτοκράτειρα των Ρωμαίων. Έτσι ο ναός της Παναγίας των Λυκοδήμων χτίζεται από την Ειρήνη την Αθηναία στο τέλος του 8ου μ.Χ. αιώνα. Ανακαινίζεται από την οικογένεια των Λυκοδήμων κατά τον 1 Ιο αιώνα, γίνεται αργότερα γυναικεία μονή και στην εποχή της Φραγκοκρατίας περιέρχεται στους Λατίνους. Το 1657 ή το 1701, κατά τον μεγάλο σεισμό που έγινε στην Αθήνα, τα τείχη και πολλά κελιά καταρρέουν ενώ ο ίδιος ο ναός υφίσταται σοβαρές βλάβες.

Φτάνουμε λοιπόν στα 1851. Ο Αντωνίνος επιστατεί στις εργασίες και στις αναστηλώσεις, είναι πανταχού παρών. Φαίνεται ότι δεν θέλει να απομακρύνεται από τον ναό, λες και φοβάται να μην αποκαλυφθεί κάτι. Κάποια εργασία στη ΒΑ γωνία του ναού του τραβά την προσοχή. Βλέπει υγρασία και βάζει να σκάψουν εκεί. Από πηγή νερού όμως που ανέμενε να βρει, βρίσκει αρχαίο μωσαϊκό σε βάθος δυο μέτρων. Αυτό εκτείνεται πολύ μακρύτερα από τον ανατολικό τοίχο της εκκλησίας, προς την οδό Σουρή και την αυλή του ναού που βέβαια ο Αντωνίνος δεν ήξερε. Το ψηφιδωτό, όπως βρέθηκε εκατό χρόνια αργότερα, αποτελείται από ζώνη ελληνικού μαιάνδρου που καταλήγει σε σβάστικες. Εκεί ακριβώς είχαν τοποθετηθεί τα θεμέλια του παλαιού ναού.

Οι εντός και εκτός του ναού ανασκαφές απεκάλυψαν κατακόμβες, στις οποίες έχουν ενταφιαστεί οι πρωτοκλήτορες του ναού αλλά και άλλοι πολ-

Το αλσάκι πίσω ακριβώς, εμπρός από την είσοδο μίας πολυκατοικίας.

λοί, των οποίων τα ονόματα μνημονεύονται στα ακιδογραφήματα του ναού. Τότε, την εποχή που ο Αντωνίνος επιστατούσε στις εργασίες του ναού, βρίσκει ένα πολύ όμορφο μωσαϊκό σε άριστη κατάσταση και αποφασίζει να το μεταφέρει σε εμφανές μέρος μέσα στον καινούριο ναό. Από κάτω όμως αποκαλύπτεται αρχαίο διώροφο υδραγωγείο, πολύ μεγάλο, που φυσικά δεν προορίζεται μόνο για την τροφοδοσία του ναού.

Στη συνέχεια ανακαλύπτονται κι άλλα πολλά. Τόσα πολλά που ο Αντωνίνος προσπαθεί να τα "σκεπάσει". Ανακοινώνει ότι δεν είναι παρά "αρχαία υπόλοιπα κτισμάτων" που αποτελούν τεμάχια ενός και του αυτού κτιρίου, του οποίου το μεγαλύτερο τμήμα συνεχιζόταν υπογείως. Όλα καταστράφηκαν όταν ανηγέρθη ο ναός κατά το τέλος του 8ου αιώνας". Το τι βέβαια ήταν όλα αυτά και περί τίνος επρόκειτο θα τα ανακάλυπτα πολύ αργότερα, ακριβώς εκατόν δέκα πέντε χρόνια μετά!

Κατά το 1959, ο ιερέας του ναού Ηλίας Αποστολίδης (μετέπειτα επίσκοπος Καναδά) μου έγραφε τα εξής: «Το 1955, στην θέση κατεδαφισθείσης οικίας

πίσω από τον ιερό ναό υπήρξαμε αυτόπτες μάρτυρες αποκαλυφθέντος υδραγωγείου με κατεύθυνσιν προς Λυκαβηττόν και παρ' αυτό πλήρες δίκτυον διακλαδώσεων».

Οι αγιογραφίες του 1854 ανατέθηκαν στον Γερμανό καθηγητή του Πολυτεχνείου Ερρίκο Τιρς. Οι εργασίες στον ναό τελείωσαν το 1855 και στις 5 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους έγιναν τα εγκαίνια από τον Μητροπολίτη Κυνουρίας Θεοφάνη, ο οποίος στην είσοδο του ναού τοποθέτησε την ελληνική επιγραφή, "τω γνωστώ εν Τριάδι θεώ". Ο ναός καθιερώθηκε στο όνομα της Αγίας Τριάδος, ενώ τα παρεκκλήσια στους Αγίους Νικόλαο και Νικόδημο.

Μεταξύ των υπογείων κτισμάτων που βρίσκονται στην αυλή της εκκλησίας, προς την ΝΔ γωνία της υπάρχει ένα δωμάτιο που και σήμερα είναι δυνατό να επισκεφτεί κανείς. Θα ακούσει όμως περιέργους εξωτικούς θορύβους που εξακολουθεί να δημιουργεί το νερό που ρέει πολύ πιο κάτω. Οι παλιοί και μεταξύ αυ-

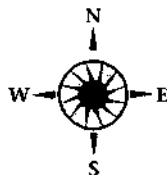

των ο πρόξενος και ο διερμηνέας(!) της ρωσικής πρεσβείας, που είχαν περάσει μια βραδιά εκεί, εβεβαίωναν ότι την νύχτα μαζεύονταν και συνεδρίαζαν πνεύματα! Ο πρόξενος μάλιστα βεβαίωνε ότι ακόμα και στην υπερκείμενη εκκλησία, το επόμενο πρωί, τα διάφορα σκεύη βρέθηκαν σε πλήρη αταξία.

Να είναι η περίφημη Κρήνη με τους τέσσερεις κρουνούς που αναφέρει ο Πausanias; Που γύρω της και πάνω απ' αυτήν υπήρχε αίθουσα πλήρης χρυσωμάτων την οποίαν βάσταζαν μαρμάρινοι στύλοι; Ποιος ξέρει;

Πάντως ο αείμνηστος εκείνος Αντωνίνος, είμαι σίγουρος ότι γνώριζε και άλλα μυστικά τα οποία ουδέποτε αποκάλυψε. Από αυτά, ένα μεγάλο μέρος ανακάλυψα και εγώ στις αρχές της δεκαετίας του 1960.

ΕΝΑ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΟΧΥΡΩΜΕΝΟ ΧΩΡΙΟ!

Το να σκεφτεί κανείς την Αθήνα χωρίς την Ακρόπολη είναι ακατόρθωτο. Είναι το χαρακτηριστικό των Αθηνών, σαν να λέμε το "σήμα κατατεθέν" της πρωτεύουσας και με αυτό είναι γνωστή σε όλο τον Κόσμο. Σκεφτόμαστε φυσικά την Ακρόπολη και την Αθήνα της κλασικής εποχής, όταν με τους ναούς, τα αγάλματα και τους θησαυρούς της ήταν χωρίς αμφιβολία το απαστράπτον κόσμημα της οικουμένης. Την Ακρόπολη είχαν στον νου τους οι οποιοιδήποτε βάρβαροι εξεστράτευαν εναντίον της Αθήνας, και αυτή είχαν για καύχημα οι Αθηναίοι. Ωστόσο φαίνεται ότι για έναν τόπο που είναι τόσο ζωντανός όσο τούτος εδώ, ανά τους αιώνες, θα 'πρεπε να κρινόταν η αντοχή του, η καρτερία του και η δυναμική του, στις άσχημες εποχές που πέρασε, παρά στις καλές του. Γιατί η Ακρόπολη μας πέρασε τόσα δεινά και κακουχίες, που αν συνέβαιναν σε άλλο τόπο, σε ένα άλλο μνημείο τόσο πολύ παλαιό, σήμερα θα ήταν ανύπαρκτο!

Κι όμως, η Ακρόπολη μας άντεξε σε ανθρώπινες θεομηνίες και προσβολές, όσο και σε κεραυνούς, πυρκαϊές, σεισμούς και ό,τι άλλο μπορεί να αντιμετωπίσει ένας τόπος, ένα μνημείο, στο διάβα τώσων αιώνων. Και άντεξε μόνος του χωρίς την βοήθεια των κατοίκων του χώρου. Άντεξε γιατί ήταν ζωντανή, σαν ιδέα, σαν ιδανικό, σαν τόπος που δεν επηρεάζεται απ' ό,τι συμβαίνει γύρω του. Είναι ένας τόπος που πάλλει και μεταδίδει τις δονήσεις του σε όποιον τον επισκέπτεται με καθαρή την καρδιά και ανοιχτό το πνεύμα. Ένας τόπος που θερα-

πέυει, αναπτερώνει, αναζωογονεί όσους ανεβαίνουν στον ιερό βράχο.

Σήμερα εξακολουθεί να στέκει υπερήφανη και μεγαλόπρεπη, και πρέπει εμείς όλοι να την προσέχουμε, να την σεβόμαστε, και να την φροντίζουμε. Γιατί αν χαθεί μια μέρα, αν χαθούν όλα αυτά που συμβολίζει, είναι γραφτό να χαθούμε κι εμείς ως λαός και ως έθνος.

Γύρω στα 1800, η Ακρόπολη των Αθηνών ήταν από καιρό ένα τούρκικο οχυρό. Διοικείτο από ένα φρούραρχο (Δισδάρη) και ήταν επανδρωμένη με στρατεύματα που, όπως περιγράφει ο Βύρων, ήταν τα χειρότερα οργανωμένα στρατεύμα-

1, 2. Ερεχθειό. Ο απαγορευμένος χώρος. Από το άνοιγμα φαίνεται μία περίεργη πλάκα όρθια. Είναι τελείως ξένη με το περιβάλλον.

τα του κακοδιοικουμένου Οθωμανικού Κράτους.

Το μονοπάτι που οδηγούσε επάνω στο Βράχο περνούσε μέσα από ένα Ισλαμικό νεκροταφείο που βρισκόταν κοντά στο θέατρο του Ηρώδη του Αττικού. Το ωραίο θέατρο του 2ου μ.Χ. αιώνα, τώρα έκανε χρέη προχωρημένου φυλακίου του οχυρού και ήταν ενωμένο μαζί του. Το εσωτερικό του ήταν κρυμμένο κάτω από επιχώσεις ύψους 4 μέτρων, όπου την Άνοιξη και το Φθινόπωρο καλλιεργούσαν σιτάρι. Στα υπολείμματα του προσκηνίου του θεάτρου, οι Τούρκοι Δερβίσηδες είχαν εγκαταστήσει ένα είδος δικαστηρίου, όπου εκτελούνταν οι καταδικασμένοι σε θάνατο με στραγγαλισμό.

Τα τείχη του Φρουρίου ήταν προσεχτικά ασβεστωμένα, συμφωνά με την συνηθισμένη τουρκική μέθοδο, για να κρύβουν τα χαλάσματα και να εμπνέουν το σεβασμό από μακριά. Κατά τα άλλα δε, φρόντιζαν για τις επισκευές των τειχών ή των κτηρίων αναλόγως της περιπτώσεως: κτήρια που είχαν γκρεμιστεί από εκρήξεις πυρίτιδας, ή είχαν καταστραφεί από βομβαρδισμούς ή που είχαν χτυπηθεί από κεραυνό, είχαν "μπαλωθεί" ή ξανασχεδιαστεί και χτιστεί σε τέτοιο βαθμό, που ήταν δύσκολο να ξεχωρίσεις την εργασία των Αρχαίων Ελλήνων, των Ρωμαίων, τη μεσαιωνική, τη φράγκικη και την τουρκική από το αλλόκοτο αυτό κράμα. Το επιβλητικό κτίσμα των Προπυλαίων παρουσίαζε μια πολύ περιεργή όψη: το υψηλό τους κεντρικό τμήμα, η καθαυτό Πύλη, είχε πάθει μεγάλη καταστροφή το 1687, όταν μια βενετσιάνικη οβίδα ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη που βρισκόταν στο εσωτερικό της. Η στέγη της ανατινάχτηκε στον αέρα και η πρόσοψη της έπαθε μεγάλη ζημιά.

Τον κενό χώρο μεταξύ των έξι δωρικών κίωνων είχαν χτίσει οι Τούρκοι και πάνω από τους κίονες - των οποίων τα κιονόκρανα είχαν γκρεμίσει γι' αυτό τον σκοπό - είχαν στήσει μία συστοιχία κανόνια. Πίσω, τελείως κρυμμένος, ήταν ο εσωτερικός χώρος της Πύλης. Μέσα του υπήρχαν καταγής οι κομψές Ιωνικές κολόνες, που μερικές ήταν κομματιασμένες από τους Τούρκους προκειμένου να τις ενσωματώσουν στα τείχη του οχυρού.

Η αριστερή πτέρυγα των Προπυλαίων είχε μετατραπεί και ενισχυθεί την εποχή του Μεσαίωνα. Με τις οδοντωτές της εγχοπές και τις πολεμίστρες της έμοιαζε μάλλον με κάστρο σταυροφόρων, παρ' όλες τις καταστροφές που είχε πάθει το 1699 από κεραυνό. Στη δεξιά πτέρυγα, την εποχή που μετέτρεψαν τα Προπύλαια σε οχυρό, τον 14ο αιώνα, έχτισαν οι Φλωρεντινοί της οικογενείας Acciaiuoli, ένα ορθογώνιο πύργο ύψους 30 περίπου μέτρων πάνω από τα θεμέλια του αρχαίου κτίσματος, από ερείπια που μάζεψαν από όλες τις γωνίες της Ακρόπολης. Αυτός ο πύργος κατεδαφίστηκε μόλις το 1876.

Τι έγινε όμως ο μικρός ναός της Αθηνάς Νίκης; Περιηγητές του 14ου αιώνα τον είχαν δει πάνω από το γκρεμό, από την πλευρά της Ακρόπολης που ήταν στραμμένη προς την θάλασσα - την μελαγχολική πλευρά του Ιερού Βράχου, από όπου είχε πέσει ο πατέρας του Θησέα όταν αντίκρισε τα μαύρα πανιά του ιστιό-

φόρου που επέστρεφε από την Κρήτη. Την εξαφάνιση του ναού προσπαθούσαν να εξηγήσουν με τις πιο περιέργες θεωρίες. Προσπαθούσαν μάλιστα να πείσουν τον εαυτό τους - οι περιηγητές - ότι οι προγενέστεροι τους είχαν πέσει θύματα κάποιας οφθαλμαπάτης και ότι ο ναός ήταν θαμμένος κάτω από τον Πύργο των Acciaiuoli. Τελικά συνειδητοποίησαν ότι οι Τούρκοι τον είχαν κατεδαφίσει τον 1786 για να χρησιμοποιήσουν τα μαρμαρά του - που είχαν λατομήσει οι Αθηναίοι από την αριστερή πλευρά δίπλα στη σπηλιά του Νταβέλη - για νέο πρόχωμα, όταν εξαιτίας της ταχείας προέλασης των Βενετών χρειάστηκε να ενισχύσουν βιαστικά τα οχυρωματικά έργα της Ακρόπολης.

Κατά καλή τύχη δεν έπαθαν καμιά ζημιά τα μάρμαρα και έτσι κατορθώσαμε να αναστηλώσουμε τον ναό στα 1835 με την βοήθεια των Γερμανών αρχιτεκτόνων Ludwig Ross και Edward Schaubert, μαζί με τον Δανό Christian Hansen. Όλες αυτές οι μετατροπές και προσθήκες επέβαλαν μία παράκαμψη προς τα δεξιά του δρόμου που οδηγούσε προς το οχυρό. Περνούσε από τον Πύργο των Acciaiuoli - που είχαν διαδεχθεί το 1387 την Καταλανική κυριαρχία και έμειναν στην Αθήνα μέχρι το 1460 - που χρησίμευε τότε ως φυλακή, προτού καταλήξει στην πίσω είσοδο των Προπυλαίων. Επάνω στην είσοδο αυτή είχε χτίσει ένας Τούρκος το σπίτι του. Όταν το 1645 έπεσε κεραυνός στην Πύλη, ο τούρκος θάφτηκε κάτω από τα ερείπια της μαζί με όλη την οικογένεια. Έπειτα οι Τούρκοι χρησιμοποίησαν τα ερείπια σαν πυριτιδαποθήκη μέχρι το 1656 που χτυπήθηκε πάλι από κεραυνό. Οι σωροί των ερειπίων ανέβασαν τόσο πολύ το έδαφος, ώστε να είναι αδύνατο να διακρίνεις τα υπέρθυρα των πυλών.

Ο επισκέπτης μπορούσε τώρα να στραφεί προς τον Παρθενώνα και να τον δει, όχι βέβαια όπως τον είχαν γνωρίσει οι Αθηναίοι στην Αρχαιότητα, περιτοιχισμένο από ένα στεφάνι μικρότερους ναούς και ένα άλσος αναθηματικών, αλλά περιβαλλόμενο από ένα τουρκικό χωριό, που είχε χτιστεί από τα συντρίμματα. Τα πιο καλοχτισμένα σπίτια ήταν του Δισδάρη (φρουράρχου) και του τοποτηρητή του, με κηπάκια που φύτρωναν λουλούδια και κλήματα πίσω από ψήλους τοίχους για να προστατεύουν τις γυναίκες από τα αδιάκριτα βλέμματα. Οι περισσότεροι στρατώνες ήταν χτισμένοι από πέτρα, αρμολογημένη μόνο με λάσπη και χώμα αντί για κονίαμα, με συνέπεια να πέφτουν συνεχώς οι τοίχοι τους και να προξενεί μία δυνατή βροχή σχεδόν όση καταστροφή θα προκαλούσε αλλού μια φωτιά ή ένας σεισμός. Όταν τελικά κατέληγε ο επισκέπτης εμπρός στον Παρθενώνα, αντίκριζε τις τρομερές πληγές που είχαν κάνει σ' αυτό το περικαλλές οικοδόμημα. Οι κολώνες είχαν πέσει και οι σπόνδυλοι ήταν κι αυτοί πεσμένοι ανάκατα. Χάρης και μόνο στην μεγαλοπρέπεια που απέπνεαν πάντα, ακόμη και κατεστραμμένα τα αριστουργήματα, φαίνονταν υπερήφανα μέσα σ' αυτήν την ταπείνωση που δεν τους έπρεπε. Μεγάλα κενά και άδειες κόγχες μαρτυρούσαν σιωπηλά ότι άλλοτε ήταν γεμάτα από διακοσμήσεις ή αγάλματα.

Αυτή η τρομακτική καταστροφή έγινε το 1687 με την ανατίναξη του κεντρί-

κού τμήματος του Παρθενώνα, κατά την διάρκεια του βομβαρδισμού που γινόταν από την περιοχή του Αρείου Πάγου, αφού η ετερόκλητη στρατιά του ναυάρχου Μοροζίνη είχε στρατοπεδεύσει γύρω από το λόφο της Ακρόπολης. Ακόμη και ο Παρθενώνας - παρ' όλο που τον είχαν μετατρέψει οι τούρκοι σε τζαμί - χρησιμοποιόταν κάπου-κάπου και σαν οπλοστάσιο και πυριτιδαποθήκη. Στις 28 Σεπτεμβρίου 1687, κατά τις 7 το βράδυ τον πέτυχαν δυο βλήματα που έριξε κάποιος κανονιέρης από το Ανόβερο. Επάνω στη μεγάλη έκρηξη έπεσαν 14 από τους 46 κίονες και το μεγαλύτερο μέρος του σηκού. Τα θραύσματα πετάχτηκαν μέχρι τις θέσεις των πολιορκητών.

Ανάμεσα από τις κολώνες που έμειναν όρθιες, εκεί που άλλοτε ορθωνόταν το χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς, έχτισαν οι τούρκοι αργότερα ένα μικρό τουρκικό τζαμί. Το τζαμί ήταν στραμμένο προς τη Μέκκα και με τους ασπρισμένους τοίχους του, την κεραμιδένια του σκεπή και τους χαμηλωμένους θόλους αποτελούσε περίεργη αντίθεση προς την απaráμιλλη συμμετρία τριγύρω του.

Στη ΝΔ πλευρά, είχε μετατραπεί σε μιναρέ ένα καμπαναριό Φλωρεντινού ρυθμού της εποχής των Acciaiuoli, όταν ο Παρθενώνας χρησίμευε ως καθεδρικός ναός τους. Στο δάπεδο είχαν ανοίξει ένα μεγάλο λάκκο, που εχρονολογείτο από την εποχή που οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν τις βάσεις του ναού σαν λατομείο! Μόνο μεταξύ του 1835 και του 1844 καθαρίστηκε το εσωτερικό του Παρθενώνα και κατεδαφίστηκε το τζαμί. Οι κολώνες της Δυτικής πρόσοψης του ναού ήταν μαυρισμένες από τον καπνό των γειτονικών καλυβιών. Μόνο σε μερικά τμήματα της Νότιας πλευράς του είχε διατηρηθεί το αστραφτερό λευκό, ενώ η βορεινή πλευρά ήταν σκεπασμένη κατά τόπους από σταχτοπράσινη μούχλα. Τα περισσότερα γλυπτά του αετώματος του Φειδία είχαν εξαφανιστεί. Στην μέση του δυτικού αετώματος υπήρχαν ολόγλυφα συμπλέγματα αγαλμάτων που παρίσταναν την Αθηνά και τον Ποσειδώνα, επάνω σ' ένα ιππήλατο άρμα, να φιλονικούν για την όμορφη Αττική.

Το 1687 αποφάσισε ο μετέπειτα Δόγης Μοροζίνης, ότι όσα γλυπτά θα απέμεναν θα ήταν ένα κατάλληλο λάφυρο για την - άλλωστε πολύ μικρής διάρκειας - νίκη του εναντίον των Τούρκων. Όταν κατέβασαν ένα άλογο της Αθηνάς, έσπασε το παλάγκο και το γλυπτό θρυμματίστηκε στο έδαφος. Και άλλα αγάλματα δεν είχαν καλύτερη τύχη. Περισσότερο από όλους κακόπαθε ο Ποσειδώνας, που έπεσε με το κεφάλι και σφηνώθηκε στο χώμα. Οι τούρκοι έσπασαν το τμήμα του αγάλματος που ξεείχε από τη γη και το... έχτισαν στα τείχη του οχυρού.

Μολαταύτα, ως το 1848 είχαν διατηρηθεί περίπου τα μισά από τα γλυπτά, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από σχέδια και πίνακες της εποχής αλλά, γύρω στα 1800, μόνο τέσσερα βρίσκονταν στην θέση τους. Δύο από αυτά φαινονταν φτιαγμένα από λευκότερο μάρμαρο, αλλά στην πραγματικότητα είχαν πάθει λιγότερες φθορές από το χρόνο. Αυτό παρέσυρε πολλούς αρχαιοδίφες στην λανθασμένη υπόθεση ότι ήταν ρωμαϊκά έργα, πιθανώς αγάλματα του αυτό-

κράτορα Αδριανού και της συζύγου του Σαβίνας. Τα αγάλματα βέβαια ήταν στην πραγματικότητα αρχαία Ελληνικά και παρίσταναν μια θεότητα ποταμού, πιθανότατα του Αχελώου, καθώς και μία νύμφη. Και τα δυο έχασαν αργότερα... τα κεφάλια τους. Το ανδρικό κεφάλι χάρισε κάποιος τούρκος στον περιηγητή Dodwell (Dilletanti). Το γυναικείο κεφάλι ένα άλλος τούρκος πούλησε αργότερα σε έναν άλλο περιηγητή, Γάλλο αυτή την φορά, τον Fauvel. Σήμερα βέβαια αγνοείται η τύχη και των δυο κεφαλών. Στο ανατολικό αέτωμα υπήρχε αναπαράσταση της γέννησης της Αθηνάς. Εκεί έκαναν στον Παρθενώνα την πρώτη του πληγή: οι πρώτοι χριστιανοί που μετέτρεψαν τον ναό σε εκκλησία, έφτιαξαν εκεί μία αψίδα αφού κατέβασαν εξαιτίας της το κεντρικό σύμπλεγμα γλυπτών του αετώματος, σαν να ήθελαν να διώξουν από τη σκηνή τα δρώντα πρόσωπα της αρχαίας τραγωδίας.

Στην αρχαιότητα, η είσοδος στον Παρθενώνα βρισκόταν στην Ανατολική πλευρά, από την μεριά του ανατέλλοντος ηλίου. Εκεί έκανε στάση η πομπή των Παναθηναίων όταν ανέβαινε τον λόφο, αφού είχε περάσει τα προπύλαια και προχωρήσει κατά μήκος της βόρειας πλευράς του Παρθενώνα. Στις αρχές όμως του 19ου αιώνα, πολλοί "σοφοί" είχαν διατυπώσει την γνώμη ότι η είσοδος γινόταν από την δυτική πλευρά, απλώς επειδή έβλεπαν λογική αυτή τη διάταξη, αγνοώντας τελείως τις λατρευτικές συνήθειες των Ελλήνων. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα από εκείνη την εποχή, για την τάση που είχαν να ερμηνεύουν οι

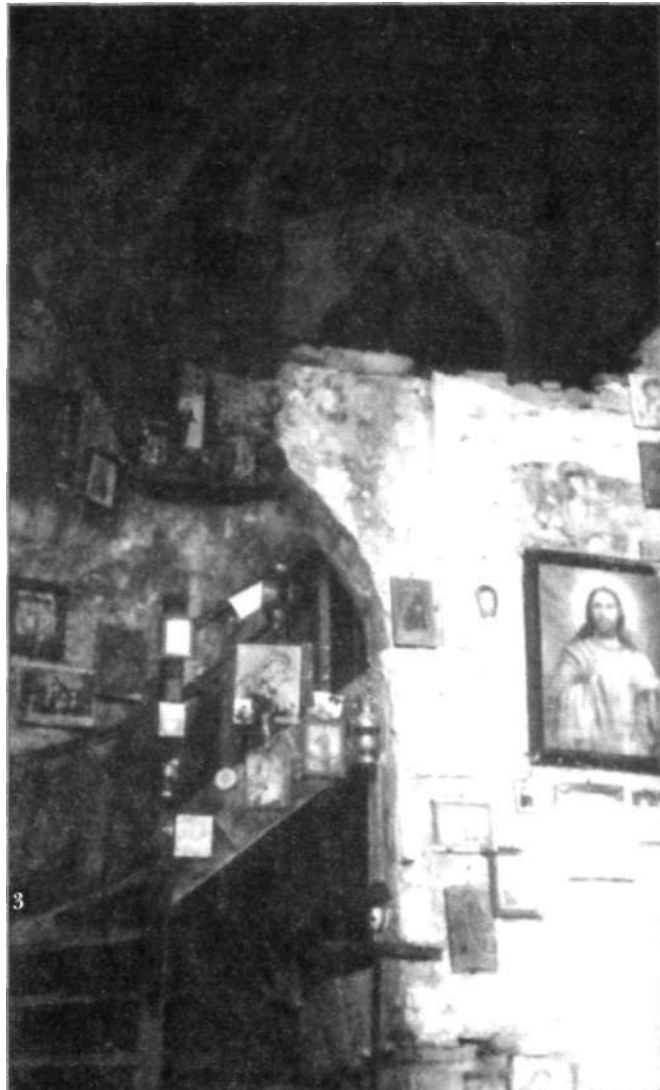

"σοφοί" τα διάφορα μνημεία της αρχαιότητας βάσει ελλιπών περιγραφών ή διαστρεβλωμένων συλλογισμών ή ακόμη περισσότερο λόγω προσωπικών προκαταλήψεων.

Τα γλυπτά στις μετώπες, που ήταν τοποθετημένες πάνω στο επιστύλιο σε μεγάλο ύψος, είχαν υποφέρει περισσότερο από τα στοιχεία της φύσεως. Μερικά είχαν φθαρεί τελείως. Πολλά είχαν πέσει με την έκρηξη των κανονιών του Μοροζίνι, μεταξύ αυτών δεκαέξι από τα ωραιότερα της νότιας πλευράς. Τελικά η ζωφόρος που παρίστανε την πομπή των Παναθηναίων και ξετυλιγόταν στο επάνω μέρος των τοίχων του σηκού και στο εσωτερικό τμήμα των πυλών, δεν είχε υποφέρει μόνον από τις εκρήξεις αλλά και από τους φανατισμένους Μουσουλμάνους που θεωρούσαν απαγορευμένη κάθε παράσταση του σώματος.

Αυτή η νοοτροπία παρέσυρε τους Τούρκους σε πολυάριθμες ηθελημένες καταστροφές. Πέντε πλάκες, για τις οποίες ήταν βεβαιωμένο ότι υπήρχαν ακόμη το 1750, καθώς και μια της ανατολικής πλευράς είχαν ήδη εξαφανιστεί το 1800.

Και φτάνουμε στο Ερεχθείο. Αυτό ήταν σε κακή κατάσταση. Οι κόρες, οι Καρυάτιδες στην πρόσταση του ναού ήταν τρομερά ακρωτηριασμένες. Τούρκοι φανατικοί είχαν μουτζουρώσει - κλασικός βαρβαρισμός - τα πρόσωπα τους με μπογιά και τα χαρακτηριστικά τους ήταν σχεδόν κατεστραμμένα. Βέβαια, πα-

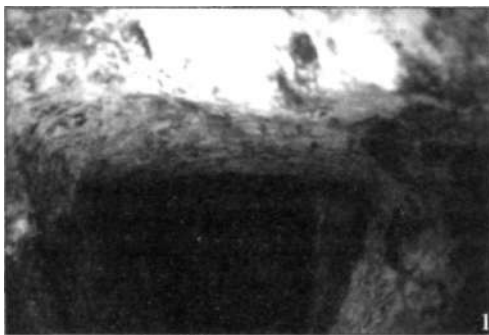
1,2,3. Οι σπηλιές στο εξωτερικό μέρος των τειχών της Ακρόπολης, διασχευασμένες σε χριστιανικούς ναούς.

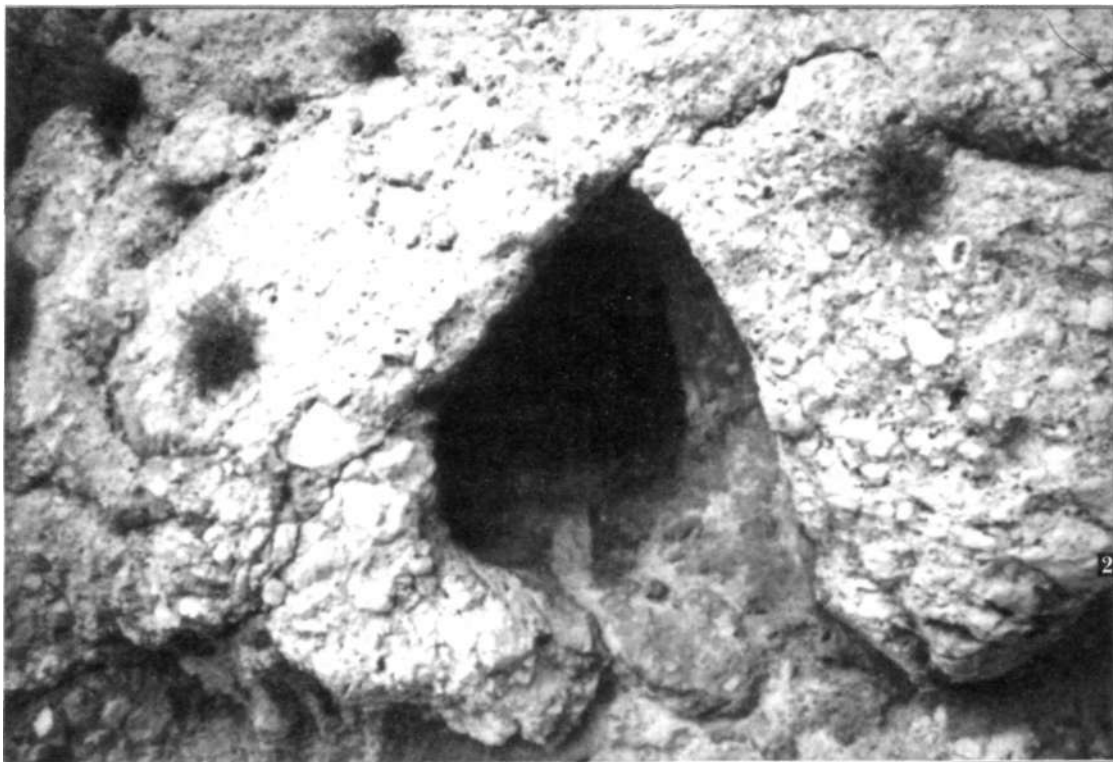
ρά τις ελαφριές διαφορές στη στάση τους εκείνες προκαλούσαν τον θαυμασμό, ενώ μερικοί επισκέπτες διατύπωναν τη γνώμη ότι το συντριπτικό βάρος της μαρμάρινης οροφής στηρίζεται επάνω στις λεπτές αυτές γυναικείες μορφές. Τελικά, μία από τις Κόρες ξέφυγε από το καθήκον της αυτό πριν από εκατό σχεδόν χρόνια, ίσως για να μετατραπεί σε ασβέστη, που χρειαζόταν για το άσπρισμα(!) του οχυρού. Ανάμεσα από τις καρυάτιδες είχαν σηκώσει έναν πρόχειρο τοίχο που απομόνωνε την πρόσταση και έκρυβε τα σκαλοπάτια που οδηγούσαν κάτω στο Άδυτο.

Επειδή κάμποσοι αρχαιοδίφες δεν ήξεραν πώς να εξηγήσουν τον λόγο ύπαρξης της πρόστασης αυτής, υπέθεσαν ότι χτίστηκε για να προστατεύσει τη μυθική ελιά της Αθηνάς. Πραγματικά μεγάλωνε μια ελιά στον ανοιχτό χώρο του Άδυτου της νύμφης Πανδρόσου, στα δυτικά του Ερεχθείου και κάποια απόγονος της αγωνίζεται σήμερα να επιζήσει στην ίδια ακριβώς θέση.

Το υπόλοιπο του Ερεχθείου καταστράφηκε σιγά-σιγά. Κάποιος Δισδάρης κατέβασε ένα κομμάτι του επιστυλίου στο Αμπελοχώρι, το έσκαψε και το έκανε ποτίστρα για τα ζώα. Ένας περιηγητής που είδε ότι τα ωραία γλυπτά δεν θα αργούσαν να

1,2. Είσοδοι-λαγούμια προς το εσωτερικό

καταστραφούν από την επαφή με τα ζώα, προσέφερε ένα σημαντικό ποσό να του δοθεί το πολύτιμο κομμάτι - για τον εαυτό του φυσικά. Παρ' όλη όμως την γνωστή φιλοχρηματία των Τούρκων, αρνήθηκε ο τότε Διοδάρης την προσφορά, από σεβασμό στην μνήμη του πατέρα του που είχε φτιάξει την ποτίστρα αυτή.

Μέσα στους τοίχους του Ερεχθείου που είχαν μείνει χωρίς στέγη, έβλεπες ανακατωμένους κίονες και λίθους. Οι πρώτοι Χριστιανοί είχαν ανακατώσει τα πάντα όταν είχαν μετατρέψει τον ναό σε χριστιανική εκκλησία. Αργότερα μετέτρεψαν το Ερεχθείο σε κατοικία των Δουκών των Αθηνών και έπειτα το διαμόρφωσαν οι Τούρκοι για να εξυπηρετήσουν δικούς τους σκοπούς. Όταν πια καταστράφηκε αρκετά, το εγκατέλειψαν στην τύχη του. Βέβαια εδώ πρέπει να πούμε ότι κάποια στιγμή έπαιξε και το ρόλο λουτρών για τις οδαλίσκες του χαρεμίου του φρουράρχου και κοιτώνων των γυναικών.

Σήμερα όλος ο χώρος περικλείεται από εκείνη τη γελοία κόκκινη και άσπρη πλαστική κορδέλα που χρησιμοποιεί η αστυνομία για να απομονώσει έναν τόπο εγκλήματος. Είναι κάτι με το οποίο διαφωνώ τελείως - με την κόκκινη πλαστική ταινία - γιατί δεν ξέρω τον λόγο αυτής της προχειρότητας που διακωμίζεται, εκτός πλέον αν ο λόγος "αποκλεισμού" αυτού του χώρου είναι για να μην μας επιτρέπει να πλησιάζουμε και να δούμε το αίσχος: πράγματι, με μια καλή φωτογραφική μηχανή και το σχετικό zoom, μπορεί κάποιος αν σηκωθεί στις μύτες των ποδιών του να βγάλει μία φωτογραφία του εσωτερικού του. Η φωτογραφία θα δείξει στο μέσον του σεπτού ναού μια πλάκα όρθια(!) με ένα σχήμα που οποιοσδήποτε θα το "περάσει" για πεντάλφα! Τι ρόλο παίζει αυτό; Ποιος την έβαλε όρθια; Τι θέλει σ' αυτόν τον πανιέρο χώρο; Ερωτήματα, βέβαια, χωρίς απάντηση.

Ασυγκίνητοι για τις καταστροφές των Προπυλαίων και του Παρθενώνα αργότερα - μιλάμε για μια περίοδο πάνω από 300 χρόνια - μετέφεραν οι τούρκοι την πυριτιδαποθήκη τους στην πανέμορφη βορεινή πρόσταση του Ερεχθείου. Γι' αυτό το σκοπό ύψωσαν τοίχους ανάμεσα στους Ιωνικούς κίονες, για να απομονώσουν τον χώρο προς τα έξω. Ένας κεραυνός ή κάποια αμέλεια της τουρκικής φρουράς θα αρκούσε για να ανατιναχτεί στον αέρα και αυτό το τελειότατο κτίσμα των Αθηνών.

Οι περισσότεροι περιηγητές κατόρθωναν - δίνοντας ένα μικρό φιλοδώρημα στους φρουρούς - να μπουν για να θαυμάσουν την περίτεχνα εργασμένη Πύλη μεταξύ της βορινής αίθουσας και του ναού. Επειδή οι Τούρκοι είχαν τοποθετήσει μία πρόχειρη ξύλινη στέγη ακριβώς επάνω από την πύλη, ο επισκέπτης αναγκαζόταν να σκαρφαλώσει κατά μήκος της σανίδας έως ένα άνοιγμα στον εξωτερικό τοίχο, αν ήθελε και στον επάνω χώρο. Μόλις κατόρθωνε όμως να μπει, αμείβονταν για τους κόπους του, γιατί μπορούσε να θαυμάσει και να μελετήσει με ησυχία τα ωραία φανώματα της μαρμάρινης οροφής, την τέλεια ομορφιά

και τα λεπτά στολίδια που τυλίγονταν στα ιωνικά κιονόκρανα.

Κοντά στο Ερεχθείο, ήταν στημένη μια συστοιχία κανονιών με τις μπούκες τους γυρισμένες προς την πόλη. Τα χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι μόνο για να αναγγείλουν την αρχή του Ραμαζανιού ή κάποιας άλλης παρόμοιας γιορτής. Θα περνούσαν ακόμη είκοσι χρόνια πριν να χρησιμοποιηθούν για να ρίξουν πραγματικά πυρά στη διάρκεια του αγώνα για την εθνική μας ανεξαρτησία.

Τα διάφορα κανόνια βέβαια, και τα μεν και τα δε, δηλαδή αυτά που είχαν οι εντός του κάστρου - οι πολιορκούμενοι - αλλά και αυτά που είχαν οι εκτός του κάστρου - οι πολιορκητές - έκαναν την δουλειά τους: τα μεν του κάστρου κατέστρεψαν την όλη περιοχή γύρω και ολίγον μακρύτερα της Ακροπόλεως, αφανίζοντας μόνον ένα μικρό μέρος των επιτιθέμενων, τα δε των πολιορκητών κατέστρεψαν ούτως ή άλλως το κάστρο και τους αρχαιολογικούς θησαυρούς εντός αυτού. Ποτέ όμως καθ' όλη την διάρκεια της μακροχρόνιας ιστορίας του κάστρου, τα κανόνια δεν ήταν τόσο αποτελεσματικά ώστε να αναγκάσουν την ίδια την Ακρόπολη να παραδοθεί! Αντιθέτως, η πολύμηνη μερικές φορές πολιορκία ανάγκαζε τους Καστριώτες (τους εντός του κάστρου της Ακροπόλεως) να εξαντλούν όλα τα αποθέματα τροφής και νερού και τελικά να παραδίδονται μόνο γι' αυτό το λόγο. Συνήθως όταν λάμβανε χώρα μια τόσο πολύμηνη πολιορκία, τα ρούχα των πολιορκημένων γίνονταν κουρέλια, οι πληγωμένοι και οι ασθενείς δεν είχαν καμιά περίθαλψη γιατί και το νερό που τους έδιναν ήταν αμφίβολης καθαρότητας και προπαντός μετρημένο. Το κριθάρι από το οποίο παρασκευαζόταν είδος ψωμιού τελείωνε γρήγορα, αλλά και αυτά ακόμη τα χόρτα που φύτεωναν επάνω στον Ιερό Βράχο άγρια, και τα άλλα των μικρών κήπων που διατηρούσαν, τελείωναν και αυτά πολύ γρήγορα. Έτσι αφού τελείωναν τα πάντα, άρχιζαν να τρώνε τα άλογα, τα γαϊδούρια, τα μουλάρια αλλά και τις γάτες με τους ποντικούς.

Ο χρονογράφος αναφέρει τα παράπονα ενός ασθενούς τον οποίον ξέχασαν να του προμηθεύσουν... ζουμί από βραστή γάτα! Εάν λοιπόν προσθέσει κανείς και τις διάφορες αρρώστιες που ήταν αποτέλεσμα όλων των ανωτέρω, θα έβλεπε τους λόγους που οι πολιορκούμενοι αποδεκατίζονταν με συνέπεια την παράδοση του κάστρου. Ένας τρίτος πονοκέφαλος αλλά πολύ επικίνδυνος δια αμφότερους - πολιορκούμενους αλλά και πολιορκητές - ήταν τα περίφημα λαγούμια. Αυτά δεν ήταν τίποτε άλλο παρά υπόγειες δίοδοι που οδηγούσαν από τους πρόποδες του λόφου προς τα πάνω και φυσικά από επάνω - εντός του κάστρου - προς τα κάτω. Προσπαθούσαν οι μεν να δημιουργήσουν ομάδες δυναμιστών οι οποίοι ακολουθούσαν στην υπόγεια δίοδο, έφθαναν μέχρι το πιο κοντινό εσωτερικό σημείο και εκεί δημιουργούσαν εκρήξεις από πυρίτιδα με σκοπό να γκρεμίσουν το κάστρο οπότε και θα λύονταν τα προβλήματα τους. Οι δε εντός της Ακροπόλεως, με δικές τους ομάδες προσπαθούσαν να ακούσουν - στην κυριολεξία "στήνοντας αυτί" - τους θορύβους εκείνων των υπονομευτών ώστε να εντοπί-

σουν το μέρος. Ακολούθως, οι ως άνω ομάδες - οι λαγουμιτζήδες - εισχωρούσαν και υπονόμευαν δια πυρίτιδος την στοά που ακολουθούσαν οι πολιορκητές.

Οι Έλληνες είχαν αρκετούς λαγουμιτζήδες οι οποίοι πάντοτε δρούσαν με επιτυχία. Οι Τούρκοι όμως δεν είχαν και έφερναν "ειδικούς" από άλλα διαμερίσματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μια έκθεση του Κιουταχή που πολιορκούσε την Ακρόπολη, προς τον μέγα Βεζίρη, ήρθε στα χέρια των Ελλήνων αφού αυτοί συνέλαβαν τον τούρκο αγγελιαφόρο. Σ' αυτήν ο Κιουταχής έγραφε "λόγω της ανικανότητας των υπονομευτών που έχω, έστειλα να μου φέρουν από τα Σκόπια δέκα ορύκτας, ελπίζω δε ότι με αυτούς - πρώτα ο Αλλάχ - θα κάνω ένα λαγούμι που θα τρυπήσει πέρα ως πέρα το Κάστρο και θα το αναποδογυρίσει"...

Δεν φαίνεται όμως πουθενά να πέτυχε αυτό που ονειρευόταν. Αυτές οι υπόγειες διαβάσεις άρχιζαν είτε από το σημερινό δρόμο του Διονυσίου Αρεοπαγίτου όπου υπάρχουν ακόμη και σήμερα, είτε από το δυτικό μέρος του Ιερού Βράχου κάτω από τον Άρειο Πάγο. Ακόμη δε και από την πλευρά που είναι σήμερα τα Αναφιώτικα, στους πρόποδες του Βράχου, στο σημείο που βρίσκεται η θέση της Σημαίας. Απ' αυτήν ακριβώς την υπόγεια στοά πρέπει να ανήλθε και κατά τη Γερμανική Κατοχή ο Γλέζος, όταν κατέβασε τη Γερμανική Σημαία, και όχι ως λέγει - επί το ηρωικότερον - περνώντας εμπρός από τους φρουρούς. Ίσως δε εντός αυτής της υπόγειας διόδου να βρίσκεται ακόμη η κατεβασμένη Γερμανική Σημαία!

Άλλη μια δίοδος που όμως δεν χρησιμοποιήθηκε γι' αυτούς τους σκοπούς, αφού βρίσκεται εντός του τότε αμυντικού περιβόλου, είναι η τρύπα που μπορεί να δει κανείς και σήμερα αν ανέβει από το μέρος του θεάτρου του Ηρώδου του Αττικού, οπότε και θα την αντικρυσει ακριβώς επάνω από το κιόσκι των εισιτηρίων. Εκτός βέβαια απ' αυτές, υπήρχαν - και υπάρχουν - πολλές άλλες που ξεκινούν από το λόφο των νυμφών, την περιοχή του Αγίου Δημητρίου του Λουμπαρδιάρη και από την περιοχή της στοάς του Αττάλου. Επάνω στο κάστρο, μερικές από αυτές τις υπόγειες σπηλιές χρησιμοποιήθηκαν και ως "απομόνωση" εντός της φυλακής στα Προπύλαια που ανέφερα πιο πάνω. Ίσως σε μια από αυτές να οδηγήθηκε και ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, λίγο πριν τη δολοφονία του.

Στα χρόνια προ της Επανάστασεως που η Ακρόπολη ήταν τουρκικό οχυρό, υπήρχαν φορές που λόγω των περιστασιακών γεγονότων, χρειάζονταν οι Τούρκοι να μετακομίσουν όλοι επάνω στον Ιερό Βράχο. Έτσι το να συγκεντρώνονται εκεί 300 τουρκικές οικογένειες ούτε σπάνιο ήταν ούτε και ο αριθμός αυτός ήταν εκπληκτικός. Μια τέτοια λοιπόν φορά, που όλες σχεδόν οι τουρκικές οικογένειες είχαν μαζευτεί εκεί επάνω...

...Ο Δισδάρης είχε μόλις μόλις δώσει εντολή για τις φρουρές της νύχτας, εκείνο το παγωμένο βράδυ του 1470. Οι οικογένειες είχαν τακτοποιηθεί σε καλύβια και τσαντρία και άρχιζαν πλέον οι καπνοί από τις φωτιές να μαυρί-

ζουν τις κολώνες και τους ναούς. Πέρα προς τη θάλασσα, στο λιμάνι του Δράκου (Πειραιάς), τα φώτα των πλοίων των Βενετών τρεμόπαιζαν και το πλήθος τους ήταν αυτό που είχε κάνει τους Τούρκους να κλειστούν στο Κάστρο. Ετοιμαζόταν, ίσως αύριο κιόλας, μια επίθεση των Βενετών ή μια πολιορκία που ποιος ξέρει πόσο θα κρατούσε.

Αγγελιαφόροι είχαν φύγει από το απόγευμα στους πασάδες της Εύβοιας και της Θήβας, με μαντάτα για την άφιξη της αρμάδας, ζητώντας βοήθεια σε στρατεύματα και προπαντός ιππικό, που θα έπρεπε να έφτανε το συντομότερο. Οι Έλληνες της Αττικής, ενήμεροι κι αυτοί των γεγονότων, ετοιμαζόντουσαν να φύγουν στο εσωτερικό ή προς τα Μεσόγεια, γιατί ήξεραν καλά πως αυτού του είδους οι επιθέσεις ή οι πολιορκίες δεν είχαν παρά ένα σκοπό: το πλιότασκο σε βάρος της περιουσίας τους και την αρπαγή των γυναικών ή των νέων που αργότερα θα έπιαναν καλές τιμές στα σκλαβοπάζαρα. Άρχισαν λοιπόν κι αυτοί να φεύγουν παίρνοντας ό,τι πολύτιμο είχαν, ακόμη και τα εικονίσματα των εκκλησιών προκειμένου να βρουν καταφύγιο οπουδήποτε. Οι πολυάριθμες σπηλιές της Αττικής θα ήταν καταφύγια και λημέρια για πολλούς από αυτούς, παρέχοντας τους ασφάλεια και στέγη για τούτο το χειμώνα που είχε έρθει νωρίς.

Πάνω στο κάστρο οι Τούρκοι είχαν φροντίσει να προσευχηθούν στα τζαμιά της Ακρόπολης, για να 'χουν τουλάχιστον τον Αλλάχ σύμμαχο τους ο' ό'τι τους προόριζε η επομένη ημέρα. Επιθεώρησαν όλες τις διόδους που ήξεραν στις εξωτερικές πλευρές της Ακρόπολης, τις έκλεισαν με πέτρες, και κόβοντας κλαριά από τα λιγιστά δέντρα γύρω από τον Ιερό Βράχο σκέπασαν τις τοποθεσίες ώστε να είναι αόρατες στους ξένους και περιμέναν. Χώθηκαν νωρίς-νωρίς στα καταλύματα τους και στη ζέστη τους, αφήνοντας μόνο τους φρουρούς έξω. Αυτοί περιπολώντας πάνω-κάτω, συζητώντας και κοιτώντας προς το μέρος των πλοίων ήλπιζαν να δουν τον ήλιο να βγαίνει όσο το δυνατόν πιο σύντομα από τον Υμηττό. Αυτό όμως θα αργούσε πολύ να γίνει αυτή την νύχτα...

Ο φρουρός προς την πλευρά του Ερεχθείου προσπαθούσε να κρατηθεί όσο πιο μακριά μπορούσε από το πηγάδι, που λέγανε ότι το νερό του πήγαινε και ερχότανε απαράλλακτα όπως και τα κύματα της θάλασσας πάνε κι έρχονται κτυπώντας στα βράχια. Και το νερό του πηγαδιού θύμωνε όταν ξένοι γέμιζαν την Ακρόπολη. Θυμόταν επίσης ότι ο παλιός Θεός των Ελλήνων, ο Ποσειδώνας, ήταν ο δημιουργός του πηγαδιού, όταν μαλώνοντας με μια άλλη θεά, την Αθηνά, για την κυριαρχία της Αθήνας, χτύπησε την τρίαινα του στο βράχο και ανέβλυσε με μιας θαλασσινό νερό. Και κοντά στο πηγάδι υπήρχε και η Ελιά, ένα Ιερό δέντρο από την εποχή σχεδόν που υπήρχε αυτό. Κι αυτή λες και ήταν συνεννοημένη με το πηγάδι, και την ώρα που το νερό του χτύπαγε με δύναμη στο φρέαρ, ένας αέρας σηκωνόταν και περνούσε μέσα από τα κλαδιά της ελιάς και αυτή σφύριζε και μούγκριζε σαν να ήθελε να φύγει από τις ρίζες της και να επιτεθεί, να κάνει κακό, να διώξει όλους αυτούς τους ξένους από τους βράχους.

Αυτές τις ιστορίες σκεφτόταν ο Τούρκος φρουρός και δεν αισθανόταν καθόλου καλά. Προσπαθούσε να αφουγκραστεί μέσα στην ησυχία της νύχτας, αλλά να κάνει και το καθήκον του γιατί ο Δισδάρης δεν αστειευόταν καθόλου. Ο αέρας που είχε αρχίσει να σηκώνεται έπαιρνε τα σύννεφα και τα ταξίδευε πάνω από την Ακρόπολη και εκείνα που και που εμπόδιζαν το φεγγάρι να βλέπει το Κάστρο.

Θα 'ταν λοιπόν μια από αυτές τις φορές, όταν έγιναν όλα πιο σκοτεινά. Ο φρουρός είχε ακουμπήσει στον τοίχο του Ερεχθείου και βρισκόταν σε μια κατάσταση λίγο προ του ύπνου, όταν ένα ξαφνικό δυνάμωμα του αέρα τον έκανε να τεντωθεί με όλες του τις αισθήσεις σε επιφυλακή. Κοίταξε προς το μέρος της Ελιάς. Αυτή όλο και τινάζόταν σαν να ήθελε να φύγει από τη θέση της. Τα κλαδιά της σαν τεράστια χέρια πήγαιναν από 'δώ κι από 'κεί, σαν να καλούσαν ή να απειλούσαν τον φρουρό. Αυτός δεν ήθελε και πολύ να δει ότι η ελιά ήταν τώρα τεράστια και συνεχώς μεγάλωνε. Έκανε λίγο πίσω και ξανάμεινε ακίνητος. Ήταν σίγουρος πως ανάμεσα στα κοπάσματα του αέρα, άκουγε κύματα να κτυπούν τον Ιερό Βράχο. Έρχονταν σε κανονικά διαστήματα, απαράλλαχτα όπως η θάλασσα στα βράχια. Δεν έβλεπε βέβαια τίποτε, άκουγε όμως πολύ καλά. Αποφάσισε να αλλάξει θέση. Έκανε τον γύρο του τοίχου να έρθει από μπροστά. Αν ο Δισδάρης δεν φοβόταν όλα αυτά, ας ερχόταν ο ίδιος να φυλάξει σκοπιά αντί γι' αυτόν, σκέφτηκε.

Είχε περάσει μόλις το μήκος του τείχους, όταν ένα σύννεφο έκρυψε το φεγγάρι για μία ακόμη φορά. Κοντοστάθηκε γιατί δεν μπορούσε να δει τίποτε εκτός από την ασπρίλα του ναού. Όταν σε λίγο το σύννεφο το τράβηξε ο αέρας μακριά, ο φρουρός που είχε αρχίσει να κινείται έμεινε σαν μαρμαρωμένος. Εμπρός του σε 5-6 μέτρα απόσταση είδε ένα ουρί. "Τι να θέλει αυτή η γυναίκα μέσα στην νύχτα;", μόλις πρόλαβε να σκεφτεί. Αμέσως μετά την είδε καλύτερα. Όχι δεν έμοιαζε με τις τουρκάλες που είχαν ανέβει το απόγευμα εδώ επάνω. Αυτή ήταν ψηλή με έναν άσπρο χιτώνα που έφτανε μέχρι χαμηλά στα πόδια της, με μαλλιά πλεγμένα σε δυο μακριές κοτσίδες, με τον μανδύα της να είναι δεμένος στους όμορφους ώμους της, και με σανδάλια δερμάτινα στα πόδια. Τώρα που την έβλεπε καλύτερα, γιατί στο μεταξύ τον πλησίαζε, κάποια του θύμιζε. Κάποια που την είχε δει πρόσφατα.

Ασυναίσθητα γύρισε τα μάτια του προς τις Καρυάτιδες - τις Κόρες - και μόνο που δεν έπεσε ξερός: η Κόρη, η δεύτερη από τα αριστερά... έλειπε. Δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία ότι ήταν αυτή που είχε εμπρός του!

Ο φρουρός ήταν πια εκτός εαυτού. Πρώτα η ελιά που μούγκριζε και σφύριζε, μετά τα κύματα που έσπαζαν επάνω στους βράχους και τώρα αυτή που είχε παρατήσει τις άλλες και ερχόταν προς το μέρος του. Μα τι ήθελε απ' αυτόν; Σίγουρα να τον εκδικηθεί που της εμόλυνε τον τόπο και το περιβάλλον. Μα τότε αυτός τι έκανε εδώ; Έπρεπε να φύγει όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Ο φόβος τον

έκανε να αρχίσει να οπισθοχωρεί χωρίς όμως να την χάνει από τα μάτια του. Κι αυτή δεν φαινόταν να βιάζεται, ούτε καν τάχυνε το βήμα της. Μόνο ερχόταν αργά αλλά σταθερά προς το μέρος του. Κι αυτός όλο και υποχωρούσε. Μερικές φορές έπεσε κάτω γιατί δεν έβλεπε που πήγαινε. Δεν κατάλαβε για πότε έφτασε στην άκρη του περιμετρικού τοίχους, κι όταν βρέθηκε στο κενό ήταν πολύ αργά για να κάνει οτιδήποτε άλλο. Δεν πρόλαβε ούτε να φωνάξει! Προσγειώθηκε στους βράχους από κάτω και πέθανε ακαριαία.

Την ίδια νύχτα όμως, συνέβησαν κι άλλα δεινά, τα οποία οι Τούρκοι τα εξέλαβαν ως κακούς οιωνούς. Στο τζαμί του Παρθενώνα όλα τα αναθήματα των προσκυνητών βρέθηκαν στο κενό και εξαφανίστηκαν, το ίδιο και τα εκ μετάξης πέπλα και παραπετάσματα. Εξάλλου όλα τα μπαϊράκια που το απόγευμα κυμάτιζαν επάνω στις επάλξεις δεν υπήρχαν στις θέσεις τους το πρωί, τα είχε πάρει κι αυτά ο αέρας της νύχτας. Το περίεργο όμως ήταν ότι κι αυτός ο στόλος των Βενετών είχε εξαφανιστεί από το λιμάνι του Δράκου. Ποιος ξέρει τι οιωνοί ή άλλα ουρανοκατέβαρα σημάδια είχαν κάνει τους Βένετους να αλλάξουν τα σχέδια τους και να αποπλεύσουν!

Η απουσία του φρουρού έγινε γνωστή το πρωί όταν η φρουρά πήγε να αλλάξει τις βάρδιες και αυτός απουσίαζε, το πτώμα του όμως βρέθηκε δυο μέρες αργότερα όταν πλέον οι τουρκικές οικογένειες είχαν αρχίσει να αποχωρούν από το κάστρο κατεβαίνοντας τους χώρους πέριξ της Ακροπόλεως.

Το φάσμα της Κόρης που οδήγησε τον τούρκο φρουρό στο τέλος του, ήταν εκείνης που τριακόσια χρόνια αργότερα απήγαγε ο τρισκατάρατος λόρδος Έλγιν. Ποιος ξέρει;

ΕΝΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΝΟ ΥΠΟΓΕΙΟ ΠΑΛΑΤΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Το περιβάλλον έμοιαζε με μυθικό παλάτι, που μόνο αθώα παιδικά μάτια μπορούσαν να δουν. Σαν εκείνα που στην παιδική μας ηλικία τρέχαμε να κρυφτούμε αν μας στεναχωρούσε κάτι και έπρεπε να φύγουμε από την πραγματικότητα. Ήταν σαν τους φανταστικούς παιδικούς φίλους που δημιουργούσαμε όταν θέλαμε συντροφιά. Μεγάλο, με χίλια θαυμάσια χρώματα που έπαιζαν στο φως του φακού και άλλαζαν ανταύγειες. Πελώριοι σταλακτίτες και σταλαγιμίτες έμοιαζαν με θρόνους, θόλους και βασιλικά διαμερίσματα, ακόμη και με πρόσωπα που κάποτε θα ήταν στρατιώτες φρουροί και αυλικοί, που έμεναν εδώ ακόμη και μετά τον θάνατο τους για να προστατεύουν αυτό το θαυμάσιο παλάτι κάτω από την επιφάνεια της γης.

Κι εγώ, σαν ξένος, μπήκα απρόσκλητος σ' αυτό το βασίλειο, γι' αυτό ήμουν διστακτικός αλλά έκπληκτος για όλα τα θαυμάσια που είχα εμπρός μου. Τίποτε δεν έδειχνε ότι η ασήμαντη τρύπα στην επιφάνεια, θα οδηγούσε σε ένα μέρος τόσο μεγάλου ενδιαφέροντος. Έμοιαζε η είσοδος με πηγάδι, χωρίς όμως σκαλοπάτια, που βέβαια δεν μπορούσα να δω πόσο βαθύ ήταν. Το νήμα με το βάρος που έριξα κάτω, μου έδειξε περίπου επτά μέτρα. Ένα βάθος όχι μεγάλο, αλλά σημαντικό για την κάθοδο μου σ' αυτό. Η σκοινένια σκάλα και πάλι δικαιολόγησε την συνήθεια να την έχω μαζί μου, το ίδιο και η φωτογραφική μου μηχανή.

Κατέβηκα με την δέουσα προσοχή. Ο θάλαμος σχεδόν στρογγυλός, αμέσως

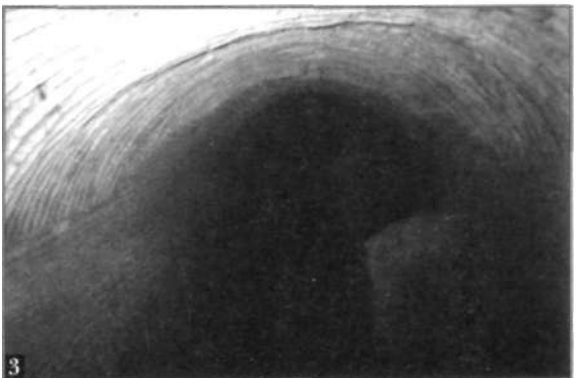
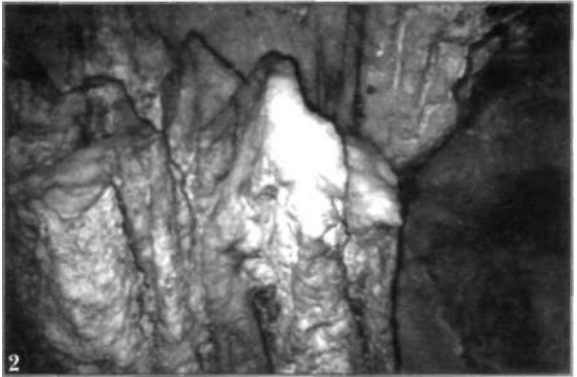

μου θύμιζε το εσωτερικό μυκηναϊκού τάφου και κάτι παραπάνω. Γιατί στον ένα πλαϊνό του τοίχο είχε θαυμάσιες "κολώνες", σαν κάποτε εκεί να ήταν η είσοδος σε άλλα διαμερίσματα. Ο θάλαμος ήταν άδειος εκτός από ένα σημείο του, ενώ ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι του δαπέδου ήταν ξερή λάσπη, ίσως από το νερό που έμπαινε όταν έβρεχε, από το άνοιγμα που είχα μπει. Άρχισα να πιστεύω πως η σπηλιά ήταν μικρή, όταν πρόσεξα ότι μπορούσε κανείς να περάσει πίσω από τις κολώνες στα αριστερά του μικρού θαλάμου και πραγματικά έτσι έκανα.

Εμπρός μου ανοιγόταν ένας μεγάλος θάλαμος που τον ονόμασα "Αίθουσα της Αναμονής" γιατί ήμουν σίγουρος ότι αν ο μικρός θάλαμος που είχα αφήσει πίσω μου ήταν η είσοδος, τούτος εδώ θα 'ταν ο προθάλαμος και φυσικά θα συνεχίζοταν ακόμη προς το εσωτερικό. Ο προθάλαμος λοιπόν ήταν εκπληκτικός. Ιδίως η οροφή του, με τους σταλακτίτες που έμοιαζαν σαν πολύφωτα που κρέμονταν για να εντυπωσιάζουν. Το νερό φαίνεται ότι είχε μεταλλικά στοιχεία και μερικοί από τους σταλακτίτες ήταν οξειδωμένοι με αποτέλεσμα στο φως να δείχνουν κόκκινοι με υπέροχες πτυχώσεις. Περίεργες πέτρες υπήρχαν στο έδαφος και αργότερα κατάλαβα πως ήταν κάποια προϊστορικά "εργαλεία", απόδειξη πως κάποτε το σπήλαιο κατοικείτο.

Λεγόταν - έτσι βρήκα

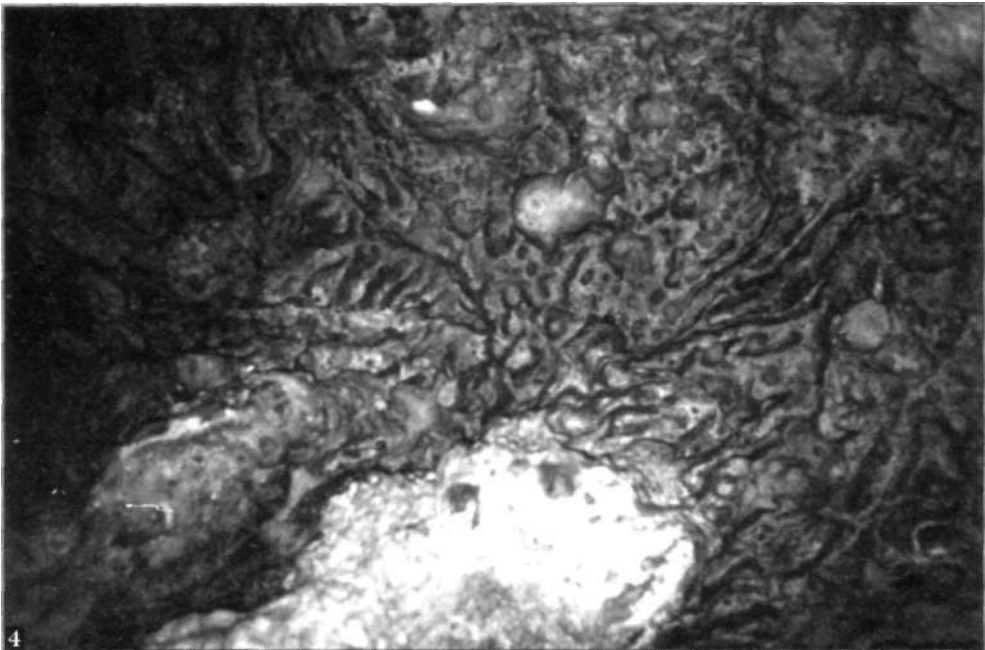
1,2,3,4. Απόψεις από το διάδρομο και το εσωτερικό της σπηλιάς.

άλλωστε το σπήλαιο - ότι το είχε χρησιμοποιήσει και αυτό ο λήσταρχος Νταβέλης πριν περίπου από εκατό χρόνια. Διερωτήθηκα αν το είχε απλώς σαν κρησφύγετο ή μήπως οδηγούσε κάπου άλλου σε μια άλλη τοποθεσία. Βρήκα δυο μεταλλικά λυχνάρια ακουμπισμένα σε δυο φυσικές κοιλώσεις των πλαϊνών τοίχων. Οπωσδήποτε θα είχε χρησιμοποιηθεί το σπήλαιο και σε άλλες εποχές, όπως π.χ. στην διάρκεια της κατοχής ή του εμφυλίου. Είχε βλέπετε το πλεονέκτημα ότι βρισκόταν σε κατοικημένη περιοχή, και αν κάποιος εδιώκετο θα μπορούσε να εξαφανιστεί μπαίνοντας μέσα του. Άλλωστε η είσοδος του δεν ήταν παρά μια μικρή τρύπα μέσα στους θάμνους.

Άρχισα να περιεργάζομαι την "Αίθουσα της Αναμονής" γύρω-γύρω και βρήκα πως σχημάτιζε ένα ύψωμα πεπλατυσμένο, σαν εκείνες τις παλιές ανακτορικές αίθουσες που είχαν έναν εξώστη για την ορχήστρα όταν δινόταν κάποιος χορός. Εδώ τώρα όμως άκουγα μόνον τη δυνατή σιωπή της νύχτας ή του αστραφτερού σκοταδιού. Πριν πόσα άραγε χρόνια θα κατοικούσαν εδώ άνθρωποι; Προϊστορικοί βέβαια, αν έκρινα από τα "εργαλεία" που ανέφερα προηγουμένως. Ήταν κάποιες πέτρες ειδικά ακονισμένες, που θα χρησιμοποιούσαν οι μακρινοί πρόγονοι μας για τις καθημερινές τους ανάγκες.

Από αυτό το υπερυψωμένο πλάτωμα κατέβαινες σε ένα άλλο "δώμα" με μια τρύπα στο έδαφος, κάτι σαν πηγάδι αρκετά βαθύ που είχε βέβαια πυθμένα, αλλά δεν μπορούσα να δω αν στα πλαϊνά τοιχώματα υπήρχαν άλλα ανοίγματα

που θα οδηγούσαν κάπου αλλού. Απ' αυτό το "δώμα" κατέβαινες σε έναν άλλο χώρο σαν γαλαρία, που ήταν ένα επίπεδο - ας πούμε - πιο κάτω. Δυστυχώς από 'κεί δεν πήγαινε πουθενά. Έτσι ανέβηκα στο "δώμα" με το πηγάδι πάλι και ακολούθως στην "Αίθουσα της Αναμονής".

Βρήκα πως από ένα μικρό άνοιγμα στο έδαφος μπορούσα να περάσω με αρκετή δυσκολία και να βγω σε ένα διάδρομο που απ' αυτόν άρχιζαν δαιδαλώδεις διαδρομές. Ο διάδρομος ήταν αρκετά άνετος και βρήκα μερικές ενδείξεις που με προσανατόλισαν στην ιδέα ότι στη σπηλιά είχαν γίνει κάποια έργα - άγνωστο πότε και από ποιους - για να χρησιμοποιηθεί για ειδικούς λόγους, που δεν μπορούσα να φανταστώ. Ενδείξεις - ανάμεσα στις άλλες - ήταν μια στρογγυλή πέτρα, θα έλεγα ύποπτα στρογγυλή, που δεν μπορούσα να καταλάβω πώς στηριζόταν εκεί ψηλά και ποια ήταν η χρησιμότητα της. Μικρές αίθουσες με τοίχους από σταλακτίτες που ήταν χοντροί σαν κολώνες ανοίγονταν δεξιά και αριστερά, τόσο πολύπλοκες που δεν ήταν εύκολο να κατανοήσω το σχήμα της μεγάλης αυτής σπηλιάς.

Πάντως είχα την εντύπωση πως όσο προχωρούσα σε βάθος στο σπήλαιο, τόσο απομακρυνόμουν στις χρονικές περιόδους. Δηλαδή το απώτερο βάθος της σπηλιάς είχε χρησιμοποιηθεί από τους πλέον προϊστορικούς ανθρώπους. Ίσως να νόμιζαν ότι μόνο στο βάθος της σπηλιάς θα είχαν την ασφάλεια που ζητούσαν. Σ' ένα θάλαμο βρήκα πολλά πήλινα αντικείμενα, τα περισσότερα σπασμένα. Από 'κεί οδηγήθηκα ανηφορικά σε θαλάμους με χαμηλή οροφή και πολύ όμορφους σταλακτίτες, που θύμιζαν νερό να τρέχει από ψηλά.

Όλα έδειχναν ότι εκεί έπρεπε να υπάρχει μία έξοδος - ή μήπως μία είσοδος; - αλλά δεν υπήρχε τίποτα. Ίσως όμως να είχε κλειστεί από φυσικούς παράγοντες. Δεν ήταν πάντως χαρακτηριστικό των προϊστορικών ανθρώπων να ζουν στο απώτερο βάθος των σπηλαίων. Βάθος βέβαια εννοώ την απόσταση από την είσοδο μου μέχρι αυτό το σημείο που βρισκόμουν τώρα. Μήπως αυτό το σημείο ήταν η πραγματική είσοδος του σπηλαίου; Ήταν μια πραγματικά μεγάλη σπηλιά, με έκταση γύρω στα 3.000 τ.μ., λόγω δε που δεν ήταν γνωστή, οι κρυστάλλινοι σταλακτίτες και σταλαγμίτες δεν εμφάνιζαν βανδαλισμούς, ίσως και γιατί η είσοδος που μπήκα εγώ δεν ήταν πολύ εύκολη και οι θάλαμοί της ήταν τόσο δαιδαλώδεις που εύκολα μπορούσε κανείς να κάνει βόλτες, χωρίς να βρίσκει την έξοδο αν δεν έβαζε διακριτικά σημεία.

Οι πάρα πολλοί θάλαμοι αποτελούσαν ένα μικρό λαβύρινθο καθώς συνδέονταν μεταξύ τους με ανοίγματα σαν πόρτες, από τρύπες στο έδαφος και από φεγγίτες-ανοίγματα επάνω από το δάπεδο, που ήταν και οι πιο δύσκολοι δίοδοι για να μπει κανείς. Ακόμη ήταν δύσκολο να καταλάβω το σχήμα της, γιατί οι γαλαρίες των διαφόρων επιπέδων και οι διάδρομοι από τους οποίους μονοπάτια έφευγαν δεξιά και αριστερά, προς τα επάνω και προς τα κάτω, δημιουργούσαν σύγχυση ως προς την διεύθυνση. Χρειαζόταν βέβαια και μεγάλη προσοχή και

κάποια σημάδια για να μην χαθεί κανείς ή το λιγότερο για να μην γυρίζει γύρω-γύρω στο ίδιο σημείο. Τότε - την πρώτη φορά που μπήκα στο σπήλαιο - η περιοχή ήταν πολύ αραιοκατοικημένη, ενώ σήμερα το αντίθετο. Οπωσδήποτε οι σημερινοί κάτοικοι δεν θα ξέρουν τι υπάρχει κάτω από τα πόδια τους και αμφιβάλω αν έγιναν και κάποιες μετρήσεις του εδάφους - κάτι που επιβάλλει ο νόμος - πριν αρχίζουν να χτίζουν τα θεμέλια των οικημάτων. Βέβαια μια ιδέα θα ήταν και η αυστηρή εκμετάλλευση του χώρου, πιθανώς η διαμόρφωση της εισόδου και το σχετικό τέλος για να την επισκέπτεται κανείς, ιδίως μαθητές κ.λ.π. Το σπάνιο είναι η τοποθεσία της, που είναι εύκολα προσβάσιμη. Αντ' αυτού βέβαια, η εγκατάλειψη, η άγνοια και η αδιαφορία. Η γενική εικόνα δηλαδή του κράτους.

Γυρνώντας το δώμα με το πηγάδι συνέβη κάτι απ' αυτά που συμβαίνουν πάντα σε τόπους που δεν ανήκεις. Είναι το περιβάλλον που σου το θυμίζει με μια σκοπιμότητα ίσως, ότι πρέπει να το σεβαστείς. Κοντά στο "πηγάδι", χωρίς καν να σκεφτώ έκανα κάτι που συνήθως κάνουν οι περισσότεροι άνθρωποι όταν είναι κοντά σε στόμια που οδηγούν προς τα κάτω - πηγάδια, ανοίγματα σπηλαίων, φαράγγια, χαράδρες, βάραθρα κ.λπ. Σφύριξα δυνατά, για να δω αν υπάρχει κάποιος αντίλαλος ή πόσο μεγάλη είναι η ηχώ σ' αυτόν τον τόπο. Μόνο που η ηχώ, ο αντίλαλος ή οτιδήποτε άλλο(;) μου επιφύλαξε μια έκπληξη: μόλις τελείωσε το σφύριγμα ήρθε η ηχώ. Ο τόνος της όμως ήταν τελείως αντίθετος από αυτόν που είχα παράγει εγώ. Θυμάμαι καλά - γιατί τον επανέλαβα δυο τρεις φορές με το ίδιο αποτέλεσμα - εγώ είχα σφυρίξει με διάρκεια μια πλήρους εκπνοής ένα ήχο, σε μια κλίμακα που από χαμηλές νότες ανέβαινε σε όσο πιο ψηλές μου ήταν δυνατόν. Αντίθετα, η ηχώ άρχισε από υψηλούς τόνους-νότες και κατέληξε σε τελείως χαμηλούς.

Δεν ξέρω αν αυτό μπορεί να γίνει και τότε δεν με απησχόλησε πολύ, γιατί ήδη είχα μάθει να δέχομαι τα διάφορα περίεργα του οποιοδήποτε χώρου χωρίς να εκπλήσσομαι, παρά να σημειώνω. Έτσι κι εκεί, αφού πείστηκα για το αποτέλεσμα, ότι δεν ήταν προϊόν της οποιασδήποτε επιρροής του χώρου, δεν το συζήτησα πλέον. Αν και αρκετές φορές - όπως τώρα - όταν το σκεφτόμουν μου έδινε την εντύπωση ότι κάποιος με κορόιδευε από το άλλο μέρος, από εκεί δηλαδή που έφτανε ο ήχος που παρήγαγα εγώ. Ίσως κάποια φορά στο απώτερο μέλλον θα βρούμε ότι από ένα μικρό συμβάν όπως το παραπάνω μπορούν να αρχίσουν όλα. Αν δηλαδή η διαφορετική ηχώ του αντικειμένου φωνής που παράγεται δεν είναι παρά μια καινούρια φόρμα επικοινωνίας με το - προς το παρόν - άγνωστο, τότε δεν θα το προσπερνούσαμε τόσο εύκολα.

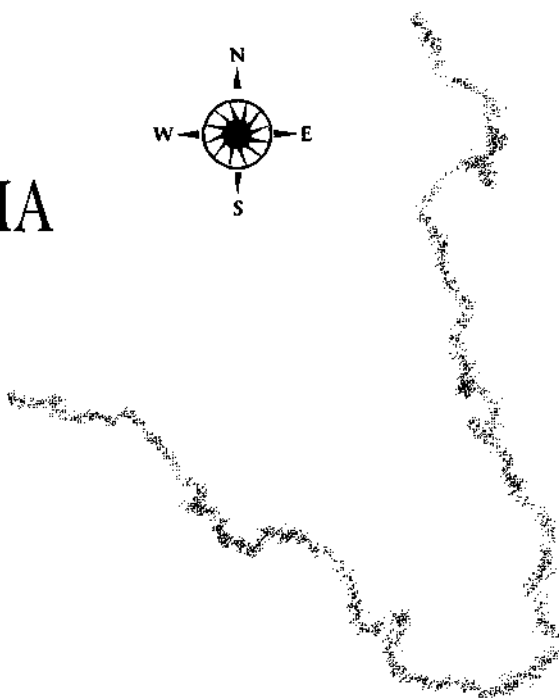
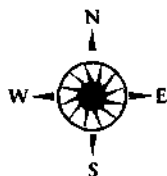
Στην περίπτωση εκείνη της θαυμασίας σπηλιάς, αυτού του είδους η "επικοινωνία" θα ενδιέφερε πολύ όσους διέπονται ευνοϊκά προς την θεωρία της Κοίλης Γης. Και στην περίπτωση αυτή, οι διάφορες σπηλιές, υπόγειες στοές και καταβάσεις αποκτούν ένα εντελώς ιδιαίτερο ενδιαφέρον: η ανακάλυψη διόδων ή μονοπατιών που οδηγούν προς τα κάτω σε βάθος χιλιομέτρων, θα μπορούσαν να

ρίξουν φως (sic) άπλετο στο μυστήριο αυτό, που ασχολήθηκαν πολλοί επιφανείς άνθρωποι όσο και σοβαρά κράτη να ξεδιαλύνουν στο παρελθόν. Σε κάποιο άλλο βιβλίο θα ασχοληθώ με την Κοίλη γη, όχι βιβλιογραφικά σαν τις περισσότερες εργασίες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα - να αναφέρουν δηλαδή τι έχουν πει ο ένας και ο άλλος ή τι πιστεύει ο τάδε λαός και η τάδε φυλή - αλλά παρουσιάζοντας μια ζωντανή έρευνα με τα αποτελέσματα που έχουν καταλήξει εδώ και στο εξωτερικό τα τελευταία πενήντα χρόνια, αλλά και τι μελλοντικά μπορούμε να προσφέρουμε κι εμείς στη λύση του μυστηρίου αυτού που λέγεται Κοίλη Γη.

Όσον αφορά την σπηλιά που είχα επισκεφθεί τότε, θυμάμαι ότι είχε κρατήσει το περιβάλλον της στην κατάσταση που θά 'πρεπε να είναι όλες οι σπηλιές της Ελλάδας - οι οποίες σημειωτέον είναι περισσότερες από κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Καθαρό, όμορφο και πραγματικά κρυστάλλινο, σαν τις παραμυθένιες αίθουσες που δημιουργεί ο κινηματογράφος, σαν αυτές που εξελίσσονταν τα υπέροχα παιδικά μας παραμυθία που μένουν σαν εικόνες στην σκέψη μας μέχρι του τέλους του ταξιδιού μας *a* αυτή την Γη, *s'* αυτή την Ελλάδα μας.

Οι νέοι ερευνητές - για τους οποίους όπως πολλές φορές τόνισα γίνεται αυτή η εργασία βιβλίο - ας σημειώσουν ότι αν θέλουν να επισκεφτούν την κρυστάλλινη σπηλιά δεν έχουν παρά να προσπαθήσουν. Η προσπάθεια, ας θυμούνται, ανοίγει και κλειστές πόρτες αλλά και οτιδήποτε. Εγώ τους βοηθώ ως συνήθως με διάφορες συμβουλές αλλά δίνοντας και την... διεύθυνση που βρίσκεται το σπήλαιο: Περισσός, πολύ κοντά στο άλσος του Προφήτη Ηλία που βρίσκεται στην οδόν Διοπόλεως (η σπηλιά εκτείνεται και από κάτω από το Άλσος, αλλά η είσοδος της είναι στον τρίτο παράλληλο δρόμο από την Διοπόλεως, ακολουθώντας τον κάθετο δρόμο που είναι η οδός Κομανών).

Η ΣΥΜΜΟΡΙΑ

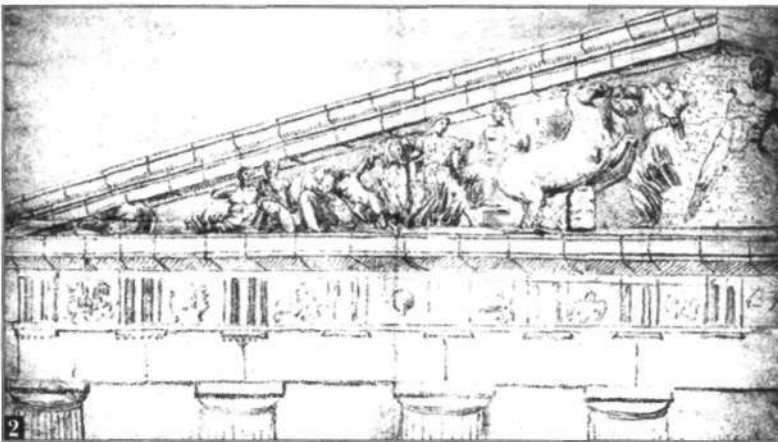

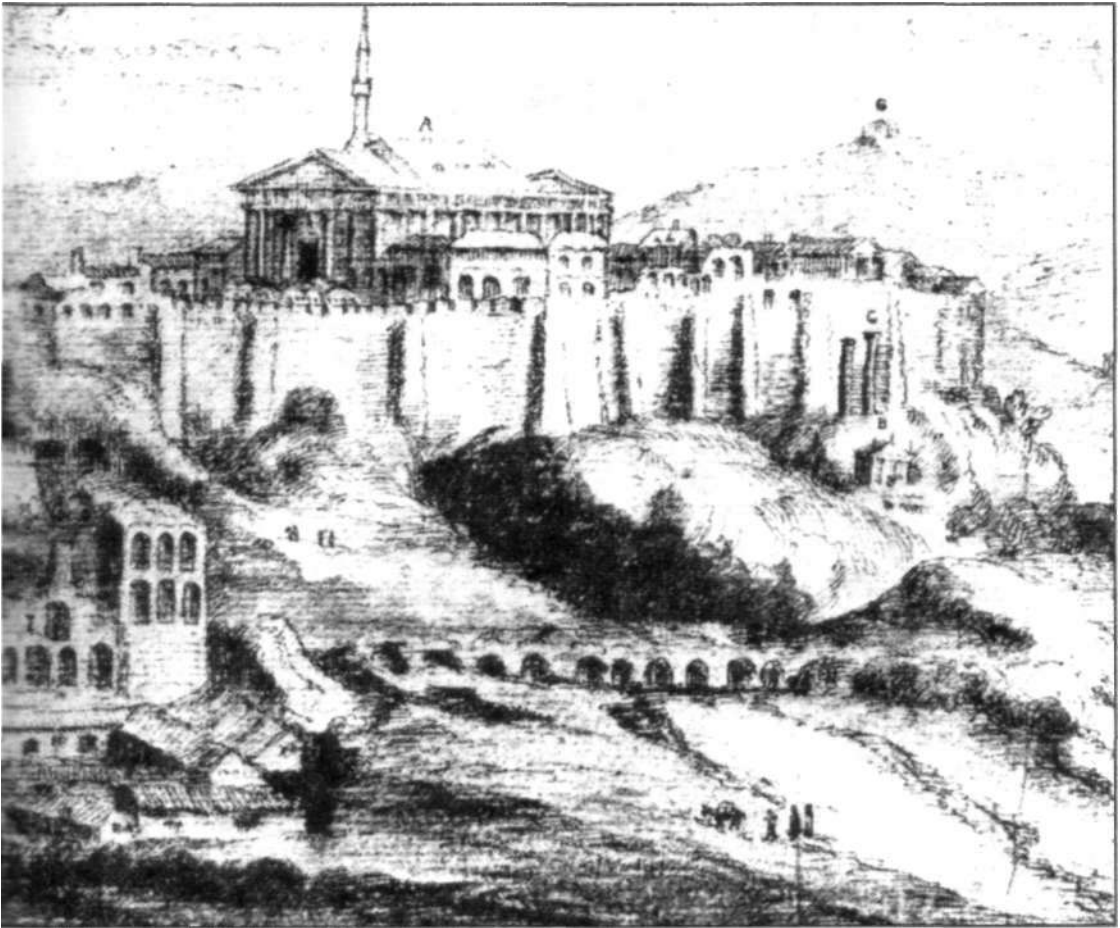
Η σύσταση της συμμορίας έγινε το 1799 στη Σικελία. Εκεί σε κάποιο καταγωγιο πολυτελείας άρχισε να ξεετάζει ο αρχηγός διαφόρους ανθρώπους, οι οποίοι είχαν και από μια ξεχωριστή ειδικότητα που θα του χρησίμευε για τα σχέδια του. Εντούτοις η απόφαση για την πρόσληψη των ανθρώπων στη συμμορία έπρεπε να εξαρτάται από την ικανότητα που θα είχαν όλοι, ανεξαρτήτως ειδικότητας. Εκείνος τους τόνιζε ότι έπρεπε να είναι αδίστακτοι και ικανοί να φέρουν εις πέρας οποιαδήποτε εντολή κι αν τους έδινε. Αυτό βέβαια δεν ήταν και τόσο εύκολο όσο έδειχνε. Πάντως, μετά από μια βδομάδα ακριβώς, είχε ήδη δυο, τους πρώτους λησitosυμμοριτες: Αυτοί ήταν ένας τυχάρπαστος "ζωγράφος τοπίων" με ηθική μηδέν και αρχές το ίδιο, που άκουγε στο όνομα Giovanni Battista Lusieri, ο οποίος όταν ήθελε να φαίνεται το όνομα του πιο βαρύγδουπο έβαζε και ένα... Don στην αρχή, που όπως θα δούμε κάθε άλλο παρά τίτλος ευγενείας ήταν!

Ο δεύτερος ήταν κάποιος Ασιάτης γλύπτης, ο Θεόδωρος Ιβάνοβιτς, που εξαιτίας της καταγωγής του τον ονόμαζαν "καλμούκο". Και οι δυο ανέλαβαν να εμπλουτίσουν την συμμορία και με άλλους γνωστούς τους "καλλιτέχνες", πράγμα που ήταν αρκετά εύκολο μια και η Σικελία την εποχή εκείνη ήταν γεμάτη από αποβράσματα διαφόρων εθνικοτήτων, οι οποίοι δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να ψάχνουν για την ευκαιρία που θα τους εξασφάλιζε μια ζωή άνετη, με

όσο το δυνατόν λιγότερη δουλειά. Γρήγορα προσελήφθη και ο Philip Hunt, ο οποίος δεν δίσταζε όταν οι περιστάσεις και οι ανάγκες το απαιτούσαν, να κάνει... τον Πάστορα ώστε να επιτυγχάνει πιο εύκολα τους σκοπούς του.

Ο Αιδεσιμότατος αυτός μαζί με τον Lusieri έγιναν πολύ γρήγορα "οι εκτελεστές" της συμμορίας και ήταν άμεσα υπεύθυνοι για την συντέλεση εγκλημάτων εναντίον ενός ολοκλήρου λαού. Αν ακόμη δεν έχετε καταλάβει, πρόκειται για τη σύσταση της συμμορίας του Λόρδου Έλγιν που έγινε για

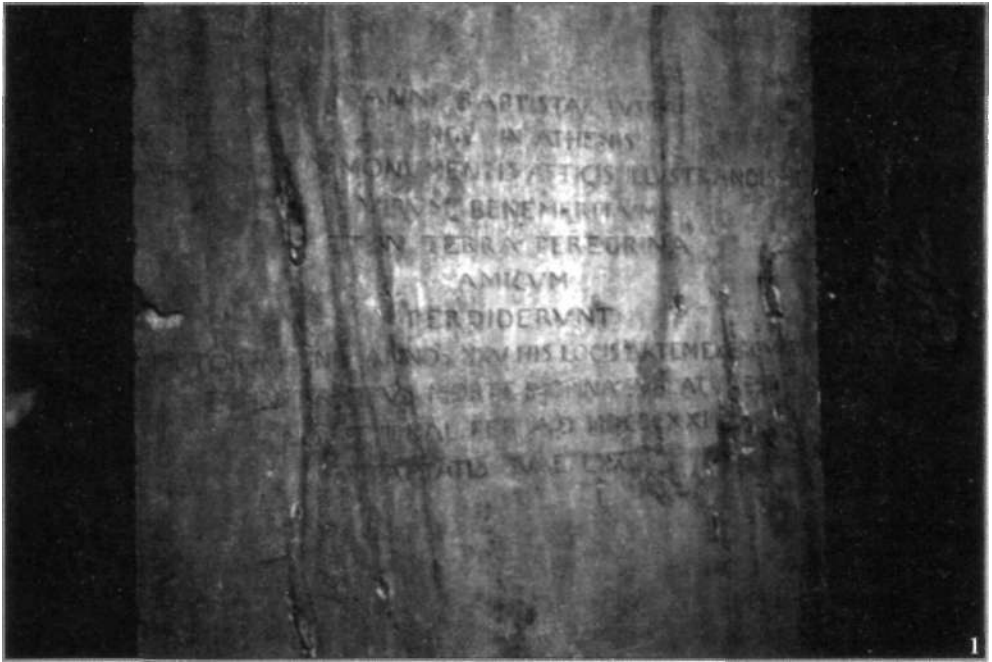
1. Από την πολιορκία του Μοροζίνη. Ο στρατηγός Καίνιξμπεργκ κανονιοβόλησε την Ακρόπολη με τρεις συστοιχίες κανονιών. Τότε χτυπήθηκε η πυριτιδαποθήκη. Η έκρηξη έκανε μεγάλα ρήγματα στο μέσον του Παρθενώνα και γκρέμισε την μισή βόρεια πλευρά και τους κίονες της Νότιας πλευράς.

2. Το δυτικό αέτωμα του Παρθενώνα όπως ήταν το 1674.

3. Και πώς έγινε αφού ο Έλγιν (Λουτζιέρι και Χαντ) αφήρεσε ό,τι του άρεσε το 1800-1803.

4. Η Αθήνα τον 1670. Αυτή είναι η παλαιότερη και πολύ ακριβής άποψη της Ακρόπολης, που απεικονίζει τον Παρθενώνα όπως ήταν πριν καταστραφεί από τους Βενετούς το 1687.

το ξερίζωμα των αρχαιοτήτων της Ελλάδας, όσων δηλαδή είχαν αφήσει στην χώρα μας οι υπόλοιποι κλέφτες που πέρασαν από εδώ.

Χαρακτηριστικό είναι ότι, όταν τα δυο αυτά αποβράσματα τελείωσαν με τον Παρθενώνα - πήραν δηλαδή ό,τι ήθελαν - έστρεψαν την προσοχή τους στο Ερεχθείο. Ο Hunt πρότεινε να πάρουν ολόκληρη την "Πρόσταση" με τις Κόρες(!) και ο Έλγιν υποστήριξε το σχέδιο με ενθουσιασμό. Οι δυσκολίες όμως που συνάντησαν στην πράξη, τους έκαναν να εγκαταλείψουν την προσπάθεια. Ο Lusieri αρκέστηκε να πάρει την πιο καλοδιατηρημένη Καρυάτιδα και έβαλε στην θέση της μια κολώνα από τούβλα.

Αν όμως ο Lusieri κατηγορηθεί ως ο εκτελεστής των εντολών του Έλγιν, τότε ο Αιδεσιμότατος Hunt είναι αναμφισβήτητα ο "ιθύνων" νους των πρώτων επιδρομών. Το πλήθος των διαφόρων γλυπτών που αποκόμισαν είναι πολύ μεγάλο και δεν βρίσκεται μόνο στο Βρετανικό Μουσείο. Για παράδειγμα, ένα Ταφικό Μνημείο που με μαρτυρίες των διαφόρων περιηγητών βρισκόταν ακόμη στην Ελλάδα το 1800, εξαφανίστηκε και δεν βρέθηκε πα-

1. Η ανακάλυψη από τον συγγραφέα της επιτύμβιας πλάκας του Λουτζιέρι, σήμερα εντοιχισμένη στον Ν. τοίχο της Αγγλικανικής εκκλησίας στην οδό Φιλελλήνων. Αναφέρει πόσον είναι ευγνώμονες οι Εγγλέζοι για τις υπηρεσίες (!) που τους προσέφερε!

2. Το σπίτι που είχε φτιάξει ο Λουτζιέρι πίσω από το μοναστήρι των Καπουτσίνων (Μνημείο του Λουσικράτους). Στο μοναστήρι αυτό θάφτηκε όταν πέθανε το 1821.

3. Η αγγλική εκκλησία του Αγ. Παύλου στην οδό Φιλελλήνων - πρόσοψη της εισόδου.

ρά μόνο γύρω στα 1900 κάτω από ένα σπίτι στην New Bond Street στο Λονδίνο!

Βέβαια όλες οι προσπάθειες τους δεν ήταν επιτυχείς όπως ανέφερα πιο πάνω, όταν π.χ. επεχείρησαν να "σηκώσουν" όλες τις Καρυάτιδες. Ή όταν οι δυο αυτοί "ευγενείς" προσπάθησαν να αφαιρέσουν τους δυο λέοντες από την Πύλη των Λεόντων! Αυτό βέβαια συνέβαινε γιατί πολλές από τις επιθυμίες τους ήταν μεγαλύτερες από τις δυνατότητες τους.

Κατά την απαγωγή της Καρυάτιδας εκδηλώθηκε και κάποια δυσaráεσκεια από τους Αθηναίους, όταν το έμαθαν, γιατί αγαπούσαν πολύ την Πρόσταση με τις Καρυάτιδες. Οι Αθηναίοι είχαν μία περίεργη αντίληψη για τα αρχαία αγάλματα. Παρ' όλο που η Εκκλησία τους είχε πείσει προ πολλού ότι ήταν ειδωλολατρικά και συνεπώς καθόλου άξια σεβασμού, εντούτοις πίστευαν ότι πρόκειται για πραγματικά σακατεμένα σώματα (ακρωτηριασμένα), που είχαν μαρμαρώσει χάρη στα μάγια, που θα κρατούσαν όσο ήταν οι Τούρκοι κυρίαρχοι της Ελλάδας. Μόλις όμως αυτοί θα έφευγαν και η χώρα θα ανακτούσε την ανεξαρτησία της, τα αγάλματα θα ξαναζωντάνευαν. Τα εξουσίαζε κάποιο στοιχείο και πολλές φορές το άκουγαν να στενάξει και να μοιρολογεί την κατάσταση του. Ανέφεραν ακόμη πως κάποτε κουβαλούσαν κάτι Έλληνες ένα κιβώτιο με γλυπτά στον Πειραιά, και όταν τους έπεσε κάποια στιγμή, δεν κατάφεραν να τους μεταπίσουν να το ξανασηκώσουν. Βεβαίως πως είχαν ακούσει το στοιχείο να βογκάει και να φωνάζει τ' αδέρφια του, που βρισκόνταν στην Ακρόπολη.

Ήταν την ίδια εποχή που κυκλοφορούσε και κάποια άλλη φήμη: ότι οι Κόρες του Ερεχθείου έκλαιγαν κάθε νύχτα την αδελφή τους, που είχε απαγάγει ο Lusieri. Όταν μάλιστα ο λόρδος Γκίλφορντ αντικατέστησε αργότερα το πλινθόκτιστο στήριγμα μ' ένα αντίγραφο του απαχθέντος αγάλματος, ισχυρίζονταν οι Αθηναίοι, ότι ήταν το πρωτότυπο άγαλμα, που αρνιόταν να "σταθεί" όρθιο στην Αγγλία, για να τους αναγκάσει να το επιστρέψουν στον τόπο που γεννήθηκε. Όταν κατέστρεψαν έναν κίονα του ναού του Ολυμπίου Διός, μοιρολογούσαν τη νύχτα οι άλλοι κίονες, και τα μοιρολόγια αυτά δεν σταμάτησαν να τρομοκρατούν τους Αθηναίους, μέχρι που οι κάτοικοι δηλητηρίασαν τον Τούρκο Διοικητή που ήταν υπεύθυνος για την ιεροσυλία.

Τα πρώτα κιβώτια γλυπτών που φορτώθηκαν από τον Πειραιά για την Αγγλία, αποτελέσματα των αρχικών επιδρομών του "Αιδεσιμότατου" Hunt και του "ζωγράφου" Lusieri ήταν ούτε λίγο ούτε πολύ σαράντα τέσσερα, τα πιο βαριά! Αυτά τα φόρτωσε ο ίδιος ο Lusieri, ο οποίος και τα συνόδευσε. Λόγω δε του Γαλλοαγγλικού πολέμου, το πλοίο Μέντωρ του Έλγιν κατόρθωσε να φτάσει στο Λονδίνο μόνο με την βοήθεια του Ναυάρχου Νέλσονα. Όταν δε ο Lusieri επέστρεψε, ήταν έτοιμα να φορτωθούν άλλα σαράντα. Πολλά από αυτά τα γλυπτά των επιδρομών δεν έφτασαν ποτέ στο Λονδίνο. Κατά τρόπο ανεξήγητο υπάρχουν αρκετά απ' αυτά στα μουσεία της Πάδοβα, της Καρλσρούης, του Παλέρμω, του Βατικανού κ.ά.

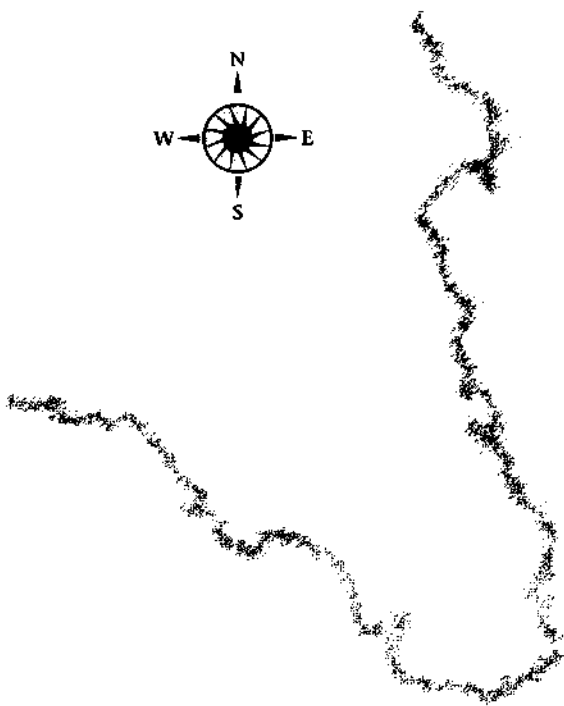
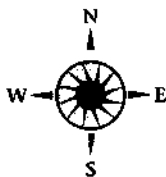
Αν γινόταν σήμερα μια επιχείρηση συγκέντρωσης όλων αυτών για να επιστρέψουν στην πατρίδα μας, θα άδειαζαν κυριολεκτικά τα Μουσεία της Ευρώπης! Για να καταλάβουμε καλά το τι πράγματα αφαιρέθηκαν, αρκεί να σημειώσω πως η Συμμορία του λόρδου Έλγιν αντιλήφθηκε ότι και οι εκκλησίες των Αθηνών αποτελούσαν εξαιρετική πηγή αρχαιοτήτων. Ο δε Αρχιεπίσκοπος Αθηνών του επέτρεψε να ερευνήσει όλες τις εκκλησίες που βρίσκονταν στην δικαιοδοσία του και μάλιστα άφησε τη Συμμορία να απομακρύνει μερικά σπάνια τεμάχια. Στον πεθερό του Έλγιν (άλλος συμμορίτης κι αυτός) μάλιστα, χάρισε ο Αρχιεπίσκοπος ένα μαρμάρινο αρχαίο θρόνο (μήπως ήταν δικός του;) από την Μητρόπολη. Τον πήραν κι αυτόν στην Αγγλία, και σήμερα βρίσκεται στο Bid του East Lothian της Σκωτίας. Και για να καταλάβετε με τι καθάρματα ολκής είχαμε να κάνουμε, η κα Nisbet (πεθερά του Έλγιν) είχε αποκομίσει ένα μεγάλο γλυπτό κομμάτι παρμένο από την Πνύκα, για να το χρησιμοποιήσει σαν διακοσμητικό για το τζάκι της!

Αργότερα η Συμμορία διαλύθηκε αφού περάτωσε τους σκοπούς της. Οι περισσότεροι πάντως, μαζί και ο Έλγιν, επέστρεψαν στην Αγγλία. Ήταν άλλωστε και η ώρα να πωληθούν τα λάφυρα στο Βρετανικό Μουσείο ή σε πλουσίους Άγγλους ιδιώτες. Όσοι απ' αυτούς τους δεύτερους δεν τα κληροδότησαν με τον θάνατο τους στο Βρετανικό Μουσείο, θα τα έχουν ακόμη κάπου, σε παλιά σπίτια του Λονδίνου ή στα θεμέλια νέων.

Ο Καλμούκος της παρέας Ιβάνοβιτς πέθανε στην Αθήνα αλκοολικός. Ο Lusieri που εν τω μεταξύ είχε χτίσει ένα πολύ ωραίο σπίτι δίπλα στο μοναστήρι των Καπουτσίνων (στο μνημείο του Λυσικράτους!) πέθανε το 1821 και τον θάψανε μέσα στο Μοναστήρι των Καπουτσίνων. Η επιγραφή στην ταφόπετρα του μαρτυρεί ότι του την είχε αφιερώσει η Αγγλική παροικία ως δείγμα αναγνώρισης των ταλέντων του(!) και από ευγνωμοσύνη που προσέφερε τόσες υπηρεσίες (κλοπές...) στην Αγγλία. Μόλις το 1996 βρήκα αυτήν την ταφόπετρα εντοιχισμένη στον Αγγλικανικό ναό του Αγ. Παύλου στην Αθήνα, οδός Φιλελλήνων, λίγο πιο κάτω από τη Ρωσική εκκλησία! Αν σας ενδιαφέρει να τον... αναθεματίσετε, βρίσκεται στο εσωτερικό τής ανωτέρω εκκλησίας, επάνω στον Νότιο τοίχο του Ναού.

Γι' αυτούς που ίσως σκέφτηκαν ότι κατά κάποιο τρόπο η Συμμορία του Έλγιν, αρπάζοντας τα γλυπτά, τα διαφύλαξε, κάνουν λάθος. Γιατί αυτά αποτελούν κληρονομιά των Ελλήνων προς τους Έλληνες. Αν ήταν γραφτό να καταστρέφονταν καλύτερα να καταστρέφονταν εδώ υπό τον Αττικό ήλιο και όχι στις αίθουσες μιας των πρωτευουσών της Εσπερίας.

ΑΘΜΟΝΟΝ

Πριν φύγουμε για ένα μικρό ταξίδι στα πανέμορφα νησάκια της Αττικής, θα' θελα να μείνουμε λίγο ακόμη εδώ κοντά στην Αθήνα, για να επισκεφτούμε έναν τόπο δύναμης και ενέργειας, εγκαταλειμμένο σήμερα λόγω αγνοίας.

Ανάμεσα στις πολυκατοικίες του Αμαρουσίου στέκει - απομεινάρι μιας άλλης εποχής - το ασβεστωμένο μικρό εκκλησάκι του Αη Γιάννη. Ασφυκτιά βέβαια από το περιβάλλον, που μοιάζει αγριωπό και ξένο με την μορφή του μικρού ναού που φέρει το βάρος ολόκληρων αιώνων. Ήρεμο και γαλήνιο, δίνει αμέσως αυτή την αίσθηση σ' όποιον πλησιάσει και μπει στον αυλόγυρο του. Πάνω από τη χαμηλή του πόρτα βρίσκεται μια μικρή θυρίδα και μέσα είναι ζωγραφισμένος ο Αη Γιάννης. "Τον κοιτάξεις μονάχα και ησυχάζει η ψυχή σου", γράφει κάπου ο αγιογράφος Γιάννης Κόντογλου, "φεύγουνε από μέσα οι στενοχώριες, καθαρίζει κι αλαφρώνει η καρδιά σου, γίνεσαι ξέγνοιαστος σαν το παιδί από την χαρά. Αυτή η αληθινή χαρά που βγαίνει από τα απλά και τα αγνά πράγματα".

Οι βαφές των αγιογραφιών είναι χωματένιες και γλυκιές από την παλιοσύνη, το χόμα είναι κολλημένο επάνω - από τον αγέρα κι από την βροχή που ξεράθηκε απ' τον ήλιο. Μερμήγκια βοσκάνε επάνω στην μηλωτή του, μελίσσια βουσβουνίζουν ήσυχια σαν να' ναι κερήθρα η θυρίδα. Το κεφάλι του Αη Γιάννη είναι αναμαλλιασμένο σαν πρίνος, το πρόσωπο και τα χέρια του κεραμιδιά σαν ηλιοκαμένα, το ρούχο του πράσινο ξεθωριασμένο, κι από τον καιρό πήρε μια

γλυκύτητα που δεν μπορεί να την καταλάβει όποιος δεν νιώθει αυτή τη γλώσσα. Κάθεσαι στο ασβεστωμένο πεζούλι κι ακούς τον αγέρα διαφορετικό από ό,τι δυο στενά πιο κάτω. Αυτός περνά από πάνω σου και σου μουρμουρίζει χαρωπά. Σαν νά'σαι πολύ μακριά, σ' έναν τόπο ερημικό που μπορείς να μιλήσεις με τη Φύση. Ούτε τ' αυτοκίνητα ακούγονται πια, αλλ' ούτε και οι άλλοι θόρυβοι της πολιτείας. Σε περισκεπάζει η ειρήνη εδώ που κάθεσαι, σαν νά'σαι ξεχασμένος απ' τον κόσμο. Και ρωτάς μοναχός σου: γιατί να μην γεύονται όλοι οι άνθρωποι από τούτο το καθαρό νερό της ζωής;

Από μέσα οι τοίχοι είναι ζωγραφισμένοι από την γη μέχρις επάνω. Η ζωγραφική είναι απείραχτη τόσους αιώνες, μόνο που είναι καπνισμένη απ' το λιβάκι κι από τα κεριά. Η είσοδος σου είναι δύσκολη! Μπαίνοντας καταλαβαίνεις ότι βρίσκεσαι σ' έναν άλλο κόσμο που σου μιλάει σιωπηλά. Οι ευχούλες με τις φλόγες των κεριών τόσων χιλιάδων ταπεινών που πέρασαν απ' εδώ όλα αυτά τα ατελείωτα χρόνια, σε κάνουν σχεδόν διάφανο. Ένας τόπος συσσωρευμένης ενέργειας που σ' αγγίζει μέχρι τα τρίςβαθα της ψυχής σου. Παμπάλαια στασίδια από τη μια πλευρά και ένα τέμπλο ξύλινο και ταπεινό χωρίς στολίδια. Η ζωγραφιστή καμάρα σε σκεπάζει με κατάνυξη, το άγιο βήμα είναι γεμάτο πίστη και μυστήριο. Η αγιογραφία είναι καμωμένη από κάποιον αγιογράφο αγράμματο, που δούλευε "εν αφελότητι καρδίας". Η τέχνη του δεν έχει μαστοριά, ούτε εξυπνάδα, ούτε τίποτε φανταχτερό. Απ' αυτά τα αθώοτατα και ντροπαλά έργα βγαίνει μια γλυκύτατη πνοή που σε κάνει να γίνεις και συ απονήρευτος και αθώος σαν κι εκείνον που τα' φτιάξε. Σου δίνει την αίσθηση ότι ο μικρός ναός "αιωρείται" και μαζί μ' αυτόν και συ. Γιατί τούτος ο τόπος είναι διαφορετικός;

Αφού κατορθώσεις και βγεις έξω - τότε είναι η έλξη του πανίερου αυτού τόπου - βλέπεις καθαρά ότι ήσουν σε έναν άλλο κόσμο. Κάθομαι λίγο σ' ένα από αυτά τα δυο μαρμάρια παγκάκια κι αφήνω το βλέμμα να κάνει ένα γύρο. Βλέπω τις δυο μυγδαλίτοες που είναι στον αυλόγυρο και θυμάμαι την ιστορία του πρώτου μυστικού του Αη Γιάννη - γιατί αυτή η εκκλησιούλα έχει δύο μυστικά: Στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας, εκεί κοντά χτιζόταν ένα αγροτικό σπιτάκι. Το' χτιζε κάποιος φτωχός για την κόρη του. Όντας ο ίδιος μηχανικός, μάστορας κι εργάτης, προσπαθούσε να τα καταφέρει έχοντας βοηθούς τα δύο του αρσενικά παιδάκια που ανεβοκατέβαιναν την σκαλωσιά και κουβαλούσαν λάσπη. Έτσι χτιζόνταν τα σπίτια την εποχή εκείνη. Μόνος του ο νοικοκύρης καταπιανόταν να φτιάξει ένα δωμάτιο όλο και όλο, με στέγη από κεραμίδια και το τζάκι που θα ήταν και η φωτιά της κουζίνας και του καθημερινού φαγητού.

Το σπίτι είχε προχωρήσει αρκετά και ο νοικοκύρης εργαζόταν στη στέγη, ενώ τα μικρά του φρόντιζαν να μην του λείπει η απαιτούμενη λάσπη. Όλα πήγαιναν καλά, μέχρι που στη σκαλωσιά ακούστηκε έξαφνα ένα κρακ! Έπεσε η σκαλωσιά και μαζί μ' αυτήν έπεσαν και τα δύο παιδάκια. Ούτε στεναγμό δεν μπόρεσαν να βγάλουν. Έμειναν στον τόπο. Τά 'θαψαν την άλλη μέρα στον αυλόγυρο του Αη

Γιάννη, μέσα στον ίδιο λάκκο. Τα παιδάκια είχαν μύγδαλα στην τσέπη τους. Ο πατέρας υπακούοντας σε κάποια αρχαία μνήμη που είχε μέσα του, δεν τα πήρε, παρά τ' άφησε να τα' χουν στο ταξίδι τους.

Στον χρόνο επάνω, δυο μυγδαλιές που φύτρωσαν από τον τάφο, είχαν γίνει νεαρά δεντράκια! Κανένας πια δε ζει απ' αυτό το φτωχικό σόι, μα να οι μυγδαλίτσες βρίσκονται ακόμη, εμπρός μου, και τις κοιτώ. Είναι ανθισμένες όπως κάθε χρόνο από τότε. Και όταν ο Βοριάς - όπως και τώρα καλή ώρα - φυσά από το μέρος της Πεντέλης και αναταράζει τα κλαδιά τους, αυτές δεν βαρυγκωμούν. Γιατί τα κλαδιά τους μπλέκονται και τα αδερφάκια αγκαλιάζονται όπως τότε που ήταν εδώ στον επάνω κόσμο!

Το άλλο μυστικό του Αη Γιάννη στο Μαρούσι είναι τούτο:

Ο επισκέπτης που ξέρει πώς και τι να βλέπει και να παρατηρεί, θα ξαφνιαστεί όταν αντιληφθεί ότι ο ναός που πρέπει να οικοδομήθηκε στο τέλος του 15ου αιώνα και που τον επισκέφθηκε το 1529 ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιερεμίας ο Α', έχει βόρειο προσανατολισμό. Αυτό φαίνεται να έγινε γιατί οι χτίστες του ναού εκμετελλεύτηκαν κάποια θεμέλια ενός προϋπάρχοντος ναού. Και μάλιστα όχι Χριστιανικού. Εκεί λοιπόν, στην ίδια θέση που είναι σήμερα ο Αη Γιάννης, δεν ήταν παρά ο ναός της Αμαρυσίας Αρτέμιδος! Γνωστό βέβαια είναι, ότι η Άρτεμις - όπως και ο Απόλλων - ανήκαν στους υπερβορείους λατρευόμενους θεούς και για το λόγο αυτό το ιερό της είχε βόρειο προσανατολισμό. Ο ναός αυτός της Αμαρυσίας Αρτέμιδος ήταν τόσο γνωστός στην αρχαιότητα και τόσο πολύ δημοφιλής, ώστε μέσα στα χρόνια ο τόπος και ο οικισμός που ήταν στην περιοχή, ενώ λεγόταν Άθμονον, κατέληξε να ονομάζεται Αμαρύσιον από το οποίο έμεινε μέχρι σήμερα το όνομα του Μαρούσι.

Στις αρχές του περασμένου αιώνα, σε μικρή απόσταση από την εκκλησία, βρέθηκε αρχαίο ορόσημο με την επιγραφή "ΟΡΟΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΤΕΜΕΝΟΣ ΑΜΑΡΥΣΙΑΣ". Ο τόπος, όπως έλεγα παραπάνω, είναι γεμάτος όχι μόνο θετική ενέργεια αλλά θεραπευτική και αναζωογονητική. Εξαιτίας της ενέργειας αυτής, η οποία εκτείνεται μακριά των στενών ορίων του υψώματος και του ναϊδρίου, η περιοχή είναι διαφορετική των άλλων περιοχών του Μαρουσίου αλλά και οι κάτοικοι διαφέρουν. Άραγε να έχουν αντιληφθεί ο περιόικοι τι θησαυρό έχουν στο περιβάλλον τους; Ποιος ξέρει! Τι σημασία όμως έχει; Το μυστικό είναι εκεί για χιλιάδες χρόνια, αυτός που θέλει θα το βρει, όπως άλλωστε - είμαι σίγουρος - πολλοί άνθρωποι το έχουν κάνει ήδη.

Δυστυχώς από όλες τις παλιές - αρχαίες - εκκλησιούλες του Μαρουσίου, που εννοείται ότι χτίστηκαν επάνω σε αρχαίους εθνικούς ναούς, η πιο ιστορική δεν υπάρχει πια. Ο ναός της Θεοτόκου που αργότερα μετονομάστηκε σε ναό των Αγ. Ανάργυρων ιδρύθηκε το 636 μ.Χ. από τον πρώτο μητροπολίτη Αθηνών Νικήτα Α' και φαίνεται ότι χτίστηκε από τον Μοναχό Νικόλαο - όπως μαρτυρούσε η παλιά βυζαντινή πλάκα. Κατά την δεκαετία του 1960, όταν για δεύτερη

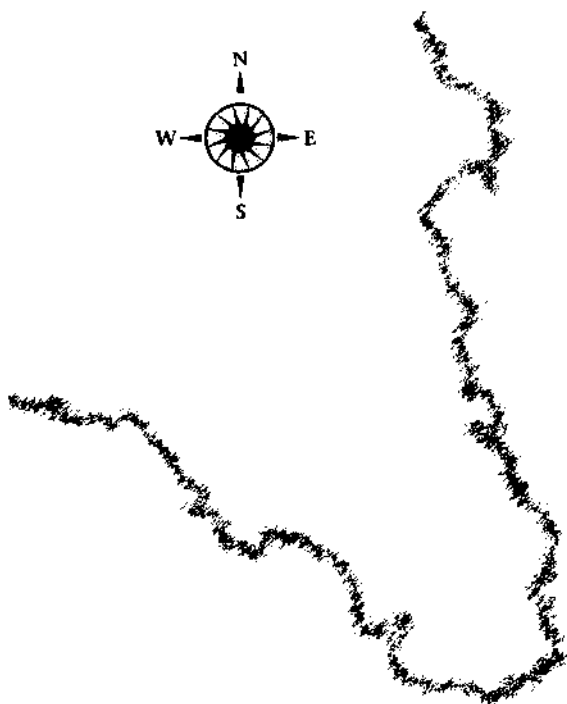
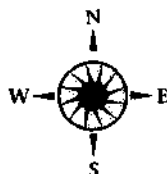
φορά επισκέφτηκα τον ναό, παρατήρησα στο εμπρόσθιο προαύλιο ένα πηγάδι και ανοίγοντας το είδα ότι δεν είχε καθόλου νερό ενώ στο εσωτερικό τοίχωμα υπήρχε σιδηρά σκάλα. Όταν κατέβηκα σε ένα βάθος πέντε μέτρων βρήκα πως εμπρός μου ανοιγόταν μία στοά με κατεύθυνση ΝΔ ενώ πίσω μου υπήρχε μια καγκελόπορτα σκουριασμένη, με σκαλοπάτια προς τα επάνω. Δεν έδωσα σημασία στην πλευρά της πόρτας γιατί υπέθεσα ότι τα σκαλιά οδηγούσαν προς τον ναό της Θεοτόκου. Ακολουθώντας τη στοά στα ΝΔ, περίπου 300 - 400 μέτρα, βρήκα πως κατέληγε σε μία άλλη που ερχόταν από ΒΑ κατεύθυνση και συνεχιζόταν ΝΔ. Κατάλαβα πως η καινούρια στοά πιθανώς είχε την αρχή της στην Σπηλιά της Πεντέλης ή στο χώρο κάτω από το κρυφό σχολειό της Μονής Πεντέλης. Και τις δυο τις είχα ακολουθήσει παλαιότερα - σε άλλο κεφάλαιο του βιβλίου είδαμε την πρώτη μας περιπέτεια στην Πεντέλη.

Αν λοιπόν επρόκειτο γι' αυτές, τότε ήξερα που οδηγούσε τούτη εδώ! Πραγματικά μετά από μισή ώρα περίπου, ανέβηκα ακριβώς έξω από την ομορφοκλησιά του κτήματος Βεΐκου στο Γαλάτσι...

Ακόμα σκέφτομαι τη σιδερένια πόρτα τη σκουριασμένη κάτω από το πηγάδι του αυλόγυρου της εκκλησίας της Θεοτόκου. Ήταν ατυχία που δεν της είχα δώσει προσοχή και δεν την άνοιξα για να δω τον εσωτερικό χώρο. Η ατυχία μου ήταν ότι αργότερα, λίγο πριν την κατεδάφιση της εκκλησίας(!) το 1973 - ποτέ δεν κατάλαβα τι λόγους είχαν να καταστρέψουν μια εκκλησούλα 1300 ετών, ένα πραγματικό βυζαντινό μνημείο της Αττικής - πίσω από την πόρτα είχαν βρει μία κρυπτή. Μέσα ο αυτήν υπήρχε ένας επισκοπικός τάφος! Το σκήνωμα του επισκόπου είχε τοποθετηθεί επάνω σε μαρμάρινο αρχαίο θρόνο(!) συμφωνά με το τυπικό ταφής των ιεραρχών την εποχή εκείνη (περίπου 850 μ.Χ.), υπήρχαν δε και διάφορα ταφικά κτερίσματα που δεν άφηναν καμιά αμφιβολία ότι επρόκειτο για τάφο επισκόπου. Αυτός δε, δεν ήταν άλλος από τον Νικήτα Α', πρώτο μητροπολίτη της Αθήνας, αυτόν ακριβώς που είχε εγκαινιάσει την εκκλησούλα! Το σκήνωμα αλλά και το μαρμάρινο αρχαίο θρόνο σκέπασε ως συνήθως ένα πέπλο μυστηρίου και έχω παντελή άγνοια περί του τι απέγιναν.

ΑΙΓΙΝΑ

Το Αιγαίο στις πρωινές ώρες παίρνει ένα εξαιρετικό γαλάζιο χρώμα - ο φίλος μου ο Ανέστης λέει πως είναι η γαλήνια ψυχή του βασιλιά Αιγέα που αγναντεύει πάντα την επιστροφή του γιου του Θησέα. Είναι η κατάλληλη ώρα εδώ στο Σούνιο, τώρα που χαράζει, να δω την κυρά Ξανθή, βασιλοπούλα του Σουνίου, να ξεπετάγεται ανάμεσα από τις Κολώνες του Δωρικού ναού και ν' απλώνει τα φτερά της προς τη διεύθυνση της Αίγινας, φέρνοντας μαζί της και την καινούρια μέρα. Εκεί θ' ανταμώσει την άλλη της αδελφή, την Κυρά Μελαχρινή. Και τούτη θα ανυπομονεί αγναντεύοντας ανάμεσα απ' τις κολώνες του Ναού της Αφαίας για την αδελφή της. Και όταν συναντηθούν, η ωραιότερη θάλασσα του κόσμου θα έχει γίνει τελείως χρυσή. Και οι δυο αδελφές θα συνεχίζουν να τα λένε μέχρι το απόγευμα που η θάλασσα θά 'χει γίνει πορφυρή, οπότε η κυρά Μελαχρινή θα συνοδέψει την αδελφή της - ενώ θα φέρνει μαζί της και την νύκτα - πίσω στο Σούνιο για τα καληνυχτίσματα.

Οι "αλαφροϊσκιωτοι" τις βλέπουν ακόμη και σήμερα: την Ξανθή να στέλνει κάθε πρωί το Φως της στην Αίγινα και την Μελαχρινή να στέλνει κάθε βράδυ την σιά της νύκτας στο Σούνιο.

Ο μύθος δείχνει κατ' αρχήν τη σχέση της Αθήνας με την Αίγινα, αλλά εντούτοις η Αθήνα δεν δίνει τίποτε στην Αίγινα από την δική της ομορφιά και σημασία, γιατί το νησί από μόνο του έχει εξέχουσα θέση ανάμεσα στις ελληνίδες

πόλεις και στους Έλληνες. Στην Αίγινα λοιπόν, επικρατεί κατεξοχήν το ελληνικό πνεύμα και η πολεμική Αρετή των Ελλήνων, ήδη από τον πρώτο εποικισμό του νησιού. Όταν οι παλιοί κάτοικοι επιθυμούσαν κάτι, ανέβαιναν στην υψηλότερη κορυφή του νησιού, το Ελλάνιον όρος, και παρακαλούσαν το Δία, τον Ελλάνιο πατέρα! Όχι καμιά τοπική θεότητα όπως θα έκαναν άλλοι λαοί, αλλά το Δία, πατέρα όλων των Ελλήνων! Να λοιπόν πώς αποδεικνύεται απλά η εθνική συνείδηση των Ελλήνων! Και όταν εκατοντάδες χρόνια αργότερα ένας άλλος πραγματικά Μέγας Έλληνας, ο Φίλιππος ο Μακεδών, θέλησε να κάνει πράξη την σκέψη ενώνοντας όλους τους Έλληνες, δεν έκανε τίποτε άλλο παρά να δώσει σάρκα και οστά στην εθνική συνείδηση των Ελλήνων.

Γι' αυτό όταν σας μιλούν - οι ανθέλληνες - για τους πολέμους μεταξύ των ελληνίδων πόλεων, πώς δηλαδή πολεμούσαν η Αθήνα με την Θήβα ή με την Σπάρτη αφού ήταν Έλληνες όλοι τους, κλείστε τα αυτιά σας και απαντήστε ότι αυτοί είναι εμφύλιοι πόλεμοι! Και σε μια οικογένεια με πολλά παιδιά, συμβαίνει τα παιδιά αυτά να πολεμούν μεταξύ τους. Και τι μ' αυτό; Όταν οι προαιώνιοι εχθροί της φυλής και της χώρας μάς απειλούσαν, τότε όλες οι ελληνίδες πόλεις ξεχνούσαν τις έριδες και τους πολεμούσαν μαζί ενωμένοι.

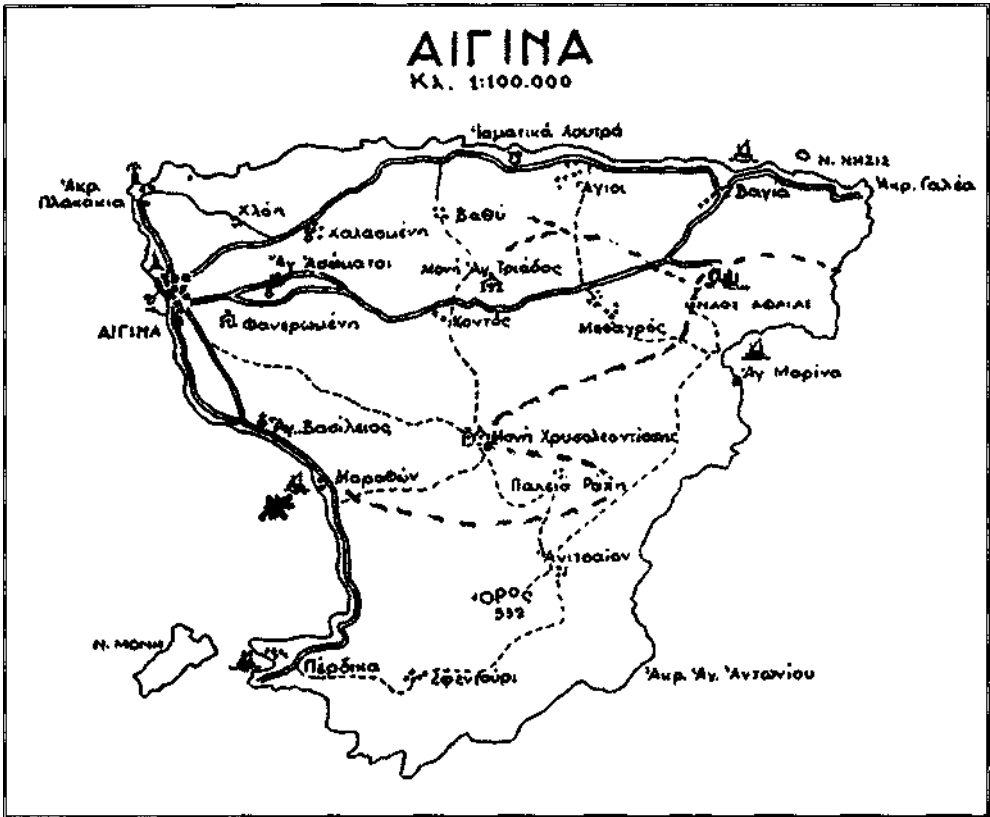
Προνόμιο λοιπόν στην Αίγινα και στους Αιγινίτες. Και τι παρακαλούσαν αυτοί οι προγονοί μας τον Ελλάνιο πατέρα Δία; Να κάνει την Πατρίδα τους "Εύανδρον και ναυσικλειτάν"! Δηλαδή, ξακουστή για τα παλικάρια και τα καράβια της! Δεν σας θυμίζει τίποτε αυτό; Μήπως δεν είναι αυτή η ελληνική πραγματικότητα, τουλάχιστον μέχρι και το πρώτο ήμισυ αυτού του αιώνας που φεύγει;

Στο δυτικό μέρος του νησιού, στον κόλπο του Μαραθώνα, μαζεύτηκαν τα Ελληνικά καράβια μετά την ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.) και οι νικητές μοιράστηκαν τα αριστεία και τα λάφυρα. Εκεί ακριβώς μετά από 2.308 ολόκληρα χρόνια χαιρετίστηκε για πρώτη φορά από τα ευρωπαϊκά πολεμικά (12 Ιουνίου 1828) η Ελληνική Σημαία όταν ήρθε ο Καποδίστριας.

Ο πρώτος προϊστορικός βασιλιάς του νησιού, ο Αιακός, γιος του Δία και της Αίγινας, έδωσε το όνομα της μητέρας του στο νησί για να την τιμήσει. Ο μύθος λέει ότι ο Αιακός βαρέθηκε τη μοναξιά στο νησί, και έτσι παρεκάλεσε τον πατέρα του τον Δία να του δώσει υπηκόους. Ο Δίας τον άκουσε και μεταμόρφωσε σε ανθρώπους όλα τα μυρμήγκια του νησιού, οι οποίοι ονομάστηκαν γι' αυτό Μυρμιδόνες. Ο Αιακός βασίλεψε με δικαιοσύνη και ευσέβεια, ώστε έγινε ξακουστός σ' όλη την Ελλάδα. Κάποτε έπεσε μεγάλη ξηρασία παντού. Δεν είχε βρέξει για τρία χρόνια. Απελπίστηκαν οι Έλληνες κι έτρεξαν στο Μαντείο των Δελφών. Τότε η Πυθία τους είπε: Μόνον αν προσευχηθεί ο Αιακός θα βρέξει. Έστειλαν λοιπόν πρεσβεία στην Αίγινα να παρακαλέσουν τον Αιακό. Κι αυτός αμέσως ανέβηκε στο ψηλότερο κορφοβούνι του νησιού και έκανε δέηση στο Δία. Αμέσως άρχισε να βρέχει σ' όλη την Ελλάδα! Γεμάτος ευγνωμοσύνη ο Αιακός έχτισε εκεί πάνω στην κορυφή του βουνού ένα ιερό στον Δία πατέρα όλων των

Ελλήνων, τον Ελλάνιο Δία, για να τον ευχαριστήσει. Από τότε αυτό το βουνό ονομάστηκε "Ελλάνιο Όρος".

Έχει όμως κι άλλη μια "πρωτιά" η Αίγινα. Όταν αρχίζει να ακμάζει γύρω στο 700 π.Χ., είναι εκείνη πρώτη από όλες τις ελληνίδες πόλεις που "κόβει" νομίσματα. Το νόμισμα αυτό, βαρύ και ασημένιο, ονομάστηκε "χελώνη" γιατί είχε έμβλημα τη χελώνα της θάλασσας. Ο πληθυσμός της λοιπόν αρχίζει να αυξάνεται. Στους περίπου 40.000 ελευθέρους πολίτες, προστίθενται και άλλοι τόσοι μέτοικοι και μερικές πηγές της εποχής ανεβάζουν τον αριθμό των δούλων που χρησιμοποιούνται στα εργοστάσια και στα ναυπηγεία γύρω στις 400.000. Όμορφα σπίτια και πλήθος ναοί την κοσμούν και απ' αυτούς γίνονται ονομαστοί της Αφροδίτης στο εμπορικό λιμάνι, του Δελφίνιου Απόλλωνος, προστάτη των θαλασσινών (θυμηθείτε τον ναό του Απόλλωνος στο Δαφνί, και εκεί προστάτη των Ναυτικών), της Αρτέμιδος, του Διονύσου, του Ποσειδώνας και της

— Η υπόγεια διαδρομή που ακολούθησε ο Βρυένιος μαζί με τον Λ. Ζυγομαλά.

* Σημείο που βυθίστηκε ο Δρόμωνας.

Εκάτης, της Δήμητρος, του Ηρακλή, της Αθηνάς και του Αιακού.

Η παρακμή της αρχίζει το 459 π.Χ. - όταν καταστρέφεται από τους Αθηναίους - και από τότε μένει στην αφάνεια μέχρι τον 3ον αιώνα μ.Χ., όπου οι επιδρομές των Γόθων και των Ερούλων στην Αττική και στην Πελοπόννησο αναγκάζει ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού των περιοχών αυτών να μεταικήσει στην Αίγινα και τα άλλα νησιά. Ο πληθυσμός και το εμπόριο αρχίζει πάλι να μεγαλώνει καθώς και ο πλούτος του νησιού. Απόδειξη είναι και η εγκατάσταση στο νησί αρκετών Εβραίων βυρσοδεψιών, τόσων που ιδρύουν και Συναγωγή στην περιοχή Καραντίνα.

Αργότερα, μετά το 1204 που οι Σταυροφόροι κατέλαβαν προσωρινά την Κωνσταντινούπολη, η Αίγινα, καθώς και όλα τα λιμάνια του Βυζαντινού κράτους, παραχωρήθηκαν στους Βενετούς. Φράγκοι, Καταλανοί και Βενετοί διαδέχονται ο ένας τον άλλον, μέχρι το 1715 που η Αίγινα καταλαμβάνεται οριστικά από τους Τούρκους. Παρ' όλο, δε, που κατεστράφη από τον Χαϊρεντίν Βαρβαρόσα και ο πληθυσμός της εσφαγιάσθη και σύρθηκε στα σκλαβοπάζαρα, οι λίγοι που έμειναν διατήρησαν με φανατισμό την ελληνικότητα της.

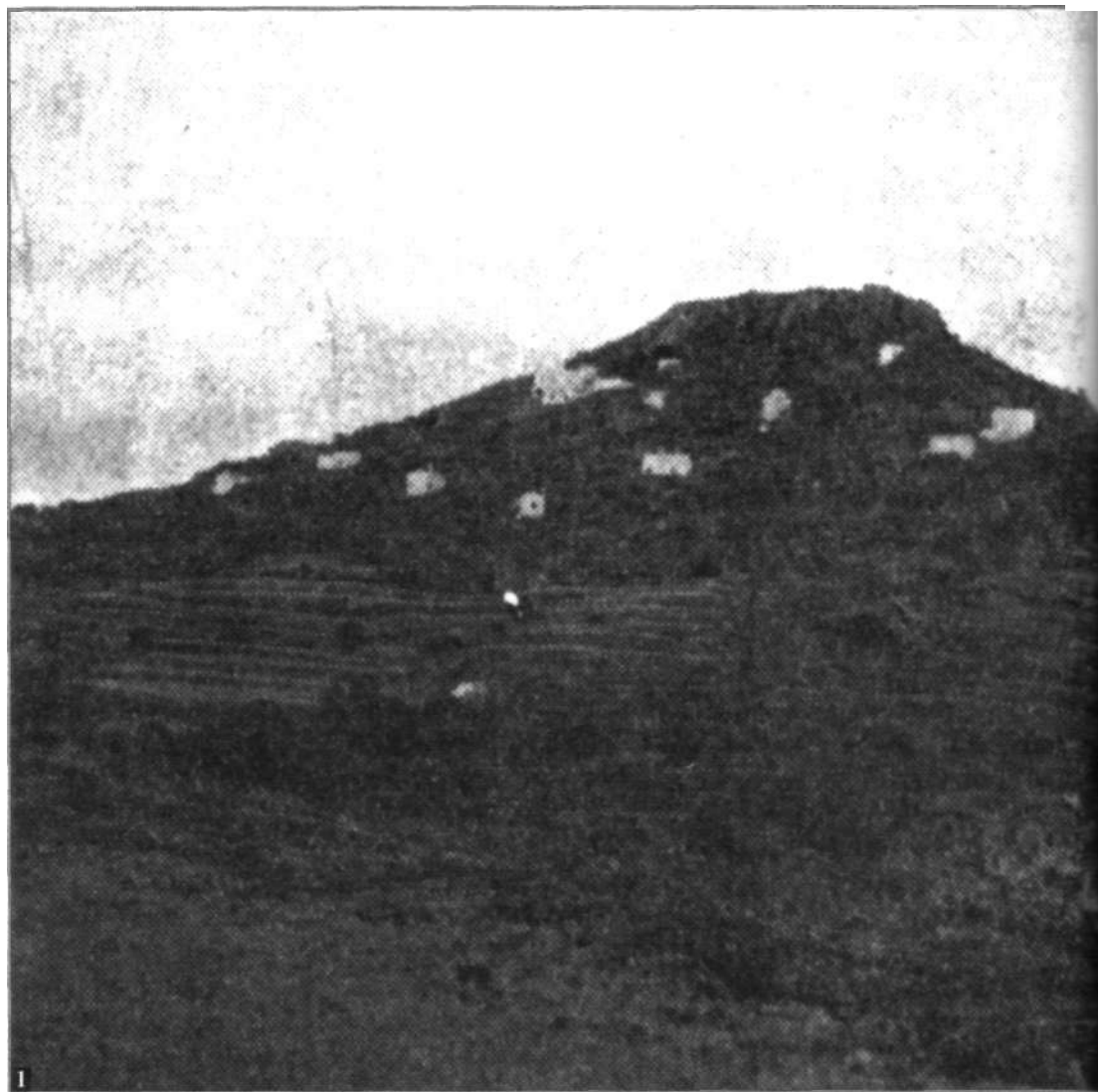
Η Φιλική Εταιρεία φτάνει στο νησί νωρίς και οι Αιγινήτες - φτωχοί και λαϊκοί όλοι τους - με δάκρυα στα μάτια χαιρετίζουν την Ελληνική Επανάσταση και μετέχουν του ιερού Αγώνα. Μετά την απελευθέρωση, κατά ιστορική σύμπτωση, την 1η Οκτωβρίου 1829, κυκλοφορεί εδώ πάλι το πρώτο νεοελληνικό νόμισμα, ο "Φοίνιξ", με έμβλημα το μυθικό πουλί που ξαναγεννιέται απ' την στάχτη, το πιο αντιπροσωπευτικό σύμβολο της αναγεννημένης μας φυλής. Πόσες φορές αλήθεια αυτός ο ελληνικός "Φοίνιξ" αναγεννήθηκε στους αιώνες της ιστορίας μας!

Μια ώρα ΒΑ από την πόλη της Αιγίνης, πάνω από το μοναστήρι της Αγ. Τριάδας, υψώνεται ένας απόκρημνος λόφος σπαρμένος από ερείπια σπιτιών και ξωκλήσια. Είναι η Μεσαιωνική πόλη του νησιού, η Παλιαχώρα. Δέχτηκε τους Αιγινήτες από το 896 μ.Χ. μέχρι το 1800. Προσπαθούσαν να αποφύγουν τους πειρατές, παράτησαν την παραλία και ήρθαν στο εσωτερικό. Φόβος και δάκρυα για πολλά χρόνια, μα έζησαν νοσταλγώντας και περιμένοντας καλύτερες μέρες.

Τα σπίτια της Μεσαιωνικής πόλης μικρά, τετράγωνα, σκεπασμένα με λιανωτό, έπιαναν όλη την ΝΔ πλαγιά και ανέβαιναν αμφιθεατρικά ως την κορυφή, που υψωνόταν το Κάστρο. Οι δρόμοι, -στενά καλντερίμια, συγκοινωνούσαν με σκαλοπάτια ή ανηφοριές. Στην μικρή ΝΔ κοιλάδα, ίσα με το μοναστήρι της Αγ. Τριάδας, απλώνονταν τα χωράφια και τα περιβόλια. Πεντακόσια με εξακόσια σπίτια είχε η Παλιαχώρα στην ακμή της και εντύπωση έκαναν οι εκκλησίες της πόλης που - πράγμα εξαιρετικό σε τουρκοκρατούμενο μέρος - είχαν όλες τις καμπάνες τους και οι κάτοικοι τους ήταν όλοι Έλληνες. Κανένας Τούρκος δεν κατοικούσε στην Παλιαχώρα, ούτε κατοίκησε ποτέ.

Όταν ο φοβερός Χαϊρεντίν Βαρβαρόσα επιτέθηκε στην Παλιαχώρα, αρκετές κοπέλες Ελληνίδες θέλησαν να ξεφύγουν και όταν είδαν ότι τα πάντα είχαν

χαθεί προτίμησαν να γκρεμιστούν στο ακρωτήρι "του πενήντα τα βράχια" και να σκοτωθούν. Αυτές οι αδικοσκοτωμένες δεν πήγαν στον Άδη, μόνο έγιναν Νεράιδες. Αν κατορθώσεις τώρα να διανυκτερεύσεις πάνω στο κάστρο, αν νικήσεις τον εαυτό σου που συνεχώς θέλει να φύγει απ' κει ενώ είναι ακόμα μέρα, και να τον πείσεις ότι οι μορφές που βλέπεις γύρω σου δεν είναι παρά βράχια και ότι ο θρήνος που ακούς την νύχτα δεν είναι παρά ο αέρας που έρχεται απ' την θάλασσα αγριεμένος για τις άδικες θυσίες, τότε μόνον μπορείς να περιμέ- νεις το πρωινό!

Και τότε, πριν ακόμη από το φως του ήλιου, θα δεις τις Νεράιδες ντυμένες στα άσπρα να χορεύουν και να τραγουδούν στην εσωτερική αυλή του Κάστρου, χαρούμενες σαν την πρωινή δροσιά, περιμένοντας το πρώτο φως. Αλλά αυτό δεν θα γίνει ποτέ. Κάποια από όλες θα σταματήσει το χορό και το τραγούδι σαν να θυμήθηκε ξαφνικά κάτι. Και όλες θα σταματήσουν και θα την ακολουθήσουν όταν αυτή βλοσυρή πλέον πέσει στον γκρεμό για την θάλασσα. Σε λίγο θα έχουν όλες χαθεί στ' αφρισμένα κύματα. Και συ θα απορείς αν είναι αλήθεια όσα βλέπεις εμπρός σου. Κι' όμως...

Τι είναι αυτό άραγε που κάνει τόσους ελληνικούς τόπους να φαίνονται αλλιώτικοι και εξωπραγματικοί; Ο τόπος ο ίδιος, η θυσία και το αίμα, η ιστορία, ή όλα αυτά μαζί; Μάλλον όλα μαζί, γιατί πουθενά αλλού στον κόσμο δεν υπάρχουν όλα αυτά συγκεντρωμένα. Ο τόπος και η ιστορία σου μιλούν σε κάθε σου βήμα, το αίμα και η θυσία έχουν χιλιοποτίσει τον τόπο, τα αγιοποιούν όλα και γίνονται η δύναμη που θα αναγεννήσει το Φοίνικα και τη φυλή να ξαναρχίσει. Και έχουν οι τόποι και οι άνθρωποι μια παράξενη ιδιότητα. Να συνδέονται μεταξύ τους με γεγονότα και ο ένας να

1. Ο λόφος με την μεσαιωνική Παλιαχώρα. Ερείπια διάσπαρτα και εκκλησίες, καλντερίμια, στενά δρομάκια και το κάστρο στην κορυφή.

2. Ναός της Αφαίας.

τονίζει τον άλλο με τέτοια έμφαση, που ώρες-ώρες σκέφτεσαι ότι ο τόπος κάνει τους ανθρώπους να φέρονται κατά τέτοιο τρόπο. Και εκείνοι με τις πράξεις τους του ανταποδίδουν τα ίσα ή περισσότερα, σαν την ιστορία του Κωνσταντίνου Βρυέννιου που το όνομα του σώζεται σε μια εντοιχισμένη πλάκα σε κάποια εκκλησούλα του Κάστρου:

ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΘΕΙ Ο ΠΑΝΣΕΒΑΚΤΟΣ
ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΜΙΧΑΗΛ
ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ
ΕΤΟΣ 1293 μ.Χ.

...Εδώ και αρκετά χρόνια, από το 1204, η Κωνσταντινούπολη - συνέπεια της Δ' σταυροφορίας - είναι στα χέρια των Φράγκων. Δεν έχει πια τη μεγαλειώδη μορφή και προ παντός τον πλούτο των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων, αφού οι Σταυροφόροι είχαν πάρει ό,τι πολύτιμο βρήκαν και είχαν λαφυραγωγήσει ακόμη και το μικρότερο σπίτι της Βασιλεύουσας. Και να μην έφτανε η οικτρά οικονομική κατάσταση που είχε περιέλθει η λατινική αυτή αυτοκρατορία, είχε και την απειλή των δυο ελληνικών βασιλείων της Νικαίας και της Ηπείρου, που την εποφθαλιμούσαν και κυριολεκτικά έκαναν τα πάντα για να φέρουν τους Φράγκους σε όλο και πιο δύσκολη θέση.

Τα δεινά τους άρχισαν το 1217.

Η Γιολάντα της Φλάνδρας ήταν αδελφή δυο Λατίνων αυτοκρατόρων: του Βαλδουίνου του Α' και του Ερρίκου και τώρα έμελλε να δει και τον άντρα της να στέφεται αυτοκράτορας, τώρα που μόλις είχε πεθάνει ο Ερρίκος. Ο άνδρας, ο Πέτρος ντε Κουρτεναί, Γάλλος βασιλικής καταγωγής, κόμης του Auxerre. Η εκλογή του έγινε συμφωνά με το έθιμο από τους Βαρόνους αμέσως μετά τον θάνατο του Ερρίκου, έτσι ώστε η αυτοκρατορία να μην μείνει ακέφαλη, έστω και για μικρό διάστημα. Τότε ο Πέτρος ντε Κουρτεναί ήταν στην Γαλλία. Έτσι εγκαταλείποντας την πατρίδα και τα κτήματα του έφτασε στην Ιταλία με μεγάλη ακολουθία από 160 ιππότες και 5000 καβαλάρηδες και πεζούς, τον Απρίλιο του 1217, πηγαίνοντας για την Κωνσταντινούπολη. Όταν έφτασε στην Ρώμη, ο Πάπας Ονώριος ο Γ' τον έστεψε αυτοκράτορα έξωθι των τειχών. Ξεκίνησε λοιπόν ο Πέτρος ντε Κουρτεναί, αυτοκράτορας πλέον, ενώ τον συνόδευε το άνθος εκείνο της Γαλλικής Ιπποσύνης και ο λαμπρός του στρατός με τα φλάμπουρα και τις ποικιλόχρωμες στολές, που οπωσδήποτε θα φρόντιζε να διατηρηθεί η Αυτοκρατορία που πήγαινε από το κακό στο χειρότερο.

Όταν έφτασαν στο Δυρράχιο, ενώ στρατοπέδευσαν για να περάσουν την νύχτα, δέχτηκαν επίθεση των Ελλήνων του δεσποτάτου της Ηπείρου. Οι ιππότες του ντε Κουρτεναί αντιστάθηκαν γενναία, αλλά γρήγορα έγινε φανερό ότι δεν θα μπορούσαν να κρατήσουν για πολύ την ορμή των Ελλήνων. Ένας νεαρός

Σπαθάριος, ο Κωνσταντίνος Βρυέννιος, πρωτοστάτησε σ' εκείνη την μάχη και μάλιστα συνέλαβε αιχμάλωτο τον ίδιο τον αυτοκράτορα Πέτρο ντε Κουρτεναί! Ο στρατός του αυτοκράτορα διαλύθηκε, πολλοί μάλιστα ζήτησαν μετά την ήττα να πολεμήσουν στο πλευρό των Ελλήνων.

Το 1219 ο αυτοκράτορας πέθανε στην αιχμαλωσία. Η Γιολάντα, που τον περίμενε στην Κωνσταντινούπολη, πέθανε από τον καημό της χωρίς να προλάβει να δει τον γιό της Βαλδουίνο το Β' να στέφεται αυτοκράτωρ, γιατί εκείνος ήταν μόλις έντεκα ετών. Όταν έφτασε σε ηλικία δεκαοκτώ ετών ο Βαλδουίνος στέφεται Αυτοκράτωρ. Η οικονομική θέση της Κωνσταντινούπολης είναι πολύ χειρότερη. Τόσο που ο Αυτοκράτωρ αποφασίζει να κάνει μια περιοδεία στην Ευρώπη και να ζητήσει χρηματική βοήθεια απ' όπου μπορέσει. Εν τω μεταξύ εδώ και μερικά χρόνια οι Σταυροφόροι έχουν αρχίσει να βγάζουν "στο σφυρί" όλους τους θησαυρούς των Αυτοκρατόρων του Βυζαντίου προκειμένου να βρουν τα αναγκαία.

Είμαστε ήδη στα 1237. Ο Αυτοκράτωρ λείπει στην Ευρώπη για να πείσει τον Πάπα να του δώσει χρήματα προκειμένου να κρατήσει την παραπαίουσα Αυτοκρατορία. Πίσω στην Πόλη η κατάσταση χειροτερεύει. Το βάρος της πληρωμής χρεών, οι υποχρεώσεις προς τα διάφορα φραγκικά και ξένα μισθοφορικά στρατεύματα, η έλλειψη ειδών πρώτης ανάγκης και τροφίμων, είχαν από πολύ καιρό εξανείμσει το Αυτοκρατορικό Θησαυροφυλάκιο. Τόσες είναι οι ανάγκες, που υποχρεώνεται να διαλύσει το μολυβί από τις στέγες των εκκλησιών της Πόλης και των παλατιών, γιατί δεν μπορούσε λόγω ελλείψεως πρώτων υλών να κόψει νομίσματα. Στο ταξίδι αυτό της "ζητιανιάς", ο αυτοκράτωρ δεν θα πετύχαινε πολλά πράγματα.

Όσο καιρό λείπει ο Φράγκος ηγεμόνας στις αυλές της Ευρώπης ζητώντας χρήματα, έχει αφήσει τοποτηρητή στην Κωνσταντινούπολη τον Ανσώ ντε Καγιώ (Anseau de Cayeux). Αυτός σε συμφωνία με τους άλλους βαρόνους που από την απελπιστική οικονομική κατάσταση πιέζονται σε αφόρητο βαθμό, υπογράφουν μια απόφαση προκειμένου να βάλλουν ενέχυρο το πολυτιμότερο ιερό κειμήλιο του αυτοκρατορικού βυζαντινού θησαυρού που είχε περιέλθει στα χέρια τους, τον Ακάνθινο Στέφανο του μαρτυρίου του Χριστού!

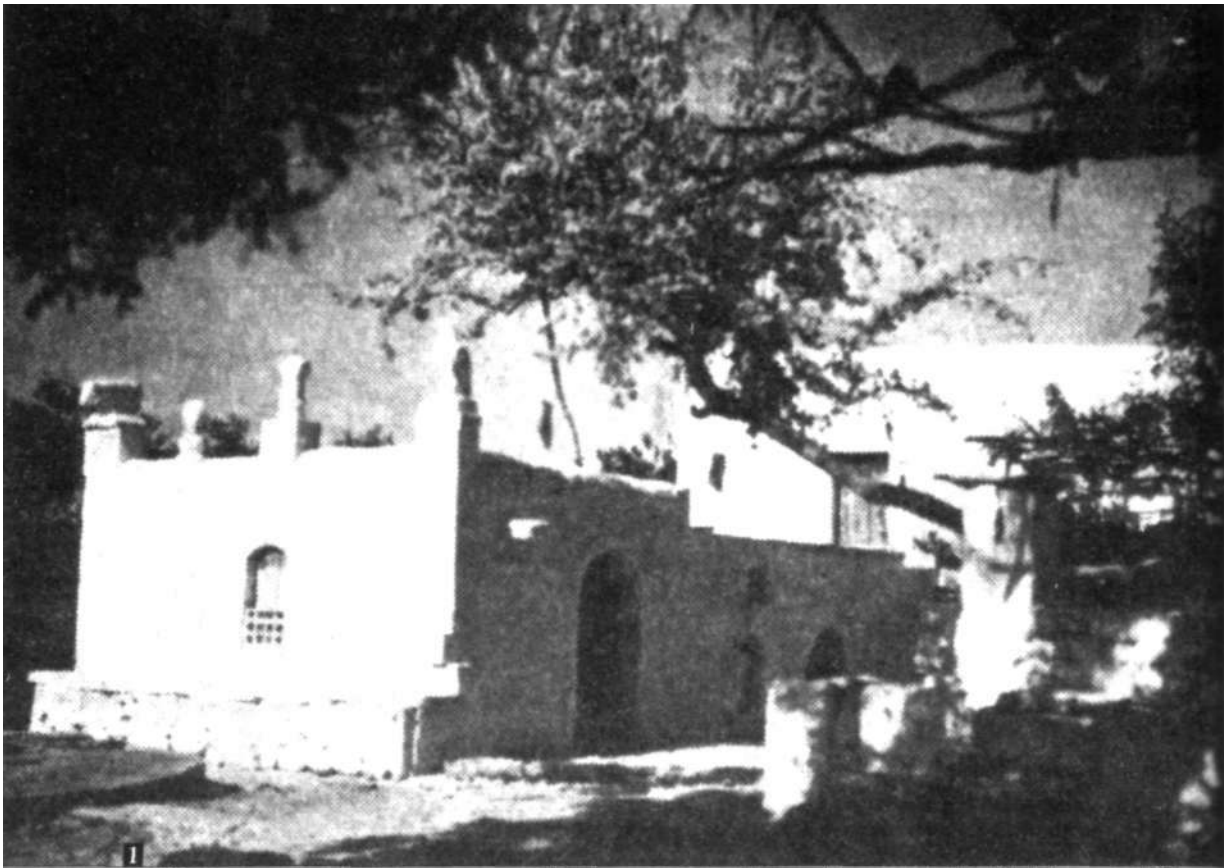
Πολλοί ήταν οι θρησκευτικοί θησαυροί που είχαν συγκεντρώσει οι Αυτοκράτορες του Βυζαντίου, έχοντας κάνει την αρχή η Αγ. Ελένη, ο Ηράκλειος κ.α. Όλα τα ιερά αντικείμενα των Παθών ήταν συγκεντρωμένα στην Κωνσταντινούπολη: το Τίμιο Ξύλο του Σταυρού, το Άγιο Αίμα, ο Ακάνθινος Στέφανος, η Λόγχη, ο Άρραφος Χιτών και τα καρφιά του Σταύρου. Ο Ακάνθινος Στέφανος μπήκε ενέχυρο σε έναν εβραιοβενετό έμπορο της Πόλης αντί 13.134 υπερπυρών. Αυτά τα νομίσματα ήταν βυζαντινά και η ονομασία τους ήταν από το κόκκινο χρώμα που είχαν. Εβδομήντα δυο υπέρπυρα ισοδυναμούσαν με 1 Kgr χρυσού. Τα νομίσματα φυσικά ήταν από καθαρό χρυσό. Ο ακάνθινος στέφανος λοιπόν, μπήκε ενέ-

χυρο στους Εβραίους για 182,5 Kgr χρυσού!

Αλλά και άλλες φορές οι Φράγκοι της Κωνσταντινούπολης είχαν βάλει ενέχυρο στους ίδιους εμπόρους το ιερό αυτό κειμήλιο, πάντοτε όμως κατόρθωναν να το πάρουν πίσω. Ως φαίνεται, ο πονηρός Εβραίος τους είχε δώσει για πρώτη φορά τόσο μεγάλο ποσό - ενώ συνήθως τους έδινε γύρω στις 5000 υπέρπυρους - ελπίζοντας να μην έχουν το απαραίτητο ποσό κατά την επιστροφή (γύρω στις 20.000 υπερπύρους με τους τόκους!) ώστε να τον μεταπωλήσει σε πελάτη που είχε ήδη βρει! Αυτός ήταν ο Λουδοβίκος Θ' της Γαλλίας ο οποίος ειδοποιημένος έστειλε γρήγορα-γρήγορα δύο Δομινικανούς Μοναχούς, τους αδελφούς Λογκζουμά (Longjumeau), με 10.000 υπέρπυρα σαν προκαταβολή. Η συμφωνηθείσα τιμή της αγοραπωλησίας ήταν γύρω στα 27.000 υπέρπυρα!

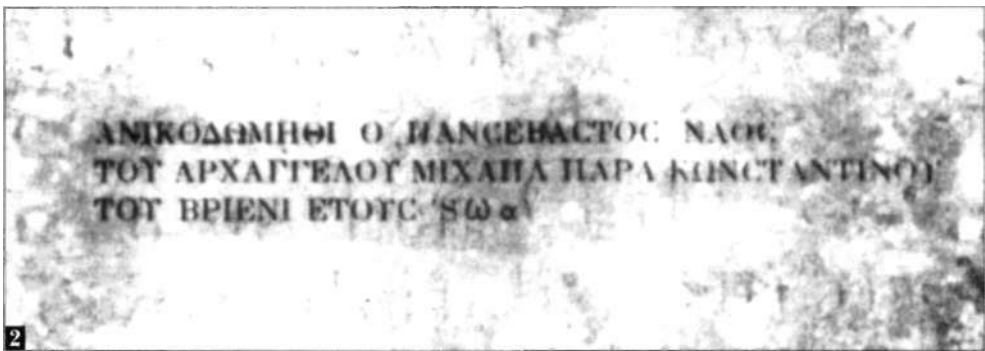
Τις ημέρες που ετοιμαζόταν ένα Γαλλικό καράβι με συνοδεία να αποπλεύσει από τον Βουκολέοντα (αυτοκρατορικό λιμάνι της Κων/λης) μεταφέροντας τον Ακάνθινο Στέφανο στην Γαλλία, οι κατάσκοποι του Έλληνα αυτοκράτορα της

Νικαίας, Ιωάννου Δούκα Βατατζή, τον ειδοποιούν. Ο Βατατζής βέβαια ήθελε το κειμήλιο να μείνει στην Βασιλεύουσα και έτσι αποφασίζει να κάνει τα πάντα για τον σκοπό αυτό. Σκέφτεται ότι ο κατάλληλος άνθρωπος γι' αυτή τη δουλειά είναι ο Κων/νος Βρυέννιος, αυτός που πριν από εικοσιδύο χρόνια είχε αιχμαλωτίσει τον Πέτρο ντε Κουρτεναί στο Δυρράχιο. Ο Κων/νος Βρυέννιος, σαραντάρης πλέον, δέχεται με ενθουσιασμό. Εξοπλίζεται κατάλληλα ένας βασιλικός Δρόμων και γρήγορα αποπλέει!

Το πλοίο του Βρυέννιου περίμενε - κατάλληλα ειδοποιημένο από τους Έλληνες της Πόλης - έξω από τα Στενά, προκειμένου να παρακολουθήσει το γαλλικό και την κατάλληλη στιγμή να επιτεθεί. Η έκπληξη όμως που τον περίμενε ήταν μεγάλη. Ενώ οι πληροφορίες μιλούσαν για δυο καράβια - το ένα με το πολύτιμο φορτίο και το άλλο συνοδεία - φανερώθηκαν τέσσερα! Ο Βρυέννιος με τον Δρόμώνα του, δεν μπορούσε να κάνει τίποτε παρά να παρακολουθεί από μακριά μήπως του παρουσιαστεί κάποια ευκαιρία.

Τα τέσσερα πλοία του βασιλιά της Γαλλίας με τις γαλάζιες τους σημαίες και τους χρυσούς κρίνους έπλεαν καμαρωτά με το αεράκι που ερχόταν από την στεριά της ανατολής με φουσκωμένα τα πανιά. Τελειωτικός τους προορισμός ήταν η Γαλλική πόλη Sens, όπου και θα τους περίμενε ο ίδιος ο Λουδοβίκος, ο κλήρος και ο λαός. Η μεγάλη συνοδεία του γαλλικού καραβιού, δεν ήταν μόνο για το πολύτιμο φορτίο που μετέφερε, αλλά για το ότι οι ελληνικές θάλασσες όπως και η Μεσόγειος ήταν γεμάτες από πειρατές κάθε λογής που περίμεναν πώς και πώς μια ευκαιρία να επιτεθούν σε κανένα ξεμοναχιασμένο καράβι και να το ληστέψουν. Ιδίως τα πλοία της Αυτοκρατορίας της Νικαίας και του δεσποτάτου της Ηπείρου δεν έχαναν ευκαιρία να επιτίθενται εναντίον των φραγκικών πλοίων που

1. Το σπίτι του "Ροδάκη" στην Αίγινα.

2. Η επιγραφή του Κωνσταντίνου Βρυέννιου, στο Ναό των Ταξιαρχών στην Παλαιοχώρα της Αίγινας.

Ξεκινούσαν ή που πήγαιναν προς την Κωνσταντινούπολη. Αυτά το πλοία ή τα βύθιζαν ή τους έπαιρναν τα εφόδια που πήγαιναν στην καρδιά της Λατινικής κατάκτησης. Η επανάκτηση της Κωνσταντινούλης αργότερα από τους Βυζαντινούς οφείλεται κατά πολύ στη δεινή οικονομική δυσπραγία που είχαν επιπέσει οι Φράγκοι και ακριβώς α αυτήν βοήθησαν κατά πολύ οι επιδρομές των Βυζαντινών πλοίων εναντίων των Φραγκικών.

Τα γαλλικά πλοία έπλεαν πλέον στις ελληνικές θάλασσες. Η ρότα τους ήταν να φτάσουν στην Εύβοια και από τον πορθμό του Ευρίπου, που ήταν και το φράγκικο λιμάνι του Negoronte (Χαλκίδα), να συνεχίσουν το ταξίδι τους κάνοντας το γύρο της Πελοποννήσου. Ο Δρόμων του Βρυέννιου ακολουθούσε από μακριά κατά την διάρκεια της ημέρας και πλησίαζε όσο μπορούσε κατά την διάρκεια της νύχτας. Ο καιρός ήταν κόντρα κι αυτό δυσκόλευε τα πράγματα γιατί όσο και να πλησίαζε δεν μπορούσε να σπάσει απαρατήρητος τον κλοιό των πλοίων προστασίας.

Ο θόρυβος του αέρα, βέβαια, προστάτευε το εξαιρετικά καλοφτιαγμένο Βυζαντινό πλοίο, που την νύχτα πλησίαζε τόσο ώστε να ακούει ακόμη και τα παραγγέλματα των Γάλλων. Αλλά αυτό που περίμενε δε φαινόταν εφικτό. Οι Βυζαντινοί ήλπιζαν μήπως λόγω του καιρού μεγαλώσει η απόσταση των πλοίων συνοδείας από το προστατευόμενο πλοίο, ώστε αυτά να το "χάσουν" για λίγο από τα μάτια τους και αυτή να 'ταν η κατάλληλη στιγμή της επίθεσης. Όμως τα τέσσερα γαλλικά πλοία πήγαιναν πάντα κοντά, λες και είχαν απλώσει μεταξύ τους αόρατα σχοινιά που τα κρατούσαν δεμένα για να μην αφήσει το ένα το άλλο.

Η απογοήτευση των Βυζαντινών και του Βρυέννιου άρχιζε να μεγαλώνει, γιατί ήξεραν πως ό,τι ήταν να γίνει έπρεπε να λάβει χώρα στις ελληνικές θάλασσες ανάμεσα στα εκατοντάδες νησιά, έτσι ώστε να μπορέσουν να ξεφύγουν της κατάδιωξης των γαλλικών πλοίων, αν μπορούσαν ν' αρπάξουν το πολύτιμο φορτίο.

Όταν τα γαλλικά πλοία μπήκαν στο διάυλο μεταξύ Στερεάς και Ευβοίας, ο Βρυέννιος κατάλαβε ότι ήταν πολύ επικίνδυνο να τους ακολουθήσει γιατί τα στενά ήταν ένα από τα ισχυρά ορμητήρια των Φράγκων και κατά την διάρκεια της ημέρας θα γινόταν αντιληπτός. Μετά από σύσκεψη με τους αξιωματικούς του αποφάσισαν να μην ακολουθήσουν τα τέσσερα γαλλικά πλοία αλλά να περιπλεύσουν την Εύβοια από την εξωτερική πλευρά. Ο Δρόμωνας ήταν πολύ πιο ταχύ πλοίο. Θα έκανε την απόσταση πολύ πιο γρήγορα και θα "περίμενε" τα γαλλικά πλοία μετά το ακρωτήριο του Καφηρέα, κάπου μεταξύ Εύβοιας και Άνδρου, κοντά βέβαια στις ακτές της Εύβοιας.

Όταν τα γαλλικά πλοία "χώρισαν" από τον Δρόμωνα έφτασαν στο λιμάνι του Negoronte χωρίς εμπόδιο και μάλιστα ο καιρός φάνηκε ν' αλλάζει και ο αέρας να πέφτει στο μηδέν. Αφού ο Λατίνος επίσκοπος της Ευβοίας ευλόγησε τα καράβια, αυτά απέπλευσαν γρήγορα και μπήκαν πάλι στη ρότα για τον προορισμό

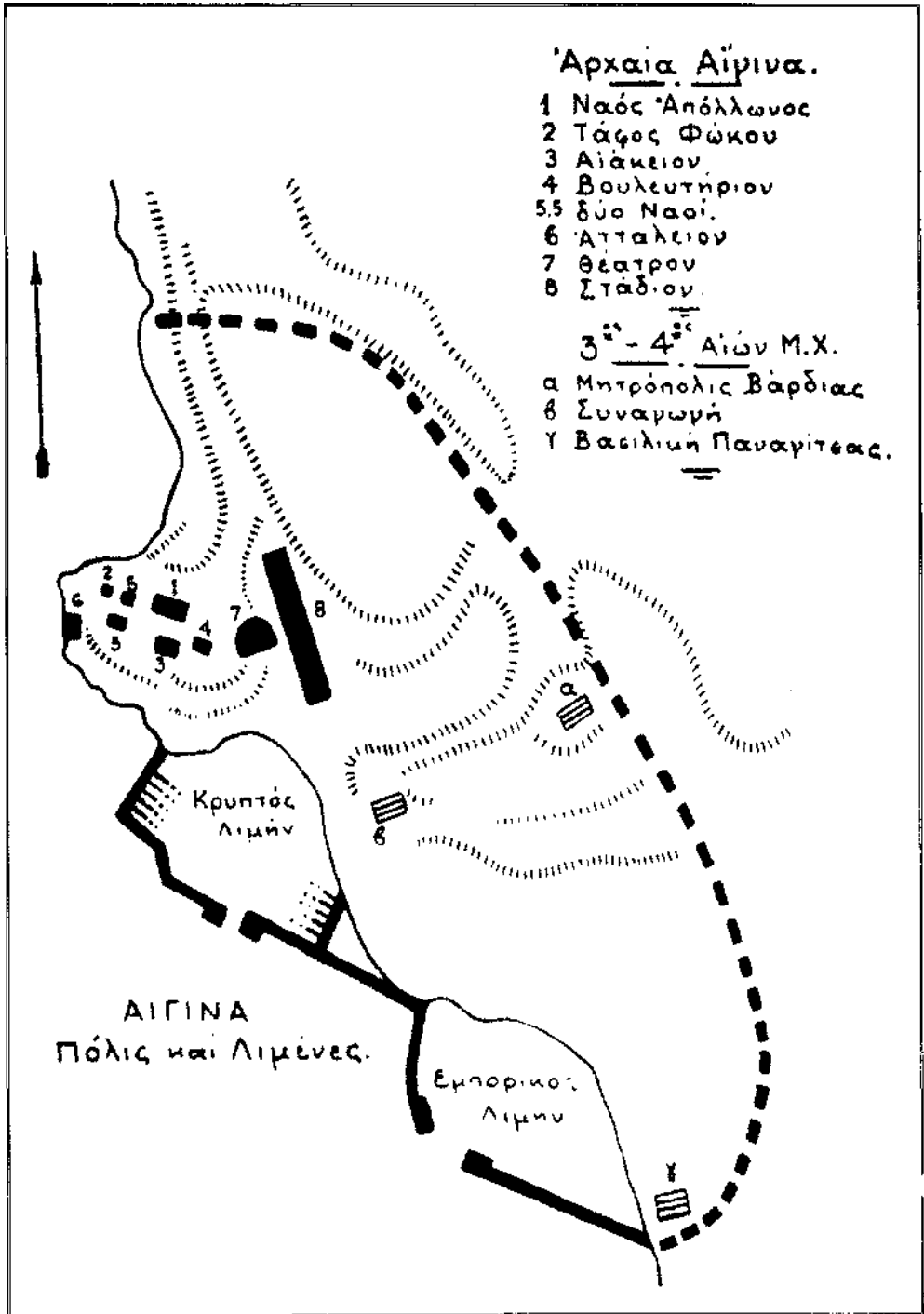
τους. Ξημέρωνε όταν ο παρατηρητής στον Δρόμωνα είδε από ψηλά τα τέσσερα γαλλικά πλοία να εμφανίζονται. Είχαν οι Βυζαντινοί αποφασίσει ότι η απόπειρα θα γινόταν τούτο το βράδυ, όταν τα πλοία θα βρίσκονταν στο σημείο που θα άρχιζαν να ταξιδεύουν στις ακτές της Πελοποννήσου.

Το βράδυ ήταν γαλήνιο και η θάλασσα ήρεμη. Τα φώτα των τεσσάρων πλοίων ήταν αναμμένα και τα παραγγέλματα των αξιωματικών ακούγονταν μέχρι το σημείο που ο Δρόμων ακολουθούσε κατασκοτεινός. Η θέση των πλοίων ήταν στα ανοικτά του Πόρου, όταν το Βυζαντινό πλοίο τα πλησίασε. Το σχέδιο ήταν να πλησιάσουν το πλοίο με τον Ακάνθινο Στέφανο και να προσπαθήσουν να το καταλάβουν εξ εφόδου.

Κάτι όμως δεν πήγε καλά! Την ώρα που το πλήρωμα του Βρυέννιου ετοιμαζόταν να πετάξει τους γάντζους που θα το έφερναν δίπλα στο γαλλικό καράβι, ο σκοπός τους είδε και έδωσε σινιάλο συναγερμού. Αμέσως κατόπιν το Γαλλικό καράβι άρχισε να απομακρύνεται, ενώ τα τρία άλλα έβαλαν στη μέση τον Δρόμωνα και άρχισε μια μικρή λυσσασμένη ναυμαχία. Οι Βυζαντινοί βλέποντας να χάνουν το καράβι μέσα από τα χέρια τους άρχισαν να πολεμούν με μανία. Ο Βρυέννιος στο κατάστρωμα τους προέτρεπε πρώτος με γυμνό το σπαθί. Γρήγορα το ένα γαλλικό πλοίο άρχισε να καίγεται χτυπημένο από το υγρό πυρ των Βυζαντινών, ενώ ένα άλλο εμβόλισε τον Δρόμωνα και η μάχη άρχισε σώμα με σώμα. Όταν επί τέλους οι άνδρες του Βρυέννιου ξεκαθάρισαν την κατάσταση ρίχνοντας τους εχθρούς στην θάλασσα, το άλλο πλοίο έπαψε να εμβολίζει το Δρόμωνα και με δυνατούς κωπηλάτες τραβήχτηκε πιο πέρα.

Ο Δρόμοντας, βαριά τραυματισμένος, άρχισε να βάλλει με υγρό πυρ το πλοίο που είχε μόλις τραβηχτεί και σε λίγο άρχισε κι αυτό να καίγεται σαν λαμπάδα. Το τρίτο πλοίο που μέχρι τώρα δεν είχε μπει καλά-καλά στη μάχη άρχισε να βάλλει εναντίον του Δρόμωνα. Όταν και το τέταρτο Γαλλικό πλοίο είδε ότι η κατάσταση είχε αρχίσει να αλλάζει υπέρ των Γάλλων, πλησίασε και αυτό για να αποτελειώσουν και τα δυο τον Δρόμωνα εκ του ασφαλούς πλέον.

Η θάλασσα έλαμπε από τα δυο καιόμενα γαλλικά σκάφη που ήταν πια έτοιμα να βυθιστούν. Ο Δρόμοντας, με όσες δυνάμεις και αβαρίες είχε, μπόρεσε να ξεφύγει και άρχισε με υπεράνθρωπες προσπάθειες να το κατορθώνει. Τα άλλα δυο πλοία, ενώ έδειχναν ότι θα συνέχιζαν το ταξίδι τους, άλλαξαν γνώμη και άρχισαν να διώκουν το Δρόμωνα. Ο αέρας άρχισε να δυναμώνει καθώς προχωρούσε η νύχτα και τόσο απομακρυνόταν και το Βυζαντινό καράβι. Ωστόσο η κατάσταση του ήταν απελπιστική. Έχοντας χάσει τα δυο τρίτα του πληρώματος του, και από το σημείο του εμβολισμού να μπαίνει αρκετό νερό θα ήταν θαύμα να έφτανε στην κοντινότερη στεριά. Από την άλλη, τα Γαλλικά καράβια το πλησίαζαν όλο και πιο πολύ. Η στεριά άρχισε να διαγράφεται στο σκοτάδι σε μια απόσταση τριακοσίων μέτρων, όταν ο Δρόμοντας άρχισε να βυθίζεται. Τα γαλλικά πλοία ήταν πια δίπλα. Για να μην τους παρασύρει η δίνη του βυθιζόμενου

πλοίου, οι εναπομείναντες Βυζαντινοί έπεσαν στην θάλασσα κι άρχισαν να κολυμπούν προς τη στεριά.

Ήταν η Αίγινα.

Το ένα από τα γαλλικά πλοία έμεινε εκεί, κατεβάζοντας τρεις βάρκες με ναύτες για να συλλάβουν αυτούς που τόλμησαν να επιτεθούν σε αυτοκρατορικά καράβια. Το άλλο πήγε προς το λιμάνι της Αίγινας για να ζητήσει βοήθεια από τη φράγκικη φρουρά του νησιού, βοήθεια ώστε να έχουν τον νου τους από την ξηρά μήπως οι Βυζαντινοί κατόρθωναν να αποβιβαστούν.

Ο Βρυέννιος που είχε εξαντληθεί προσπαθούσε να απομακρυνθεί από τα φώτα του πλοίου προς την ξηρά, αλλά ήδη άκουγε τα κουπιά της βάρκας που τους καταδίωκε. Με μια τελευταία προσπάθεια έφτασε στην στεριά. Βγήκε και σκυφτός άρχισε να προχωρεί στα τυφλά. Άκουγε πίσω του τη βάρκα να φτάνει κι αυτή και μετά πολλά βήματα να κάνουν θόρυβο όπως προχωρούσαν. Φώτα άναψαν. Οι διώκτες του ήταν κιόλας ξωπίσω του. Άρχισε να σκέφτεται την αποτυχία του. Είχε χάσει τον Ακάνθινο Στέφανο και τώρα ίσως θά 'χάνε και τη ζωή του. Το τέλος είχε φτάσει...

Ενώ άκουγε τα βήματα των ναυτών να πλησιάζουν, ένα δυνατό χέρι τον άρπαξε απ' τον ώμο. Ο άγνωστος είπε μία λέξη μόνο: Από εδώ!

Ο άνδρας τον παρέσυρε σε μια πυκνή συστάδα θάμνων, την παραμέρισε και τον βοήθησε να κατέβει. Πράγματι, ο Κωνσταντίνος Βρυέννιος μπήκε σε μια τρυπά στο έδαφος - όπως έδειχνε - γιατί αμέσως μετά έπαψε να βλέπει τον έναστρο ουρανό από πάνω του. Εδώ το σκοτάδι ήταν απόλυτο. Προχώρησαν καμιά εκατοστή μέτρα με ασφάλεια - ο άγνωστος ήξερε πολύ καλά τα κατατόπια - μέχρι που ο σωτήρας του του είπε: Κάτσε να πάρεις μία ανάσα κι εγώ θα προσπαθήσω ν' ανάψω ένα φως!

Ο Βρυέννιος κάθισε κατά γης. Ο άνδρας σε λίγο είχε ανάψει ένα λαδολύχναρο και ο τόπος "γέμισε" φως. Ο Βρυέννιος για πρώτη φορά είχε τον άνθρωπο που τον είχε σώσει. Ήταν κοντόσωμος αλλά πολύ δυνατός, με σγουρά ξανθά μαλλιά και ευγενικό πρόσωπο. Το όνομα του ήταν Λέων Ζυγομαλάς. Από τις βυζαντινές οικογένειες της Αίγινας, που τώρα στέναζε από τη φράγκικη κατάκτηση. Είχε δει μαζί με άλλους τα φώτα και τις φωτιές των πλοίων και κατάλαβαν ότι γινόταν κάποια ναυμαχία. Υπέθεσαν ότι κάποιο Ελληνικό πλοίο είχε εμπλακεί και βεβαιώθηκαν όταν κινητοποιήθηκε η φρουρά στην Αίγινα. Ο Βρυέννιος του είπε ποιος ήταν και όλη την ιστορία του. Ο Λέων του εξήγησε ότι υπήρχαν διαδρομές υπόγειες στο νησί, που ένωναν το μέρος που είχε βγει και που ήταν πολύ κοντά στο αρχαίο εμπορικό λιμάνι Μαραθώνας με την Παχιά Ράχη και από εκεί με τη Μονή Χρυσολεοντίσσης και αυτή με τον ναό της Αφαίας. Από εκεί υπήρχε και μια διακλάδωση που έβγαζε στο ναό των Ταξιαρχών, ακριβώς κάτω από το κάστρο της Παλιαχώρας.

Καθώς τα έλεγαν προχωρούσαν και ο Βρυέννιος έβλεπε πως αυτή η υπόγεια

διαδρομή πρέπει να χρησιμοποιόταν συχνά, γιατί σε διαστήματα έβλεπε σε μικρά κοιλώματα των βράχων της διαδρομής, κεριά και λαδολύχναρα. Ο αέρας ήταν πλούσιος και ευχάριστος και πού και πού έκανε την εμφάνιση του κάποιο αυλάκι με νερό που έπρεπε να έρεε υπογείως, πιο κάτω δηλαδή από εκεί που περπατούσαν. Σκεφτόταν αν αυτή η διαδρομή ήταν φυσική ή τεχνητή και ο Λέοντας σαν να μάντεψε την σκέψη του είπε ότι το μεγαλύτερο μέρος ήταν τεχνητό. Οι παλιοί κάτοικοι της Αίγινας ήξεραν τη διαδρομή - σ' όλο της το μήκος - μα δεν μιλούσαν γιατί κατανοούσαν πόσο σημαντική ήταν σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης όπως καλή ώρα τώρα.

Το έδαφος πότε γινόταν ανηφορικό και πότε κατηφορικό. Ομαλό όμως, δεν κούραζε τους δύο άνδρες. Κάπου-κάπου κοντοστέκονταν να ξεκουραστούν και ο Βρυνένιος παρ' όλη την κούραση του και την περιπέτεια του δεν μπορούσε παρά να θαυμάσει τους μεγάλους σταλακτίτες και σταλαγμίτες που από πολλούς αιώνες φαίνονταν να φρουρούν τη διαδρομή. Σε ένα μέρος που η διαδρομή πλάταινε στο μέγεθος ενός μεγάλου δωματίου είδε με έκπληξη αρκετά βαρέλια και κιβώτια. Ο Λέοντας του είπε ότι ήταν διάφορα εφόδια που τα είχαν αφήσει για την περίπτωση που κάποιοι θα ήταν υποχρεωμένοι να περάσουν εδώ μερικές ημέρες. Επίσης υπήρχε νερό απ' αυτό που έρεε υπογείως, καθώς και κεριά, λυχνάρια και δέρματα ζώων, προφανώς για σκεπάσματα και στρωσίδια ύπνου.

Περπατούσαν ακόμη για πολύ. Ο Ζυγομαλάς κοιτούσε την οροφή τού τούνελ ψάχνοντας για μυστικά σημάδια που του έδειχναν αν πηγαίνουν καλά και αν έφταναν στον πρώτο "σταθμό" της υπόγειας αυτής διαδρομής. Πράγματι σε λίγο το τούνελ φάνηκε να χωρίζεται στα δύο. Ο Ζυγομαλάς του έκανε νόημα να είναι σιωπηλός και πήρε το δεξί μονοπάτι.

Σε λίγο, σαν να φάνηκε ένα αμυδρό φως από μακριά. Διέσχισαν την απόσταση γρήγορα και εμπρός τους φάνηκε ένα άνοιγμα. Ήταν κι' αυτό κρυμμένο πίσω από θαμνόδεντρα και μόλις βγήκαν ο Βρυνένιος είδε ότι μέσα σε ένα μεγάλο "λάκκο" στην απέναντι απ' αυτούς πλευρά είχε πολλά σκαλοπάτια. Ο Ζυγομαλάς τα ανέβηκε και ο Βρυνένιος ακολούθησε ξωπίσω του. Ο "Λάκκος" δεν ήταν πάρα ένας Μπουρδέχτης (ομβροδέκτης), μια αρχαία δεξαμενή. Όταν ανέβηκαν επάνω, δίπλα, στο ξωκλήσι του Αγ. Λεοντίου, η ημέρα - το πρώτο φως - άρχισε να παρουσιάζεται. Δεν υπήρχε ούτε ψυχή. Σίγουρα τους είχαν χάσει οι διώκτες του και το κυριότερο ήταν ότι δεν τους είχαν ακολουθήσει. Ξαναγύρισαν πίσω και μπήκαν πάλι στην τρύπα. Στην τοποθεσία αυτή πολύ αργότερα - μετά 300 χρόνια - θα χτιζόταν το μοναστήρι της Παναγίας της Χρυσολέοντισσας.

Τούτη τη φορά η απόσταση της υπόγειας πάντα διαδρομής ήταν μεγαλύτερη. Το νερό που έτρεχε σε ένα μεγάλο αυλάκι δίπλα από το μονοπάτι που ακολουθούσαν ήταν το κυριότερο χαρακτηριστικό. Ένα νερό δροσερό και φρέσκο. Η θέση τους είχε αρχίσει να γίνεται πλεονεκτική. Όταν πολύ αργότερα το μονοπάτι

τι άρχισε να γίνεται διχαλωτό, πήραν το ανηφορικό και σε λίγο ήταν έξω στην επιφάνεια. Πολύ κοντά άσπριζαν εκτυφλωτικά οι αρχαίες κολώνες της Αφαιίας. Κάθισαν να φάνε κάτι από μια σακούλα που είχε μαζί του ο Ζυγομαλάς και σε λίγο ήταν πάλι μέσα στο μονοπάτι τους. Μετά από περίπου τριακόσια μέτρα το μονοπάτι άρχισε να γίνεται ανηφορικό και δύσκολο. Κατέληξαν ανεβαίνοντας στο ιερό της εκκλησίας των Ταξιαρχών, κάτω από το κάστρο της Παλιαχώρας. Ο Βρυέννιος δέκα λεπτά πριν φτάσουν σ' αυτό το ξωκλήσι είχε νοιώσει αρκετή ζέστη στην υπόγεια διαδρομή. Μάλιστα σε κάποια στιγμή θέλησε να στηριχτεί στον αριστερό τοίχο και βρήκε ότι αυτός ήταν υπερβολικά ζεστός. Ο Λέοντας στην απορία του απάντησε ότι κάπου εκεί σε ένα μεγάλο βάθος υπήρχε ένα ηφαιστειο που το θεωρούσαν για πάρα πολλούς αιώνες σβησμένο.

Είχαν φτάσει πιο κάτω από την Παλιαχώρα, στο σημείο που οι παλιοί το ονόμαζαν "Σκασμένο βουνάκι", υπονοώντας το σβηστό Ηφαιστειο. Επιτέλους ανέβηκαν στον ναό των Ταξιαρχών και ανοίγοντας κάποια καταπακτή βρέθηκαν στο ιερό της εκκλησιουλας. Εκεί περίμεναν μέχρι τη νύχτα. Ο Ζυγομαλάς ήθελε να φύγει για να ειδοποιήσει για βοήθεια αλλά και να δει τι έκαναν οι Φράγκοι και αν εξακολουθούσαν να ψάχνουν για το πλήρωμα - όσοι είχαν μείνει δηλαδή - του Δρόμωνα. Όλα πήγαν καλά. Σε περίπου τρεις εβδομάδες ο Βρυέννιος μαζί με τον Ζυγομαλά ταξίδευαν για τη θεσσαλονίκη για να ενωθούν με τις δυνάμεις των Βυζαντινών της Αυτοκρατορίας της Νικαίας.

Την ίδια περίπου εποχή - στις 11 Αυγούστου 1239 - έφτανε και ο Ακάνθινος Στέφανος στην πόλη Sens της Γαλλίας. Το γεγονός πήρε το χαρακτήρα παλλαϊκής εθνικής γιορτής. Ο Βασιλιάς Λουδοβίκος πήγε για να τον παραλάβει ακολουθούμενος από τον πληθυσμό τής γύρω περιοχής. Ανυπόδητος ο βασιλιάς πήρε στους ώμους του το πολύτιμο φορτίο μαζί με τον αδελφό του Ροβέρτο. Εμπρός και πίσω πήγαιναν οι Ιππότες και αυτοί ανυπόδητοι, το ίδιο και ο κλήρος. Η πόλη είχε σημαιοστολιστεί, οι καμπάνες χτυπούσαν και οι λαμπάδες αναμμένες στα χέρια των πιστών ακολουθούσαν.

Το τέλος του ταξιδιού για τον Ακάνθινο Στέφανο ήταν η Ste Chapelle στο βασιλικό ανάκτορο στο Παρίσι. Αργότερα τον συντρόφευσαν και άλλα Βυζαντινά κειμήλια: Ένα κομμάτι του Τίμιου Σταύρου, η σιδερένια Λόγχη του Λογγίνου, ο σπόγγος που έβρεξε τα χείλη του Χριστού, μέχρι και κομμάτια του Χιτώνος. Αυτά αγοράστηκαν από το Λουδοβίκο το θ' μεταξύ των ετών 1241-1247 από εκείνον το φουκαρά το Βαλδουίνο, τον αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης που όπως φαίνεται υπέφερε από μεγάλη φτώχεια.

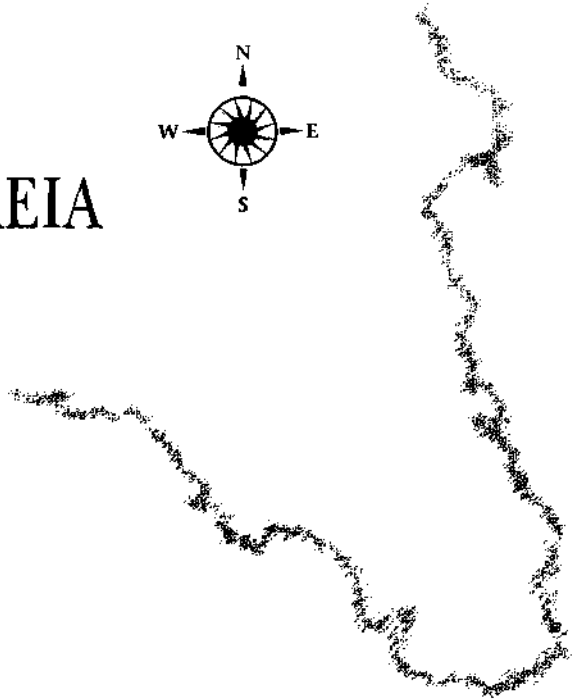
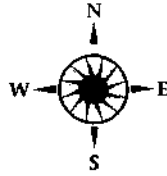
Μετά τη Γαλλική επανάσταση τα περισσότερα κειμήλια χάθηκαν. Ο Ακάνθινος Στέφανος μεταφέρθηκε το 1804 στην Μητρόπολη Notre Dame (Παναγία των Παρισίων) όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα. Ο Κωνσταντίνος Βρυέννιος και ο Λέων Ζυγομαλάς, σύντροφοι πλέον, είχαν μια ζωή γεμάτη περιπέτειες και αγώνες, πολέμους και μάχες εναντίον των εχθρών τους Φράγκων για πολλά χρό-

νια. Το 1261, την 26η Ιουλίου, ήταν μαζί με τους πενήντα άντρες του Στρατηγού που εισήλθαν υπογείως και κατέλαβαν ή μάλλον επανέκτησαν την Κωνσταντινούπολη και ο ταλαίπωρος εκείνος Βαλδουίνος μόλις και μετά βίας κατόρθωσε να δραπετεύσει στην Εύβοια. Ο Ζυγομαλάς και ο Βρυέννιος τιμήθηκαν πολύ από τον Έλληνα Αυτοκράτορα Μιχαήλ Παλαιολόγο. Ποτέ όμως δεν ξέχασαν την Αίγινα.

Πολύ αργότερα, την επισκέφθηκαν. Και ο μεν Βρυέννιος - όπως είδαμε στην αρχή της ιστορίας μας - ανοικοδόμησε εκ νέου την Εκκλησία των Ταξιαρχών, ο δε Λέων Ζυγομαλάς έχτισε το εκκλησάκι των Αγ. Θεοδώρων το 1289, όπως αναγράφει και η εντοιχισμένη πλάκα στην αριστερή παραστάδα της πόρτας.

ΚΕΚΡΥΦΑΛΕΙΑ

Αναμφίβολα το πιο περίεργο μικρό νησάκι της Αττικής. Αν το δει κανείς από αεροπλάνο θυμίζει λίγο ...νεκροκεφαλή. Ωστόσο είναι καταπράσινο και όμορφο όταν πας εκεί. Συνήθως ο επισκέπτης φτάνει πρώτα στην Αίγινα και λογικά θα ρωτήσει τους Αιγινήτες τις όποιες πληροφορίες για το νησάκι. Στα λεγόμενα των κατοίκων της Αίγινας βλέπει κανείς κάποια απέχθεια προς το Αγκίστρι, θα σου πουν με λίγα λόγια ότι είναι παράξενος τόπος, περίεργα πράγματα συμβαίνουν εκεί, τόσα πολλά ώστε δεν χρειάζεται κανείς ούτε να το επισκεφτεί. Ας καθίσει καλύτερα στην Αίγινα που είναι ήσυχα κι ωραία.

Κάπως έτσι μιλούν οι Αιγινήτες για το γειτονικό τους νησάκι. Ίσως υπάρχει στα λεγόμενα τους και κάποιος ειλικρινής φόβος. Ίσως γιατί το νησάκι ήταν αποικία λεπρών, κάτι δηλαδή σαν τη Σπιναλόγκα της Κρήτης. Τα δυο αυτά νησιά, πρώην λεπροκομεία, έχουν πάρα πολλά κοινά που το πιο χαρακτηριστικό είναι η "παρουσία" τρίτων στην ατμόσφαιρα τους και στον αέρα τους, καθώς πολλές φορές νοιώθεις, βλέπεις ή ακούς περίεργα πράγματα. Κι όμως και τα δυο νησάκια σήμερα αρχίζουν να γίνονται γνωστά και μάλιστα όχι μόνον να έχουν πολλούς επισκέπτες αλλά και μέρος των επισκεπτών να θέλει να κατοικήσει *α* αυτά τα δύο.

Βέβαια εδώ, μιας και μιλάμε για την Αττική, θα πρέπει να αφήσουμε απ' έξω την Σπιναλόγκα και τα φαινόμενα της - που είναι πολλά - και να την εξετάσουμε

σε κάποιο άλλο βιβλίο όταν θα ερευνούμε την ευρύτερη Ελλάδα. Πάντως η Κεκρυφάλεια - το σημερινό Αγκίστρι - λόγω του ότι η ιστορία με τους λεπρούς είναι πολύ παλιά, δημιούργησε οικισμό των θαυμαστών της φύσης της για αρκετά χρόνια.

Ο οικισμός όπως και τα φαινόμενα της είναι αρκετά παλιά. Να οφείλονται άραγε στο φορτισμένο από ενέργεια περιβάλλον της, παλαιών ανθρώπων που πέθαιναν υποφέροντας καταδικασμένοι από τους δικούς τους, χωρίς καμιά βοήθεια, με απουσία έστω και κάποιας υποτυπώδους περίθαλψης; Αφημένοι κει στην πανέμορφη φύση του νησιού αργοπέθαιναν μέχρι που έπαψαν να υπάρχουν. Πολλοί απ' αυτούς είχαν ήδη περάσει μια βασανισμένη ζωή πριν ακόμη έρθουν στο νησάκι, σε κάποιες ερημιές πόλεων, ζητιανεύοντας για ένα κομμάτι ψωμί και υποχρεωμένοι να είναι εφοδιασμένοι με ένα κουδούνι, όπως οι κασέκες, και να το κτυπούν ώστε οι άλλοι - οι καθαροί - να ήξεραν πως πλησιάζει ένας λεπρός. Έτσι όταν έφτασαν στο Αγκίστρι - όλοι βέβαια δια της βίας και με το ζόρι - ίσως και να ένοιωσαν καλύτερα που θα είχαν έναν τόπο τελείως δικό τους, χωρίς αυτούς τους αλαζόνες "καθαρούς" που τους περιφρονούσαν και πολύ περισσότερο βέβαια τους απέφευγαν. Νάναι άραγε αυτός ο λόγος που κάποιες νύχτες που η σελήνη προσπαθεί να ξεφύγει απ' τα σύννεφα και να δείξει το πρόσωπο της, ακούγονται κουδούνια χωρίς κανείς να μπορεί να προσδιορίσει από πού και πώς; Είναι οι ψυχές εκείνων των λεπρών της παλαιάς εποχής που ξεφεύγουν από τον χρόνο για να σύρουν τα πόδια τους στα μονοπάτια του νησιού χτυπώντας από συνήθεια το κουδούνι;

Ή μήπως το κάνουν από εκδίκηση για να ταράξουν τον ύπνο των "καθαρών" που κάποτε τόση κακία και εγκατάλειψη τους είχαν δείξει; Αλλά και πάλι μπορεί να μην είναι έτσι. Μπορεί κάπου-κάπου ν' ανοίγει ένα διαχρονικό μονοπάτι και να ακούγονται ομιλίες από άλλες εποχές και άλλους τόπους που δεν έχουν καμιά σχέση με το Αγκίστρι. Ένας διάυλος γεμάτος ενέργεια και εικόνες από κάπου αλλού. Ένα είδος Φραγκοκάστελλου στην Αττική. Άλλοτε πάλι ακούγονται βροντές σε ουρανό που δεν έχει κανένα σύννεφο, φαίνονται αχνές σιλουέτες ηλικιωμένων γυναικών που χτενίζονται στα σταυροδρόμια - γνωστό φαινόμενο στα Δωδεκάνησα - χωρίς να ενδιαφέρονται για την δική σου παρουσία. Και τότε πρέπει να προσέξει πολύ ο διαβάτης. Δεν πρέπει να κάνει τίποτε που να τους αποσπάσει από το χτένισμα τους. Ούτε απότομες κινήσεις, ούτε θόρυβο. Γιατί αν σε προσέξουν γίνονται λάμιες τρομερές με ψαρά ακτένιστα μαλλιά, που στο φύσημα του αέρα φαίνονται σαν τα φίδια στο κεφάλι της τρομερής Μέδουσας καθώς ορμούν εναντίον σου και σε διαπερνούν σαν αχνός και χάνονται. Και εσύ δεν τολμάς ούτε ν' ανοίξεις τα μάτια μήπως και ξαναπαρουσιαστούν!

Κεκρυφάλεια το παλιό όνομα του νησιού, που αν θέλουμε να το μεταφράσουμε πιστά στα νεοελληνικά θα πει ένα είδος καλύμματος της κεφαλής των γυναικών. Ίσως βέβαια να ήταν μια μεταλλαγμένη ονομασία, γιατί επιμένω πως το

νησάκι αυτό αν το δει κανείς από ψηλά μοιάζει με νεκροκεφαλή. Πάντως η ονομασία αυτή, δηλαδή το σκέπασμα της κεφαλής, σημαίνει κάτι που κρύβει το κεφάλι.

Αν βέβαια το κεφάλι είναι νεκροκεφαλή αρμόζει να το κρύψουμε με ένα κάλυμμα. Έτσι το νησάκι πήρε το όνομα απ' αυτό που το κάλυπτε. Άλλωστε ποιος θα έμενε σε ένα νησί που μοιάζει με νεκροκεφαλή; Η επιλογή του αργότερα ως αποικία των δυστυχών λεπρών δένει αρκετά με την ονομασία.

Και ξαφνικά εμφανίζεται η Κεκρυφάλεια στα μέσα του 18ου αιώνα σαν Αγκίστρι! Άγνωστο πώς προήλθε η ονομασία αυτή. Γοητευμένος όμως από τα ελληνικά τοπωνυμία, προσπάθησα να εξηγήσω την προέλευση αυτού του δευτέρου ονόματος του. Και νομίζω ότι την βρήκα: Φαίνεται ότι - λόγω του σχήματος που είπαμε πιο πάνω και επειδή αργότερα κατοικήθηκε από τους λεπρούς - οι

Αγκίστρι - Κεκρυφάλεια. Στο βάθος διακρίνεται η νήσος Κυρά, η οποία ως λέγεται χρησιμοποιήθηκε συχνά ως κρυψώνα πολυτίμων αντικειμένων από τους κατοίκους των περίξ περιοχών καθώς και της Πελοποννήσου.

γύρω κάτοικοι των άλλων νησιών και φυσικά της Αίγινας, δεισιδαίμονες και προληπτικοί, ούτε ήθελαν να αναφέρουν το όνομα του νησιού. Όποτε έπρεπε όμως να αναφερθούν ο' αυτό, το αποκαλούσαν όχι με το όνομα του αλλά ως το "νησί που ήταν κοντά" (στην Αίγινα φυσικά), δηλαδή Εγγίστη, με την έννοια του πλησιέστερου στην Αίγινα νησιού! Γρήγορα μέσα στους αιώνες το όνομα παρεφθάρει και έγινε ...Αγκίστρι.

Φαίνεται από πολλά σημεία του νησιού, ότι χρησιμοποιήθηκε για λατομεία πωρόλιθου που σε μεγάλες ποσότητες εξαγόταν πιθανώς στην Αθήνα για οικοδομικό υλικό. Τα λατομεία αυτά στις θέσεις Δραγονέρα και Μύλος έχουν κι αυτά τα φαινόμενα και τους θρύλους τους. Θόρυβοι, ξαφνικές ομίχλες, φωνές και χτυπήματα στους βράχους, κάποιες φορές σου δίνουν την αίσθηση ότι τα Λατομεία λειτουργούν! Τα φαινόμενα κάποτε γίνονται αλλεπάλληλα και πολλά και άλλες φορές κάνουν χρόνια να εμφανιστούν. Οι κάτοικοι όμως, που οι περισσότεροι έχουν γίνει μάρτυρες διαφόρων φαινομένων, δε διστάζουν να τα διηγηθούν στον επισκέπτη και μάλιστα καθόλου αόριστα. Λένε τοποθεσίες, ξεροπόταμους, λίμνες ακόμη και σπίτια που έχουν γίνει μάρτυρες φαινομένων.

Ακόμη και μυστηριώδη όντα έχουν εμφανιστεί. Τούτα τα τελευταία έχουν κάποια περίεργη ομοιότητα με τους μυθικούς τεχνίτες, αυτά τα μαυριδερά πλάσματα με ανθρώπινα χαρακτηριστικά, κοντόσωμα και με μέλη που είχαν πτερύγια, τα οποία εμφανίζονταν παλιά μόνο στον Σαρωνικό και στην ευρύτερη περιοχή. Όχι και τόσο αθώα πλάσματα κατά την μυθολογία μας

Χαρακτηριστικό παράθυρο των σπιτιών στο Αγκίστρι.

(και οι μυθικοί κάτοικοι των Δωδεκανήσων είχαν άλλωστε το ίδιο όνομα, Τελχίνες) και με όψη μάλλον τρομαχτική, κάπου-κάπου άφηναν το υγρό στοιχείο τους που ήταν τα βάθη της θάλασσας και έβγαιναν έξω στην στεριά για να τρομοκρατήσουν τους κατοίκους του τόπου.

Τα όντα αυτά, ξέχωρα από τη μυθολογική τους φήμη, φαίνεται ότι υπήρχαν ή υπάρχουν - τουλάχιστον ένα πλάσμα που μοιάζει πολύ μ' αυτούς είχαν πιάσει στα δίχτυα τους ψαράδες και μάλιστα ένα δείγμα τέτοιου πλάσματος υπήρχε (υπάρχει;) στο μουσείο των Σπετσών διατηρημένο μέχρι πρόσφατα. Επίσης ένα άλλο δείγμα υπήρχε - κι αυτό διατηρημένο από ιδιώτη - στην Σαλαμίνα. Ήταν, όπως είπαμε, μαυριδερά πλάσματα, στο ύψος και στο μέγεθος ενός μικρού παιδιού επτά με οκτώ χρονών, με στρογγυλά μάτια και μάλλον χαρακτηριστικά προσώπου που έμοιαζαν με ανθρώπινα. Ένα είδος μακρόλιγνου χεριού κατέληγε σε δάκτυλα που ήταν ενωμένα με μεμβράνες. Πολλές φορές στη μικρή περιπλάνηση τους έξω από την θάλασσα χάνονταν και τότε η περιοχή γέμιζε από ένα επίμονο και μακρόσυρτο κλάμα σαν αυτό του δελφινιού όταν χάσει τον σύντροφο του. Και οι κάτοικοι του νησιού διπλοκλειδώνονταν και περίμεναν να περάσει η νύχτα.

Μήπως η κατασκευή των περισσότερων παλαιών σπιτιών έχει να κάνει με το φόβο των κατοίκων για τις οποιοσδήποτε περίεργες παρουσίες στο νησάκι; Όλα τα παλιά σπίτια έχουν εξωτερικές σκάλες, αρκετά απότομες, που δίνουν ένα ξεχωριστό στυλ. Βέβαια, από άλλη άποψη είναι δύσκολο για κάποιο πλάσμα της θάλασσας να ανέβει ...σκάλες. Εξωτερικές πέτρινες σκάλες λοιπόν, μικρά παράθυρα, στενά σοκάκια και το ένα σπίτι κολλητό στο άλλο. Όταν τα χειμονιάτικα βράδια οι οκτακόσιοι περίπου μόνιμοι κάτοικοι αρχίζουν και κλείνονται στα σπίτια τους, λες και όλοι είναι συνεννοημένοι. Σε λίγη ώρα όλα είναι κλειστά και όλοι κοιμούνται. Το τι θα κάνουν απόψε τα πλάσματα της νύχτας, τα φαινόμενα, οι θόρυβοι, οι ομιλίες, τα σουρσίματα στους δρόμους, ο τοπικός αέρας (κάποτε πάρα πολύ τοπικός) είναι δική τους δουλειά ή μάλλον και δουλειά των ερευνητών που θα εύρισκαν έναν πολύ "πλούσιο" τόπο να ερευνηθούν.

Το νησί πάντως έχει και μία άλλη γοητευτική ατμόσφαιρα, που έρχεται κατ' ευθείαν από το παρελθόν. Τότε, στους "χρυσούς" αιώνες της πειρατείας, πολλοί κάτοικοι από τις περιοχές της ηπειροπτικής Ελλάδας εύρισκαν καταφύγιο στα νησιά της περιοχής και φυσικά στο Αγκίστρι. Με τη λογική, βέβαια, ότι το νησί ήταν πολύ μικρό για να ενδιαφέρει τους Πειρατές που θα έψαχναν για μια μεγαλύτερη ευκαιρία σ' έναν μεγαλύτερο τόπο. Παρόλα αυτά, επειδή η περιοχή του Αργοσαρωνικού και του Αιγαίου ήταν γεμάτη από Πειρατές, είχε και το Αγκίστρι τις συνέπειες, τις επιθέσεις και τις καταστροφές του. Μάλιστα, τα άλλα μικρά νησάκια κοντά του - σε απόσταση πολύ μικρή - όπως η Κυρά, η Μετώπη, η Απόνησος και η Δωρούσα, χρησιμοποιήθηκαν από κατοίκους ακόμη και της

Αργολίδας προκειμένου να κρύψουν σ' αυτά πολύτιμα αντικείμενα ή ιερά σκεύη για να τα γλυτώσουν από τους Πειρατές. Αλλά και οι Πειρατές, σε πολλές περιόδους του ταραχώδους εκείνου καιρού, χρησιμοποίησαν τους ασφαλείς μικροσκοπικούς όρμους των νησιών για κρησφύγετα και ορμητήρια, κάνοντας και αυτοί αρκετές φορές ό,τι έκαναν και οι κάτοικοι της στεριανής Ελλάδας σε άλλες περιόδους.

Πόσα άραγε απ' αυτά τα πολύτιμα αντικείμενα των γύρω κατοίκων, αλλά και πόσα "κούρσα", λείες, λάφυρα και άλλα να υπάρχουν ακόμα εκεί; Γιατί δεν είναι καθόλου σπάνιο, οι περιοχές αυτές που δρούσαν οι πειρατές σ' όλο τον κόσμο να μας απασχολούν συχνά με τις ανακαλύψεις διαφόρων αντικειμένων - πολυτίμων και μη - που έρχονται στο φως από τους διάφορους ερευνητές. Να λοιπόν που η χώρα μας, μετά τους Ιππότες της, τα περίεργα φαινόμενα της, τα φαντάσματα, τις νεράιδες, τις λάμιες και τους βρικόλακες που ιστορήσαμε, τους αυτοκράτορες και τους γοητευτικούς της θρύλους, καλύπτει και αυτόν τον τομέα των πειρατών και των θησαυρών τους. Όχι μόνο βέβαια στην Εγγίστη, αλλά και σε άλλα μικρά νησιά, κατοικημένα ή όχι, που η χώρα μας έχει χιλιάδες.

Ίσως δε κάπου-κάπου, όταν τα δειλινά βάφουν τα πάντα μοβ στα ακρογιάλια μας, να εμφανίζεται ένα μπριγκαντίνι με τους κωπηλάτες του και το μοναδικό του πανί να μπαίνει σιγά και αθόρυβα σ' έναν απ' αυτούς τους όρμους που προανέφερα. Ευέλικοτο σκίζει τα γαλήνια νερά μεταξύ πραγματικότητας και ανυπαρξίας. Σκληρά πρόσωπα, μακριά μαλλιά ή ξυρισμένα κεφάλια, φαρδιά παντελόνια και γυμνά πόδια ή δερμάτινες ισπανικές μπότες που φτάνουν ψηλά πάνω απ' το γόνατο, σημάδια και ουλές, μονόχειρες ή μονόποδες ή ακόμα και μονόφθαλμοι από τις σκληρές μάχες σώμα με σώμα, οι πειρατές αλλά και οι κουρσάροι προσπαθούν να βρουν ένα ασφαλές λιμάνι να ξεφύγουν από τους διώκτες τους που πρέπει ήδη να τους έχουν χάσει. Το πλοίο, το μπριγκαντίνι - ή μήπως ήταν γαλιόττα - δένει ή ρίχνει τη μικρή του άγκυρα. Η βάρκα σε λίγο είναι στο νερό. Ένας από όλους ξέρει τούτα τα νερά και τα παράλια. Οδηγεί τους άλλους έξω. Σε λίγο η φωτιά ανάβει ενώ αρκετά κιβώτια ξεφορτώνονται και βρίσκουν καταφύγιο στις κοντινές σπηλιές. Γύρω στη φωτιά τα πρόσωπα μαλακώνουν.

Το 'χει αυτό το προνόμιο η φλόγα. Ξεχνούν τα καθημερινά. Το μόνο της ζωής τους προνόμιο είναι ότι νοιώθουν και είναι ελεύθεροι. Και την πληρώνουν αυτήν την ελευθερία με αίμα. Που να πάρει ο διάβολος όμως! Κάποιον δικό τους έχουν αφήσει πίσω σε κάποιο νησί, σε κάποιο τόπο. Τι να κάνει άραγε; Θα τον ξαναδούν κάποτε; Και τα βλέμματα απλανή κοιτάζουν την φωτιά και το τσίπουρο τους κρατάει ζεστούς. Αύριο πάλι θα 'ναι στα πέλαγα ψάχνοντας για την ζωή ή τον θάνατο τους. Η σιλουέτα της γαλιόττας θα χαθεί στα πρώτο φως της επόμενης μέρας και δεν θα ξέρεις αν ήταν αλήθεια ό,τι είδες αυτό το βράδυ.

Κι όμως, οι Έλληνες δεν ήταν Πειρατές, ήταν Κουρσάροι! Ενεργούσαν για λογαριασμό κάποιας εμπόλεμης ευρωπαϊκής δύναμης έχοντας στα καράβια

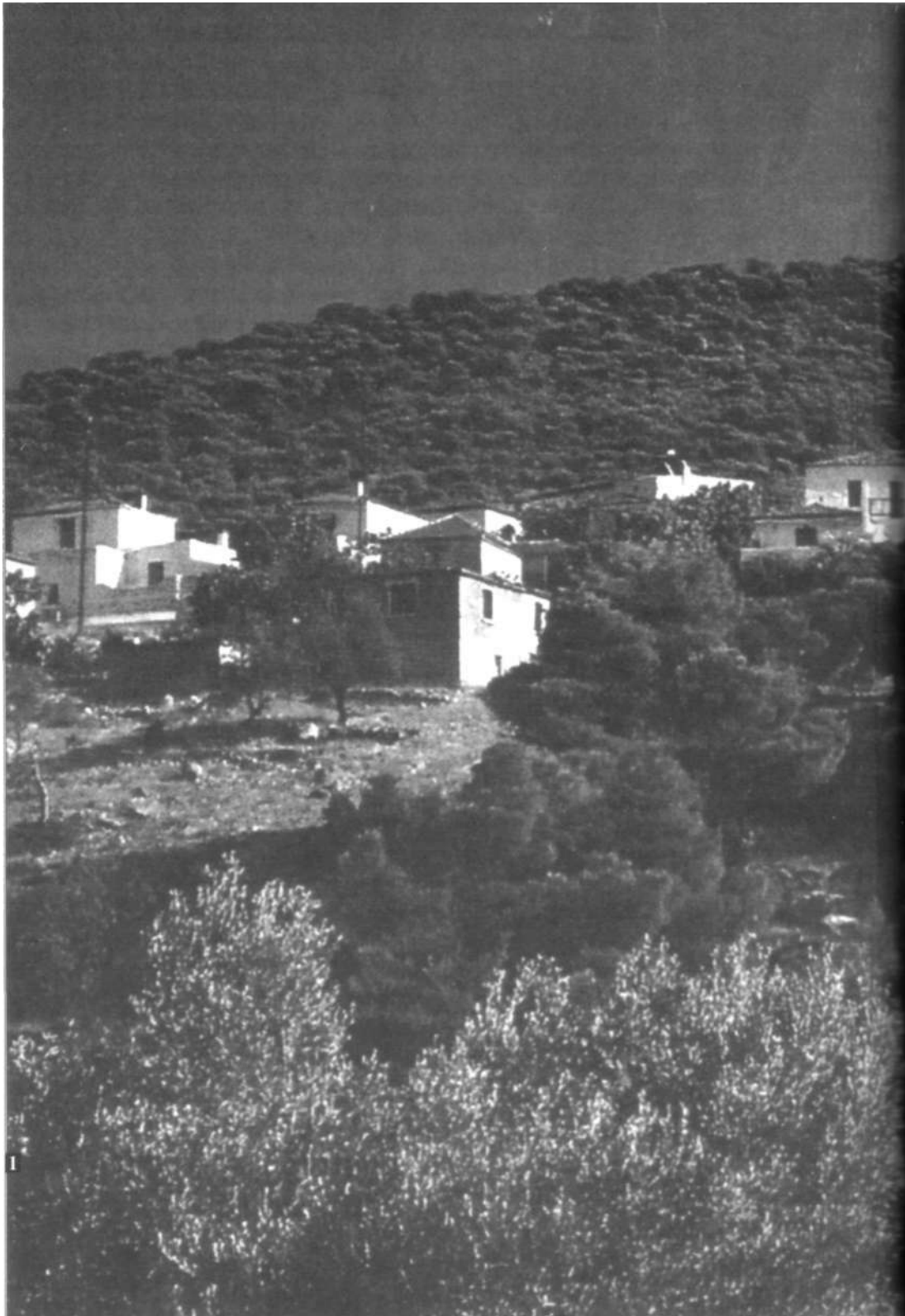
τους υψωμένα τα εμβλήματα τους και αρματωμένα σε ευρωπαϊκά λιμάνια της Μεσογείου, την Τεργέστη, το Λιβόρνο, την Μινόρκα. Οι Άγγλοι (για δικό τους όφελος όπως πάντα) προχωρούν σε στενότερη συνεργασία με τους Έλληνες και τους παραχωρούν μάλιστα γύρω στα 1745 το προνόμιο να ιδρύσουν δική τους παροικία(!) στην Μινόρκα των Βαλεαρίδων που είχε περιέλθει στους Άγγλους μαζί με το Γιβραλτάρ. Τους δίνουν εκτάσεις, αλυκές, οικονομικά οφέλη και ακόμα το προνόμιο ανέγερσης ορθόδοξης εκκλησίας. Οι Έλληνες για να αποφύγουν τον Τούρκο μαζεύονται από την Πάτμο, την Σάμο, την Αίγινα, την Κέρκυρα, την Ζάκυνθο, την Κορσική και το Μεσολόγγι και γίνονται πλέον τα πληρώματα και οι καπετάνιοι που θα χτυπήσουν ευθύς αμέσως τουρκικά πλοία, αλλά και Γαλλικά (λόγω της αντίθεσης Αγγλίας-Γαλλίας) στις ελληνικές θάλασσες και την ανατολική Μεσόγειο.

Έτσι καθαρά οι Έλληνες δεν ασκούν την πειρατεία ή το κουρσός για την Πειρατεία. Ήταν ναυτικοί, φτωχοί Έλληνες ή υπήκοοι της ξεπεσμένης πια Βενετίας και ήθελαν να συγκεντρώσουν ένα σχετικό κεφάλαιο για ν' αποκτήσουν ένα μικρό πλοίο ή ένα μεγαλύτερο. Μέσα τους ζει αυτή η απίθανη ελληνική φιλογίτσα που τους λέει ότι κάποτε αυτά τα πλοία - τα δικά τους - θα τα χρησιμοποιήσουν με υψωμένα τα ελληνικά εμβλήματα και χρώματα για την Λευτεριά της Πατρίδας. Εδώ κάπου θα πρέπει να πούμε και να βάλουμε τα πράγματα στη θέση τους: Υπήρχε πράγματι διαφορά μεταξύ Πειρατών και Κουρσάρων. Στην Πειρατεία ο επιτιθέμενος δρα για το δικό του όφελος, με το δικό του πλοίο, όπου αυτός κρίνει συμφερότερο, στο ανοιχτό πέλαγος ή μέσα στο λιμάνι ή μέσα σε απομακρυσμένους όρμους και ιδιοποιείται τα κέρδη, είτε είναι εμπορεύματα, είτε είναι άνθρωποι που γίνονται σκλάβοι. Το παιχνίδι δεν έχει όρους ή περιορισμούς. Οι Πειρατές είναι ιδιαίτερα σκληροί, πολλές φορές αιμοβόροι και στις συμπλοκές σφάζουν συχνά μέρος των αντιπάλων τους ή και όλους. Τα πλοία τους είναι μικρότερα από τα Κουρσάρικα. Ο Κουρσάρος ενδιαφέρεται κυρίως για την φθορά της εχθρικής ναυτιλίας και του εμπορίου. Συλλαμβάνει τα εχθρικά πλοία και εμπορεύματα, αλλά συχνά δεν έχει τι να κάνει τους άνδρες που τους εγκαταλείπει στο έλεος του θεού. Ο Κουρσάρος καταδιώκει επίμονα τον αντίπαλο, αλλά μετά την συμπλοκή και τη σύλληψη υπάρχουν κάποιος σεβασμός.

Οι Έλληνες κουρσάροι διακρίνονται για την επίμονη δράση τους αλλά και για την λιτότητα ζωής και την εργατικότητα τους. Απέδιδαν το 50% από τα λάφυρα που άρπαζαν. Πολύ γρήγορα, κάποιοι καπετάνιοι έγιναν πολύ γνωστοί με μεγάλη φήμη. Ο Γιώργος Μανέτας, ο Ανδρέας Ρωμανός, ο Παναγιώτης Ραγιάς, ο Λουκάς Βαλσαμάκης, ο Κων/νος Καλαμάτας, ο Ντλικωνσταντής, ο Μουρσελάς, ο Καραμόσχος, ο Παναγής Ριτσαρόδopoulos, ο περίφημος Νικοτσάρας, ο Μητρομάρας και τέλος ο περιφημότερος όλων των Ελλήνων και ξένων κουρσάρων, ο Λάμπρος Κατσώνης.

Όλοι αυτοί, των οποίων τα ονόματα "δεν έχουν τέλος", οργώνουν τις ελληνι-

κές θάλασσες, ελπίδα των Ραγιαδών και εκδικητές μαζί. Μόνο που η άσβεστη επιθυμία τους και ευχή για Λευτεριά της Πατρίδας, τους έκανε όπλο στα χέρια δυνάμεων που είχαν βέβαια άλλα συμφέροντα παρά να ελευθερώσουν την Ελλάδα μας. Και όταν αυτοί οι άλλοι εκπλήρωναν το σκοπό τους, οι Έλληνες κουρσάροι έμεναν μόνοι τους να τα βγάλουν πέρα με όλο τον τεράστιο για την εποχή Τουρκοαλγερινό αιγυπτιακό στόλο.

1. Αγγίστρι - Άποψη του Οικισμού.

2. Χαρακτηριστικό σπίτι στο Αγγίστρι, με σκάλες που οδηγούν στην είσοδό του.

Ένας από αυτούς τους περίφημους κουρσάρους που ανέφερα πιο πάνω, ήταν ο θρυλικός αρματωλός και αγωνιστής Μητρομάρας. Κάποτε ήρθε η ώρα να παρατήσει την Κουρσάρικη ζωή - όπως θα λέγαμε - και να βρει κάπου καταφύγιο για να περάσει ήσυχα τα επόμενα χρόνια. Το καταφύγιο του αυτό δεν ήταν άλλο από το νησί μας, το Αγκίστρι. Μάλιστα χρησιμοποίησε τα χρήματα του να "φτιάξει" το νησί, να βοηθήσει τους κατοίκους, να χτίσει εκκλησίες, ενώ παράλληλα βοηθούσε οποιαδήποτε κίνηση εναντίον των Τούρκων και έδινε καταφύγιο σε όποιον Έλληνα το χρειαζόταν.

Στα 1771 λοιπόν, στην επανάσταση των Ορλώφ (πάλι εμείς την πληρώσαμε στο τέλος), πίστεψε όπως και άλλοι, πλήθος Έλληνες, ότι είχε έρθει επί τέλους η ώρα που με την βοήθεια των Ορθοδόξων Ρώσων θα ξετινάζαμε τον Τουρκικό ζυγό τόσων αιώνων. Έτσι λοιπόν ο Μητρομάρας ύψωσε την Ρωσική σημαία(!) στο Αγκίστρι, μετατρέποντας το σε ελεύθερο "κράτος" υπό την Ρωσική προστασία. Τούτο όμως δεν διήρκησε επί πολύ. Οι Τούρκοι οργισμένοι επιτέθηκαν στο νησί. Ο Μητρομάρας δεν ήταν αμάθητος σ' αυτά. Με τους συντρόφους του - παλιοί κουρσάροι κι αυτοί - αντέταξε σθεναρή αντίσταση στους Τούρκους και μάλιστα σχεδίαζε να σπάσει την πολιορκία και να επιτεθεί με το καράβι του - που ξεκουραζόταν σε κάποιον όρμο του νησιού - εναντίον τους. Η Μοίρα όμως δεν τό 'θελε έτσι. Σκοτώθηκε πολεμώντας και οι Τούρκοι εκτέλεσαν όλους τους συντρόφους του - όσους είχαν απομείνει δηλαδή - και αιχμαλώτισαν την γυναίκα του.

Σήμερα, κάτι έχει μείνει από τον Μητρομάρα και την ηρωική του εποχή. Στο Μεγαλοχώρι του νησιού κοντά στην εκκλησία του Αγ. Γεωργίου υπάρχει ακόμα ο τάφος του. Γι' αυτό σας λέω, όταν επισκεφτείτε το κατάφυτο νησί, βρείτε έναν όρμο κρυμμένο σε κάποιο μέρος του νησιού κατά το δειλινό που γίνεται μεταξεδένιο και περιμένετε. Δεν θ' αργήσετε να δείτε το μπριγκαντίνι του καπετάν Μητρομάρα να σαλπάρει μέσα στον θρύλο του ελληνικού παρελθόντος...

Όταν ήρθε πια ο καιρός της Ανάστασης των Ελλήνων, το 1821, το Αγκίστρι προσφέρει στον αγώνα πέντε επανδρωμένα πολεμικά πλοία. Τα δένδρα του προσφέρουν επίσης το πολύτιμο και απαραίτητο για τα πολεμικά πλοία ρετσίνι. Άλλοι αγωνιστές σαν το Γιάννη Αγκιστριώτη προσφέρουν ό,τι μπορούν.

Σήμερα το Αγκίστρι είναι ήσυχο και γαλήνιο ίσως περισσότερο απ' ...όσο χρειάζεται. Τόπος ιδανικός για ερευνητές που θα περιηγηθούν - και θα εξερευνηθούν - τους παραδοσιακούς οικισμούς του νησιού, το Μετόχι και την Κυρά - ερημονήσι - απέναντι, το Μεγαλοχώρι (πρωτεύουσα και επίσης ή Μήλος ή Αγκίστρι), την Σκάλα, τα Λιμενάκια. Και φυσικά την εκκλησία Ζωοδόχο Πηγή (Μεγαλοχώρι), την Αγ. Κυριακή και το παρεκκλήσι του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και όσα μυστικά κρύβουν....

Εξωκλήσια και μία ή δύο σπηλιές όχι ιδιαίτερης σημασίας, κοίτες ξεροπόταμων και νεραϊδότοποι, μυστηριώδη πηγάδια με καπάκια σιδερένια, πολύ διαφορετικά από όσα έχω δει μέχρι σήμερα. Μερικά από αυτά είναι γερά κλειδωμέ-

να, όχι γιατί το νερό αυτών των πηγαδιών είναι τόσο πολύτιμο αλλά γιατί πριν από χρόνια, επανειλημμένα όταν οι νοικοκυρές πήγαν να πάρουν νερό, άκουσαν ομιλίες γυναικείες κάτω στον πυθμένα του ενώ δεν υπήρχε κανείς παρά το ατάραχο νερό στον πάτο του πηγαδιού. Οι ομιλίες δεν απευθυνόντουσαν στις γυναίκες που είχαν πάει για νερό, παρά ήταν σαν να ανήκουν σε μια άλλη εποχή. Οι γυναίκες έκλεισαν γρήγορα το πηγάδι και το "λουκέτωσαν" μην τυχόν τα στοιχειά(!) βγουν από εκεί και όχι μόνον δεν ξαναχρησιμοποίησαν αυτό το πηγάδι που ήταν σε κάποια αυλή σπιτιού, αλλά ούτε και χρησιμοποίησαν από τότε τον πέτρινο φούρνο εκεί κοντά. Τα εγκατέλειψαν και τα δυο δια παντός.

Επίσης, παλαιότερα, όταν έκαναν κάποιες διαδρομές στο νησί, οι κάτοικοι φρόντιζαν πάντοτε να παίρνουν μαζί τους κάποια ζώα (μουλάρια, άλογα, σκύλους ή γαϊδάρους). Όχι μόνον γιατί τα περισσότερα απ' αυτά τους βοηθούσαν μεταφέροντας τους διάφορα αγαθά, αλλά γιατί αυτά πρώτα ένοιωθαν τις διαφορές άγνωστες παρουσίες και απλά αρνιόνταν να προχωρήσουν, οπότε ήταν σημάδι για τους απλούς νησιώτες να γυρίσουν πίσω και να αποφύγουν τις κακοτοπιές ή τα κακά συναπαντήματα.

Παλαιότερα, αλλά και ακόμη σήμερα, σ' όλο το νησί είναι διάχυτο ένα συναίσθημα προφύλαξης, μία γραμμή αμύνης ακριβέστερα, που ενδεχόμενα θα εμπόδιζε όλα αυτά τα περιέργα και τις παρουσίες να πλησιάσουν στις κατοικημένες περιοχές. Τα εξωτερικά σκαλοπάτια των σπιτιών, το συχνό ασβέστωμα των τοίχων, τα μεταλλικά σκεύη της κουζίνας που συνήθως τα κάνουν να είναι θυρυβώδη, χτυπώντας τα αναμεταξύ τους από συνήθεια πια, δείχνουν την έγνοια των κατοίκων. Επίσης, στους εξωτερικούς τοίχους των σπιτιών υπάρχουν ανάγλυφα ανθρώπινα κεφάλια που μοιάζουν πολύ (προσωπική γνώμη) με νεκρικά εκμαγεία προσώπου, Μου έδωσαν αυτή την εντύπωση γιατί όλων τα μάτια είναι κλειστά. Αν είναι μόνο διακοσμητικά, τότε γιατί δεν υπάρχουν πουθενά αλλού στην Ελλάδα; Το μόνο που πλησιάζει αυτήν την περιέργη συνήθεια(;) είναι ένα σπίτι στην Αίγινα - το σπίτι του Ροδάκη - που και εκεί υπάρχουν κάποια ανθρώπινα κεφάλια που είναι όμως προτομές στις γωνίες μανδροτοίχων. Όμως εκεί υπάρχουν και άλλου είδους αγαματίδια στους τοίχους - που περικλείουν το σπίτι και είναι σαφώς διακοσμητικά - ζώων και πουλιών.

Εδώ όμως στο Αγκίστρι είναι διαφορετικά. Να 'ναι τα πρόσωπα παλιών ανθρώπων που έμεναν στο ένα ή στο άλλο σπίτι και δεν βρίσκονται πια στη ζωή; Μήπως είναι οι "προστάτες" του νοικοκυριού εναντίον των παράξενων φαινομένων; Δεν μπόρεσα να το βρω, έτσι παραμένει κι αυτό ένα μυστήριο για μελλοντική έρευνα.

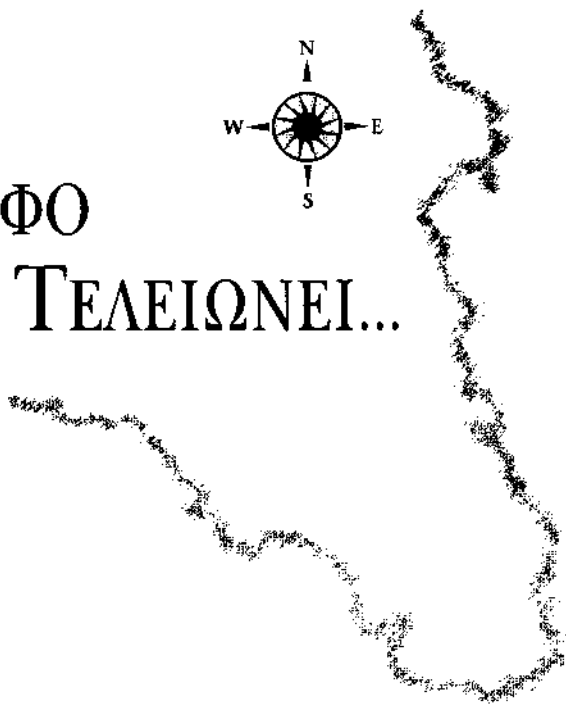
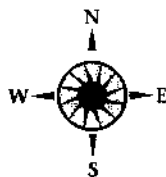
Εκείνο που όντως είναι φανερό, είναι η διάφανη ατμόσφαιρα που επικρατεί στο νησί και που θυμίζει ένα τεράστιο "δέκτη" και "αναμεταδότη" ακουστικών και ορατών φαινομένων τα οποία ανήκουν σε άλλες εποχές. Είναι βέβαια πολύ σπάνιο, αλλά αυτός ο διαχρονικός διάυλος υπάρχει και σε άλλα μέρη του

κόσμου. Και το σπουδαιότερο, σε δυο ή τρία άλλα μέρη της χώρας μας. Στην προσπάθεια της εξήγησης όλων αυτών υπάρχει βέβαια και το άλλο σενάριο:

Το ότι μόνον μερικοί και όχι όλοι οι άνθρωποι κάνουν αντιληπτά αυτά τα φαινόμενα, τις παρουσίες, τις ομιλίες και άλλα, ίσως να σημαίνει ότι άθελα τους έχουν βρει τον "διακόπτη" που τους επιτρέπει να χρησιμοποιούν το πνεύμα και το σώμα τους σαν μια μεγάλη αντένα που δέχεται διάφορα πάσης φύσεως "μηνύματα" - πνευματικά και οπτικά - τα οποία όμως και αναμεταδίδει. Όπως και τα μικροσκοπικά μας ραδιόφωνα που πολλοί έχουμε μαζί μας, δεν ακούγονται καλά γιατί δεν "πιάνουν" τον σταθμό-πομπό και θέλουν κατάλληλο προσανατολισμό, έτσι ακριβώς λειτουργούν και τα παραπάνω πρόσωπα. Στην περίπτωση μας πρέπει να πάνε ή να περάσουν από ορισμένα σημεία ή τόπους του νησιού ώστε να "προσανατολιστούν" και αυτοί ανάλογα με τα ραδιόφωνα και να αρχίσουν να συλλαμβάνουν παρουσίες, ομιλίες και άλλα και να αναμεταδίδουν. Και σ' αυτό ακριβώς υπερτερούν των ...ραδιοφώνων, γιατί όχι μόνο λαμβάνουν αλλά και αναμεταδίδουν και ακόμη γίνονται και δέκτες εικόνας. Όχι σαν την τηλεόραση που δέχεται ερεθίσματα τα οποία εκπέμπονται τώρα κάπου αλλού, αλλά ίσως αιώνες παλιά, που για να σταλούν βέβαια χρειάζονται τον κατάλληλο τόπο όπως π.χ. το Αγκίστρι. Αυτό είναι όλο κι όλο.

Έναν τέτοιο τόπο "δίπλα" στην Αθήνα, θα έπρεπε όλοι οι ερευνητές ή "ανήσυχοι" Αθηναίοι να τον έχουν επισκεφτεί. Χωρίς αμφιβολία το αξίζει. Αν πάτε, ρωτήστε τους μόνιμους κατοίκους. Μετά τους πρώτους δισταγμούς θα αρχίσουν να μιλούν και σε λίγο, σαν να ξαλαφρώνουν, θα σας τα πουν όλα. Ακόμη θα σας δείξουν ή θα σας γνωρίσουν αυτόπτες μάρτυρες διαφόρων φαινομένων. Να μην ξεχνάτε ποτέ ότι αν θέλετε και σεις να μετášχετε έμπρακτα στην μαρτυρία ενός "περίεργου" φαινομένου χρειάζεται προπαντός σεβασμός στον τόπο και ταύτιση με το περιβάλλον. Όλα είναι γύρω μας, κοντά μας! Άντε λοιπόν, "γυρίστε" επιτέλους τον διακόπτη!

ΕΝΑ ΟΜΟΡΦΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΕΛΕΙΩΝΕΙ...

Το πιο δύσκολο μέρος ενός συγγραφικού πονήματος - αναμφίβολα! Πώς να αποχωριστείς αυτούς τους θαυμάσιους τόπους που ατέλειωτοι δίνουν κάποιο νόημα στην σύντομη ζωή μας; Μήπως άραγε είναι το "μόνον της ζωής μας πρόνομιον"; Να ξεκινάς δηλαδή ένα πρωινό, μαζί με τον ήλιο μας, για να γνωρίσεις την χώρα σου, που σε περιμένει μέσα στους αιώνες να στα πει όλα! Αρκεί να έχεις υπομονή, επιμονή και τόλμη. Ποια θα είναι εκείνη η εποχή που στις αναζητήσεις σου θα συναντάς και κάποιον άλλο που ίσως κι αυτός να ψάχνει;

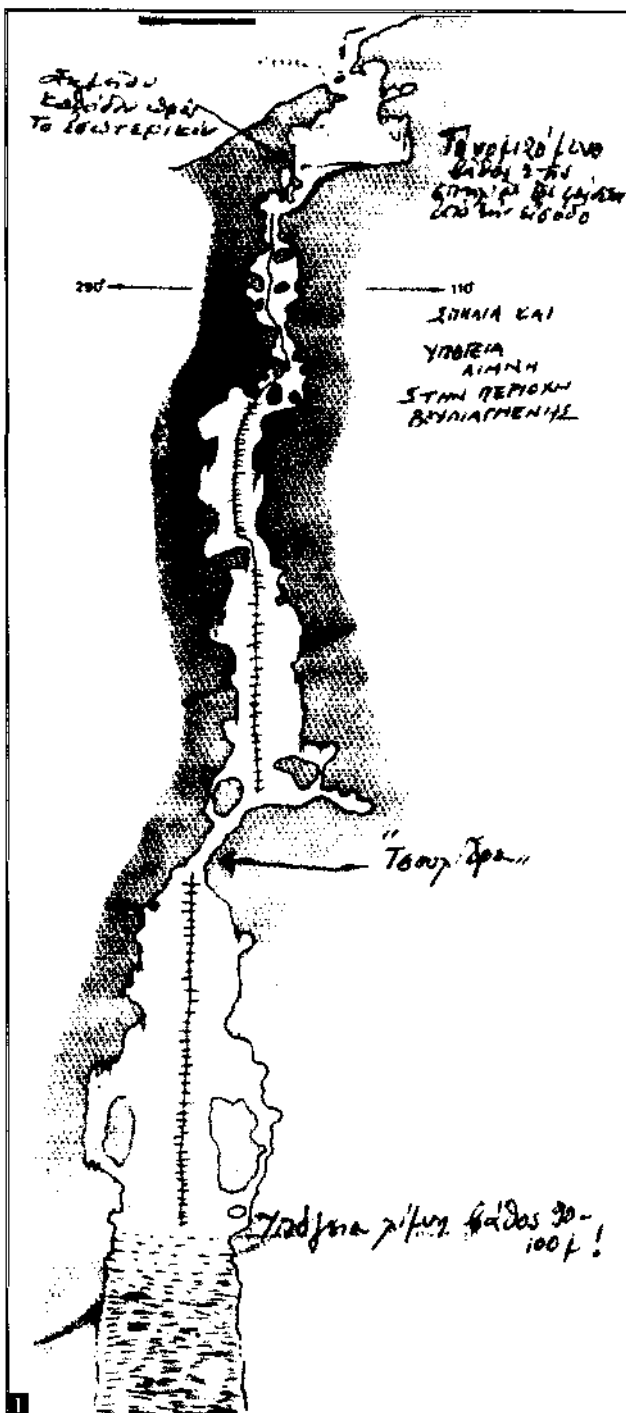
Ακούγονται ίσως κάπως παράταιρα όλα αυτά. Είναι όμως παλαιά ή πολύ καινούρια; Είναι ο δρόμος προς το τέλος ή η αρχή ενός ξυπνήματος; Θέλω να ελπίζω και ξέρω πως είναι το δεύτερο!

Εμπρός λοιπόν, ας κάνουμε ένα ακόμη άλμα και ας βρεθούμε από το Αγκίστρι ή την Εγγίστη στην πολύ κοντινή στην Αθήνα, Βουλιαγμένη! Μην πάει το μυαλό σας στη γνωστή Λίμνη! Έχουν λεχθεί τόσα πολλά, που ακόμη και αν ξέρω λίγα περισσότερα ας μην μιλήσουμε γι' αυτήν - τουλάχιστον τώρα.

Λίγο πιο πέρα από την λίμνη της Βουλιαγμένης αρχίζουν τα γνωστά λιμανάκια. Παλιά ήταν πολύ ωραιότερα από ό,τι είναι σήμερα. Αυτό γιατί θεωρούνταν πολύ μακριά από την Αθήνα για να πάει κανείς για μπάνιο. Μόνο οι πολύ "φανατικοί" της θάλασσας, αυτοί που δεν ήθελαν να τσαλαβουτάνε στις ρηχές παραλίες αλλά τους άρεσαν τα καθαρά βαθιά νερά, και τα βράχια έξω, που

αναλόγως του ύψους ήταν ιδανικά για βουτιές, και τα πολλά ψάρια που συνήθως αποτελούσαν το μεσημεριανό μας. Αυτοί οι μετρημένοι ήταν οι τακτικοί επισκέπτες που έκαναν την εμφάνισή τους πολύ πρωί και έφευγαν με το τελευταίο λεωφορείο που περνούσε από τον δρόμο επάνω, ερχόμενο από την Βάρκιζα και πήγαινε προς την Αθήνα.

Το λιμανάκι που βρίσκεται ακριβώς απέναντι από την Λίμνη δεν το θεωρούσαμε ως ένα από τα "λιμανάκια". Ίσως γιατί ήταν πολύ προσβάσιμο από το δρόμο! Το πρώτο για μας λιμανάκι είναι εκείνο που ο δρόμος έχει φύγει πια από την Λίμνη και έχει αρχίσει να ανηφορίζει και έτσι όπως προχωρεί σιγά το αυτοκί-

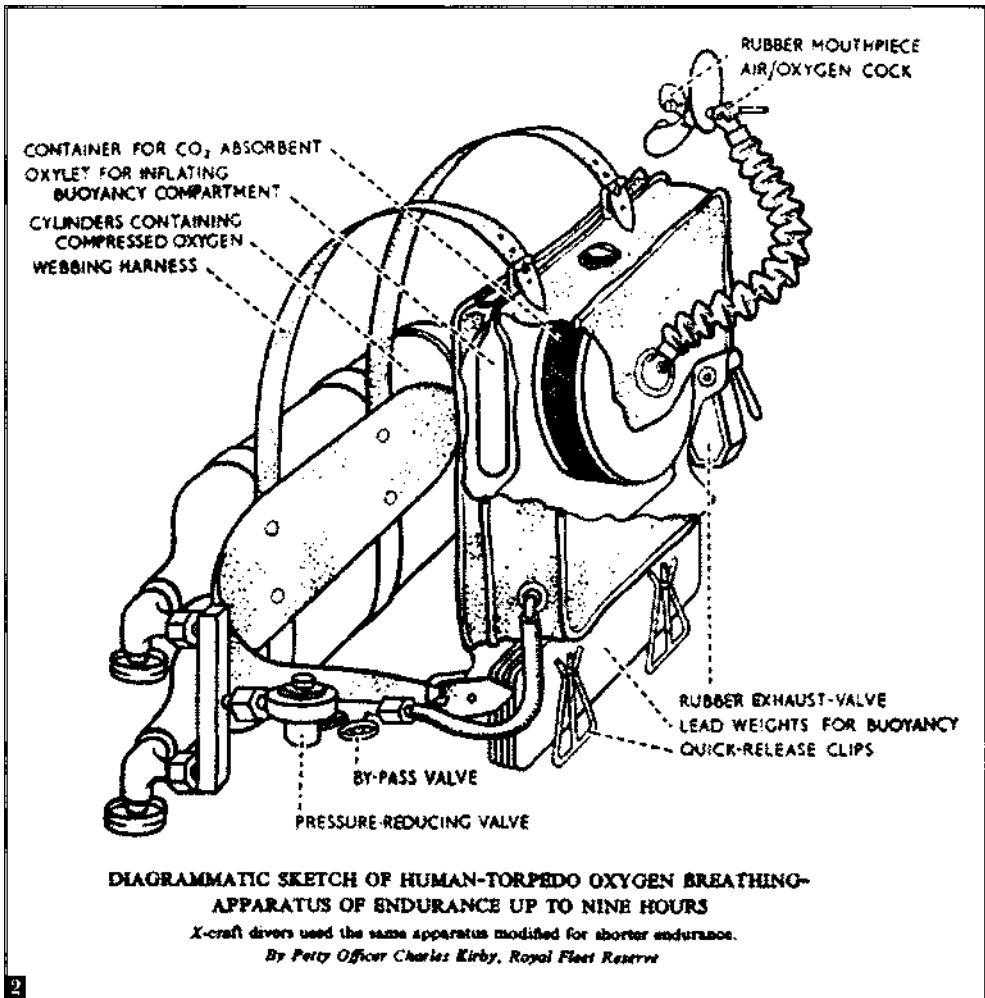

1. Σχεδιάγραμμα εσωτερικού της σπηλιάς.

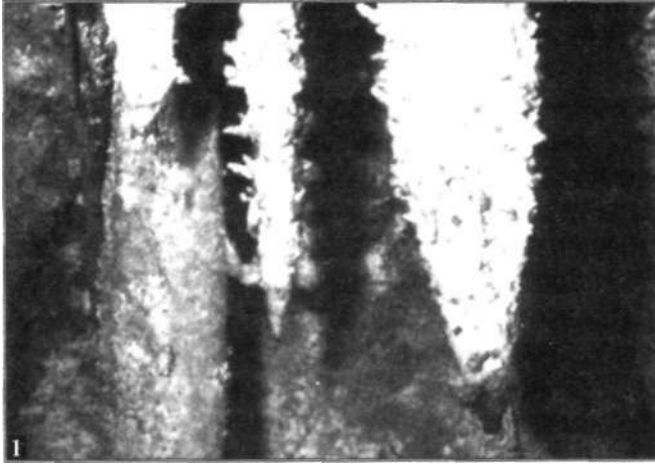
2. Σχέδιο συσκευής οξυγόνου της περιόδου 1941-1944 όμοια με εκείνη που βρέθηκε εντός βυθισμένης βάρκας στον πυθμένα της λίμνης της Βουλιαγμένης.

νητο στρίβοντας αριστερά, το βλέπουμε κάτω δεξιά. Θυμάμαι ότι στις αρχές της δεκαετίας του '60 πηγαίναμε συχνά σ' αυτό, καθώς και στο δεύτερο, το πιο βαθύ και ωραίο. Εκεί στο πρώτο λιμανάκι γρήγορα ανακαλύψαμε ότι, περίπου στο μέσο του πετάλου που σχηματίζει, υπήρχε μία τρύπα-πηγάδι σε βάθος έξι ή επτά μέτρων από την επιφάνεια της θάλασσας. Το επισκεπτόμασταν συχνά για τον λόγο ότι μέσα σ' αυτή την τρύπα του βυθού πάντοτε υπήρχαν μεγάλα ψάρια - ροφοί - λες και μας περίμεναν να τα χτυπήσουμε με το ψαροντούφεκο - τουλάχιστον δυο απ' αυτά - για να αποτελέσουν αργότερα το μεσημεριανό μας.

Η τρύπα αυτή είχε διάμετρο γύρω στα δυο και πλέον μέτρα και άνετα μπορούσε να κατέβει κανείς. Το βάθος στην αρχή δεν καταλάβαμε ότι ήταν τόσο

1. Εσωτερικός διάκοσμος της σπηλιάς με σταλαγμίτες και σταλακτίτες.

2. Η είσοδος της σπηλιάς όπως φαίνεται από το εσωτερικό.

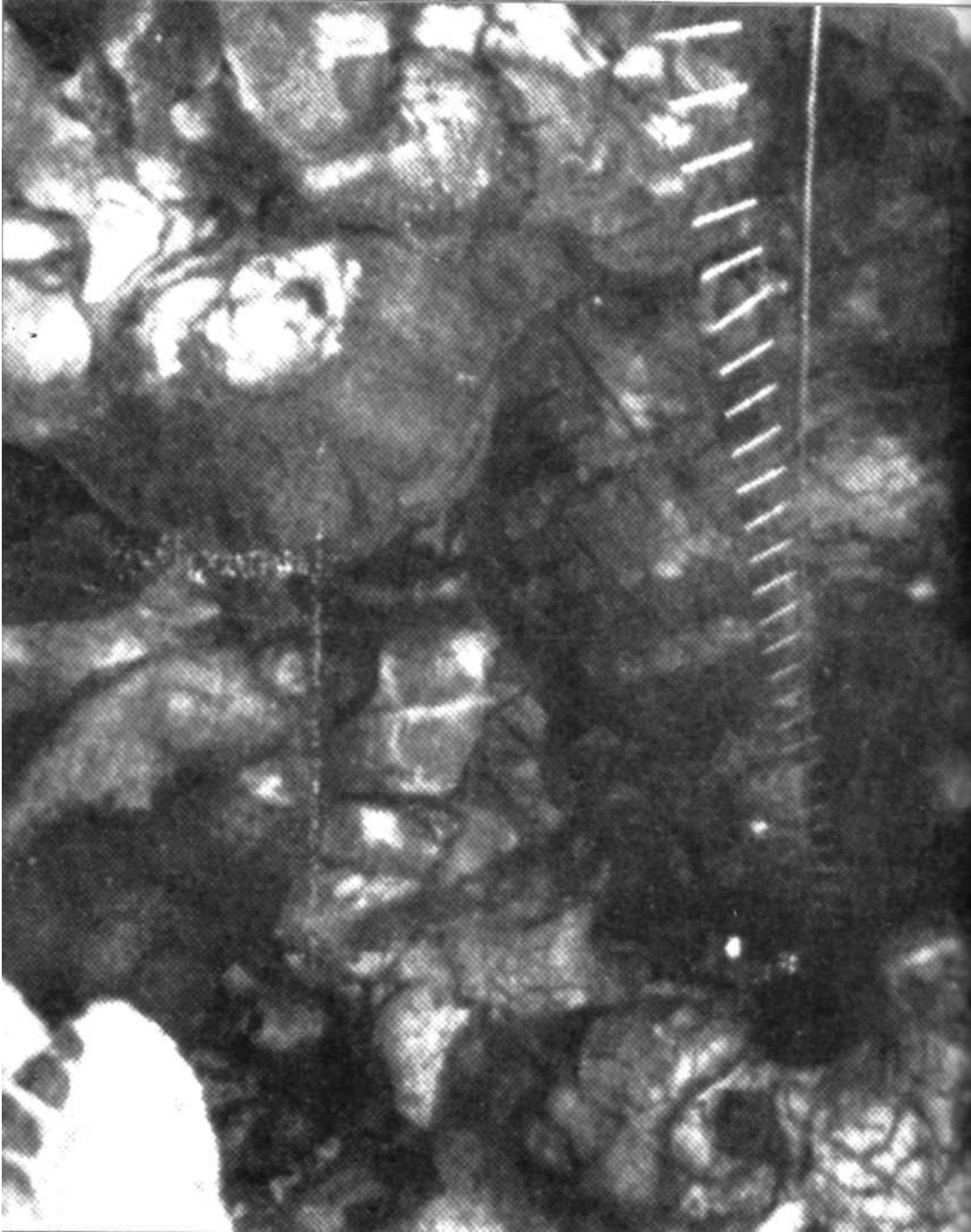
μεγάλο. Αργότερα όμως, έχοντας τα κατάλληλα εφόδια - μια και μοναδική φιάλη οξυγόνου - την "εξερεύνησα" και βρήκα ότι είχε τουλάχιστον τριάντα μέτρα βάθος! Πιο μεγάλη έκπληξη όμως ένοιωσα, όταν στον πυθμένα αυτού του πηγαδιού ανοιγόταν μια οριζόντια στοά που πήγαινε ΒΑ. Ήταν τόσο σκοτεινή και άγρια, που παρ' όλη την επιθυμία μου δεν τόλμησα να την εξερευνήσω. Και ήμουν πολύ τυχερός που δεν το έκανα. Μια ημέρα σαν κι αυτές που προανέφερα, ενώ είχα φτάσει πολύ πρωί, θέλησα να ακολουθήσω τα καθιερωμένα. Έτσι σε λίγο, με το ψαροντούφεκο και χωρίς την φιάλη, πήγα για το σταθερό μου ραντεβού με τον... ροφό. Ο ήλιος είχε βγει - καλοκαίρι Ιούλιος μήνας - τα νερά είχαν αρχίσει να ζεσταίνουν, ήταν καθαρή απόλαυση. Θυμάμαι είχα φτάσει στον πυθμένα και κάτι δεν μου πήγε καλά! Σαν να σκεφτόμουν ότι ήταν ανοησία να ταλαιπωρούμαι κατεβαίνοντας έτσι κάτω, ενώ επάνω είχα εκείνη την μπουκάλα οξυγόνου. Ανέβηκα γρήγορα και αφού την φόρεσα κατέβηκα

αργά και άνετα απολαμβάνοντας τα γύρω μου θαυμάσια.

Είχα ήδη μπει μέσα στην τρύπα-πηγάδι και αμέσως μου έκανε εντύπωση ότι δεν υπήρχε ίχνος ψαριού! Την ίδια στιγμή κάτι άρχισε να με τραβά με δύναμη προς τα κάτω. Κοίταξα για να το αντιμετωπίσω αλλά δεν υπήρχε τίποτα. Σηκώνοντας τα μάτια προς τα επάνω, στο στόμιο, είδα το νερό να κατεβαίνει προς τα κάτω ορμητικά και τότε μόνο κατάλαβα. Το πηγάδι που βρισκόμουν γύρω στα δύο μέτρα μέσα είχε αρχίσει να λειτουργεί σαν ένας σωλήνας με παλινδρομική κίνηση, που βέβαια είχε την πηγή της μέσα στην οριζόντια στοά στον βυθό του πηγαδιού. Κάποια δύναμη φυσική με τραβούσε κυριολεκτικά, ρουφώντας το νερό και μένα μαζί προς τα κάτω.

Γαντζώθηκα με τα δύο μου χέρια στους βράχους των πλαϊνών "τοιχωμάτων" και προσπάθησα να κρατηθώ ενάντια σ' αυτή τη δύναμη. Κάποια μικρή κοιλότητα με βοήθησε να χωθώ ελαφρά προς τα μέσα και κρατώντας καλά να περιμένω κάποια αλλαγή της κατάστασης. Θα πέρασαν τουλάχιστον δεκαπέντε λεπτά, κατά την διάρκεια των οποίων δεν έγινε από εμένα καμιά απόπειρα να προσπαθήσω ν' ανέβω ενάντια στην ορμή του ρεύματος. Όταν βεβαιώθη-

κα ότι το νερό δεν τραβιόταν προς τα κάτω πια, άφησα το "καταφύγιό μου" και γρήγορα ανέβηκα προς τα επάνω, αναλογιζόμενος ότι αν δεν είχα σκεφτεί να ανέβω και να φορέσω τη φιάλη τότε ασφαλώς δεν θα ξαναέβαινα στην επιφάνεια!

Στην δεκαετία του '70 φαίνεται ότι τρεις Αμερικανοί της αεροπορικής βάσης του Ελληνικού, δεν είχαν την καλή μου τύχη! Πηγαίνοντας με όλα τα εφόδια να εξερευνήσουν αυτήν την τρυπά, βρέθηκαν ίσως στην ίδια παλινδρομική κίνηση και εξαφανίστηκαν μαζί με τα εφόδια τους! Μόνο τα ρούχα τους απέμειναν στη στεριά, να μαρτυρούν την αποτυχημένη και θανατηφόρα προσπάθειά τους.

Αργότερα, προς το τέλος της δεκαετίας του '60, ανακάλυψα και άλλη μία τέτοια τρύπα-πηγάδι, στο δεύτερο λιμανάκι, κοντά στο αριστερό μέρος του

Το "χάος" προς την υπόγειον λίμνη. Διακρίνεται η σκάλα.

πετάλου του. Και αυτό - αν και όχι τόσο βαθύ όπως το προηγούμενο - έχει στον πυθμένα μια στοά που κι' αυτή πηγαίνει ΒΑ. Πρέπει και οι δυο να είναι χωρίς άλλο έξοδοι της μυστηριώδους λίμνης της Βουλιαγμένης.

Σε άλλες πιο παλιές εποχές τα λιμανάκια αυτά χρησιμοποιούνταν σαν καταφύγια λαθρεμπόρων! Και ήταν αρκετές φορές που το χειμώνα στήνονταν μπλόκα και παγίδες των χωροφυλάκων για να συλλάβουν τους λαθρέμπορους. Ήταν τότε η Βουλιαγμένη τόσο "μακριά" - ιδίως το χειμώνα - που ο Αθηναίος σκεφτόταν πως οτιδήποτε μπορούσε να συμβεί εκεί.

Την Λίμνη την αναφέρω ως "μυστηριώδη", γιατί κι' αυτή ήταν ένα από τα αντικείμενα ερεύνης των Γερμανών στην Κατοχή. Για κάποια εποχή, τότε, ήταν απηγορευμένη περιοχή για όλους και οι έρευνες ήταν αρκετά εκτεταμένες. Πολύ αργότερα, στην δεκαετία του '70, κατεβήκαμε στο βυθό και βρήκαμε πολύ ενδιαφέροντα πράγματα. Μερικές στρατιωτικές γερμανικές βάρκες ήταν βυθισμένες και μάλιστα οι δυο είχαν όπλα και πυρομαχικά καθώς και πρωτότυπες συσκευές οξυγόνου. Πιστεύω ότι και εδώ συνέβη ακριβώς το ίδιο που συνέβη στο φαράγγι του Βίκου. Οι διαταγές της υποχώρησης των γερμανικών στρατευμάτων από την Αττική και την Αθήνα ήρθαν μάλλον τόσο απότομα, που ίσως και μία ώρα πριν αποχωρήσουν, οι ομάδες της μεραρχίας Εντελβάϊς που μετείχαν στην επιχείρηση Υπερβορέα ακόμη εργάζονταν στην Λίμνη. Και όταν ήρθε η εντολή, απλά βύθισαν τις βάρκες όπως ήταν!

Η εργασία απ' ό,τι φαίνεται ήταν πολύ σοβαρή γιατί είχε διαρκέσει αρκετούς μήνες.

Εδώ κάπου πρέπει να πω ότι σε πολύ παλιές εποχές η Λίμνη πρέπει να ήταν υπόγεια. Πριν δηλαδή εκατομμύρια χρόνια, εκεί που είναι ακριβώς η Λίμνη, υπήρχε ένα τεράστιο υπόγειο σπήλαιο το οποίο σχηματίστηκε από τη διαβρωτική ενέργεια γιγαντιαίων ποσοτήτων νερού. Το νερό αυτό ερχόταν από τον Υμηττό, ο οποίος είναι πολύ πλούσιος σε υπόγεια ύδατα, τόσο που αν οι αρμόδιοι ήξεραν ούτε καν σκέψεις θα υπήρχαν για την κατασκευή της Λίμνης Μαραθώνα προκειμένου να τροφοδοτήσει με νερό την Αθήνα. Αυτή η ποσότητα του νερού από τις βροχές και τις πηγές, καταλήγει στα σπλάχνα του ιερού Βουνού όπου σε μεγάλο βάθος βρίσκεται ένα τεράστιο σπήλαιο-λεκάνη μεγάλης χωρητικότητας, μεγαλύτερης από την Λίμνη του Μαραθώνα. Όταν αυτή η λεκάνη υπερχειλίζει τότε τα νερά οδηγούνται δια υπογείων στοών προς την θάλασσα.

Μερικές απ' αυτές τις οδούς ξεχύνονται στη Βουλιαγμένη. Εκεί λοιπόν το νερό πριν φύγει τελειωτικά προς την θάλασσα γέμιζε εκείνο το τεράστιο υπόγειο σπήλαιο της Βουλιαγμένης. Η διάβρωση σιγά-σιγά μεγάλωσε ακόμη πιο πολύ το σπήλαιο και βέβαια το κενό, ώστε η οροφή του δεν άντεξε και γκρεμίστηκε - βούλιαξε σαν να λέμε! Το βουλιαγμένο αυτό κομμάτι, όχι μόνο φανέρωσε τη σημερινή λίμνη αλλά και έδωσε το όνομα του σ' όλη την περιοχή!

Τι έψαχναν λοιπόν οι Γερμανοί στην Λίμνη και την σπηλιά της; Ποιο μυστι-

κό προσπαθούσαν να ανακαλύψουν; Το βρήκαν τελικά; Πάντως υπάρχει και κάτι άλλο που ίσως φανερώνει την ύπαρξη μυστικού, υποστηρίζοντας την όλη κατάσταση από άλλη οπτική γωνία:

Μέχρι σήμερα - για να θίξουμε λίγο και τη θεωρία της Κούφιας Γης - όπως ξανάπαμε, όλα τα καταβάσια με τα εκκλησιάκια, και οι αρχαίοι ναοί που κι αυτοί έχουν αντικατασταθεί από χριστιανικές εκκλησίες, δείχνουν ότι τα μυστικά του αρχαίου ελληνικού ιερατείου "κληρονόμησε" το καινούριο χριστιανικό ιερατείο και τα διατηρεί. Γιατί τα λέω αυτά και τι σχέση μπορεί να έχουν με την Λίμνη;

Μα και η Λίμνη ανήκει στην εκκλησία! Ανήκει στην Μονή Πετράκη - όπως και ο Υμηττός - και φυσικά τη διαχειρίζεται ο ΟΔΕΠ (οργανισμός διαχείρισεως εκκλησιαστικής περιουσίας)! Η όλη περιοχή είχε μεγάλη σημασία, ακόμη και στρατιωτική, πολύ αργότερα και από την εποχή του πολέμου.

Αν οι Γερμανοί έψαχναν να βρουν εξόδους προς τη θάλασσα, η Λίμνη θα μπορούσε να γίνει καταφύγιο υποβρυχίων, όπως μερικές άλλες περιοχές της χώρας μας όπου υπάρχουν τεράστιες υπόγειες σπηλιές με πρόσβαση μόνο από την θάλασσα (Πελοπόννησος, Εύβοια κλπ). Άλλωστε μερικές από αυτές χρησιμοποιήθηκαν γι' αυτό τον λόγο από τους Γερμανούς στον τελευταίο πόλεμο. Αν πάλι έψαχναν για κάτι άλλο - ας πούμε πολύ πιο... βαθύ - αυτό ίσως το υποψιάζομαι αλλά δεν το ξέρω ...ακόμη.

Όλη η δυτική ακτή της Αττικής ήταν γνωστή από πολύ παλιά, κυρίως για στρατιωτικούς σκοπούς. Από το Φάληρο μέχρι το Σούνιο, όχι μόνο υπήρχαν φρούρια και οχυρωματικά έργα που σ' αυτά διατηρούσαν ικανές στρατιωτικές δυνάμεις, αλλά και πολλά από τα ξερονήσια έξω από τις ακτές αυτές ήταν οχυρωμένα και μάλιστα οι Φλέβες, εμπρός σχεδόν στον όρμο της Βουλιαγμένης και απέναντι από την άκρη του μικρού Καβουριού, ήταν στρατιωτική και απαγορευμένη περιοχή ακόμη μέχρι τη δεκαετία του '50.

Και από τους μεν οχυρωμένους αρχαίους πύργους, μερικοί "χάθηκαν" πρόσφατα χάριν του τουρισμού και από έλλειψη φαντασίας. Βρίσκονται στα ...θεμέλια της Ωκεανίδας και του Αστέρα, ενώ κάλλιστα θα μπορούσαν να διατηρηθούν στα υπόγεια τους με κατάλληλο φωτισμό ως αξιοθέατα...

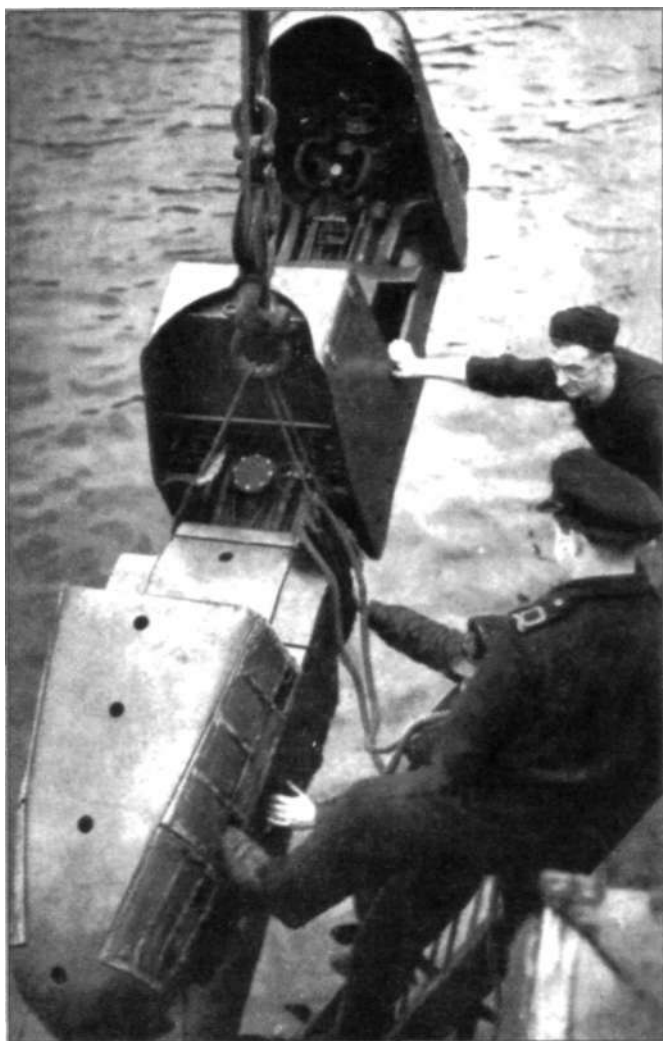
Όσο για τα διάφορα ξερονήσια, αυτά θα διατηρούνται με τα ονόματα τους εφ' όσον και όσο θα υπάρχουν οι χάρτες του Αγγλικού Ναυαρχείου!

Απέναντι από το Μικρό Καβούρι, τον αρχαίο Ζωστήρα - όπου υπήρχε και ναός του Απόλλωνος - είναι η νήσος Φλέβα και στο ύψος της Λομπάρδας η νήσος Ελεούσα, ο σημερινός Αρτζιτάς. Μετά την Γλυφάδα είναι το νησί Υδροούσα, δηλαδή το Πρασονήσι που βρίσκεται μπροστά στη Βούλα. Υπάρχουν επίσης τα τρία νησιά εμπρός από τον κόλπο της Αλιάνθου (Βάρκιζα), το Ποντικονήσι και οι δυο Λατόνες. Ο χάρτης του Αγγλικού Ναυαρχείου, το Ποντικονήσι το ονομάζει Απόλλων(!) και τα άλλα δύο Διάνα και Λατόνα.

Μετά τη Βάρκιζα, διάσπαρτα βρίσκονται τα Κατραμονήσια (ο Ποθητός και τα

δυο μικρά του), ενώ μετά, προς την Ανάβυσσο, ο χάρτης μιλάει και συνιστά προσοχή για το KINDUNI REEF όπου το 1853 ναυάγησε ο Πλοίαρχος Prospero Bisso σε μια απόσταση περίπου ένα μίλι από τον Αρζίτα. Το πλοίο του βρίσκεται ακόμη εκεί ανεξερεύνητο. Άλλα ξερονήσια εκεί κοντά, είναι το Κακό και το Ραδίκι. Πριν από την Ανάβυσσο βρίσκεται η Ελεούσα που οι Γάλλοι την ονόμαζαν Ιζόλα Ελίζα και Ιζόλα Φραντσέζε. Το μεγαλύτερο νησί της Δυτικής αυτής ακτής είναι του Πατρόκλου, το σημερινό Γαϊδουρονήσι. Το όνομα του το πήρε από τον Πάτροκλο, ναύαρχο των Αιγυπτίων, ο οποίος το οχύρωσε για να υπερασπίσει τους Αθηναίους από τον Αντίγονο ο οποίος και τελικά το κατέλαβε.

Ξαναγυρίζουμε λοιπόν στα νερά της Βουλιαγμένης, στις Φλέβες, που από το

1938 ήταν οχυρωμένες από το Ναυτικό με μόνιμη φρουρά, και η περιοχή ήταν απαγορευμένη. Τα κτίσματα εκείνα υπάρχουν ακόμη και σήμερα. Το νησάκι είναι πολύ ενδιαφέρον και υπάρχουν υπόγειες σπηλιές πολύ κοντά στα κτίρια του Ναυτικού.

Όλα αυτά τα περί νησιών έξω από την Βουλιαγμένη και την ευρύτερη περιοχή, τα ανέφερα για να δείξω ότι ασχολήθηκαν ιδιαίτερα μ' αυτήν στην αρχαία εποχή, είτε με την Λίμνη της και τα λιμανάκια της ή με τα νησιά. Και βέβαια για

Φωτογραφία πηδαλιοχούμενης τορπίλης.

να πάρουμε μια εικόνα της περιοχής που είναι μάλλον άγνωστη, παρ' όλο που περνάμε τόσο συχνά από εκεί σήμερα.

Πριν από τον πόλεμο, στην μάλλον έρημη περιοχή που ωστόσο είχε πια αρκετούς μόνιμους κατοίκους, έκαναν την εμφάνιση τους δυο Γερμανοί που όπως είπαν, λόγω υγείας, τους επέβαλαν να μείνουν εκεί. Έχτισαν μάλιστα και ένα σπιτάκι για να κατοικήσουν.

Οι Κύριοι Φρίτς και Χόρτς εγκαταστάθηκαν ίσως στο καλλίτερο σημείο της Βουλιαγμένης, που στα χρόνια εκείνα δεν είχε άλλα σπίτια. Έτσι η περιοχή ακόμη και σήμερα ονομάζεται "Γερμανικά". Σήμερα είναι εκεί που ανηφορίζουμε μετά το Ξενοδοχείο Ηλέκτρα, στην οδό Πανός. Η θέση είναι πανοραμική και κανείς μπορεί να παρακολουθήσει όλη την υδάτινη περιοχή. Όσοι λοιπόν περνούσαν από εκεί, έβλεπαν τους δυο Γερμανούς να κάθονται στον ήλιο και να περνούν την ώρα τους κοιτάζοντας με τα κυάλια γύρω. Άλλοτε έκαναν περίπατο στην Λίμνη και αρκετές φορές τους είδαν να σχεδιάζουν και να μετρούν.

Η κορυφή του λόφου που έμεναν οι Γερμανοί ήταν όμως η αγαπημένη τοποθεσία των περιπάτων τους. Αυτός ο λόφος, η "Μακρυά Ράχη", αρχίζει από τη Βουλιαγμένη αριστερά από την Λίμνη και τελειώνει στην αρχή της Αλιάνθου (Βάρκιζας). Είναι ένας στενόμακρος λόφος με κορφούλες και μικρά οροπέδια και γίνεται απότομος προς το μέρος της Βάρκιζας, εκεί που βρίσκονται εκείνα τα εστιατόρια δεξιά μας και πριν από αυτά το γνωστό κάμπινγκ.

Οι Γερμανοί λοιπόν Φρίτς και Χόρτς γύριζαν όλη την περιοχή και μετά τον πόλεμο έφυγαν χωρίς κανείς να ξανακούσει γι' αυτούς. Πολύ αργότερα από την αναχώρηση των ανωτέρω κυρίων, ήρθε η σειρά μου να εξερευνήσω την περιοχή. Η Λίμνη, τα λιμανάκια και η εργασία των γερμανικών στρατευμάτων στην περιοχή μου κινούσαν το ενδιαφέρον.

Στην οδό Πανός, ανηφορίζοντας μετά την Ηλέκτρα (το ξενοδοχείο) φτάνουμε στην πρώτη και ψηλότερη κορυφή της Μακρυάς Ράχης. Στη δυτική πλευρά αυτής της κορυφής βρίσκονται δυο ανοίγματα, το ένα δίπλα στο άλλο, σε μία μεταξύ τους απόσταση ενός μέτρου που οδηγούν προς τα κάτω! Η κορυφή είναι βατή μόνο από την Ανατολή. Αυτά τα ανοίγματα, παρ' ότι μικρά (0.70 x 0.60), είναι αρκετά για να χωρέσουν έναν άνθρωπο και σκύβοντας είδα τον πυθμένα του σπηλαίου περίπου δέκα μέτρα πιο κάτω. Αμέσως το συσχέτισα με την Λίμνη. Παρ' όλο που απογοητεύτηκα με το μικρό βάθος του σπηλαίου, τίποτε δεν επιθυμούσα περισσότερο παρά να κατέβω να δω αν ήταν πράγματι αυτό που φαινόταν από την επιφάνεια.

Ένα πρωινό - χωρίς πάλι κανέναν μαζί μου, ποιος να ακολουθήσει έναν που κατέβαινε στο άγνωστο; - με τα σχοινιά και τις σχοινόσκαλες, τους φακούς και τη φωτογραφική μηχανή άρχισα την καινούρια περιπέτεια που εξελίχθηκε σε ένα φανταστικό υπόγειο ταξίδι!

Άρχισα να κατεβαίνω όπως είπα απογοητευμένος, γιατί περίμενα το σπή-

λαιο να είναι μεγαλύτερο. Αφού κατέβηκα γύρω στα δέκα μέτρα έφτασα στον πυθμένα, ο οποίος ήταν ελαφρά κατηφορικός, αρκετά μεγάλος και είχε μήκος γύρω στα δέκα μέτρα και πλάτος ακανόνιστο, μεταξύ δυο και πέντε μέτρων. Δεν υπήρχαν ίχνη "πολιτισμού" ούτε πρόσφατη τουλάχιστον ανθρώπινη παρουσία, αλλά με περίμενε μια ευχάριστη έκπληξη: στο ΒΔ μέρος αυτού του θαλάμου συνεχιζόταν το σπήλαιο με μια μικρή δίοδο προς τα κάτω! Εκεί υπήρχαν κατεστραμμένοι πολλοί σταλακτίτες που με παραξένεψαν γιατί ήμουν σίγουρος ότι δεν υπήρχε πρόσφατη ανθρώπινη παρουσία. Τότε πώς είχαν καταστραφεί αυτοί οι σταλακτίτες;

Η δίοδος στα ΒΔ ήταν αρκετά δύσκολη, οδηγούσε σε άλλες διόδους και αυτές προς τα κάτω ο' ένα καταβάσιο 13-15 μέτρων, μέχρι που αυτό σταματούσε σε ένα πλάτωμα κατηφορικό κι αυτό, πλάτους 7-8 μέτρων, τούτη την φορά όμως με πολύ ωραίους και μεγάλους σταλακτίτες. Παρατήρησα προσεκτικά το χώρο πηγαίνοντας γύρω-γύρω και στα ανατολικά υπήρχε πάλι μια κάθοδος οπότε η κατάβαση συνεχιζόταν. Δεν υπήρχε καμιά άλλη παρουσία π.χ. νυκτερίδων, άσπρων πεταλούδων ή ασβών. Μετά από 8-10 μέτρα η κατάβαση κατέληγε σε έναν τρίτο θάλαμο - και αυτός κατηφορικός (το κατηφορικό το επαναλαμβάνω γιατί αυτά τα επίπεδα δείχνουν ότι πιθανώς συνεχίζουν ακόμη προς τα κάτω, και έτσι αναπτερώνουν πάντα τις ελπίδες μου το σπήλαιο-βάραθρο να είναι πραγματικά μεγάλο!) - με μήκος πάνω από είκοσι μέτρα και πλάτος επτά, με πολύ όμορφο διάκοσμο σταλακτιτών που θύμιζαν κολώνες αρχαίου Κορινθιακού ναού.

Στα δάπεδο ούτε υγρασία, ούτε νερό ή λάσπες και η θερμοκρασία σταθερή και ευχάριστη, θα έλεγα γύρω στους 21 βαθμούς Κελσίου. Ο αέρας αρκετός και ζωογόνος και η ενέργεια θετική. Στη δυτική άκρη του μεγάλου αυτού θαλάμου υπήρχε μια φυσικά "καμουφλαρισμένη", πολύ απότομη κάθοδος, τόσο κατηφορική που θύμιζε την κλίση "τσουλήθρας" παιδικής χαράς. Αρχίζαν πλέον τα επικίνδυνα, γιατί δεν μπορούσα να ξέρω πόσο μήκος είχε και πού οδηγούσε. Η κατηφορική αυτή κλίση για μένα δεν έδειχνε τίποτε άλλο παρά ότι το σπήλαιο συνεχιζόταν και μετά απ' αυτήν. Όσο για την κατάσταση που γινόταν δύσκολη, εννοούσα ότι μη υπάρχοντος άλλου να με βοηθήσει, έπρεπε να ξεοδεύω πολύ χρόνο προσπαθώντας να στερεώσω το σκοινί, αυτόν τον "ομφάλιο λώρο" που με κρατούσε "δεμένο" με τον επάνω κόσμο - τον κόσμο μου.

Το σκοινί αυτό ήταν δεμένο στην έξοδο του σπηλαιίου- βαράθρου, κάτι που δεν θα το έκανα ποτέ σήμερα εάν δεν υπήρχε σύντροφος. Γιατί αν περάσει κανείς απο εκεί - βοσκός, οδοιπόρος κλπ - δεν το έχει σε τίποτε να το λύσει και να το πετάξει μέσα ή να το κόψει και να κάνει το ίδιο. Μετά θα κινδυνεύσεις χωρίς άλλο να επιστρέψεις. Στην αρχή λοιπόν της "τσουλήθρας" σκέφτηκα ότι θα ήταν φρόνιμο να χρησιμοποιήσω τη σχοινένια χειροποίητη σκάλα μου που κουβαλούσα σιγά-σιγά όλη αυτή την ώρα.

Η σκάλα αυτή, μήκους περίπου 55 μέτρων, ήταν και ελαφρή αλλά και σίγουρη. Τα "σκαλοπατάκια" της ήταν από ελαφρό μέταλλο - κάποιον σωλήνα μικρού διαμετρήματος που είχα κόψει σε κομμάτια - και είχαν το πλεονέκτημα το πάτημα τα γίνεται σταθερό και μάλλον άνετο. Δεν βρήκα όμως μέρος να την ασφαλίσω και αναγκάστηκα, σαν τον παλιό ορειβάτη, να στερεώσω μεταλλικά καρφιά στα τοιχώματα πριν από την "τσουλήθρα" για να κρατήσουν τη σκαλίτσα. Αναγκάστηκα, γιατί εδώ δεν είναι όπως όταν "σκαρφαλώνεις" στο βουνό και όποτε είναι ανάγκη να βγάζεις από την μέση σου το σφυρί-γάντζο και αρχίζεις να καρφώνεις. Εκεί τα κτυπήματα τα παίρνει ο αέρας του βουνού και τα πάει μακριά. Εδώ όμως είναι άλλο. Ο χώρος είναι κλειστός και συμπαγής και κανείς δεν ξέρει ο κρότος των κτυπημάτων πολλαπλασιαζόμενος από την ηχώ τι μπορεί να κάνει στα τοιχώματα. Δεν είναι λίγοι αυτοί οι τολμηροί που από ατυχία ή αβλεψία μετακίνησαν ένα μικρό βραχάκι μέσα σε τέτοιο σπήλαιο και ακολούθησαν χίλια πίσω του, κλείνοντας εξόδους και διόδους ή τραυματίζοντας τον ερευνητή καθλώνοντας τον εκεί για πάντα. Ας πάρω εδώ την ευκαιρία να τονίσω ακόμα μια φορά, ότι τέτοιου είδους εξερευνήσεις θέλουν πάντοτε δυο ή περισσότερους.

Η σκαλίτσα είχε δεθεί και άρχισα σιγά-σιγά να την χρησιμοποιώ περισσότερο, κρατημένος σταθερά και κατεβαίνοντας, παρά χρησιμοποιώντας τα μεταλλικά της σκαλιά. Η τσουλήθρα ήταν δεν ήταν πέντε μέτρα και η εντύπωση που μου έδινε καθώς κατέβαινα ήταν ότι οπωσδήποτε μετά το τέλος της θα συνεχίζοταν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο. Πραγματικά, τελειώνοντας την ήμουν ικανοποιημένος που υπήρχε η σκαλίτσα, η οποία τώρα μετά την "τσουλήθρα" αιωρείτο σε ένα πραγματικό χάος αγνώστου βάθους. Σκεφτείτε, δηλαδή, ένα χωρίς προφυλάξεις κατέβασμα της "τσουλήθρας" τι επακόλουθα θα είχε!

Βρισκόμενος τώρα εκεί στην αρχή του χάους, η πρώτη μου προσπάθεια ήταν να μάθω πόσο βαθύ ήταν. Στηριγμένος καλά και ελευθερώνοντας το δεξί μου χέρι άρχισα να ψάχνω με το φακό, σε ένα βάθος που χονδρικά το υπελόγιζα γύρω στα 40 μέτρα - κρίνοντας από την σκάλα που την έβλεπα όχι πολύ ευδιάκριτα να αγγίζει τον πυθμένα του "χάους". Άρχισα να κατεβαίνω με κάθε προφύλαξη. Ο εαυτός μου είχε αρχίσει να "σημαίνει συναγερμό". Ήξερα ότι αυτό που έκανα ήταν πολύ επικίνδυνο. Η ζωή μου στηριζόταν κι αυτή όπως και η σκάλα στα μεταλλικά καρφιά στη αρχή της τσουλήθρας, ενώ κάτω δεν ήξερα τι υπήρχε. Κάθε πέντε ή έξι σκαλοπάτια προσπαθούσα να ψάχνω κάτω με το φακό για να δω τίποτε περισσότερο. Αυτό έγινε στο όγδοο σκαλοπάτι της σκαλίτσας, όταν αντιλήφθηκα ότι αυτή - το τέλος της - αναπαυόταν πάνω σε μία υγρή επιφάνεια. Έψαξα μέσα στην δεξιά μου τσέπη βρίσκοντας ένα δίδραχμο - θυμάμαι - και ακολουθώντας, αποχαιρετώντας το, το άφησα να πέσει. Πράγματι, ακολούθησε ο χαρακτηριστικός θόρυβος του νερού. Και αμέσως το ερώτημα: Πόσο βαθύ;

Σιγά-σιγά, κατεβαίνοντας, παρατήρησα ότι επρόκειτο για μια υπόγεια λίμνη,

αρκετά μεγάλη, που το όλο περιβάλλον της δεν θύμιζε τρύπα ή πηγάδι. Ήταν μια πραγματική λίμνη, με βράχια γύρω-γύρω, που μπορούσες να καθίσεις χωρίς να είσαι στο υδάτινο μέρος της. Μια λίμνη με τις όχθες της, μόνον που ήταν υπόγεια. Το βάθος του χάους μέχρι την λίμνη, κρίνοντας το από την σκάλα, ήταν ακριβώς 31.50 μέτρα.

Αφού σιγά-σιγά κατέβηκα, κάθισα να ξεκουραστώ και να σκεφτώ ποια θα ήταν τα επόμενα βήματα. Σήκωσα για μια στιγμή τα μάτια προς τα πάνω, ακολουθώντας την σκαλίτσα μου. Με έπιασε δέος. «Σαν να έχεις απομακρυνθεί πολύ αυτή τη φορά», είπα στον εαυτό μου. «Μήπως το παράκανες;».

Εκεί διέκοψα τις σκέψεις μου, γιατί ήξερα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν και να κάνουν τα πράγματα να φαίνονται τραγικά χωρίς να είναι. Έκλεισα τις σκέψεις μου, αυτές απαντώντας στον εαυτό μου ότι «όπως κατεβήκαμε, έτσι θα ανέβουμε». Και αυτός δεν με ξαναενόχλησε!

Πρώτο βήμα ήταν από εκεί που βρισκόμουν να προσπαθήσω να μάθω το βάθος της λίμνης και τι σύσταση είχε το πολύ καθαρό νερό της. Το δεύτερο ήταν πιο εύκολο από το πρώτο, έτσι άρχισα μ' αυτό. Η γεύση του νερού ήταν ελαφρά υφάλμυρη. Μετά, από το σακίδιο μου έβγαλα ένα κουβαράκι σκοινί (οι παλιοί θα το γνωρίζουν, το ζητούσαμε και το λέγαμε κορδονέτο) πενήντα μέτρων μήκους, με δεμένο στην άκρη του ένα βαρίδι - σαν μικρό νήμα της στάθμης θα λέγαμε - και ξετυλίγοντας το το πέταξα στο κέντρο περίπου της λίμνης. Πράγματι το βαριδάκι με το σκοινί πήγε "κάτω" χωρίς δυσκολία και χωρίς να πιαστεί από πουθενά. Γρήγορα ξετυλίχτηκε όλο και έδειξε ότι δεν είχε "πιάσει πάτο". Το τράβηξα πάλι επάνω, πρόσθεσα άλλα πενήντα μέτρα σκοινοῦ και επανέλαβα το πέταγμα. Τούτη την φορά το σκοινί φάνηκε στα τελευταία του μέτρα να πιάνει πάτο γιατί δεν ήταν τεντωμένο. Πολύ με εξέπληξε το βάθος της λίμνης. Κοντά 100 μέτρα! Ήταν δυνατόν; Και πώς θα εξερευνούσα την Λίμνη; Υποβρυχίως;

Άφησα αυτήν την απορία μου που η απάντηση της ήταν αδύνατη προς το παρόν και άρχισα να εξερευνώ την περιοχή γύρω από τη λίμνη. Η διάμετρος της θα πρέπει να ήταν γύρω στα δώδεκα μέτρα. Και να σκεφτεί κανείς ότι, αρχίζοντας από το τέλος της "τσουλήθρας", το άνοιγμα του χάους ήταν λιγότερο από τρία μέτρα. Αρχίζε δηλαδή σαν μεγάλο πηγάδι και κατέληγε τώρα σ' αυτό το μικρό θαύμα. Με το φως του φακού που "τρυπούσε" αρκετά μέτρα το πολύ καθαρό νερό της λίμνης, μπορούσα να δω ένα θαυμάσιο πολύχρωμο διάκοσμο, πραγματικά παραμυθένιο.

Αλλά και ψηλότερα από την επιφάνεια της Λίμνης, βρήκα κάτι που δεν είχα δει προηγουμένως. Γύρω στα οκτώ με δέκα μέτρα ύψος, βρισκονταν δύο εξώστες όπου υπήρχε μεγάλη ποσότητα πολύ παλαιού λιπάσματος από κοπριά πουλιών (νυχτερίδων, κ.λ.π). Φόρεσα μια χάρτινη μάσκα - που έχω πάντοτε μαζί μου, σαν αυτές που φορούν αυτοί που βάζουν με αέρα - γιατί υπάρχει ένα

"ζωντανό" μικρόβιο στα λιπάσματα αυτά που αν το εισπνεύσεις μπορεί να σου συμβούν τρομερά πράγματα που δε θά 'θελα να ιστορήσω εδώ, α αυτή την τόσο όμορφη περιπέτεια...

Στο δυτικό εξώστη άρχιζαν κάποιοι δίοδοι - δεν τις ακολούθησα - με καταπληκτικούς σταλακτίτες και διάκοσμο που τις άφησα για άλλη φορά. Η θερμοκρασία όπως είπα και πιο πάνω ήταν αρκετά υψηλή, με μια δόση υγρασίας. Η λίμνη χονδρικά και νοερά θα έπρεπε να απέχει γύρω στα εξακόσια μέτρα από την θάλασσα. Ψάχνοντας γύρω-γύρω, αν θυμάμαι καλά, στον άλλο εξώστη - τον ανατολικό - με περίμενε μια έκπληξη ακόμη μεγαλύτερη από αυτήν της Λίμνης ή του Χάους.

Παρατηρώντας προσεκτικά με το φως του φακού γύρω-γύρω τα τοιχώματα, είδα κάτι που στην αρχή το ξεπέρασα γιατί δεν πήγε ο νους μου πως ήταν πραγματικά ό,τι φαινόταν: Επάνω στον πλαϊνό τοίχο του ανατολικού εξώστη υπήρχε ένα λουλουδάκι! Το ξεπέρασα αλλά απότομα σκέφτηκα τι δουλειά είχε ένα λουλουδάκι εδώ κάτω! Πώς ήταν δυνατόν να υπάρχει λουλούδι εδώ, χωρίς ήλιο και διόλου φως; Άφησα όλα τα πράγματα μου κάτω, εκτός του φακού, και πλησίασα γοητευμένος. Στο φως γρήγορα κατάλαβα πως το λουλουδάκι - πολύ όμορφο και ζωηρό - ήταν ζωγραφισμένο! Ένα άσπρο λουλούδι με λογχοειδή πέταλα, ένα μικρό και ένα μεγάλο εναλλάξ, σαν ακτίνες, άσπρα κι αυτά και το εσωτερικό κίτρινο, με κίτρινα μικρά πέταλα γύρω-γύρω. Το λουλούδι είχε επίσης ένα άσπρο μικρό κοτσάνι με δυο λογχοειδή άσπρα φύλλα δεξιά και αριστερά. Γύρω από το λουλούδι υπήρχε ζωγραφισμένο ένα πλεγμένο σκοινί που οι άκρες του τελείωναν κάτω από το κοτσάνι περίπου στο κέντρο, και αυτό επίσης άσπρο.

Μετά την πρώτη έκπληξη, όταν βεβαιώθηκα περί τίνος επρόκειτο, βάλθηκα να παρατηρώ το όμορφα ζωγραφισμένο σχήμα πάνω στο βράχο, σίγουρος ότι κάπου το είχα ξαναδεί αυτό το λουλούδι. Από επάνω ακριβώς από το σχήμα ανακάλυψα λίγο αργότερα και κάποια γράμματα που με λίγη προσπάθεια τα διάβασα: "6th Bergdivision".

Και ξαφνικά το θυμήθηκα.

Το λουλουδάκι δεν ήταν παρά ένα Εντελβάις, εκείνο το μοναδικό λουλούδι των Άλπεων που βρίσκεται μόνο στις υψηλές κορυφές. Το σκοινί γύρω-γύρω από το λουλούδι δεν ήταν παρά ένα ορειβατικό σκοινί πλεγμένο με τέχνη, ενώ τα γράμματα έλεγαν Έκτη Ορεινή Μεραρχία. Όλα έδεναν θαυμάσια! Οποία έκπληξις όμως!

Κατ' αρχήν οι στρατιώτες της Γερμανικής 6ης ορεινής μεραρχίας ήταν αυτοί που μας πολέμησαν στην γραμμή Μεταξά το 1941. Αυτοί ήταν επίσης που πολέμησαν στην Κρήτη και τέλος ήταν μέλη - λόγω ικανοτήτων - στην επιχείρηση "Υπερβορέα" και στις εργασίες τής επιχείρησης αυτής στην Ελλάδα. Ποτέ δεν μπορούσα να φανταστώ ότι είχαν φτάσει μέχρι εδώ κάτω. Οι ορειβάτες της 6ης Μεραρχίας στα βάθη της γης, και το εντελβάις, από τις πιο ψηλές κορυφές των

Άλπεων, στα βάθη ενός σπηλαίου στην Ελλάδα!

Και όμως όλα έδεναν. Δεν υπήρχε αμφιβολία ότι οι έρευνες στην Λίμνη της Βουλιαγμένης δεν ήταν άσχετες με τις έρευνες σ' αυτήν την λίμνη που ήμουν εγώ τώρα! Ήταν όμως ένα παρακλάδι της επιχείρησης Υπερβορέα, ή έψαχναν να βρουν κρυφές εξόδους προς την θάλασσα και πιθανόν να τις διάνοιγαν για να τις εκμεταλλευθούν στρατιωτικά; Ή μήπως και τα δυο;

Τα ευρήματα - πολύ αργότερα - στον πυθμένα της Λίμνης Βουλιαγμένης μέσα στις βυθισμένες μεταλλικές βάρκες, και συγκεκριμένα των υποβρυχίων συσκευών οξυγόνου, έδειχναν ότι οι έρευνες ήταν πολύ ειδικές. Και βέβαια εδώ, τώρα που είχα πιστοποιήσει ότι η Λίμνη είχε εκατό μέτρα βάθος, ήταν εμφανές ότι πιθανόν οι έρευνες των Γερμανών της 6ης Μεραρχίας να ήταν διπλές.

Το σίγουρο ήταν κατά την γνώμη μου ότι και οι Γερμανοί Φριτς και Χόρτς δεν ήταν άσχετοι με την όλη υπόθεση. Όταν οι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα το 1941, όλοι ξεπλάγησαν για το πώς ήξεραν τόσα πολλά πράγματα. Όχι μόνον περιοχές και δρόμους, αλλά περισσότερο τα κτίρια των Αθηνών που μόλις είχαν χτιστεί και εξυπηρετούσαν τις προϋποθέσεις που ζητούσαν, όπως π.χ. το κτίριο της οδού Κοραή 4 (που αναφέρουμε σε προηγούμενο κεφάλαιο) που μόλις είχε τελειώσει. Πολλοί Γερμανοί προ του πολέμου φαίνεται ότι έκαναν ακριβώς αυτό: την συλλογή πάσης φύσεως πληροφοριών που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν κάποτε σε πολεμικές και μη επιχειρήσεις.

Η περιοχή της Βουλιαγμένης εξ' άλλου, παρουσίαζε όπως είδαμε στρατιωτικό ενδιαφέρον από αρχαιοτάτων χρόνων και αυτό το ενδιαφέρον φαίνεται ότι διατηρήθηκε μέχρι και των ημερών μας. Αν σκεφτεί κανείς ότι κατά το 1941 ένα μεγάλο μέρος του πολέμου διεξήχθη από το Ναυτικό των αντιπάλων, καταλαβαίνει τι σήμαινε μια τέτοιου είδους εκμετάλλευση του τόπου. Για την εργασία όμως των Γερμανών στην Ελλάδα κατά την Κατοχή, το περίεργο είναι ότι όλοι οι τόποι των εργασιών τους προσφέρονται πρώτα ως αντικείμενο ερεύνης για την επιχείρηση Υπερβορέα, αλλά βέβαια ακολούθως και για στρατιωτικούς σκοπούς.

Μετά το γοητευτικό εύρημα στον ανατολικό εξώστη, ξανακατέβηκα κάτω στις όχθες της παραμυθένιας λίμνης. Είχα μεγάλη επιθυμία να εξερευνήσω υποβρυχίως την λίμνη, αλλά προς το παρόν ήταν όπως είπα ακατόρθωτο. Η μοναδική εκείνη μπουκάλια οξυγόνου που είχα τότε, κάθε άλλο παρά αρκετό εφόδιο ήταν. Έβγαλα τις φωτογραφίες μου - ασπρόμαυρες τότε - και πήρα το δύσκολο δρόμο της επιστροφής. Η σκαλίτσα απεδείχθη σωτήρια, γιατί χωρίς αυτή δεν θα μπορούσα να ανέβω, και για κάποιο λόγο - που ήταν ίσως ότι ήθελα κάτι να με δένει μ' αυτό το βάραθρο και την υπόγεια λίμνη, ώστε να ξανάρθω - άφησα την σκαλίτσα στον πρώτο θάλαμο, περίπου δέκα μέτρα από τη είσοδο, κρυμμένη, γιατί υπολόγιζα ότι θα πήγαινα γρήγορα. Το "γρήγορα" βέβαια, κάποτε έχει διαχρονική σημασία γιατί δεν ξαναπήγα από τότε. Θά 'θελα να ξέρω αν η σκαλίτσα εξακολούθει να είναι εκεί περιμένοντας!

Ωστόσο δεν εγκατέλειψα το θέμα. Φρόντισα να κάνω μια έρευνα στην δεκαετία του '70, ακριβώς μετά τα ευρήματα στο βυθό της Λίμνης. Εκείνη η συσκευή οξυγόνου με είχε εντυπωσιάσει. Δεν είχα ξαναδεί τέτοιου είδους ούτε στα βιβλία. Δεν έμοιαζε καθόλου μ' αυτές τις συσκευές που χρησιμοποιούσαμε τότε, αλλά ούτε και με παλαιότερες. Θά 'χετε βέβαια παρατηρήσει, ότι για θέματα - πώς να πούμε - "έξω από τον σωρό", πληροφορίες δεν υπάρχουν έστω κι αν ψάξεις αρκετά. Κι αυτό ήταν ένα τέτοιο θέμα: δεν υπήρχαν πληροφορίες σχετικά. Και ως συνήθως, αυτό που ζητάς έρχεται ξαφνικά και τυχαία, όταν πλέον έχεις απελπιστεί ότι μπορείς να βρεις κάτι και θεωρείς το θέμα ότι έχει λήξει πλέον.

Ένα πρωινό του 1978, Σάββατο αν θυμάμαι καλά, έκανα την βδομαδιάτικη βόλτα στο Μοναστηράκι για "κυνήγι" παλαιών βιβλίων και περιοδικών. Δεν είχα σταθεί τυχερός, εκτός από ένα περιοδικό Signal (Σύνθημα) του 1942. Για όσους δεν ξέρουν ή δεν θυμούνται, το Signal ήταν το περιοδικό των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής σ' όλη την Ευρώπη και κυκλοφορούσε σε κάθε κατεχόμενη χώρα στην γλώσσα της. Στις εσωτερικές σελίδες του περιοδικού, όπως τις ξεφύλλισα γρήγορα-γρήγορα, υπήρχε κάτι που με έκανε να αναβάλλω το υπόλοιπο πρόγραμμα της ημέρας και να πάω κάπου όπου με ησυχία να το διαβάσω. Αυτό που είχα δει δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ένα λεπτομερές σχέδιο της συσκευής οξυγόνου που είχαμε βρει στη βυθισμένη βάρκα στον βυθό της Λίμνης της Βουλιαγμένης!

Αναφερόταν σε μια αληθινή ιστορία του Σεπτέμβρη του 1941, σύμφωνα με την οποία από τον Κόλπο του Καντίξ στην Ισπανία έγιναν επιθέσεις ιταλικών υποβρυχίων μονάδων εναντίον αγγλικών πολεμικών πλοίων που ήταν λιμενισμένα σε τέσσερα μίλια απόσταση, στην Αγγλική βάση του Γιβραλτάρ. Σύμφωνα με τον αρθρογράφο η επίθεση η οποία ήταν επιτυχής έγινε με ανθρώπους-τορπίλες! Μα, ναι, η ιστορία είχε τρομερό ενδιαφέρον! Αυτή η επίθεση ήταν η πρώτη που έγινε αυτού του είδους. Οι Ιταλοί είχαν φτιάξει ειδικά μικροσκοπικά σκάφη, τα οποία δεν ήταν τίποτε άλλο παρά διαθέσιμα οχήματα τα οποία μπορούσαν επίσης να καταδυθούν, εφ' όσον βέβαια και οι δύο επιβάτες τους που τα οδηγούσαν είχαν κι αυτοί τον σχετικό υποβρύχιο εξοπλισμό. Το φοβερό στην εφεύρεση αυτή, ήταν ότι στο εμπρόσθιο μέρος του οχήματος "έδενε" μια τορπίλη! Ακολούθως τα σκάφη απέπλεαν από την "μητέρα" υποβρύχιο που τα μετέφερε και πλέον αθόρυβα και υποβρυχίως πλησίαζαν τον στόχο τους - κάποιο μεγάλο πολεμικό πλοίο του εχθρού - και πηδαλιουχούμενα από τους δύο που ήταν και το μοναδικό τους πλήρωμα έφταναν από κάτω από το πλοίο, κολλούσαν την τορπίλη με μαγνήτες και ακολούθως προσπαθούσαν γρήγορα να απομακρυνθούν με το όχημα τους γιατί εντός μικρού χρονικού διαστήματος θα γινόταν η έκρηξη που θα τραυμάτιζε θανάσιμα το πλοίο.

Οι Ιταλοί εφευρέτες - μετά τους μιμήθηκαν οι Γερμανοί αλλά και οι Εγγλέζοι - ονόμασαν το όχημα τους *Maiale* (γουρούνι), γιατί υποβρυχίως έμοιαζε με γου-

ρουνάκι που κολυμπούσε! Το όχημα τορπίλη είχε δοχεία πεπιεσμένου αέρα για να κανονίζει το βάθος του και μπαταρίες που κινούσαν τις διπλές προπέλες του. Η μεγίστη ταχύτητα που μπορούσε να αναπτύξει εκείνο το "γουρουνάκι" του 1941 ήταν μόλις τρεις κόμβοι και το μεγαλύτερο ταξίδι που θα μπορούσε να κάνει ήταν δέκα μίλια.

Ο αξιωματικός που καθόταν στην μπροστινή θέση ήταν αυτός που ήλεγχε την ταχύτητα, έκανε την οδήγηση και την ναυσιπλοΐα. Είχε όργανα φωσφορούχα, πυξίδα και βυθόμετρο, για υποβρύχια χρήση. Συνήθως οι δύο του πληρώματος οδηγούσαν με μόνο το κεφάλι τους έξω από την επιφάνεια. Ένας αξιωματικός που είχε πάρει μέρος σ' εκείνη την επίθεση, διηγείτο την ιστορία ακριβώς όπως έγινε:

«Βλέπεις τον στόχο σου - το πλοίο - στα 100 μέτρα να διαγράφεται στο σκοτάδι. Κάνεις χρήση της πυξίδας, αφήνεις να γεμίσουν με νερό τα δοχεία και ήδη βρίσκεις κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Όλα είναι κρύα, σκοτεινά και σιωπηλά. Τώρα είσαι αρκετά βαθιά. Κλείνεις τα δοχεία γιατί δεν χρειάζεσαι να πας πιο κάτω. Το μοτέρ αρχίζει να δουλεύει και συ αρχίζεις να προχωρείς προς τα εμπρός. Το σκοτάδι ξαφνικά αρχίζει να γίνεται πιο βαθύ και ξέρεις πλέον ότι είσαι κάτω από το πλοίο. Σταματάς το μοτέρ και γυρίζεις την βαλβίδα για να αρχίσει το νερό να βγαίνει από τα δοχεία και ν' ανέβεις προς τα πάνω. Σηκώνεις το χέρι σου πάνω από το κεφάλι, για να ακουμπήσει απαλά στο κάτω μέρος του πλοίου και για να προφυλάξεις τη λαστιχένια στολή του δύτε που φοράς μην τυχόν και κοπεί.

Να η σιλουέτα του όγκου που πλησιάζει πάνω από το κεφάλι σου. Ο Νο 2 του πληρώματος είναι εκείνος που θα βρει το μέρος που πρέπει να "κολλήσει" η τορπίλη. Μετά από αρκετή ώρα, σε χτυπάει στον ώμο για να σου πει ότι όλα πήγαν καλά και είναι έτοιμος. Πηγαίνει στην θέση του πίσω από σένα, καβάλα στο μικρό όχημα. Το ρολόι που θα κανονίσει την έκρηξη της τορπίλης σε δύο ώρες έχει αρχίσει να μετρά τα δευτερόλεπτα. Ο Νο 1 βάζει εμπρός την μηχανή, περνά κάτω από το πλοίο και αρχίζει να αναδύεται. Τώρα είναι η ώρα που πρέπει να σκεφτούμε πώς θα διαφύγουμε με ασφάλεια ».

Τα οχήματα - τα γουρουνάκια - είχαν και ένα είδος μηχανικού ψαλιδιού για να κόβει το προστατευτικό μεταλλικό πλέγμα που έβαζαν στα λιμάνια για να εμποδίζουν τα υποβρύχια να εισέρχονται. Και αυτό ήταν ευθύνη του Νο 2 του πληρώματος. Σε ένα λιμάνι έκαναν συνήθως επίθεση 3-4 "γουρουνάκια" και συχνά η επιχείρηση είχε 80% επιτυχία, όχι όμως χωρίς απώλειες.

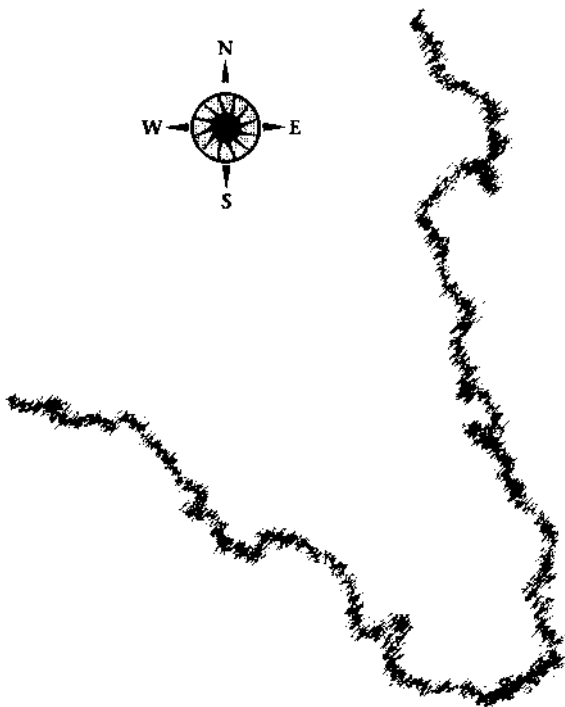
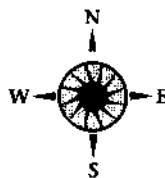
Το περιοδικό είχε και φωτογραφία ενός τέτοιου οχήματος. Τα ευρήματα της Λίμνης της Βουλιαγμένης έδειχναν ότι είχαν κάποια σχέση μ' αυτά τα γουρουνάκια! Αν το καλοσκεφτεί κανείς, η Λίμνη, αν είχαν βρει υποβρύχια έξοδο προς τη θάλασσα, θα ήταν ιδανική για τον λιμενισμό τέτοιων οχημάτων. Δεν αποκλείεται οι Γερμανοί να είχαν βρει τέτοιες εξόδους και φεύγοντας να τις έκλεισαν. Οι

έξοδοι βέβαια θα μπορούσαν να είναι αρκετές εκατοντάδες μέτρα μακριά. Μήπως στα λιμανάκια της Βουλιαγμένης; Μήπως και η άλλη λίμνη - η υπόγεια - οδηγεί κάπου;

Πότε θα έρθει η στιγμή να μάθουμε όλα αυτά τα μυστικά; Ποτέ ίσως. Μερικοί όμως Έλληνες (στρατιωτικοί) που είχαν χαθεί στην Λίμνη της Βουλιαγμένης επιχειρώντας την εξερεύνηση της, και οι τρεις Αμερικανοί από το λιμανάκι που χάθηκαν, θα μπορούσαν να μας πουν πολλά, είμαι απόλυτα σίγουρος γι' αυτό!

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εδώ τελειώνει το ταξίδι μας μέσα στο χρόνο και στον θαυμάσιο τόπο της Αττικής. Ένα ταξίδι που επιμένω ότι είναι γοητευτικό και πάντα θα χρειάζεται επανάληψη.

Το μήνυμα - αν πάντα χρειάζεται κάτι να βγαίνει απ' αυτά που λέμε - είναι ότι περιστάσεις και χαρακτήρες, ήρωες και φαντάσματα, περιπέτειες και δράματα, που πιθανά μας γοήτευαν από τις παραδόσεις ξένων χωρών, ανεξήγητα φαινόμενα, νεράιδες και λάμιες, ξωτικά και πειρατές, όλα βρίσκονται κοντά μας σε αυτήν την εξαίσια και ζωντανή χώρα που δεν την ξέρουμε ακόμα καλά.

Να μάθουμε λοιπόν την Αττική μας, πριν προχωρήσουμε στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Γιατί και για κείνη θα γράψω, και μάλιστα όχι λίγα...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γεώργιος Μαλτέζος, *Μνημεία Τουρκοκρατίας Αθηνών*,
ΑΘΗΝΑ 1960
2. Επαμεινώνδας Κ. Στασινόπουλος, *Η Αθήνα του Περρασμένου Αιώνα*,
ΑΘΗΝΑ 1963
3. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, *Αθηναϊκό Αρχοντολόγιο*,
ΑΘΗΝΑ 1921
4. Π. Ζαφειρόπουλος, *Περισυναγωγή*,
ΠΑΤΡΑ 1887
5. Αλεξ. Ραγκαβής, *Τοπογραφικά των Αρχαίων Αθηνών*,
ΑΘΗΝΑ 1888
6. *Το χρονικό τον Μορέως*
7. Δ. Κόκορης, *Ορθόδοξα Ελληνικά Μοναστήρια*,
ΑΘΗΝΑ 1994
8. Charles G. Addison, *The History of the Knights Templars*,
LONDON 1842
9. Ignacio de Loyola, *Ejercicios Espirituales*,
PARIS 1894
10. Πausανίου, *Ελλάδος Περιήγησις, Αττικά*
11. Κώστας Μπίρης, *Αι Αθήναι*,
ΑΘΗΝΑ 1966

12. Ουίλλιαμ Μίλλερ, *Οι Δούκες των Αθηνών*,
ΑΘΗΝΑ 1925
13. F. Guardione, *Sul Dominio Dei Ducati Di Atene E Neopatria Dei ReDi Sicilia*,
STUTGARD 1895
14. Φερδ. Γρηγορόβιος, *Ιστορία της Πόλεως των Αθηνών κατά τους Μέσους Αιώνες*,
ΑΘΗΝΑ 1906
15. Νικόλαος Πολίτης, *Παραδόσεις του Ελληνικού Λαού*
16. Σπυρίδων Λάμπρου, *Νέος Ελληνομνημόν*,
ΑΘΗΝΑ 1925
17. Montague Summers, *History Of Witchcraft and Demonology*,
LONDON 1913
18. Catherine Crowe, *The Night - Side of Nature*,
LONDON 1848
19. Ladislas Farago, *After-Math*,
NEW YORK 1975
20. Δ. Γρ. Καμπουρογλου, *Η Δούκισσα της Πλακεντίας*,
ΑΘΗΝΑ 1925
21. Catherina Ph. Bracken, *Antiquities Acquired*,
LONDON 1975
22. Arthur Axmann, *Meine Flucht Mit Bormann*,
STERN 1966
23. Josef Wulf, *Martin Bormann, Hitlers Schatten*,
GUTERSLOH 1957
24. Δ. Καμπουρογλου, *Τοπωνυμικά Παράδοξα*,
ΑΘΗΝΑ 1920
25. Κώστας Κατροφυλας, *Το Γαλλικό Δουκάτο των Αθηνών*,
26. Lord Byron, *Byron - English Bards and Scotch Reviewers*,
LONDON 1809
27. Lionel Gust, *History of the Society of Delittanti*,
LONDON 1898
28. *Τα πενήντα πρώτα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος*,
ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ΑΘΗΝΑ
29. Marc Dragoumis, *GREECE at War*,
ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ, ΑΘΗΝΑ

30. *1891-1993 Ιστορική Μνήμη,*
ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ
31. *Αθηναϊκόν Αρχείον,*
Επιμέλεια ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ
32. *Γενικά Αρχεία του Κράτους*
33. Κ. Μπίρη, *Τα Αττικά του Έβλια Τσελεμπί*
34. Δ. Σουρμελή, *Ιστορία των Αθηνών*
35. Τάκης Πολιτόπουλος, *Μαροσιώτικα*
ΑΘΗΝΑ 1995
36. *ΣΥΜΒΟΛΑΙ εις την τοπογραφίαν της Αίγινας*
ΑΘΗΝΑ 1938
37. A. Furtwaengler, *Algina Temple de Jupiter Ranhellenien*
38. Α. Μουστοξύδη, *Περί του εν Αιγίνη ναού του Πανελληνίου Διός,*
ΑΙΓΙΝΑ 1831
39. Ν. Δραγούμης, *Ιστορικές Αναμνήσεις,*
ΑΘΗΝΑ 1874
40. Κ. Σαθά, *Monumenta Historiae Hellenicae*
41. Ν. Καλογερόπουλου, *Η Παλαιοχωρα Αιγίνης,*
ΑΙΓΙΝΑ 1947

Ο Ιωάννης Γιαννόπουλος γεννήθηκε στη Σάμο το 1941 και κατοικεί στην Αθήνα από το 1946. Από νεαρή ηλικία διακατεχόταν από το άσβεστο πάθος της έρευνας και την αγάπη για την πατρίδα. Ο συνδυασμός αυτών των δύο παραγόντων τον οδήγησε επί σειρά ετών στις πιο εκπληκτικές επιτόπιες έρευνες και περιπέτειες στην Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό, όπου ταξίδεψε αρκετά και εργάστηκε ως σύμβουλος επί θεμάτων ασφαλείας στη Σαουδική Αραβία, ΙΡΑΚ, Νιγηρία, Γκαμπόν, Λιβύη, Νοτ. Αφρική, Τσαντ, και αλλού.

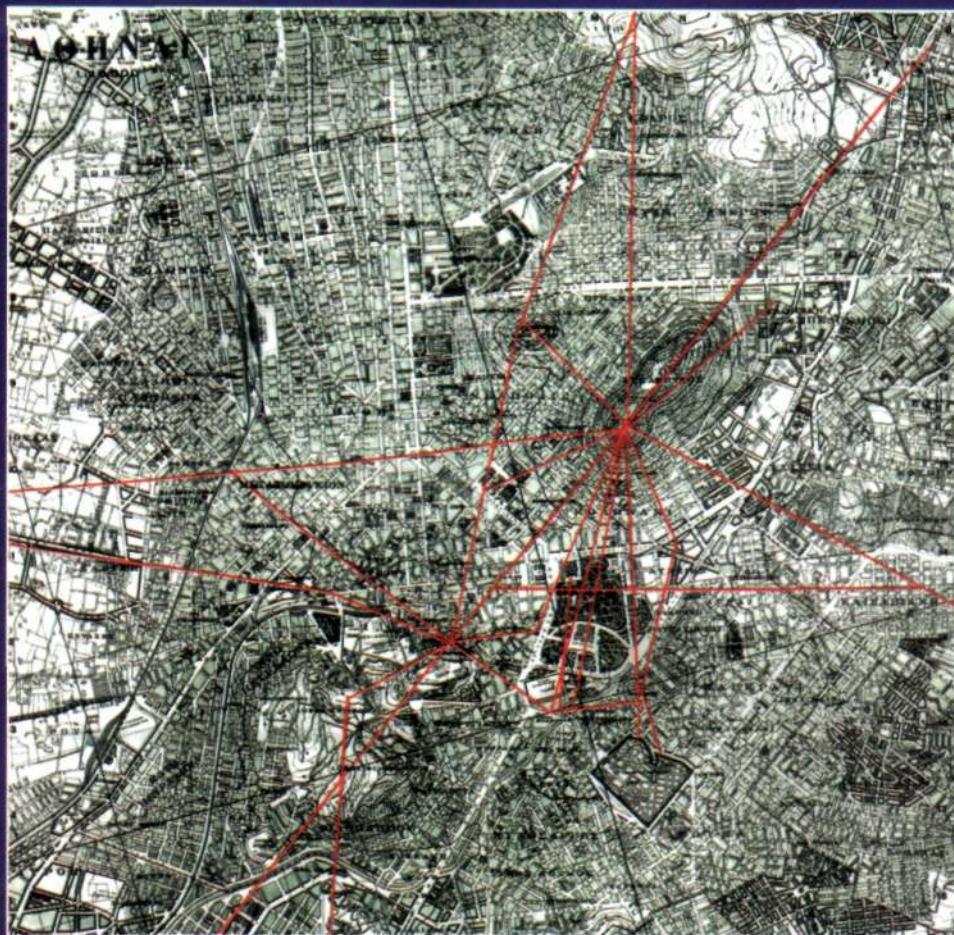
Σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες στην Αθήνα και Νομικά στη Θεσσαλονίκη, αλλά δεν χρησιμοποίησε σχεδόν ποτέ τα πτυχία του. Στον ελεύθερο χρόνο του ασχολήθηκε συστηματικά με έρευνες που αποκάλυψαν πολλά, απρόσμενα και σοκαριστικά στοιχεία για την ύπαρξη άγνωστων κόσμων, τόπων δύναμης και μυστηρίου, ανεξήγητων φαινομένων και κρυμμένων "αρχείων" μιας άλλης Ιστορίας - γεγονότων που διαδραματίζονται παράλληλα με την συνηθισμένη για όλους μας πραγματικότητα. Τέτοιου είδους έρευνες - εκτός των χωρών που εργάστηκε - πραγματοποίησε επίσης στην Αγγλία, Ιρλανδία, Γερμανία, Ισπανία, Αυστρία και Σερβία.

Ο Ιωάννης Γιαννόπουλος είναι ιδρυτικό μέλος της «Λέσχης Φίλων τής Κοίλης Γης» και υπεύθυνος των θρυλικών πια εξορμήσεων-εκδρομών στην Αγνώστη Μυστική Ελλάδα που διοργανώνουν το περιοδικό ΤΡΙΤΟ ΜΑΤΙ και οι εκδόσεις ΕΣΟΠΤΡΟΝ. Έχει δημοσιεύσει εργασίες σχετικά με τις Ρούνες, τους Κέλτες, το Grail, τις Ψυχικές Δυνάμεις κ.α. και αρθρογραφεί στο περιοδικό "Τρίτο Μάτι".

«Η Μυστική Αττική», είναι η πρώτη του πλήρους συγγραφική εργασία, η οποία και αποτελεί το απαύγασμα της εμπειρίας και των ερευνών του. Έχει ξεκινήσει ήδη τη συγγραφή δύο ακόμα βιβλίων με σημαντικότερες αποκαλύψεις: τη «Μυστική Ελλάδα» και το «Αίνιγμα της Κοίλης Γης».

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΥΣΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ & ΑΤΤΙΚΗ

Ανάμεσα στις πολλές και εντυπωσιακές
αποκαλύψεις του Ι. Γιαννόπουλου στο “Μυστική
Αθήνα και Αττική”, ξεχωριστή θέση καταλαμβάνει το
μυστικό δίκτυο διαδρόμων και στοών που καλύπτει
υπόγεια ολόκληρη την πρωτεύουσα της Ελλάδας!

ISBN 960-7228-50-4